

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

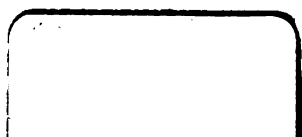
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

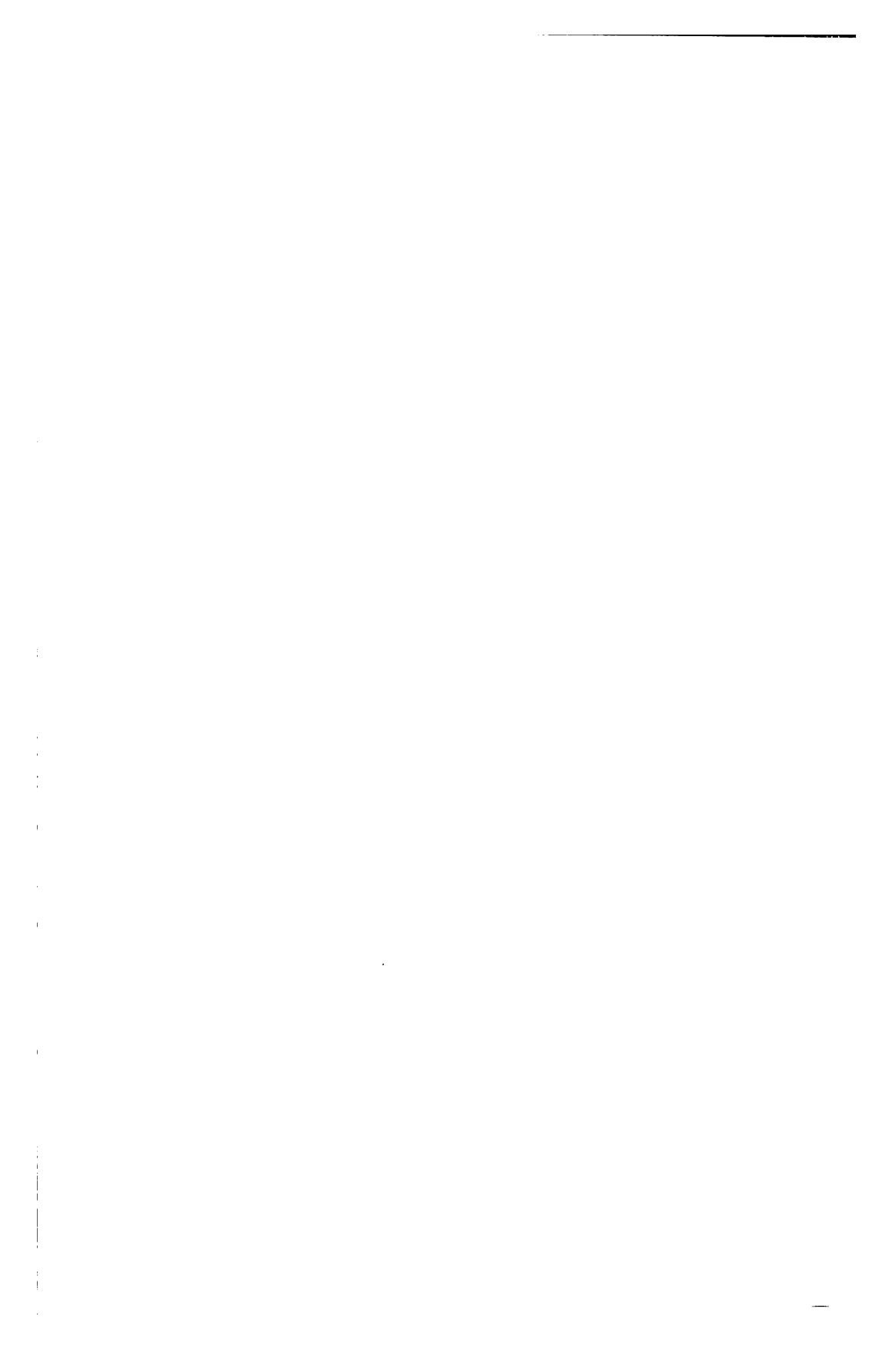
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Κ. Ν. ΣΑΘΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

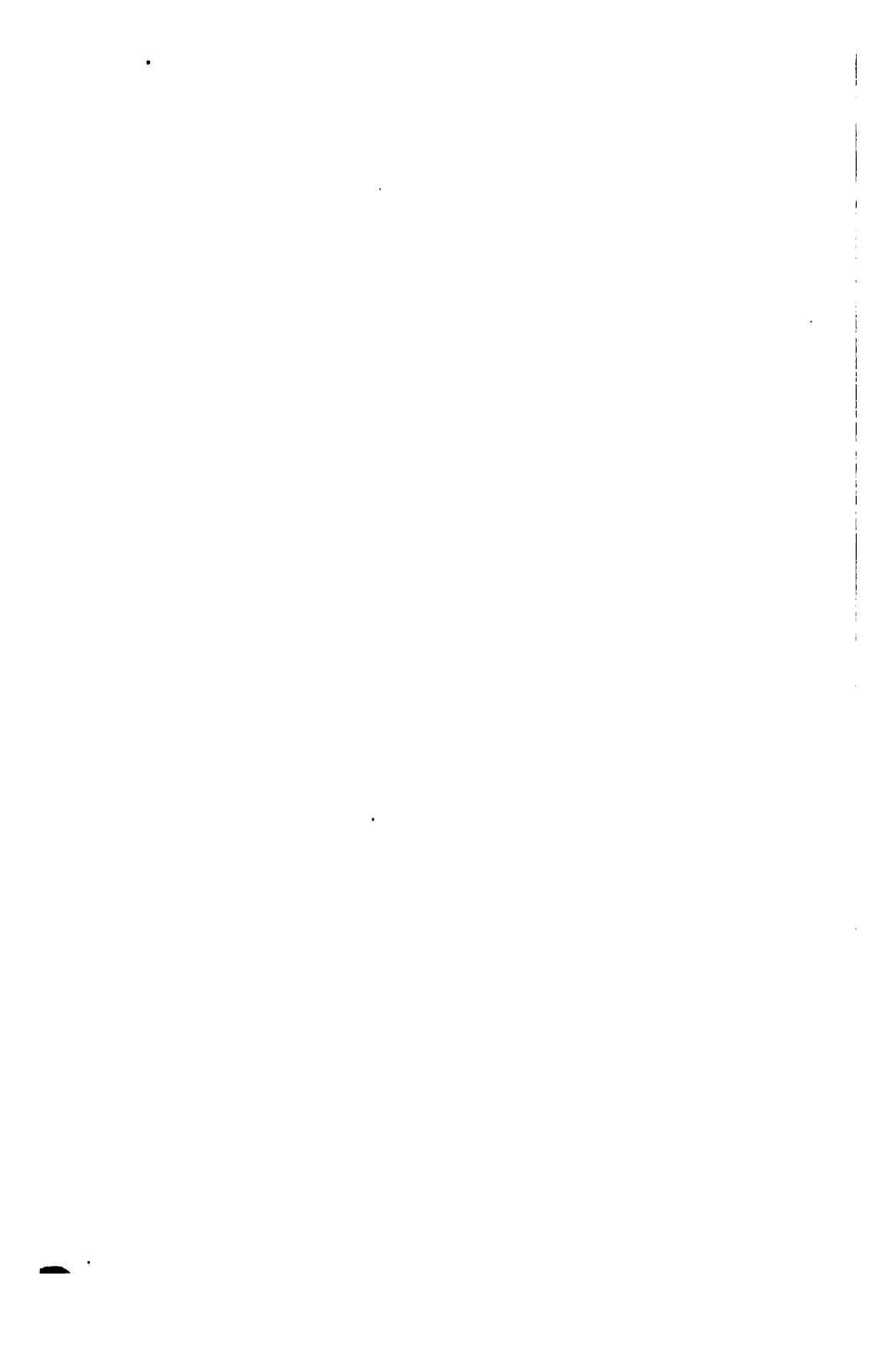
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1870

Sathou, Konstantinou 7', 1841-1914

Κ. Ν. ΣΑΘΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

« Ἡ συζήτης περὶ τῆς γνησιότητος τῆς
ἐθνικῆς διαλέκτου μας, καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ φου-
σιου αὐτῆς τύπου, δὲν εἶναι πλέον συζήτη-
σις ἀπλῶς φιλολογικῆ ἢ γραμματικῆ, ἀλλ'
εἶναι συζήτης ἐθνικῆ, πρόβλημα δημόσιον,
καὶ τῶν ἱερωτέρων τοῦ ἔθνους δικαιωμάτων
θεώρημα συστατικόν ».

Π. ΚΟΔΡΙΚΑΣ, 1918.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦ. ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΝΔΡ. ΚΟΡΟΜΗΛΑ.
Ὁδὸς Ἑρμοῦ, Ἄριθ. 291.

1870.

LOAN STACK

X109

1010 A

Z2290
S2
1960
Epp/
MAN

Τῷ κυρίῳ Παύλῳ Λάμπρῳ.

Ἐν ἔτει 1862 ἐλθὼν ἐνταῦθα πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, εἰσῆχθην ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ σου, τοῦ ὁποῖου μετ' ὀλίγον οὐχὶ φίλον ἀπλοῦν, ἀλλὰ μέλος μ' ἐθεώρησεν ἢ πατριωτικὴ σου καρδιά. Ὅταν δὲ μετὰ δύο ἔτη ἀνεκάλυψα τὸ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου, σὺ πρῶτος ἐνθουσιασθεὶς μὲ παρώτρυνας εἰς δημοσιευσιν αὐτοῦ, καὶ προσθεὶς ἐν τέλει ἰδίαν πραγματείαν περὶ ἀνεκδότων μεσαιωνικῶν νομισμάτων τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν Σαλόνων, ἀποτεθησαυρισμένων ἐν τῇ μοναδικῇ συλλογῇ σου, συνώδευσας αὐτὴν μετ' ἐπιστολῆς πλήρους τρυφερᾶς στοργῆς καὶ εὐχῶν ἐνθαβρυντικωτάτων.

Τραπέντι ἔκτοτε εἰς ἀποκλειστικὴν μελέτην τῆς κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, δὲν ἐπαυσας χορηγῶν μοι παντοειδῆ βόθηήματα μεγάλως διευκολύνοντα τὰς ἐρεῦνας μου· ὅταν δὲ μετ' οὐ πολὺ πατρός ἀπωρφανίσθην, εὖρον ἐν σοὶ τὸν ἀναπληρώσαντα ἐν τῇ καρδίᾳ μου τὸν τόπον ἐκεῖνου.

Οἱ συμπατριῶταί μου συνήθειαν ἔχουσι ν' ἀφιερῶσι τὰ νεοπαγῆ αὐτῶν πλοῖα εἰς ἐκεῖνον ἐκ τῶν ἀγίων, τοῦ ὁποῖου τὴν θαυματουργὸν δύναμιν ἕκαστος θεωρεῖ ὡς ἐπαρκοῦσαν κατὰ τῶν τρικυμιῶν σκέπην. Ἀφιερῶν σοὶ χάγῳ τὸ παρὸν, δὲν προτίθεμαι οὔτε τὰς πατριωτικὰς ἀρετὰς σου νὰ διακηρύξω, οὔτε τὰς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἦν τοσοῦτον ἐνζήλως καλλιιεργεῖς, σπουδαίας ἀνακαλύψεις σου νὰ φανερώσω, ἀλλὰ μόνιμον τὴν πρὸς σὲ διάπυρον εὐγνωμοσύνην μου νὰ διατρανώσω.

Ἐν Ἀθήναις, 1 Ἀπριλίου 1870.

Κ. ΣΑΘΑΣ.

ΠΡΟ ΛΟΓΟΣ.

Μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου βραβευθείσης ἐν ἔτει 1867 συγγραφῆς μου ἀπετέλει καὶ ἡ δημοσιευομένη περὶ Νεοελληνικῆς Γλώσσης ἱστορικὴ διατριβή, περὶ ἧς οἱ ἑλλανοδίκαι εἶπον· «Καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς πραγματείας, εἰ μὴ ἐξαντλεῖ τὸ ὅλον ζήτημα, εἶναι ὅμως ἡ πρώτη περὶ τούτου σπουδαία διατριβή, ἣν πιστεύομεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς θέλει συμπληρῶσθαι ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον, εὐκαιρίας τυχών.»

Ἐν προλεγομένοις τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας ὑπεσχόμεν τὴν προσεχῆ δημοσιεύσασθαι καὶ τοῦ μέρους τούτου, ἐπιδιωρθωμένου, κατὰ τὴν εὐχὴν τῶν ἀγωνοδικῶν· πλὴν μὴ ἔχων οὔτε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον οὔτε τ' ἀναγκαιούντα βοήθηματὰ πρὸς σπουδαιότεραν ἔρευναν καὶ μελέτην θέματος τοσοῦτον σπουδαίου, διεννοούμεν καὶ δευτέραν ἀναβολὴν, εἰ μὴ πολλοὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φιλελλήνων, παρ' ὧς μεγάλως μέλει τὸ τοιοῦτον ζήτημα, ἐξηνάγκαζόν με εἰς ἔκδοσιν.

Ἀναντιρρήτως ἡ νῦν καθωμιλημένη τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα τεραστίους ἐποίησε προόδους, οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ μαντεύσῃ τὸ μέλλον αὐτῆς. Ἀλλὰ τὴν πρόσδόν της ταύτην δὲν ὀφείλει εἰς τυχαία περιστατικά· ἀπ' ἐναντίας μάλιστα καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα τῆς δυσωνόμου δουλείας οἱ ἐξοχώτεροι καὶ πρακτικώτεροι τοῦ ἑλληνικοῦ γένους νύες ἐνδελεχῶς ἐκαλλέργησαν αὐτήν, καὶ τὸ περὶ αὐτῆς ζήτημα ἀπὸ καθαρῶς φιλολογικοῦ εἰς πρόβλημα ἐθνικῆς ὑπάρξεως ἀνήγαγον.

Ἴδού τι πρὸ μικροῦ ἔγραφεν ὁ σοφὸς Γερμανὸς Μένδελσον Βαρβόλδης συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος τούτου ἐκτιθέμενος.

«Διὰ τῆς λεπτότητος τῶν φωνητικῶν ὀργάνων του, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐτήρησεν ἀναλλοίωτον τὸν θησαυρὸν τῆς γλώσσης του ἀπέναντι τῶν ξένων· ὑπέστη μὲν πᾶσαν ἄλλην ἐξωτερικὴν βίαν ἀλλ' οὐδέποτε ἔστρεψε τὴν καταδούλωσιν τοῦ στόματός του.

«Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ῥωμαίων μέχρι τῆς Ἀβαρικῆς καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως πολλὰ ἀναμφιβόλως καὶ διάφορα στοιχεῖα ἐπενήργησαν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν. Ἀλλ' ἡ ξένη αὕτη ἐπίδρασις οὐδέποτε ὑπῆρξε τοσοῦτον τελεσφόρος ἢ ὅλε-

θρία ὄσον εἰς τὰς ἄλλας νεωτέρας γλώσσας. Ἄλλη ἡ σχέσις τῆς ἰταλικῆς πρὸς τὴν λατινικὴν καὶ ἄλλη ἡ τῆς καθωμιλημένης πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν. Κατὰ τὴν ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα ἡ λατινικὴ δὲν ἐλαλείτο πλέον· ὁ γλωσσολόγος δύναται νὰ ὀρίσῃ ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἤρξατο ἐκλείπουσα ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἔθνους, διετηρήθη δὲ ἄμορφος, ἀκαλλῆς καὶ πλήρης βαρβαρισμῶν ἐν τῷ στόματι τοῦ ἔθλου. Ἡ ἑλληνικὴ τοῦναντίον οὐδέποτε ὑπῆρξε γλῶσσα νεκρά ὡς ἡ λατινικὴ, ἀλλ' ἐλαλείτο καὶ ἐπὶ τῶν ζοφερῶν τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ταπεινώσεως αἰώνων. Οἱ ἑπῆκοι τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου (λέγει ὁ Γίββων) ἐν τῇ ἐσχάτῃ δουλείᾳ καὶ ἐξαχρειώσει κατατείχον τὴν χρυσὴν κλεῖδα δι' ἣς ἤνοιγον τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὴν ἐναρμονίαν δηλαδὴ καὶ πλουσιωτάτην γλῶσσαν ἣτις ἐμπνέει μὲν ψυχὴν εἰς τὰ ὑλικά ἀντικείμενα, χορηγεῖ δὲ σάρκα εἰς τὰς ἀφηρημένας ἰδέας τῆς φιλοσοφίας. Τῷ ἄντι ἐν Ἑλλάδι οὐδέποτε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπέθανεν. . .

Ἄλλὰ καί·ερ παραφθαρέντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος καθόλου, μόλις δὲ καὶ μετὰ πολλῆς δυσκολίας τηρηθέντος ἀγνοτέρου ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν ὅτι ὁ λαὸς ἐπαύσατο λαλῶν ἑλληνιστὶ ἢ ὅτι ἡ γλῶσσα του ἠλλοιώθη οὐσιωδῶς. Μήπως δὲν εἶχε καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ πολλοὺς χυδαῖσμούς ἢ δημῶδεις ἰδιωτισμούς; Οἱ ἐν τῇ Ἀθῆνῃσιν ἀγορᾷ καὶ ἐν τοῖς ἀγοραῖς μετήρχοντο ἄλλο ὕφος ἢ οἱ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἀριστοφάνους διέσωσαν ἡμῖν τοὺς βαρβαρισμούς τῶν Σκηθῶν καὶ τῶν ἐν ἀγοραῖς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Καθὼς σήμερον πολλαχοῦ τῆς νοτιοδυτικῆς Γερμανίας οὕτω καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐν τῇ Ἀττικῇ ἡ ὀνομαστικὴ ἦτο ἐν γρητῆι ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς· ἄλλοθι πάλιν ἐτίθετο γενικὴ ἀντὶ δοτικῆς ἢ δοτικὴ ἀντὶ αἰτιατικῆς. Τὸν Χρυσόστομον κηρύττοντα τὸν θεῖον λόγον ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ διέκοψε γυνὴ τις παρακαλέσασα αὐτὸν νὰ μετέλθῃ γλῶσσαν μᾶλλον καταληπτήν, ὃ δὲ Δημοσθένης τῆς Ἐκκλησίας ἠλλαξε παραχρῆμα ὕφος καὶ ἐλάλησεν ἐν τῇ δημῶδει διαλέκτῳ Βαθυπόδον ἐξέλιπεν ἡ δοτικὴ καὶ ὁ δυϊκός, ἡ εὐκτικὴ καὶ τὸ ἀπρῆμυκτον, ἀνελύθη ὁ μέλλων καὶ ὁ ὑπερσυντελικός, τὸ δὲ ἄξιστον στόμα τοῦ ἀμαθοῦς ἀπεστρέφτο τὰς λεπτότητας τῆς γραμματικῆς. Παριεσέφρησαν ἡμαρτημένοι τύποι ἐν τῇ κλίσει τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων καὶ λέξεις ἀδόκιμοι καὶ ξένα· ἀπώλετο δὲ καὶ ἡ προσωδία, ἀνθ' ἧς τελευταῖον ἀντικατέστη ὁ ἐπικρατήσας τόνος.

Και ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιοτάτῃ ποιήσει ἀναφαίνονται ἐνιαχοῦ οἱ καλούμενοι πολιτικοὶ στίχοι ἐνθα, μηδαμῶς σκοπούμενης τῆς προσφθίας, μόνος ὁ τόνος ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ρυθμοῦ· μακρὸν χρόνον πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου ἀνευρίσκομεν φιλολογικὰ ἴχνη τῆς νῦν καθωμιλημένης ἑλληνικῆς, ἐν τῷ χρονικῷ Συμεῶν τοῦ Σηθ ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταστηρίδος καὶ ὀλίγον ὕστερον ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Πτωχοπροδρόμου... Ἡ ποιητικὴ μεμψιμοιρία αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀρχαιότατον φιλολογικὸν μνημεῖον τῆς νῦν καθωμιλημένης γλώσσης... Ἡ ποιητὴ ἀπλὴ διάλεκτος ἐν ἣ ἔγραψαν ὁ Πτωχοπροδρόμος καὶ ὁ Σηθ πολὺν χρόνον περιωρίσθη εἰς τὰς κατωτέρω τοῦ λαοῦ τάξεις. Πολὺν χρόνον ἡ δημώδης ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐκρύπτετο οὕτως εἰπεῖν φοβούμενη τὴν κομψὴν γλῶσσαν τῆς αὐλῆς, καὶ ἔζη ἐπομένως ἐν τῇ σκοτίᾳ ἑως οὗ, ἀλούσης τῆς μεγάλης πόλεως καὶ διασκεδασθέντων τῶν ἐκ Βυζαντίου λογίων, ἐξέβηθη θαρρόυσα καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐπεκράτησεν· οὕτω παρήχθη ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἡ καθωμιλημένη ἡ γλῶσσα ἀπέτελεσε τὸν διανοητικὸν καὶ ἀδιάρρηκτον δεσμὸν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Μεταξὺ Ὀμήρου καὶ Ξενοφῶντος ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι μεγαλειτέρα τῆς ὑπαρχούσης νῦν μεταξὺ Ξενοφῶντος καὶ τινων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων. Ἐὰν παρὰ τοῖς Γάλλοις ἢ Γερμανοῖς ἐξανίστατο σύγχρονός τις τοῦ Φροασάρ ἢ τοῦ Βολφράμ Ἐσεμβαχίου, θὰ ἐνόει τὴν λαλιὰν τῶν ὁμοφύλων του ἀσυγκρίτως δυσκολώτερον ἢ ἐὰν ὁ Δημοσθένης ἤκουε συνδιαλεγόμενους τοὺς νῦν Ἕλληνας. Ἄφ' ὅτου ὁ λαὸς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ ἰδίωμα, αἱ ἀρχαῖαι λέξεις καὶ φράσεις ἀναφαίνονται κάλιν ὡσανεὶ ἐπανερχόμεναι εἰς τὴν μνήμην... .

« Εἰς τὴν ἀρχαῖκὴν ἀπλότητα καὶ ἀφέλειαν προσέθηκεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τὸ σφοδρὸν πάθος τῆς φράσεως τῶν νεωτέρων χρόνων ὅπως ἐκδηλώσῃ τὸ πρὸς τοὺς ξένους δεσπότης ἀδιάλλακτον μῖσος καὶ τὸν διακαῆ πόθον τοῦ ἀποσεῖσαι τὸν τῆς δουλείας ζυγόν. Ὁ ἀναγινώσκων τὰ δημοτικὰ ἄσματα τῆς Ἑλλάδος κινδυνεύει νὰ πιστεύσῃ ὅτι αὐτὰ δὲν προήλθον ἐκ χειλέων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὡς χεῖμαρρος ποταμοὶ κατέρρευσαν ἀπὸ τῶν βράχων τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Κατὰ τὸ ἔντονον τῆς φράσεως καὶ τὴν ἐμβριθεῖαν τοῦ λεπτοῦ αἰσθήματος ὑπερέβη ἡ δημοτικὴ ποίησις ἅπαντα τὰ προϊόντα τῆς δημοουργοῦ φαντασίας· αὐτὴ κυρίως διέσωθεν ἐν τοῖς ζοφεροῖς χρόνοις τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ οὐδέποτε ἐπαύσατο διαμαρ-

τιρομένη κατά τῆς δεσποτείας. Εἰς τὰ ἄλλα εἶδη τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας τὸ φιλόπατρι καὶ τὸ γενναῖον τοῦ χαρακτήρος ἀναφαίνεται βαθμηδὸν καὶ πολλῶ ὀψιαίτερον... Οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἱταλίαν φυγόντες λόγιοι ἐκέκτηντο ἀναμφισβήτηως καὶ πολυμάθειαν ἔξοχον καὶ φιλοπατρίαν ἀκραιφνή, ἀλλὰ τὰ πονήματά των δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προϊόντα ἐθνικῆς φιλολογίας. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐλθοῦσα εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς ξένους, ἀπέβαλεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πολλὰς τῶν χαρίτων καὶ τῶν καλλονῶν τῆς καὶ ἐφθάρη καθ' ἑν τρόπον φθείρονται τὰ ὠραῖα ἀγάλματα, ψηλαφώμενα ἐν τῇ μετακομίσει των ὑπὸ ἀπείρων καὶ ἀξέστων χειρῶν... (¹)

Ἐν τέλει σημειῶ, ὅτι ἐν τῇ δημοσιευμένῃ διατριβῇ ἀντὶ νὰ περιορισθῶ εἰς ἀναλυτικὴν ἔκθεσιν τῶν περὶ γλώσσης δοξασιῶν τῶν κατὰ καιροὺς λογίων, προετίμησα νὰ παρενέσω αὐτὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα, ἵνα οὕτω διπλοῦν τῷ ἀναγινώσκοντι προσγένηται ὄφελος, χρησιμεύοντος δηλονότι τοῦ κειμένου καὶ ὡς ἱστορικὴ ἔκθεσις καὶ ὡς ἕφους ὑπόδειγμα.

(¹) Κλειώ, 452, 453.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

1451—1591

Φραγκίσκος Φιλελφός.—Πέτρος Βιλών.—Νικόλαος Σοφιανός.—Παχώμιος Ρουσόνοσ.—Νεοελληνικά βιβλία.—Δαμασκηνός Στουδίτης.—Έρασμος και Καπνίαν.—Μαρτίνος ὁ Κρούσιος καὶ Στέφανος ὁ Γερλῆχιος.—Θεοδόσιος Ζυγομαλάς.—Συμίων Καβάσιλας.—Μάξιμος Μαργούνης.

Ὁ περιφανὴς Φραγκίσκος Φιλελφός ἐπὶ ἑπτὰ καὶ ἡμισυ περίπου ἔτη (1420—1427) χάριν σπουδῆς διατρίψας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔγραψεν ἐν ἔτει 1451 περὶ τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ πόλει τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους λαλουμένης ἑλληνικῆς γλώσσης. « Ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα ἠλλοιώθη καὶ διεφθάρη ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ξένων, τῶν καθ' ἑκάστην ἐρχομένων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναμιγνυμένων μετὰ τῶν ἐντοπίων. Ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς ταύτης παρέλαβον οἱ λατῖνοι τὰς ἀηδεῖς καὶ σκοτεινὰς μεταφράσεις τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Πρέπει νὰ προσηλωθῶμεν εἰς μόνους τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἀποφυγόντας τὸ μόνυσμα τοῦ χυδαῖσμοῦ. Ἐν ταῖς οἰκιακαῖς αὐτῶν συνομιλίαις ἀνευρίσκεται ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Εὐριπίδου, καὶ τῶν Ἀττικῶν φιλοσόφων καὶ ιστορικῶν. Τὸ δ' ὑπ' αὐτῶν γραφόμενον ὕφος εἶναι μᾶλλον ἐπιμελελημένον καὶ διορθωμένον. Ὅσοι μάλιστα ἐξ αὐτῶν διὰ τῶν ὑψηλῶν θέσεων καὶ τῆς εὐγενείας των πλησιάζουσιν εἰς τὴν αὐτὴν διασώζουσιν ὅλην τὴν κομψότητα, τὴν καλλονὴν καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς γλώσσης. Ἰδίως δὲ πάσας τὰς φυσικὰς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης

χάριτας ἀπαντᾷ τις ἐν τῇ συναναστροφῇ μετὰ τῶν εὐγενῶν κυριῶν τῶν μὴ ἔχουσῶν συγκοινωνίαν πρὸς τοὺς ξένους » (1).

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἔγραφε ταῦτα ὁ γαμβρὸς τοῦ Ἰωάννου Χρυσολωρᾶ, ἡ Κωνσταντινούπολις θεωρεῖτο τὸ κατ' ἐξοχὴν διδασκῆριον τοῦ κόσμου, οὐδεὶς δὲ τῶν λατίνων, κατὰ τὸν Αἰνείαν Σύλβιον, ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ λόγιος, ἰὰν μὴ ἐπὶ τινα χρόνον ἐνταῦθα ἱσποῦδαζε (2). Ἐπομένως οὐδόλως παράξενον, ὅτι ἡ ἐν Βυζαντίῳ καθωμιλημένη διάλεκτος ἦτο τοσοῦτον καθαρὰ καὶ ξηνοσιμῶν πάντῃ ἡ ἀμιγής. Ἀλλὰ τῶν προτερημάτων τούτων ἑστερεῖτο ἡ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐπικρατοῦσα κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα, ὡς μετὰ μίαν περὶ πού ἑκατονταετηρίδα παρετήρησεν ὁ Γάλλος φυσιογράφος Πέτρος Βελὼν (1546—1549), λέγων οὕτω. « Γνωστὸν ἔστω, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν λαλοῦσι τὴν αὐτὴν κοινὴν διάλεκτον· διότι ἄλλοι μὲν ὁμιλοῦσιν αὐτὴν καλλίτερον, καὶ ἄλλοι χεῖρον. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ προγορὰ παρὰ πᾶσιν, ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἤκουσα συνεχῶς ἐν Πέρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ παιδιά σκώπτοντα τοὺς ἐκ θαλάσσης ἐρχομένους διὰ τὸ ἰδιάζον τῆς γλώσσης, καὶ πρὸ πάντων τὰς κυρίας περιπαίζουσας ἀλλήλας, ὡς πρᾶττουσιν οἱ Γάλλοι σκώπτοντες τὸ Πικαρδικὸν ἰδίωμα, ἢ πᾶσαν ἄλλην μὴ Γαλλικὴν γλῶσσαν » (3).

Ὡς μνημεῖα δὲ τῆς ἀπλοελληνικῆς διαλέκτου τῶν χρόνων ἐκείνων πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἰδίως ἢ τε παρὰ Φραντζῆ ἐπιστολὴ τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος καὶ ἡ Ἑρμηνεία τῶν Ζωγράφων Διονυσίου τοῦ ἐξ Ἀγρᾶρων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας διατηρήθη ἐν Βυζαντίῳ ἡ αὐτὴ καθαρότης καὶ κομψότης τῆς λαλουμέ-

(1) « Nam viri aulici veterem sermonis dignitatem atque elegantiam retinebant, imprimisque ipsæ nobiles mulieres; quibus cum nullum esset omnino cum vicis peregrinis commercium, merus ille ac purus Græcorum sermo servabatur intactus. » Hœdii, de Græcis illustribus, σελ. 188.—Gibbon, XII, σελ. 460.

(2) « Nemo Latinorum satis videri doctus poterat, nisi per tempus Constantinopoli studisset. Quodque florente Roma doctrinarum nomen habuerunt Athenæ, id nostra tempestate videbatur Constantinopolis obtinere. Inde nobis Plato redditus, inde Aristotelis, Demostheris, Xenophontis, Thucydidis, Basilii, Dionysii, Origenis et aliorum multa Latinis opera diebus nostris manifestata sunt. » Aen. Sylvii Epistolæ, Basilie 1574, σελ. 708.

(3) Pierre Belon, Les observations de plusieurs singularitez et choses mémorables trouvées en Grèce et, Paris 1554, φύλ. 5.

νης, ἥτις καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐπίσημος τοῦ κράτους γλῶσσα εἰς τὰς μετὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἰδίως κρατῶν διπλωματικὰς αὐτῶν σχέσεις (1).

Πρῶτος ὁ Νικόλαος Σοφικὸς (1534) ἐσπούδασε νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ μέθοδον καὶ κανονισμὸν τὴν καθωμιλημένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣτηρ ὡς ὁμολογεῖ ἐν τῇ πρὸς τὸν καρδινάλιον Ἰωάννην πρίγκιπα τῆς Λορβαίνης λατινικῇ προσφωνήσει τῆς γραμματικῆς του, οὐδόπως κατωτέρα εἶναι τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Δημοσθένους, καὶ τοῦ Ξενοφάντους, αἱ δὲ συγκροτοῦσαι αὐτὴν λέξεις οὐ μόνον ἀκραιφνεῖς καὶ γνήσιαι, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων κατὰ βαθμὸν διακεμφθεῖσαι, ἀλλὰ καὶ θαυμασίως ὀλιγοσύλλαβοι, καὶ ἐν τέλει ὅτι δι' ὀλίγων καὶ σταθερῶν κανόνων εὐκόλος ἢ ἐμάθησις αὐτῆς ἀποβαίνει (2).

Ἵπὸ τῶν ἀγαθῶν τούτων ὑπὲρ τοῦ τουρκοκρατουμένου γένους αἰσθημάτων ἐμπνεόμενος ὁ πολυμαθὴς Κερκυραῖος συνέθετο τὴν γραμματικὴν τῆς ἀπλοελληνικῆς γλώσσης, διαιρέσας αὐτὴν εἰς τρία μέρη (Τεχνολογικόν, Ὁρθογραφικόν, καὶ Συντακτικόν), ἐξ ὧν τὸ πρῶτον πρὸ μικροῦ ἐξέδωκεν ὁ ἐν Παρισίοις εὐπαίδευτος ἡμῶν φίλος Αἰμίλιος Δεγρᾶνδιος (3). Καὶ ἐκ μὲν τῆς προτασσομένης πρὸς τὸν εἰρημῶνον καρδινάλιον προσφωνήσεως δηλοῦται, ὅτι ὁ Σοφικὸς ἐμελέτα καὶ τὴν σύνταξιν Νεοελληνικοῦ Λεξικοῦ, ἐν ᾧ νὰ περιλάβῃ πολλοὺς εἰς τὰ πολεμικὰ, τὰ ναυτικὰ, τὴν γεωργίαν, καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ἀναγομένους ὄρους, καὶ ὀνόματα προσέτι οἰκητηρίων σκευῶν καὶ ἐπιπλῶν (4), ἐν δὲ τῷ ἐπιλόγῳ ὁμολογεῖ, ὅτι ἐσκόπευε νὰ συγγράψῃ

(1) « Ἐκανελθὼν δὲ (ὁ Μωάμεθ Β') κέλιον ἐν τῇ πόλει, καὶ ὁρῶν μὴ συναγομένους ἰδέε θελήσει ὄλους χριστιανούς, ἠρώτησε τὸ αἶτιον παρὰ φίλων, καὶ γραμματικῶν χριστιανῶν, οὓς εἶχε πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἐδιοίκουν πῶσαν τὴν βασιλείαν. Οἱ γὰρ Ἄγερηνοὶ ἦσαν ἀγράμματοι καὶ ἀμαθεῖς πολλὰ ὥστε ἀπόντες καὶ χαράμας παύοντες διὰ ξύλων ἠρέθουν. » Ἱστορία Πολιτικὴ Κωνσταντινουπόλεως (Crusii Turco-Graecia, σελ. 14). « Ὅρα καὶ τὰ Τουρκοελληνικὰ ἔγγραφα ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Μάλοσιτς καὶ Μύλλερ (Acta et Diplomata Graeca).

(2) « Dum igitur hanc nostram, quam vocant vulgarem, linguam cum illa antiquiorum confero Platonis, Demosthenis, Xenophontis et aliorum toto orbe jam olim magno suo merito illustrium, reperi multis in rebus hanc nostram vetere illa minime inferiorem esse. Constat nempe verbis puris per manus ab antiquissimo saeculo traditis et brevitatem quadam mirabili, tum regulis certis et paucis, ut non multum sit elaborandum discere cupientibus. »

(3) Collection des monuments pour servir à l'étude de la langue Néo-hellénique. N° 6.

(4) « In quo (Lexico) muota legentur ad rem bellicam et navalem, tam

ῥητορικὴν, λογικὴν, καὶ φιλοσοφίαν, ἐν τῇ αὐτῇ κοινῇ διαλέκτῳ. Τὸν ἐπίλογον τοῦτον παρεντιθέμεθα, ὡς ὑπόδειγμα τῆς τότε καθομιλουμένης νεοελληνικῆς διαλέκτου.

« ῥητὰ δὲ πάλιν ἄς ἀρχίσωμεν ἀπ' ἀρχῆς νὰ ζετάσωμεν μετ' ἀκριβείας, καὶ καταλεπτῶς, ἄς ξεκαθαρίσωμεν κατὰ τάξιν ἕνα ἕνα μὲ τοὺς κανόνες τοὺς τεχνολογικοὺς καὶ τοὺς σχηματισμοὺς σύντα καὶ μὲ ἄλλα τινὰ χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα νὰ τὰ ξεύρουσιν οἱ νέοι. Καὶ μὴ βαρυγομήσῃ τινὰς ἂν ἐκεῖνα ποῦ εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ καιροὺς μὲ πολὺν κόπον καὶ καλοὺς διδασκάλους μετὰ βίας μαθαίνονται, τῶρ νὰ τὰ βλέπουσιν εἰς τέτοιαν γλῶσσαν κοινὴν ὅπου καὶ οἱ γυναῖκες σχεδὸν νὰ τὴν γρικοῦν, ὅτι καὶ διὰ τοῦτο οἱ νέοι θέλουσιν ἀφήσει νὰ μηδὲν σπουδάζουσιν ἢ τὰ μαθήματα τὰ ἑλληνικὰ, ἀλλὰ μάλιστα τούτῳ θέλει εἶσθαι ἀρχὴ καλὴ νὰ παρακινήθουσιν καὶ νὰ πάρουν πόθον νὰ μάθουν ἐκεῖνα ποῦναι βαθύτερα καὶ ποχθίζονται μὲ μεγάλῃν σπουδῇ, ἐπειδὴ χωρὶς διδάσκαλον ἀπατὸς του τινὰς εἰς ὀλίγον θέλει μάθῃ νὰ κλίνει τὰ μέρη τοῦ λόγου, καὶ θέλει ξεύρῃ νὰ κανονίζῃ καὶ νὰ τεχνολογᾷ καὶ τᾶλλα ὡσὰν εἶναι γραμμένα. Λέγω νὰ γράφει ὀρθὰ καὶ νὰ συντάσσει τὰ λόγια του μὲ τέχνην γραμματικὴν κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν. Τί τοῦ λείπεται λοιπὸν ἀπ' ἐκεῖ εἰμὴ μόνον ἡ ῥητορικὴ τέχνη καὶ ἡ λογικὴ πραγματεία καὶ ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὴ ἡ φιλοσοφία, ὅποια ἂν ὁ θεὸς μᾶς δώσῃ ἀνάπαυσιν καὶ ὑγίειαν ὅλα τὰ θέλωμεν δώσει εἰς τούτῃν τὴν χυδαίαν καὶ κοινὴν γλῶσσαν' ἐπειδὴ εἰς τέτοιαν κακὴν τύχην κατήντησε τὸ πάλαι μακαριστὸν γένος ἡμῶν τῶν Γραικῶν, ὅτι μόλις εὐρίσκεται τῶρ διδάσκαλος ὅπου νᾶναι ἰκανὸς νὰ διδάσκει τοὺς νέους καὶ τὴν γραμματικὴν τέχνην, πόσω μᾶλλον ῥητορικὴν καὶ λογικὴν, γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν, καὶ τᾶλλα τῆς φιλοσοφίας τὰ μέρη.

« Λοιπὸν, σπουδαιότατοι νέοι, ἐκστηθίζετε καὶ στοχάζεσθε καλὰ μετὰ ἐπιμελείας τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς γραμματικῆς τουτνηῆς, καὶ τάσσω σας ὅτι εὐκολώτατα νὰ φθάσετε εἰς αὐτὸ τὸ ὕψος τῆς φιλοσοφίας, ἐπειδὴ τᾶλλα ὅλα κατὰ τάξιν καὶ μὲ εὐκολίαν μεγάλῃν μαθαίνονται, μόνον νὰ θέλῃ τινὰς καὶ χωρὶς διδάσκαλον. Διότι οἱ ἐπιστήμας μαθαίνονται ὄχι μόνον μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ μὲ

ad agriculturam, caeterasque artes pertinentia et ad domesticam etiam sapientiam, quae nusquam apud autores reperientur.»

πᾶσαν ἄλλην γλώσσαν ὅπου νᾶν ἀνάμεσα ἔς τοὺς ἀνθρώπους, καλὰ καὶ ἦτον ἡ βαρβαρωτέρη τοῦ κόσμου· πῶσω μᾶλλον ἡ ἐδική μας ὀμιλία, ἡ κοινὴ λέγω, ὁπῶχει τέτοιαν εὐταξίαν καὶ ἀρμονίαν καὶ καλλωπισμὸν, ὅπου, ὡς ἐγὼ νομίζω, ἄλλη νὰ μὴδὲν ἔναι ὅπου κᾶν νὰ τῆς σιμῶναι.

« Ἀλλ' ὅμως πολλὰ ἔθνη ἐμεταγλώττισαν τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα εἰς τὴν γλώτταν τὴν ἐδικήν τους, κ' ἔχουν ὄλαις ταῖς ἐπιστήμασι μ' αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, καὶ προκόφτουν. Διὰ τοῦτο κ' ἐσεῖς θαρρεῖτε καὶ μὴδὲν ἀμελεῖτε, ὅτι ὄλα εἶναι δυνατὰ ἔς τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων, μόνον νὰ θέλει, ἐπειδὴ ὁ θεὸς τοὺς ἐχάρισε νᾶχουν φύσιν ἐπιτηδειοτέραν ἀπ' ὄλα τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ ἂν θελήσουν νὰ τὴν βάλουν ἔς ταῖς ἐπιστήμασι, μεγάλα προτερήματα κατορθώσουν. Καὶ μὴδὲν ξαφορμίζεται τινὰς λέγοντας ὅτι εἶμαι πτωχὸς ἢ δὲν ἔχω καιρὸν νὰ μαθαίνω γράμματα, ἀμὴ σώναι μου νὰ διαβάζω καλὰ, καὶ νὰ καλαναρχῶ, καὶ νὰ γράφω, καὶ νᾶχω πρᾶξιν εἰς τὰ κολοβογράμματα· καὶ λογάριασαι πῶσους χρόνους μὲ τοὺς δασκάλους οἱ νέοι κάθονται ἐπὶ τὰ σχολία νὰ παιδεύονται νύκτα κ' ἡμέραν μόνον νὰ γράφουν ἢ νὰ διαβάζουν, καὶ οἱ περισσότεροι γενειάζουν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἀκόμη κᾶν νὰ καλαναρχοῦν ἢ νὰ διαβάζουν καλὰ, δὲν προκόφτουν. Δὲν θέλω νὰ εἰπῶ νὰ γρυκοῦν τ' ὅ,τι διαβάζουν· οὐδὲ καὶ βαλθοῦν ἀφοῦ μάθουν τὸ Πάτερ ἡμῶν τὰ παιδιὰ καὶ τὸν χαριετισμὸν τῆς Παναγίας, καὶ τᾶλλα ὅπου νᾶν ἀναγκαῖα νὰ ξεύρει κάθε χριστιανὸς, καὶ πιάσουν νὰ ἐκστηθίζουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τούτην τὴν γραμματικὴν καὶ κατὰ τάξιν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμασι καὶ μετὰ ἐπιμελείας καὶ πόθου νὰ βάλουν καλὰ εἰς τὸν νοῦν τους, δὲν θέλω νὰ εἰπῶ πέντε κ' ἕξη καὶ δέκα χρόνους, ἀμὴ μόνον ἕναν ἢ δύο, τάτσω σας ὅτι νὰ ξεύρουν περισσότερα εἰς πᾶσα πρᾶγμα ἀπὸ κείνους ὅπου γέρασαν ἔς τὰ κολοβογράμματα. »

Ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ διαδώσῃ ἐπὶ πλέον τὴν παιδείαν ἐν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων, καὶ πρὸς συστηματικώτεραν μόρφωσιν τῆς νεοελληνικῆς διαλέκτου, ἦλθεν ὁ Σοφριανὸς εἰς Βενετίαν, καὶ συναντηθεὶς μετὰ τῶν ἐκεῖ καὶ ἐν Ῥώμῃ διαπρεπόντων ὁμοεθνῶν λογίων, ἤρξατο νὰ μεταφράζῃ εἰς τὴν καθωμιλημένην διάφορα τῆς ἀρχαιότητος συγγράμματα, ἐξ ὧν ἐτύπωσε τὸ *περὶ παιδων ἀγωγῆς* τοῦ Πλουτάρχου (1544) προσφωνούμενον εἰς Διονύσιον τὸν ἐπίσκοπον Χερρόνησου καὶ Μυλοποτάμου.

« Βλέποντας, θεοφιλέστατε δέσποτα, ὅτι διὰ τὴν μακρὰν καὶ πικρῶν

τάτην δουλοσύνην τὸ ἡμέτερον γένος ἐξέπεσε, καὶ οὐδὲ κἀν ἐνθυμῶνται τὴν προκοπὴν ὅπου εἶχαν οἱ πρόγονοί μας μετὰ τὴν ὅποιαν ἀφῆσαν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην λαμπρὰν καὶ ἀθάνατον δόξαν, ἠθέλησα πολλάκις νὰ συμβουλευθῶ καὶ νὰ κοινολογήσω τὸ πρᾶγμα μετὰ τοὺς σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους καὶ κατὰ ἀλήθειαν εὐγενεῖς καὶ λείψανα τῆς ἀθλίας καὶ δυστυχοῦς ἀρχαίας Ἑλλάδος, λέγω τὸν ἐνδοξότατον καὶ δοχεῖον τῶν ἀρετῶν Ἀντώνιον τὸν Καλλιέργην, ὅπου εἰς μόνον ἀποκρατεῖ τὸ ἀξίωμα τῶν ἡμιθέων ἐκείνων ἡρώων καὶ ἡ λαμπρότης τῆς ἐλληνικῆς εὐγενείας, καὶ μετὰ τὸν ἀριστον καὶ δοκιμώτατον ἰατρὸν καὶ ὄντως ἄλλον Ἱπποκράτην Ἄγγελον τὸν Φορτίαν, καὶ μετὰ τὸν περίφημον καὶ λογιώτατον Ἀντώνιον Ἐπαρχον τὸν δημόσιον διδάσκαλον τῆς λαμπροτάτης πόλεως τῶν Βενετιῶν, μετὰ τὸν καλὸν καὶ συνετώτατον Κωνσταντῖνον τὸν Ῥάλλον, καὶ τὸ ἄνθος τῆς καλοκάγαθίας Μαθίαν τὸν Ἄδαριν, μετὰ τὸν μέγαν καὶ σεμνὸν Γεώργιον τὸν Κορίνθιον, μετὰ τὸν σοφὸν Ἐρμόδωρον τὸν Ζακυνθινόν, μετὰ τὸν σώφρονα καὶ σπουδαϊώτατον Καντῖνον τὸν Τριβῶλιον καὶ τὸν τούτου πατέρα Ἰακώβον τὸν Ἰλαράτατον καὶ χαριέστατον ποιητὴν, μετὰ τὸν γλυκὴν καὶ σπουδαῖον Μιχαὴλ τὸν Ῥωσσαῖτον, μετὰ τὸν λόγιον καὶ πεπαιδευμένον Νικόλαον τὸν Χιον, μετὰ τὸν μεγαλοπρεπέστατον ῥήτορα Φράγκον τὸν Τελουντᾶν, καὶ ἔτι μετὰ τὸν εὐγενέστατον Ἰωάννην τὸν Παλειολόγον, ἄνδρα ἐπιεικῆ καὶ σώφρονα, ὅπου ἡ παιδεία καὶ προκοπὴ τους ἀδεται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ νὰ μὴ μακρολογῶ καὶ μετὰ πολλοὺς ἄλλους, ὅπου ἔτυχαν ἐδῶ, εἶχα συμβουλευθῆ μετὰ ποῖον τρόπον ἤθελε διορθωθῆ τὸ πάθος τοῦτο τῆς ἀπαιδευσίας καὶ νὰ γυρίσῃ εἰς τὸ καλόν· καὶ ὅλοι ἀπὸ μίαν γνώμην ἦσαν ὅτι εἴ ἤθελαν διαβάσει καὶ νὰ γυρῆσαι τὰ βιβλία ὅπου ἀφήκαν ἐκεῖνοι οἱ παλαιοὶ καὶ ἐνάρετοὶ ἄνδρες ἤθελε διορθωθῆ ἡ ἀπαιδευσία ὅπου πλεονάζει εἰς τοὺς πολλοὺς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὤμμησα καὶ ἐγὼ, μετὰ γνώμην καὶ παρακίνησιν τῶν εἰρημίων ἐλλογίμων καὶ εὐγενῶν ἀνδρῶν, ἀπὸ ἔσσης δύναμαι, θεοῦ ὀδηγούντος, νὰ μεταγλωττίσω καὶ νὰ περῶσαι ἀπὸ τὰ βιβλία ὅπου νὰ εἶναι χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα εἰς τὸ νὰ ἀνακαινοθῆ καὶ νὰ ἀναπτρυγίσῃ ἀπὸ τὴν τόσῃ ἀπαιδευσίαν τὸ ἐλεεινὸν γένος. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἠθέλησα νὰ ποιῶσαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Πλουτάρχου, ὅποιον λέγεται περὶ παιδων ἀγωγῆς καὶ ἡμεῖς τὸ ὀνομάσαμεν παιδαγωγὸν, διότι αὐτὸ μᾶλλον παιδαγωγεῖ καὶ διδάσκει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πᾶς νὰ γεννηθῆ καὶ ν' ἀνα-

πραγῆ τὸ παιδίον εὐγενικά, καὶ ἀπ' ἐκεῖ πῶς νὰ παιδευθῆ καὶ νὰ γυνῆ ἐνδοξοῦ καὶ ἐνέρετος ἄνθρωπος ὡσάν ἦσαν οἱ πατέρες μας (*).

Δικαίως πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὁ Σοφιστὴς ὡς ὁ πρῶτος διαμορφωτὴς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, μὴ ὢν ἐκ τῶν κοινῶν ἐκείνων, οἵτινες ἢ δι' ἀγνοῖαν τῆς ἀρχαίας ἢ ἐκ παραλόγου ἰδιοτροπίας ἔγραφον τὴν καθωμιλημένην ἀνάμικτον μὲ τερατώδεις ξησιαμούς, διαφθείροντες τό τε εὐφύθρον καὶ τὸ γλαφυρὸν αὐτῆς, διότι καὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς ἦν ἐγκρατέστατος ὁ ἀνὴρ, ὡς καταδείκνυται ἐκ τε τῶν ἄλλων συγγραφῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἐγκωμίων, ἅτινα ἐπιδαψιλεύουσιν αὐτῷ ὁ Βολατερένος, ὁ Γέσνερος, ὁ Ὀλστένιος, ὁ Γερβέλιος, καὶ ἐκ τῆς συντάξεως ἑλληνικοῦ λεξικοῦ δηλοῦται, ὅτι καὶ περὶ τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας διέτριψε, μορφώσας καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀγνωστον νεωτέρην ἐπιστημονικὴν ὀνοματολογίαν. Εὐχῆς δ' ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἐάν περισυναζόμενα πάντα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ διὰ τοῦ τύπου ἐξεδίδοντο, ὡς πολύτιμα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης μνημεῖα.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίου ἐποχὴν καὶ ὁ Ζακύνθιος ἱερομόναχος Χαχάμιος Ρουσόνης (1564) πολλὰς τῆς Ἑλλάδος ἐπισκεφθεὶς πόλεις καὶ νήσους κατέγινεν εἰς τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν τῶν ἰδιωμάτων τῆς ἀπλοελληνικῆς γλώσσης, περισπούδαστον περὶ τούτου γράψας διατριβὴν.

« Ἡ τῶν Ἑλλήνων διάλεκτος, ἡ αὐτὴ τοῖς πᾶσιν ἦν ἐξ ἀρχῆς, μηδὲν διαφέρουσα ἤγειν ἢ κοινή· ἐπεὶ δὲ διεσπάρησαν κατὰ φυλάς, τὸ ἰκεινώνητον καὶ τινα διένεξιν ἤνεγκε· καὶ τοσοῦτε μᾶλλον, ὅσα καὶ μετανάσται κατὰ διαφοροὺς καιροὺς ἐγένοντο· πρῶτον μὲν γὰρ Ἴωνές τε καὶ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς καὶ Ἀττικοί· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἔβουν, οἱ δὲ, ἐκτὸς ταύτης· καὶ Δωριεῖς μὲν τὰ πρὸς ἀνατολὰς Πελοποννήσου· Ἴωνες δὲ τὰ πρὸς δυσμὰς· Αἰολεῖς δὲ περὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον· ὃ καὶ Ἀχαΐα λέγεται· μεθ' οὗς Ἀττικοὶ οἱ καὶ Ἀθηναῖοι, κατὰ τὴν Ἀτθίδα, μέρος τῆς Ἑλλάδος· μετὰ δὲ ταῦτα Ἴωνές τε καὶ Αἰολεῖς μετέβησαν εἰς Ἀσίαν τὴν κάτω· Δωριεῖς δὲ καὶ εἰς τὰς νήσους. Ταῦτα δὴ καὶ Ἀττικοὶ πεπόνθασιν· ἐξ οὗ συνέβη διὰ τὸ ἀνεπίμικτον τὴν μίαν διάλεκτον διαιρεθῆναι εἰς τέσσαρας· τὴν κοινὴν μὲν καὶ οὕτω κρατοῦντες, ἐν πλείστοις δὲ διαφερόμενοι· καὶ οὕτω πέντε διάλεκτοι παρὰ τοῖς ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν ἐξεδόθη·

(*) Δ. Μουστοζόου, Ἑλληνομαθήριον, Δ'.

σαν' αὐτὴ τε ἡ καταρχάς, ἤγουν ἡ κοινὴ, καὶ Ἰὰς, Ἄτθις, Δαριέ, Αἰόλις, διαφέρουσαι κατὰ τινὰ τῆς κοινῆς ὧν ἀρχαιοτέρα καὶ ἐπικρατεστέρα εἰσὶν ἢ τῶν Ἰώνων· οὐ μόνον ὅτι παρὰ τῶν παλαιῶν ποιητῶν φέρεται, οἷον Σιδύλλης καὶ Ὀρφῆως, Ὀμήρου τε καὶ Ἡσιόδου καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ὅτι καὶ παρὰ τῶν νέων αὕτη ἐπικρατεῖ ὥσπερ ἡ Ἄτθις ἐπὶ τῶν ῥητόρων, οἷον Γοργίου, Αἰσχίνου, Δημοσθένους καὶ τῶν λοιπῶν. Νῦν δὲ αἱ τοιαῦται διάλεκτοι ἠλλοιώθησαν ἐκμιγείσασαι, καὶ παντελῶς ἐξεβαρβαρώθησαν τῷ βέοντι τοῦ χρόνου· ὅθεν καὶ τὸ αἴτιον τῆς ἀγνοίας τῆς καθ' ἡμᾶς γραφῆς, ἀπολεσάντων ἡμῶν καὶ τὴν κοινὴν διάλεκτον μετὰ τοῦ τεχνικοῦ· ὅθεν ἔστιν ἰδεῖν ἐν τῇδε μὲν τῇ χώρᾳ κατὰ τὴν πάλαι παράδοσιν τινὰ τῆς γραφῆς ὁμολογοῦντας, ἐν ἑτέρᾳ δὲ ἕτερα, καὶ ἐν ἄλλῃ ἄλλα· ὅπερ διὰ τὴν ἀγροικίαν τινῶν περᾶσομαι ἀποδειξάι· φράσιν τινὲς ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ λέγουσι τὴν ὠρωρυγμένην πηγὴν, καὶ *λέθητα* καὶ *κακκάδην* τὴν χαλκὴν χύτραν· ἀ παρὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀγνοεῖται· ὥσπερ τινὰ τούτων ἀγνοεῖται παρ' ἐκείνους, οἷον *σιβή*, *κόνυλα*, *μυροίρη*· οἱ δὲ Κρήτες ἀγνοοῦσι πολλὰ τοιαῦτα, λατινικῶς λέγοντες διὰ τὴν τούτων ἐπιμιξίαν· ἦτοι τὸν *στενωπὸν*, τὴν *ρύμην*, καὶ ἐν λαχάνοις *δαθκον*, *κρόκον*, *βούγλωσσον*, *μακεδονήσιον*, *σάφυλον*· καὶ τὸν *λέθητα* κατ' ὀλίγον βαρβαρώσαντες *λαβόντι* λέγουσιν· ὁμοίως καὶ ἐν ἑτέροις. Ἔστι δ' οὐδ' ὁμοίως ἀ τῶν ὀνομάτων ἑλληνικώτερον ἐκφέρουσιν ὑπὲρ τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις· οἷον *ἔριπον*, *αἰγαν*, *κολοιδόν*, *κορυδαλόν*, *στρύχον*, *βρυωλίαν*. Ὅμοίως καὶ τινὰ ῥήματα ἀπερ οὐκ οἶδασιν ἐν ἑτέραις χώραις· ἀλλ' ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλον νοῦν πίπτοντα, οἷον *ἀήμονεῖν*, *εἰρωτεύεσθαι*· καὶ οἱ ἐν ταῖς ἡμετέραις χώραις οὐκ οἶδασιν διαφορὰν πηγῆς καὶ κρουνοῦ, ἀλλ' ἀπαντες βρῶσιν καλοῦσιν· οἱ δὲ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἔσθ' ὅπου καὶ *πηγήν*· καὶ οἱ ἐν Σαζοπόλει τῇ κατὰ Πόντον, *κρονόνον* που· καὶ οἱ ἐν Ἀδριανουπόλει *εἰρλα* λέγουσι τινὰ ἐπιμήκη ξύλα· *στάβαρα* δὲ τοὺς σταυροὺς ἐν Μακεδονίᾳ, τὰ ἐν τοῖς φραγμαῖς· *διατόνια* δὲ οἱ Ζακύνθιοι τὰ πλαγιῶς τούτων τιθέμενα ἐπιμήκη. Καὶ οἱ μὲν ἡμέτεροι ἀντὶ τοῦ *ἀνάστα*, *σηκώθητι* λέγουσιν, οἰονεῖ *κουφίσθητι*· οἱ δὲ Κύπριοι ἑλλειπτικῶς, *ἀνα*· καὶ οἱ Κερκυραῖοι ὁμοίως τὸ *ἐξῆς ἀστα*· ὡσαύτως Κύπριοι καὶ Κρήτες γραφικῶς λέγουσι τὸ *χαμαί* καὶ *ἀριστερά*· ἕτεροι δὲ βαρβαρικώτερον ταῦτα λέγουσι· καὶ ἀντὶ τοῦ *χαμαί* κάτω λέγουσι· τὸ δὲ κάτω σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἄνω. Καὶ οἱ κατὰ τὴν Ἀπουλίαν καὶ Σικελίαν, τινὰ κατὰ τὸν νόμον τῆς γραφῆς προφέρουσιν· οἷον *ἐκλασε τὸν ἄρτον*, καὶ

ἄρτι παραθέτονα. Καὶ Καρπάθιοι ἤμην λέγουσιν, ἀντὶ τοῦ ὑπῆρχον· ὡς δὲ Ἀρταχῆσιοι καὶ Κυζικηνοὶ, ἐδάρθηρα λέγουσιν· ὅπερ οἱ κατὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον ἐδάρθηκα λέγουσιν· οἱ δὲ Πόντιοι ἐδάρθην· ὁμοίως καὶ Λεπάδας, ὄστρεά τινα· καὶ βαρχία τὰ τοῦ ἰχθύος· ὡπερ δῆτα καὶ Ἑλλησπόντιοι. Εὐρηται δὲ ταῦτα οὕτω καὶ παρὰ ποιηταῖς τε καὶ φιλοσόφοις. Οἱ δὲ πλείους ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς χώρα, σύρε λέγουσιν, ἀντὶ τοῦ ὑπαγε· ἔστι δὲ ἑλλειπτικὸν ἀντὶ τοῦ, σύρε τοὺς πόδας, ἢ ἔλκε τὴν ὁδόν (*). Τινὲς τὸ ἀνω καὶ ἔσω κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνθήειαν ἐπὶ τῶν ἀροτριῶντων βοῶν λέγουσι, μὴ ἐπιστάμενοι τοῦτο ἐξ ἀμαθίας ἐν ἑτέροις χρᾶσθαι, νομιζόντες ὅτι τοῖς βοῦσι τοῦτο ἴδιον, οἱ βοῶν ἀλογώτεροι. Ἀλλὰ καὶ παρὰ γυναίξιν ἔστι τινα ἐκπερόμενα σχετλιαστικά ἐπιβήματα κατὰ τοὺς παλαιούς, οἷον τὸ ἰοῦ, τὸ αἰβοῦ ὁμοίως καὶ παρὰ Λεσβίοις τὸ ἄ ἐκπληκτικὸν ὄν, ἢ ποιητικῶς προφέρεται· καὶ τὸ τέως χρόνικόν· ἐπαρώμενοι δὲ ποτε ἀλλήλους, καρκίρος λέγουσι, κατὰ ἐπικράτησιν παλαιάν· οὐκ οἶδασι δὲ διόπερ τοῦτο λέγουσιν· ἔστι δὲ τοῦτο παρ' ἰατροῖς πάθος συμβαίνον πολλάκις ἐν τοῖς τῶν γυναικῶν μαζοῖς, καὶ ὁ παρ' ἡμῖν κάβειρος· καὶ τὸ μὲν κοινόν οὐκ οἶδασι, τὸ δὲ πάγκοινον τέως γινώσκουσιν ἀλόγως· καθὰ δὴ καὶ οἱ ἐν Πόντῳ, ἡλάριον μὲν ἴσασι τὸ κάρφιον, ἦλον δ' οὐ· καὶ οἱ ἐν Κύπρῳ ἐπάρην μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἵππον· ὡς δῆπου καὶ οἱ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ δοκάριον μὲν γινώσκουσι, δοκὸν δ' ἤκιστα· καίτοι ὁμοίον τοῦτο ὡς εἶποι τις ξύλον καὶ ξυλάριον· καὶ τησσάριον οἶδασι τὴν λιμναίαν ὄρνιν, νῆτσαν δ' οὐδόλω· καὶ παρίπιον συνθέτως καὶ παραγώγως, εἶθου παρασυνθέτως γινώσκουσιν, οὐ μὴν δὲ ἵππον, ἀλλ' ἀλογον· ἀλογον δὲ οὐ μόνον ἵππος, ἀλλὰ καὶ βοῦς καὶ ὄνος, καὶ ὅσα λόγον οὐκ ἔχουσι· καὶ ψιλοῦν λέγουσι τὸν ἀγρόν καὶ ἐξιλοῦν, ὅπερ ἀλλαχοῦ ἐλογοτεῖν· ἀλλ' οὔτε οὔτῃ, οὔτε ἐκεῖνοι γινώσκουσι τί ἐστι ψιλόν, καὶ τί ὕλη, καὶ τί ἔλος· ἐκ τούτων γὰρ τὰ παρ' αὐτοῖς ῥήματα. Ὁμοίως καὶ Ἀθωνῖται, τὸ ἀπαξ ἐπιβήματα ποσότητος, καὶ δις λέγουσι καὶ οὔτοι καὶ οἱ πλείστοι· ὡς ὅταν λέγωσι δις τὴν ὥραν· ἂν δὲ ἀκούσωσι τοῦτο ἐν βιβλίῳ, οὐ συνιῶσι· καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπὶ εἰκασμοῦ ἴσως λέγουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ τὰ γὰρ καὶ τινες ἐν ταῖς νήσοις τὸν στοχασμὸν γινώσκουσιν, ἕτεροι δὲ οὐδα-

(* Σχόλιον ἐν τῇ περιθερίῳ « τὸ σύρειν ἀντὶ τοῦ ἀπέρχεσθαι καὶ θιβερίτος πύχρηται. »

μῶς. Καὶ ἄλλοι μὲν τὸ ᾧ κλητικὸν ἐπιβήρημα, ἄλλοι δὲ ἀντὶ τούτου τὸ εἶ καὶ ἄλλοι ἀντὶ τοῦ βλέπειν *τηρεῖν* λέγουσιν, ἄλλοι *θεωρεῖν*, ἅπερ εἰς ἄλλον νοῦν ἔρχονται, εἰ καὶ τινα οἰκειότητα ἔχουσιν· ἄλλοι *κυπαῖζειν*, ἴσως ἀπὸ τοῦ *κυπαῖζειν*· καὶ οἱ μὲν Κυθήριοι τὰς μετοχὰς ἔχουσιν ἐν συνθεσίᾳ, ἄλλοι δὲ σπανίως, καὶ οὐχ ὡς δεῖ. Καὶ ἄλλοι τὸ ἰδίωμα ποτῶς ἀναφέρουσιν, ἄλλοι τὸ ἴδιον καὶ ἄλλοι τὸ ποσόν, μὴ γινώσκοντες δὲ τὸ ποιόν· καίτοι ὥσπερ τὸ ποιὸν ἀοριστοῦμενον γίνεται ποιόν, οὕτω καὶ τὸ πόσον ποσόν. *Ζακύνθιοι* δὲ φιλοῦσιν ἰδίως καλεῖν *σκοπὸν*, τινὰ παρ' αὐτοῖς *σκοπιάν*. Καὶ *Μηθυμναῖοι* *Λειμῶνα*, *λειβάδιόν* τε. Ἀνέμων δὲ ὀνόματα κραιπτόνως εἴδασι *Πόντιοι*· οὗτοι οὐκ *ἔχω* λέγουσιν, ὅπερ ἕτεροι ἐν *ἔχω*. Καὶ *Κρήτες* *ἴντα θές*, ἀντὶ τοῦ τί θέλεις, καὶ *τί λές* ἕτεροι, ἀντὶ τοῦ τί λέγεις· ἅπερ κατ' ἀφαίρεσιν, ἢ ἀποκοπὴν τε καὶ συγκοπὴν τῶν συλλαβῶν οὕτω φέρεται, ἥτοι ἀπὸ τοῦ οὐδὲν ἀττικοῦ, *δέρ*, ἀντὶ τοῦ οὐ· καὶ ἀπὸ τοῦ τί ἐνι τὸ, καὶ τί ἐνι τὰ, *τίγτο*, καὶ *τίγτα*· ὡς παρὰ *Δεσβίους*· ἐξ οὗ παρὰ *Κρησὶ* καὶ ἄλλοις βραθύμοις, τὸ *ἴντα* καὶ σχεδὸν οὐδὲν τῆς γραφῆς ῥῆμα, ὅπερ μὴ ἐν τῇ οἰκουμένη φέρεται· εἰ δὲ καὶ τινα οὐ φέρεται οὐδὲν θαυμαστόν· πολλὰ γὰρ ἐν λήθῃ καὶ ἀλλοιώσει γεγόνασιν, ἐξ ἀμελείας καὶ τῆς ἐπιμιξίας τῶν βαρβάρων· ὡς ἐν τοῖς ἤδη ῥηθείσι βραχέσι ῥήμασι ἀποδέδεικται· πόσα γὰρ ὀνόματα πετεινῶν, ἐρπετῶν τετραπόδων, φυτῶν, ἰχθύων, ζωῦφιων τε καὶ κνωδάλων, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ οὐκ οἶδαμεν; Πῶς οὖν ἀκούσαντες ἐν τῇ γραφῇ ταῦτα νοήσωμεν; Καὶ γὰρ κατ' ἀρχὰς τὰ ὀνόματα ἐτέθησάν τε καὶ διωρίσθησαν ἐκάστῳ εἶδει τῶν κτισμάτων διὰ τὴν χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τὴν ἐξ αὐτῶν, καὶ τὰς διαφορὰς ἐνεργείας· ἐκάλεσε γὰρ φησὶν Ἀδάμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ *Σολομών* οἶδεν ἀστέρων θέσεις, καὶ φυτῶν φύσεις καὶ βοτάνων. Ἔστι δ' ὅτε καὶ οἱ τηλοῦ τῶν ἀγρῶν οἰκοῦντες, ἑλληνικώτερόν τε καὶ τεχνικώτερον λαλοῦντες τῶν ἀστοικῶν ἐξ ἀπλότητος· οἱ γὰρ κατὰ τὰς πόλεις ἐκ κενοδοξίας εἰς τὸ εὐσχημόταρον βουλόμενοι μεταγαγεῖν τὰς λέξεις μᾶλλον φθείρουσι· καὶ τοὺς κωμῆτας καὶ ἀγροίκους ἀλόγως σκώπτουσι καὶ μυκτηρίζουσιν· ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοδαποῖς ἐπιγελωσι· καὶ ἔθνος ἔθνει ἐτέρῳ· καὶ πόλις πόλει, ὅτι οὐ ταῦτὰ λαλοῦσι· μὴ εἰδότες ἂ διαβεβαιουνται. Ταῦτα δὲ πᾶσχοῦσιν ἐξ ἀμαθίας, ὡς εἴρηται· ὁ γὰρ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τελείας καὶ

τεχνικὰς διένειμε τὰς διαλέκτους ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς δέδεικται· μετὰ δὲ ταῦτα οὕτω κατεστάθησαν· οὐ μόνον γὰρ ἡ ἡμετέρα διάλεκτος οὕτως ἠλάττωται καὶ ἠλλοίωται· ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν. Καὶ τούτων μὲν, μᾶλλον ἠλάττωται· ἠλλοίωται δὲ μᾶλλον ἡ ἡμετέρα, διὰ τὴν διασπορὰν τὴν γενομένην εἰς διαφόρους τόπους· τὰ γὰρ λοιπὰ ἔθνη οὐκ εἰσὶν οὕτως ἐξηπλωμένα εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τε καὶ πατριάς· ὅθεν καὶ ἡ γραφὴ παρ' αὐτοῖς ἀπλουστέρα· ἀλλ' οὐχὶ καὶ ποικίλη καὶ διαφορὰ ἐν ταῖς λέξεσι, διὰ τὸ στενὸν τῆς γλώσσης, ὅπερ συνέβη αὐτοῖς διὰ τὸ τῶν χωρῶν ἀνεπιτήδειον· οὐδεμία δὲ ἡ ἐντεύθεν βλάβη· κἂν ἐκ τῆς μερικῆς· εἴπερ ἐναλλαγῆς, κἂν ἐκ τῆς γενομένης καθόλου ἐπὶ τῆς πυργοποιίας· ὥσπερ γὰρ διὰ τῶν διαφορῶν αὐτοῦ ποιημάτων δοξάζεται ὁ Θεός, οὕτω δὴ καὶ ἐκ τῶν διαφορῶν διαλέκτων· καὶ γὰρ τὸ πολύτροπον, τῶν τρεπτῶν ἴδιον. Εἰ δέ τις ἔρει, ὅτι τὸ διαφορὸν τῆς γλώσσης αἱ ἀλλεπάλληλοι μάχαι καὶ οἱ πόλεμοι, ψεῦδος ἔρει δῆπουθεν, οὐκ εἰδῶς τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ὡσαύτως καὶ τῶν βαρβάρων· μᾶλλον δὲ διὰ τὸ διαφέρειν ἡμᾶς κατὰ τὴν διάλεκτον, ἕκαστος ἐν τοῖς ὄροις μένει τοῖς ἰδίοις, μισῶν τὴν ἀλλοδαπὴν. Πᾶν οὖν ἀγαθὸν ἐκ Θεοῦ· ὥσπερ τὸ ἐναντίον ἐκ τοῦ ἀντικειμένου· οὐκοῦν μανθάνειν χρὴ τὴν ἰδίαν διάλεκτον καὶ μὴ ὀλιγωρεῖν, ἢ μέμφεσθαι τῶν συγγραφέων· ἐπεὶ περ οὐκ ἦν ἄλλως γράφειν, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἀρχαίαν διάλεκτον. Καὶ γὰρ εἴπερ ὡς οἱ ἀμαθεῖς νομίζουσιν ἐξέδωκαν τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰλλα κατὰ τὴν ἐκάστης χώρας καὶ πόλεως διάλεκτον, ὥστε νοεῖν αὐτὰ ἅπαντας, τὸ ἐν εὐαγγέλιον κατὰ ἐναλλαγὴν τῶν διαλέκτων, γέγονεν ἂν ἐκατόν· εἴτα μετὰ χρόνον τινὰ, τῶν διαλέκτων μεταβαλλομένων, ἐχρῆν καὶ τὰ εὐαγγέλια μεταβάλλεσθαι, καὶ μὴ δέχεσθαι τόπον ἐκ τόπου εὐαγγέλιον, εἰ μὴ διαγραφεῖται ἅπερ ἐγγεγραμμένα αὐτῷ καθ' ἑτέραν διάλεκτον· καὶ οὕτως εἰς μυρία εἶδη τμηθῆναι τὴν γραφὴν, μᾶλλον δὲ ἀφανισθῆναι. . . »

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ διαλέκτων ὁ Ῥουσάνος· ἐν τοῖς ἐξῆς δ' ἐλέγχει τοὺς ἀμελοῦντας τὴν ἐκμάθησιν τῆς πατρῴας γλώσσης. « Καὶ πῶς ἐνι φησὶ μαθεῖν με; Δυνατόν ὡς ἔμαθες παρὰ τοῦ εἰδότης ἀναγνώσκειν, οὕτω δὴ καὶ τὸ γινώσκειν· καὶ γὰρ ἀναγνωρισμός τις ἐστὶν ἡ ἀνάγνωσις. Ἄλλὰ χρόνου, φησὶ, δέομαι, ἀλλὰ δαπάνης. Τί οὖν; ἐν παιδιαῖς βέλτιον ἀναλίσκειν τὸν χρόνον; ἐν μέθαις; ἐν αἰτχρολογίαις; ἐν ὕπνοις; ἐν ὀρχήστραις; ἐν θεάτροις; Τί δὲ καὶ τὰ χρήματα; ἐν τῷ κα-

ταχωνύειν και δαπανᾶν ἐν κώμοις; ἐν βρώμασι περιττοῖς; ἐν ἱμα-
 τίοις; ἐν τοίχοις; ἐν ἵπποις και κυσίν; Ἀπόδος τι μέρος και τῆ ψυχῆ
 οὐ λέγω σοι, δὸς ἅπαντα τὸν βίον τῷ διδασκάλῳ· δὸς τὸ δέκατον
 μᾶλλον πολλοστὸν τι τούτου. Ὅσον ἂν δαπανήσῃς ἐν ἱματίῳ νυμ-
 φικῷ, τοσοῦτον ἐν ψυχικῷ· οὐ γὰρ πένητες ἅπαντες· οὐκ ἔμποροι,
 οὐ βοηλάται και ὀνηλάται, ἵνα λέγωμεν οὐ δυνάμεθα, πολλῶν ἔμπο-
 δῶν ὄντων· μὴ γὰρ νῦν ἐπληθύνθη ἡ πτωχεία; Ἐξάρχῃς οὕτως ἦν
 οὐκ Ἰωάννης ὁ Διαμασκηνὸς παρ' αἰχμαλώτῳ διδασκάλῳ ἐφοίτα; οὐ
 παρὰ μονῆ ᾤκει παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπρησθείσῃ; οὐ βάρβαροι και
 ἀσπονδοὶ τὴν χώρην κατείχον; Πόθεν εἶρε τοσαῦτα βιβλία τῆς ἕξω
 και τῆς καθ' ἡμᾶς σαρίας, ὧν μέμνηται ἐν τοῖς συγγράμμασιν; Ἡ
 δὴλον ὅτι πολλή ἦν ἡ σπουδὴ παρὰ τοῖς κατ' ἐκείνο καιροῦ ἐν τοῖς
 λόγοις, ἀλλ' οὐχὶ νῦν. Κατάμαθε ἐκ τοῦ παλαιοῦ νόμου· ὅπως οἱ
 ἱερεῖς και οἱ λεῦται, ὑπηρέται ὄντες τοῦ νόμου, ἦτοι τοῦ λόγου και
 τοῦ ναοῦ, ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν μετ' εὐπορίας εἶχον ἅπασαν ζωάρ-
 κειαν, ἐκ τε τῶν δεκατῶν δηλαδὴ, ἐκ τῶν πρωτοτόκων, ἐκ τῶν
 ἀπαρχῶν, ἐκ τῶν θυσιῶν, ἐκ τῶν δώρων· ἐνταῦθα δὲ τοῖναντίον ἅπαν
 γίνεται· οἱ μὲν λόγου μετέχοντες ἐστήκασιν κάτω, πάντων ἀποροῦν-
 τες· ὅσοι δ' ἀγύρται και δουλοπρεπεῖς εἰς θρόνους ἀνάγονται και
 χρήματα πάντοθεν ἀποθησαυρίζουσιν εἰς δέον οὐδέν· οὐ θέλουσιν
 ἰδεῖν φιλοσοφοῦντα, ἔλεγχον τοῦτο νομίζοντες τῆς ἐαυτῶν ἀνομίας·
 λήρους ἀποκαλοῦσι τοὺς τοιοῦτους, ἀκαταστάτους, ἀνυποτάκτους,
 ὀλιγοψύχους· ὅτι τούτοις οὐχ ὑποτάσσονται ταῖς μωρίαις αὐτῶν· οὐκ
 ἀρκεῖ αὐτοῖς περιπατεῖν ἐν σκότῳ, ἀλλὰ και ἐτέρους βιάζονται. Εἰ
 δὴ που τις και τῶν ὑγουμένων εὐρεθείη εὐγνώμων, και προθυμεῖται
 ἀναπαῦσαι τινὰ τὸν μᾶλλον εἰδότα, πάντες σκανδαλίζονται ἐπὶ τοῦτο
 μᾶλλον ἢ ἐπ' ἄλλο τι· κρίνουσι, φθονοῦσι, συγγέονται, ἵνα τί τοῦτο
 λέγοντες· τίς οὗτος ἡμῶν ὑπερέχει, ὅτι οὕτως ἀξιοῦται; τοιοῦτός
 ἐστὶ και τοιοῦτος· τὰ ἐαυτῶν ἀρέντες ἅπαντα, μόνον τὰ τούτου
 περιεργάζονται· τὰ αὐτοῦ φαντάζονται ἐλαττώματα, ἐνεδρεύουσιν ὡς
 δύσχητον αὐτοῖς και ἐναντίον· ἐστ' ὅτε και ἐνώπιον αὐτοῦ κατηγο-
 ροῦσι και πάντα ποιοῦσι μέγχις αὐτὸν ἀνίστατον ποιήσουσιν. Εἶτα
 ἐπιγελῶσι λέγοντες, ὁρᾷ· τὸν ἀκατοίκητον; οὕτω διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν
 τοιοῦτον και τοιοῦτόν, ὅπου περ ἂν ἀπέλθῃ, οὐ κατοικῆσαι ἔχει· και
 ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν αὐτῶν τινὰ, εἶθε ἠδυνήμην αὐτὸν ἀναπαῦσαι, φησὶ
 μετ' ἐμβρυήματος, εἶθε εἶχον αὐτὸν ἐν σιδήροις, ἐν κώπῃ, ἐν εἰρκτῆς

εἴπερ ἐξουσίαζον αὐτοῦ, εἶχον ἂν αὐτὸν παιδεῦσαι μὴ μεταβαίνειν, φεῦ τῆς ἀποτομίας καὶ ἀπανθρωπίας! Τίς οὐ μελαγχολήσει ἀκούων ταῦτα; Διὰ ταῦτα ὀλίγοι καὶ κακοὶ εἰσιν οἱ δοκοῦντες μετέχειν τοῦ λόγου. Ἄλλὰ καὶ τινὰ τῶν μοναστηρίων λελωθῆμένου; λαμβάνουσι καὶ νοσοκομοῦσι, καὶ τοὶ ἐνὸς ὄντος τοῦ λελωθῆμένου, εἰς ἓνα διαβαίνει καὶ ἡ ὠφέλεια· τοῦ δὲ διδασκάλου ἐνὸς μὲν ὄντος, εἰς πολλοὺς δὲ διαβαινούσης τῆς ὠφελείας διὰ τῆς διδασκαλίας οὐ κήδονται· καὶ ταῦτα οὐδένα πόνον ἢ ὄχλον παρέχοντος τοῖς συμπαροῦσιν, οὐδεμίαν ζημίαν. . . » (1).

Ὁ αὐτὸς Ρουσάνος συντάξας ἰδίαν γραμματικὴν διὰ τοὺς περὶ τὰ ἑλληνικὰ ἀσχολουμένους, προέταξε προθεωρίαν, ἐξ ἧς ἀντιγράφομεν ταῦτα δίδοντα, ὅπως οὖν σαφῆ τινὰ ἰδέαν περὶ τῆς πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀλωσῆν τοῦ Βυζαντίου γραμματικολογίας.

« Ὅντως φιλοπράγμων ἐστὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ ἀεὶ καὶ νὰ τινὰ διανοεῖται μαθεῖν καὶ προσκτήσασθαι, ἢ φησὶν ὁ Ἐκκλησιαστής· ὅπερ μετὰ πάντων συνέβη καὶ πρὸς τοὺς γραμματικοὺς κατὰ διαφοροὺς καιροὺς, διάφορα ἐκδεδωκόσι συγγράμματα τῆς κατ' αὐτοὺς τέχνης τε καὶ ἐπιστήμης, οὐδὲν δὲ ἢ βραχὺ διεννηχότα τῇ διανοίᾳ, εἰ μὴ τῇ συνθέσει, συστολῇ τε καὶ παρατάσει. Ἄλλὰ μέχρι μὲν κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Μοσχοποῦλου, καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν θρησκείαν ὁμοδόξου, τὰ τῶν παλαιῶν ἐπεκράτει· οἷον Διονυσίου τοῦ Θρακῆς *τέχνη Θεοδοσίου γραμματικοῦ Ἀλεξανδρέως περὶ κλίσεως ὀνομάτων τε καὶ ρημάτων, καὶ περὶ πνευμάτων*. Σωφρονίου Πατριάρχου, *περὶ ὀρθογραφίας*· ἔτι Ἰωάννου γραμματικοῦ τοῦ Χάρακος, καὶ Τιμοθέου τοῦ Χάρακος *κατότες*· Σωφρονίου πατριάρχου, *περὶ προθέσεων*· Σεργίου ἀναγνώστου Ἐμμοισοῦ, εἰς τὰ *Ἀλλῶν Ἡρωδιανοῦ*· Θεοδώρητου *περὶ πνευμάτων τῶν ὀκτώ στοιχείων ἐξ Ἡρωδιανοῦ πρὸς Πατριάρχον Ἡρωδιανῶν, περὶ χρόνων, περὶ σχημάτων, καὶ ἄλλων*· Ἰωάννου γραμματικοῦ Ἀλεξανδρέως, *Τονικῶν παραγγελμάτων ἐν ἐπιτομῇ*· Μιχαὴλ μοναχοῦ καὶ Συγέλλου, *περὶ συντάξεως*· καὶ ἑτέρων δὲ τινῶν Ἑλλήνων καὶ χριστιανῶν, ὧν τὰ συγγράμματα, τὰ μὲν ὁμοῦ, τὰ δὲ

(1) Ἐλάχιστον μέρος τῆς διατριβῆς ταύτης ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κλεινοῦ Ἀνδρ. Μουστοζίδου ἐν τῷ δεκάτῳ τεύχει τοῦ Ἑλληνομνήμονος· ἡ δὲ συνέχεια αὐτῆς, μετὰ καὶ ἄλλων πονημάτων τοῦ Ρουσάνου, ἐν οἷς καὶ ἡ κατωτέρω εἰς τὴν γραμματικὴν προθεωρία, ἐξεδόθη ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ τεύχει τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ, τυπωθέντι μὲν κλῆν μὴ δημοσιευθέντι.

σπορτόθην και ανά μέρος εὔρομεν χειρογράφους· τοῖς Ἀπολλωνίω δὲ μόνοις ἐνετύχομεν χαλκογραφείσιν, εἴτ' οὖν τυπογραφείσιν. Ὁ δὲ ῥηθεὶς κυρὸς Μανουὴλ τὰ πάντα καλῶς σκοπήσας, ἐσθ' ὅτε και παρ' αὐτοῦ τινα ἐξευράμενος δύο τινὰ βιβλία, ὡς ὁράται, ἐξέθετο· τὰ λεγόμενα Ἐρωτήματα και τὰ Σχέδη, σαφέστατα ὄντα και περικύβητα, και τοῖς εἰσαγωγικοῖς πολλὴν παρέχοντα τὴν ὠφέλειαν· ἃ και μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσι παρὰ τοῖς φιλομαθέσιν· ἀλλ' ἐπέπεσε ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία ταῖς συχναῖς τυραννίσιν και πολιορκίαις ἐάλω και φροῦδος ἐγένετο, ὅσοι τῶν λογίων ἐσώθησαν, τὴν ἐνεγκαμένην ἀφέντες, τὴν ἄλλοτρίαν ἤρετήσαντό τε και ἔκησαν σὺν αὐτοῖς βιβλίοις, οἷος ἦν και κυρὸς Μανουὴλ ὁ Χρυσολουρᾶς, Δημήτριος ὁ Καλλικονδύλης, Θεόδωρος ὁ Γαζής, Κωνσταντῖνος ὁ Λάσκαρις, τὴν Ἰταλίαν τῆς Θράκης ἀνταλλαζάμενοι, ἐνθεν τοι και διὰ φιλοτιμίαν, ἢ δεσποχίαν και τοῦ τόπου βαρβαρότητα ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως παρακινήθητες, ὁ μὲν Χρυσολουρᾶς τοῖς παλαιότεροις ἐξακολουθῶν σύντομόν τε βιβλίον ἐξέδωκεν, ὀλίγα τινὰ φροντίσας περὶ ὀρισμῶν και κανόνων τῆς γραμματικῆς, μεγάλα δὲ συμβάλλον τοῖς ἐτι γάλακτος δεομένοις. Ὁ δὲ κύριος Θεόδωρος πλεῖστα φιλοπονησάμενος, και αὐτὸς κατόπιν βαίνων τοῖς πρὸ αὐτοῦ, ἐν τέσσαρσι βιβλίοις τὴν ἄπασαν πραγματείαν ἐξέδωκε· τοῦ πρώτου μὲν περιέχοντος ὅσα κοινὰ τοῖς πᾶσι γραμματικοῖς και εἰς ἀποστηθισμὸν ἀναγκαῖα· τοῦ δευτέρου δὲ, τοῖς κανόνας ἀνάματός τε και ῥήματος· τοῦ δὲ τρίτου, περὶ προσφῶδας και ὀρθογραφίας· τοῦ δὲ τετάρτου, περὶ συντάξεως. Μετὰ τοῦτον δὲ Κωνσταντῖνος ἐν τρισὶ βιβλίοις, τοῦ πρώτου ὡσαύτως περιέχοντος ὅσα τοῖς εἰσαγωγικοῖς ἀναγκαιότατα· μεθ' ὃ περὶ συντάξεως, εἶτα περὶ κανόνων ἰσμάτων τε και ῥημάτων. Τινὲς δὲ τοὺς τοῦ Μοσχοπούλου κανόνας ἐν βραχύτητι κατέστησαν, ἕτεροι δὲ και τὴν τοῦ Χρυσολουρᾶ συνέντομον ἐξελόντες τοὺς κανόνας, ἴσως διὰ τὸ μὴ ἐμποδίζεσθαι τοῖς ἀρχαίοις ἐν τῷ μεταγράφεϊν και ἀποστηθίζεϊν· μέσον δὲ τούτων και πολλὴ ἡ διαφορά· οἱ μὲν γὰρ τοσοῦτον τῆ συντομῆς ἐχρήσαντο, ὡς και πολλὰ τῶν χρησίμων παραλείπειν, οἷός ἐστιν ὁ Θεόδωρος, πλεῖστα θελήσας ἐν βραχέσι περιλαβεῖν. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ εἰς πλάτος τὰ τῶν κανόνων συνθεῖς, οἷονεῖ περὶ κλίσεως διαφόρου, περὶ ἀρχτικῶν μέντοι στοιχείων ἢ τελικῶν, ὤκησεν εἰπεῖν, ὥστε δέεσθαι ἐτέραν γραμματικὴν ἐτέρας· διαφέρουσι δὲ και περὶ κλίσεως τε και σύζυγας και τινῶν ἐτέρων κεφαλαίων· και συνελόντα

φάναι, ἡ τοιαύτη φιλοπονία αἰτία γέγονε συγχύσεως τοῖς μανθάνου-
σιν, ἄλλων ἄλλα μανθάνοντων, ὡς μὴ ἐξαρκούντος ἐκάστου τῶν βι-
βλίων ἐν τῷ μανθάνειν, ἢ τοῦ μανθάνοντος τὰ πάντα βιβλία περι-
ζεσθαι. Ἐνθεν τοι καὶ παρακινήσεις ἐβουλήθη τούς ἅπαντας γραμ-
ματικούς συναγαγὼν ἐν πτυχίον ἐν διαφόροις βιβλίοις ἐξυφάναι· πα-
ραμβαλὼν δηλονότι ἐξ ἑνὸς εἰς ἕτερον, καὶ οὕτω τὰ πολύπτυχα εἰς
ἓν πτυχίον συστειλαὶ μηδενὸς λειπομένου· ἀλλ' ἐπεσχίθη τῆς ὁρμῆς,
δεδιώς πρὸς τῷ πόνῳ, μὴ καὶ γέλωτα ὀφλήσειν, ὡς ὁ μυθεύμενος
κολαῖς, τὰ ἀλλότρια συναρμύζων καὶ δῆθεν καλλωπιζόμενος. Διὸ
σοῦδε μὲν τοῦ ἐγχειρήματος ἐπαυσάμην· ἅπερ δὲ τοῖς νεωτέροις, ὡς
ἔφην, ἐκαινοτομήθη κατὰ συντομίαν, ταῦτα ἀγῶ καθεξῆς μετὰ με-
ζονος ἐπιμελείας ἐνταῦθα συνέταξα, ἰδίως μὲν ὅσα κοινὰ τῇ γραφῇ
παρὰ πᾶσι τοῖς γραμματικοῖς, ὡς εἴρηται· ἐν' εὐκόλῳς ἔχουσιν ἀπο-
σταθίζειν ταῦτα οἱ εἰσαγόμενοι, ἰδίως δὲ τινα τεχνολογίαν τῶν γραμ-
μάτων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ λόγου μερῶν, τρόπον σχολίων τε καὶ
κανόνων, ἐν' εὐληπτα καὶ χωρητικά ὡς τῷ τούτων νοῖ τὰ λεγόμενα·
μεθ' ἃ τὴν τοῦ κυροῦ Ματθαίου Καμαριώτου γραμματικὴν, ἐν συν-
τόμῳ τὴν τοῦ Μοσχοπούλου καὶ ἕτερ' ἄττα περιλαμβάνουσιν, ὡς
ἀπαρχάς τινες τῆς ὅλης ἐπιστήμης. Ἔττα περὶ τρόπων ποιητικῶν, μέ-
τρων τε καὶ διαλέκτων, ἃ καὶ μέρη τῆς γραμματικῆς εἰσι καὶ ὀ-
ργανα δῆπουθεν. Ἴσως δὲ καὶ ἕτερα ὧν οὐκ ἐμνήσθησαν οἱ νοῖ τῶν
γραμματικῶν, ἢ καὶ ἀμυδρῶς διήλθον καὶ συντετμημένως, καὶ ἐντεῦ-
θεν δυσκολίαν παρέχοντα τοῖς εἰσαγωγικαῖς προσθήσομεν· εἴπερ ἡσυχίαν
ἡμῖν χορηγήσει Κύριος καὶ βουλήν βελτίονα, πρὸς τῇ ζωῇ καὶ
υἰείᾳ· καὶ κρείττον' τι καὶ θαυμαστὸν παρέξομεν σύνταγμα. Πρὸς
τούτους παρεγγυᾶμαι τοῖς μανθάνουσι, μηδὲ λοιπῶν ἀμελεῖν, ὅλον τοῦ
τε τρίτου βιβλίου τοῦ Δασκάρως, καὶ Θεοδώρου αὐτοῦ τε τοῦ τρί-
του καὶ τετάρτου· εἶτα καὶ λεξικόν τε κεκτήσθαι, καὶ μᾶλλον τὸ τοῦ
Βαρίνου, πᾶν συμβάλλον εἰς τε ὀρθογραφίαν, ἑτυμολογίαν τε καὶ ἱστο-
ρίαν, καὶ ἄλλα πολλὰ χρηστά τε καὶ θαυμαστά. Ταῦτα γὰρ εἰ τις
ἐπιστημιώως τε καὶ ἐπιμελῶς διέλθῃ, πολλὴν ἐξεῖ τὴν ὠφέλειαν, καὶ
πρὸς τὰ πρόσω ῥοπήν. »

Ἐν ἰσῃ μετὰ τοῦ Σοφιανοῦ καὶ τοῦ Ῥουάνου μοῖρα δὲν δυνάμεθα
νὰ καταλέξωμεν ἀδιακρίτως καὶ πάντας· τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν
ἐκείνην συγγράψαντας· νεοελληνικὰ βιβλία· διότι οἱ πλείότεροι τού-
των γινώσκοντες μόνον τὸ τῆς ἰδίας πατρίδος διαλεκτικὸν ἰδίωμα,

και περιενδύσαντες τὴν γυμνότητα αὐτοῦ δι' ὀθνείων ἐνδυμάτων, κατέλιπον μιζοθάρβαρα τινὰ ἐκτρώματα. Τοιοῦτοι δὲ εἰσιν ὁ Ῥόδιος Γεωργιλᾶς (*Θρῆνος Κωνσταντινουπόλεως—Θανατικὸν τῆς Ῥόδου—Διήγησις εἰς τὰς πράξεις τοῦ περιβοητοῦ στρατηγοῦ Βελισαρίου*), ὁ Κρῆς Κωνσταντῖνος Τίμενος (*Ἀπολλωνίου τοῦ ἐν Τύρῳ βιβάδα*), ὁ Ζακύνθιος Τζάνες Κορωναῖος (*Μερκουρίου Μποδα ἀνδραγαθήματα*), ὁ Κερκυραῖος Τριβώλης (*ἱστορία τοῦ Ταγιαπιέρα—Διήγησις τοῦ Ῥά τῆς Σκότζιας*), ὁ ἀνώνυμος μεταφραστὴς τοῦ Βοκακίου (*Θησεῖος καὶ Αἰμιλλας γάμοι*), καὶ ἐν μέρει ὁ Ζακύνθιος Δημήτριος Ζήνος (*ἱστορία τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου—Παράφρασις τῆς Βατραχομουμαχίας*), καὶ ὁ Ἑπτανήσιος Νικόλαος Δουκάνης (*Παράφρασις Ἰλιάδος*). Ἄλλὰ συγχρόνως καὶ ἄλλοι ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς, ἐμπνευσθέντες ἰδέας τοῦ νὰ καταστήσῃσι προσιτὰ παντὶ τῷ χριστιανικῷ τῆς Ἀνατολῆς λαῷ ψυχοφειλῆ τινὰ ἀναγνώσματα, συνέγραψαν ἐν κοινῇ διαλέκτῳ ὑφ' ὧν τῶν Ἑλλήνων ἐννοουμένη, καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀπηλλαγμένη τῶν τοπικῶν ξενισμῶν. Τοιαῦτα δὲ βιβλία, ὄντως δυνάμενα νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς διαμορφώσεως τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, εἶναι ὁ *Θησαυρὸς καὶ ὁ Φυσιολόγος Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου* (ἐν Βενετίᾳ 1528), τὸ *Ἄρθος Χαρίτων* (1546), αἱ *Διδαχαὶ τοῦ Ἀλεξίου Ῥαριούρου* (1560), τὸ *Ἄρθος τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης τοῦ Καρτάνου* (1566), καὶ εἴτι ἄλλο τοιοῦτο.

Χάρις περιεργίας παρατιθέμεθα περικοπὰς τινὰς ἐκ τοῦ *Φυσιολόγου* τοῦ Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, συγγράμματος ἀντιπροσωπεύοντος τὸ καθαρεῦον ὕφος τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης τῶν χρόνων ἐκείνων⁽¹⁾.

« Ἡ Ἀράχνη εἶναι αὐτὸ τὸ ζῶον ὁποῦ κάμνει τὸ ὕφασμα εἰς τοὺς τοίχους. Εἶναι δὲ τεχνικὸν ζῶον διότι εὐγάζει ἀπὸ τὴν κοιλίαν του λεπτὸν ὕφασμα, καὶ στένει το μὲ τέχνην, εἰς τὸν ἀέρα ὡσάν κύκλον καὶ εἰς ταῖς ἄκρας τανίζει ἄλλα νήματα, διὰ νὰ στερεώσῃ καλὰ τὸ ὕφασμά του. Εἶτα κάθηται εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐκδέχεται πότε νὰ πιασθῇ μῦα, ἢ ἄλλο μικρὸν ζώον πετώμενον καὶ τότε ὑπάγει, καὶ τειλῆγει το μὲ τὸ ὕφασμά της, διὰ νὰ μὴν δύναται νὰ φύγῃ, καὶ οὕτως τὸ τρώγει. Πλὴν ἄταν γεννήσῃ ἀποθνήσκει διότι τὴν τρώγουν

(1) Τὸν Φυσιολόγον συνέταξεν ὁ Στουδίτης, ὢν μητροπολίτης Ναυπάκτου, ὅσα καὶ τὰ « Προγνωστικὰ σημεῖα περὶ βρογῆς καὶ ἀνέμων ἐν τῶν ἀστέρων καὶ τῆς σελήνης » συνέγραψε (1568). Ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ (1695) μετὰ τοῦ Ἑρμολογίου.

τὰ παιδία τῆς. Γεννᾷ δὲ ἡ ἀράχνη δύο, καὶ τὸ μικρότερον κάθεται εἰς τὴν μέσην τοῦ κύκλου, καὶ κυνηγᾷ ζωύφια, ὅτι εἶναι μικρὸν, καὶ ἔν φαίνεται· τὸ δὲ ἄλλο τὸ μεγαλειότερον κάθεται εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ὑφάσματος, διὰ νὰ μὴν τὸ βλέπουσι τὰ ζωύφια, καὶ φεύγουν.

• Ὁ Δράκων εἶναι ψάρι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ οἱ ἄνθρωποι τὸ λέγουν δράκαιναν, καὶ τὸ φαγί του εἶναι γλυκόν, καὶ ὠφέλιμον· πλὴν ἔχει εἰς τὰ ποδάρια τῆς φαρμακερὸν κεντρί, μὲ τὸ ὅποιον ἐὰν κεντρήσῃ ἄνθρωπον ἀποθνήσκει. Εἶναι δὲ ἡ ἰατρεία του νὰ τὸν σχίσῃς ἐκείνον τὸν δράκοντα νὰ βάλῃς τὸ σηκῶτι τοῦ ἐπάνω εἰς τὴν πληγὴν. Διὰ τοῦτο προσέχουν οἱ ψαράδες, καὶ δὲν τὸν πιάνουν μὲ τὸ χέρι τους ἕως νὰ ψοφήσῃ. Εἶναι δὲ πλουμιστὸς ὡσπερ ἔχιδνα, καὶ μακρὸς ὡς ὄφις· πλὴν εἶναι πλατύς.

• Ὁ Δέλφινας εὐρίσκεται εἰς πᾶσαν θάλασσαν, καὶ εἶναι φιλόανθρωπον ζῶον. Καὶ ὅταν ἀκούσῃ εἰς καρδίῃ νὰ τραγουδοῦσιν, ἢ νὰ λαλοῦσιν ὄργανα, ἀκολουθεῖ μετ' ἐκεῖνο εἰς πολὺν τόπον· καὶ ἐὰν καὶ εὖρη ἄνθρωπον πνιγμένον εἰς τὴν θάλασσαν, εὐγάνει τον μὲ τῆς μύτην του κυλῶντας ἕως τὴν στερεὰν διὰ νὰ τὸν εἰροῦσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸν θάψουσιν. Ὁ δὲ ὕπνος του εἶναι τέτοιος· ἀπλώνεται εἰς τὸ κύμα τῆς θαλάσσης, καὶ ἀποκοιμάται, καὶ ἔτι κοιμώμενος, καταβαίνει εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης· καὶ ὅταν ἐγγίσῃ κάτω εἰς τὸν ἄμμον, ἐξυπνᾷ καὶ πάλιν ἀναβαίνει ἐπάνω, καὶ πάλιν ἀποκοιμάται, καὶ τέτοιας λογῆς ἀπερνᾷ δύο τρεῖς ὥραις, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ὕπνος του Ὅταν δὲ ἀσθενήσῃ πρὸς θάνατον, τρώγει ἕνα ψάρι ὀποῦ λέγεται πιθηκὸς, καὶ εἶναι ὅμοιον τῆς μαϊμοῦς, ὀποῦ εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν, καὶ ἔτι ἰατρεύεται. Ὁ δὲ θηλυκὸς δέλφινας γεννᾷ μόνον δύο παιδία, καὶ τὰ βυζάνει, ὡς τὰ τετράποδα ζῶα. Τόσον δὲ εἶναι φιλότεκνος, ὅτι ἐὰν τύχῃ, καὶ κτυπήσουν οἱ ψαράδες κανενὸς ἀπὸ τὰ παιδία του, ἢ μὲ καμάκι, ἢ μὲ ἄλλο τίποτε κοντάρι, καὶ τύχῃ ἐκεῖ ἢ μάνα του παρῶν, δὲν φεύγει ἀλλὰ πέφτει καὶ ἐκείνη ἐπάνω εἰς τὰ παιδία τῆς, ἕως ὀποῦ κτυποῦν καὶ ἐκείνην, καὶ σκοτώνουν τὴν. Ὅταν δὲ πιασθῇ εἰς τὸ δίκτυον ὁ δελφίν, ἡσυχάζει ἕως ὀποῦ εὐρῶν τὸ δίκτυον οἱ ἄνθρωποι, διότι εἰς τὸ βάθος τοῦ νεροῦ αὐτὸς τρώγει ὅσα ψάρια εἶναι πιασμένα μέσα εἰς τὸ δίκτυον. Ὅταν δὲ βλέπῃ πῶς ἔφθασε εἰς ὀλίγα νερά, τότε σχίζει μὲ τὴν μύτην του τὸ δίκτυον, καὶ φεύγει, καὶ διατι δὲν ἔχει σπάρραχνα διὰ τοῦτο ἀπὸ τὰ δύναται εἰς τὸ νερόν, διότι μαζώνει τὸν ἀναστασμόν του καὶ ῥίχνεται

ὡσάν σαγίτα. Ἐχουσι δὲ συνήθειαν οἱ δέλφινες, καὶ ὅταν πλέουσι πολλοὶ, βιάλουσιν ἐμπρὸς τοὺς τὰ παιδιὰ τους, καὶ κατὰ πόδιν τοὺς θηλυκοὺς, καὶ ὕστερον ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἀρσενικοὶ. "

Ἄλλ' ἐν ᾧ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τοιοῦτος ἀνεπτύσσετο ζῆλος περὶ τὴν μελέτην καὶ διαμόρφωσιν τῆς κοινῆς αὐτῶν γλώσσης, ὃ ἐν ἀπόσῃ τῇ Εὐρώπῃ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης ὑπὸ τῶν ἐκ Βυζαντίου προσφύγων μεταδοθεὶς ἐθνουσιασμὸς ὁσημέραι ἐπιτενώμενος ἐπὶ τοσοῦτον εἶχεν ἐκμαγεύσει τοὺς λογίους, ὥστε οἱ τοὶ οὐ μόνον δὲν κατεδέχοντο νὰ μελετήσωσι καὶ τὴν καθωμιλημένην τῶν Ἑλλήνων βάρβαρον διάλεκτον, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ἰδίου ἔθνους αὐτῶν περιεφρόνου, ἐξελληνίζόμενοι μέχρις αὐτῶν τῶν ὀνομάτων. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 1571 ἑκατονταετηρίδος, ἡ ἰδιοτροπία ἐνὸς τῶν διασημοτέρων ἑλληνηστῶν ἤγαγεν ἐν μέσῳ ζήτημα, ἀμέσως καταστὰν ἀντικείμενον παταγώδους καὶ πολυχρονίου διαμάχης. Καὶ τῷ ὄντι καίρων μάλλον ἢ σπουδαιολογῶν ὁ σοφὸς Ὀλλανδὸς Ἑρασμὸς ἐν τῷ πλήρει ἀττικῷ ἄλατος μεταξὺ Ἄρκτου καὶ Λέοντος διαλόγῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ *Περὶ τῆς ὀρθῆς προφορᾶς τῆς λατινικῆς καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης*, παρεκβατικῶς πως λέγει, ὅτι τὸ μὲν Βῆτα πρέπει νὰ προφέρεται ὡς Beta, αἱ δὲ δίφθογγοι *αι, οι, ει*, ἀναλελυμένως, ὡς αἱ λατινικαὶ *ai, oi, ei*. Ἡ γνώμη αὕτη μεγάλῃ παρήγαγεν ἐντίπῳσιν παρ' ἅπασιν τοῖς ἑλληνίζουσι σοφοῖς, ὃ δὲ περικλεῆς Γερμανὸς Ἰωάννης Ῥεουχλίνος, ὃ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον Καπνίων μετονομασθεὶς, κατεπολέμησε τὴν Ἑρασμιανὴν δόξαν ἰσχυρισθεὶς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα πρέπει νὰ προφέρεται, ὡς ὑπὸ τῶν νῦν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν δὲ οἱ σοφοὶ τῆς Δύσεως εἰς δύο διαιρεθέντες σχολὰς, καὶ Ἑρασμιανοὶ καὶ Ῥεουχλιανοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχηγῶν ἐπικληθέντες, ἐνζήλωσιν συναγέρθησαν ὑπὲρ ἑκατέρης τῶν ἀντιμαχομένων δοξασίων των (1).

(1) Τὰς ἀταρξίδας τούτων συλλέξας ἐξέδωκεν ἐν δυοὶ τόμοις ὁ Ὀλλανδὸς Ἄδερκμπιος (*Sylloge scriptorum qui de linguae Graecae vera et recta prononciationis commentarios reliquerunt. I—II. Lugduni Batavorum 1736—1740.*) Πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων κατέκρινε τὴν Ἑρασμιανὴν προφορὰν ὁ σοφὸς Θεσσαλὸς Ἀλέξανδρος Ἑλλάδος γράψας *Διάλογον περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικῆς προφορᾶς* (Σταχυολογία Τεχνολογικῆ τῆς Ἑλλάδος φωνῆς, ἦτοι Γραμματικὴ Ἑλληνικὴ κατ' ἐρωταποκρίσιν. *Norimbergae 1712*), μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Σίος Βελῆστης (1750), ὁ Κοραῆς ἐν προλεγόμενοις τοῦ Ἰσοκράτους (1807), ὁ Ἀναστάσιος Λευκίας (1812), ὁ Μηνῆς Μιναΐδης (1825), καὶ ὁ Κωνστ. Οἰκονόμος (1830).

Ἐν ᾧ οὕτω τὰ πράγματα διέκειντο, τυχαία περίπτωσις διήγαγε τὴν περιέργειαν Γερμανοῦ ἑλληνοστοῦ ἵνα προσβλέψῃ ἐπὶ τὴν ἐκβαρβαρωθεῖσαν Ἑλλάδα, καὶ ἐπισταμένως μελετήσῃ τὴν τε θρησκευτικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτῆς κατάστασιν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν ἔτει 1559 γενομένης ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μελάγχθονος ἀποπέρας πρὸς συνενόησιν τῶν Δουθηρανῶν μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, οἱ διαμαρτυρούμενοι μὴ ἀποβαλόντες τὰς περὶ τούτου ἐλπίδας τῶν δὲν ἔπαυσαν θρησκύντες τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, ἥτις ἐπαρουσιάσθη μετὰ μίαν δεκαπεντητηρίδα. Δαυὶδ ὁ Οὐγγαδίος διορισθεὶς πρεσβευτῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Β' παρὰ τῆ σαλτάνῃ Σελίμ Β' ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐν Τυβίγγῃ θεολόγων κατάλληλον καὶ εὐμαθῆ ἐκκλησιαστικὴν ὡς ἀκόλουθον τοῦ πρεσβευτικῆ αὐτοῦ ἐπιτελείου. Ὡς τοιοῦτον δὲ οὗτοι συστήσαντες Στέφανον τὸν Γερλάχιον, ἐπέωρσαν πρόσφορον τὴν περίστασιν πρὸς ἀνανέωσιν τῆς μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχείου προναυαγησέως συνεννοήσεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδίδασκον ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τὴν τε λατινικὴν καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ πολυμαθὴς Μαρτίνος Κροῦσιος. Οὗτος γενόμενος τὸ κυριώτερον ὄργανον τῆς ἐπὶ πολὺ ὕστερον παραταθείσης μετὰ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου Β' δογματικῆς ἀνταποκρίσεως, συνῆψε διὰ τοῦ Γερλαχίου στενὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει λογίων καὶ ἰδίως τοῦ πρωτονοταρίου Θεοδοσίου Ζυγομαλά, ἀποβλέπων εἰς μόνην τὴν ἐξέτασιν τῆς καθωμιλημένης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης, περὶ ἧς καὶ πρότερον εὐμενῶς εἶχεν ἐκφρασθῆ· διότι ἐν ἔτει 1570, πανηγυρικὸν ἐκφωνήσας λόγον θερμότατα συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἡ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐπικρατήσασα ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ *παχυλὴ ἀμάθεια καὶ δεισιδαιμονία προῆλθε κυρίως ἐκ τῆς ἐλλείψεως ταύτης, ἀνεστ' τῆς ὁποίας δύσκολος καθίσταται καὶ ἡ τῆς λατινικῆς ἐκμάθησις* (1), καὶ καταδείξας, ὅτι αὕτη ἀρχαιοτέρα πασῶν τῶν γλωσσῶν οὕσα πολυάριθμα ἔχει συγγράμματα, οἷον τὰ τῆς ἀρχαιότητος, τὰ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου, μέχρι καὶ τῶν τότε ἐκδεδομένων

(1) « Unde haec tanta mala? Ex ignorantione linguae Graecae, cujus studium plurimos annos ab Italia exulaverat, et ideo, multo minus in Gallia, et in Germania, cultu fuerat. » Oratio de conservanda lingua Graeca. (Germano-Graecia).

νεοελληνικῶν, ἐξ ὧν ἀνέφερε τὸ μόνον περιελθὼν εἰς χεῖρας αὐτοῦ *δαχαί* τοῦ *Ῥαρτούρου* ⁽¹⁾.

Ὁ Κρούσιος εἶναι ὁ πρῶτος τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐπισταμένως μελετήσας τὴν καθωμιλημένην νεοελληνικὴν, καὶ πάσας τὰς καλλονὰς καὶ λεπτότητας αὐτῆς ἐμαθὼν ⁽²⁾. Πολύτιμα δὲ κατέλιπε τῆς τε πολυμαθείας καὶ τῶν περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐνζήλων αὐτοῦ ἐρευνῶν μνημεία, τήν τε *Τουριογραφίαν* καὶ τὴν *Γερμανογραφίαν*, ἐν αἷς ἀπεθησαύρισε σὺν τῇ γλωσσολογικῇ καὶ ἱστορικῇ ὕλῃ διάφορα ἔγγραφα καὶ πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος. Περιτυνάγοντες δὲ τὰς ἐν τοῖς ὀγκωδεστάτοις τούτοις συγγράμμασι, καὶ ἰδίως τῇ *Τουριογραφίᾳ*, διεσπαρμένως περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης εἰδήσεις, τελοῦμεν ὀφειλόμενον εὐγνωμοσύνης φόρον μακαρίζοντες τὴν μνήμην τοῦ φιλέλληνοσ Γερμανοῦ.

Τῇ 21 Ἰανουαρίου 1575 ἔγραφε τῷ Θεοδοσίῳ Ζυγομαλά.

« Ἐτερον δὲ, εἰ ἄρα τέχνη, περὶ τῆς σήμερον καὶ δημῶδους γραικῆς φωνῆς καὶ λεξικόν τι ξυγγέγραπται, ἢ καὶ ἡ καινὴ Διαθήκη τοῦ *Σωτήρος* ἡμῶν εἰς τήνδε τὴν διάλεκτον μετεβλήθη, καὶ πόθεν ἂν τούτων τυχεῖν δυνηθῆιν. Βουλοίμην γὰρ ἂν καὶ τῆς καινουργηθείσας ταύτης (ἢς ἤδη μικράν τινα γεῦσιν ἔχω), μέχρι τοῦ γνῶσιν (μόνον τοῦ συνέναι τὰ ἐν αὐτῇ ἐκδοθέντα) τῇ παλαιᾷ καὶ γνισίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ συνάπτειν, ὡς οὐ καλὸν, ἔμοι γε δοκεῖν τὰ ἀρχαῖα εἰδόμενα πῆ, τῶν παρὰ πόδας πάντη σχεδὸν ἀμαθῶς ἔχειν ⁽³⁾. »

Τῇ 25 Νοεμβρίου ἀπαντῶν ὁ Ζυγομαλάς ἔγραφε τῷ Κρούσιῳ.

« Περὶ βιβλίων ἀπλῶν τῆς δημῶδους φωνῆς, ἢ λεξικοῦ ἴσθι, οὐδὲν τοιοῦτον τι πεπόνηται, οὔτε τὰ τῶν Διαθηκῶν ἐσαφηνίσθη· πόλιν γὰρ (εἰπέιν) οἰκοῦμεν ἦν Πλάτων ὁ θεῖος ἐκτισε, καὶ ὅτι οὔτε ὁ μισθός ἐστιν οὐδεὶς τούτων ἐνεκα, οὔθ' ὁ κοπιᾶσων· ἂν δὲ τις τῶν αὐτῶν πλουσίων, καὶ βοηθεῖν ἡμῖν ἐθελόντων, τοιαῦτα βούλεται, πεμψάτω τὸν μισθὸν καὶ ἔργον ποιήσομεν, καὶ δι' ἔτους ἐνός (συνουκου-

(1) Πρώτην ἀφορμὴν ἔδωκε τῷ Κρούσιῳ εἰς μελέτην τῆς καθωμιλημένης Ἑλληνικῆς ὁ Κορωνεῖος Νικόλαος Καλῆς, ἐλθὼν τῇ 27 Μαρτίου 1557 πρὸς ζήτησιν λύτρων ἐν Μερσίγγῳ, ἔνθα τότε οὗτος ἐξῆδασκε. «*Unde prima mihi occasio τῆς κοινῆς τῶν Γραικῶν γλώσσης contigit.*» *Turcog.* σελ. 323.

(2) «*Uē πρῶτος (adscit gloriatio et invidia) introductor Barbaro Graecae linguae in postam Germani:m.*» *Turcograecia*, σελ. 185.

(3) Αὐτέστι, σελ. 420.

γούντων μοι καὶ ἄλλων σπουδαίων τῶν ἐνταῦθα μισθῷ) τελειώσω, καὶ ὑμῖν πέμψω (μεθ' ὅσης τῆς προθυμίας) κοινωφελῆ ἐσόμενα· εἰ δὲ καὶ σιτηρέσιον σχῶ παρά τινος περιβλέπτως κρατούντος ἐν ὑμῖν, οὐ μόνον ταῦτα ἐκπληρώσω, καὶ πᾶν ὃ προστάσσητε, συμβοηθούντος μοι καὶ τοῦ κυρίου μου πατρὸς, Ἰωάννου Ζυγομαλά τοῦ ῥήτορος, τοῦ τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν παιδείαν εἰδότης (ἦν ἡ πενία με διεκώλυσε σπουδάσαι· εἰ δὲ βοηθείας τύχοιμι, νέος ὢν, ἤδη τριακοντούτης, καὶ ταύτην σπουδάσω, Γερμανοὶς τε τὴν χάριν ἀναγράψω, καὶ ἴσται χάρις χαρίτων, ὡς βοηθήσουσιν Ἕλλησιν, ἤδη βαρβαρωθείσι ταῖς καιρικαῖς ἀνωμαλιαῖς), ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἀπλοῦ λεξικοῦ, καὶ τῆς σαρηνείας παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης καὶ ἄλλων, γνωρίσω ὑμῖν πέμψας ἱστορικὸν νέον, ἀκριβῆ τῶν γινομένων, καὶ σαφῆ, καὶ σύντομον, ὡς δυνατόν, διηγούμενον τὴν διάβασιν, ὃ δὴ συγγράφεται ἡμῖν, οὐδενὶ δὲ ἐκδεδόται, οὔτ' ἐκδοθήσεται, ἐὰν μὴ τῆς ἀξίας τύχοιμεν τῶν κόπων ἡμῶν ἀμοιβῆς· πρὸς δὲ καὶ βιβλία παλαιὰ καὶ ὀρθὰ προξενήσω. »

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν ἔγραφε τῷ αὐτῷ καὶ ὁ Γερλάχιος, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱεροκέρυκες προετίμων ἐν ταῖς διδασκαίαις αὐτῶν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὡς εὐκολωτέραν τῆς καθωμιλημένης, λέγοντες αὐτῷ, ὅτι ἀνετώτερον ἠδύναντο νὰ γράψωσι πολλοὺς λόγους ἐν τῇ πρώτῃ ἢ ἓνα καὶ μόνον ἐν τῇ κοινῇ (').

Τῇ 16 Μαρτίου 1577 ὁ Κρούσιος ἔγραφε τῷ Ζυγομαλά.

« Δέομαι σου ἐμοὶ πέμπειν τι ἐκ τῆς σήμερον τῶν πολλῶν Ἑλληνίδος γλώτσης (μόνον ἀμελομένης ἐπιστολάς, ἢ ἀπερῆμιμμένα γράμματα ὅποιασὺν) τοῦ ἰδεῖν με ποῖα ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐρ' ἡμῶν φωνή. Καὶ μᾶλλον δὲ ποῖα ἢ ἐν ταῖς περιωνύμοις Ἀθήναις. Συλλέγομαι ἐγὼ (εἰ καὶ πάνυ ὀλίγα εὐρίσκω), καὶ παλαιούς χάρτας, καὶ διφθέρας, καίπερ κατατετμημένα, ἢ καὶ σχεδὸν τὸ παράπαν ἀμαυρωθέντα. Τοσοῦτόν μοι τοῦ τῶν ἑλληνικῶν πόθου περίεστι. »

Μετὰ δύο δὲ μῆνας ἔγραφε καὶ ταῦτα πρὸς τὸν διάκονον τοῦ πατριαρχείου Συμεῶνα Καβάσιλαν, ἐκπαιδευθέντα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διατηροῦντα ἀλληλογραφίαν μετὰ τινῶν τῶν ἐν Γερμανίᾳ σοφῶν, καὶ ἰδίως τοῦ ἱατροῦ Ἰωάννου Σαρτζίου (Μέλανος).

« Ἴσθι δὲ, ὅτι ὁ κύριος Μέλας δύο παρὰ σοῦ ἐπιστολάς κομισά-

(') Turcograecia, σελ. 197.— Παράβαλλε καὶ Davidis Chytraei, Oratio de statu Ecclesiarum Graeciae etc. Viteberge 1582, σελ. 14, 49, 71.

μενος ἀποκρινεῖται, τὰ ὑπὸ σοῦ αἰτηθέντα εἰς δύνάμιν ποιῶν. Ἄμφω δὲ, εἰς τὰ μάλιστα φίλοι ἀλλήλοις ἐσμέν, ἅτε αὐτοῦ, ὅτε νεώτερος ἦν, ἐμοὶ μέχρι τοῦ ἐνταυθοῦ καθηγητῆ εἰς ἑκατέραν τὴν γλῶσσαν χρησαμένου. Ἐπεὶ δὲ σὺ τοσοῦτον ἀγαπᾷς αὐτὸν, ἐθάρασσα τουτί σοι ἐπιστόλιον ἐγὼ γράψαι, ὅν κάμοι φίλον ἀπ' ἐντεῦθεν ἔσεσθαι, ὡς ἐλπίζω, οὕτω καὶ πάνυ παρακαλῶ. Φίλος γὰρ Ἑλλήνων ἔγωγε τὰ μάλιστα, καὶ ἀγαθῶν τοῦ κλεινοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἀνδρῶν εὐνοίαν ἐπισπᾶσθαι, συνδέειν τε εἰς δύνάμιν τῇ Γερμανίᾳ τὴν Ἑλλάδα γλιχόμενος ὢν καὶ τὴν παλαιὰν ὧδε φωνὴν κατὰ τὸ ὀλιγοδύναμόν μου διδάσκω, καὶ τῆς σημερινῆς δὲ, τῆς ἐκβαρβαρωθείσης, ἐπεθύμησα, ἐν ἧ ἔστιν, ἃ ἤδη νοῶν προέκοφα. Ἄλλ' οὐκ ἔχω Λεξικόν τι αὐτῆς, ὃ με οὐ μετρίως ἀνῆ. Εἰ δέ σοι σμικρὸν σχολῆς, δεόμεί σου, τὰ ἐπιθαλάμια ἃ πέμπω τῇ κεινῇ καὶ δημοτικῇ ταύτῃ φωνῇ, μόνον κατὰ λέξιν ἐρμηνεύειν, κάμοι τὴν ἐρμηνείαν πέμπειν· ναὶ μὴν, καὶ ἄλλο τι ἐν τῇδε τῇ διαλέκτῳ, ὅπερ ἂν ἄλλως ἀπορρίψαις, ἀποστέλλειν, ἵνα ἐντεῦθεν γοῦν τι προσμάθω. Ἄλλ' εἴ τις κόπος τῷ πράγματι πρόσεστιν, οὐ βαρὺς ἐπικείσομαι, ἀλλὰ φείσομαι. Ἡδέως δ' ἔτι εἰδῆειν ἂν, ποῖα νυνὶ διαλέκτῳ περὶ Θεσσαλονίκην καὶ ἐν Ἀθήναις χρῶνται, ποῖον πόσον τε ἔστι τὸ Ἀθηναίων ἄστυ, καὶ πᾶλλα αὐτῶν (κατὰ τῶν τάχ' οὐκ ἀληθῆ παρ' ἡμῖν αὐτῶν περὶ γραψάντων) ὅντα τυγχάνει, καὶ ποῦ τῆς Ἑλλάδος ἔτι ἥμισα ἢ κάλαι γλῶττα ἐκθεβαρβάρωνται » (1).

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (7 Μαρτίου 1578) ἐπέστειλεν αὐτῷ ὁ Γερλάχιος τὰς ἐξῆς εἰδήσεις περὶ τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς.

« Οἱ Ἕλληνες λέγουσιν, ὅτι ἡ μίξοβαρβάρως αὐτῶν γλῶσσα εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἀγνοοῦσιν ὅμως καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς. Καθαρώτερον ὅλων εἶναι τὸ Βυζαντινὸν ἰδίωμα, μᾶλλον δὲ διεφθαρμένον τὸ Ἀθηναϊκόν. Ἐν τῷ Χιακῷ καὶ Κρητικῷ παρεισέφρησαν καὶ ἰταλικαὶ λέξεις. Ὅλα τὰ ἀπλοελληνικὰ ἰδιώματα διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τε τὴν προφορὰν καὶ τινὰς τῶν λέξεων· πάντες δὲ οἱ Ἕλληνες συνεννοοῦνται μεταξὺ των, ἐκτὸς τῶν Ἰωνῶν (:) χυδαῖστί Τσακῶνον καλουμένων, οἵτινες κατοικοῦντες ἐν δέκα καὶ τέσσαρσι κόμῃσι μεταξὺ Ναυπλίου καὶ Νονεμβασίας, χρῶνται ἀρχαία διαλέκτῳ. (2) »

Ἐν ἔτει 1579 ἐλθόντος εἰς Τυβίγγην τοῦ Κυπρίου Σταματίου Δο-

(1) Turcogr. 500.

(2) Ὁμ. 489.

νάτου ὁ Κρούσιος ἔμαθε παρ' αὐτοῦ εἰδήσεις τινὰς περὶ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, καὶ ἰδίως τοῦ Κυπριακοῦ, τοῦ ὁποῖου πολλὰς λέξεις καταχωρεῖ ἐν τῇ Τουρκογραφικῇ (*).

Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἦλθον αὐτῷ οἱ Θηραῖοι Λουκᾶς καὶ Ἀνδρέας Ἀργυροὶ πρὸς ζήτησιν λύτρων. Καὶ παρὰ τούτων δὲ πολλὰ καὶ διάφορα ἐπληροφορήθη, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐξῆς :

« Μεγάλη ἐπικρατεῖ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς νήσοις ἡ διαφορὰ τῆς κοινῆς γλώσσης, ἀναμειγμένης μετὰ πολλῶν βαρβάρων λέξεων. Ἄλλον ἰδιῶμα λαλεῖται ἐν τῇ μ'ᾶ νήσῳ, καὶ διάφορον ἐν τῇ ἄλλῃ. Δυσνόητος τοῖς ἐπιλοίοις Ἕλλησιν εἶναι ἰδίᾳ ἡ Κρητικὴ διάλεκτος, ὡς ἡ Βελγικὴ ἡμῖν ταῖς Γερμανοῖς. Ὀνομάζομεν *τζοπέλου* (προσέθεντο οἱ Ἀργυροὶ) τοὺς καταχρωμένους τοῦ *τζ* ἢ *τζίντα* εἶτ' ἐν ἀρχῇ εἶτ' ἐν τέλει τῆς λέξεως, ὡς *προβατάτζι*, *ἀρνάτζο*. Ἡ τῆς Μακεδονίας διάλεκτος εἶναι ἡ μᾶλλον καθαρεύουσα (**).

Τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1580 ἔγραψεν ὁ Κρούσιος τῷ Ζυγομαλά.

« Δέξων τῆς κοινῆς γλώσσης διασαφήσεις, ἐπιστολάς ἀνδρῶν Γραικῶν παντοίας διαλέκτου σημερινῆς καὶ χώρας, ἱστορικὰ, χωρογραφίας, διήγησιν τῆς σοῦ πατριᾶς καὶ πατρίδος, καὶ εἴ τι ἄξιον γνώσεως δέομαι, ὅσον δύναμαι, πέμψω. Τὸ πᾶν εἰς τιμὴν σου ἔσται, καὶ τοῦ φιλάτου μοι ἑλληνικοῦ γένους. »

Τὴν αἴτησιν ταύτην προθύμως ἐξεπλήρωσεν ὁ πρωτονοτάριος τοῦ πατριαρχείου ἐπιστέλλων αὐτῷ. « Νῦν δὲ δέδωκα, καὶ ἔρχονται σοι, κύριε Κρούσιε, τὰ ἐξηγηθέντα μοι λεξιῖδια καὶ ἅς ἠήτησω ἐπιστολάς, καὶ τῷ κυρίῳ Στεφάνῳ σημειώματα ἰατρικὰ, πονηθέντα Μιχαὴλ τῷ Ἑρμωδῶφ. » Περὶ τούτου δ' ἔγραψε καὶ τῷ Γερλαχίῳ. « Πέπομφα τῷ Κυρίῳ Κρουσίῳ τετράδιά τινα, ἃ ἐπεμψέ μοι, καὶ ἀπὸ τῆς δημοτικῆς εἰς τὴν Ἑλλήνων μετεγλώττισα, καὶ ἐπιστολάς ἀπλῶς γεγραμμένας, ὡς γράφουσιν οἱ νῦν τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐνταῦθα μερῶν, καὶ τινὰς σπουδαίων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν τῶν νῦν ὄντων, πᾶν καταθύμιον αὐτοῦ ἐκτελέσας » (**). Καὶ ἐν, μὲν τῇ πρὸς Κρούσιον μακρᾷ ἀποκρίσει, τοῦτο καὶ μόνον σημειοῖ ὁ Ζυγομαλάς περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις καθωμιλημένης διαλέκτου. « Ὑπὸ δὲ

(*) Δύτ. 188—189.

(**) *Turcograecia* 209.

(*) Δύτ. σελ. 99. 75.

της σοφίας ἧς νῦν ἔχουσιν, ἢ τᾶλθηθές εἰπεῖν τῆς ἀμαθίας τὸ *ἔλαιον λαδίφι* λέγουσι, γελοίως προφέροντες. Ἐν δὲ τῆς προλεγόμενοις τῶν ὑπ' αὐτοῦ διασαφηθέντων λεξειδίων γράρει καὶ ταῦτα.

• Μὴ ἔσο πολὺ δίκαιος, φησὶν ἡ Γραφή, ἵνα μὴ ἀσεβήσης· φημί δ' ἔγωγε τοῦτο παρωδήσας, μὴ ἔσο πολλῶν γλωσσῶν συζητιτῆς ἵνα μὴ βαρβαρίσης, σοφώτατε κύριε Κρούσιε. Πλὴν, ἐπεὶ τὸ δόξαν σοι, κάμοι προσφιλές, ὡς ἦδη ἠνωμένων φιλία, ἐκτυφλοῦν εἰσθυία τὸν φιλοῦντα, καὶ ταῦτα τὰ λεξειδία, καὶ ῥησίδια, τὰ κατημαξευμένα, καὶ τὰ πλείω, ὡς ἔτυχον, εἰρημένα, οὐκ ὀκνήσας ἐξελληνίσω, ὡς δυνατὸν, καὶ σαφηνίσω σοι. Γινώσκεις δὲ πρὸ πάντων, τούτων ἕνεκα, σοῦ βούλομαι τὴν ἀγγίχοναι· ὅτι αἱ λέξεις αὐταὶ τινές μὲν εἰσὶ τοπικαὶ, καὶ ἔθνικαί, ἀπὸ τῶν εἰδῶν ὀνομασθεῖσαι, τῶν ὑφαντῶν τυχόν, ἢ ποικιλίων καὶ δαιδάλων τε ἄλλων, ὡς *βλατία χρυσᾶ*, καὶ *ἐξάμετα*, ἕτεραι δὲ ὀφφικίων εἰσὶ δηλωτικαὶ, καὶ ταγματῶν στρατιωτικῶν, ὡς *δρογκάριος τῆς βίγληγ*, καὶ ἄλλα πολλὰ· ἄλλαι δὲ ὀνομασθήσαν ἰδιώματι ἔθνῶν διαφόρων· εἰσὶ δὲ καὶ πεποιημένα, καὶ πολλάκις καὶ, ὡς ἔτυχε, λεγόμενα, ἐπικρατήσαν οὕτω καὶ ἀρχῆθεν, ὡς τὸ *βλιττρι*. Ἡ γὰρ ἀπλῆ καὶ κοινὴ αὐτῆ γλῶσσα, εἴτε δημοτικὴ, ἢ ἰδιωτικὴ τῶν νῦν δυστυχῶν Γραικῶν, πολὺμικτός τις ἐστὶ καὶ διάφορος. Εὐρήσεις γὰρ ἐν ταύτῃ ἑλληνικὰς φωνὰς, ἢ καὶ λόγους ὄλους ἔσθ' ὅτε, καὶ Ῥωμαϊκὰς, ἢ καὶ Ἀγαρηνῶν, ἢ καὶ Ἀλβάνων, ἢ καὶ ἄλλων ἔθνῶν. Καὶ ἄλλως οἱ Γραικοὶ, ὡς δένδρη μεράδια πεφυτευμένα ἐν τόποις πολλοῖς, οὕτως οἰκοῦσιν οὕτοι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παροικοῦσιν. Ἐν γῆ γὰρ, φεῦ, ἀλλοτρίων εἰσὶ διεσπαρμένοι, μέτοικοι, ἀναμειγμένοι ἔθνεσι. Καὶ, εἰ ἀκούσης Βυζαντίους λαλοῦντας, ἐνωτισθείσης Ἑλλήνων φωνὰς, ἀπλᾶς ἄλλας, καὶ τινὰς Ἀγαρηνῶν, ὧν ἡ πληθὺς ἢ ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ὧν (Ἀγαρηνῶν δηλονότι) ἀκούοντες, πολλὰς φωνὰς παρενσπεύρουσι τῇ αὐτῶν, ὡς καὶ ἱματίοις καὶ τισιν ἔθεσιν αὐτῶν χρῶνται· φιλεῖ γὰρ φησι, τὸ ὑπήκοον γνώμη τῇ τοῦ ἀρχοντος ἐπεσθαι καὶ βιοῦν. Εἰ δὲ ἀκούσης ἱρητας ἐκ τῆς λαλιᾶς γνωριεῖς, καὶ οἱ λόγοι αὐτῶν ἀναμιξ τῇ Λατίνων φωνῇ, καὶ ἄλλων. Ἄν δὲ Πελοποννησίους ἄλλως ὄρα μεμιγμένον λατινικοῖς, *ἔπαρ (ἄρον) τὴν τοιμάντα σου; καὶ ἄμε (ἄπελθε) σὶδὸν ἀβουκάτορ σου, καὶ εἶτε σὲ κόνισσιμάρη σατὰ (σὺ) κάμε το*. Καὶ τὸ δὴ χεῖριστον τοὺς ποτὲ σοφωτάτους Ἀθηναίους εἰ ἤκουσας, δακρύων ἂν ἐγένου μεστός· ὅσον γὰρ ὑπερεπερίσσευσέ ποτε ἐν αὐτοῖς; ἢ κηθρά καὶ ἄδολος τῶν Ἑλλήνων φωνῇ, τόσον ἢ βάρ-

Ἔαρος ἐπληθύνθη, καὶ ἀκούεται ἕξοχα πάντων. Μέλλουσι γὰρ εἰπεῖν, *ὄρα ὦ εὐτυχίς*, καὶ ἀντὶ τούτου λέγουσι, *γιαπὰ καλότυχε*. Τὰ *σῦκα*, *σοῦκα* λέγουσι, τὸν *βάτραχον παλακᾶν*, καὶ ἄλλα γελοῖα, ὡς καὶ τὴν *στολήν*, *σολήν*· τὰ ἔξω τῆς πόλεως προαύλια, ἃ *ἐξωπόλια* εἶδει λέγειν, *σοπόλια* λέγουσι. Εἰ δέ τις αὐτῶν, εἰ καὶ πενταετῆς ἐστὶ, καὶ ἐν ἀλλοδαπῇ παροικήσει, ὅπως τὴν πάτριον οὐ μεταβάλλει, ἀλλὰ καὶ φωνὴν, καὶ ἦθος, καὶ τινα ἰδιώματα τοπικὰ φυλάττει ἀπαραλλάκτως ἐφ' ὄρω ζῶης. (Ἐρμηιοὶ ἔμειναν αἱ Ἀθηναῖοι χρόνους περίπου 300· οὗτοι δὲ ἐκ διαφόρων εἰσι πόλεων συνηγμένοι. Κρεῖττόν σε ἀκούειν Ἀθηναίου, ἢ νῦν ὄραν). Καὶ, ὡς τοὺς Αἰγυπτίους γνωρίζουσιν οἱ Γραικοὶ ἐκ τῆς *καρκαίας*, ἦτοι *κορώνης*, οἵτινες ἀντὶ *καρκαίας*, *χαρχαίας* λέγουσιν, οὐ γὰρ δύνανται λέγειν τὸ *κα*, (ὡς τινες Λατίνοι ἀντὶ τοῦ *θ* τὸ *τ*, τεὸς ἀντὶ θεός προφέρουσιν, εἰ καὶ ἐν γραφῇ ἄλλως) ἀντὶ δὲ τούτου ἐν πάσῃ λέξει τὸ *χα* χρῶνται, οὕτω καὶ Ἀθηναῖοι, Δῆλιοι, καὶ Κρήτες, καὶ Πελοποννήσιοι, καὶ Χῖοι, καὶ νησιῶται, καὶ λοιποὶ ἄλλοι· πλὴν εἰ καὶ ἐν τισὶ λέξεσι καὶ φωναῖς παρηλλαγμένως λαλοῦσιν, ἀλλὰ ἕκαστος τὸν ἕτερον καὶ ἄλλον οἶδε, καὶ ἀκούει αὐτοῦ λαλοῦντος. Τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι εὐθύς γινώσκει εἰς ἕτερον, ὅτι Βυζάντιος τυχόν, Κρής, Χῖος, Ναύπλιος, Νάξιος, νησιώτης, ἠπειρώτης, ἢ ὅθεν ἂν ᾖ. Ἡ γὰρ λαλιὰ αὐτοῦ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν εἰπεῖν πως, δῆλον αὐτὸν ποιεῖ. Ὅθεν μὴ θαύμαζε, ἀνερ ἔλλογιμώτατε, ἂν τοιαύταις ἐντυγχάνης φωναῖς. Ὅπου γὰρ πλείω πτώματα, ἐκεῖ καὶ ἀετοὶ πολλοὶ· καὶ ὅπου ἔθνη πολλὰ, καὶ γλώσσαι, ἐν τισὶ μὲν παρηλλαγμέναι, γινωσκόμεναι δὲ ὑπ' ἀλλήλων, ὡς συγγενῶν ἢ γειτνιαζόντων. Οὕτω δὲ οἶμαι καὶ τῇ Λατίνων ('). =

Εἰς δὲ τὴν συλλογὴν τῶν ἐν τῇ καθωμιλημένῃ ἑλληνικῇ γεγραμμένων ἐπιστολῶν, προτάσσει καὶ ταῦτα. « Τὰς ἐπιστολάς ταύτας ἐσημεῖωσάμην χάριν σου, σοφώτατε κύριε Μαρτίνε Κρούσιε, ἵν' ἐνωτισθείης πῶς τὴν ἀπλὴν ταύτην προφέρουσι φωνὴν, εἴτε κοινὴν, τὴν ἔχουσαν καὶ ἑλληνικὰς λέξεις, καὶ ἀπὸ ἄλλων γλωσσῶν. Οἱ γὰρ πλησιάζοντες λατίνοι τινὰς φωνὰς ἀναμιγνύουσιν, οἱ Ἀγαρνηοὶ ὁμοίως, οἱ Βουλγάροις ὡσαύτως· καὶ ἔτι ἔχουσι καὶ ἰδιώματά τινα ἐν τῇ προφορᾷ. Πλὴν ὁ εἰδὼς λαλεῖν ἀπλῶς μίαν τῶν διαλέκτων (εἰπεῖν) ὥστε οἱ Βυζάντιοι τυχόν ἢ οἱ Ναύπλιοι, οἶδε λαλεῖν (ἵνα

(') Turco-graecia, σελ. 99.

εἶπω κρεῖττον) ἵνα καταλαβάνῃ, καὶ ἀκούῃ, καὶ τὰς λοιπὰς, διαφερούσας καὶ ἐν προφορᾷ, ὡς εἴπομεν καὶ ἐν λόγοις τισίν. Ἡ πλέον δὲ βάρβαρος ἐστὶν ἡ τῶν Ἀθηναίων, ἥτις ἦν, ὅτε ὑπῆρχεν, ἀρίστη ἦν τις εἰ εἴπῃ κατὰ διάμετρον τῆ πάλαι, τὴν νῦν, οὐκ ἂν ἀμάρτοι ἀκούοντες γὰρ ἡμεῖς αὐτῶν, ἐννοοῦμεν πως τί λέγουσι (ἐν γὰρ τισὶ παρηλλαγμένως λέγουσι καὶ ὀνομάζουσι), καὶ πλὴν γελαῖν οὐ δυνάμεθα, ἐνωτιζόμενοι αὐτῶν ('). »

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν καὶ Σμυρῶν ὁ Καθάσιλας ἔγραψε τῷ αὐτῷ Γερμανῷ τὰ ἐξῆς.

« Περὶ δὲ τῶν διαλέκτων τί ἂν καὶ εἴποιμι, πολλῶν οὐσῶν καὶ διαφόρων, ὑπὲρ τῶν ἐβδομήκοντα; Τούτων δ' ἀπασῶν ἡ τῶν Ἀθηναίων χειρίστη βουλούμενοι γὰρ εἰπεῖν ἰδοῦ πίστις, ὑπήρη, καὶ Ἐ.δ. λήνων δικαιοσύνη, λέγουσιν ἀντὶ τούτων, ἐπὰ πῖσι, ἐπὰ σολή, ἐπὰ φῶμῆιη κρῖσι· καὶ ἀντὶ τοῦ σοῦ, σοῦ, καὶ πορεύου, σοῦ'ε· καὶ λύτραν, λούτραν. Οὐδ' οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες, καλῶς τὰ πολλὰ φθεγγόμενοι, βαρβάρους τὸ παράπαν ἀποκεκλήκασι, τούτους βδελυττόμενοι, ὥστε πεπονοῦνται τοῖς πάλαι κατὰ διάμετρον.

« Ἐν δὲ τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ Βυζαντίῳ, καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἐν ἄλλῃ Ἑλλάδι, εὐρήσεις καλῶς τὴν καθ' ἡμᾶς ἰδιωτικὴν φθεγγόμενους ἐνοῦς, ὡς καὶ τοὺς πάλαι. Κακεῖνους γὰρ (ταύτην τὴν ἰδιωτικὴν φημι) καθάπερ ἡμᾶς προφέροντας ἐν πολλοῖς μάλιστα κωμωδοῖς, εὐρίσκωμεν. Τούτου χάριν οὐ μιζοβάβαρον, ἀλλ' ἰδιωτικὴν τῶν Ἑλλήνων τις ὀνομάζειν, εἰ καὶ τινὰ τῶν βαρβαρικῶν λέξεων (ὡς τὰ τῶν μνηῶν ὀνόματα ἰταλικῶς) προφέρουσιν. Καὶ ταῦθ' οὕτω μὲν ἔχει. Αὐτὸς δὲ, μίαν καὶ μόνην μαθὼν, ἦν καὶ ἡμεῖς, ἀπάσας καλῶς εἴσης. Ἔτι τῶν ἡμετέρων ἰδιωτῶν, τοὺς μὲν δωρικῶς, τοὺς δὲ ἀττικῶς, ἄλλους αἰολικῶς, ἑτέρους ἰωνικῶς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ κοινῶς φθεγγόμενους εὐρήσει τις .. ('). »

Μετὰ ζήλου ὑπερβάλλοντος ἐξακολουθῶν ὁ Κρούσιος τὰς περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ἐρεύνας αὐτοῦ ἔγραψε (15 Σεπτεμβρίου 1580) καὶ τῷ ἐν Ἐνετίᾳ τότε ἐδρεύοντι ἀρχιεπισκόπῳ Φιλαδελφείας, τῷ πολυμαθεῖ Γαβριὴλ Σεβήρῳ, ἐξαίτιοίμενος εἰδήσεις καὶ συγγραμματα περὶ τῆς μελετωμένης γλώσσης. « ... Ἀλλὰ φιλανθρωπέου πρὸς με, τιμιώτατε· ἀξίω-

(') Ἀντ. σελ. 216.

(') Ἀντ. σελ. 461 - 462

πὸν μὲ, τὸν οὐκ ἄξιον, ἀποκρίσεως προσπνοῦς· εἴτε δύνασαι τῷ τὰ πάντα καλῶ ἱερωνύμῳ συνεισηνεγκεῖν τι πρὸς τὸ, ὅπως ἐγὼ βιβλία τινα ἔτι, τῶν ἐν τῇ κοινῇ καὶ δημῳδαὶ γραικῇ γλώττῃ γραφέντων, λάβω, ἐξ ὧν ἂν μᾶλλον αὐτὴν μάθοιμι· δέομαι, κύριε, μὴ βαρυνθῆναι σε, αὐτῷ δεῖξαι, ποῦ ἂν εὑρεθῆεν, καὶ αὐτὸς ἐμοὶ ἀγοράσει. Ἄχθομαι οὐδὲν τοιοῦτον λεξικὸν εὐρίσκεσθαι· ὥστε ἀναγκάζομαι, ὅθεν ἂν δυνηθῶ, συναρπίζεσθαι τῶν λέξεων ἐρμηνείας, ὧν οὐ νοῶ, ἢ καθαρὰς ἑλληνισί λέξιςιν, ἢ λατιναίς, γινομένας. Σπουδάζω δὲ πάνυ, ἐπειδὴ τὴν παλαιὰν καὶ καθαρὰν γλώτταν μετρίως πως ἔμαθον, καὶ τῇ ἡμῶν ἀκαδημία διδάσκω, αὐτῇ συνάπτειν καὶ τῆς σήμερον καὶ κοινῆς, μετρίαν γνῶσιν (¹). »

Ταῦτοχρόνως δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἐπέστειλε καὶ τῷ ἐν Βενετία διατρίβοντι συμπατριώτῃ τοῦ Σεβήρου Ἰωάννῃ τῷ ἱατρῷ. Λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ πρώτου ἀπάντησιν, ἐπανελάβε τὴν αἴτησιν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος δι' ἐπιστολῆς, ἧς δημοσιεύει τὴν ἐξῆς σύνοψιν.

« Τὴν ἐπιστολὴν σου τῇ θ. ἰ. ποσειδεῶνος δεξάμενος, μεθ' ὅσης ἡδο- νῆς δοκεῖς; ἀνέγνων. Τὰς λέξεις ἅς πέμπω δημῳδαίς οὔσας, ἐρμηνεύεις μοι ἑλληνιστὶ ἢ λατινιστὶ, ἢ ἰταλικῶς ἢ κελτικῶς. Δώσω μισθὸν ὃν ἀπαίτηθῶ. Ἐχῶ γὰρ μετὰ χεῖρας ξυγγραφὴν τινα πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τῶν Γραικῶν, ἀφ' ὧν καιρῶν ἡ Κων- σταντίνου ὑπὸ τοῦ Ἀγαρηνοῦς ἐγένετο, καὶ ποικίλας ἐπιστολάς, τῇ κοινῇ γλώττῃ γεγραμμένας· ταύτας νυνὶ εἰς τὴν λατινίδα φωνὴν μεταβάλλω, βουλόμενος τὸ τε γραικὸν κείμενον καὶ τὴν λατινίδα μετα- βολὴν ἀλλήλοις ἀντιπρόσωπα ἐκτυπωθῆναι παρασκευάζειν· οὕτω τε τοὺς τε Γερμανοὺς καὶ τοὺς Γραικοὺς εἰς μείζονα γνῶσιν καὶ φιλίαν ἀλλήλων καθιστάναι. Ἄλλους τῶν Γραικῶν ἀγαθοῦς, ἐμοὶ γνωστοῦς ποιήεις, τὰ αὐτῶν ὀνόματα σημάτων. . »

Περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ καὶ τῷ προσηρμένῳ Μονεμβασιώτῃ ἱατρῷ Ἰωάννῃ πάλιν λατινιστὶ ἔγραψεν (²). Τῇ 15 Μαΐου 1583 ὁ Σε- βήρος ἀπέστειλε τῷ Κρουσίῳ διασάφησιν ἀπλοελληνικῶν λέξεων, μετ' ἐπιστολῆς, ἐν ἧ καὶ ταῦτα λέγει. « Τὸ μὲν τὰς βαρβαροελληνι- κάς περιέχον χαρτίον λέξεις ἧδ' ἡ σοὶ πέμπεται, θεῖτε Μαρτίνε, ἐξ ὧν αἱ μὲν ἐσαφηνήθησαν, αἱ δὲ οὐδαμῶς, διὰ τὸ αὐτὰς μειμιγμένας

(¹) Ὁμ. 524.

(²) Turcogr. 527.

εἶναι καὶ συνθέτους, καὶ ἀλλοκότοις φωναῖς, καὶ ἀπαδούσαις τῆς ἡμῶν αἰ δ' ἀποκρίσεις, οὕτω γε Κρήτηθεν καὶ ἀλλαχόθεν, ἡμῖν προσεπέμψθησαν ('). »

Ἐκτός δὲ τούτων καὶ πρὸς ἄλλους τῶν ἐν Ἑλλάδι λογίων ἐπέστειλεν ὁ ἀκάματος Γερμανός, ἐξαιτούμενος τὴν συνεισφοράν αὐτῶν ἐν τῇ ἐτοιμαζομένῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ πνευματικῆ πανδαισία. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων καταχωροῦμεν περικοπὴν τῆς πρὸς Ἰωάννην Μορζήνον τὸν Κρήτα. « Καταγράφοις δὲ τὴν λαμπρὰν σου πατρίδα, καὶ ὄλην τὴν Κρήτην, καὶ τὰς αὐτόθι νήσους, κάμοι τὴν περιήγησιν πέμποις, ὅτι αὐτὴν ἐνόησομαι τῇ σήμερον Ἑλλάδος ἦν ξυγγραφεύς, ἱστορίαι, μετὰ τιμῆς τοῦ ὀνόματός σου, ὥσπερ καὶ παρ' ἄλλων Ἑλλήνων εἰς τοῦτο βοηθοῦμαι. Ἄλλὰ καὶ βιβλιάριόν τι τῆς ἰδιωτικῆς ταύτης φωνῆς πέμψαις, ἢ καὶ ποικίλας τῶν σήμερον σοφῶν ἐπιστολάς, οὐδένα κίνδυνον φερούσας ('). »

Ἄλλὰ καὶ παρ' ἀλλογενῶν δὲν ἔπαυσε ζητῶν καὶ τὴν ἐλαχίστην πληροφορίαν περὶ τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ζητήματος. Οὕτω μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ εὐμαθὴς νέος Ἰωάννης Κραῖλλιος, Ναυγολτεὺς τὴν πατρίδα, ἐπισκεφθεὶς τὴν Καλαβρίαν, Ζάκυνθον, Πελοπόννησον, καὶ Εὐβοίαν, ἐπὶ καταδρομικῶν τῆς Μελίτης πλοίων, διηγήθη αὐτῷ ἐν Τυδίγγῃ, ὅτι ἐν Καλαβρία κατόικουν καὶ Ἕλληνες, καὶ μετὰ τῆς Ἰταλικῆς ἐλαλείτο καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὁ δὲ Ἰερώνυμος Φίσκερος ἐπίστυλεν αὐτῷ ἐξ Ἰταλίας, ὅτι ὁ ἐν Ἐνετία κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκδοθεὶς Πορτολάνος ὑπὸ μόνων τῶν ναυτιλλομένων ἔννοεῖτο, καὶ οὕτε ὁ Σεβήρος, ὡς τὸν διεβεβαίωσεν, ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὴν μιξοδάβαρον αὐτοῦ γλῶσσαν (').

Ἄλλαχού τῆς Τουρκογραικίας, ἐκ πληροφοριῶν τοῦ Γερλαχίου ὁ Κρούσιος σημειοῖ, ὅτι ἡ καθωμιλημένη ἑλληνικὴ ἦτο καθαρωτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἢ ἀλλαχού τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ πόλις αὕτη, ἦτο καὶ εἶναι ἡ τοῦ κράτους ἕδρα. Οἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων λόγοι εὐχερέστατα χρῶνται τῇ ἀρχαίᾳ διαλέκτῳ (').

Ἐν δὲ σελίδι 273 ἀναφέρει, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τριχῶς διηρηται, εἰς κοινήν, εἰς ἀρχαίαν τὴν καὶ κλασικὴν, καὶ εἰς ἐκκλησιαστικ-

(') Αὐτ. 534.

(') Τουρ. 532.

(') Αὐτ. 525.

(') Ὅμ. 496.

κῆρ, καθαρεύουσιν μὲν πλὴν καὶ μὴ ἀμικτον βαρβαρισμῶν, ἢ χρώ-
νται ἐν τῇ γραφῇ οἱ ἱερωμένοι καὶ οἱ λόγιοι. Ταῦτα δὲ γράφων ἐπι-
προστίθουσιν, ὅτι ἐν ἔτει 1557 διδάσκοντι ἐν Μεμλίγγῃ εἶπεν αὐτῷ
ὁ Κορωναῖος Νικόλαος Καλῆς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τριπλῆ,
ἢ *γροσαία* (grossa), ἢ *γραικολατινικὴ*, καὶ ἡ *κλασικὴ*, ὡς πρώτην ἐν-
νοῶν τὴν κοινὴν, δευτέραν τὴν ἀρχαίαν (;), καὶ τρίτην τὴν ἐκκλησια-
στικὴν (;) ἐν ἣ ἐγράφησαν αἱ διδασχαι τοῦ Ἰαροτύρου, τὸ Ἄνθος τοῦ
Καρτάνου, καὶ ὁ Θεσαυρὸς τοῦ μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ (*).

Περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος Μάξιμος Μαρ-
γούνος, Κυθήρων ἐπίσκοπος, καὶ Μελέτιος Πηγᾶς, πατριάρχης Ἀλε-
ξανδρείας, ἀμφοτέρω Κρήτες καὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνην
πλειάδα, ἥτις καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν κατηγάίσει, καὶ τὸ ὑπόδουλον γένος
κατελάμπρυνεν, ἐνζήλωσ προσεπάθησαν νὰ μορῶσωσι τὸ τέως ἀκα-
νόνηστον ὕφος τῆς καθωμιλημένης διαλέκτου, ἀπαλλάξαντες αὐτὴν
παντὸς ἰδιωματικῶς περιεσφρήσαντος ξενισμοῦ, καὶ καταδείξαντες, ὅτι
καὶ πλοῦτος λέξεων καὶ γλαφυρότητος περὶ τὴν ἔκφρασιν δὲν ἔστε-
ρεῖτο. Αἱ μεταφράσεις τοῦ πρώτου (**), καὶ αἱ διδασχαι ἀμφοτέρων
δύναται ὄντως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ γνησιώτερα μνημεῖα τῆς τότε
γραφομένης καὶ παρ' ἀπάντων ἀνεξαιρέτως ἐννοουμένης ἀπλοελληνικῆς
γλώσσης.

Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκφωνηθέντων καὶ ἀνεκδό-
των λόγων Μελετίου τοῦ Πηγᾶ (1586—1587) παρατίθημι τὴν
ἐξῆς περικοπὴν (Β' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, ἐκ τοῦ κατὰ Μάρκον
Εὐαγγ. κεφ. ι').

« . . . Ἴδετε πάθος δαιμονικόν, καὶ μάθετε ἡ διαφοραῖς, ἡ διχοστα-
σίαις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πόθεν γεννοῦνται. Βλέπετε σήμερον
Ἄνατολὴν καὶ Δύσιν χωρισμέναις ὅπου πρῶτα ἦταν ἓνα; κενοδοξία τὰς
ἐχώρισε. Βλέπετε τὰς ἐκκλησίας τὴν ἀνατολικὴν, καὶ τὴν δυτικὴν, δια-
χωρισμέναις με ἔτοιας λογῆς χωρισμόν, ὅπου τοῦτος ὁ χωρισμὸς εἶναι
ὁ χαλασμός τῆς οἰκουμένης; Ἄν ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι

(*) Turcogr. σελ. 273.

(**) Ἄδικαι τὸν Μαρτύνον ὁ σοφὸς Μένδελων Βαρθόλδης, ἐξ ἀγνοίας ἴσως λέγων, ὅτι
ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ οὔτε σαφήνεια ἰδιῶν παρατηρεῖται, οὔτε διεξιότης φράσεως
(Κλαῖω, 433), ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἐν τοῖς ἐν ἑλληνικῷ ἰδιώματι γεγραμμένοις πονήμασιν
αὐτοῦ, καὶ ἰδίως ταῖς ἐπιστολαῖς, καταδείκνυται γλαφυρότης κατ' οὐδὲν ὑποβεστέρε
τῆς Ἀττικῆς.

ὁ χαλασμός τῆς οἰκουμένης, ἄλλος ἀς ἀνέβη ἐδῶ (νὰ εἰπῶ κατὰ Δημόσθην) καὶ ἀς τὸ ἀποδείξῃ, καὶ νὰ σιωπήσω ἐγώ, εἰδὲ καὶ δὲν τολμᾷ τινὰς ἄλλος νὰ λαλήτῃ (καθὼς δὲν τολμᾷ) πιστεύσατε τοῦ Μελετίου, πῶς ὁ χωρισμός τῆς ἐκκλησίας εἶναι τῆς οἰκουμένης ὁ χαλασμός· ἡμεῖς (ἔλεγεν ἀπατὰ ὁ Δημοσθένης) ἡμεῖς ἐκάμαμεν τὴν κοῦτον τὸν Φίλιππον· ἡμεῖς (λέγει ὁ Μελέτιος) ἐκάμαμεν τὴν κοῦτον τὸν ἐχθρόν· ὁ θάνατός μας τοῦ ἐγένηκε ζωὴ, ἡ σύγχυσις μας τοῦ ἐγένεν αὔξησις, ὁ χωρισμός μας τοῦ ἐγένεν ὠφέλιμος, ὁ χαλασμός μας ἀνθρώπων, καὶ ἐγέναν μεγάλα τὰ μικρά, μὲ τὸ νὰ γενῶσι μικρά τὰ μεγάλα· καὶ τούτων ἡ αἰτία δὲν εἶναι ἄλλον παρὰ τοῦ διαβόλου ἢ κενοδοξία. Δὲν ἔχω δύνανμιν νὰ σᾶς εἰπῶ πῶς μετὰ τὸ νὰ θελήσῃ κάποιος πατριάρχης νὰ λέγηται οἰκουμενικός, καὶ κάποιος πάπας νὰ τὸ ἀρπάξῃ καὶ νὰ κρακτῇ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας (τὸ ὅποιον πρᾶγμα ὁ προηγήτερος πάπας ὁ τρισμακάριος Γρηγόριος ἐκεῖνος ὁ μέγας, τοῦ ὁποῦ λέγουσι νὰ ἦναι ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων) ἐκεῖνος ἔγραφε προηγήτερα, ὅταν τὸν ἔλεγεν ὁ Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς νὰ ἦναι ἐκεῖνος κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ οἰκουμενικός ποιμήν, ἐκεῖνος μὴδὲ διὰ τοῦ λόγου του τὸ ἐκαταδέχετο νὰ τὸ πάρῃ, καὶ ἔγραφε καὶ τὸν πατριάρχην, ὅτι, ἀδελφε καὶ συλλειτουργε, μὴ θελήσῃς μετὰ τὸ νὰ ἀρπάσῃς τὴν ἀξίαν καὶ ἐξουσίαν νὰ ἀδικήσῃς τῆς ἐκκλησίας τῆ κοινόν· τοῦτο τὸ ἔνομα, τούτῃ ἡ ἔπαρσις (ἔλεγεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος Γρηγόριος), τοῦτο τὸ τίτλο τὸ κεφαλικόν ἀντιχριστοῦ εἶναι, ὅτι μόνος ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας· τοῦτο λοιπὸν ὅπου ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἔφυγε καὶ ἐσυμβούλευε καὶ ἄλλους νὰ φύγουσιν, ἢ διάδοχός του ὁ Βονιφάτιος· τὸ ἀρπάξῃς, τόσον ὅπου ἡ ἀλληλομαχία τοῦ πάπα καὶ τοῦ πατριάρχου ἐδιαχώρισε τὴν ἐκκλησίαν, ἐσύγχυσε τοὺς χριστιανούς, ἀλλοτρόπωσε τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, καὶ τὰ ἀδελφία εἶναι παραλίγον ὡσὰν ἐχθροί, γιὰ τοὺς πατέρας. Ἄλλοι τοῦτοι υἱοὶ Ζεβεδαίου περὶ πρωτείων φιλονεικοῦντες ἐτάραξαν τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ὅπου καὶ ταῦ λόγου τῶς ἐτάραξαι, δὲν γνωρίζοντες τί αἰτοῦσι, τί ζητοῦσι, τί θέλουσι. Ἄνθρωπε, κεφαλὴ μόνον τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστὸς, μὴ τοῦ ἀρπάξῃς τὴν τιμὴν, μὴ συγχύσῃς τὸ πᾶν· ὡς εἶναι τέρας τὸ σῶμα ἀκέφαλον, ἔτσι εἶναι τέρας τὸ σῶμα καὶ πολυκέφαλον· καὶ λοιπὸν ἂν τὸ σῶμα ἢ καθολικὴ ἐκκλησία ἔχει κεφαλὴν καθολικὴν τὸν Χριστόν, κεφαλὴν καθολικὴν διὰ νὰ μὴ εἶναι τέρας ἀκέφαλον, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔγῃ ἄλλην καθολικὴν

καρὰν διὰ νὰ μὴν εἶναι τέρας πολυκέφαλον. Δύπη τῶν ἀδελφῶν μὲ φέρνει νὰ εἰπῶ τόσον, λύπη μὲ ἐμπροδίζει νὰ μὴν εἰπῶ περισσότερον· ξείρεις πῶς; νὰ μὴν μαλάσσω τὰς πληγὰς. Τίς νὰ μὴν λυπᾶται χωρισμὸν ἀδελφῶν; τίς νὰ μὴν κλαίῃ χαλασμὸν οἰκουμένης; τίς νὰ μὴν θρηνῇ ἐκκλησίας σκαραγμὸν ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανε; Ὡσάν ἐχθροὶ πολεμούμεθα! τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη! καὶ δὲν ὤρισε πουθενὰ ὁ Χριστὸς πόλεμον παρὰ κατὰ τῶν ἀντιχριστῶν, παρὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ. Ποῦ λοιπὸν εὐρίσκετε τὴν μάχην οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ; Δὲν ἀκούετε τί λέγει ἡ θεία φωνή; *δοῦλος Χριστοῦ οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας*· καὶ σὺ μάχεσαι! Ἐπειτα θὲς γὰρ εἶναι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ; τὸ ἐπιτήδευμα τῆς μάχης δὲν εἶναι μαθητεία τοῦ Χριστοῦ· ἡ ἐχθρα δὲν εἶναι Χριστοῦ διδασχὴ· εἰρηνεύετε· τὰ μέλη τοῦ ἐνὸς σώματος· ὁ Παῦλος βοᾷ· *εἰ ὑπὸ ἀλλήλων δάκεσθε, βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε*· ἂν τρώγῃ ἓνας τὸν ἄλλον, ἂν κατατρώγεσθε συναλλήλως, φυλάγεσθε μήπως καὶ συναλλήλως χαλασθῆτε. Ἐτὶ τὸ παθεῖν, ἔτὶ τὸ παθῆναι, ὦ μακάριε, ἡ οἰκουμένη. Ξείρεις διατί; διατί δὲν ὑπακούομεν τῆς θείας Γραφῆς· ἡ θεία Γραφή ὀρίζει ὅτι *τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγοῦμενοι*· εἰς ὅσον εἰς τὴν τιμὴν, λέγει, κάμνετε νὰ κρατῆ ὁ ἓνας προτιμῆρόν του τὸν ἄλλον· ὅλον τὸ ἐνάντιον ἐπ' ὅ,τι κάμνομεν ἑμεῖς· ὁ θεὸς μοῦ ὀρίζει νὰ κρατῶ τὸν ἄλλον προτιμῆρόν μου εἰς τὴν τιμὴν, καὶ ἐγὼ κρατῶ τοῦ λόγου μου προτιμῆρα εἰς τὴν τιμὴν παρὰ τὸν ἄλλον· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἢ μάχαις, διὰ τοῦτο ἢ ταραχαῖς· διὰ νὰ θέλω ἐγὼ τὴν προτιμῆσιν, διὰ νὰ θὲς ἐσὺ τὴν προτιμῆσιν, διὰ τοῦτο γίνεται ἡ σύγχυσις, καὶ διὰ τὴν σύγχυσιν ἢ διάλυσις, ἢ διαχώρισις, καὶ διὰ τῆς διαχωρίσεως ὁ χαλασμὸς. Θὲς νὰ λείψῃ ὁ χαλασμὸς; ἄς λείψῃ ἡ διαχώρισις· θὲς νὰ λείψῃ ἡ διαχώρισις; ἄς λείψῃ ἡ διάλυσις, ἄς λείψῃ ἡ σύγχυσις· θέλει νὰ λείψῃ ἡ σύγχυσις; ἄς λείψῃ ἡ προτιμῆσις. Παῦσαι τὴν ἔκτασιν, ἄνθρωπε, νὰ παύσῃς τὸ πᾶν τῶν κακῶν. Ἄν ἠθέλασιν ἀφήσῃ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου νὰ μὴ ζητήξουσιν τὴν πρωτοκαθεδρίαν, μηδὲ τοῦ λόγου τῶς ἐσυγχίζασιν, νὰ κατασταθοῦσι νὰ τῶς εἰπῇ ὁ Χριστὸς μετὰ ὀνειδισμοῦ, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε, μηδὲ τοὺς ἀποστόλους ἐθέλασι συγχύσῃ (καθὼς ἤκουσας τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου) ὅτι *ἤμξαντο οὐδένα ἀγαρακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου*. Εἶδετε τὴν ταραχὴν; τὸ σκάνδαλον; τὴν ἀγανάκτησιν; ἐγνωρίσετε τὸ αἷτιον; τὸ σαρκικὸν φρόνημα εἶναι· τὸ νὰ ἐμεσταν σαρκικοὶ, νὰ μὴν ἀγχαποῦμεν τὰ τοῦ.

πνεύματος, ἀμὴν νὰ θέλωμεν τὰς σαρκικὰς δόξας· τοῦτο εἶναι τὸ αἴτιον τοῦ σκανδάλου· ἕως τώρα νὰ μάθῃς πῶς θεραπεύεται; γῆ ὀκνεύεις; Μὴ ὀκνεύῃς, μὴ μείνῃς μέσα εἰς τὸ κακὸν ἀθεράπευτος· ἔδειξέ σου ὁ λόγος τὸ κακόν· ὁ λόγος νὰ σοῦ δείξῃ καὶ τὴν θεραπείαν. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου σὲ ἐφέρασιν εἰς τὸ κακὸν ἐτούτου τῆς πρωτοκαθηδρίας, διὰ τὴν ὅποιαν ἀκούεις πῶς γίνεται σκάνδαλον εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων, ταραχὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· καρτέρησε νὰ σὲ θεραπεύσουσι πάλιν ἐτούτοι οἱ τοῦ Ζεβεδαίου υἱοί, μάλιστα ἔν τοις υἱοῖς τοῦ Ζεβεδαίου ὁ Χριστός· ὁ λόγος εἶναι ὅπου θεραπεύει τὰ πάθη, καθὼς τὰς ἀσθενείας ὁ ἰατρός· ἀκουσον, ἐκκλησία, τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον, νὰ θεραπεύῃς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην τῆς πρωτοκαθηδρίας... Ἄκουσε, Δύσις καὶ Ἀνατολή, πῶς θεραπεύει τὴν ταραχὴν, τὴν σύγχυσιν, τὴν διαχωρισίαν τῆς πρωτοκαθηδρίας ὁ Σωτὴρ.... »

Ἐκ δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Μαργουνίου μεταφρασθείσης Κλίμακος Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ (1590) τὰ δύο ταῦτα ἀποσπάσματα.

• Λόγος τέταρτος. Περὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀειμνήστου ὑποταγῆς.

• Μὲ λογαριασμὸν λοιπὸν, καὶ πρέπουσαν τάξιν ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου ἐπροεῖπαμεν, παγένωντας ὀμπρὸς ὁ λόγος μας, ἐκατήτησε καὶ ἐφάσεν εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὅποιοι καρτερῶντας ὡς τὸ τέλος καὶ νικῶντας τὸν ἐχθρὸν, στεφανώνονται, καὶ ἐφυλάξαμεν τούτην τὴν τάξιν εὐλόγως καὶ πρεπόντως, διὰ τὴν καθὼς κάθε ἄνθος εἶναι προτίτερον ἀπὸ τὸν καρπὸν, τοιοῦτοτρόπως προηγεῖται καὶ προτερεῖ πᾶσαν λογίς ὑπακοὴν ἢ ξενιτεῖαν τοῦ κωρμίου καὶ τοῦ θελήματος· διὰ τὴν μὲ τούταις ταῖς δύο ἀρεταῖς, ὡσὰν μὲ δύο πτεροῦγαις χρυσαῖς ἢ ὅσια ψυχὴ δίχως καμίαν ὀκνηρίαν, μὲ μὲ μεγάλην θερμότητα ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ἰσως διὰ τούτην ἐμελωδῆσεν εἰς τὸν ψαλμὸν ὁ Δαβὶδ, δεδεδυμένος τὴν χάριν τοῦ παναγίου πνεύματος, ὅπταν εἶπε· τίς μοῦ θέλει δώσει πτεροῦγαις ὡσὰν περιστερᾶς, καὶ θέλω πετάξω μὲ τὴν πρακτικὴν ζωὴν, καὶ μὲ τὴν θεωρητικὴν, καὶ μὲ τὴν ταπεινώσιν, νὰ ἀναπαυθῶ. Μὴδ' αὐτὸ τὸ σχῆμα καὶ τὴν φορεσίαν τῶν ἀνδρειωμένων τοῦ Χριστοῦ στρατιωτῶν καὶ πολεμιστῶν παραβλέψωμεν, ἂν φαίνεται, μὰ ἄς τὸ φανερώσωμεν μὲ τὸν λόγον μας, καὶ μὲ τί τρόπον κρατοῦσι τὸ σκουτάρι τῆς πίστεως ὅπου ἔχουσι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς τὸν ποιμένα τως καὶ διάσκαλον τῆς γυμνασίας τως, διώχνωντας μετ' αὐτὸ πᾶσαν λογίς λο-

γισμὸν ἀπιστίας, ἢ μεταβάσεως τοῦ τόπου ἢ τοῦ θελήματος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς καὶ τοῦ ποιμένου τῆς, καὶ πῶς πάντοτε κρατοῦσι ξαπλωμένην εἰς τὴν χέρα τῆς τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ἡγουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, θανατόνωντας πᾶσαν λογίς τῆς θέλημα ὅπου νὰ τῶς ἤθελε σιμώση· καὶ πῶς ἐνδυμένοι μετ' σιδερένιους θώρακας ὑπομονῆς καὶ ταπεινώσεως καὶ πραότητος, ἀποκρούουσι καὶ διώχνουσι μετ' ἐκείνου εἰρηνικὰ πᾶσαν λογίς ὕβριν καὶ ἀτιμίαν, καὶ κέντησιν καὶ κτύπημα λόγου φαρμακεροῦ καὶ παραχώδους· ἀλλὰ καὶ φοροῦσιν ἀκομί εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ὡς περικεφαλαίαν σωτηρίας τὴν βοήθειαν καὶ σκέπην τὴν εὐχὴν τοῦ προεστῶτος καὶ ἡγουμένου τῆς· ἔξω ἀπὸ τούτα, δὲν στέκονται μετὰ τὰ πόδια διπλωμένα καὶ κολλημένα ἀνεργοὶ καὶ ἀμέριμνοί, μὰ ἔχουσιν τα διαμοιρασμένα καὶ χωρισμένα, τὸ ἕνα ξαπλώνοντας εἰς διακονίαν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸ ἄλλο κρατώντας ἀμετακίνητον εἰς ταῖς προσευχαῖς. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι μία τελεία ἀρνήσις τῶν φυσικῶν θελημάτων, καὶ τῆς ψυχῆς ἡγουν τῆς σωματικῆς ζωῆς, ἢ ὅποια δειχναται φανερά μετὰ τὰ ἔργα τοῦ κωρμίου, ἢ τάχα τὸ ἐναντίον· ἢ ὑπακοὴ εἶναι μία νέκρωσις τῶν μελῶν τοῦ κωρμίου εἰς ἕνα νοῦν ζωντανόν· ἢ ὑπακοὴ εἶναι μία κίνησις ἀπλῆ εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ προστάγματος τοῦ καθηγουμένου πατρὸς, δίχως καμμίαν ἐξέτασιν τῆς κρίσεως ἐκείνου. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι ἕνας θάνατος θεληματικός· μία ζωὴ ὅπου δὲν περιεργάζεται, οὐδὲ γυρεύει νὰ κατέχη τὴν αἰτίαν τῆς ὑποταγῆς ὅπου ἔχει νὰ κάμνη εἰς τὰ παραγγέλματα τοῦ ποιμένου τοῦ πνευματικοῦ. Ἐνας κίνδυνος κωρμίου ἀμέριμνος, τὸν ὅποιον δὲν βάνει εἰς τὸν νοῦν του ὁ ἀληθὴς ὑπήκοος, ἢ πλέωντας θάλασσαν ἢ πέφτωντας εἰς ληστὰς διὰ τὴν ὑπακοήν, γνωρίζωντας πῶς ἂν τοῦ λάχῃ θάνατος, τοῦ λογαριάζεται εἰς μαρτύριον. Ἀμελέτητος ἀπολογία πρὸς τὸν θεόν, διὰ τί δὲν ἔχει νὰ μελετᾷ πῶς νὰ ἀπολογηθῇ τοῦ θεοῦ, ὅποταν δ,τι κάμνει τὸ κάμνει διὰ τὴν ὑπακοήν. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι μία ἀφοβία θανάτου, ἕνα πλεύσιμον χωρὶς κίνδυνον, μία ὁδοιπορία κοιμωμένη καὶ ἀμέριμνος. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι ἕνα μνημα τοῦ θελήματος, καὶ ἕνα παρακίνημα τῆς ταπεινώσεως. Ἐκεῖνος ὅπου ἐνέκρωσε τὸ θέλημά του μετὰ τὴν ὑπακοήν, οὔτε ἀντιστένεται, οὔτε ἐναντιολογεῖται, οὔτε ἐξετάζει ποσῶς εἰς ἐκεῖνα ὅπου τοῦ ὀρίζονται ἢ καλὰ νὰ εἶναι, ἢ ὅσον εἰς τὸ φαινόμενον πονηρὰ, διὰ τί ἐκεῖνος ὁ ἡγούμενος ὅπου τοῦ ἐθανάτωσε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ θέλημά του εὐσεβῶς καὶ διακριτικῶς, θέλει ἔχει νὰ ἀπολογηθῇ

τοῦ θεοῦ· διὰ ἅλα ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια ἐκεῖνος ὑποτάσσεται. Ἡ ὑπακοή εἶναι μία ἀπόθεσις καὶ ἓνα ῥίψιμον τῆς διακρίσεως, εἰς τὸν πλοῦτον τῆς διακρίσεως· διὰ τι ὁ ἀληθινὸς ὑποτακτικὸς χρεωττεῖ νὰ δέχεται ἅλα τὰ προστάγματα τοῦ πομμένος του δίχως καμίαν ἐξέτασιν καὶ διάκρισιν, καὶ νὰ τοῦ ὑπακούει ὡσάν εἰς καλὰ, εἰς ἐκεῖνα ὅπου τοῦ φαίνονται κακὰ· καὶ νὰ ῥίπτῃ τὴν διάκρισίν του εἰς τὸν πλοῦτον τῆς διακρίσεως τοῦ πνευματικοῦ του πατρός· καθὼς ὁ Ἀβραάμ ὀπίσταν ἐπροστάχθη νὰ σφάζῃ τὸν υἱόν του, ἔρριψε τὴν διάκρισίν του εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ πλῆθος τῆς διακρίσεως τοῦ θεοῦ. Ἡ ἀρχὴ τῆς νεκρώσεως καὶ τῶν μελῶν τοῦ κωρμίου, καὶ τῶν θελημάτων τῆς ψυχῆς, εἶναι πόνος καὶ λύπη, καὶ καμίαν φορᾶν, ἀλυπτία· μὰ τὸ τέλος, εἶναι μία τελεία ἀνάπαυσις τοῦ νοῦς, δίχως κανένα κίνημα παντελοῦς λύπης, καὶ δίχως καμίαν αἰσθησιν καὶ ἐγροίκησιν πόνου. Τότε μόνον φαίνεται καὶ πονεῖ καὶ λυπάται ἐτούτος ὁ μακαρῆτης ὁ ζῶν νεκρός, ὅπου ζῆ εἰς τὸν θεόν, καὶ εἶναι ἀπεθαρμένος εἰς τοῦ λόγου του, φοβούμενος τὸ βάρος τοῦ θελήματός του, ἤγουν τοῦ πταίσματος ὅπου ἔκαμεν, ἀποφασίζοντας νὰ κάμῃ τὸ θελήμα του εἰς τίποτα· ἔργον. Ὅσοι ἠρχήτετε νὰ ἐγδυθῆτε ἀπὸ τὰ ἐμποδίσματα τῆς πνευματικῆς ἐπαγγελίας, ἐπιθυμῶντας νὰ εἴσθε πλέα ἐπιτήδειοι καὶ ἐλεύθεροι, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ δράμετε εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου τῆς μοναδικῆς ζωῆς· ὅσοι θέλετε νὰ ἀρματωθῆτε διὰ νὰ ἐμπῆτε εἰς τὸν πόλεμον τοῦ πνευματικοῦ μαρτυρίου τῆς νεκρώσεως τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς φύσεως· ὅσοι θέλετε νὰ συκώσετε τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ ἀπάνω εἰς τὸν αὐχένα σας, ἤγουν τὴν μέχρι θανάτου ὑπακοήν, ὅσοι σπουδάζετε καὶ ἐπιμελεῖσθε νὰ βάλετε τὸ φορτίον τῆς διοικήσεώς σας, ἀπάνω εἰς τράχηλον ἀλλοιοῦ, διὰ νὰ δίδῃ ἐκεῖνος ἀπολογίαν διὰ λόγου σας, ὅσοι σπουδάζετε θεληματικῶς σας νὰ γραφθοῦσιν αἱ ἀγόρασές σας εἰς τὴν ὁμολογίαν ὅπου κάμνετε διὰ νὰ δουλεύετε τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ ἡγουμένου σας, καὶ θέλετε ἀντὶς ἐκείνων νὰ γραφθῆτε εἰς τὴν παντοτινὴν καὶ οὐράνιον ἐλευθερίαν, ὅσοι συκωνόμενοι μὲ τὰ χέρια ἀλλοιῶν, τῶν ἡγουμένων σας, καὶ κολυμπῶντας, θέλετε νὰ περάσετε δίχως κίνδυνον τοῦτο τὸ μέγαλον πέλαγος τῆς ταλαιπώρου ζωῆς, γνωρίζετε πῶς ἠρχήτετε νὰ περιπατήτετε μίαν σύντρομόν, μὰ σκληρὰν στρατάν, ἡ ὅποια εὐρίσκεται καὶ ἔχει μίαν καὶ μοναχὴν πλάνην, καὶ ἐτούτη κράζεται ἰδιορρυθμία, ὅπου θέλει νὰ συμπλεύσει μίαν ἀγάπην ἄτακτον ὅπου ἔχει εἰς τὸν ἐκυτόν του καὶ ἓνας, ἀπὸ τῆν

ὅποιον γεννάται μία αὐτοκινήσια τοῦ θελήματος, νὰ ἔχει τινὰς τάξιν ἐδικτὴν του, καὶ νὰ πληρῶνῃ τὸ θέλημά του· εἰς τρόπον ὅπου τοῦ φαίνεται νὰ δύναται νὰ κυβερνᾷ, καὶ νὰ διατάσῃ, καὶ νὰ κανονίζῃ αὐτὸς του τὸν ἑαυτὸν του, διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχει τοῦ θελήματός του . . . »

« Ἡ προσευχὴ ὅσον εἰς τὴν ποιότητά της, εἶναι μία ἑνωσις καὶ ἔσμιξις ἀνθρώπων μετὰ τὸν Θεόν, ὅποταν ὑψώνουσι τὸν νοῦν τῶς εἰς αὐτὸν, ὅσον εἰς τὴν ἐνέργειάν της, εἶναι μία σύστασις τοῦ κόσμου, κάμνωντας νὰ διαμῆνῃ ὁ κόσμος, καὶ νὰ μὴν χαλᾶται διὰ ταῖς μετὰ γάλας ἀμαρτίας· μία καταλλαγὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὸν τὸν κάμνει καὶ πράνεται καὶ διαλλάττεται μετὰ τοὺς ἀνθρώπους· μετὰ τῆρα τῶν δακρύων, καὶ πάλιν θυγατέρα τῶς· ἰλασμός τῶν ἀμαρτημάτων· εἶναι ἓνα γεωφύρι ἀπάνω εἰς τὸ ὅποιον περνᾷ χωρὶς κανένα βλάψιμον τινὰς τοὺς πειρασμούς· ἡ προσευχὴ εἶναι ἓνα μεστόιχον ἀνάμεσα τῶν θλίψεων καὶ ἡμῶν μετὰ τὸ ὅποιον βοηθούμεσθαι ἀπὸ ταῖς θλίψεις· εἶναι ἓνας τζακισμός, καὶ μία νίκη τῶν πολέμων ὅπου μᾶς πολεμᾷ ὁ πονηρὸς δαίμων· ἓνα ἔργον τῶν ἀγγέλων· μία τροφὴ ὁλονῶν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων· ἡ μέλλουσα εὐφροσύνη, ἔργον ἀπέραντον, ὅπου ἔχει νὰ τὸ ἐργάζεται τινὰς πάντοτε χωρὶς νὰ βᾶν εἰς αὐτὸ τέλος· μία βρύσις τῶν ἀρετῶν· μία δότρια καὶ προξενήτρα τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων· μία προκοπὴ εἰς τὸ καλόν, ὅπου δὲν φαίνεται· μία τροφὴ τῆς ψυχῆς· ἓνας φωτισμός τοῦ νοῦς· μία πέλεισις ὅπου κόπτει καὶ ἐξορίζει τὴν ἀπόγνωσιν· μία ἀπόδειξις τῆς ἐλπίδος ὅπου ἔχει τινὰς διὰ νὰ ἐπακουσθῇ· μία λύσις τῆς λύπης· ἓνας πλοῦτος τῶν μοναχῶν· ἓνας θησαυρὸς τῶν ἡσυχαστῶν· ἓνα σμίκεμα τοῦ θυμοῦ· ἓνας καθρέπτης τῆς προκοπῆς εἰς τὴν ἀρετὴν· μία φανέρωσις τοῦ μῆτρου τῆς ἀρετῆς, εἰς τὸ ὅποιον ἤμασθαι φησόμενοι· μία ξεκαθαρωσύνη τῆς καταστάσεώς μας· μία ἀποκάλυψις τῶν θεῶν μυστηρίων, καὶ τῶν μελλόντων πραγμάτων· ἓνα σημάδι καὶ γνῶρισμα τῆς τιμῆς ὅπου ἔχει τινὰς σημά εἰς τὸν Θεόν, Ἡ προσευχὴ σημά εἰς ἐκείνον· ὅπου προσεύχεται ἀληθινά, καὶ ὡς πρέπει, εἶναι ἓνα δικαστήριον καὶ κριτήριον, καὶ ἓνα βῆμα τοῦ κυρίου προτίτερα παρὰ νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως· εἰς τὸ ὅποιον κρίνει, καὶ ἐξετάζει κατὰ ἓνα τὸν ἑαυτοῦ του πῶς εὐρίσκειται πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διρρβῶνεται. Ἄς συκωθοῦμεν ὅλοι ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν εἰς τὴν θερμότητα, καὶ ἄς ἀκούσωμεν τῆς ἰσχύος ἐτουνῆς βασιλείσεως τῶν ἀρετῶν ὅπου φωνάζει πρὸς ἡμᾶς μετὰ ὑψηλῆς

φωτὴν καὶ λέγει· ἐλάσθε πρὸς ἐμένα ὅλοι ἐσεῖς ὅπου κοπιᾶζετε ἐναντίον τῶν πειρασμῶν τοῦ δαίμονος, τοῦ κόσμου καὶ τῆς σαρκός, καὶ ὅπου εἰστε φορτωμένοι μὲ τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐγὼ σὰς θέλω ἀναπαύσει μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς χάριτος εἰς τούτην τὴν ζωὴν, καὶ μὲ τὴν εὐφροσύνην τῆς μακαριότητος εἰς τὴν μέλλουσαν δόξαν, συκώσετε ἀπάνω σας τὸν ζυγόν μου καὶ θέλετε εὖρει ἀνάπαυσιν εἰς ταῖς ψυχαῖς σας, καὶ ἴασιν καὶ θεραπείαν εἰς ταῖς πληγαῖς σας· διὰ τὶ ὁ ζυγός μου εἶναι καλός, καὶ θεραπευτικός τῶν μεγάλων σας πταισμάτων. »

Προστιθέμεθα δὲ καὶ τὴν περικοπὴν ταύτην ἐκ τῶν Διδαχῶν τοῦ Μαργουαίου.

« Ὅποτεν ἐκεῖνος ὁ μέγας Μωσῆς, ὁ ἀκριβῆς φίλος τοῦ Θεοῦ, ὅπου τότεν καιρὸν ἦτον ἡγεμῶν καὶ ἀρχῶν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθους εἰς τὴν Μωαβίτιδαν γῆν, εἰς τὸν ἐρχομὸν τῆς προωρισμένης ἡμέρας τοῦ θανάτου του, ἐκλείσει τὰ ὀμμάτιά του, ἐκεῖνη ἡ ταλαίπωρος συναγωγὴ, ἡ ὅποια ὥστε ὅπου ἔζηε τοῦ ἐγένετο πάντοτε ἀπιστάτης, βλέπουσα ὅπου εἶχεν ἀπομείνει ἐστερημένη ἀπὸ τέτοιας λογῆς ἀρχηγόν, ὅπου μὲ τότεν μεγάλην ἀνδρείαν τὴν εἶχε ἐλευθερώσει ἀπ' ἐκείνην τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ δουλείαν τῆς Αἰγύπτου, ἐνθυμουμένη τὴν σπλαχνικὴν καὶ πολλὴν ἀγάπην ὅπου τῆς εἶχε, ταῖς πολλαῖς του εὐεργεσίαις, τὰ τέρατα ὅπου τῆς εἶχε δεῖξει, ἀν καλὰ καὶ νὰ ἦτον σκληροκαρδῖος καὶ πετρώδης, στοχαζομένη ὁμως ἐκεῖνο τὸ θέαμα τοῦ θανάτου τοῦ Μωσέως, δὲν ἠμπόρεσε νὰ κρατηθῆ, νικημένη ἀπὸ τὸν περισσὸν πόνον καὶ ἀπὸ τὴν λύπην, νὰ μὴ δὲν κλαύσῃ, θερμότηα καὶ πικρότατα· ἐπλήρωσε τὰς φάραγγας ἀπὸ δάκρυα, τὸν ἀέρα ἀπὸ στεναγμοῦ· διέμεινε κλαίουσα τριάντα ἡμέρας ἀπάνω εἰς ἐκεῖνο τὸ λείψανον τὸ Μωσαϊκόν. Ὡ χριστιανοί, ἡμεῖς ὅπου τούτην τὴν ἡμέραν ἔχομεν ἔμπροσθέν μας τοῦτο τὸ θέαμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δεσπότου μας καὶ τοῦ Μωσέως, ὄχι ἀποθαμένου ἀπὸ θάνατον φυσικόν, ὄχι εἰς ταῖς ὕστεραις ἡμέραις τοῦ γηρατειοῦ του, ἑκατὸν εἴκοσι χρόνων, ὄχι διὰ ταῖς ἁμαρτίαις του, ὄχι χωρὶς κανένα πόνον, καθὼς ὁ Μωσῆς πλήρης ἡμερῶν, καθὼς λέγει ἡ Γραφή, χωρὶς κανένα πόνον παρέδωκε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀμὴ ἀπεθαμένον ἀπὸ πικρόταταις τιμωραῖς, ἀπὸ βιαιότατον θάνατον, εἰς τὴν νεότητά του, μὲ πόνους σφοδροτάτους, μόνον διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, ἡμεῖς λοιπὸν θέλομεν εἶστε σκληρότεροι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; δὲν θέλομεν κλαύσει; θέλομεν

μείνει τόσον ἀχάριστοι εἰς τόσῃ ἀγάπῃ; ὅπου ἂν εἰς περασμένον καιρὸν τοῦ ἐγινήκαμεν ἀποστάται, σήμερον ὅπου ἔπαυσαν αἱ εὐεργασίας του, σήμερον ὅπου ἐδόθη εἰς θάνατον ἔτιζ ἀσπλαχνα καὶ ἀκάνθρωπυ, δὲν θέλομεν παρακινήθῃ νὰ κλαύσωμεν; νὰ θρηνησωμεν; α

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

1602—1711.

Κύριλλος Λούκαρις.—Ναθαναὴλ Χύχας.—Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος.—Μεξοβάρβιρα γλωσσάρια.—Μητροφάνης Κριτόπουλος.—Κρίσις Γερμανῶν καὶ Ἄγγλων περὶ τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς.—Γραμματικὴ Ἱερωνύμου Γερμανοῦ.—Σίμων Πόρκιος.—Νεοελληνικὰ βιβλία τῆς Ῥωμαϊκῆς προπαγάνδας, καὶ τῶν Λουθηροκαλβίνων.—Σύλλογος ἐν Ἐνετιᾷ πρὸς ῥύθμειν τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαίδευσως.—Δεικτὸν Γερασίου Βλάχου.—Γραμματικὴ Ῥωμανοῦ Νικηφόρου.—Γλωσσόριον Ἰακώβου Σπών.—Ἰλάριος καὶ Ἰδεβράνδος.—Δουκάγγιος.—Συγγράμματα Κονταρῆ καὶ Παρθενίου Πελοποννησίου.—Φραγκίσκος Σκούφος.—Ἕλλας Μηνιάτης.—Γιακουμῆς Μαλάκης.—Νεοελληνικὰ βιβλία.—Κρητικὰ κτήματα.—Μεταφράσεις Καινῆς Διαθήκης.

Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Μαργουίνου καὶ τοῦ Πηγᾶ σχολὴν ἀνήκει καὶ ὁ συμπατριώτης αὐτῶν Κύριλλος Λούκαρις, ὁ πολὺτλας ἐκεῖνος πατριάρχης· χάριν δὲ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ παρατιθέμεθα τὸ προοίμιον τῆς κατὰ Ἰουδαίων πραγματείας αὐτοῦ (').

« Ἴσχυσε κατὰ πολλὰ ἡ εὐνοια ὅπου ἔχομεν πρὸς τοῦ λόγου σου, τίμιε κύρ Γεώργιε, νὰ μὴν παραβλέψωμεν τὴν αἴτησιν ὅπου μᾶς ἔκαμες· ἡ ὁποία ἄλλη δὲν ἦτον, παρὰ νὰ σημειώσωμεν εἰς ἀπλὴν διάλεκτον μερικὰ τινα κατὰ Ἰουδαίων, τὰ ὁποία νὰ τὰ χρειάζεσαι εἰς ταῖς καθημεριναῖς καὶ συχαῖς διάλεξαις ὅπου κἀμεις μὲ κάποιους σου φίλους Ἰουδαίους· μάλιστα διὰ νὰ τοὺς λύης ταῖς ἀπορίαις ἐκείναις, μὲ ταῖς ὁποίαις ἐκεῖνοι θαρροῦσι νὰ νικῶσι καὶ σέ, καὶ κάθε ἄλλον χριστιανόν. Καλὰ λοιπὸν καὶ ἡ πρὸς σέ εὐνοια νὰ μᾶς ἔκαμε νὰ ἀποδεχθῶμεν τὴν αἴτησίν σου, ἀλλὰ μὲ περισσοτέραν

(') Ἐξεδόθη μετὰ ἑξ ὀδοχῶν τοῦ Μαργουίνου ὑπὸ Νικοδήμου Μεταξῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1627).

ὄρεξιν ἐκλίναμεν εἰς τοῦτο, γνωρίζοντας ἂν δὲν σφάλῃ ἡ κρίσις ἢ ἡμετέρα, ὅτι πολλῶν ἀνθρώπων ὅπου θέλουν ἀναγνώσει τὰ ὅσα περιέχει ἡ πραγματεία αὕτη, καὶ ἡ καρδία καὶ ὁ λογισμὸς θέλει πληροφορηθῆ, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι εὐρίσκονται εἰς πλάνην, καὶ μαζῆ ὅσοι ἐκεῖνοι δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ὅποιον αὐτοὶ οἱ ἄθλιοι διὰ τὸ νὰ μὴ τὸν δεχθῶναι νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ νὰ τὸν πιστεύσουν ἀφῆκαν τὸ μέγαλον καλὸν ὅπου ἦτον σιμὰ τους, καὶ τὸ ἐπῆραν τὰ ἔθνη, ὅπου αὐτοὶ ἐκαταφρονούσαν ὡς ἄπιστα καὶ ἀκάθαρτα, καὶ τώρα τὰ μὲν ἔθνη εὐρέθησαν ἐκλελεγμένα καὶ ἠγαπημένα ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ταλαίπωροι καὶ τυφλοὶ περινοστοῦσι, καὶ δὲν ἠξέουσι πόθεν νὰ πιαστοῦσι, ἀπὸ τὸν Θεὸν ὠργισμένοι καὶ ἀποεβλημένοι, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους διωγμένοι καὶ καταφρονεμένοι, εἰς τὸν κόσμον ὄλον σκορπισμένοι ἀπὸ αἰχ' χρόνους καὶ ἐδῶ· καὶ διὰ τὸ λείψη ἀπὸ λόγου τους ἡ παλαιὰ κακία τῶν πατέρων τους, τὴν ὅποιαν ὡς τέκνα τοῦ ἐκληρονόμησαν, μένουσιν εἰς τὴν αὐτὴν σκληρότητα καὶ ἀπιστίαν, καὶ θαρρῶντας μόνον διὰ τί λέγονται Ἰσραηλίται νὰ ἦναι καὶ ὀρθόδοξοι, εὐρίσκονται κατὰ ἀλήθειαν πῶς προσκυνοῦσι τὸ Βεελφεγῶρ. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν ἔχει σκοπὸν τὸ παρὸν σύνταγμα νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἀληθινὸν Μεσίαν τίς ἦν, καὶ ὅτι ἦλθε, φέροντας εἰς τὸ μέσον ὅσα θέλομεν γνωρίσει νὰ εἶναι ἀρετὰ νὰ φράξουν τὰ θεοστυγῆ καὶ ἀπύλωτά τως στόματα· καὶ τοῦτο ὅσον εἰς ἐκεῖνο ὅπου κρίνομεν ἡμεῖς καὶ λογιάζομεν, ἀφίνοντας ἄλλων ὅπου ἡμποροῦσι τοῦτο νὰ τὸ κατορθώσουν καλλιῶτερα, νὰ τὸ κάμουν ὅταν θέλουν καὶ ὅταν θέλουν· φθάνει ἡμᾶς ὅτι κατὰ τὸ δυνατόν μὲς ἐμπήκαμεν εἰς τὸ στάδιον τοῦτο, σοὶ τῷ φιλάτῳ Γεωργίῳ χαρίζομενοι· καὶ διὰ τοῦτο πρόσχε. »

Τῆς αὐτῆς δὲ σχολῆς φαίνεται καὶ ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ *Νέου Θησαυροῦ* (1610), ὡς καὶ ὁ Ἀθηναῖος Ναθαναὴλ Χύχας, Μάξιμος ὁ Πελοποννησίος, καὶ Γρηγόριος ὁ Χίος ὁ γράψας τὴν *Σύνοξιν τῶν θείων καὶ ἱερῶν δογμάτων* (1635). Δωρόθεος δὲ ὁ Μονεμβασίας καὶ Ματθαῖος ὁ Κιγάλας ἐν τοῖς *χρονογράφοις* αὐτῶν ἐπροτίμησαν αὐτὸ τὸ ἀγοραῖον ἰδίωμα, ἐν πάσῃ τῇ ἀκανόνιστῳ αὐτοῦ ἰδιοτροπίᾳ ⁽¹⁾.

Χάρην περιεργείας παρατιθέμεθα καὶ ἐκ τοῦ *περὶ πρωτείου τοῦ Πάπα συντάγματος* τοῦ Χύχα (1611), τὴν ἐξῆς περικοπήν.

• (1) Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ *χρονογράφου* τοῦ Δωροθέου δημοσιεύεται ὑπ' ἡμῶν ἐν βίῳ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β'.

ε λέγεις, ὦ Ῥωμάνε, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἐδιαδέχθηκεν ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ χειροτονήθησαν ἀπὸ τὸν Πέτρον τὸν θρόνον του καὶ τὰ πρωτεῖα παρὰ μόνον ὁ Κλήμης καὶ οἱ διάδοχοί του, οἱ ἐπίσκοποι δηλαδὴ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διατι ὁ μακάριος Πέτρος εἰς τὴν Ῥώμην ἔχυσε τὸ αἷμά του διὰ τὸν δεσπότην Χριστόν· διὰ τοῦτο ἦτον πρέπον καὶ δίκαιον νὰ τὸν διαδεχθῇ ὁ Ῥώμης, καὶ νὰ εἶναι κεφαλὴ τῶν ἄλλων, καὶ ὄχι ἄλλος ἀπὸ τοὺς χειροτονημένους ἀπ' αὐτόν. Καὶ πρὸς τοῦτο σὲ ἐρωτῶ, ὦ Ῥωμάνε, ποῖος λογιάζεις νὰ εἶναι μεγαλότερος καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς τῶν ἀρχιερέων ὁ Χριστός, ἢ ὁ Πέτρος; Φανερόν πῶς εἶναι ὁ Χριστός, διὰ τὸν ὅποιον τιμῶμεν τὸν Πέτρον καὶ τὸν μεγαλύνομεν ὡσάν Ἀπόστολον ἕνα ἀπὸ τοὺς κορυφαίους· διατι ἂν αὐτός δὲν ἦτον τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς, ἡμεῖς τὸν ἐχάμεν διὰ ἕνα ψαράν καὶ τὸν χειρότερον ἄνθρωπον, ὁποῦ νὰ ἦτον εἰς τὸν κόσμον. Τίνος χάριν, ἂν ὁ Χριστός εἶναι μεγαλότερος καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς, ἐκεῖ ὁποῦ ἐμαρτύρησεν ὁ Πέτρος δίδεις τὰ πρωτεῖα, καὶ τὸν κάμνεις πρωτόθρονον καὶ διάδοχον τοῦ Χριστοῦ τὸν ἀρχιερέα τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ οὐχὶ ἐκείνον τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁποῦ ἐμαρτύρησεν ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τῶν ἀρχιερέων καὶ ἀρχιεπίσκοπον ὁ Χριστός; Διατί τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης τοῦ δίδεις νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης καὶ κριτῆς, καὶ ἐξουσιαστῆς, καὶ ὑπεράνω ὀλονῶν, καὶ νὰ χειροτονῇ τοὺς ἄλλους, καὶ νὰ νομοθετῇ, καὶ νὰ κάμῃ εἴ τι τοῦ φαίνεται, ὡσάν πρῶτος καὶ κεφαλὴ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περέτων τῆς οἰκουμένης, καὶ ὄχι ἐκείνου τῆς Ἱερουσαλήμ; ἐκεῖ ὁποῦ ὁ Θεὸς ἐφάνη, καὶ ἔδωκε τὰς πλάκας τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσῆ· ἐκεῖ ὁποῦ κράζεται γῆ τῆς ἐπαγγελίας· ἐκεῖ ὁποῦ ἐφάνησαν οἱ Προφῆται· ἐκεῖ ὁποῦ ὁ Ἄγγελος εὐηγγελίστατο τὴν Θεοτόκον· ἐκεῖ ὁποῦ ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη· ἐκεῖ ὑποῦ ἐβαπτίσθη· ἐκεῖ ὁποῦ ἐμετεμορφώθη ἐμπροσθεν εἰς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, τοὺς προκρίτους μαθητάς, ὄχι εἰς τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν τάξιν· ἐκεῖ ὁποῦ ἐσταυρώθη καὶ ἔπαθε διὰ νὰ δώσῃ τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ἀθανασίαν εἰς τὸν κόσμον· ἐκεῖ ὁποῦ ἔχυσε τὸ ἅγιον καὶ τίμιόν του αἷμα διὰ νὰ μᾶς ἐξαγοράσῃ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας· ἐκεῖ ὁποῦ ἔγινε τὸ πρῶτον ἔργον τῆς ἱερωσύνης, ἡ θυσία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖ ὁποῦ εἶπε, λάβετε, φάγετε, καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, καὶ τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ἐκεῖ ὁποῦ ἀνελήθη καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Ὁρόνου τῆς μεγα-

λοσύνης τῶν οὐρανῶν, ὡσάν τὸ λέγει ὁ μακάριος Παῦλος· ἐκεῖ ὅπου μέλλει νὰ ἔλθῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, καθὼς τὸ λέγουσιν αἱ Γραφαί; »

Πρὸς τούτοις παρατιθέμεθα καὶ τὸ προοίμιον τοῦ κατὰ τοῦ σχίσματος τῶν παπιστῶν ἐγχειριδίου Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου, μαθητοῦ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ.

« Πρέπον καὶ δίκαιον κατὰ ἀλήθειαν ἦτον, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, νὰ μὴν ἔλθῃ τὸ γένος μας τὸ ἐπαινετὸν, εἰς τόσῃν ἀμάθειαν καὶ στέρησιν τῆς σοφίας, ὅτι νὰ χάσῃ σχεδὸν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε πάντοτε εἰς ὅλα τὰ γένη σιμὰ μέγα καύχημα, μὲ τὸ νὰ τὴν εἶχεν, ὁμοῦ μὲ ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις πολλὰ θαυμαστά· ἀμὴ ἐπειδὴ μέσα εἰς ὅλα ὅπου ἔχασε, καὶ ἦλθεν εἰς τόσῃν πολλὴν δυστυχίαν καὶ ὀνειδισμόν ἀπ' ἐκείνου ὅπου πρότερον ἐθαυμάζετον, ἔχασε καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι εὐκόλα νὰ γράφῃ κάθε εἰς ὅπου ἐπιχειρῆται νὰ συγγράψῃ τὰ μυστικὰ καὶ θεῖα τῆς πίστεώς μας πράγματα, κάμνει χρεία κἄν μὲ τὴν ἀπλὴν ἐτούτην, τὴν ὁποίαν ὅλοι τὴν γροικοῦν, νὰ βοηθήσωμεν, ὅσον εἶναι δυνατόν, τοῦ γένους καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔχει μέσα εἰς ταῖς ἄλλαις τῆς δυστυχίας, καὶ πόλεμον πολλόν, ὄχι τόσον ἀπὸ τοὺς ἀλλοτρίους τῆς πίστεως, ὅσον ἀπ' ἐκείνους ὅπου ἔπρεπε νὰ βοηθᾶται, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν τους· ὅπου εἶναι χρεώσται νὰ ἦναι ἔτοιμοι, νὰ δίδουν ἀπόκρισιν κάθε ἐνὸς διὰ τὰ τῆς πίστεώς μας κεφάλαια, καὶ τὰ θεῖα μυστήρια· οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον ἀπόκρισιν εἶναι ἀδύνατοι νὰ δώσουν, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐναντίοι ἐκείνων ὅπου δύνονται νὰ ἀποκριθοῦν, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ἡ ἐδική τους ἀπαιδευσία· καὶ τέτοιαις λογῆς κινδυνεύει τὸ πτωχόν τὸ γένος τῶν ὀρθοδόξων δυνατὰ, ἀπὸ τοὺς νεωτεριστὰς καὶ ἑτεροδόξους, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἀποστάτας ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, διὰ κάποιαν πρόσκαιρον ἀπόλαυσιν, ὅτι εἶναι σιμὰ εἰς τέλειον ἀφανισμόν, μὲ ὅλον ὅπου τινὲς ἐδικοί μας, διὰ τὴν πολλὴν τους ἀμάθειαν καὶ ἀπαιδευσίαν, δὲν τὸ γροικοῦν ἐτοῦτο ἀφανισμόν, ἀλλὰ διόρθωσιν καὶ βοηθίαν· καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεῖος ζῆλος μὲ ἐκίνησε νὰ βοηθήσω τὸ γένος μας κατὰ τὴν μικράν μου δύναμιν, ἀφείνωντας ἐγγράφως εἰς φράσιν ἀπλὴν διὰ τοὺς ἀπλοῦς, τὰ ὅσα ἤθελαν ἠμπορέσει νὰ βοηθήσουν τὸ γένος μας εἰς ταῖς διαφορὰς ὅπου ἔχει ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία μὲ τὴν δυτικὴν εἰς τὰ δέγματα· καὶ διὰ νὰ γενοῦν τὰ γρα-

φόμενα εἰς κάθε ἓνα εὐκόλα εἰς κατανόησιν, θέλω τὰ βάλῃ κατὰ τάξιν, ἀρχίζοντας πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἦγουν τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα, καὶ καθεξῆς διὰ ταῖς διαφοραῖς ὅπου ἔχουν οἱ ὀρθόδοξοι μὲ τοὺς ἑτεροδόξους καὶ νεωτεριττὰς Λατίνους· καὶ ἂν καλὰ καὶ ἔχουν τοιαῦτα πράγματα καὶ πολλὴν δυσκολίαν καὶ πολλὰς ἀποκρίσεις, τόσον ἀπὸ τὸ μέρος τὸ ἐδικόν μας, τόσον ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Λατίνων, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν θέλω μακρύνει τόσον, μὲ τὸ νὰ ἔγραψαν εἰς αὐτὰ πολλοὶ καὶ σοφοὶ ἄνδρες πλατύτερον· μόνον τὰ πλέον ἀπλούστερα, ἐπειδὴ καὶ ἀπλῶς καὶ εἰς ἀπλοῦς γράφω, καὶ ἀναγκαιότερα, καὶ σύντομα θέλω γράφει, εἰς τὸ νὰ μὴν ἀπατῶνται οἱ ἀπλοῖ καὶ ἀμαθεῖς ἀπὸ τοὺς Λατίνους, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ νὰ ἦναι σοφοὶ, ἀποκρίνονται τέτοιας λογῆς, ὅπου μὲ πολλὴν εὐκολίαν δύνονται νὰ ἀπατήσουν ὄχι μόνον τοὺς παντελῶς ἀμαθεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ καλὰ παιδεμένους εἰς ταῖς διαφοραῖς αὐταῖς, καὶ τὰ δόγματα· καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, ὄχι μόνον [δὲν] τοὺς κατηγοροῦν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βρηθοῦν, μὲ τὸ νὰ ἀπατῶνται ἀπ' ἐκείνους πολυτρόπως καὶ σοφιστικῶς. »

Ἄλλ' ἤδη ἤρξατο διεγειρομένη ἡ περιέργεια τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνοιστῶν εἰς ἐξέτασιν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἰδίως δὲ τῆς ἀπαντώσεως ἐν τοῖς συγγραφεῦσι τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ὅθεν ὁ μὲν Νικόλαος Ῥιγάλτιος συνήγαγε καὶ ἠρμήνευσε τὰς εἰς τὴν τακτικὴν τῶν βυζαντινῶν ἀναφερομένας λέξεις ⁽¹⁾, ὁ δὲ Περικλεὴς Ἰωάννης Μεούρσιος συνέταξε *Γραικοθάραρον Γλωσσάριον* ⁽²⁾. Ἐκ τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ συγγραμμάτι προκειμένων ἐπιγραμμάτων, τὰ ἐξῆς δύο ἐξικονίζουσι τὴν τότε παρὰ τοῖς σοφοῖς τῆς Δύσεως ἐπικρατοῦσαν ιδέαν περὶ παντελοῦς ἐκβαρῶσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι καθωμιλημένης, ἧτις δὲν πύτύχησε νὰ ἐπισύρῃ τὴν ἀπροκατάληπτον προσοχὴν νέου Κρουσίου.

Ἦθεα καὶ λέξεις αἷς χρῆσατο πρὶν ποτε πᾶσα
 Συζῶσα αὐτονόμῳ Ἑλλάς ἐλευθερίῃ
 Ἠσύχιος τάδε πάντα καὶ ἄλλοι λεξικογράπται
 Γράψαν ἐν γλαφυραῖς Μνημοσύνης σελίσιν.
 Αὐτὰρ ὑπ' ἄλλογενῶν ὁπότε ζυγὸν ἤλυθεν Ἑλλάς
 Ἐγγισι βαρβαρικοῖς κάρτα δαμαζομένη,
 Ἦῦσον ὀδυνοῖς, καὶ λήξει βαρβαροφώνοις,
 Χώρα τε καὶ γλῶσσα φύρετο πασσοδίῃ.
 Δριψάμενος δ' ἐκ συγγραφέων κινυτὸς τάδε πολλῶν

⁽¹⁾ Nicolai Rigaltii, *Glossarium tactικῶν μεζοθάρβαρον*. Lutetiae 1601.

⁽²⁾ Ioannis Meursii *Glossarium Graccobarbarum*. Lugduni Batavorum, 1610. (Ἐνετυκίθη τῷ 1614, καὶ ὑπὸ Λαμίου ἐν τοῖς ἀπαισι τοῦ Μεουρσίου).

Μευραδάδης βιβλίῳ ἐγκάτερον ἐνί.
 Οὐδ' ἄτερ ἱστορικῶν νεαρῶν νόος οὐ καταληπτός,
 Οὐδ' ἄτερ Ἑτυχίου τῶν παλαιῶν πέλεται.

Ἑλλαδικῆς περίπυστον ἐπὶ κλέος ὄλεσαν αἷτε
 Ἄρης πανδομάτιον, τῷ δ' ἔμα Βαρβαρίη,
 Οὐκ ἔτι δὴ μένειν Ἑλλάς ἐν Ἑλλάδι· τίς κε πίθοιτο ;
 Ἑλλαδικῆ γλῶσσῃ μίγνυτο Βαρβαρικῆ
 Φωναὶ δ' ἀλλήλοισι πάλοι μίγνεν· οὐδ' ἔσ γῆρος
 Ὀψιγόνουσι ἐν τοῖς ποτὲ γινόμενοις.
 Καὶ μόλις ἦν ξυνητὴ τοῖς ἀνδράσιν, οὐς ποτε γαῖα
 Ἑλλάδος ἀρχαίης τίκετε παλαιγενείας.
 Μούνη Μευραιάδῃ καὶ τοῦτ' ἀνέθηκαν ἀέθλου
 Ἀενόου Μούσαις μητέρες εὐκλείης.
 Νῦν γὰρ Βαρβαρίῃ τόσσον χρόνον ἐντιπαλαίας
 Τὸ κλέος εἰς αὐτῆς εὐρατο Βαρβαρίης. (')

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρου ὁ περιφανῆς καὶ χαλκέντερος ἐκείνος Ὀλλαν-
 δὸς συνέταξε καὶ γλωσσάρια εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντας Βυζαν-
 τινούς συγγραφεῖς, μεγάλως διευκολύναντα τὴν μελέτην αὐτῶν (').

Κατὰ τοὺς χρόνους δ' ἐκείνους (1624—1627) ὁ πολυμαθὴς Μα-
 κεδῶν Μητροφάνης Κριτόπουλος περιηγούμενος, χάριν σκουδῆς, τὴν
 Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν, συνέγραψεν ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ διορθώ-
 σεις καὶ προσθήκας εἰς τὸ γλωσσάριον τοῦ Μισουρσίου, γραμματικὴν
 τῆς ἀπλοελληνικῆς γλώσσης, καὶ διατριβὴν περὶ τῆς προφορᾶς τῶν
 γραμμάτων Δ καὶ Θ. (')

Μετ' ὀλίγον δ' ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἕτερα γλωσσάρια εἰς τοὺς ὑπὸ
 διαφόρων ἐλληνιστῶν ἐκδοθέντας βυζαντινούς συγγραφεῖς· ὡς τὰ τοῦ
 Φαβρότου εἰς Γεώργιον τὸν Κεδρηνόν (1647), Νικήταν τὸν Χωνιά-
 δην (1647), Θεοφύλακτον Σιμοκάτην (1648), Κωσταντίνον Μαννα-

(') Τὸ μὲν πρῶτον ἐπαίθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Βούργων Βουλκανίου, τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ
 Δανιῆλ Ἐϊνιάδου.

(') « Edidit quoque Constantini Manassis annales cum versione latina et
 notis doctissimis, aliosque similes auctores, qui ad indolem Graecitatis me-
 diae et infimae intelligendam faciliunt. » Langius.

(') Τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κριτοπούλου ἡ μὲν περὶ τοῦ Θ διατριβὴ ἐδημοσιεύθη
 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἐν Νοριμβέργῃ τῷ 1625, ἡ δὲ γραμματικὴ οὕτω εἶδε τὴ
 φῶς, καὶ ἐπὶ τέλους αἱ εἰς Μεούρσιον σημειώσεις αὐτοῦ ἐξεδόθησαν μετὰ παρέλευσιν
 μῆς καὶ ἡμισίας περίπου ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Φραγίου. (Metrop-
 rhanis Critopuli, patriarchae Alexandrini, Emendationes et animadversiones
 in Johannis Meursii Glossarium Graecobarbarum, ex autographo nunc pri-
 mum editit Joh. Georgius Fridericus Francius. Stedaliae 1787).

σὴν (1655), Λαόνικον τὸν Χαλκοκονδύλην, καὶ τὸν Δούκαν (1650)· τὸ τοῦ Πέτρου Ποταίου εἰς Ἄννην Κομνηνὴν (1654)· τὸ ὑπὸ Ἰακώβου Γοαρίου γλωσσάριον τοῦ Κωδινού (1648)· καὶ τὸ τοῦ Βερνάρδου Μεδονίου εἰς τὸ περὶ Ὀφφικίων (1655).

Ἐν τούτοις τινὲς τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ἑλληνοιστῶν διίσχυρῶντο, ὅτι ἢ ἐν Ἑλλάδι καθομιλουμένη εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐκβαρβαρωθῆ, ὥστε ἢ μετὰ τῆς ἀρχαίας σχέσις αὐτῆς ἦτο παραπλησία τῇ τῆς Ἰταλικῆς πρὸς τὴν λατινικὴν. Κατὰ τὸν Δάγγιον καθηγητῆς τις τῆς Βυρτεμβέργης ἐδογματίζεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, διὰ τὴν ἐκβαρβαρωσιν τῆς γλώσσης αὐτῶν, ὤφειλον οὐχ ἦττον ἢ οἱ ἄλλοι τῶν Εὐρωπαίων νὰ σπουδάζωσι τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ διδασκάλου, καὶ ἐκ τῶν βιβλίων τῶν προγόνων αὐτῶν ⁽¹⁾. Ἀλλὰ τὴν περὶ ἐκβαρβαρώσεως τῆς ἑλληνικῆς γνώμην ἐπισκεύετον ἐξήνεγκον ὁ τε Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ μηχανικὸς Ἐδουάρδος Βρεβεόδιος (Breewood) ⁽²⁾, καὶ ὁ Γερμανὸς Πράϊνερ ⁽³⁾.

(1) « Nostra hac aetate, Graeca lingua plane in barbariem prolapsa est, tamque longe distat ab antiqua, quam hodierna Italica a veteri Romana atque Latina. Innumeras admisit voces barbaras, Arabicas, Hungaricas, Hispanicas, Gallicas, Italicas, aliarumque gentium. Ideo hodie Germanum Graecam linguam Graeci illi, non minus ac nos, a praeceptoribus et e libris veterum debent addiscere. » Langius, philol. Graeco-Barbara.

(2) « Vetus lingua Graeca multum a sua puritate barbarie foederata, deflexit, et si non sine reliquiis veteris elegantiae. Non tamen ita a se abivisse videtur, ut Italica a Latina, quod et Bellonius observavit, et per collationem epistolarum modernae linguae quae in Crusii Turco-Graecia exstant, cum veteri, haberi potest.—Maxima tamen corruptio domi nata a propria ipsorum negligentia seu affectatione processit. Mutillarunt quaedam verba, dum δὲν pro μηδὲν, νὰ pro ἴνα pronuciant et scribunt. Comperunt nonnulla in unum, dum κούδες pro τοῦ εἶδες, σταστήθη pro εἰς τὰ στήθη, loquuntur. Confundere sonos, dum tres vocales η nempe, ι, υ, et duas diphthongos ει, οι, tamquam : proferunt' οἶκος, εἶκων, στήθη, λύπη, ipsis est, ἴκος, ἴκων, στίτι, λίπι. Transtulere denique accentus à syllabis, quibus antiquitus tribuebantur, ab alias. Et quatuor hi corruptionis modi communes ipsorum linguae sunt.—Certum est, tantam esse moderuae linguae Graecae a veteri differentiam, ut liturgiae quae adhuc hodie in Graecis ecclesiis leguntur, à vulgo per parum, vel plane nihil intelliguntur; quod testimonio virorum, qui illis in partibus fuere, habeo; nec veteris Graecae linguae periti modernam vulgarem intelligunt. » Τὸ σύγγραμμα τοῦ Βρεβεοδίου δημοσιεύθη ἀγγλίστι (inquiries touching the diversity of language and religion through the chief parts of the world, London 1614) μεταφράσθη λατινίστι (Scrutinium religionum et linguarum, 1650, 1679) καὶ γαλλίστι ὑπὸ I. Μονταίγνου (1640, 1662). Τὰς ἀνω περιεκτικὰς παραλαμβάνω ἐξ Ἰλαρίου καὶ Λαγγίου.

(3) « Graecobarbaram sive recentem ab antiqua fere discrepare, ut Italica moderna ab antiqua latina. » Critica Sacra. (Langius).

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἡ πρὸς διάδοσιν τοῦ λατινισμοῦ ἐβρυσμένη ἐν Ῥώμῃ Προπαγάνδα, καὶ διὰ τὴν εὐκολόνη τοὺς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀποστόλους αὐτῆς, καὶ διὰ τὴν ἀγρεύτη εὐκολώτερον σχηματικὰ ἐρίφια, ἀνευδότης ἤρξατο ἐργαζομένη πρὸς σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν τῶν ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπόψεις ταύτας χρησίμων αὐτῇ νεοελληνικῶν βιβλίων. Πρῶτος, ὁ ἐκ Πανόριμου Ἰησοῦτης Ἱερώνυμος Γερμανὸς συνέγραψεν ἐν τῇ ἰταλικῇ διαλέκτῳ λεξικὸν ἀπλοελληνικόν, ἐν ᾧ περιερίχοντο καὶ γενικοὶ τινες κανόνες ἀπλοελληνικῆς γραμματικῆς (¹). Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ πολυμαθὴς Σίμων Πόρκιος, ἐκ Κρήτης καταγόμενος, συνέταξε, διαταγῆ τοῦ περιπέστου καρδινάλιου Ῥιτχελιέ, *Λατινο-Ῥωμαϊκὸν Λεξικόν* (²). Τὸ πόνημα τοῦ Πορκίου, ὄν ἀληθῶς προῖον καὶ μελέτης ἐπιμόνου, καὶ πολυμαθείας ἐξόχου, καὶ κρίσεως οὐ τῆς τυχοῦσης, ἐν μόνον ἐλάττωμα ἔχει· ὅτι δηλαδὴ ὁ συγγραφεὺς μονομερῶς μελετήσας τὸ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς νήτοις καθωμιλημένον ἰδίωμα, παρσιτήγαγεν ἀπειρίαν βαρβάρων καὶ πρωτακούστων λέξεων μὴ ἐννοουμένων ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, μὴ τηρήσας ἅμα καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἀλφαριθμητικῆς κατατάξεως. Χάριν δὲ περιεργείας παρατιθέμεθα τὴν πρὸς τὸν Ῥιτχελιέ προσφώνησιν τοῦ Πορκίου.

« Πολὺς καιρὸς εἶναι, ἐξοχώτατε καρδινέλις, ὅπου μὲ κάθε δίκαιον ἀπόκτησες τὸ λαμπρότατον ἐκεῖνο ὄνομα τοῦ ξεκδικητοῦ τῆς εἰρήνης καὶ διαφροντεῦτοῦ τῆς ἐλευθερίας· ἐπειδὴ καὶ ὅλη ἡ γῆ ἀπὸ τοὺς ἔρισμούς σου, σὰν ἀπὸ ἑνὸς τῆς ὑψηλότατον νοῦν κρέμεται, καὶ κινᾶται· τὴν μὲ τὸ νῆ κρηχθῆς κοινὸς πατέρας καὶ ξανακαινουριωτῆς τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας, δὲν σοὶ λείποντας ἄλλο, ὀλοῦθεν ἀστράφεις. Καὶ ἀπαληθινὰ ποῖα χώρα διὰ τὸ διάστημα τῆς γῆς ἀπ' ἡμᾶς ἔτι ξεχωρισμένη, ποῖον νησι ἔτι σφαλισμένον ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ποῖον ἔθνος τόσον βάρβαρον καὶ ἄγριον εὐρίσκεται, ὅπου νᾶ

(¹) *Vocabolario italiano et Greco etc.* Roma 1622. (Ἰμ Λεγρανόου προλεγόμενα εἰς γραμματικὴν Σοφριανοῦ, σελ. 6). Ὁ Φαβρίκιος (*Bibliotheca Graeca*, VI, 687) σημειοῖ, ὅτι τὸ μὲν 1622 ἐξεδόθη ἡ μεθοδάρβαρος γραμματικὴ τοῦ Γερμανοῦ, τὸ δὲ 1635 τοῦ αὐτοῦ *vocabularium Italicum et Graecum vulgare*.

(²) Λεξικὸν Λατινικῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν· εἰς τὸ ὅποιον μὲ τὰ λατινικὰ λόγια συμφωνοῦναι τὰ Ῥωμαϊκὰ, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ. Ἐσμύχθη με τούτῳ σὸ τέλος τοῦ β. β. β. ἄλλον ἑνα λεξικόπουλον, εἰς τὸ ὅποιον τὰ Ῥωμαϊκὰ λόγια κατ' ἀλφάβητου βεβλημένα γυρίζονται πρῶτα Ἑλληνικὰ, καὶ ἀπὸ αὐτῶν λατινικὰ. Συνθεμὸν ἀπὸ τὸν Σίμωνα τὸν Πόρκιον, τῆς ἱερᾶς θεολογίας διδάσκαλον. Lut. Parisiorum. 1635. σελ. 812—249.

μήν ἀπόλαυσε κάποιον τί ἀπὸ ταῖς γιεραῖς ἐπιβροαῖς τῆς ἐσπλαγ-
 χνίας σου; Διὰ τί παρευθῆς ὁποῦ μὲ τὴν ὁδηγίαν τῆς λαμπρᾶς σου,
 καὶ χριστιανικῆς εὐσεβείας ἢ φομισμένη ἐκεῖνη τῶν τυπογράφων τῶν
 ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων συντροφία εἰς τὸν κόσμον ἐφάνη, ὄχι μόνον
 ἓνας ἀπειρος ἀριθμὸς τῆς Ἀνατολῆς ἐκατάπιε καὶ ἀνέπνευσε ζωτικὸν
 αἶρα· ἀμὴ ἢ αὐτὴ Ἑλλάδα ἔς τὸν παλαιὸν καιρὸν τὸ ἀλάτι, καὶ
 λαμπρότατον φῶς τῆς οἰκουμένης, τῶν τεχνῶν, καὶ τῶν ἐπιστημῶν
 ἢ δασκάλισσα, ἀπὸ τὴν παντοτινῶν βρύσιν τῆς μεγαλοπρέπειδος σου
 καρπηρητηρῆ γνωρίζεται, καὶ πλουτισμένη καυχᾶται. Ἀκόμη δὲν εἶχες
 βάλεις ἀμπελοφυττῶν εἰς τὸ ἀμπέλι τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ὁποῦ εὐγέκτανε
 ἀπ' αὐτοῦ ἀποστολικὸι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἀγιότητα τῆς ζωῆς,
 καὶ μὲ τὴν καθαρότητα τῶν ἡθῶν, καὶ μὲ τὴν ἀστραπὴν τῶν ἀρετῶν
 ἐπλάτυναν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τὸ βασιλεῖον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς
 κάμπους τῆς ἐκκλησίας μὲ καλοροϊζικαῖς βροχαῖς τῶν διδασκαλιῶν
 ἐκάμασι καρποφόρους, καὶ μὲ καρποὺς τῶν θείων ἐπιστημῶν τοὺς
 ἐπλούτισαν, καὶ μὲ ζωηφόρα νερά τῶν βιβλίων ἐπότισάν τους ἔτζι
 ἀξάρνου καὶ σὲ τόσον ὀλίγον χρόνον, ὥστε ὁ κόσμος πρὶν νὰ ἰδῆ,
 ἐθαυμάσθηκε. Δὲν σοῦ ἔσωνε δηλαδὴ νὰ ἔχεις τὸν κόσμον, μὲ τὰ ἄρ-
 ματά σου καταπονεμένον, σὸν δούλον, ἀμὴ τὸν ἠθέλησες μὲ καινού-
 ριαις εὐεργεσίαις τῆς μεγαλοψυχίας σου δυνατώτερα νὰ τὸν δέσεις.
 Ὅθεν δικαιοτέρα ἔς τὸν καιρὸν μας διὰ τοῦ λόγου σου ἠμπορεῖ νὰ
 εἰπεῖ ἡ οἰκουμένη ἐκεῖνο, ὁποῦ διὰ τὸν Ἡρακλῆ τὸν ἀνδρειότατον
 ἡμερωτῆν τῶν παρασῆμων πραγμάτων, ὁ ἀπερασμένος καὶ παραμυ-
 θιάρης αἰῶνας ἐμθολόγησεν, ὅτι ἤγουν μὲ χρυσαῖς ἀλυσίδαις ὀπίσω
 του δεμένον ἐτράβιζε τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐπειδὴ καὶ ὄχι μοναχὰ
 ἢ γλώσσαις τῶν Γαλλῶν τοὺς ἐπαίνους σου διαλαλοῦνε παντοῦ, ἀμὴ
 καὶ ἐκείναις τῶν ἔθνῶν ὅλης τῆς γῆς ἐγενήκασιν αἰώνιαι τρουμπέ-
 ταις τῆς δόξης σου καὶ τῆς φήμης. Μαρτυροῦσιν ἐτούτο τόσα καὶ
 τόσα γραψίματα τῶν πεπαιδευμένων ἀνθρώπων, τόσα καὶ ἀμέτρητα
 βιβλία τῆς ἀθανάσις ἄξια παιδιὰ τῶν φραγκῶν, Λατίνων, Γραικῶν,
 Ἀράπων, Ἑβραίων, Αἰθιοπῶν, καὶ ἄλλων χιλίων συγγραφέων, μὲ τὸ
 ἐξοχεάτατον ὄνομα τοῦ Ῥιχελίου στολισμένα· εἰς τὸν κατάλογον τέ-
 τοιων ἀνδρῶν ὄντας καὶ ἐγὼ γραμμένος διὰ κάποιαν καλότυχην καὶ
 βιαστικὴν μοῖραν, τοῦτο τὸ λατινικὸ, ῥωμαϊκὸ καὶ ἑλληνικὸ λεξικόν,
 τὸ ὁποῖον ἄρχισα μὲ τὸν ὀρισμὸν σου, τὸ ἐλάμπρυνξ μὲ τὸ ὄνομά σου,
 καὶ τὸ ἀποτελείωσα μὲ τὴν σκέπην σου, καὶ διὰ τούταις καὶ ἄλλαις

πολλαῖς αἰτίαις ἐδικόν σου, θεληματικὸς ἀναγκάζομαι καὶ κρατειώμαι νὰ τὸ βάζω ὀμπροστά 'ς τὰ μάτια τοῦ κόσμου δίδοντας το 'ς τὸν τύπον, καὶ νὰ τὰ ἀφιερῶσω τῆς αἰωνίας τοῦ ὀνόματός σου μνήμης· ὡς καλῶς λοιπὸν μὲ κάθε δίκαιον σοῦ παραδίνω τὰ ἐδικά σου, ἐτζί ἀκόμη μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ σοῦ χαρίσει πολλοὺς, καὶ καλοτυχοτάτους χρόνους διὰ νὰ παρηγορήσῃς τὴν χριστιανοσύνην, διὰ νὰ ξαπλώσῃς τὴν πίστιν, καὶ διὰ νὰ καταπονήσῃς τοὺς ἐχθροὺς σου.»

Μετ' ὀλίγον ὁ Πόρκιος συνέγραψεν ἐν γλαφυρῷ λατινικῷ ἰδιώματι καὶ *Γραμματικὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς Γλώσσης*, ἐκδοθεῖσαν ὁμοίως ἐν Παρίσιος ἐπινεύσει τοῦ Ῥισχελιέ, εἰς ὃν καὶ προσφωνεῖται ⁽¹⁾. Ἐν τῇ προτασομένη βραχεῖα εἰδήσει ὁμολογεῖ, ὅτι ἐνδίδων εἰς ἐκπενηλιμμένας προτροπὰς καὶ ἀπαιτήσεις δημοσιεύει ταύτην, συντελέσουςαν εἰς διευκόλυνσιν τῆς σπουδῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ⁽²⁾.

Ἦς μνημεῖα τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἐν μέρει καὶ τὰ ὑπὸ τῆς προπαγάνδας ἐκδοθέντα νεοελληνικά βιβλία (1628 — 1671). Οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, Ἀνδρέας Ῥέντιος καὶ Λέων Ἀλλάτιος οἱ Χῆοι, Γεώργιος Βουστρώνιος καὶ Νεόφυτος Ῥοδινός οἱ Κύπριοι, Λεονάρδος Φιλαρῆς ὁ Ἀθηναῖος, Ματθαῖος Καρυόφυλλος ὁ Κρής, καὶ εἴ τις ἄλλος, μετὰ τοῦ συνήθους τοῖς ἐξαμῶταις ζήλου ἐργαζόμενοι πρὸς διάδοσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δόγματος ἐν τῇ Ἀνατολῇ,

(1) *Γραμματικὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης. Grammatica linguae Graecae vulgaris, auctore Simone Portio Romano doctore theologo. Parisiis 1638. σελ. 16—160.* Ὁ Φαβρίκιος συγγέων ἴσως τὴν Γραμματικὴν μετὰ τοῦ λεξικοῦ ἡμαρτημένως λέγει, ὅτι αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν Παρίσιος τῷ 1635 (VI, 687), ἐν ᾧ καὶ ὁ ἴδιος ἀπλαχοῦ τοῦ αὐτοῦ τόμου (σελ. 388) σημειοῖ τὴν ἐκδοσιν αὐτῆς ἐν ἔτει 1638, καὶ ὁ Ἀγγίως ἐξ αὐτοψίας ἐπιβεβαίωσεν τοῦτο. Ἀνετυπώθη δὲ ὑπὸ Δουκαγγίου ὡς προεισαγωγὴ τοῦ Γλωσσarioῦ. Ἡ πρὸς τὸν Ῥισχελιέ προσφωνήσις, γεγραμμένη ὁμοίως ἐν ἀπλοελληνικῷ ἰδιώματι, ἀνετυπώθη ὑπὸ Διμιλίου Λεγγανθίου ἐν προλεγομένοις τῆς Γραμματικῆς τοῦ Σοφιανοῦ.

(2) « Vernaculae Graecae linguae Grammaticam ab omnibus fere dixerim expectatam simul et expetitam, a quamplurimis frustra promissam, a nonnullis vero quibusdam veluti delineamentis duntaxat adumbratam, nec ab aliquo satis adhuc expressam, non tam explicaturus, quam editurus aggredior. Grande quidem ac perarduum opus nostrisque viribus impar; sed non inaccessum, nec enim omnium omnino difficultatum ambages, syrtesque superare contendimus, sed faciliorem ac brevem ad hujusmodi Graecae linguae notitiam methodum instituimus. »

καλῶς μὲν ἐγίνωσκον μετὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τὴν ἀπλὴν διάλεκτον, πλὴν γράφοντες αὐτὴν δὲν ἠθύναντο ἢ ἀπάλλαχθῶσιν ἐπηρείας τινός τοῦ διαλεκτικοῦ ἰδιώματος τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Περιεργείας χάριν παρατίθημι περικοπὰς τινὰς ἐκ τῶν διὰ τὸ σπάνιον ὀλίγοις προσιτῶν τούτων βιβλίων.

(¹) = Ἄς ἐγνώρισα κύριε ἐσέναν ὅπου μὲ γνωρίζεις, ἄς σὲ ἐγνώρισα δύναμις τῆς ψυχῆς μου· δεῖξον μοι τοῦ λόγου σου παρηγορία μου· ἄς σὲ ἰδῶ ὥς τῶν ὀμματιῶν μου· ἔλα χαρὰ τοῦ πνεύματός μου· ἄς σὲ ἰδῶ εὐφροσίνῃ τῆς καρδίας μου· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγαπήσω, ὦ ζωὴ τῆς ψυχῆς μου· φανερώσου εἰς ἐμένα μεγάλη ἡδονή· ἄς σὲ εὕρω ἐπιθυμία τῆς καρδίας μου· ἄς σὲ κρατήσω ἀγάπη τῆς ψυχῆς μου· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγκαλιάσω, οὐράνιέ μου νυμφίε ἀγαλλίασίς μου ἄκρα, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν· ἄς σὲ κρατήσω εἰς τὴν μέσσην τῆς καρδίας μου· ζωὴ μακαρία, ἄκρα γλυκύτης τῆς ψυχῆς μου. Ἄς σὲ ἀγαπήσω θεέ μου, βοήθειά μου· κύργος ἰσχύος μου, καὶ ἐλπίς μου γλυκεῖα εἰς κάθε μου θλίψιν· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγκαλιάσω ἐσέναν τὸν ἀγαθὸν χωρὶς τοῦ ὅποιου οὐδὲν ἀγαθόν· ἄμποτες νὰ ἀπολαύσω ἐσέναν τὸν ἀριστον, χωρὶς τοῦ ὅποιου κανένα πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀριστον· ἀνοῖξε τὰ ἔσω τῶν ἀφτιῶν μου μὲ τὸν λόγον σου, ὁ ὅποιος σεβαίνει ὑπὲρ πᾶσαν μέλαιραν δίστομον διὰ νὰ ἀκούσω τὴν φωνὴν σου· βρόντησε κύριε ἀπὸ τὰ ὑψηλά μὲ φωνὴν μεγάλην καὶ δυνατὴν· ἄς βροντήσῃ ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· ἄς σεισθῇ ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα εἶναι εἰς ἐκείνην· φάτισον τὰ ὀμματιά μου, ὦ ἀκατάληπτον ὥς· ἄστραψον ἀστραπὴν καὶ διασκορπίσέ τα διὰ νὰ μὴν ἰδοῦσι τὴν ματαιότητά· πλήθυνον τοὺς ποταμούς καὶ τάραξον αὐτούς, διὰ νὰ φανοῦν ἡ βρύσες τοῦ νεροῦ, καὶ νὰ ξισκεπασθοῦσι τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης· δόσε ὄρασιν, ὦ ἀθεώρητον ὥς, διὰ νὰ σὲ ἰδῇ· κτίσε νέαν ὄσφρησιν, ὦ εὐωδία τῆς ζωῆς ἢ ὅποια νὰ ἠμπορῇ νὰ δράμῃ ὀπίσω τῶν ἀρωμάτων σου· τὴν γεύσιν ὑγίανε διὰ νὰ νοστιμῆσῃ, νὰ γνωρίσῃ, καὶ νὰ διακρίνῃ πόσον μέγαλον εἶναι τὸ πλῆθος τῆς γλυκύτητός σου κύριε, ἦν ἐκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε, καὶ διατ' ἐκείνους ὅπου σὲ ἀγαποῦσι· δὸς καρδίαν ἢ

(¹) Μονολόγιον τοῦ ἱεροῦ Δύγουστίνου, μεταφρασθὲν ὑπὸ Νεοφύτου Ῥοδινού· Romae 1637.—Ἀρκετὰς περικοπὰς ἐξ ἄλλου πονήματος τοῦ Ῥοδινού ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Τουρκοκρατομένῃ Ἑλλάδι (σελ. 433-38). Ὅσον οὐκ ἔστι ἀνατυπούται καὶ τὸ περὶ Ἑκτεσήμερον Κυπρίων σύγγραμμα αὐτοῦ.

ὅποια νὰ σὲ λογιᾶζῃ· ψυχὴν ἢ ὅποια νὰ σὲ ἀγαπᾷ· νοῦν ὁ ὅποιος νὰ σὲ μελετᾷ· σύνεσιν νὰ σὲ καταλαμβάνῃ· λόγος ὁ ὅποιος πάντα καὶ δυνατὰ νὰ ἀκουμβίξῃ εἰς ἐσένα τὴν ἄκραν εὐφροσύνην· ἐσένα πάντα ὡς φρονιμὴν ἀγάπην νὰ ἀγαπᾷ· ὦ ζωὴ εἰς τὴν ὅποιαν ζιοῦσι τὰ πάντα· ζωὴ ἢ ὅποια δίνεις ἐμένα ζωὴν· ζωὴ ἀποῦ ἦσαι ἢ ζωὴ μου διὰ τὴν ὅποιαν ζιῶ, καὶ χωρὶς τῆς ὁποίας ἀποθαίνω· ζωὴ διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἀναστήνομαι, καὶ χωρὶς τὴν ὅποιαν χάνομαι· ζωὴ διὰ τὴν ὅποιαν χαίρομαι, καὶ δίχως αὐτὴν θλίβομαι· ζωὴ ζωτικὴ, γλυκεία, πάντα ἠγαπημένη· πάντα ἐνθυμητικὴ· ποῦ ἦσαι παρακαλῶ; ποῦ νὰ σὲ εὐρῶ διὰ νὰ λείψω εἰς τοῦ λόγου μου, καὶ νὰ στερωθῶ εἰς τοῦ λόγου σου; ἀς ἦται σιμὰ εἰς τὴν ψυχὴν μου, σιμὰ εἰς τὴν καρδίαν· σιμὰ εἰς τὸ στόμα, σιμὰ εἰς τὰ φτιά, σιμὰ εἰς βοήθειαν, διότι ἀσθενῶ εἰς τὴν ἀγάπην σου, διότι δίχα σου ἀπαθήσῃς· διότι λογιᾶζωντάς σε ἀναστάνομαι· ἢ μυρωδιά σου μὲ ψυχαγωγῆι· ἢ μνήμη σου μὲ ὑγιαίνει. »

(¹) « Τὸ ἄλλο ἰδίωμα τοῦ ἀέρος εἶναι τὸ νὰ εἶναι μέσον διὰ τοῦ ὁποίου νὰ φθάνουσιν εἰς τὰ ὀμμάτιά μας τὰ εἶδη τῶν χρωμάτων, καὶ εἰς τὰ φτιά μας τὰ εἶδη τῶν ἤχων· δίχως τὰ ὅποια δὲν ἠθέλαμεν ἠμπορέσειν μῆτε νὰ εἰδοῦμεν, μῆτε νὰ ἀκούσωμεν, μῆτε νὰ μιλήσωμεν· εἰς τὸ ὅποιον πρᾶγμα ἐν πρώτοις πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν θεὸν ὅπου ἠθέλησε νὰ στολίσῃ τὴν φύσιν μας μὲ τόσο μεγάλην εὐεργεσίαν· ἔπειτα πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τοῦ πλάστου μας τὴν σοφίαν, τὴν ὅποιαν ἔδειξε κάμνοντάς ἕνα πρᾶγμα τόσης μεγάλης μεγαλοσύνης, καὶ λεπτότητος, διατὶ ἔστοντας καὶ νὰ ἦναι ὁ ἀέρας ἀληθινὸν σῶμα, καὶ τὸσον μέγαν, ὅπου γμίξει διάστημα ἄμετρον, μ' ὅλα τούτα μῆτε βλέπεται, μῆτε γροῦκᾶται, διὰ τὴν ἀπίστευτον λεπτότητα ὅπου ἔχει. Ἐθαύμασαν οἱ παλαιοὶ τὴν λεπτότητα μιᾶς γραμμῆς, τὴν ὅποιαν ἔσυρε μὲ τὸ κονδύλι τοῦ ὀνομαστοῦ ζωγράφου Ἀπελλῆς, ἀμὴ ἐκεῖνη ἢ γραμμὴ ἐβλέπετο, καὶ ἐγγίετο, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκριθῇ εἰς κανένα τρόπον μὲ τὴν λεπτότητα τούτου τοῦ λεπτοτάτου παραπετάσματος ὅπου περιτριγυρίζει ὅλους

(¹) Περὶ Ἀναβάσεως τοῦ ν.ῦ εἰς τὸν θεόν, β.βλίου συνθεμένου παρὰ Ῥοβέρτου τοῦ Βελλαρμίνου· καὶ μεταγλωττισμένον εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν Ῥωμαίων παρὰ τοῦ πατρὸς Γεωργίου τοῦ Βουστρωνίου, Roma 1637 (σελ. 113).

καὶ τοὺς ἐγγίζει, καὶ δὲν βλέπεται ἀπὸ καινὲν διὰ τὴν μεγάλην του λεπτότητα. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι νὰ θαυμάσῃ τινὰς περισσύτερον, ὅτι ἂν καλὰ καὶ νὰ ἦναι ὁ ἀέρας σῶμα λεπτότατον, μ' ὅλα τοῦτα ὅταν κόφτεται, εὐκολώτατα πάλιν σμίγεται, καὶ γίνεται ἓνα ὡσάν νὰ μὴν ἤθελεν εἶσται ποτὲ κομμένον. Ἀληθινὰ κανεὶς τεχνίτης δὲν ἔμπορεῖ νὰ ξαναφτιάσῃ τὸ ὕφασμα τοῦ ἀράχου, ἢ ἓνα λεπτότατον παραπέτασμα σχισμένον, τόσον καλὰ ὅπου νὰ μὴν φαίνεται τὸ πρῶτον σχίσμα καὶ κόψιμον, εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅπου ἐσχίσθηκε· καὶ ἐκεῖνο ὅπου εἶναι θαύματος ἀξιώτατον, καὶ μόνης τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ ἴδιον, ὅτι ἀπὸ τὸ ὅμοιον μέρος τοῦ ἀέρος περνοῦσιν ἀντάμα ἀναρίθμητα εἶδη χρωμάτων δίχως νὰ ἀνακατωθοῦσιν, ἢ νὰ συγχυθοῦσιν ἀνάμεσα τῶν εἰς τρόπον ὅπου ὅποιος τὴν νύκτα ὅταν φέγγῃ τὸ φεγγάρι, στέκοντας εἰς ἓνα τόπον ξήσκεπον καὶ ὑψηλόν, καὶ βλέποντας τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς κάμπους εἰς τὴν γῆν ἀπὸ ἀνθὴ γεμάτους, καὶ ἀντάμα τὰ σπίτια, τὰ δένδρα, τὰ ζῶα, καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια, δὲν θέλει ἔμπορέσει νὰ εἰπῇ ὅτι εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀέρα ὅπου ἔχει σιμά του, δὲν εἶναι ἀντάμα τὰ εἶδη ὀλονῶν τῶν πραγμάτων ἐκείνων ὅπου βλέπει, δίχως νὰ εἶναι ἀνακατωμένα ἓνα μὲ τὸ ἄλλο· καὶ ποῖος ποτὲ ἔμπορεῖ νὰ γρυκήσῃ, ποῖος νὰ καταλάβῃ τέτοιον πρᾶγμα, πῶς εἶναι ἔμπορετὸ τόσον λεπτόν, καὶ ψηλόν στοιχεῖον νὰ κρατήσῃ ἀντάμα τόσα εἶδη διάφορα; Καὶ τί θέλεις εἰπεῖν ἂν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ τόπον, ἀπὸ ἓνα μέρος ἀκούσης τῶν πουλιῶν τὴν μελωδίαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο διάφορα μουσικὰ ὄργανα, καὶ ἀπὸ ἄλλο τὸν μεγάλον κτύπον τῶν νερῶν ὅπου πέφτουσιν ἀπὸ ὑψηλόν τόπον, εἰμὴ ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ κτύποι, ἢ τὰ εἶδη τῶν κτύπων μὲ τόσα εἶδη τῶν χρωμάτων εἰς τὸν ὅμοιον ἀέρα, καὶ καιρὸν λαμβάνονται; Ποῖος τὰ κάμνει τοῦτα, ψυχὴ μου, εἰ μὴ μόνος ὁ κτίστης σου ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος; καὶ ἂν εἶναι τόσον θαυμαστὰ τὰ ἔργα του, πόσον θαυμαστότερος θέλει εἶσται ἐκεῖνος; Εἶναι καὶ μία ἄλλη ὠφέλεια τῆς θαυμαστῆς λεπτότητος τοῦ ἀέρος, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐμποδίζει, ἀμὴ βοηθᾷ ἀκόμι τὴν κίνησιν ὄλων τῶν πραγμάτων, νὰ περνοῦσιν ἀπὸ τόπον εἰς τόπον· ἢ ζῆυρομεν ὅλοι μὲ πόσον κόπον φέρνονται τὰ κάρβια μέσα εἰς τὰ νερά, ἂν καλὰ καὶ τὰ νερά νὰ ἦναι ὑγρά, καὶ νὰ κόφτῶνται εὐκολα, διὰτὶ δὲν εἶναι ἀρκετὰ κάποιαις φοραῖς μῆτε οἱ ἀνέμοι, μῆτε τὰ κωπία, ἀμὴ ἔχουσι χρεῖαν ἀκόμη ἀπὸ δυνάμιν τῶν ἀλόγων, καὶ τῶν βουδελιῶν διὰ νὰ σπρηθοῦσιν καὶ ἂν κάμνῃ χρεῖα

νά ἀνοιχθῆ μία στράτα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ βουνὰ μὲ πόσον κόπον καὶ ἰδρωτα, καὶ πόσον καιρὸν ἀνοίγεται ἀκόμι ἂν εἶναι καὶ κοντή; Ἄμῃ διὰ μέσου τοῦ ἀέρος δίχως κανένα κόπον, μὲ μεγάλην εὐκολίαν, καὶ μὲ μεγάλην γληγοράδα, τρέχουσι τὰ ἄλογα, πετοῦσι τὰ πουλιὰ, σὺρνονται οἱ σαίταις, καὶ τὰ παρόμοια· καὶ οἱ ἀνθρώποι εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας, ἀναβαίνουνσι καὶ κατεβαίνουνσι, περπατοῦσι, περνοῦσι, κινοῦσι τὰ ποδάρια, καὶ τὰ χέρια, ἀπάνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ, μήτε ἐμποδίζει ὁ ἀέρας παντοῦ σκορπισμένος, ὡσάν νὰ μὴν ἦτον σωματικῆς, ἀμῃ πνευματικῆς φύσεως, ἢ ὡσάν νὰ μηδὲν ἦτον μηδὲ τίποτε. »

(¹) = Εὐχαριστῶ σε (Ἰησοῦ Χριστέ μου) διὰ τὰ σκληρὰ σκοντάματα καὶ κτυπήματα, ὅπου ἐβάσταξες, διὰ ταῖς φοραῖς ὅπου ἀνάσπασαν τὰ ἁγία σου γένηα, καὶ τὰ μαλλία τῆς τιμῆς σου κεφαλῆς, διὰ τὰ ὑβριστικά, καὶ μιὰρὰ λόγια ὅπου σοῦ ἔλεγαν, ὅταν σὲ σὺρνανε δεμένον ὡσάν κλέφτην εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἄννα, ἔπειτα εἰς τοῦ Καϊάφα. Εὐχαριστῶ σε διὰ τὴν σκληροτάτην σφοντυλιάν μὲ τὴν ὅποιαν ἐκτυπήθηκεν τὸ θεϊκόν σου πρόσωπον ἀπὸ τὸ διαβολικόν χέρι ἐνὸς ἀναίσχύντου δούλου τοῦ ἀρχιερέως, ὄντας ἐσὺ βασιλεὺς τῶν βασιλέων, καὶ κύριος τῶν κυρίων. Εὐχαριστῶ σε διὰ ἐκείνην τὴν ἀπίστευτον ὑπομόνην, μὲ τὴν ὅποιαν ἐβάσταξες τὴν ἀπόφασιν τοῦ σκληροῦ σου θανάτου, τόσον ἄδικα δοσμένην καὶ καμωμένην· καὶ διὰ τὰ ἄσπαστρα φτύματα ὅπου ἐφτύσθη τὸ βασιλικόν σου πρόσωπον, καὶ διὰ ὑβριστικὸν πανὶ μὲ τὸ ὅποιον ἐτκέπασαν τὸ βασιλικόν σου πρόσωπον, τὸ ὅποιον οἱ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἰδοῦνε, καὶ διὰ ἐκεῖνα τὰ σκληρὰ κτυπήματα ὅπου σοῦ ἐδίδαν ἀπάνω εἰς τὸν τράχηλόν σου, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον μὲ ἀναριθμηταῖς ὑβρίσiais καὶ κακοκαρδίαις, καὶ ἀναγελάσματα ὅπου ἔλην ἐκείνην τὴν νύκτα ἔπαθες. »

Τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνεργείας τῆς Ῥωμαϊκῆς προπαγάνδας φοβηθέντες οἱ Λουθηροκαλβίνοι, αὐτόκλητοι κατήλθον εἰς τὸ πεδῖον, καὶ τὴν ἰσχυράν αὐτῶν. προστασίαν ὑποσχεθέντες εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Ἰησοῦϊτῶν ἀπηνῶς διωκομένους ὀρθοδόξους, κατώρῃσαν νὰ προσηλυτισωσιν εὐαρίθμους ἐκ τούτων, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθησαν εἰς ἐκτέλεισιν τοῦ διακαεστέρου αὐτῶν πόθου, δηλαδὴ τῆς εἰς τὴν καθωμίλη-

(¹) Ἰωάννου τοῦ Ἀθήλα, Νολευτήματα Πνευματικά (Μεταφρασθέντα ὑπὸ Γεωργίου Βουστρωνίου). Ρομαε 1638, καὶ 1671.

μένη ἑλληνικὴν μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, καὶ ἄλλων τοῦ δόγματος αὐτῶν βιβλίων, περὶ ὧν κατωτέρω.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ὁ Κρῆς ἱερομόναχος Ἀγάπιος ὁ Λάνδος ἤρξατο νὰ ἐκδίδῃ ἐν Βενετία διάφορα ψυχοφελῆ πονήματα, γεγραμμένα ἐν τῇ καθωμιλημένῃ γλώσσῃ, ἀμίκτω τῶν τετριμμένων ἐκείνων χυδαιολογιῶν καὶ βαρβαρισμῶν, ὧν ἔβριθον σύγχρονά τινα στιχουργήματα, ὡς ὁ βασιλεὺς Ῥοδολίφος τοῦ Τρωτλου, (1647) ὁ Παστὸρ Φίλος τοῦ Σουμάκη, ἡ Διήγησις Γαδάρου, Λύκου, καὶ Ἀλουκοῦς, καὶ ἐν μέρει ὁ Ἀπόκοπος τοῦ Βεργαῆ, ἡ Σωσάννα τοῦ Δεφαράνα, καὶ εἴ τι τοιοῦτο.

Ὡς ὑπόδειγμα δὲ τῆς γλώσσης τοῦ Ἀγαπίου παρατιθέμεθα τὴν ἐξῆς περικοπὴν ἐκ τοῦ *Κυριακοδρομίου* (¹).

• Ἰδοὺ τὸ στάδιον τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀδελφοί μου, ὑπανόηται σήμερον ἰδοὺ εἰς τὴν θύραν τῆς νηστείας ἐβθάσαμεν, καὶ ὁ πόλεμος συγκροτεῖται τοῦ πνεύματος. Τώρα ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας, καὶ πρέπει νὰ χαιρώμεσθιν ὅλοι, καὶ νὰ εὐφρανώμεσθιν περισσότερο, παρὰ ὅπταν ἐτρώγαμεν καὶ ἐσπαταλοῦμεν χορταίνοντες. Ἄς εἰσέλθωμεν οὖν μὲ πολλὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἐγκρατείας, εὐχαριστοῦντες τὸν Κύριον, πῶς ἐφύγαμεν τὴν δεινὴν καὶ χαλεπὴν ζάλην τῆς φορτοῦνας τοῦ νοητοῦ κλύδωνος, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν καλὸν λιμένα, τὸν ἤσυχον καὶ ἀκίνδυνον, τὸν παρῆδιον καὶ ἀτάραχον, τὸν γαληνὸν ἀληθῶς καὶ σωτήριον. Ἐφύγαμεν τὰ νέφη τῆς ἀπιστίας, καὶ τὸν χειμῶνα καὶ κλύδωνα τῆς ἀμετρίας· ἐφύγαμεν τὴν κοσμικὴν σύγχυσιν, καὶ τὴν μεγάλην φουρτούναν τῶν δυνατῶν ἀνέμων τῆς γαστιμαργίας καὶ πολυποσίας· ἐφύγαμεν ἀπὸ ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς, καὶ ἀπὸ τοὺς περισπασμούς τῶν γήινων φροντίδων, καὶ τοῦ σκότους τῆς ἀγνωσίας ἐλευθερώθημεν, καὶ τὸ πανευφρόσυνον ἔαρ, ἤγουν τὸ καλοκαίρι τῆς ψυχοφελούς ἐγκρατείας ἐφθάσαμεν. (²) •

Συγχρόνως δὲ τότε συνέστη ἐν Βενετία σύλλογος λογίων (*ἱερὰ τῶν Φίλων Ἑνωρῆς*), ὁστις σκοπὸν προτιθέμενος νὰ κανονίσῃ καὶ διευκο-

(¹) Ὁ Βούλφερος ἐδημοσίευσεν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας τοῦ Ἀγαπίου ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ Ταλμοῦθ (σελ. 117). Langius.

(²) Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαπίου τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀνεδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Κεφαλλῆνος ἱερομονάχου Ἀκακίου Διακρούση, προσθέντος καὶ ἴδια συνταγμένα ἐν τῷ αὐτῷ ὕφει γεγραμμένα.

λόνη τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς, ἀρχαίας τε καὶ νεωτέρας, ἐξέδωκεν ἐκ τῆς τυπογραφίας Σαλικάτη σειρὰν εὐμεθόδως συντεταγμένων βιβλιαρίων (1643—1644) (1).

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ μετὰ τοῦ Προομιακοῦ συνεκδεδομένου Λεξικοῦ τοῖς παισὶ χρησίμου ἀντιγράφω τὰ ἑξῆς.

Αἰγιαλός, περιγιάλι.	Χρῦσοφρυς, χρυσόφα.
Νήκτης, ὁ κολυμβητής.	Μελανούρος, μελανούρι.
Ζάλη, φουρτούνα.	Ξιφιάς, ξιφίος.
Τρικυμία, φουρτούνα.	Ὀρφός, ὀρφίος.
Διμήν, λιμνίνας.	Σάλπη, σάλπη.
Διμήν εὖσομος, λιμνίνας καλόρα- κτος.	Ἐγγελος, χέλι.
Διμήν δύσομος, λιμνίνας κακόρα- κτος.	Καρίδες, γαρίδες.
Πλοῦς, πλεύσιμον, καὶ ταξίδι.	Χρυσός, χρυσάφι.
Πλοῖον, καράβι.	Ἄργυρος, ἀσίμι.
Ναῦς, καράβι.	Καλκός, χάλκωμα.
Ἄλιεύς, ὁ ψαράς.	Μόλυβδος, μολίβι.
Ἀμφίβλιστον, δύκτι.	Σίδηρος, σίδηρον.
Ἰχθύς, ψάρι.	Καττίτερος, στάγκος.
Τρίγλη, τριγλή.	Λίθος, λιθάρι.
Δάβραξ, λαβράκι.	Ἄγρος, χωράφι.
	Ἀμπελών, ἀμπέλι.

Ἐκ δὲ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῶν Ψαλμῶν τὴν περικοπὴν ταύτην.

Ἄβραάμ. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἄβραάμ σημαίνει πατέρα πλήθους· ἐτούτος ὁ λαμπρὸς καὶ περίβλεπτος ἄνδρας, ὢντας ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων υἱὸς τοῦ Θάβρα τοῦ εἰδωλολάτρου, ἐγίνε μεγαλώτατος Προφήτης, καὶ πρῶτος ἀνάμεσα εἰς τοὺς Πατριάρχας τῶν Ἑβραίων· καὶ τόσος εἰς τὴν ἀγιωσύνην ὅπου ἐκαταξιώθη νὰ κληθῆ προπάτωρ κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ σπέρμα του· εἶχεν ἀδελφὴν ὀνομαζομένην Σάρραν εὐμορφωτάτην ἀνάμεσα εἰς ταῖς γυναῖκας τοῦ καιροῦ τῆς, τὴν ὅποιαν τὴν ἐπῆρε διὰ

(1) Λεξικὸν Ἱστορικὸν τῶν ψαλμῶν, μετὰ προσθήκης ἐτέρων τινῶν λέξεων, 1643.—Λεξικὸν γραμματικὸν τῶν ψαλμῶν μετὰ τῆς ἐξηγήσεως τῶν νεωτέρων ἐν αὐτοῖς περιεχομένων λέξεων, 1643.—Λεξικὸν γραμματικὸν, Ἱστορικὸν καὶ θεολογικὸν τῆς Ὀκτωήχου, 1643.—Παράφρασις τῶν ἐσπερινῶν στιχηρῶν τοῦ πρώτου ἤχου, 1643.—Προομιακὸς μετὰ προπαιδείας, γραμμῶν καὶ Συλλαβῶν, ἐπιτόμου τε συμπλοκῆς τῶν αὐτῶν καὶ ἀριθμητικῶν σημειώσεων· καὶ Λεξικοῦ ἡμεροῦς· ἀπάντων πρὸς μάθησιν τῶν παιδῶν ἀναγκαίων. 1644.—Διόσωπου Μῦθοι, 1644.

νόμιμόν του γυναίκα. Ἀπόθανεν ὁ πατέρας του ὁ Θάρρᾶ εἰς γῆν Χαρρῶν χρόνων διακοσίων πέντε· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου εὐγῆκεν ὁ αὐτός Ἀβραάμ ἀπὸ τὴν Χαρρῶν τὴν πατρίδα του, πέρνωντας σιμά του τὴν γυναῖκά του τὴν Σάρραν, καὶ Λὼτ τὸν ἀνεψιόν του, υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του τοῦ Ἀρρᾶν, καὶ διὰ του τὰ πράγματα, ἦλθεν εἰς τὴν Χαναάν· καὶ ὁ Θεὸς ἔταξε τὸν τόπον ἐκεῖνον Χαναάν, δηλονότι τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ σπέρματός του. Ἔκαμεν εἰς τούτην τὸν τόπον θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ ἐθυσίασε θυσίαν εὐπρόσδεκτον. Μεταβάς δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔκλεψαν τὴν Σάρραν τὴν γυναῖκά του, καὶ τὴν ἐπῆγαν τοῦ βασιλέως τοῦ Φαραώ. Ἀμὴ ὁ Φαραὼ ἔστρωντας καὶ νὰ τιμωρηθῇ μετὰ μεγάλας πληγαῖς ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸσον ἐκεῖνος ὡσάν καὶ ὄλον του τὸ σπῆτι, παρευθὺς ἀπὸ τὸν φόβον του ἔστρεψε τοῦ Ἀβραάμ τὴν γυναῖκά του τὴν Σάρραν, ἀδελφὴ καὶ ἀγγικτὴν . . . κτλ. »

Ἐν ἔτει 1659 ἐξεδόθη τὸ Τετράγλωσσον λεξικὸν Γερασίμου Βλάχου, ἐνῷ αἱ ἀπλοελληνικαὶ λέξεις ἐξηγοῦντο εἰς τε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, τὴν λατινικὴν, καὶ τὴν ἰταλικὴν (1). Τὸ σύγγραμμα τοῦ πολυμαθοῦς τούτου Κρητός, μεθοδικώτερον καὶ ἐντελέστερον τοῦ Πορκίου, δεόντως καὶ τότε καὶ καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα ἑκατονταετηρίδα ἐκτιμηθὲν τρις ἀνετυπώθη. Ἴνα δὲ γνωσθῇ ἡ μέθοδος αὐτοῦ ἀντιγράφου τὴν πρώτην λέξιν.

« Ἀδάνης. Calumniator. Calumniatore. Διάβολος, ου. Κατήγορος, ου. Ὁ εἰδὼς παντοίους τε δόλους καὶ μῆδεα πυκνά. Ὁ συκοφαντίας χαίρων. Ὁ διαβολαῖς χρώμενος. »

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν καὶ ὁ Γερμανὸς Ἐρρίκος Ἰλάριος ἐπεφόρτισε τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβαίνοντα μετὰ τῆς Σουπδικῆς πρεσβείας Ἰλδεβράνδιον, ἵνα πρὸς τοῖς ἄλλοις πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Οὗτος δ' ἐπέστειλεν αὐτῷ ἐκείθεν (24 Μαΐου 1663), ὅτι ἡ καθωμιλημένη ἑλληνικὴ μὲγάλως διαφέρουσα τῆς ἐκ τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν κλασικῶν συγγραμμάτων διδασκομένης, περιέχει πολλὰς ἀγνώστους λέξεις (2).

Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ μὲν Θεσσαλονικεὺς Ῥωμανὸς Νικηφόρου συνέγραψεν ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ ἀξιόλογον γραμματικὴν τῆς καθωμιλη-

(1) Θεσαυρὸς Ἑγκυκλοπαιδικῆς βάσεως τετραγλωσσος. Venetiis 1659.

(2) « Utuntur pura, si accipis de pronunciatione. Nihil enim sciunt de il-

μένης ἑλληνικῆς ⁽¹⁾, ὃ δὲ γάλλος περιηγητὴς Ἰάκωβος Σπών (1675—1676) γλωσσάριόν τι χάριν τῶν περιέργων ⁽²⁾.

Ἄλλ' αἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης μελέται τῶν ἐν τῇ Δύσει ἀνεπαρκεῖς ἐθεωροῦντο, πάντες δὲ ἤρχοντο τὴν δημοσίευσιν ἔργου ἐπαγγελλομένου τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ κενοῦ, συγγράμματος δηλονότι περιλαμβάνοντος πάσας τὰς ἐν τοῖς βυζαντινοῖς καὶ τοῖς μετέπειτα συγγραφεῦσιν ἀπαντίως λέξεις, βαρβάρους τε καὶ μὴ, ἵνα οὕτω γνωσθῇ ἡ ἱστορία τῆς πολλοῦς ἀπασχολούσης νεοελληνικῆς γλώσσης. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπαιτοῦν καὶ πολυμάθειαν καὶ κρίσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν, καὶ ἐπιμονὴν ἀδαμαντίνην, καὶ σύμπραξιν πολλῶν, φιλοτίμως ἀνέλαβε καὶ εἰς πέρας ἤγαγεν ὁ χαλκέντερος Γάλλος Κάρολος Δουκάγγιος ⁽³⁾. Ὄθεν δικαίως τὸ σύγγραμμα τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς ἐπέσυρε τὸν θαυμασμόν τῶν τε συγγραῶν καὶ τῶν νεωτέρων, θεωρούμενον ὡς μνημεῖον περιφανῆς καταπληκτικῆς φιλοπονίας (*ingens ingentis opus*) ⁽⁴⁾.

Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος παρατρεῖται μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὄργασμός τις πρὸς μόρρωσιν τῆς

lo: omicron, oia, etc. Si vero de tota lingua intelligis, non eadem est (vulgarem ipsorum intelligo) cum nostra, quam nos ex Grammaticis et bonis scriptoribus allaboramus.» Philippi Chyprii Chronicon, ed. Hilarius, Lipsiae 1687. Appendix.

⁽¹⁾ Grammatica linguae Graecae vulgaris, communis omnibus Graecis, ex qua alia artificialis deducitur peculiaris eruditis et studiosis tantum; per Patrem Romanum Nicephori Thessalonicensem, Macedonem.» Τὴν γραμματικὴν ταύτην χειρόγραφον ἀποκειμένην ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων συνιστᾷ ὁ Κ. Λεγρένσιος, ὡς ἐντελεστέραν καὶ μεθοδικώτεραν πασῶν. (Προλεγόμενα εἰς Γραμματικὴν Σοφριανοῦ, σελ. 10).

⁽²⁾ Petit dictionnaire du Grec vulgaire, comme il se parle et se prononce presentement dans la Grèce, en faveur des curieux, et de ceux qui voudront voyager dans ce pays-là. Voyage, tom. I.

⁽³⁾ Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis. Lugduni, 1688.

⁽⁴⁾ Ὁ Μουλλάχιος ἐκφέρει τὴν ἐξῆς περὶ τοῦτου αὐστηρὰν κρίσιν. « Sed quamvis vir laboriosissimus hoc ingenti opere immortale apud posteros nomen consecutus est, quia parum cognitum habebat vulgarem sermonem Graecum, tam saepe lapsus est, ut qui didicit eam linguam in singulis paginis permulta, quae emendet, reperiat. Neque enim solum plurima verba non intellexit, atque ea, quam adiecit, interpretatione a vero eorum sensu aberravit, sed etiam pleraque quibus litteris scribenda essent, nescivit. At tandem abest, ut contemnam hoc glossarium, ut quae ejus auctor ex ineditis bibliothecae Parisinae glossariis, scholiastis aliisque monumentis hausit, ea

καθημευμένης γλώσσης, ἥτις τότε μόλις ἀρκοῦσα εἰς βεβιασμένα μεταφράσεις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, πλουσίαν περιβάλλεται ἀλουργίδα, καὶ ἐπιδεικνύει τὸν κεκρυμμένον αὐτῆς πλοῦτον. Ἄνδρες εὐφάνταστοι, ὡς ὁ Σκοῦφος, ὁ Μηνιάτης, καὶ ὁ Μαλάκης, προάγγελοι τῆς ἐθνικῆς καλιγενεσίαις, πλήρη ζωῆς καὶ μέλλοντος κατέστησαν τὴν γλώσσαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν οἱ τῆς Εὐρώπης σοφοὶ ἐξηκολοῦθουν ἀποκαλοῦντες γραικοῦσάρβαρον.

Ἴνα δὲ καταδειχθῇ ἡ μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τούτων καὶ ἄλλων τῆς αὐτῆς ἐποχῆς νεοελληνικῶν βιβλίων διαφορά, ἀρκοῦμαι προτάσεων περικοπᾶς τινος ἐκ τῶν ιστοριῶν τῆς Ἀθήνης (1676) τοῦ Κονταρή, καὶ τῶν *Μαργαριτῶν* Παρθενίου τοῦ Πελοποννησίου.

« Μὲ πολλὴν φρόνησιν ὁμοίασαν τὸν ἀνθρώπινον λογισμόν οἱ παλαιοὶ σοφοί, ὅμοιον μὲ τὸν μύλον ὅπου εἶναι καλὰ κατασκευασμένος νὰ ἀλέθῃ ὅστις ἔχοντας πρὸς τὸ ἀλέθειν ἅπαντα τὰ ἀναγκαῖα σῆνεργα, καὶ μὴν ἔχοντας τὴν ὕλην νὰ ἀλέσῃ, σίτον δηλαδὴ, καὶ ἄλλα ὄσπρια παρόμοια, χαλάται καὶ καταφθίρεται γυρίζοντας μόνον ἀφ' ἑαυτοῦ του. Τὸ ὁποῖον ἐσυνέβη, φαίνεται μου, ἀψευδέστατα καὶ εἰς ταῖς δύο περίφημαις καὶ πλέον ὀνομασταῖς χώραις τῆς Ἑλλάδος, τούτέστιν εἰς τὴν Ἀθήναν καὶ Λακεδαίμονα, τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς τῆς οἰκομένης αἰ ὁποιαῖς ἕως οὐ εἶχαν μὲ τὸν Ξέρξην τοὺς πολέμους, καὶ ἐφρόντιζαν νὰ νικήσουν τοιοῦτον μονάρχην μὲ τὸσον πολυάριθμον στράτευμα, ποτὲς εἰς τοὺς πλησιοχώρους καὶ γείτονας δὲν ὤρμησαν νὰ τοὺς πολεμήσουν, ἀλλ' οὔτε κακὸν ἀναμεταξὺ τῶς νὶ κάμουν ἤθελαν, ἀλλὰ μάλιατα ἐφύλαγαν μεγάλην ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν ἀνάμεσόν τῶς, μὲ τὴν ὁποίαν ὡς σίτον ἐκατασύντριψαν ἀλέθοντας τοὺς ἐχθροὺς τῶς, ἔστωντας νὰ βοηθοῦνταν συναλλήλως τῶς, καθὼς εἰς τὴν ἀπερασμένην ἱστορίαν ἐμφανέστατα φαίνεται, ὅπου, ὅθεν ἤθελαν πηγαίνη, ἐνικοῦσαν τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνους, καὶ αὐτοὶ νικηταὶ ἐκπρόττονταν. Ἄμῃ, ἀφ' οὐ ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, καὶ ὑπόταξαν ὅλαις ταῖς χώραις τῆς Ἰωνίας, τῆς Ἀσίας καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος,

bonae frugis plenissima judicem. Quodsi in iis, quae ab aliis non dilucidat ipse dilucidare tentavit, sic eum plerumque falli videmus, ut in jocularibus erroribus labatur. venia danda est viro egregio, qui quod potuit, praestitit peritis lectoribus menda, quae in hoc immensum opus surreperunt, corrigenda reliquens. » Dem. Zeni, Paraph. Batrachomyomachiae, ed. Mul-Jachius. Berolini 1837.

και πουθες εις άλλον τόπον δέν ειχαν νά υπάγουν δια νά κάμουν πόλεμον, εβάλληκαν εις βουλήν, ποία δηλαδή από ταις δύο νά ήθελε δυνηθῆ νά δουλώσῃ τὴν ἄλλην, και ἐκείνη νά μείνῃ ἀπάνω εις ὄλαις κυρία και βασίλισσα. »

« Πρέπει τὸ λοιπὸν νά σκοπεύουν οἱ γονεῖς και οἱ πατέρες και αἱ μητέρες ὄχι πῶς νά κάμουν τὰ παιδιά τους με ἄσπρα και φλωρία πλούσια, ἀλλὰ πῶς νά ἠμπορέσουν νά γένουν πλουσιώτερα εις τὴν εὐλάβειαν και τὴν μάθησιν, και εις τὴν ἀρετὴν, και εις τὴν φρόνησιν, περισσότερα ἀπὸ ὄλους· νά μὴν ἔχουν χρεῖαν ἀπὸ πολλὰ, νά μὴν εἶναι δοσμένα εις ταις ἐπιθυμίαις και τὰ βιωτικὰ πράγματα τῆς νεότητος, ἀλλὰ νά εἶναι εὐλαβῆ, νά εἶναι μαθηματικά, νά εἶναι φρόνιμα. Πρέπει ἐσεῖς οἱ γονεῖς νά ἐξετάζετε, ἤγουν νά κιτάζετε και τὰ εὐγάλματά τους, και τὰ ἐμπάσματά τους, και τὰ περιπατήματά τους κατὰ ἀκριβοῖαν και μεγάλην ἔννοιαν· νά βλέπετε τὰ διαβήματά τους, ταις σμιζοσύναις τους, με τίνα σμίγονται· διότι, ὅταν τὰ ἀμελεῖτε αὐτὰ ὄλα, δέν ἔχετε καμίαν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν. »

Φραγκίσκος ἱερεὺς ὁ Σκουφος, Κρής τὴν πατρίδα (¹) και διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ σχολείου, συνέγραψε χάριν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ *Τέχνην Ῥητορικῆς* (1681), ἐν τῇ ἀπλοελληνικῇ γλώσσῃ διὰ νά καταδειξῆ, ὅτι και αὕτη εἶχεν ἀρκετὸν πλοῦτον διὰ νά ἐκφράσῃ και ἐπιστημονικὰς ἔννοιαις και ῥητορικὰς καλλονὰς (²). Τὰ ἐν αὐτῇ παραδείγματα (³) δύνανται νά χρησιμεύσωσι και τώρα ὡς πρότυπα καλλιπειαις. Ἡμεῖς ὅμως ἀποβλέποντες εις μόνον τὸ ἡμέτερον θέμα θέλομεν παραθέσει ἐκ τοῦ σπανιωτάτου τούτου συγγράμματος περικοπὰς τινὰς.

(¹) Κατὰ λάθος λέγουσιν αὐτὸν Κερκυραῖον ὁ Ἑλλάδιος, ὁ Φαβρίκιος και ὁ Μελιτῆς.

(²) « Ὅσον κλίην διὰ τὴν φράσιν, ἀγκαλιὰ και ἡ κοινή μας γλώσσα νά εἶναι πτωχὴ ἀπὸ λέξαις, ὅμως ἐπάσχησα νά εἶναι εὐμορφῆ και βεβήτορευμένη, και πολλὰς φοραῖς κάλλιον ἠθέλησα νά σιωπήσω και ὑψηλὰ νοήματα, καρὰ νά ἀηγηθῶ ἢ με φωνὴν βάρβαρον, ἢ με ὀλίγελα ἑλληνικὴν ὅθεν ἐλπίζω νά μὴν εὐρεθῆ τις, ὅπου εις τούτο νά με ἐλέγξῃ, μέλιστα ὅπου ἐν ἐσύνθεσιν ἄλλος, ἔγραψε ἢ βίους ἀγίων, ἢ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, και κανεῖς ἕως τὴν σήμερον με ῥητορικῶν κάλαμον, ὥστε ὅπου δέν εἶχα ἀπὸ ποῖον λάθῃ οὐδὲ παραμικρὸν τὸ παράδειγμα. »

(³) Ἐπροτίμησε δὲ ἀνεῖ τῶν μυθολογικῶν ὑποθέσεων πρὸ πάντων ἐκκλησιαστικὰ παραδείγματα, « διότι ὡσάν ἱερεὺς δέν ἦτο κρέπον νά ὀμιλήσῃ καρὰ ἱερὰ πράγματα. »

Και πρῶτον τὴν ζωηροτάτην ταύτην εἰκόνα δορυαλώτου πόλεως.

• Ἀκόμη δὲν εἶχε εἰσέβῃ εἰς τὴν πόλιν τὸ νικηφόρον καὶ ὑπερήφανον στρατεύμα, καὶ ἀλλάχθη εὐθὺς τῶν πραγμάτων ἡ ὄψις. καὶ τῆς χώρας ὅλης τὸ πρόσωπον· διατι καὶ πρὶν νὰ φθάσῃ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ρίπτωντας μέσα φωτιὰν νὰ τὴν καύσῃ μετὰ τὰς φλόγαις, ἐκάπνιζε ἡ ταλαίπωρη μετὰ τοὺς στεναγμούς· καὶ πρὶν νὰ τῆς θανατώσῃ τὸν λαόν, καὶ νὰ τὴν πνίξῃ μέσα εἰς τὰ αἵματα, ἦτον εἰς τὰ νερά τῶν ἰδίων τῆς θαλάσσης βαθυὰ βυθισμένη. Ἐκλαίει ἡ κόρη τὴν ἰδίαν τῆς παρθενίαν, διατι ἔβλεπε πῶς ἤθελε τῆς τὴν ἀρπάσῃ βάρβαρος στρατιώτης, καὶ πῶς ἤθελε γενῆ τοῦ ἐχθροῦ δὲν λέγω βαρβείον, ἀμὴ καὶ παῖγνον· ἀναστέναζε ὁ νέος τὴν ἐδικήν του νεότητα, διατι ἐστοχάζετο, πῶς δὲν ἦτον ἀκόμη τέλεια ξεφυτρωμένον τὸ ἄνθος τῆς τρυφεραῖς τοῦ ἡλικίας, καὶ ἐμελλε νὰ ἰδῇ τὸ δρέπανον εἰς τὰς ρίζαις· ἐσφιγγε ἡ μητέρα τὰ ἰδιά τῆς τέκνα, καὶ τὰ ἐβύζανε ὄχι τόσον μετὰ γάλα, ὅσον μετὰ δάκρυα, διατι ἤξευρε πῶς ὁ ἀθλιὸς ἐκεῖνος καρπὸς, ἀγκαλὰ καὶ ὄχι ὠριμος, εἶγε νὰ τῆς πέσῃ ὀμπρὸς εἰς τοὺς πόδας ἀπὸ σκληρὸν σίδηρον θερισμένος· ἐκαταδίκαζαν καὶ οἱ γέροντες μετὰ συχνούς στεναγμούς τὴν ἀπάνθρωπον τύχην, ὡσὰν ὀποῦ τῶν ἐμάκρυνε τὴν ἡλικίαν διὰ νὰ τοὺς κάμῃ ἀπέκει νὰ δοκιμάσῃ εἰς τὴν σφαγὴν τῶν παιδίων καὶ τῶν συγγενῶν πολυπλάσιον τὸν θάνατον. Ἀμὴ νὰ, ὀποῦ ἀντιλαλοῦσι τὰ τύμπανα· νὰ, ὀποῦ μετὰ χαρμύδων κτύπον παίζουσι ἢ σάλπιγγες· νὰ, ὀποῦ ἀκούεται ὁ θόρυβος τοῦ φουσατοῦ, καὶ ὁ χρεμτισμὸς τῶν ἀλόγων, τὰ ὀποῖα μετὰ τοὺς ἀφροὺς προμνηοῦσι τοῦ ἰδίου φουσατοῦ τὸν θυμὸν καὶ τὴν λύσσαν· νὰ, ὁ ἐχθρὸς εἰς τὰς θύρας στεφανωμένος μετὰ δάφνην, καὶ μετὰ τὸν ἐχθρὸν καθαλάρης ὁ Χάρος, χωρὶς σπλάγχνα καὶ χωρὶς καρδίαν, διὰ νὰ μὴν ἔχῃ εἰς κανένα ἀγάπην καὶ σπλάγχθος, καὶ μόνον ἀρματωμένος μετὰ ἠκονισμένην ῥομφαίαν, διὰ νὰ θερίζῃ μετὰ μίαν πληγὴν πολλῶν καὶ πολλῶν ταῖς ζωαῖς· ἐμπαίνει ὑπερήφανος εἰς τὴν χώραν, καὶ διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν χαρὰν, διὰ τὴν νίκην ὀποῦ ἀπόλαυσε, καὶ διὰ νὰ δώσῃ ἀκόμη τοῦ λαοῦ φόβον καὶ τρόμον, ἀναγκάζει εὐθὺς καὶ τ' ἀνακουφωτὰ σίδηρα νὰ ἀστράψουν μετὰ φλόγα, καὶ νὰ βροντήσῃ μετὰ κτύπον, ὥστε ὀποῦ ἤθελες ἰδῇ μαυρισμένον μετὰ τοὺς καπνοὺς τὸν ἀέρα, σκεπασμένον μετὰ τὰ νέφη ἐκεῖνα τὸν ἥλιον, καὶ ἀνάμεσα εἰς τόσα σκότη νὰ μὴν φέγγῃ ἀπέκει ἄλλο φῶς παρὰ βαρβαρικῆς μαχαίρας ἢ ἀστραπαῖς καὶ ἡ λάμψες· ἤθελες ἰδῆ τὸν ἕνα (ὦ ἐλεεινὸν θέαμα) νὰ κλαίῃ τὰς χεῖρας ὀποῦ τοῦ ἕκο-

πτε ὁ ἔχθρός· τὸν ἄλλον τοῖς πόδας, ἦγουν τὰ στερεὰ τοῦ κορμιοῦ του θεμέλια· τοῦτον νὰ ἀναζητῆ τὰ ὄμματα ὅπου ἔχανε· ἐκείνον νὰ ἀνυστενάξῃ εἰς ταῖς πληγαῖς, ὅπου ἔλάμβανε κεφαλαῖς κομμέναις εἰς κάθε στράταν, σπλάγχνα χυμένα εἰς κάθε πάττημα, αἵματα νὰ τρέχουν ὡς ποτάμια, καὶ τὴν χώραν ὄλην σκαρμένην ἀπὸ νεκρούς, καὶ νεκρῶν μέλι· χορτασμένον μὲ τόπους φόνους τὸ σίδηρον, χάσκουν οἱ βάρβαροι· νὰ χορτάσουν καὶ τὴν ἀχόρταγόν τως φιλαργυρίαν· ὅθεν γλήγοροι ἀναβαίνουν εἰς τὰ σπίτια, πηδοῦσιν εἰς τὰ παλάτια, καὶ γδύνοντας καὶ τὰ τεῖχη θησαυρίζουσι πλούτη, συμμαζώνουσι θησαυρούς· ἀπὸ τὰ παλάτια πετοῦσι εἰς ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐδῶ ὑδρίζοντας ταῖς εἰκόνας, πάτχει καθένας νὰ νικήσῃ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ἀσθένειαν· ῥίπτουσι χαμαὶ τὰ θυσιαστήρια, τζακίζουσι τοὺς σταυρούς, ἀρπάζουσι μὲ ἀνίερν χεῖρα τὰ ἱερὰ σκεῖη, καὶ μεταμορφώνουσι εἰς σπῆλαια ληστῶν τοὺς ναοὺς τῶν ἁγίων· εὐγαίνουσι τέλος καὶ εἰς ταῖς στράταις, καὶ πατῶντας ἐπάνω εἰς τὰ νεκρὰ σώματα, εἰς χεῖρας, πόδας, καὶ κεφαλαῖς ἀνακατωμέναις, λυσοιοῦσι καὶ ἐναντίον εἰς τὰ μάρμαρα· ὅθεν ὅπου ἀγαλιμα, μνημόστυνον ἀρετῆς καὶ ἀνδρίας, τοῦ χωρίζουν τὰ ἀναίσθητα μέλη, καὶ τὸ ῥίπτουν χαμαὶ, διὰ τὰ μὴ ἀπομείνῃ εἰς τὴν χώραν οὐδὲ ἀψυχος εἰκόνα ἀνθρώπου· ὅπου στύλος, στολὴ τῆς κόλειος, ὅπου πυραμίδα, τῆς Αἰγυπτιακῆς μαθήσεως λείψανον, ὅπου θέατρον ἢ καὶ τρόπαιον, ὅλα δοκιμάζουσι τὸ σίδηρον, καὶ χειρότερον ἀπὸ κάθε σίδηρον ἐχθροῦ τὴν σκληροκαρδίαν καὶ λύσαν· ὁ ὅποιος διὰ νὰ τὴν σβύσῃ, καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον ὀλότεια, καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ πλέα οὐδ' ὁ τόπος, εἰς τὸν ὅποιον ἦτον κτισμένη, ἀνάπτει φωτιαῖς εἰς κάθε τόπον, σπέρνει φλόγαις τριγύρου καὶ εἰς κάθε μέρος, καὶ εἰς ὀλίγην ὥραν τὴν μεταλλάσσει εἰς ἄλλην Τροίαν καπνίζουσαν καὶ καιομένην· Ἄφινω ἐδῶ ταῖς φωναῖς τῶν μισαπεθαμένων ἀνθρώπων, τοὺς θρήνους τῶν γυναικῶν, τὰ δάκρυα τῶν γερόντων, ἀπὸ ταῖς πληγαῖς τῶν ὀποίων ἀκόμη δὲν εἶχει φύγη ἀπὸ τὸν τρόμον τὸ πνεῦμα, ἀφίνω ταῖς βοαῖς τῶν βαρβάρων, καὶ τύσης φλογὸς τὴν ἀνεκδιήγητον ταραχὴν, ὅπου ῥίπτοντας σπίτια, παλάτια, πύργους, καιόντας ξύλα καὶ ὅτι ἄλλο, τόσον ἱτριζε, καὶ μὲ ταῖς σπῆλαις τόσον ἐκατακύπα, ὅπου ἤθελες εἰπῆ, νὰ εὐρίσκεισαι κάτω ἐκεῖ εἰς τὰ πολυτάραχα τοῦ Νεῖλου κατὰδουκα. Τοῦτο μόνον σμίγω, πῶς δὲν ἀπέμεινε οὐδὲ μία καὶ μόνη πέτρα, διὰ νὰ γράψῃ τινὰς τὸ ὧδε κείμει, ἀμὴ ἡ χώρα ὄλη ἐτάφη εἰς τὴν ἰδίαν τῆς στάκτην, καὶ ὅπου ἐθρέροντο λαοὶ τώρα βόσκονται ζῶα. »

Οὐχ ἦτον δὲ ζωπρά καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ κλυδωνιζομένου πλοίου ἐν τῷ ὁ ἅγιος Νικόλαος μετέβαινεν εἰς Ἱερσόβλυμα.

• Ἦτον γαληνόμορφος ὁ οὐρανός, ἐγέλα ἀνέφαλος ὁ ἀέρας, ἔπνεε πρῶτος καὶ φιλικός ὁ ζέφυρος, κύμα δὲν ἐφούσκωνε, ἀφρός δὲν ἐφαίνετο, καὶ τὸ πέλαγος ὄλον ταπεινὸν ἐδειχνε τὴν εὐλάβειαν ὅπου ἔφερνε πρὸς τὸ ἅγιον· καὶ ἂν καμίαν φορὰν ὀλίγον φουσκωμένον ὑπερηφανεύετο, τὸ ἔκανε μόνον διατὶ ἐβάστα εἰς τοὺς ὤμους τέτοιον ἦρωα. Ἄμῃ ἂν ἦτον ἡσυχία εἰς τὴν θάλασσαν, θόρυβος καὶ ταραχὴ ἦτον κάτω εἰς τὸν ἄδην· καὶ ἂν ἐπαιζαν τριγύρου εἰς ἓνα ξύλον τὰ κύματα, ἀφρίζαν εἰς τὰ κάτω σπήλαια οἱ δαίμονες, καὶ οἱ σατανικοὶ ὄλοι Κύκλωπες, ὅπου εἰς ἐκείνην τὴν ἄβυσσον κατοικοῦσι.

• . . . Ἐτῆζι ἐμίλησε ὁ Ἐωσφόρος, πνέωντας καπνοὺς καὶ φλόγαις ἀπὸ τὸ στόμα· καὶ εὐθὺς μαυρίζεται ὁ ἀέρας μὲ τὰ σκότη ὄλα τοῦ ἄδου, τὰ ὅποια ἀρπάζοντας τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον σκεπάζουν τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν μὲ ἓνα ὄλο μεσάνυκτον· συμμαζώνονται μαῦρα καὶ πυκνοσύνθετα νέρη, τῶν ὀποίων τὰ σπλάγχνα ξεσχίζοντας ἡ ἀστραπαῖς καὶ τὰ ἀστροπελέκια, τυφλώνουν τὰ ὄμματα καθενὸς μὲ τὴν λάμψιν, καὶ μὲ τὸν κτύπον φοβερίζουν κάθε ἀνδρειωμένην καρδίαν, ὡσὰν ὅπου τοῦτα μαγεμέναις σαΐταις τοῦ θανάτου πληγώνοντας ἀλλάσσουν εἰς στάκτην ὄλον τὸν ἄνθρωπον· πίπτουσι βροχαῖς ἀρεταῖς νὰ πνίξουν ἓνα κόσμον, ὄχι νὰ βυθίσουν ἓνα καράσιον, ἡ ὁποῖαις ἀνάμεσα εἰς τόσῃν βροντῇ καὶ τόσῃν λάμψιν παγώνοντας ἀπὸ τὸν φόβον, ἐφθάναν χαμαὶ χιόνι ἢ καὶ γάλαζα· φυσσοῦσι ἀπὸ κάθε τόπον ἄγριοι ἄνεμοι, ὄλοι συναλλήλως ἐχθροὶ καὶ ἐνάντιοι, καὶ εἰς τοῦτο μόνον φίλοι καὶ ἐνωμένοι νὰ καταποντίσουν καὶ νὰ ρίξουν εἰς τὰ βάθη τὸ ξύλον· φουσκώνει τέλος καὶ ἡ θάλασσα, καὶ φουσκωμένη θυμώνεται, ἀφρίζει ἀπὸ τὸν θυμὸν, καὶ ἀφρίζοντας ὑψώνει γιγάντεια κύματα· μὲ τοῦτα ὡς μὲ πολεμικαῖς μηχαναῖς πολεμᾷ τὸ πλεούμενον, τὸ κτυπᾷ, τὸ δέρνει, τὸ ὑψώνει εἰς τοὺς ἀστέρας, τὸ κατεβάζει εἰς τὸν ἄδην, τὸ στριφογυρίζει, γάσχοντας πάντα καὶ ἀνοίγοντας χίλια βάραθρα διὰ νὰ το ρουφίσῃ· ἤκουες τότε νὰ κτυποῦσι συναλλήλως τὰ κατάρτια· ἐβόλεπες νὰ ξεσχίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τὰ ἄρμενα, καὶ βρεμμένα μὲ τοὺς ἀφροὺς τῆς ἀγριωμένης θαλάσσης νὰ κλαίουσι τὴν κοινὴν δυστυχίαν· κομμέναις ταῖς γούμεναις, χαῦμέναις ταῖς ἀγκυραῖς· τούτους νὰ πίνουσι καὶ νὰ ξερνοῦσι τὰ κύματα, ἐκείνους χαμαὶ ἐβρέμοντας, καὶ νὰ μελοῦσι ἀπὸ τὴν ζάλην ἄλλους μὲ στεναγμοὺς

καὶ μὲ δάκρυα νὰ παρακαλοῦσι βοήθειαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, διατὶ ὁ φόβος τῶν εἶχε δέτη τὴν γλῶσσαν, καὶ τῶν εἶχε ἀρπάσῃ ὀλότελα τὴν φωνήν· καὶ τοὺς ναύτας νὰ τρέμουνι τόσοι εἰς τὴν καρδίαν, ὅσον εἰς τοὺς πόδας, καὶ νὰ φέρουν εἰς τὸ πρόσωπον ζωγραφισμένον τὸν θάνατον. Μόνον ὁ Νικόλαος, διὰ τὸν ὅποιον ἐγένετο τόση ταραχὴ εἰς τὰ στοιχεῖα, ἀνάμεσα εἰς τόσοι φόβους καὶ τρόμους ἔστειλε ἄτρομος καὶ χωρὶς φόβον, διατὶ ἀρματωμένος μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν ἐγέλα τὴν δύναμιν ὅλην τοῦ ἄδου· τὸν ὅποιον διὰ νὰ συγχύσῃ καὶ περισσύτερον ὁ ἅγιος σπικάνει ταπεινῶς τὰς χεῖρας, καὶ κάνει ὀλίγην ἀμὴ ἔνθερμον προσευχὴν, καὶ μὲ τούτην ὡς μὲ οὐράνιον μαγειρίαν, τοῦ ἀφανίζει τὰ σκότη, τοῦ σκορπίζει τὰ νέφη, τοῦ σβύνει ταῖς ἀστραπαῖς, καὶ μεταμορφώνει εἰς γαλήνην τὴν τρικυμίαν, εἰς ἡσυχίαν τὴν ταραχὴν, εἰς γλυκίαν αὔραν τὸν σκληρὸν ἄνεμον· σιωποῦσι τὰ στοιχεῖα, παύουν τὰ κύματα, πνέουσι ζέφυροι, λάμπουσι εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἀστέρες, σφουγγίζει καθένας τὰ δάκρυα, ξυπνᾷ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ζάλην, καὶ τὸ ἀπηλπασμένον καρδίον φθάνει σῶον καὶ ὑγιᾶ εἰς τὸν λιμένα, νικηφόρον δύο μεγάλων θηρίων, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰεσοφόρου. »

Ἰσραῖται δὲ εἰσὶ καὶ αἱ ἐξῆς εἰκόνες περὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Μαρτύρων.

« Εὐμορφὴ νίκη, εὐμορφὸς θρίαμβος· ὅμοιον δὲν εἶδε ποτὲ οὐδὲ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης τὸ Καπιτώλιον. Ἄνθρωποι ἄπρακτοι εἰς τὰ τοῦ Ἄρεως, γυμνοὶ ἀπὸ πλοῦτη, ἀσθενεῖς διὰ ταῖς νηστείας, ἡμεροὶ διὰ τὴν πραότητα, καὶ ὀλίγοι εἰς τὸν ἀριθμὸν, διατὶ δώδεκα, ὑψώνοντας ὄχι φλάμπουρα τοῦ πολέμου, ἀμὴ τὸν Σταυρὸν σημεῖον τῆς εἰρήνης, κηρύττοντας, ὄχι μὲ ταῖς βρονταῖς τῶν τυμπάνων, ἀμὴ μὲ ἀσθενῆ καὶ ἀγράμματον γλῶσσαν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Πίστιν, καὶ ἀστρέπτοντας δὲν λέγω μὲ ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἡκονισμένων σιδήρων, ἀμὴ μετ' ἐκείναις μιᾶς ζωῆς ἐντρέτου, χωρὶς νὰ γεμίσουν τὴν γῆν ἀπὸ φουσάτα, χωρὶς νὰ σκεπάσουν τὴν θάλασσαν ἀπὸ ἄρμενα, χωρὶς πληγαῖς, χωρὶς αἷμα, καταπατοῦσι τὴν ἀσέβειαν, νικοῦσι τὸν ἄδην, καὶ ῥίπτοντας χαμαὶ τὰ εἰδῶλα, σβύνοντας τὴν πλάνην, ξορίζοντας τὸ ψεῦδος, ξαπλώνουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Πίστιν, ὅσον ξαπλώνεται ἡ γῆ καὶ ὁ κόσμος. »

« Ὁ βάρβαρος σκληροκαρδία τῶν μισοχριστῶν τυράννων· πόσα βάσανα εὔρηκε διὰ νὰ ξερρίζωσῃ ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν χριστιανῶν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Πίστιν· τροχοῦς, ὅπου ὑψώνοντας τὰ κορμιά

εὐθὺς τὰ ἐβύθιζαν καὶ εἰς τὸν τάφον· ταύρους ὅπου τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους ἔκαναν νὰ μουγγρίζουν ὡς ἄλογα ζῶα· φλόγαις, ὅπου ἔσβεναν τὴν ζωὴν· λάδια, βολίμια, ὅπου βράζοντας ἐφερναν τὸ κρῦος τοῦ θανάτου· ὁ ἓνας ἐψήνετο εἰς ταῖς σχάραις, ὁ ἄλλος ἐβυθίζετο εἰς ταῖς πίσσαις· τοῦτος ἐπάγωνε μέσα εἰς τὰ χιόνια, ἐκεῖνος ἐφλέγετο ἐπάνω εἰς τὰ κάρβουνα· ἰδέε, πόσους ῥίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, πόσους κρεμοῦσι εἰς τὸν αἶρα, πόσους πληγώνουσι μὲ ταῖς μάστιγες, πόσους θερίζουσι μὲ τὴν μάχαιραν· ἐδῶ δένονται εἰς ταῖς ἑραῖς τῶν ἀλόγων, ὅπου τρέχοντας τοὺς ξεσχίζουσιν εἰς τὸ μέσον, ἐκεῖ εἰς τὰ σακκιά μὲ τοὺς ὄφεις, ὅπου μὲ τὸ φαρμάκι τοὺς κάνουν νὰ δοκιμάσουν καὶ τὴν πικρότητα τοῦ θανάτου· ἄλλοι τοὺς γδέρνουσι μὲ τὰ ξυράμια, τῶν ἐβγάνουν τὰ δόντια μὲ τὰ σίδερα, ζωντανοὺς τοὺς θάπτουν εἰς ταῖς πέτραις, γυμνοὺς τοὺς καιοὺν μὲ ταῖς λαμπάδαις, τοὺς ῥίπτουν ἀπὸ τὰ ὄρη, τοὺς καρφώνουσιν εἰς τὰ δένδρα· εἰς τὰ θέατρα τροφὴ τῶν λεόντων, εἰς ταῖς στράταις παίγιον τῶν παιδῶν. . . »

Τελευταῖον δὲ παρατιθέμεθα καὶ τὴν συγκινητικωτάτην αὐτοῦ δέησιν πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος.

« Φθάνει, κριτὰ δικαιοῦτατε, φθάνει. Ἔως πότε οἱ τρισάθλιοι Ἑλληνας ἔχουσι νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερῆφανον πόδα νὰ τοὺς πατῆ τὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θράκης; ἔως πότε γένος τόσον ἐνδοξόν, καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἓνα ἄθεον τουλουπάνι, καὶ ἡ χώρας ἐκεῖναις, εἰς ταῖς ὁποῖαις ἀνατέλλει ὁ ὄρατός τοῦτος ἥλιος, καὶ εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν ἀντέτειλας καὶ σὺ ὁ ἀόρατος, ἀπὸ ἡμῶν φεγγάρι νὰ βασιλεύωνται; Ἄ, ἐνθυμίσου, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι ὄχι μόνον κριτῆς, ἀμὴ καὶ πατῆρ, καὶ πῶς παιδεύεις, ἀμὴ δὲν θανατώνεις τὰ τέκνα σου· ὄθεν ἀνίσω; καὶ ἡ ἡμαρτίας τῶν Ἑλλήνων ἐπικρακίνησαν τὴν δικαίαν σου ὀργὴν, ἀνίσω; καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίας τῶν ἀνομίας σου ἐχάλκευσαν τὰ ἀστροπελέκια, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης, ἐσύ, ὅπου εἶσαι ὄλος εὖσπλαγχνία, συγχώρησαι καὶ σῦσαι ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπείρου σου ἐλεημοσύνης. Ἐνθυμίσου, θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον ὅπου ἀνοῖξε ταῖς ἀγκάλας, διὰ νὰ δεχθῆ τὸ θεῖόν σου Εὐαγγέλιον· τὸ πρῶτον, ὅπου ἐβίβριξε χαμαὶ τὰ εἰδῶλα, καὶ κρεμύμενον εἰς ἓνα ξύλον σὲ ἐπροσκύνησεν ὡς Θεόν· τὸ πρῶτον, ὅπου ἀντεστάθη τῶν τυράννων, ὅπου μὲ τόσα καὶ τόσα βλάττανα ἐγύρευαν νὰ ξεβρίζωσιν ἀπὸ τὸν κόσμον

τὴν πίστιν, καὶ ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν χριστιανῶν τὸ θεῖόν σου ὄνομα. Μὲ τοὺς ἰθρῶτας τῶν Ἑλλήνων ἠύξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἢ ἐκκλησίαν σου· οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπλούτισαν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μὲ τὸν κάλαμον, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ζωὴν τὴν ἐδιαφέντευσαν, τρέχοντας μὲ ἄπειρον μεγαλοψυχίαν εἰς ταῖς φυλακαῖς, καὶ εἰς ταῖς μαστιγαῖς, καὶ εἰς τοὺς τροχοὺς, καὶ εἰς ταῖς ἐξορίαῖς, καὶ εἰς ταῖς φλόγαις, καὶ εἰς ταῖς πίσσας, μόνον διὰ νὰ σβύσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν πίστιν, διὰ νὰ σὲ κηρύξουν θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμπῃ, ὅπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ Σταυροῦ ἢ δόξα καὶ τὸ μυστήριον. Ὅθεν ὡς εὐσπλαγχνος μὲ τὴν θεϊκὴν σου παντοδυναμίαν κάμε νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τέτοιας βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας· ὡς φιλόδωρος καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοίγωντας τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων σου χαρίτων, ὑψῶσαι πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ Γένος, καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν εἰς τὴν ὁποῖαν κάθεται δόξ τοῦ τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ βασίλειον. Ναι, σὲ παρακαλῶ, μὰ τὸ χαῖρε ἐκεῖνο, ὅπου ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον· μὰ τὴν θεῖαν σου ἐκείνην ἐνσάρκωσιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὄντας Θεὸς ἐγένηκες ἄνθρωπος, διὰ νὰ φανῆς μὲ τοὺς ἀνθρώπους φιλόδωρος· μὰ τὸ βάπτισμα, ὅπου μᾶς ἔπλυνε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· μὰ τὸν σταυρὸν, ὅπου μᾶς ἀνοίξε τὸν παράδεισον· μὰ τὸν θάνατον ὅπου μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν· καὶ μὰ τὴν ἐνδοξὸν ἐκείνην ἔγερσιν, ὅπου μᾶς ἀνέβασε εἰς τὰ σφράνια. Καὶ ἀνίσως καὶ ἡ φωναῖς μου τούταις δὲν σὲ παρακινουῖσιν εἰς σπλάγχνος, ἄς σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα ὅπου μοῦ τρέχουν ἀπὸ τὰ ὄμματα, καὶ ἃ δὲν φθάνουν καὶ τούτα, ἡ φωναῖς, ἡ παρακάλεσαις τῶν Ἀγίων σου, ὅπου ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἑλλάδος φωνιάζουσι. Φωνιάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ἓνας Ἀνδρέας, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους ἀπ' ἐκεῖνο τὸ βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐποίμανε τῆς χριστωνύμου σου ποιμένης τὰ πρόβατα· φωνιάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ἓνας Χρυσόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰεσοῦ ἐκείνη ἡ χώρα, ὅπου μίαν φορὰν ἀφισρώθη τῆς Μητρὸς καὶ Παρθένου· φωνιάζει ἡ Αἰκατερίνα, καὶ δείχνοντάς σου τὸν τροχὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἐμαρτύρησε, σὲ παρακαλεῖ ὁ τροχὸς πάλιν νὰ γυρίσῃ τῆς τύχης διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνιάζουσι οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σμύρνην, οἱ Διονύσιοι ἀπὸ ταῖς Ἀθήναις, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντάς σου τοὺς λέοντας ὅπου τοὺς ἐξέστρεψαν,

ταῖς φλόγαις ὅπου τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδηρα ὅπου τοὺς ἐθήρισαν, ἐλπίξουσι ἀπὸ τὴν ἄκρην σου εὐσπλαγχνίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν. »

Οὐχ ἦττον λαμπρὸς εἶναι καὶ ὁ ἔπαιρος τῆς Ἑλλάδος, τελευταίων οὕτω :

« Μίλησαι καὶ ἐσύ, ὦ Οὐρανέ· εἶπε καὶ ἐσύ μὲ ἀκτινοβόλον γλῶσσαν τῆς χριστωνόμου Ἑλλάδος ταῖς δόξαις. Ποῦ εἶδες τὴν πρώτην φοράν ἀνθρώπους νὰ περνοῦσι μέσα εἰς τὰς ἐρήμους ζωνῶν τῶν ἀγγέλων, καὶ νὰ ἀντιλαλοῦσι τοὺς θεϊκοὺς ὕμνους ἐκεῖνα τὰ δάση, εἰς τὰ ὅποια δὲν ἀκούοντο παρὰ ἢ ἀγριαῖς φωναῖς τῶν θηρίων; ποῦ εἶδες τὰ ὄρη πετρώδη καὶ ἄκαρπα νὰ βλαστάνουσι ἀνθη τῶν ἀρετῶν, καὶ κάθε πλέα θαυμαστῆς ἀγιότητος; ποῦ εἶδες τόσους παραδείσους, ὅσα κοινόδια, καὶ τόσους νέους Ἀδὰμ χωρὶς ἀμαρτίαν καὶ πταίσμα, ὅσους μονάζοντας; πόθεν ἐξερρίζωσας τόσους κρίνους, διὰ νὰ στολίσῃς τοὺς ἰδίους σου κήπους; πόθεν ἐτρέψησας τόσα ῥόδα, διὰ νὰ μυρίσῃ μετ' ἐκεῖνα ὁ παράδεισος; πόθεν ἐμάζωξας τόσους φοινίκας, τόσαις δάρναις, διὰ νὰ ῥαντίσῃς με τούταις, καὶ νὰ στεφανώσῃς μετ' ἐκείνους τοῦ μεγάλου βασιλέως τὸν θρόνον; Ποῖος παρὰ ἢ Ἑλλάδα σου ἐχάρισε τὰ πλέα ὑπέρφωτα ἀστρα, ὅπου νὰ σοῦ ἀστράπτουσι εἰς τὸ στερέωμα; ποῖοι παρὰ οἱ Ἕλληνες ἐστάθησαν ἐκεῖνοι ὅπου ἐλεύκαναν τὸν εὐμορφον γαλαξίαν με τὸ γάλα τῆς παρθενίας, ὅπου σοῦ ἐζωγράφισαν τὴν θαυμαστὴν Ἴριν με τὸ αἷμα ὅπου ἔχυσαν διὰ τὴν κρίστιν, καὶ με ταῖς ἀρεταῖς, ὡς με τίμιας πέτραις σοῦ ἐκτίσαν τὴν μακαρίαν καὶ ἀστραπηφόρον σου πόλιν; Καὶ εἰς βραχυλογίαν, ἂν ὁ Ἐωσφόρος σὲ ἐγδυσε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τὸ ἑλληνικὸν γένος τόσους καὶ τόσους ἀγίους σοῦ ἔδωκε, ὅπου δὲν φαίνεσαι πλέα οὐρανός, ἀμὴ χωρὶς καμμίαν ὑπερβολὴν, ὅλο; ὅλος φαίνεσαι μίαν Ἑλλάδα. »

Μαθητῆς καὶ μέχρις ἀντιγραφῆς μιμητῆς τοῦ Σκούφου ἐγένετο καὶ ὁ γνωστός ἱεροκλήρξ Ἰλλίας Μηνιάτης, ὁ γῆρ ἀπλουστέρην δημοτικὴν εἰς τὴν Δημοσθενικὴν ἀνυψώσας εἰφράδειαν. Χάριν δὲ τῆς γλώσσης παραλαμ βένω καὶ ἐκ τούτου τὸ προοίμιον τοῦ εἰς τὴν Σταυρώσιν λόγου.

« Πῶς ἔκαμεν ὁ Θεός τὸν ἀνθρώπον, καὶ πῶς ἔκαμεν ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν! Ὁ Θεός μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τῆς γῆς, τὸ ἐπλασε με τὰς χεῖράς του, τὸ ἐμψύχωσε με τὴν πνύχην του, τὸ ἐτίμησε με τὴν εἰκόνα του, καὶ ἐποίησε τὸν ἄν-

θραυτον. Ὁ ἄνθρωπος ἐπέσω εἰς τὸ ἕρος τοῦ Γολγοθᾶ ἐκατάστησε τὸν Θεὸν χωρὶς μαρτύρι, χωρὶς πνοῆν, ὄλον κίμα, ὄλον πληγὰς, προσηλωμένον εἰς ἓνα ξύλον. Βλέπω ἐκεῖ ἓνα Ἀδάμ, καθὼς τὸν ἐπλασεν ὁ Θεὸς, ἐμύλιον εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐστεφανωμένον δόξῃ καὶ τιμῇ, αὐτεξουσίαν βασιλεῖα πάντων τῶν ὑπὸ σελήνῃν κτισμάτων, εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ὅλας τῆς ἐπιγείου μακαριότητος. Βλέπω ἐδῶ ἓνα Ἰησοῦν Χριστὸν, καθὼς τὸν ἐκατάστησε ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς κάλλος, χωρὶς εἶδος ἀνθρώπου, ἐστεφανωμένον μὲ ἀκάνθας, κατάδικον, ἀτιμον, ἐν μέσῳ δύο ληστών, εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ κλείον ἐκυδύνου θανάτου. Συγκρίνω τὴν μίαν μὲ τὴν ἄλλην εἰκόνα, τοῦ Ἀδάμ εἰς τὸν παράδεισον, τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν σταυρὸν, καὶ στοχαζόμεαι τί ὠραῖον κλάσμα ἔλαμψεν τὸν ἄνθρωπον τὰ κλυσιώδηρα χέρια τοῦ Θεοῦ, καὶ τί ἔλασινὸν θέλημα ἔλαμψεν τὸν Θεὸν τὰ κραινομα χέρια τῶν ἀνθρώπων! Γνωρίζω ἐκεῖ εἰς τὴν κλίτην τοῦ ἀνθρώπου ἓνα ἔργον, μὲ τὸ ὅποιον ἐστεφανώθη ὅλα του τὰ ἔργα ὁ Θεός· καὶ γνωρίζω ἐδῶ εἰς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ μίαν ἀνομίαν, μὲ τὴν ὅποιαν ἐπλήρωσεν ὅλας του τὰς ἀνομίας ὁ ἄνθρωπος. Ξανοίγω ἐκεῖ μίαν ἀπειρον ἀχαριστίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν· καὶ δὲν ἤξερω, ἢ τί περισσότερον νὰ θαυμάσω, ἢ τί περισσότερον νὰ ἐδέξω· τοῦτο ἤξερω, πῶς ἐξίσου πρέπει νὰ κλάυσω, καὶ τὸν Θεὸν, ὅπου τόσα ἔπαθε, καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅπου τόσα ἐτόλμησεν. Ἐγὼ δὲν ξεχωρίζω τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν θαυμάτων μου. Διὰ τί, ὅταν θρηνῶ τὰ πᾶθη, ἐγὼ ἀπεικάω τὴν ἀφορμὴν τῶν παθῶν. Ὅταν μετῶ τὰς πληγὰς, ἐγὼ εὐρίσκω τὰ χέρια ὅπου τὰς ἀνοίξαν· ὅταν θεωρῶ ἐκείνον ὅπου ἐσταυρώθη, θεωρῶ καὶ ἐκεῖνον ὅπου τὸν ἐσταύρωσε· καὶ εἰς τὸν θάνατον ἐνὸς ἀδιχοφρονεμένου Θεοῦ, ἐγὼ ζανοίγω ἄνθρωπον τὸν φονεῖα.

• Τοῦτο εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα τὸ μεγαλύτερον πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο εἶναι ὅπου τοῦ κλίττει τὴν κερραλὴν περισσότερον ἀπὸ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Τοῦτο ὅπου τοῦ κεντᾶ τὴν κλενρὰν περισσότερον ἀπὸ τὴν λόγχην. Τοῦτο ὅπου τὸν βασανίζει περισσότερον ἀπὸ τὴν προστίλωσιν. Τοῦτο ὅπου τοῦ πικραίνει τὰ χεῖλη περισσότερον ἀπὸ τὴν χολήν. Τοῦτο ὅπου τοῦ βαρεῖ· περισσότερον ἀπὸ τὸν Σταυρὸν. Τοῦτο ὅπου τὸν νεκρώνει γληγορώτερον ἀπὸ τὸν θάνατον· νὰ βλέπῃ αἰτίαν τοῦ πάθους του καὶ τοῦ θανάτου του ἓνα ἄνθρωπον, τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν του. Καὶ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅλη ἡ ἀφορμὴ τῶν θαυμάτων μας, πῶς ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν, ἡμεῖς

ἐθανατώσαμεν τὸν Θεὸν μας. Ἄνισως καὶ τοιοῦτου πάθους ἄλλος ἦθελ' ἦτον ἡ ἀφορμὴ, ἡμεῖς μ' ὄλον τοῦτο ἔπρεπε πολλὰ νὰ πονέσωμεν, διατὶ ἄλλος τόσα δὲν ἔπαθε· ἀλλὰ νὰ εἰμασθῆν ἡμεῖς ἡ ἀφορμὴ, πρέπει καὶ νὰ πονέσωμεν, καὶ νὰ ἐντραποῦμεν πρέπει νὰ κλαύσωμεν καὶ τὸ πάθος του, καὶ τὴν ἀχαριστίαν μας· πρέπει νὰ χύσωμεν διπλᾶ δάκρυα, διὰ νὰ εἶναι δάκρυα καὶ συμπαθείας, καὶ συντριβῆς, καὶ τέτοιας λογῆς νὰ θρηνήσωμεν καὶ τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν ἑαυτὸν μας. Ὅμως ἐγὼ δὲν ἀνέβηκα σήμερον μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἐπάνω εἰς τοῦτον τὸν ἱερόν ἄμβωνα. Ἐγὼ ἤξεύρω, πῶς οἱ χριστιανοὶ ὅπου τώρα κλαίουσι τὰ πάθη, ἀναμένουσι μ' ὄλον τοῦτο πότε νὰ ἀναστηθῆ ὁ ἐσταυρωμένος, διὰ νὰ τὸν βάλῃσι πάλιν εἰς τὸν Σταυρόν· καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ δὲν ἤθλα νὰ παρακινήσω εἰς θῆνον τοὺς χριστιανούς. Ἐγὼ δὲν ψηφῶ δάκρυα προσωρινά, ὅπου δὲν γενῶνται ἀπὸ τὴν καρδίαν, ὅπου δὲν εἶναι τέκνα τῆς κατανώξεως· ἄς κρατοῦσι τὰ δάκρυά τους οἱ χριστιανοὶ διὰ νὰ κλαίωσιν ἢ τὴν ζῆμιαν τοῦ πράγματος, ἢ τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν ἢ τὸ καλὸν τοῦ πλησίον· δὲν χρειάζεται ἀπὸ τέτοια δάκρυα ὁ Ἰησοῦς μου. Εἶναι καὶ ἄλλοι ὅπου τὸν λυποῦνται, ἀν δὲν τὸν λυποῦνται οἱ χριστιανοί· τὸν λυπεῖται ὁ οὐρανός, καὶ σκεπάζει μὲ βαθύτατον σκότος τὸ γαληνόμορφον πρόσωπον· τὸν λυπεῖται ὁ ἥλιος, καὶ κρύπτει εἰς ἔκλειψιν τὰς ἀκτίνας· τὸν λυπεῖται ἡ γῆ, καὶ σειέται ἀπὸ τὸν κλόνον, καὶ ἀνοίγει τὰ μνημεῖα, καὶ σχίζει ἀπὸ ἀνωθεν ἕως κάτω τὸ καταπέτασμα τοῦ Ναοῦ· τὸν λυποῦνται καὶ αὐτοὶ ὅπου τὸν ἐσταύρωσαν· ὄθεν στρέφονται τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη. Ἐγὼ ἤθλα, ὄχι διὰ νὰ σᾶς κάμω νὰ κλαῖσετε, ἤθλα διὰ νὰ σᾶς κάμω ἀπλῶς νὰ καταλάβετε, τί εἶναι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τοῦτα τὰ τρία κεφάλαια. Πρῶτον, τίς εἶναι ἐκεῖνος, ὅπου ἔπαθε· δεύτερον, τί ἔπαθε, καὶ τρίτον, διὰ ποῖον ἔπαθε. Θέλετε ἀκούσει εἰς ἐκείνον ὅπου ἔπαθε, μίαν ἄκραν συγκατάβασιν· εἰς ἐκεῖνα ὅπου ἔπαθε, μίαν ἄκραν ὑπομονήν· καὶ διὰ ἐκεῖνον ὅπου ἔπαθε, μίαν ἄκραν ἀγάπην. Καὶ ἀνίσως εἰς τόσῃ συγκατάβασιν δὲν θέλετε θαυμάση· εἰς τόσῃ ὑπομονῇ δὲν θέλετε συμπονήση· εἰς τόσῃ ἀγάπῃ δὲν θέλετε εὐχαριστήση· τότε καὶ θέλω εἰπεῖ, πῶς ἡ καρδία σας εἶναι πέτρα σκληροτέρα ἀπὸ ἐκείνας ὅπου ἐσχίσθησαν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ.

« Δεῦτε λοιπὸν ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Γολγοθᾶ, εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ φρικώδους θεάματος· καὶ εἰς τόσον σκότος ὅπου σκεπάζει τῆς οἰκουμένης τὸ πρόσωπον, ἄς

πρόβαλη, διὰ τὰ μᾶς δείξῃ τὴν ὁδὸν, τοῦ ζωοδόχου Σταυροῦ τὸ σφάσμιον ξύλον. Ποῦ εἶσαι; πρόβαλε ξύλον θεομακάριστον, ὅπου ποτισμένον μὲ τὸ ζωηρὸν αἷμα ἐνὸς Θεοῦ ἐσταυρωμένου μᾶς ἐβλάστησες τὴν ζωὴν. Τράπεζα πολύτιμη, ἐπάνω εἰς τὴν ὀπίαν ἐπληρώθη σήμερον ἡ ἐξαγορὰ τῆς ἀνθρωπίνου σωτηρίας. Ἐβόνη ὑπέριμμε, ὅπου ἐκάθισε καὶ ἐβασίλευσε κατὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ νέος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Κλίμαξ ἐπουράνια, ὅθεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν, μᾶς ἐδείξε τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν παράδεισον. Στύλε φωτεινὸς ἐστᾶς, ὅπου ὁδηγεῖς τὸν περιούσιον λαὸν εἰς τὴν μακαρίαν γῆν τῆς θείας ἐπαγγελίας. Σταυρὲ ἀγιώτατε, τῆς ἐκκλησίας μας τὸ στήριγμα, τῆς πίστεώς μας τὸ καύχημα! μίαν φορὰν ξύλον ἀτιμίας καὶ θανάτου, τώρα ξύλον δόξης καὶ ζωῆς! ὄργανον βασιανιστικῶν τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὄργανον τριστόλιον τῆς σωτηρίας μας! Γένοιτο εἰς τὴν σημερινὴν θλιβερὰν διήγησιν ὅπου ἔχω νὰ κάμω, καθὼς ὁλος ἐπροσηλώθη εἰς ἐσὲ ὁ Ἰησοῦς μας, ἔτζι ὅλη νὰ προσηλωθῇ εἰς ἐσὲ ἡ καρδία μας.

Οὐχ ἦττον δὲ τῆς αὐτῆς σχολῆς εἶναι καὶ ὁ Κρῆς Γιακουμῆς Μαλάκης, ὁ γλαφυρὸς μεταφραστὴς τῶν *Παιγνίων τῆς Φαντασίας* (*Gli Scherzi geniali*)⁽¹⁾ τοῦ Ἐνετοῦ Φραγκίσκου Δοροδάνου. Ἐκ τούτων ἀποσπῶμεν τὸ ἐπιγραφόμενον « Ἀλέξανδρος Μετανοημένος » ἐπὶ τῇ θανάτῳ τοῦ Κλείτου.

« Τι κάμνετε, ὦ φίλοι, διὰτὶ μὲ κρατεῖτε; Διὰτὶ δὲν διδέτε τὴν συγκατάθεσιν, εἰς τόσον δικαίαν ἀπόφασιν, ὅπου ἐγὼ ὁ ἴδιος κάμνω ἐναντίον μου; Διὰτὶ δὲν συγχωρεῖτε νὰ πλυθῇ μὲ τὸ αἷμά μου αὐτὸς ὁ σίδηρος, ὅπου ἐμολύνθη εἰς τὰ σπλάγχνα τοσοῦτου φίλου; Εἰς ποῖον ὄφελος ὑπερασπιζέσθε τὴν ζωὴν ἐκείνου, ὅπου δὲν εὐσπλαγχνίζεται μήτε τὴν ζωὴν τῶν φίλων; Ἀφῆτε, ἀφῆτε νὰ ἐξίλειωθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ Κλείτου μὲ τὴν θυσίαν τοῦ φονέως.

« Θέλετε τάχα νὰ ὀνομάζουσι κατάδικον τὴν ἀθωότητά σας οἱ λογισμοὶ τοῦ κόσμου, εἰς ταῖς μάνιταις τῆς ἀφροσύνης μου; Θέλετε τάχα νὰ σκοτισθοῦν ἡ δόξαις τῶν ἀνδραγαθημάτων σας, ἀπὸ τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀφρόνων μου ἀποφάσεων; ἢ ἡν ἐμποδίζετε τούτων τῶν χειρῶν τὴν θυσίαν, ὅπου ἐτοιμάζουσι διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ τόσον

(1) Ἐν Βενετίᾳ 1711, καὶ 1780. Ἐπειδὴ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει ἐγένετο μικρὰ εἰς τοῦ λεκτικῆς διόρθωσις, σημειῶ τὰς διαφορὰς ταύτας χάριν τῆς γλώσσης.

ἡγαπημένου φίλου. Δότε τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτὴν τὴν χάριν, νὰ θριαμβεύσῃ τὸν ἑαυτὸν του.

• Ἡξείρω πῶς τὸ ξίφος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι μία παιδευσὶς ὅπου ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ποθεινὸν τὸν θάνατον. Ὅθεν παρακαλῶ τὴν μεγαλοφυλίαν σας, νὰ μὴ ἐναντιθῆτε ⁽¹⁾ τὴν τιμὴν τῆς μετανοίας μου. Ἀποθνήσκει, δὲν εἶναι ἀμφίβολον, ἀπὸ χέρια πολλὰ ἀξία ἕνας ἀνθρωποκτόνος τόσοσὺν παράνομος. Γράψτε τὸ εἰς τὴν τύχην μου, ὅπου θέλει τὰ πταίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ λάβουν τὴν τιμωρίαν ἀπὸ ἕνα Ἀλέξανδρον.

• Ἐὰν δὲν θέλετε νὰ ἔχη αὐτὴν τὴν τιμὴν ἡ λύπη τοῦ θανάτου μου παιδεύσεται με εἰς μετὰ τὸ ξίφος σας. Τὸ πταίσμά μου συγχωρεῖ τὴν ὀργὴν τοῦ θυμοῦ σας. Ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς πρέπει νὰ γίνεταί δικαιοσύνη. Οἱ κεραυνοὶ τῆς τιμωρίας τοῦ Θεοῦ δὲν κάμνουν ἀμέτοχα ἀπὸ ταῖς πληγαῖς τὰ πταίσματα τῶν μεγιστάνων. Ἡ τιμωρία εἰς ταῖς ἀνομίαις δὲν πρέπει νὰ διακρίνουν ἀξίαν καὶ πρόσωπον. Δύω τὴν συνείδησίν σας ἀπὸ τὸ χρέος τῆς ἐμπιστοσύνης. Ἐἴσθε ἐλεύθεροι ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὑποχρέωσης, καὶ ἀπὸ τοὺς ὄρκους ὅπου ἐκάματε τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡσὰν ὑπόχρεοι εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως σας.

• Ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον βασιλεὺς, διατὶ οἱ βασιλεῖς ἐκλέγονται διὰ πλέον ἀξιοὶ καὶ εἰς τὴν ἀνδρίαν, καὶ εἰς τὴν καλοσύνην, διὰ νὰ κυβερνοῦν καὶ νὰ καθοδηγοῦν τοὺς ἄλλους. Δὲν εἶμαι πλέον Ἀλέξανδρος, διατὶ ἡ γενναϊότης τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπου δὲν ἐπεριγράφετο ⁽²⁾ ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κόσμου, δὲν ἤθελε δυνηθῆναι νὰ ξεπέσῃ εἰς τὴν συχαμερὴν ἐκδίκησιν.

• Ποίαις δοκιμαῖς θέλετε λάβει ἀπὸ τὴν ἀνδρίαν μου, ὅπου σκληρύνεται καὶ εἰς τοὺς φίλους; Ποῖον νόμον ἀπὸ τὴν φρόνησίν μου, ὅπου ἐγκρεμνίζεται ἀπὸ τὸ πάθη μου; Ποῖους κανόνας ἀπὸ τὴν ἐγκράτειάν μου, ὅπου μὴ σκίζει τὸν νοῦν εἰς ταῖς ἀκρασίαις τῆς εὐωχίας; Ποῖον παράδειγμα ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην μου, ὅπου μὲ τυραννικὴν βίαν θανατώνει χωρὶς δίκαιον τοὺς πλέον πιστοὺς;

• Καρδία τὸ λοιπὸν, ὦ ἄνδρες! παραδόσατέ με εἰς τὰς χεῖρας τοῦ θανάτου. Δότε εἰς ἄλλους αὐτὸ τὸ σκῆπτρον. Θέσατε εἰς ἄλλους

(1) ἐναντιώθητε.

(2) ἐπεριγράφετε.

κεφαλὴν αὐτὸ τὸ στέφος. Αὐτὴ ἡ πορφύρα μοῦ ἐνθυμίζει καὶ μοῦ
ὄνειδίζει μὲ πολὺ δίκαιον τὸ αἷμα ἐνὸς ἀθώου. Αὐτὸ τὸ κεφαλομάν-
θλον, αὐτὴ ἡ βασιλικὴ ζώνη, δὲν ἀρμόζουν πλέα εἰς ἓναν φονέα,
εἰς ἓναν προδότην.

• Ἡ συγχώρησις, ὅπου εἶναι ἰδίωμα τῆς γενναιότητός σας, ἄς μετα-
βαλθῆ εἰς ὀργήν. Τὸ ἔλεος, ὅπου κατοικᾷ εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν σας,
ἄς γένη θυμὸς διὰ νὰ μὲ τιμωρῆσῃ. Αὐτὴ ἡ θλίψις τῆς καρδίας μου,
ἄς μὴν (¹) κινήσῃ παντελῶς τὴν εὐσπλαγχνίαν σας. Δὲν εἶναι ἄξιος
ἔλεος, ὅποιος δὲν ἔχει ἔλεος εἰς τοὺς φίλους.

• Μὴ διαφεντεύετε εἰς τοὺς βασιλεῖς σας πταίσματα τόσοσ ἀ-
νομα. Ἰδιοποιεῖται τὸ ἴδιον ἀμάρτημα ὄχι μόνον ὅποιος συντρέ-
χει εἰς τὴν συγκατάθεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅποιος δὲν τὸ παιδεύει. Ἀφανί-
σθησαν ἡ εὐτυχίαις ἐκεινῶν (²) τῶν ἐθνῶν ὅπου ἔχουν ὑπομονὴν
διὰ νὰ ὑποφέρουν ταῖς ἀδικίαις τῶν βασιλέων τους. Εἶναι χυδαῖα
καὶ εὐτελὲς ἐκείνη ἡ ὑπομονὴ, ὅπου παροργίζει τὴν φύσιν, τὸν οὐ-
ρανόν, καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Ὅποιος δὲν τιμωρεῖ τὰ πται-
σματα εἶναι βλαβερὸς εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἐπειδὴ καὶ γίνεται ἀνά-
ξιος ἐκείνης τῆς ἐλευθερίας, τῆς ὁποίας τὴν ἀπόκτησιν δὲν ἤμπο-
ρεῖ νὰ χάσῃ, παρὰ ἀπὸ λόγου του. Οἱ θεοὶ σηκώνουν τὴν βοήθειάν
τῶν ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν λαόν, ὅπου τιμᾷ εἰς τοὺς βασιλεῖς τὴν ἀδι-
κίαν. Παραπονοῦνται οἱ ἀπόγονοι, πῶς ἐκληρονόμησαν ἓνα παρά-
δειγμα τόσοσ χυδαῖον, ἀνάξιον τῆς γενεᾶς των καὶ τῆς ψυχῆς των.

• Καὶ ἀνίσως καὶ ὄλοι πρέπει νὰ ἀποστρέφονται ταῖς ἀδικίαις,
πόσων περισσότερον πρέπει εἰς τὰ στρατεύματα; Ἐκεῖνα τὰ ὄπλα,
ἐκεῖνα τὰ συστήματα, ἐκεῖνοι οἱ στρατιῶται, γυρεύουσιν, ὑπόσχονται,
ἐπαγγέλλονται ἄλλο, παρὰ δικαιοσύνην; Ἐνα στρατεύμα ἀδικον γί-
νεται ἀδύναμον ἀπατόν τον (³) καὶ χάνεται χωρὶς τὴν δύναμιν τῶν
ἐχθρῶν. Ἡ γῆ ἢ θάλασσα συμφωνοῦσιν εἰς ταῖς ζημίας του. Ὁ οὐ-
ρανός, ὅπου εἶναι φιλόνηθρωπος ἐκέπη εἰς ὄλον τὸ ἀνθρώπινον γένος,
πολλάκις τὸ φοβερίζει μὲ τοὺς κεραυνούς.

• Φοβηθῆτε, ὡ στρατιῶται, τὸν θυμὸν τῶν θεῶν, ὅπου εἶναι πάντα
θανατηφόρος. Καὶ ἀληθινὰ ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ τὸν θυμὸν τῶν θεῶν
δὲν ἐδύνετο νὰ βιάσῃ αὐτάς τὰς χεῖρας, διὰ νὰ μολυνθοῦν ἀπὸ τὸ

(¹) μὴ. (²) ἐκεινῶν.

(³) ἀδύνατον ἀφ' ἑαυτοῦ του.

αίμα ενός φίλου τόσοσ ἀξίου. Καί, ναι, ἡ ἀγανάκτησις τῶν θεῶν μὲ ἐκίνησεν εἰς τόσῃν παρανομίαν. Σηκώνουσι τὸ φῶς ἀπὸ τὸν νοῦν μας, διὰ νὰ πέσωμεν ἀπατοί μας ⁽¹⁾ εἰς τοὺς ὄνειδισμοὺς τῆς ἀτιμίας, καὶ πολλάκις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ θανάτου. Ἄλλο ἀληθινὰ ἀπὸ τὴν θεῖαν δύναμιν δὲν ἐδύνετο νὰ σηκώσῃ τὴν φρόνησιν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον.

• Ἀλλοίμονον εἰς ἐμένα. Διὰ νὰ ἀμελήσω τὴν χρεωστικὴν θυσίαν εἰς τὸν θεὸν τὸν Βάκχον, ἀπετέλεσα ἀνάμετα εἰς τὴν κραιπάλην καὶ εὐωχίαν τὸν φόνον. Εἶναι παντελῶς ἔξω φρενῶν ὅποιοι δὲν δίδει τῆς θεϊκῆς δυνάμεως τὴν χρεωστικὴν θυσίαν. Τὸ νὰ ἀρνηθῇ τις εἰς τὸν διωρισμένον καιρὸν τὴν τιμὴν ὅπου πρέπει τῆς θεότητος, εἶναι νὰ παροξύνῃ ἐναντίον τοῦ τὴν ὀργὴν καὶ τὸν θυμὸν τῆς. Ἡ ζωὴ μας κρέμεται ἀπὸ τὴν θεϊκὴν λατρείαν· μάλιστα ἡ θεϊκὴ λατρεία εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου. Ὅθεν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν, ἡ εὐτυχία συντροφεύει τὸν δρόμον ὀλωνῶν μας ⁽²⁾ τῶν πράξεων. Χωρὶς τὴν προστασίαν ἐκείνων ⁽³⁾, ἡ δυστυχία ὑποχρέωσεν ὄλαις ταῖς κακαῖς τῆς ἐπιφύραϊς ἐναντίον μας. Δυστυχίστατε Ἀλέξανδρε, ὅπου μὲ τὴν ὀκνηρίαν σου παροξύνοντας τὸν θυμὸν τοῦ οὐρανοῦ, ἐφόνευσες φίλον τόσοσ ἀνδρείον, τόσοσ ἡγαπημένον τόσοσ πιστόν.

• Ἡ ἐπίδειξις τῆς ἀνδρίας σου, ὦ Κλεῖτε, θέλουσ ὄνειδίσῃ τῆς συνειδήσεώς μου, τὴν παραφροσύνην τοῦ θυμοῦ μου. Ἐσὺ εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμὸν ἐγδύνοντας τὴν ἰδίαν σου ζῶην ἀπὸ τὴν βεβαιότητα τῆς ἀσπίδος, ἐβεβαίωσες μὲ τὰ ἴδια σου ἄρματα τὴν ζῶήν μου. Τὸ ξίφος τοῦ Ῥοξάρου ἐθριάμβευσεν εἰς τὴν κεφαλὴν μου, ἀν δὲν ἐπρολαμβάνετον ἀπὸ τὴν ἀνδραγαθίαν σου καὶ μεγαλοψυχίαν.

• Ἀλλὰ εἰς τί ὄφελος προσθέτω νέκις ἀφορμαῖς εἰς τὴν ταραχὴν τῆς καρδίας μου; Εἰς τί ὄφελος ἐνθυμοῦμαι ἐκείναις ταῖς εὐεργεσίαις, ὅπου τόσοσ ἀναξίως ἀντιπλήρωσα ⁽⁴⁾; Ἄθλιε Κλεῖτε, δυστυχίστατε μόνον, διατὶ ἀπέκτησες τὴν φιλίαν τοῦ μεγαλειότερου ⁽⁵⁾ μονάρχου τοῦ κόσμου! Τί σὲ ὠρελοῦν τόσα ἀνδραγαθήματα τῆς μεγαλοψυχίας σου, ὅπου ἔκαμναν νὰ θαυμάζῃ καὶ ὁ ἴδιος φθόνος; Τί ἀξίζει ἡ πίστις μὲ τὴν ὅποιαν ἐσυντρέφουσες τόσοσ χρόνους τοὺς θριάμβους τοῦ πατρός μου; Τί σοῦ ὑπόσχονται τόσοσ ἰδῶτες καὶ κόποι, ὅπου ἐπέρασες διὰ διὰ νὰ χορτάσῃς ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς φιλοδοξίας μου; Τί σοῦ ἐκέρ-

(1) ἀφ' ἐζυτοῦ μας. (2) ὄλων μας. (3) ἐκείνων.

(4) ἀντεπλήρωσεν. (5) μεγαλειότερου.

δισαν τόσοι κίνδυνοι, ὅπου ἀπάντητες διὰ νὰ μοῦ φυλάξης τὸ στέφος; Ποῖον μισθὸν σοῦ δίδουν ἐκείναις ἢ πληγαῖς, ὅπου ἔλαβες διὰ νὰ μοῦ ἐλευθερώσης τὴν ζωὴν; Ἐναν (¹) θάνατον παράνομον, χωρὶς τὴν παρηγορίαν τῶν φίλων, καὶ θρῆνον τῶν συγγενῶν. Ἐναν (¹) θάνατον ἀνάμεσα εἰς τὴν χαρὰν τῆς εὐτυχίας, ὅπου ἀνακάτωσε τὸ κρασί μετ' τὸ αἷμα. Ἐναν (¹) θάνατον τόσον πλέα γυμμάτων ἀπὸ φαντάσματα καὶ φόβητρα, ὅσον ἐστάθη συντροφιασμένος ἀπὸ τὰ σκότῃ τῆς νυκτός, καὶ φοβερισμένος ἀπὸ τὰ ἀστροπελέκια τοῦ θυμοῦ μου. Ἐναν (¹) θάνατον τέλος πάντων, τόσον ὀδυνηρόν, ὅσον πλέα ἀνάξιον.

• Ὡ ἀχαριστία ἀνήκουστος· ἂν μετράται βάρβαρος, ἄνομος καὶ σκληρὰ ἐκείνη ἡ καρδία, ὅπου ὄχι μόνον εἶναι ἀνάξια τῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ στέργει ἀκόμη νὰ νικᾶται ἀπὸ ταῖς εὐεργεσίαις, ποῖαν ὑπόληψιν θέλει σχηματίσῃ ὁ λογισμὸς τοῦ κόσμου διὰ τὸν Ἀλεξάνδρον, ὅπου ἔτζι μεταχειρίζεται τοὺς φίλους, ἔτζι βραβεύει τοὺς στρατιώτας; Ἡ ἀχαριστία εἶναι ἓνα ἐλάττωμα, βδελυκτὸν ἀκόμη καὶ εἰς τοῦ λόγου των. Ὅχι χωρὶς δίκαιον παρομοιάζονται οἱ ἀχάριστοι μετὰ ταῖς ὄχυντραίς, ὅπου καταξοχιζοῦσι ἐκείνην τὴν κοιλίαν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν λαμβάνουσι τὴν ζωὴν καὶ τὸ εἶναι.

• Ἐγὼ ἀφ' οὗ ἔλαβα τόσαις φανέρωσαις ἀγάπης, τόσα σημεῖα εὐλαβείας, τόσαις ἐπίδειξαις ἀνδρείας, ἀφ' οὗ ἡ βεβαιότης τῆς καταστάσεώς μου, φυλαγμένη μετὰ τοὺς κινδύνους τοῦ δὲν ἔβλεπε δύναμιν, μήτε ἀνδρίαν ὅπου νὰ μοῦ φέρῃ κανέναν (²) φόβον, μετὰ μίαν ἀνάξιον ἀνταμοιβὴν τόσον ἀξίας ἀρετῆς τὸν ἐξέσχισα, τὸν ἐφόνευσα. Ἐπρεπε βέβαια νὰ κρατήσω τὸ χέρι μου εἰς τὸ νὰ πληγώσω ἐκείνην τὴν καρδίαν, εἰς τὴν ὅποιαν χωρὶς ἀμφιβολίαν ἦτον τυπωμένη ἡ εἰκόνα μου.

• Ἐγὼ νὰ εἶμαι υἱὸς τοῦ Διὸς, δὲν μοῦ πρέπει, μήτε ἠμπορῶ νὰ τὸ πιστεύσω. Εἶναι ψευδεῖς χρησμοί, καὶ μάταιαις κολακείαις ἐκείνων (³), ὅπου χαϊδεύουσι τὴν τύχην μου. Οἱ θεοὶ δὲν κάμνουν παιδία διάφορα ἀπὸ λόγου των. Εἶναι ἀσίβεια νὰ δίδωμεν τοῦ οὐρανοῦ ἓνα πρᾶγμα τόσον ἀνάξιον, καθὼς εἶναι μία ἀχάριστος ψυχὴ. Ἡ θεότης δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ τὸ γένος τῆς.

• Ἡ τίγριδες καὶ οἱ ὄφεις δὲν γεννῶνται ἀπὸ τοὺς λέοντας. Ἡ μάντα (⁴) καὶ ἡ ὄργη δὲν ἔχουν τόπον παρὰ εἰς τὸν ἄδην.

(¹) ἓνα. (²) κανένα.

(³) ἐκείνων. (⁴) μανία.

• Βλέπω και καταλαμβάνω πώς ἐπαρώργισα τὴν ἀγάπην ὁλωνῶν ⁽¹⁾ μου τῶν φίλων. Δὲν ἔμπορουν νὰ μὴν ⁽²⁾ μισήσουν μίαν καρδίαν τόσον παράνομον, ὅπου δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς ταῖς εὐεργεσίαις παρὰ μὲ τὴν ἀχαριστίαν. Ἄπ' ἐδῶ καὶ ἔμπροσθεν ποῖος θέλει ἀγαπήσῃ τὴν συναναστροφὴν μου; Ποῖος θέλει ἐλαφρώσῃ μὲ φιλοφροσύνην τὰς θλίψεις μου; Ποῖος θέλει ἐμπιστευθῆ νὰ μοῦ φανερώσῃ τὴν γνώμην του; Ποῖος θέλει δηλοποιήσῃ τὴν κρυφίότητα τῶν λογισμῶν του; Ποῖος θέλει δείξῃ τὴν γνησιότητα τοῦ νοός του; Ποῖος θέλει μοῦ ἀνοίξῃ τὰ κρύφια τῆς καρδίας του;

• Ὅλαις αἱ συμβουλαὶς θέλουν εἶσθαι μὲ προσποίησιν ὄλαις ἢ βεβαίωσες ψευδεῖς ὄλαις ἢ νουθεσίαις πλασταῖς. Ἡ γλῶσσα δὲν θέλει ἔτομάσῃ παρὰ κολακίαις. Τὰ λόγια θέλουν εἶσθαι πλέον διὰ νὰ ἀρέσουν τὴν γνώμην μου, παρὰ διὰ νὰ πληροφωρήσουν τὴν ἀλήθειαν ἢ πλέον διὰ νὰ συμφωνήσουν μὲ ταῖς ὁρεξαίς μου, παρὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴν συνείδησιν ἐκείνου, ⁽³⁾ ὅπου θέλει μοῦ μιλήσῃ.

• Τί δὲν δύναται ὁ φόβος εἰς ταῖς ψυχαῖς ἐκεινῶν, ⁽⁴⁾ οἱ ὅποιοι ὑπερτοῦσιν ἕναν βασιλέα, ὅπου δὲν ἔχει νόμον δικαιοσύνης διὰ νὰ κρατῇ τὴν μανίαν τῶν ὄπλων του ἢ τὸν ὅποιον ἢ φρόνησις χάνει πᾶσαν μέθοδον, καὶ ἡ ἀρετὴ ἀπελπίζεται εἰς τὴν δύναμίν της, μὴν εὐρίσκουσα ἰατρούσαν.

• Συμπαθηστέ μου, φίλοι, ἀνίσως καὶ ἡ ἀναξιώτης μου μὲ κάμνει νὰ φοβοῦμαι ἕνα πρᾶγμα, ὅπου δὲν ἔμπορεῖ νὰ εὐρίσκειται εἰς τὴν καρδίαν τῆς καρδίας σας. Ἡξεύρω πῶς ἡ μεγαλειότης τῆς ψυχῆς σας δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ ἀπὸ λόγου της. Ἄμῃ ὅποιος εἶναι πταίστης φοβᾶται ἀκόμη καὶ τὰ ἀδύνατα. Μία κακὴ συνείδησις θαρρῆει πῶς τὰ ἀστροπελέκια τοῦ οὐρανοῦ πέφτουν ⁽⁵⁾ μόνον διὰ λόγου της. Αὐτὴ ὅπου εἶναι ἡ κόλασις τῶν πλέα κακούργων καὶ παρανόμων θέλει μοῦ κλέψῃ καὶ ἀπὸ τὸν ὕπνον ἔλῃ τὴν ἀνάπαυσιν.

• Θέλει μοῦ φαίνεται ἀδιαλείπτως εἰς τὸν λογισμὸν τὸ ἔλεινόν φάντασμα τοῦ Κλείτου. Θέλει μοῦ συγχίση τὰ ὄμματα μ' ἐκείναις ταῖς ἀναξίαις πληγαῖς. Θέλει μοῦ ταραξῇ τὴν ψυχὴν μὲ ὄνειδισμοὺς δικαιοτάτους. Εἰς βραχυλογίαν θέλω εἶσθαι ὁμοῖος μὲ τοὺς πληγωμένους ἐκείνους, ὅπου δὲν ἔμπορουν νὰ ὑποφέρουν νὰ τοὺς ἐγγίξῃ τινὰς.

(1) ὄλων. (2) μὴ. (3) ἐκείνου.

(4) ἐκείνων. (5) πύκτων.

Θέλει φοβοῦμαι εἰς κάθε τόπον, μήπως καὶ ὁ θυμὸς τοῦ οὐρανοῦ μὲ ἀφανίσῃ μὲ τοὺς κερυνούς του. Κάθε φίλον, ὅπου θέλω ἰδῆ νὰ πλησιάσῃ κοντὰ μου, θέλω νὰ φοβοῦμαι μήπως ἔρχεται, διὰ νὰ ξεθυμάνῃ ἐναντίον μου τὴν δικαιοσύνην τοῦ θυμοῦ του . . . »

Κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην ταύτην ἑκατονταετηρίδα ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἄλλα νεοελληνικά συγγράμματα, ὡς Ματθαίου Νιυρέων *Ἀνδραγαθία Μιχαὴλ Βοεβόδα, Θρήνος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγγροβλαχίαν συμβάντων (1683), Παρουσία Μπερτόλδου (1683), Μάκολα, μετάφρασις Ἰουστίνου (1686),* ἰδίως δὲ λαμπρά τινα προϊόντα τῆς γονίμου φαντασίας τῶν Κρητῶν ποιητῶν Δριμυτικοῦ, Χορτάκη, Μπουναλιῆ, καὶ Κορνάρου. Ἄλλ' ἢ μὲν *Βοσκοπούλα* καὶ ὁ *Ἐρωτόκριτος*, διὰ τὸ εὐληπτον τῆς γλώσσης ἄλλεπαλλήλως μέχρι τοῦδε ἐν Βενετία ἐκδιδόμενα χρησιμεύουσιν ὡς προσφιλεῖς τοῖς πᾶσιν ἀνάγνωσμα· ὁ δὲ Κρητικὸς πόλεμος τοῦ Μπουναλιῆ, καὶ ἰδίως ἡ *Ἐρωφιλη* τοῦ Χορτάκη, εἰ καὶ ἐφάμιλλα τῶν προειρημένων κατὰ τε τὸ πάθος καὶ τὸ ὕψος τῆς φαντασίας, διὰ τὸ δυσνόητον τῆς γλώσσης πρὸ πολλοῦ μὲν ἐστερήθησαν τῆς τριαύτης εὐνοίας, οὐχὶ ὁμως καὶ τῆς τιμῆς τοῦ νὰ θεωρῶνται ὡς τὰ γνησιώτερα μνημεῖα τοῦ Κρητικοῦ ιδιώματος. Διὰ τὸν τελευταῖον δὲ τοῦτον λόγον καὶ ἡμεῖς θέλομεν παραθέσει περικοπὰς τινὰς ἐξ αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ παρὰ Μπουναλιῆ θρήνου τῆς Κρήτης τὰ ὀλίγα ταῦτα,

Ὅφου, ποῖος νᾶτον ἀφορμῇ, ποῖα τύχη ἀσβολωμένη,
γῆ καὶ τυφλὸ μελούμενο, ποῖα τύχη τυφλωμένη,
καὶ σ' ἔφερε ἔς τὰ μέρη μου γιὰ τὴν κακὴ μου μοῖρα !
Ποιοὶ ἀνέμοι σοῦ βοηθήσανε, ποῖα κύματα σὲ σύρα,
ποῖο ἄστρο στράτα σοῦ ἴδειε, ποῖος ἄτυχος πλανήτης,
καὶ σ' εὐγαλε γιὰ λόγου μου εἰς τὸ νησί τῆς Κρήτης !
Κ' ἤρθες καὶ μὲ πολέμησες καὶ θέλεις τὸ δηγᾶται !
μὰ πῶς μ' ἐπῆρες μὲ σπαθὶ ποτέ σου μὴ καυχᾶσαι.
Τὰ κρίματα ἐσυντρέξανε, ἄμ' ὅχ' ἡ δυναμί σου,
μὰ πάλι δὲ μ' ἐνίκησες τώρα μὲ τὸ σπαθί σου.
Ἐπαύσασαι ἢ λουμπαρδιαῖς μαζὴ κ' ἡ κακοσύνη,
κ' οἱ φόνοι οἱ ἀμέτρητοι πῶς δίδασ.ν ἐκείνοι,
γιατ' ὁ Θεὸς ἔτο' ὤρισε, κ' εἶχεν ἀπορᾶσει
πλεῖο αἷμα δῶ νὰ μὴ χυθῆ, καὶ μόνα νὰ μ' ἀφήστῃ
νὰ εὐώσῃ τέλος ὡς ἐπᾶ μ' ἀγάπη τιμημένη
ἔς τὴν χώρα τὴν ἀδυνατὴ κ' εἰς τὴν ἀντριωμένη,

τῆς Κρήτης τ' ὁμορφότερο κάστρο τὸ φημισμένο,
ὅπου ἔς τὰ πέρατα τῆς γῆς κράζονται τιμημένο.

Μ' ἀπὸ τὸ σήμερον κι' ὁμορφὸς Τούρκος θενὰ μὲ κράζουν,
κ' ἐκένους ὅπου πλούτιζα θέλουν νὰ μ' ἀτιμάζουν.

Σκίσου καρδιά μου σήμερον, χίλια κομμάτια γίνου,
ἔς τοῦτα λοιπὸν τὰ βράβια τὰ τόσα ὅπου μὲ κρίνου.
"Ὁπου, ἀλλαξὰ πῶ θὰ γενῆ! ἄλλους θὰ κάμω τώρα
ἐφένταις, φίλους, καὶ δικούς, καὶ θὰ μοῦ δώσου γνώση!
Σήμερον τὰ παλάτια μου Τούρκος θὰ τὰ πατήση,
Καὶ τὰ τειχὰ τῆς χώρας μου ὅπου ῥιξε θὰ κτίση.
Μάτια μου τί κυττάζετε; τώρα σκοτινασθῆτε,
τοὺς Τούρκους ὅπου θενὰ μοῦν ὄγια νὰ μὴ τοὺς δῆτε.
Τ' αὐθὰ μου ἄς κουραθῆσινε ὄγια νὰ μὴ γροικίσου
τὸ στόμα τῶν Ἀγαρηῶν νὰ μὲ σαλαβατίσου (1).

Ἐκ δὲ τῆς Ἐρωφίλης (2) τοὺς τρεῖς τούτους μονολόγους.

Ἐρωφίλη.

Τὰ γέλοια μὲ τὰ κλύμματα, μὲ τὴν χαρὰν ἢ πίκρα,
μὴν ὄραν ἐσπαρτήκασι, κι' ὁμάδι ἐγεννηθῆκα
γιαῦτως μαζί γυρίζουσι, καὶ τῶνα τ' ἄλλο ἀλλάσσει,
κι' ὅποιος ἐγέλα τὸ ταχὺ, κλαίγει πρίχου βραδιάσει.
Γιὰ κεῖνο βλέπω τὴν χαρὰ κ' ἐγὼ τὴν ἐδική μου
πῶς θὰ γυρίσῃ ἔς ἄμετρον πρίκα καὶ παιδιωμὴ μου.

(1) Μέγα μέρος τοῦ ποιήματος τούτου ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι (σελ. 223—300).

(2) Ἐν τινι τῶν παλαιῶν ἐκδόσεων τῆς τραγωδίας ταύτης εἶχε μεταβληθῆ τὸ λεκτικόν· ὁ δὲ τυπογράφος Γλυκὸς ἀναθημοσιεύσας αὐτὴν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ (1676) λέγει προσημαζόμενος. «Ἡ παρούσα τραγωδία, ὅσον εἶναι μελέητος καὶ γλυκοδιήγητος εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσης, τὴν Κρητικὴν, τόσον εἶναι ἀνοστομιλητὴ καὶ συκαθερὴ εἰς ἑτέραν ἀλλοδαπὴν ὁμιλίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν νὰ ἐτυπώθῃ πρόκαλοι εἰς γλώσσης κατὰ πολλὰ διεφθαρμένην, ὅπου καμμίαν νοσημάδα δὲν ἐπροξίνα, μάλιστα ναυμασιῶν καὶ ἀναγούλιασμων ἐπαρὰ κίνα εἰς ὄλους, ἰδοὺ ὅπου τώρα νεωστὶ μὲ ἐπιμελείαν καὶ ἔξοδον ἐδικὸν μου τὴν δίδω εἰς τὸν τύπον, πρὸς χάριν τῶν ἀναγινωσκόντων, διεφθαρμένην, ὡς ἐγράφη, καὶ ἐσωκτέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ποιητοῦ. Ὅλοι ποιητῶς οἱ φιλομαθεῖς θέλουσι τὴν ἀγοράζει μετὰ χαρᾶς, ἀλλ' ἐξαιρέτως οἱ Κρητικοί, καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν θέλουσι χαίρουνται εἰς τὴν εὐρυθμίαν τῶν στίχων. Καὶ ἂν κανεὶς δὲν εὐχαριστεῖται εἰς κάποια λόγια καὶ λέξεις Κρητικαῖς, ὡσὰν ὅπου δὲν εἶναι τοῦ κανόνος, ἢ τῆς ἐγχαυρίου τοῦ ὁμιλίας, ἄς πασχίσῃ νὰ συθεῖσῃ καὶ αὐτὸς ποιῆμα μερικὸν τῆς ὀρέξεώς του, καὶ ὄχι νὰ νοθεύῃ τὸ φυσικὸν καὶ γνήσιον ἰδίωμα τοῦ παρόντος ποιήματος μὲ ἀτιμίαν τοῦ ποιητοῦ, ὅπου ἐστάθη εἰς τοῦτο τὸ γένος ὁ κορυφαῖος τῶν ποιητῶν. Πᾶσα γλώσσα χαίρεται εἰς τοὺς ἰδιωτισμῶς τοὺς ἰδίους, ὅσα κανεὶς μὴν ἀποκοτᾷ ποτὲ προκετῶς νὰ συγχίρῃ τὰς γλώσσας.»

Καὶ στέκομαι τρεμάμενη, σὰν νῆχε νὰ περῶσω
 μιὰ θυμωμένη θάλασσα. γι' ἄγριο κανένα δάσο.
 Μοῖρα κακῆ κι' ἀντίδικη, τυραννισμένη μοῖρα,
 ποιά πάθη ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ποιαὶ πρῆξαις δὲν ἐπῆρα;
 Πότες τζῆ ἀναστεναγμοῦς. γῆ πότες τ' ὦχ διμένα.
 τὰ χεῖλη μου ἐσκολάσασι τὰ πολυκαραμένα;
 Πότες κ' ἐμὲ τὰ μῦτιά μου μιὰν ὥρα ἐστεγνώσα,
 πότες γλυκὰ τὰ σφάλισα, κι' ἀνάπαυσι μου δῶσα;
 'Σ τῆ δούλεψι κ' εἰς τζῆ καύμοδς μικρῆ περίσσι ἐμπήκα,
 τζ' ἀγάπτει, κι' ὄλα τὰ κακὰ, κ' ἕ. παιδωμαῖς μ' ἐβήκα.
 Μόνα μου μὲ τὸν ἔρωτα πᾶσ' ὄρν ἐπολέμου,
 καὶ κανενὸς δὲν ἔδειχεν τὰ πάθη μου ποτὲ μου.
 Χίλιας φορὰς μ' ἐδύξεψε, χίλιας νὰ πιάνη τόπο
 'ς τὸ νοῦ μου δὲν τὸν ἄφηνα μ' ἕνα γῆ μ' ἄλλον τρόπο.
 Χίλιας τ' ἀφ' ἑαῖ ἐμολύβωνα γιὰ νὰ μηδὲ γροικοῦσι
 τζῆ συργουλιᾶς του τζῆ γλυκαῖς τὰ μέλη νὰ πονοῦσι.
 Χίλιας μὲ τὴν πορπατηξιά. χίλιας μὲ μιὰ και μ' ἄλλη
 στρατὰ τὴν θέρμην του ἔσθυνα 'ς τὸ νοῦ μου τὴ μεγάλη.
 Μὰ κείνος μάττορας καλὸς γιὰτ' ἦτον τοῦ πολέμου,
 μέρα και νύκτα δυνατὸ πόλεμον ἔδιδέ μου.
 Κι' ὄραις μὲ τ' ἄρματα ὠ; ἐχθρὸ, κι' ὄραις ξαρματωμένο
 τὸν ἔβλεπα σὰ φίλο μου. περ' σπ' ἀγχινημένο.
 Κι' ὄραις γλυκὺς μοῦ φαίνετο, κι' ὄραις πρικὸ: περίσσι,
 κι' ὄραις στρατιώτης δυνατὸς. κι' ὄραις παιδάκιν ἴσια.
 Κι' ὄραις μ' ἐπαίδευε ἀπονα, κι' ὄραις πολλαῖς μ' ἐκράττει
 γλυκὸ: αἰς: παρηγοριᾶς και συργουλιᾶς γεμάτη.
 Χλι' ἀκριθὰ τασσίματα μῶτάσσε πᾶσα μέρα,
 και χίλια μῶκτιζε ὁμορφα περδῶλια 'ς τὸν ἄερα.
 Χίλιας ζουγράφειζε χαραῖς μέσα 'ς τὸ λογισμό μου
 τζῆ δυσκολιαῖς μοῦ σήκωνε κι' ἀπόκοτη ἔκανέ με.
 Μιλιαῖς γλυκαῖς μ' ἀρμήνευγε κ' ἐδιδασκάλευέ με,
 τόσον ἀποῦ μ' ἐνέκνεσε και δούλη ἀπόμεινά του,
 και τζῆ καυμένης μου καρδιᾶς τὴν ἐξουσιὰ δεικνὰ του.
 Κ' ἐδὰ ποῦ καλορίζικη παρ' ἄλλην ἐκρατούμου,
 και χίλιας ἔτασα χαρῆς κι' ἀνάπαφες τοῦ νοῦ μου,
 τότε θεωρῶ τὸν πῆβουλο και τὴν ἀγάπη ἀρχίζει
 τὴν ψεύτικη ποῦ μοῦ δειχνε σὲ μάχη νὰ γυρίζη.

Παράρτεος.

Τόπο μηδέν᾽ σκοτεινὸ 'ς τὸν κόσμον δὲν ἀφ'νει
 ὁ ἥλιος ὁ λαμπρότατος, σὰν τὸν ἀπομακρύνῃ,

καθὼ: μ' ἀφ'ίνει σκοτεινὴ καὶ μαύρη τὴν καρδίά μου
τούτ' ἢ νεφέλιδα ἢ ὄμορφη σὰ λείψη ἀπὸ σωμαί μου.
Μηδ' ὁ χειμῶνας νέφαλα τόσκι μπορᾶ στικώση,
μὲ παραχῆ κι' ἀνεμικὴ τὸν ἥλιο νὰ θαμπώση.
ὄσοι 'ς τὸ νοῦ μου λογιζομὸι γινωσκονται καὶ κοποῦσι
'ς ἐλπίδα ὁμάδι κ' εἰς πολὺ φόβο νὰ μὲ κρατοῦσι·
καὶ συχναλλάσσουσι, κι' οὐδεγεὶς βίζα μπορεὶ νὰ κάμη,
μὰ σὰν ἀνέμ' ἀλλήλωσ τως μάχουσι πάντ' ἀντάμι.
Τζὴ κόρης μου, μοῦ δείχν' ὁ γαῖς τὸ μπιστεμένο πόθο,
καὶ χλιούς ἀναγαλλισμοὺς κάνει ζημιὸ καὶ γνώω.
"Ἄλλος τῶ γυναικ' ὀλονῶ τὸ νοῦ μοῦ φανερώνει,
πῶς εἶν' περίσσι' ἀσύστατος, κ' εὐδὸς μὲ θανατώνει.
Θελεὶ ἄλλος τὸν ἀζέντη μου περισσια νὰ τρομάσω,
νὰ μὴ γροικῆση τὸ κάμα καὶ τὴ ζωὴ μου χάσω.
"Ἄλλος ζητᾶ τὸ θάβρος μου πάντα 'ς τὴ δούλεψί μου
νὰ βάνω, καὶ τὴν κόρη μου μοῦ τάσσει ἀντιμεψί μου.
Κι' ἄλλος περίσσι' ἀπόκοτος, 'ς τοῦτο τὸ χέρι ἀπάνω
μοῦ λέγει τὴν ἐλπίδα μου πᾶσα καιρὸ νὰ βάνω
Χλιοὶ μοῦ λέν, φύγ' ἀπ' ἐδῶ, χλιοὶ μοῦ λέσι, στάσου,
κι' ἀπόφρασι γιαμιὰ γιαμιὰ χλιαις 'ς τὸ νοῦ μ' ἀλλάστου.
Γιαῦτως τὸ πρᾶμ' ὅπου κανεὶς δὲν ἔπαθε λογιάζω,
μόνος μὲ τόπο μου καὶμὸς 'ς τὸν κόσμον δοκιμάζω.
Τὸ φῶς σκοτάδι μοῦ γεννᾶ, τὸ πλοῦτος μὲ φτωχαίνει,
πρίκα μοῦ προξενᾶ χαρὰ, τὸ δρόσος μὲ ξεραίνει.
Σὰν πύργος στέκ' ἀδυνατὸς, καὶ τρέμω σὰν καλᾶμι,
δειλιῶ κι' ἀποκοτῶ γιὰ μιὰ, γελῶ καὶ κλαίγ' ἀντάμι.
'Σ ὄργιο περβόλι βρίζομαι, κ' εἰς φυλακὴ κρατοῦμαι,
μέσσα 'ς λιμνιῶναν ἄραξα, κι' ἄγρο καιρὸ φοβοῦμαι.
'Σ τὸ ψῆλος τοῦ τροχοῦ πατῶ τζὴ τύχης καὶ τὰ βάθη,
βλέπω τζὴ κακοριζικιαῖς, κ' ἔχω περισσια πάθη.
Καὶ κείνο πούναι πλειότερο, μὲ παιδωμὴ καὶ ζάλη
'ς τοῦ παραδείσου κατοικῶ τὴ δόξα τὴ μεγάλη.
"Ὀφου, κακό μου βιζικό, βροσανομένο, γιάντα
σ' ἀρίσει νὰ μὲ τυρανῆς σὲ τέτοιον τρόπο πάντα;
"Ἐρωτα, μὲ τὸ ξόπλι μου μηδένας μὴν ἐλπίζη,
πολὺ καιρὸ πασίχαρο: μὲ σίνα νὰ γυρίζη·
Γιατὶ δολώνεις τζὴ χαραῖς μὲ δάκρυα καὶ μὲ κρίσει,
κ' εἰς τζὴ, δροσιὰς τζ' ἀρίφνηται σμίγεις φωτιαῖς περισσιαῖς.
Κ' ἐσὺ, Ἄφροδίτη μου θεᾶ, ὅπου μικρὸ παιδάκι
μ' ἐπότισεν ἢ χάρις σου τοῦ γιοῦ σου τὸ φαρμάκι,
μὲ τόση γλύκα καὶ δροσιὰ μαζὴ ἀνακατωμένο,
ποῦ λέγχι τ' οὐρανοῦ πιστὸ πίνω χαριτωμένο,

στράφου ἔς ἐμέ λυπητέρῃ, καὶ σύσταται τὸ νοῦ μου
 ἔδς τῆ καρδίᾳ μου δύναιμι, γνῶσι τοῦ λογισμοῦ μου,
 γὰ ναῦρω στράταν εὐκολῃ, καὶ τρόπον νὰ γλυτώσω,
 τούταις ἀποῦ με τυρανοῦ τὸ νοῦ μου νὰ σταδῶσω
 τῆ προξενεῖς, κ' ἀμπόδιστο μὴ λάχῃ κλειθ κανένα
 πρίκα ἔς τὴν Ἑραμίλη μου νὰ δῶση, κ' εἰς ἐμένα.

.

Σκιά τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλ. οὐ.

Ἄποῦ τὸν Ἄδῃ τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινωμένο,
 με θέλημα τοῦ Πλούτων τούτη τὴν ὄρα βγαίνω
 ἔς τὸ φῶς τῆ ἡμέρας τὸ λαμπρὸ, καὶ τοῦ καθάρου κόσμου
 τὰ κάλλη ἀκόμη δὲ μπορεί καλὰ νὰ ἴδῃ τὸ φῶς μου
 γιὰ τὰ μάτια τοῦ ὄσανε ἔς τὸ σκότος μαθημένα,
 ἔς τὴ λάμψι τώρα στέκουσι τοῦ ἡλίου θαμπωμένα.
 Μὰ τοῦτ' ἀνὴν καὶ δὲ ποροῦ νὰ δοῦσι τὴν ἡμέρα,
 τῆ γῆς τὴ μυρωδιὰ γροικῶ καὶ τὸν γλυκὺν ἀέρα.
 Ὡ πῶρα καλορίζικε, τότε χαριτωμένα,
 τῶ ζωντανῶ παρῶσαις, δίκῃ ἀναζητημένα
 ἀπ' ὄσους κ' ἂ σ' ἐχέσαμε κ' ὁ γίνετι δὲ ποροῦμα,
 κ' εἰς πᾶσα χρόνῳ μιὰ φορὰ πάλι νὰ σὲ θωροῦμα;
 Κι' ἀνὴν καὶ δὲν κομπῶμαι, τὰ μάτια μου ἀρχινοῦσα
 τοῦ ἡλίου τοῦ λαμπρότατου τὴ λάψι νὰ θωροῦσι.
 Βρονὰ καὶ κάμπους συντηρῶ, κα' ἄρα βλίπω τώρα
 τὴ Μίμφη τὴν ἑξακουστὴ καὶ πορομένη χώρα.
 Σκαμνὶ τοῦ δόλιου μου κυροῦ, κληρονομία δική μου,
 καὶ μόνῃ αἰτιά τοῦ σκοτωμοῦ τοῦ λάβε τὸ κορμὶ μου.
 Ὡ τοῦτο τὸ σπῆτι τὸ ψηλὸ, ἔς τοῦτο τὸ τιμημένο
 καλᾶτιν ἐγεννήθηκα, ἔς τοῦτο ἀναθρεμένο
 μικρὸ παιδί ἔς ἀνάπαφες κ' εἰσὲ τιμαῖς μεγάλαις,
 κ' εἰς πλείσαις καλορίζικαῖς πάντα περισσῆς ἄλλαις.
 Ὡ τούτη τὴ γῆ ἐπέτησα ἔς τούταις ἐμπαινογῆκα
 τῆ πόρταις, ἔς ταῦτα τὰ θρονὰ τ' ἀφτιά μ' ἀφουκρασθήκα
 πολλῶ λογῶ καινέματα, ὅν ἐν' οὐνεβισμένοι,
 νᾶν' ἐκ τὸν κόσμῳ οἱ βασιλοὶ παντὰ τως τιμημένοι.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεγάλως ἀπησχόλησε τοὺς
 ἐν Εὐρώπῃ λουθηροκαθρινίζοντας ἢ εἰς τὸ ἀπλοελληνικὸν ἰδίωμα μετα-
 φρασῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, παρατιθέμεθα περικοπὴν τινα (Ματθ
 κεφ. Β'). ἐκ τριῶν τότε γενομένων παραφράσεων.

Ματθίου Καλλιπολλίου (ἐν Γενούῃ 1638)

• Καὶ ὡσάν ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας εἰς

ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, νὰ καὶ ἦλθαν μάγοι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα λέγοντες· Ποῦ εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ὅπου ἐγεννήθη, διότι ἡμεῖς ἔδαμεν τὸν ἀστέρα σου εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἦλθαμεν νὰ τὸν προσκυνήσωμεν. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ὡσάν τὸ ἀκουσεν ἐσυγχίσθη, καὶ ὄλα τὰ Ἱεροσόλυμα μαζὶ μεταυτόν. Καὶ μαζώνοντας ὄλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς γραμματεῖς τοῦ λαοῦ τοὺς ἐρώταν, ποῦ γεννᾶται ὁ Χριστός; Καὶ ἐκεῖνοι τὸν εἶπαν· εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, διὰτι ἐτζί ἐγράφη διὰ τοῦ προφήτου· Καὶ σὺ Βηθλεὲμ γῆ τοῦ Ἰούδα, καθόλου δὲν εἶσαι μικροτάτη ἀνάμεσαον εἰς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Ἰούδα· διὰτι ἀπὸ σένα θέλει εὐγεῖ ἡγούμενος ὁ ὅποιος θέλει ποιμάνει τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. Τότε ὁ Ἡρώδης κρίζοντας κρυφὰ τοὺς μάγους, ἐξέταξε ἀκριβὰ ἀπ' αὐτοὺς τὸν καιρὸν τοῦ ἀστέρος ὅπου ἐφάνη. Καὶ πέμποντας τοὺς εἰς τὴν Βηθλεὲμ εἶπε· σὺρτε καὶ ἐξετάζετε καταλεπτῶς διὰ τὸ παιδίον, καὶ ὡσάν τὸ εὐρεῖτε ἀναφέρετέ με διὰ νὰ πάγω καὶ ἐγὼ νὰ τὸ προσκυνήσω. Καὶ ἐκεῖνοι ὡσάν ἤκουσαν τὰ λόγια τοῦ βασιλέως ἐδιέβησαν· καὶ νὰ πάλιν ὁ ἀστέρας ὅπου ἶδαν εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἐπήγευεν ὀμπροστά τοὺς, ἕως ὅπου ἦλθε καὶ ἐστάθη ἐκεῖ ὅπου ἦτον τὸ παιδίον. Καὶ ὡσάν ἶδαν οἱ μάγοι τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην κατὰ πολλὰ. Καὶ ἔστοντας νὰ ἐλθοῦσι εἰς τὸ σπίτι εὐρήκαν τὸ παιδίον μαζὶ μὲ τὴν Μαρίαν τὴν μάνα του καὶ ἔπεσαν καὶ ἐπροσκύνησάν το· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς των τὸ ἔφεραν χρυσάφι καὶ χρυσάφι καὶ λίθων καὶ σμύρναν. Καὶ ἔστοντας νὰ τοὺς ἀποκαλυφθῆ εἰς τὸ ὄνειρόν τους νὰ μὴν μεταγυρίσουν εἰς τὴν Ἡρώδη· ἀπὸ ἄλλην στρατῶν ἀνεχώρησαν εἰς τὸν τόπον τους. »

Ἀραστασίου Μακεδόνο; (ἔκδοσις Φραγκίου ἐν Ἀλφ 1710).

« Καὶ ὡσάν ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας εἰς ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, νὰ, καὶ ἦλθαν μάγοι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, λέγοντες. Ποῦ εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ὅπου ἐγεννήθη; διὰτι ἡμεῖς εἶδαμεν τὸν ἀστέρα σου εἰς τὴν ἀνατολὴν, καὶ ἦλθαμεν νὰ τὸν προσκυνήσωμεν. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, ὡσάν τὸ ἀκουσεν, ἐσυγχίσθη, καὶ ὄλα τὰ Ἱεροσόλυμα μαζὶ μεταυτόν. Καὶ μαζώνοντας ὄλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, τοὺς ἐρώτα, ποῦ γεννᾶται ὁ Χριστός. Καὶ ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν· εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας· διὰτι ἐτζί ἐγράφη διὰ μέσου

τοῦ προφήτου. Καὶ σὺ Βηθλεὲμ γῆ τοῦ Ἰούδα, καθόλου δὲν εἶσαι μικρότατη ἀνάμεισον εἰς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Ἰούδα· διατὶ ἀπὸ οὗνα θέλει εἶγαι ἡγούμενος, ὁ ὁποῖος θέλει ποιμάνει τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ. Τότε ὁ Ἡρώδης κρᾶζωντας κρυφᾶ τοὺς μάγους, ἐξέταξεν ἀκριβᾶ ἀπ' αὐτοὺς τὸν καιρὸν τοῦ ἀστέρος ἐκείνου, ὅπου ἐφάνη. Καὶ πέμπωντάς τους εἰς τὴν Βεθλεὲμ τοὺς εἶπε· σὺρτε καὶ ἐξετάξτε καταλεπτῶς διὰ τὸ παιδίον· καὶ ὡσάν τὸ εὗρήτε, δότε μου τὴν εἰδήσιν, διὰ νὰ ὑπάγω καὶ ἐγὼ, νὰ τὸ προσκυνήσω. Καὶ ἐκεῖνοι ὡσάν ἤκουσαν τὰ λόγια τοῦ βασιλέως, ἐδιέβησαν· καὶ νὰ, πάλιν ὁ ἀστὴρας, ὅπου εἶδαν εἰς τὴν ἀνατολήν, καὶ ἐπήγεγεν ὀμπροστᾶ των, ἕως ὅπου ἦλθε, καὶ ἐστάθη ἐκεῖ, ὅπου ἦτον τὸ παιδίον. Καὶ ὡσάν εἶδαν οἱ μάγοι τὸν ἀστέρα, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην κατὰ πολλᾶ. Καὶ ἔστωντας νὰ ἐλθοῦσιν εἰς τὸ σπῆτι, εὗρήκαν τὸ παιδίον μαζὺ μετὴν Μαρίας τὴν μάνα του· καὶ ἔπεσαν καὶ τὸ ἐπροσκύνησαν· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς των, τοῦ ἔφεραν χαρίσματα, χρυσάφι, καὶ λίθων, καὶ Σμόρναν. Καὶ ἔστωντας νὰ τοὺς ἀποκαλυφθῆ εἰς τὸ θναίρον τους νὰ μὴ μεταγυρίσουν εἰς τὸν Ἡρώδη, ἀπὸ ἄλλην στρατάν ἀνεχώρησαν εἰς τὸν τόπον τους. »

Ἀλεξάνδρου Ἑλληνοῦ (1714).

• Καὶ γεννηθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως εὐθὺς ἦλθαν μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς τὰ Ἰεροσόλυμα λέγοντες· ποῦ εἶναι ὁ γεννηθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἑβραίων; ἐπειδὴ ἡμεῖς ἰδόντες τὸ ἄστρον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατολήν, ἤλθामεν νὰ τὸν προσκυνήσωμεν· τοῦτο ἀκούσας ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη καὶ ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι μετ' αὐτοῦ. Καὶ καλέσας ὄλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς γραμματεῖς τοῦ λαοῦ ἐρωτοῦσεν αὐτοὺς νὰ μάθῃ ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται; Ἐκεῖνοι δὲ τοῦ ἀπεκρίθησαν πῶς γεννᾶται ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, καθὼς εὕρεσκειται γεγραμμένον ἐν τῷ προφήτῃ οὕτως. Ἄκουεν Βηθλεὲμ γῆ τοῦ Ἰούδα, σὺ δὲν θέλεις φανῆ ὄρανήν καὶ ταπεινὴν εἰς τοὺς ἡγουμένους τοῦ Ἰούδα· ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου σου θέλει ἐξέλθῃ ἡγούμενος ὁ ὁποῖος θέλει ἐπιμεληθῆ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ. Τότε ὁ Ἡρώδης καλέσας τοὺς μάγους κατὰ μέρος, τοὺς ἐξέταξεν ἀκριβῶς νὰ μάθῃ τὸν καιρὸν τοῦ ἀστροῦ ἐκείνου, ὅπου εἶδασιν εἰς τὴν ἀνατολήν· καὶ εὐθὺς πέμπωντας αὐτοὺς εἰς τὴν Βηθλεὲμ εἶπεν, ὑπάγετε καὶ ἐρευνήσατε καταλεπτῶς καὶ εὗρόντες· τὸ παιδίον

ἐπιστρέψαντες δότε μοι εἰδῆσιν νὰ ὑπάγω καὶ ἐγὼ νὰ τῷ προσκυνήσω· οἱ δὲ μάγοι ἀκούσαντες τὰ λόγια τοῦ βασιλέως Ἠρώδου, ἐπυρεύθησαν, καὶ εὐθὺς πάλιν τὸ ἄστρον ὅπου εἶδασιν εἰς τὴν ἀνατολήν, προὔπηγαν ἐμπροσθέν των ἕως ὅπου ἤλιε καὶ ἐστάλη εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν τὸ παιδίον. Ἰδόντες δὲ οἱ μάγοι τὸ ἄστρον λίαν πολλὰ μεγάλην χαρὰν ἐχάρηκαν· καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ ὄσπίτιον εὗρισκουσι τὸ παιδίον μετὰ τὴν Μαρίαν τὴν μητέρα του, καὶ πίπτοντες ἐπροσκύνησαν αὐτῷ, καὶ ἀνοίγοντες τοὺς θησαυροὺς των ἐχάριζαν αὐτῷ χρυσάφιον καὶ λίβανον καὶ σμόρναν. καὶ ἐπειδὴ ἀπακαλύφθηκεν αὐτοῖς εἰς τὸν ὕπνον τους, πῶς δὲν πρέπει νὰ γυρίσουσι πάλιν εἰς τὸν Ἠρώδην ἐνεχώρησαν εἰς τὴν πατρίδα τους ἀπὸ ἄλλον δρόμον. »

Σημειωτέον, ὅτι ὁ Ἑλλάδιος διὰ μακρῶν ἐλέγξας τὰς ἥμιστα ὀρθοδόξους προσκαθείας τῶν λουθηροκαλβινιζόντων, ἐπίτηδες παρήφρασε τὸ ἄνω παρατελὲν χωρίον, διὰ νὰ καταδείξῃ, ὅτι ἡ καθωμιλημένη ὀλίγον ἀπέχει τῆς γλώσσης τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὅτι ὁ Ἑλληνογενὴς λαὸς ἠνόει εὐκολώτερον τὸ πρωτότυπον ἢ τὰς ὑπὸ ἀμαθῶν γενομένας μεταφράσεις ἐν μιζοβαρβάρῳ ἰδιώματι. Τοῦτο δὲ καὶ πρὸ τοῦ Ἑλλάδιου εἶπεν ὁ ἱερομόναχος Ἱερεμίας (1669) γράφων ὁὔτω τῷ ἐν Λειψία καθηγητῇ Ἰωάννῃ Ὀλεαρίῳ « Ἐρωτᾷς, πωλεῖται ἡ Καινὴ Διαθήκη παρ' ἡμῖν ἐρμηνευθεῖσα εἰς κοινὴν γλώτταν; Ἰσθ' ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀναγινώσκεται γλώττῃ, ἢ γέγραπται, καὶ ταύτην τινὲς μετῆρμήνευσαν βαρβαροφώνως, ἀλλ' ἀχρηστος ὤπται ἢ μεταφρασίς, οὐδεὶς γὰρ ὠνήσατο ('). » Ἀλλ' ὑποληθῆτω δὲ ὡς προκατειλημμένη ἐξ ὑπερβάλλοντος θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἡ κρίσις τῶν δύο τούτων ὀρθοδόξων Ἑλλήνων περὶ τῶν μεταφράσεων ἐκείνων· διότι ἀληθῶς αὐταὶ τοσοῦτον ἐλλεῖναι καὶ δυσόητοι ἦσαν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκδόται αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προτάξωσιν ἐπεξηγητικὰ γλωσσάρια, οὐχ ἦττον νέας χερῶντα ἐπεξηγήσεως, διὰ τὸ δυσνόητον πολλῶν δῆθεν ἐρμηνευομένων βαρβάρων λέξεων.

Ἐνταῦθα ἀναγκαῖον κρίνω νὰ μεταγράψω τινὰ ἐκ τοῦ γλωσσαρίου, ἔπειρ ὁ Ἀθηναῖος Λιθέριος Κολέτης προέταξεν εἰς τὴν ὑπὸ Φραγκίου ἐκδοθεῖσαν μεταφράσιν. *Τὸν μετατολισμὸν (τὴν αἰχμαλωσίαν) ὠραμίαν (παρευθὺς) ἀπὸ μέσα ἀπὸ ταῖς σποραῖς (ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ σπαρμένα χωράφια)· τῶν σπαράμιδων (ἐκείνων ὅπου ἐμετάλασαν τὰ ἄσπρα,*

(') Hilarii, Chronicon Philippi Cyprii Lip iac 1687, appendix.

ἦγον τορνέσια)· γαλοφυλάκιον (κουτίον τῆς ἐλεημοσύνης)· ἐμαρτυροῦσαν εἰς αὐτόν (τὸν ἐπαινοῦσαν)· καθιέδμεναι μὲ σακκιά καὶ μὲ σταίκαται (καὶ νὰ καθήθουν ἀνάμεσα εἰς ταῖς σταίκαται, καὶ νὰ φορέσσουν σάκκους, ἦγον κιλικια, ράσα ἀπὸ σκληραῖς τρίχαις καμωμένα)· εἰς τὴν τριπέλαρ (εἰς ἐκείνους ὅπου πέρουσι μὲ διάφορον τὰ τορνέσια)· ἐφουσιάν (χάριν καὶ ἀξίαν· ἦγον τοὺς ἀξίωτον)· ἀπὸ τὸ πλῆρωμά του (ἀπὸ τὴν δαψίλειαν, ἢ πλημύραν τοῦ πλοῦτου τῶν χαρίτων του)· ἀισυρτάρι (κανένα ἀγγεῖον μὲ τὸ ὅποιον νὰ εὐγάλης νερόν καὶ νὰ πιῆς)· ἐκατάτρεζαν (ἐμισσοῦσαν)· εἰς τὴν διασποράν τῶν Ἑλλήνων (εἰς ἐκείνους ὅπου εἶναι διεσπαρμένοι καὶ σκορπισμένοι ἀνάμεσα εἰς τὴν Ἑλλάδα)· ἔβαλλαν (ἐπαρτίστησαν εἰς τὴν μέσσην)· σπηγῆν (ἡτοικίαν ἢ τένταν)· Ἰορκάδε (ἀγριόγυδα)· ἀνθόπατον (ἦγον διάδοχον τοῦ ἔθουςιαστοῦ τοῦ τόπου ἐκείνου)· ἐτοθτην τὴν πολιτείαν (ἐτοῦτο τὸ ὄνομα, τὸ νὰ ὀνομαζώμαι Ῥωμαῖος)· τὴν ψῆφόν μου (τὴν βουλήν μου)· καὶ εἶχε τὴν σημαίαν τῶν Διουκόρων (καὶ εἶχε ἐκὲ σημαίαν τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Διὸς, τὸν Κάστορα καὶ Πῶλλον· πρῶτοι διαπερνευταὶ τῆς ναυτικῆς τέχνης)· θηκιάεις εἰς τοῦ λόγου σου ὀργῆν (συμμαζώνεις εἰς τοῦ λόγου σου ἰώσαν πλοῦτον ὀργὴν διὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ φανερωθῇ ἡ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ)· συστήνει (καταστένει)· φραγῆ (ἀποστομωθῆ)· τὸ γρόνημα τῆς σαρκὸς (ἐκεῖνο ὅπου φαντάζεται τὸ κορμί καὶ ἡ σάρκα)· τὰ μὴν στομώσης τὸ βόδι (νὰ μὴν δέσῃς τὸ στόμα τοῦ βοδίου)· καλουργίαι (ζευγαρώνει τὴν γῆ)· διατί ἔπεισαν εἰς τὴν ἔρημον (διατί ἐπιστομήθησαν εἰς ταῖς κακαῖς των ὀρεξες καὶ ἐπιθυμίας, ἦγον ἐξέπεσον ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ὄντες εἰς τὴν ἔρημον)· ἀνίσω καὶ ἐνοχλοῦμεν τὸν Κύριον (καὶ πῶς θέλετε ἡμεῖς νὰ ξεσυνερίζωμεσθον μὲ τὸν Κύριον;)· εἰς τὸ μέλος τὸ λειψέμεθον (εἰς τὸ μέρος ὅπου ἔχει κανένα ἐλάττωμα)· ἡμερον ὀσσην (ἐκεῖνον ὅπου μὲ ἡμερότητα καὶ προβυλίαν δίδει)· ἀποκρισιάρης (μυνητῆς ἢ κήρυκας)· ἐκέωσεν τοῦ λόγου του (ἐταπεινώσεν τοῦ λόγου του καὶ ἐκατάστησεν εἰς οὐδετίποτας)· ἐπισκοπήν (τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης)· ἦταν ὀκιοι γαλκολιβάτω (ἦγον ἦταν ἀπὸ ἐκλεκτότατον χροτάρι)· σοῦ ἐρχομαι (θέλω ἔλθω ἐναντίον σου)· ἀόκκιον (πυρρίνοειδές, ἦγον ὄλον ἀπὸ ρωτίαν)· ἕνα βούβο (ἕνα θνητόν· ἦγον τριάμισυ ἄσπρα τὸ ἕνα)· τὸ χίραγγί του (τὴν σφραγίδα του).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

1709—1772

Φραγκορωμῆικόν ἰδίωμα.—Γλωσσάριον Σομμαβέρα.—Νεοελληνικαὶ γραμματικαὶ Θωμᾶ Παρισινοῦ καὶ Πέτρου Μερκάδου.—Καινίγιος.—Τριββεχόβιος.—'Αναστάσιος Ναουσαῖος.—Δάγγιος.—Καλλεμβέργιος.—Γερμανογραικὸν ἰδίωμα.—'Επιστολαὶ Ἀνουδλφου.—'Απλοποίησις ἐκκλησιαστικοῦ ὕφους.—Δοσίθιος καὶ Κυμηνίτης.—Κωνσταντῖνος Βραγκοβάνος.—Μελέτιος 'Αθηνῶν.—Χρόσενθος Νοταρᾶς.—'Αναστάσιος Γόρθιος.—Μάρκος Κύπριος.—Μπαλάνος Βασιλόπουλος.—Βικέντιος Δαμψόδος.—'Αλέξανδρος 'Ελλάδιος.—Παραφράσις Βατραχομουμαχίας ὑπὸ Ζήνου, Στρατηγοῦ, 'Οστοδὴκ καὶ Βιλαρά.—Λεξικὸν Γεωργίου Κωνσταντίνου.—Γκύς.—Στανίσαλος Βελάστης.—Γρηγόριος Πιακεντίνης.—Πᾶσχ Κρίνεν.—Γραμματικαὶ Κρέδω, 'Ανανίου, καὶ Πιανζόλα.—Βολταίρος.—Βιλλουζῶν.

'Η 'Ρωμαϊκὴ προπαγάνδα καθορώσα ναυαγοῦντα τὰ περὶ ἐκλατισσεως τῆς 'Ελλάδος σχέδια αὐτῆς, διέκοψε τὴν ἐκδοσιν τῶν ὑπὲρ τοῦ παπισμοῦ συντατσομένων νεοελληνικῶν βιβλίων καὶ περιορίσθη εἰς μόνην τὴν δημοσίευσιν συγγραμμάτων δυναμένων νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐμάθῃαι τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς εἰς τοὺς ἐκείσε στελλομένους μισιονάρους ('). Οἱ συντάκται τῶν τελευταίων βιβλίων, λατῖνοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, οὐδέποτε καλῶς μαθόντες τὴν γλῶσσαν, ἥς τὴν διδασκαλίαν ἐπηγγέλλοντο, ἐμόρφωσαν ἐκτρωματικὸν τι ἰδίωμα, μέχρι σήμερον ἐπικρατοῦν παρὰ τοῖς εὐαριθμοῖς ἐν τῇ 'Ανατολῇ παπίζουσιν

(') 'Ἰδοὺ τι λέγει ὁ Θωμᾶς ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Βινιῶν προσηνήσει τοῦ Θεσαυροῦ τοῦ Σομμαβέρα. « Σῶνει μου ἐμένα νὰ εὐχαριστήσω τὴν 'Αφεντιάν σου μὲ ὄλην μου τὴν καρδίαν, διὰ τ' αὐτὸ τὸ Λίξικον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἔχη βάλῃ χερί καὶ προμηθίψη ἢ ἀγαθοσύνη καὶ καλοψυχία τῆς 'Αφεντιάς σου, χωρὶς ἄλλον ἤθελε χαθῆ ἄς τὸ πῶ καὶ ὄλας, ἤθελε θαρβῆ καὶ χωθῆ μαζί μὲ τ' ἀκεῖνον τὸν εὐσεβὸν καὶ σωφὸν Μισιονάριον, ὁποῦ ἔχε το συνθήσει, τοῦ ὁποίου εἴμεσθα διὰ τοῦτο πολλὰ κρητημένοι καὶ εὐχαριστιμένοι εἰς ἕλα κεῖνα τὰ μέρη τῆς 'Ανατολῆς, ἐκεῖ ὁποῦ ἐκόπταζα καὶ ἐγὼ μὲ τοὺς ἐπίλοιπους ἀμπελοῦργους τοῦ ἰδιοῦ μας σχήματος διὰ τὴν ἀνάστρεψην καὶ σωτηρίαν τῶν ἀπιστων, ἀμὴ ὀϊμέας; πολλὰ εἰς φορατῖς εὐκερα καὶ θυχωῦς καμίας λογῆς καρπὸν, ἀφορμὴ εἶναι, τὰ πῶς ὄντας ἐκεῖ ἀνάμεσόν τους πολὺ ἀκριθία ἀπὸ σκούδαῖς καὶ ἄπὸ ἀμαθειᾶν τῶν γλωσσῶν, δὲν γρικούμεσθα ἀλλιλόδς μας.»

Ἕλλησιν, ἢ ἐξελληνισθεῖσι λατίνοις, καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φραγκορωμέικα*.

Ὁ Κ. Δεγρνάνδιος ἀναφέρει τὸν λατινικὸν τίτλον γραμματικῆς τινος τῆς ἀπλοελληνικῆς γλώσσης ἐκδοθείσης ἐν ἔτει 1696⁽¹⁾. Μετὰ δεκατριετίαν ὁ καπουσίνοσ Θωμάσ ὁ Παρισινὸσ ἐδημοσίευσε τὴν *νέαρ μέθοδον πρὸσ διδασκαλίαν τῆσ κοινῆσ τῶν Ἑλλήτων γλώσσης*⁽²⁾ πρὲ γλωσσῶν, δηλαδὴ λατινικὴν, γαλλικὴν, καὶ ἰταλικὴν. Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτοσ ὁ αὐτὸσ Θωμάσ ἐκδούσ τὸν *Θησαυρὸν*⁽³⁾ τοῦ Γάλλου καπουσίνοσ Ἀλεξίου Σομμαθεῖρα (Sommevoire), προέταξε γενικὸὺσ τινασ περὶ τῆσ ἀπλοελληνικῆσ γλώσσης κανόνασ, συντεταγμένουσ ἐν τῷ φραγκορωμέικῷ ἰδιώματι, οὗσ καὶ παρατιθέμεθα μετὰ τῆσ προτασομένησ εἰσ τὸν φιλαναγνώστην εἰδήσειωσ, ἀπαραλλάκτωσ.

Ἐτοῦτο εἶναι τὸ πλειὰ ὠρελιμὸν ὁποῦ ποτὲ δὲν ἐφάνηκε τετοίαισ λογῆσ ἔργον ἐξόδιασε καὶ εὐκαίροσε κόπον καὶ πόθον σαράντα χρόνων καὶ ἡλώωσε, ἐτξάκησε νοῦν καὶ ψυχὴν ἐνοῦ τοῦ πλειὰ ἐνδόξου καὶ ἐναρετοῦ ἀνθρώπου, ὁποῦ νὰ ἐβρέθηκεν ἀνάμετα εἰσ ὄλουσ τοὺσ πλεὸν ἀξίουσ ἀποστελλάριδασ τῶν Γαλλικῶν Καπουτζίνων.

Ἄξιοσ ἦτον νὰ σταθῆ πολούσ χρόνουσ στὴν Πόλιν, γιὰ νὰ εἶναι

(1) *Manuductio compendiaris et facilis ad linguam Graecam.*

(2) *Nouvelle Méthode pour apprendre les principes de la langue Grecque vulgaire divisée en XII heures. Paris 1709.* (Ἐν ἐτεί τῆσ γραμματικῆσ τοῦ ὁ Θωμάσ προσέθετο προσευχὰσ τινασ ἐν τῷ φραγκορωμέικῷ ἰδιώματι ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἡ Ἀλφάβητοσ καὶ ἡ σκούδασισ τῶν χριστιανῶν. ») Ἐν ἔτει 1818 μεταφράσθη ἀγγλιστὶ ἡ Μέθοδοσ αὐτῆ. « *A concise Grammar of the modern Greek language, by Robertson.* »

(3) Ἐθησαυρὸσ τῆσ Ῥωμαϊκῆσ καὶ τῆσ Φράγκικῆσ γλώσσαισ, ἦγουσ Λέξικον Ῥωμαϊκὸν καὶ Φράγκικον πλουσιώτατον, ὁποῦ περιέχει Πρῶτον, ὄλαισ τῆσ λέξεισ ὠρεμῆ τῆσ Ῥωμαϊκῆσ καὶ τῆσ Φράγκικῆσ γλώσσαισ, καὶ μάλιστα τῆσ ἰδιολεξιαίσ. Δεύτερον, ἄλλαισ πολλαῖσ ἑλληνικαῖσ λέξεισ. μάλιστα ἐκεῖναισ ὁποῦ ἐγγίζουσ τῆσ Γραμματικῆσ, τῆσ Φιλοσοφίασ, καὶ τῆσ Θεολογίασ. Τρίτον, κάποια ξεχωριστὰ κατὰστικα, καὶ ἄλλα μικρὰ κεφάλαια ὠφέλιμα καὶ χριαζοῦμενα. Ἐργον ὀψίγονον ἀπὸ τὸν Πατέρα Ἀλέξιον τὸν Σομμαθεραῖον Καπουτζίνον Φραντζέζον, Μισιονάριον Ἀποστόλικον, καὶ Κουστόδεσ ὄλωνῶν μασ τῶν Μισῶνων τῆσ Ἑλλάδασ. Καὶ σὸ φαινόμενον βαλμένον ἀπὸ τὸν Πατέρα Θωμάζον Παριτζίνον, Μισιονάριον Ἀποστόλικον τοῦ ἰδίου σχήματοσ. Ἀπερῶνεται τοῦ ἐκλαμτῶτατοσ Ἀρχοντα Ἠγουμένου Μπισοῖωνη. Στὸ Παρίτζι. Ἀπὸ τὴν Τυπογραφίαν τοῦ Μιχαήλ Γκινιῶρδ, στὴν Ῥύμην τοῦ ἁγίου Γιάκουμου, ἀπὸ κάτω σπὸ σημάδι τοῦ μέγα Ἰωάννη. Πουλεῖται καὶ ὄλασ στὴν Μαρσίλιαν εἰσ τὸν Πέτρον Καρλί, κοντὰ στὸν λυμηῶνα. αψθ'. Μὲ προνόμιον καὶ βασιλικὸν θέλημα. »

Τὸ αὐτὸ ἔτοσ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Θωμά καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ λεξικοῦ τοῦ Σομμαθεῖρα: « *Tesoro della lingua Italiana e Greca-volgare.* »

πιτακτικὸς πνευματικὸς καὶ καθολικὸς θεόλογος σημὰ εἰς τοὺς ὑψηλό-
τατους Ἀποκρισάμους σὰν καὶ διὰ τὰ ἐπίλοιπα ἔθνη τῶν χρι-
στιανῶν. Ἀμὴ ἐτοῦτα τὰ ἄνωθεν δὲν σὰς σώνουν διὰ νὰ ἀπικάσθετε
σωστά τὸν ἀδιήγητον μισθὸν ἐκείνου τοῦ αἰδεσιμότατου πατέρα.
Ἐξεύρετε πάλοι, μ' ὄλα τούτα, πῶς ἀξιώθη καὶ ὄλας, σὰν ἕνας ἐπι-
τήθοιος δάσκαλος νὰ κυβερνᾷ, καὶ νὰ ἐρμηνεύη τὰ εὐγενεῖα σχολια-
ρόπουλα καὶ ἀρχοντόπουλα τῆς Φράντζας ὅπου ζάρουν νὰ μαθῶν τὰ
Τούρκικα, εἰς τὰ χέρια τῶν Καπουτζίνων, κατὰ τὴν καλοσῆνην καὶ
ἐρισμὸν τοῦ χριστιανότατού μας Βασιλέως ὅπου ἀρέγεται νὰ τ' ἀγγη
πάντα ἔτομα εἰς τὸ χέρι του διὰ νὰ δρογμανίζου εἰς ὄλα τὰ μέρη
τῆς δυναστείας τῶν Τουρκῶν.

• Καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ὄλη ἡ μεγάλη ἐγνία ὅπου ἤχεν ἀτόσου αὐτὸς ὁ
δάσκαλος νὰ μάθῃ τὰ Ῥωμαῖκα, ἡ παράξενη λακτάρα νὰ ἀπικάσῃ
τὴν φυσικὴν γλῶσσαν, καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἀξανάξῃ καὶ νὰ ἔστρι-
πόσῃ τὴν διαφορὰν τῶν διαλεκτῶν, νὰ γυρεύῃ συχναῖς φοραῖς τὴν ἐλ-
δοσὴν ἀπὸ τοὺς πλειὰ φωτισμένους καὶ τοὺς πλειὰ προκομένους ἀν-
θρώπους τῆς Ἀνατολῆς· τέλος ἔντα καὶ τι περισσώτερον νὰ σὰς πῶ
παρὰ τὴν βαθυὰν του γνώσῃν καὶ τὴν ὀλάκαιρὴν του πράξῃν ὅπου ἤχεν
εἰς πάσα πρᾶγμα τόσον εἰς τὴν Πόλιν, στὴν Σμύρνην, στὴν Χίω,
στὴν Κρήτην, στὴν Ἀθήναν, στὴν Μωρέαν, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐπίλοιπα
νησιὰ τῆς ἀσπρῆς θάλασσας παντοῦ ἐκεῖ ὅπου ἐστάθηκε πρῶτος·
ὄλα τούτα λέγω, τ' ἀξιώματα καμώματα πράξεις καὶ πρόκοψες, τὸν
ἐκούνησαν καὶ τὸν ἐσάλεψαν, νὰ τὸ συνθήσῃ μὲ τόσον ὑψηλὸν μάθημα,
ὅπου δὲν βολεῖ παρὰ νὰ ὠφελεθοῦσι πολλὰ Φράγγοι καὶ Ῥωμαῖοι.

• Καὶ ἂν εἶναι ὅπου νὰ θαυμάσῃς πάλιν πῶς τὸ ἔργον εἶναι κομ-
μάτι ἐκπλωμένον, ἔστοντας καὶ νὰ πέφτῃ ἡ Ῥωμαῖκη γλῶσσα
καμπόσον σκάρση ἀπὸ λέξεις, ἤξευρε, πῶς ἐγένηκε μεγάλον διὰ πέντε
ἀφομαῖς· ἡ Πρῶτη εἶναι, διατὶ ἔβαλε μέσα ὄλαις ταῖς λέξεις ὠραμαῖ
Ῥωμαῖκαις καὶ φράγκικαῖς ὄλωνῶν τῶν λεξικῶν· ἡ Δεύτερη, διατὶ τὸ
ἐκπλούτησε μὲ πολλαῖς Ῥωμαῖκαις φράσεις, ἡ ὁποῖαις λείπουν εἰς τὰ
ἄλλα λεξικά· ἡ Τρίτη, διατὶ περιέχει ὄλαις ταῖς Ῥωμαῖκαις λέξεις
ὠραμαῖ ὅπου σύρονται στὴν Πόλιν, καὶ ἐκείναις ἀκόμι ὅπου σύρον-
ται στὴν Χίον, καὶ Πάρο, Νάξιον, καὶ Μύλον, καὶ Κρήτην, καὶ εἰς τ'
ἄλλα Νησιὰ, καὶ Σμύρνην, καὶ Ἀθήναν, καὶ Μωρέαν· ἡ Τέταρτη,
διατὶ τὸ ἐλάμπρυνε μὲ πολλαῖς ἑλληνικαῖς λέξεις, καὶ μάλιστα ἐκεί-
ναις ὅπου ἐγγίζου τὴν Γραμματικὴν, καὶ τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ τὴν

Θεολογίαν· ἡ Πέμπτη καὶ ὕστερη, διατι τὸ ἐστὸλθη με περισσὰ κατέστιχα, καὶ ἄλλα μικρὰ κεφάλαια, ὡς θέλεις εἶδει ὕστερα ἀπὸ τῆς κάτω ἐρμηνειᾶς.

• Ἐρμηνειαὶ ἀπάνω στὰ ὄνόματα τὰ οὐσιαστικά. Ἀπάνω εἰς τὰ ὄνόματα τὰ οὐσιαστικά, τέσσερα πράγματα ἔχεις νὰ σημαδέψῃς· πρῶτα καὶ ἀρχῆς, διὰ νὰ ἐμπορέσῃς νὰ γνωρίσῃς τὸ γένος των, ἤξευρε, πῶς ἀφόντης βάνει κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ ὄνόματα σμίγει πάντα παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ ἄρθρον ὁποῦ τοῦ ἐγγίζει, λόγου χάριν, ἐτοῦτο-νὰ τὸ ὄνομα τὸ οὐσιαστικὸν (θεός) τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσερνικόν, διὰ νὰ γνωρίσῃς πῶς ἀλήθεια εἶναι ἀσερνικόν, ἀφόντης τὸ βάνει, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικόν, ὁποῦ εἶναι (δ) οὕτως, Θεός, δ, iddio; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

• τὸ Δεύτερον, διατι ἀνάμεσα εἰς αὐτὰ τὰ ὄνόματα τὰ οὐσιαστικά, κάποια εἶναι ἀσερνικά, ἢ θηλυκά, καὶ κάποια ἄλλα ἀσερνικά, καὶ οὐδέτερα, διὰ νὰ ἐμπορέσῃς νὰ γνωρίσῃς τὰ γένη των, ἤξευρε, πῶς ἀφόντης βάνει κανένα ἀπ' αὐτὰ, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὰ ἄρθρα ὁποῦ τοῦ ἐγγίζουνε. λόγου χάριν, ἐτοῦτο τὸ ὄνομα τὸ οὐσιαστικὸν (ἄμμος) τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσερνικόν ἢ θηλυκόν, ἀφόντης τὸ βάνει, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικόν, ὁποῦ εἶναι (δ) καὶ τὸ θηλυκόν, ὁποῦ εἶναι (ἦ) οὕτως, ἄμμος, ὁ νεὶ ἢ αρενα, τῆς ὁμοίας λογῆς, ἐτοῦτο τὸ ἄλλο οὐσιαστικὸν ὄνομα (πλοῦτος) τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσερνικόν καὶ οὐδέτερον: ἀφόντης τὸ βάνει, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικόν, ὁποῦ εἶναι (δ) καὶ τὸ οὐδέτερον ὁποῦ εἶναι (τὸ) οὕτως, πλοῦτος, ὁ καὶ τὸ, richezza καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

• Τὸ Τρίτον διατι ἀκόμι ἀνάμεσα εἰς τὰ τέτοια ὄνόματα τὰ οὐσιαστικά, κάποια εἶναι ἀσερνικά εἰς τὸ ἐνικόν τους, καὶ οὐδέτερα εἰς τὸ πληθυντικόν, διὰ νὰ μπορέσῃς νὰ γνωρίσῃς ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς ἀφόντης βάνει τὸ ἐνικόν τους με τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικόν, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ πληθυντικόν του, με τὸ ἄρθρον τὸ οὐδέτερον, λόγου χάριν, ἐτοῦτο τὸ ὄνομα τὸ οὐσιαστικὸν (λόγος) τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσερνικόν εἰς τὸ ἐνικόν του καὶ οὐδέτερον εἰς τὸ πληθυντικόν, ἤγουν (λόγια) ἀφόντης βάνει τὸ ἐνικόν του με τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικόν, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ πληθυντικόν με τὸ ἄρθρον τὸ οὐδέτερον οὕτως, λόγος, ὁ, parola, λόγια, τὰ, parole καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

• τὸ Τέταρτον, καὶ διατὶ πάλιν ἀνάμεσα εἰς τὰ οὐσιαστικὰ ὀνόματα τὰ οὐδέτερα, ὅπου εἰς τὸ ἐνικὸν τελειώνονται εἰς (ος) κάποια εἰς τὸ πληθυντικὸν τελειώνονται εἰς (α) καὶ τ' ἄλλα εἰς (η) διὰ τὴν μεταβολῆς τὰ γυναικεία, ἤξευρε πῶς σοῦ τὰ σημαθεύει ὅλα: οὕτως, χνότος, τὸ, ρυζογοε, χνότα, τὰ, ρυζογοί: τέλος, τὸ fine, τέλη, τὰ, fini; καὶ ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

(¹) = Ἄλλαις μερικαῖς χρειαζόμεναις ἐρμηνευταῖς. Ὅξω ἀπὸ ταῖς παραπάνω ἐρμηνευταῖς, εἶναι χρειαῖ τὰ ὅσα δώσω καὶ ἄλλαις ὅσα, ὅπου εἶναι τοῦταις.

• Πρῶτα καὶ ἀρχῆς, ἔσονται ὅπου εἶναι πολλαῖς ῥωμαϊκαῖς λέξεις, ἡ ὁποῖαις ὄξω ἀπὸ τὸ φυσικὸν τοὺς σημαίνοντες, ἔχουν ἀκόμη ἓνα μεταφορικόν, κάμε τὰ ξένης πῶς, ἀφόντης βάνει ἐκεῖνο ὅπου σημαίνει φυσικὰ καὶ καθολικὰ, βάνει ἀκόμα ἐκεῖνο ὅπου σημαίνει μεταφορικῶς: λόγου χάριν, ἐτόυτη ἡ λέξις (κτυπῶ) ἡ ὅποια σημαίνει φυσικὰ καὶ καθολικὰ (battito) βάνει ἕτερα καὶ ἀπέκειο πῶς σημαίνει ἀκόμα μεταφορικῶς (benco) βάνοντας διὰ σημάδι τούτην τὴν μισολέξαν (μεταφορ.) ὁμίγοντας καὶ ἓνα ξόμπλι, οὕτως, ἐκτυπήσαμεν τρεῖς, τίσσερες, ὁκάδας κρασί, habbiamo bevuto trè, ὁ quattro ochè di vino; καὶ ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

• τὸ Δεύτερον, σὰν σοῦ λάχη καὶ εὔρης καμιὰν λέξιν, ὅπου τὰ μὴ σύρνετα εἰς τὸν τόπον σου, μὴ πᾶς μιὰν κοπανιὰν (τὰ ζῆς) τὰ τὴν καταδικάσης: διατὶ, ἀγκαλὰ καὶ τέτοια λέξις τὰ μὴ σύρνετα εἰς τὸν τόπον σου, ὅμως σύρνετα ἄλλοῦ: τούτην ἡ λέξις, χάριν λόγου (ἀλέκτωρας) ὅπου βίνει πῶς θεὸς τὰ πῆ (un gallo) βρυκόμοτος εἰς τὴν Πόλιν, ὅπου ἡ τέτοια λέξις δὲν σύρνετα μὴδὲ καθόλου, μοναχὰ (πετεινός) μὴ πᾶς (λέγω) τὰ τὴν καταδικάσης, διατὶ εἰς τὴν Ἀθήναν καὶ εἰς τὴν Μωρέαν ἀλέκτωρας θεὸς τὰ πῆ un gallo; καὶ ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

• τὸ Τρίτον, λαχαίνοντας πάλιν ὅπου τὰ εὔρης καμιὰν λέξιν, τὴν ὅποιαν βάνει πῶς σημαίνει ἄλλο πρᾶγμα παρὰ τοῦ σημαίνει εἰς τὸν τόπον σου, μὴ τὴν καταδικάσης, διατὶ καλὰ καὶ βάνει πῶς ἡ τέτοια λέξις σημαίνει ἄλλο παρὰ τοῦ σημαίνει εἰς τὸν τόπον σου, ὅμως ἀλήθεια εἶναι, πῶς σημαίνει ἄλλοῦ ἐκεῖνο ὅπου βάνει αὐτός: βάνει, χάριν λόγου, τὸ πῶς ἐτόυτη ἡ λέξις (κουντούρα) θεὸς τὰ πῆ

(¹) Παραλείπονται αἱ περὶ ἐπιθέτων καὶ ῥημάτων ἐρμηνευταῖς.

(rianelia) και ακόμη (graspo di unna) και ἔτσι εἶναι ἡ ἀλήθεια, διατί στην Πόλιν, κουντοῦρα θὲ νὰ πῆ rianella, και εἰς τὴν Χίον ἡ ἴδια λέξις, κουντοῦρα, σταφύλι, θὲ νὰ πῆ graspo di unna; και ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Τέταρτον, ἔστόντας ὁποῦ λαχάνει κάποιαις φοραῖς, τὸ πῶς ἐτούτη ἡ ῥωμαϊκὴ γλῶσσα κυριολεξίαν δὲν ἔχει διὰ νὰ σημαίῃ τίποτα πρᾶγμα, κάμε νὰ ξέρῃ: πῶς τότες διὰ νὰ σημαδέψῃ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, δουλεύεται πότε ταῖς φράγκικαῖς λέξεσ, πότε ταῖς τουρκικαῖς, μὲ τὸ νὰ τῆς ῥωμαϊκίσῃ, και πότε τῆς ἑλληνικαῖς: λόγου χάριν, μὴν ἔχοντας τούτη ἡ γλῶσσα κυριολεξίαν ὁποῦ νὰ σημαίῃ ἐτούτον τὸν φράγκικον λόγον (Conte) τὸν ἴδιον λόγον δουλεύεται ῥωμαικίζοντας τονε, και ἔτσι βάνει, κόντες, ὁ, conte; τῆς ὁμοίας λογιῆς, μὴν ἔχοντας ἀκόμη κυριολεξίαν διὰ νὰ σημαίῃ ἐτούτον τὸν τουρκικον λόγον (Vesir) τὸν ἴδιον λόγον δουλεύεται ῥωμαικίζοντας τονε, και ἔτσι βάνει, βεζίρης, ὁ, Vesire: παρομοίως, μὴν ἔχοντας πάλιν κυριολεξίαν διὰ νὰ σημαίῃ ἐτούτον τὸν ἑλληνικὸν λόγον (τὰ καθόλου) τὸν αὐτὸν λόγον δουλεύεται, και βάνει, τὰ καθόλου, gli universali; και ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Πέμπτον, διὰ νὰ μπορέσης νὰ γνωρίσης ὄλαις ταῖς ἑλληνικαῖς λέξεσ ὁποῦ βάνει, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς ταῖς σημαδεύει ὄλαις μὲ ἕναν ἀστροπόυλον εἰς τὸ περιθῆρι, εἰς τοῦτον τὸν τρόπον; λόγου χάριν, τὰ καθόλου, gli universali; και ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Ἑκτον, ἀπάνω εἰς αὐταῖς ταῖς ἑλληνικαῖς λέξεσ, νὰ ξέρῃς ἀκόμη πῶς ξεδιαλόνει ὄχι μοναχὰ φράγκικα, μὰ και λατινικά: λόγου χάριν, τὰ πέντε καθόλου, li cinque universali, quinque universalia; και ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Ἑβδόμον, ὄνταν δύο λέξεσ, σημαίνουσι τὸ ὅμοιον πρᾶγμα, και λαχάνει ὁποῦ ἡ μία εἶναι καλῆτερη παρὰ τὴν ἄλλην, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς τότες ἀπ' ἐκεῖνην ὁποῦ δὲν εἶναι τόσοσ καλῆ, σὲ πέμπει εἰς τὴν πλέον καλῆτερην: λόγου χάριν, ἀναστένω, και ἀνεστένω, ὁποῦ σημαίνουσι τὸ ἕνα και τὸ ἄλλο (risuscito) ἔστοντας ὁποῦ, ἀναστένω εἶναι πλέον καλῆτερον παρὰ ἀνεστένω, ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀνεστένω, σὲ πέμπει εἰς τὸ ἀνεστένω, μὲ τὸ νὰ σοῦ πῆ ὕστερα, ἀπὸ τὸ ἀνεστένω, βλέπε ἀναστένω; και ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

» Τὸ Ὀγδοον, ὄνταν ὕστερα ἀπὸ καμίαν λέξιν βάνει ἐτούτα τὰ ἑλληνικά λόγια (και τὰ ἐξῆς) τὰ ὁποῖα θὲ νὰ ποῦνε ῥωμαῖκα (και

τὰ λοιπὰ) καὶ φράγικα, (ei cetera) κάμε νὰ ξέρης πῶς μὲ τέτοια λόγια θέλει νὰ πῆ καὶ ὄλαις τῆς λέξης ὅπου κατηβαίνουν ἀπὸ τὴν τέτοιαν λέξιν: λόγου χάριν, ὄνταν ὕστερα ἀπὸ τὸ ἀναστένω, σοῦ λέγει, βλέπε ἀναστένω, καὶ τὰ ἐξῆς, θέλει νὰ σοῦ πῆ νὰ εἰδῆς καὶ ὄλαις τῆς λέξης, ὅπου κατηβαίνουσι ἀπὸ τὸ ἀναστένω; καὶ ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

• Τὸ Ἐνωτον, ὄνταν ἀπάνω εἰς κάποιαν λέξιν βάνει δύο τόνους, κατὰ πῶς βλέπεις ἐδῶνὰ (ἀφεντιά) κάμε νὰ ξέρης πῶς τοὺς βάνει, διατὶ ἡ τέτοια λέξις προσφέρνεται πότε μὲ τὸν ἕναν τόνον, πότε μὲ τὸν ἄλλον, εἰς τοῦτον τὸν μῶδον, ἀφεντία, ἢ, Signoria, ἀφεντιά, ἢ, Signoria: καὶ ἔτσι διὰ τ' ἄλλα:

• Τὸ Δέκατον, καὶ τὸ ὕστερον, ὄνταν τὸ ῥωμαϊκὸν ἔχει πολλαῖς λέξεις ὅπου σημαίνουνε τὸ ὁμοῖον πρᾶγμα, κάμε νὰ ξέρης πῶς τότες τῆς βάνει ὄλαις ἀραῖ ἀράδα, καθῶς καὶ ἀπ' ὀπίσω τῆς βάνει ὄλαις τῆς λέξης τῆς φράγικαις ὅπου σημαίνουνε τὸ ὁμοῖον πρᾶγμα: λόγου χάριν, ἀγκαλὰ, ἀγκαλὰ καὶ, καλὰ καὶ, se bene, benche, ancorche; καὶ ἔτσι διὰ τ' ἄλλα.

• Δέξου τὸ λοιπὸν διὰ τὴν ὥραν (φιλιαναγωγῶσθαι μου) ἐπίτω τὸ τόσον χρειάζομενον λέξικον τοῦ μακαρίτη μας Πατρ' Ἀλέξιου, καὶ κάμε νὰ τὸ χάρης μαζί μὲ τὴν γραμματικὴν μου. τὸ Πρῶτον τοῦ μέρους, ὅπου ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ῥωμαϊκά, θέλει δουλέψῃ τῶν Ἀνατολητικῶν διὰ νὰ μάθουν τὰ φράγικα ὅπου ζάρουν ν' ἄναι ἐκατ' τὰ πλεῖα καθολικά: ἡ ἀποπότης του ἡ μεριά ὅπου ἀρχίζει ἀπὸ τὰ φράγικα, θέλει δουλέψῃ διὰ τοὺς τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ μαθαίνουν αὐτὴν τὴν ῥωμαϊκὴν γλώσσαν, ὅπου εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἡ πλεῖα κοινὴ τῆς Ἀνατολῆς (!).

(!) Χάριν περιεργείας παρατίθηναι ὡς ὑπόδειγμα τοῦ σημερινοῦ Φραγκορωμεικοῦ ἰδιώματος τὰ ὀλίγα προλεγόμενα, ἅπερ προέταξε σοφόν τι μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἀσιατικῆς ἐταιρίας, ὁ Κ. Δαὰς Δαγκνὲν (Δ' Aguen) εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀντιγραφὲν γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν τοῦ Κ. Σκαρλάτου Κυζαντίου. « Νὰ τὸ ἀποτελέσμα μακρινοῦ καὶ κληστικοῦ πονήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεστήριξέ με ἡ ἐπιθυμία μόνη νὰ ὠφελήσω 'ς κανένα, καὶ μεταχειρισθῶν εἰς τὴν τῶν ἄλλων διδασκαλίαν ἢ ταῖς ὁποῖαις ἐκ τῆς μελέτης καὶ ἐκ τοῦ συγνάσματος Ἑλλήνων ἐπιστημόνων ἀπέκτησα μαθήσεις. Εὐθύς ὅπου τοιοῦτην ἐργασίαν ἀπεφάσισα, καὶ τὰ μὲ ὕλικα πρὸς οἰκοδομὴν ἰποῦ ἤχα κατὰ νῦν συνήθησα, τότε τὰ περισσότερον διαφημῆσιμα ὡς καὶ βεβαιώτερα ἐζήτησα λεξικά, καὶ τὸ τῶν ΚΚ. Σκαρλάτου καὶ Κορομηλά ἀξιοπαρατήρητον σύγγραμμα, ὅταν βέσιν τοῦ ἡμῶν διέλεξα πονήματος, ἀπὸ αὐτὸ ἐβγάζων ὅσα τῶν γαλλικῶν ἄχρηστα ἦτον διὰ καλαιότητα, καὶ πολλὰς εἰσάγων ἐλλείποντας λέξεις, μὲ ὀρισμοὺς ἀκριβέστατα προσερμωμένους. Ὅταν χρήσιμον ἐνόμισα νὰ ἐπρόσφερα παραδείγματα ἐκ τοῦ

Τὸ ὑπὸ τοῦ Θεωμᾶ ἐκδοθὲν ἀπλοελληνικὸν καὶ ἰταλικὸν, καὶ τάναν-
 παλιν λεξικὸν τοῦ Ἀλεξίου Σομμαθέρα εἶναι ὄντως ἔργον ἐπιμόνου
 καὶ ἐπιμόχθου ἐρευνῆς, οὐ μικρὰν δυνάμενον νὰ παράσχη τὴν ὠφέλειαν
 εἰς τὸν μέλλοντα Δουκάγγιον, εἰ καὶ ὁ Μουλλάχιος τούναντίον δι´σχυ-
 ρίζεται (1).

Μετὰ τὸν καπουσίτινον Θεωμᾶν ὁ Ἀρράγωνιος φραγκισκανὸς Πέτρος
 Μαρκάδος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς μισιονάριος τῆς προπαγάνδας διατρίψας ἐν
 Κύπρῳ, ἐδημοσίευσεν ἐν Ῥώμῃ γραμματικὴν τῆς ἀπλοελληνικῆς γλώσ-
 σης (1782) εἰς τρεῖς γλώσσας, λατινικὴν, ἰσπανικὴν, καὶ ἰταλικὴν (2).

ὅποιον καθ' ἕνας νὰ ἔδρασε καποίων κανόνων ἐφαρμογὴν, χρῆσιν καποίων συν-
 θέσεων, καὶ σύνταξιν ἰδιαιτέρων τινων φράσεων, ἐπρόσπερά το. Τῶν ξενικῶν λέξεων
 εἰς τὰ γαλλικὰ παραδεγμένων μὲ τὴν μορφήν καὶ τὴν προφορὰν τιν, τοιοῦτην
 τὴν παρέστηνα προφορὰν, καὶ μετὰ τὴν ἐνδειξιν τῆς πρώτης ἀρχῆς των, τὸ καὶ
 προσέθεσα ἴδιον ἐν ἀρχῇ νόημα.

» Εἰς καθέμιν γαλλικὴν λέξιν ὅπως οὖν πολυἀριθμὸν ἐσυνάθροισα ἑλληνικὴν συν-
 ωμῆριαν, ἐν τῇ ὁποῖα πολλὰ εἶνε λόγια ὅπου εἶτε τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, εἶτε καὶ
 μᾶλλον ἢ τῆς Ἑλλάδος χρονικὴ καὶ σὺν Θεῷ τῶρα εἰσεαὶ ἀποτρεπομένη δυστυχία
 εἰς τὴν γλώσσαν ἤγαγεν. Ὅχι πρὸς χρῆσιν ἀδιάκριτον ἐν τούτῳ τῷ λεξικῷ φαίνον-
 ται ταῦτα τὰ λόγια ἀπὸ τὰ ἰταλικὰ, τὰ ἰσπανικὰ, τὰ Τουρκικὰ, ἢ ἄλλα ἰδιώματα
 δανεῖσθαι· ἢ μὲν γνῶσις των χρήσιμος βεβαίως εἶνε καὶ ἀναγκαῖα, μὰ φιλόκατρις
 Ἑλλην πρέπει νὰ μὴ τὴν χρῆσιν των γενικεύη, πρὸς μόνην ἀναγκὴν φιλαχθισομέ-
 νην, καὶ τὰν ἑλλην καμμία δὲν ὑπάρχει λέξις.

» Ἐπειτα ἡ θεωρήσεσι πολλὰ ἀκριβῶς ἐθεωρήθησεν, καὶ ἡ τυπογραφικὴ ἐπι-
 λειψις ἀνέγκλητος εἶνε.

» Τελειῶσω μὲ τὴν ἔρεσιν νὰ τοῦτο τὸ βιβλίον ὀλίγον τι εἰς τὰ παιδιὰ τῶν Ἑλλή-
 των, καὶ ἔς τὴν ἡμετέραν Γαλλίαν τιμὴν τινα συνεισφέρη. » (Νέον Λεξικὸν Γαλλο-
 κωνοελληνικὸν ἐκ τῶν ὡς σήμερον ἐκδοθέντων πληρέστατον, περιέχον τὰς λέξεις
 ἰδιαιτέρας ταῖς ἐπιστημαῖς, ταῖς τεχναῖς, κτλ' ὅπου ἔλλείπονται ἐν τῷ τῶν Κ. Κ.
 Σκαρλάτου καὶ Κορομηλά. Συνέταττε Α. Μ. Π. Λαδὰς τοῦ Ἀγνέιν, τοῦ Γαλλ. πανε-
 πιστημίου καὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἐν Παρισ. ἐταιρίας μέλος. Παρὰ τοῖς Maisonneuve
 et Cie, βιβλιοπ.—ἐκδόταις τῶν ἀσιατικῶν, ξενικῶν καὶ παραβαλλομένων γλωσσῶν,
 ὑπὸ τὸ σημεῖον τοῦ Πυργοῦ Βίβελ. Paris. 1838). Ὁ ἀναγινώσκων ταῦτα νομίζει,
 ὅτι ἀκούει τὸν μακαρίτην ἐκδοτὴν τοῦ Σομμαθέρα.

(1) « Is licet multa vocabulorum millia in lexicon suum congresserit tamen
 ut antiquae Graecitatis exiers et orthographiae imperitus verba, quae au-
 diverat, neque recte scribere scivit, neque accurate omnia interpretatus
 est. Quare non magnae utilitatis ejus opus esse patet. » Zeni paraphr. Ba-
 trachomyomachiae, XXXVIII.

(2) Νέα ἰγκυκλοπαίδεια τῆς ἀποστολῆς τῆς Κύπρου; Nova Encyclopaedia mis-
 sionis apostolicae in regno Cypri, seu institutiones linguae Graecae vul-
 garis, eum aliquibus additamentis apprime necessariis, ad vernaculam Grae-
 corum facilius addiscendam pro majori apostolicae missionis commo-
 ditate. Auctore R. P. F. Petro Mercado Reg. Observantiae S. P. Francisci, Provin-

Ταύτην ὁ μὲν Μουλλάχιος οὐδεμιᾶς ἀξίας θεωρεῖ, ὁ δὲ Κ. Λεγράνδιος συνιστᾷ ἰδίως διὰ τὸ ἐπισυντημένον αὐτῇ γλωσσάριον, ἐν ᾧ περιέχονται πλείσται λέξεις τοῦ Κυπριακοῦ ἰδιώματος. Ἐν τέλει τῆς γραμματικῆς αὐτοῦ ὁ Μερκάδος δημοσιεύει θρησκευτικὰ τινὰ παραγγέλματα, ἐν τῷ φραγκορωμεικῷ γεγραμμένα ἰδιώματι, ἐξ ὧν ὁ Λεγράνδιος ἀναφέρει τὴν ἐξῆς περικοπὴν. « Ἐὰν ἐπεθύμησεν νὰ κριματήσῃ μὲ ταῖς γυναῖκαις, εἶναι κρατούμενος νὰ εἰπῇ ταῖς βαρεαῖς περιστάσεσ' ἦγουν, πόσαις βολαῖς μὲ ταῖς κουραζιαῖς, πόσαις μὲ ταῖς πανδρεμέναις, πόσαις μὲ καλογριάδες, πόσαις μὲ ταῖς ἀπισταῖς. »

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν τινὲς τῶν Γερμανῶν συστηματικώτερον ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἔρευναν τῆς καθωμιλημένης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Πρῶτος ὁ ἐν Ἀλτδόρφῃ καθηγητῆς Γεώργιος Ματθίας Καϊνίγιος συνέγραψε γραμματικὴν καὶ μιζοδάρβαρον γλωσσάριον, περὶ τῆς ἀξίας τῶν ὁποίων ἠδύνατοῦμεν νὰ εἰπωμέν τι, διότι ἀπλῶς, τὴν περὶ τούτου εἶδησιν ἐκ τοῦ Λαγγίου παραλαμβάνοντες ἀγνοοῦμεν ἂν εἶδόν ποτε τὸ φῶς τὰ φιλοπονήματα ταῦτα. Ἐν δ' ἔτει 1705 Ἰωάννης ὁ Τριββεχόβιος ἐκδούς ἐν Ἰένῃ *Στοιχεῖα τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης* (¹) ἐξήτασε τὴν μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς διαφορὰν. Μετὰ τοῦ Γερμανοῦ τούτου συνεργάσθη καὶ ὁ πολυμαθὴς Μακεδὼν Ἀναστασίος Ναουσαῖος, προσθεὶς ἐν τέλει ἐπιστολὴν μετὰ τινος συλλογῆς οἰκιακῶν λέξεων. Ὁ Ἕλλην οὗτος πρὸς τοὺς ἄλλοις ἐλέγχει τὸ Λεξικὸν τοῦ Πορκίου διίσχυρισθεὶς, ὅτι ἐν αὐτῷ ἀναφέρονται λέξεις, τὰς ὁποίας ἀνευ τῆς γνώσεως τῆς ἰταλικῆς δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἐνοήσῃ, καὶ ἀφοῦ μάλιστα ἠδύναντο αὐταὶ ν' ἀντικατασταθῶσι δι' ἑλληνικῶν, ὡς *σταριάρω, βιγάρω, ὄγοικς, ὄγοια, ὄγοιον*, τὰ ὁποῖα λέγονται ἐν Μακεδονίᾳ *γανόνω, χαρακόνω, ὄποιος, ὄποια, ὄποιον* (²).

Μετὰ τὸν Τριββεχόβιον Μιχαὴλ ὁ Λάγγιος συνέγραψε πολυσέλιδον διατριβὴν περὶ *Γραικοβαρβάρου Φιλολογίας* (³), διαιρέσας αὐτὴν εἰς

cisae Aragoniae filio, Custodiae Terrae Sanctae praedicatorae apostolico, et Missae linguae Graecae, ejusdemque lectore. Romae, tydis Salvioni; 1732.

(¹) M. Jo. Tribbeckovii, fac. Th. Hall. et phil. Jen. Adi. Brevia linguae Ῥωμαϊκῆς, sive Graecae vulgaris, Elementa, quibus differentia antiquum inter et recentiorem Graecismum praecipue ostenditur. Praemissa est dissertatio de ortu et natura hujus linguae; accessit Concio Christi montana — Epristola Cl. Anastasii Graeci, et Syllabus vocum usitatorum. Jenae 1705.

(²) Langius.

(³) Joh. Mich. Langii D. Philologia Barbaro-Graeca. Norimbergae et Altdorff 1707—1708.

δύο μέρη· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ δημοσιεύει *Μελέτην περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τόσον τῆς ἀρχαίας, ὡς καὶ τῆς σημερινῆς, ἥτε κοι.ῆς ῥωμαϊ.ῆς, Σύνοχιν γραικοβαρβάρου γραμματικῆς, καὶ ἐπιτομὴν Γραικοβαρβάρου γλώσσης*· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ *Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν γραικοβαρβάρου πολιοῦν, καὶ διατριβὰς περὶ τῆς γραικοβαρβάρου μεταφράσεως τῆς καινῆς Διαθήκης, καὶ περὶ διαφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἀπὸ τῆς νεωτέρας, ἥτις γραικοβαρβάρου γλώσσης. Διὰ μακρῶν συζητήσας τὸ περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ζήτημα ὁ πολυμαθὴς οὗτος Γερμανὸς συμπεραίνει, ὅτι ἀπεβαρβαρώθη μὲν ἡ νεωτέρα τῶν Ἑλλήνων γλώσσα, πλὴν δὲν δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ καὶ, ὅτι αὕτη ἀπέχει τῆς ἀρχαίας ἐπὶ τοσοῦτον ὅσον ἡ ἰταλικὴ ἀπὸ τῆς λατινικῆς* (¹).

Ἐν ἔτει 1747 ὁ ἐν Ἀλλὰ καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ φιλολογίας Ἰωάννης Καλλεμβέργιος, ἐπὶ τὰ ἴχνη βαίνων τοῦ τε Τριβέχοβίου καὶ τοῦ Λαγγίου, ἐδημοσίευσεν γραμματικὴν τῆς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων διαλέκτου, καὶ παραδείγματα αὐτῆς (²).

Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι αἱ τῶν τότε Γερμανῶν δυσμενεῖς περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης κρίσεις δὲν ὠρμῶντο ἐξ ἀρετηρίας καθαρῶς ἐπιστημονικῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξυπηρέτου ἠρησκευτικὰ συμφέροντα. Ἐπρόκειτο δηλονότι νὰ καταδειχθῆ ὑπὸ τῶν διαμαρτυρο-

(¹) Ἴδου ὀλόκληρον τὸ συμπέρασμα τοῦ Λαγγίου.

«*Ut vero tandem concludamus; generaliter de differentia linguae veteris et hodiernae Graecorum sic pronunciamus: Patere nempe ex effatis praecedentibus nostris in plerisque casibus et comparationum momentis, propius linguam Barbaram vulgarem hodiernorum Graecorum a veteri puro sermone abesse, quam Italicam a Latina, ut adeo Brerewodi iudicium omnino calculum nostrum mereri videatur; quamvis nulli vereamur etiam cum maxime reverendo Dn Pfeiffero asserere, Graeco-barbaram sive recentem ab antiqua fere, uti Italicam modernam ab antiqua Latina discrepare: cum, et si Italicam et Graecam vulgarem, rudior comparatio a nobis pro instituti ratione adornata docuerit, discrimen inter Italicam et Latinam saepius equidem fuisse notabiliter majus discrimine isto, quod inter Graecam antiquam et hodiernam Barbaram deprehendebatur; attemen, hoc non obstante, existimemus, non ita incommode differentem utriusque linguae Graecae per illud, quod inter Italicam et Latinam intercedit discrimen, exprimi, modo docens illa limitatio adjiciatur.*»

(²) Calleberg, Grammatica linguae Graecae vulgaris, quae hodiernae Ecclesiae Graecae veracula est.—Paradigmata linguae Graecae vulgaris. Halle 1747.

μένων, ὅτι οὐδεμία σχέσις ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς γλώσσης τῶν Γραφῶν καὶ τῆς καθωμιλιτμένης ἑλληνικῆς, καὶ ἐπομένως, ὅτι ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητος καθίστατο ἡ μετάφρασις αὐτῶν. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ, ἤκιστα βεβαίως σοφοῖς ἀνδράσιν ἐμπρέποντι, ὡς μνημεῖα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἐθεωρήθησαν πάντα τὰ μισοβάραρα τῶν Γραικοῖταλῶν στιχουργήματα, ἀγράμματοι δὲ καὶ μίσθαρνοι Ἕλληνες ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῶν μετέφρασαν τὰς Γραφὰς καὶ τινὰ βιβλία τοῦ λουθηρανικοῦ καὶ καθολικοῦ δόγματος· οὕτω δ' ἐν Γερμανίᾳ ἐμορφώθη ἐκτρωματικόν τι ἰδιώμα, τὸ ὁποῖον ὀρμητικῶς κατεπολέμησεν ὁ πολὺς τὴν εὐρωμαίθειαν Θεσσαλός, Ἀλέξανδρος ὁ Ἑλλάδιος, ὡς μετ' ὀλίγον ρηθήσεται.

Ἐπισυνάπτομεν δὲ ὑποδείγματα τινὰ τοῦ ὀθνείου τούτου ἰδιώματος.

α Ἀνάμεσα εἰς τὰς ἄλλαις ἐξήγησες καὶ πνευματικὰ συγγράμματα, ὅπου εὐγαίνουσι εἰς φῶς σμᾶ εἰς τοὺς χριστιανούς, ἐράνη ἀκόμι ἀξίον νὰ μεταγλωττισθῆ εἰς τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων γλώτταν τὸ παρὸν βιβλίον τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, ὅπ' οὔναι στερεωμένη εἰς ὄλους τοὺς τόπους τῆς Βελγικῆς πολιτείας. Εἰς τὴν πίστιν καὶ διδασκαλίαν τῆς ὁποίας, συμφωνοῦσιν ἀκόμι καὶ ὄλαις αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἰνγλιτέρας καὶ Σκοτίας, ὡσάν πολλαῖς εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ἀλεμανίαν, καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου. Καὶ ἐτούτη εἶναι ἡ ὀρθόδοξη θρησκεία, ὅπου μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἶναι θεμελιωμένη εἰς τὸν ἱερόν του λόγον, ὅπ' οὔναι ὁ μοναχὸς τύπος καὶ μόνος νομοκάνοντας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ εἶναι διορθωμένη εἰς τὴν ἀπλήν καθαρότητα τῆς προτερηνῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἀπ' ἐκεῖθεν ὅπου ἦτον διὰ τὰ συμβεβηκότα τῶν ἀπερασμένων καιρῶν ἀπ' ὀλίγον ὀλίγον παραστρατευμένη Ὁ τύπος τῆς ὁποίας Θρησκείας μ' ὄλα τὰ μέρη καὶ ἀκόλουθά της συναγμένα καὶ μὲ τάξιν ὀρδινασμένα, δείχεται ἐδῶ ὡσάν μέσα εἰς ἓνα καλῆρπτην καθάρια. Τὸ πρῶτον μέρος περιέχει τὴν Ὁμολογίαν ὅπου κάμνει ἡ Βελγικὴ ἐκκλησία ὀμπροστὰ εἰς τὸν κόσμον, διὰ ὄλα ἐκεῖνα ὅπου αὐτὴ πιστεύει καὶ ἐπαγγέλλεται. προπούμενα τῆς θεϊκῆς μεγαλειότητος εἰς τὴν λατρείαν καὶ δούλευσίν της, καὶ εἰς αἰώνιον σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δεύτερον μέρος εἶναι ὁ Κατηχησμὸς, ἤγουν, μία καθαρὴ καὶ κοντόλογη μάθησις τῶν δογμάτων ἐκείνης τῆς ὀμολογίας, ὅπ' οὔναι ἀναγκαιότερα νὰ πιστεῦῃ καὶ νὰ κάμῃ κάθε χριστιανός (¹).

(¹) Τῶν Ἑκκλησιῶν τῆς Βελγικῆς Χριστιανικῆς καὶ Ὀρθόδοξης Διδασκαλίας καὶ τὰς ἑς. Ἠγουν, Ἐξομολόγησις, Κατήχησις, Δειτουργία, καὶ Κανόνες Ἑκκλησιαστικοί,

Ἄλλ' ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου τούτου γεγραμμένου ὑπό τινος λογίου Ἕλληνας, καὶ ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν δὲν εἶχον ἐτι ἀναφανῆ ἐν Γερμανίᾳ οἱ αὐτοφραζόμενοι μορφῶται τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ὑποφέρεται πῶς. Πλὴν τί νὰ εἴπῃ τις περὶ τῶν ἐξῆς ἐπιστολῶν; (1)

• Ἐπιστολὴ πρώτη εἰς τὸν Μητροπολίτην τῆς Φιλιπποπόλεως.

• Παινερότατε καὶ λογιότατε κύριε Μητροπολίτε, Κίριε καὶ φίλε ἐν Χριστῷ τιμιότατε.

• Πολλὰ ἐπιθυμῶ διὰ νὰ γροικῆτω μαντάτα καλὰ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος· δὲν ἤξεύρω ἀνίσως καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅπου ἤρθε ἐδῶ φημὶ, πῶς λιστάδες ἐγδύσασι σὰς εἰς τὴν στρατάν· ἀμὶ ἀνκαλὰ καὶ τέτοια; λογῆς ἐναντιότης ἤθελα συμβαίνει, ἕμος ἐλπίζω, πῶς ὁ Θεὸς θέλει ἀποδείξει εἰς τὸ τέλος εἰς τὴν Πανιερότητά σου, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργῶ εἰς ἀγαθόν. Παρακαλῶ τὸν Θεόν, διὰ νὰ σὰς ἐτοιμάσῃ εἰς τῆς ἀληθινῆς κατὰστασιν τῆς πίστεως ψυχῆς, ὅπου μὲ τὸν ἅγιον Παῦλον καυχάται εἰς ταῖς θλίψεις ἤξεύροντας, πῶς ἡ θλίψις ὑπομονὴν καταργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει, ἀμὶ βεβαιώνει, καὶ θεμελιώνει τὸν ἀνθρώπον, ἀφάντες ἐπέραςε ἀπὸ τὰ παθήματα, δίχως ὅποια κανένα; δὲν γίνεται κοινῶς τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ὅποιαν Θεὸς μᾶς ἐκάλεσε. Δόκτωρ Κοράς ἐπήγα εἰς τὴν φράντζαν λίγῳ ἀπὸ τὸν μισευμὸν τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος ἀπ' ἐδῶ. Πάπας Σαραφεῖμ ἔχει καλὴν ὑγία, καὶ εἶναι κόντα εἰς τὸ τέλος μὲ τὴν κοινὴν διαθήκην εἰς τὴν ἅπλην ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν· κάποιος

Εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων κοινὴν γλῶτταν μεταφρασμένη. Ἐτυπώθη ἐν Λουδοῦνῃ τῶν Βεστέδων, περὰ Βουαδεντούρα καὶ Ἀβραάμφ τοῖς Ἐλζεβιρίοις, τῷ εἰρημῷ ἐτι τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. • Εἰς μέγθ 8, σελ. XII—500.

(1) Henrici Guilielmi Ludolli, aulae Anglicanae secretarii, epistola ad quosdam suos in Ecclesia Graeca amicos scripta sermone Graeco vulgari. Edidit D. Jo. Henr. Callenbergius, theol. et phil. prof. publ. ord. Halae, in typographia orientali Instituto Judaici, 1747. (Ἐπιστολαὶ τοῦ μακαρίου Ἑνρίκου Βυλλέλου Λουδόλφ, Νέμετζου, ἀλλὰ σεκρεταρίου ἐν Ἱγγλιτέρρα πρὸς τινὰς τῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἑλληνικῇ φίλων. Ἐν ἔτει φψμζ. • Ἐν τῷ ἐκ σελίδων 26 βιβλιαρίῳ τούτῳ, χορηγηθέντι μοι ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ φίλου Κ. Σοφ. Οἰκονόμου, περιέχονται, ἐκτὸς τῶν δημοσιευομένων, καὶ ἕτεραι δύο ἐπιστολαὶ αὐτοῦ Λουδόλφ πρὸς τὸν ἐν Ἀμστελοδάμφ διετρίβοντα προσήλυτον Ἀνδρέαν Νικέλαν (ἐκ Κοκινέγγας 23 Ἀπριλίου 1703). •

Θεοπτεῖς ἄνθρωποι ἐμαΐζωξασι ἄσπρα, διὰ νὰ τυπωθῇ ἔγω νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ὀλλάνδιαν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ τάχατες εἰς τὴν γερμανίαν, διὰ νὰ ἐδῶ μίαν βόλκην τοῦ φίλου μου εἰς ἐκείνα τὰ μέρια· δὲν ἤξεύροντας πότε θέλω γυρῆσαι ἐδῶ· ἔτ' εἰ μεταδιδόντας τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀπομείνω.

• P. S. Ἀρόντις ἔγραψα τὰ ἀπάνω ἐφέρθηκε εἰς τοῦ λόγου μου τὸ τίμιόν της γράμμα ἀπὸ ταῖς 18 Ἰουλίου. Ὁ ἐπιφέρων ἐκείνην ἔργασε τόσον εἰς τὸν θρόνον, ἐπειδὴ Μιλορδ Παδσαχτ εἶχε δουλείας διὰ τὴν βασιλίαν σιμὰ εἰς κάποιους Πρίντζους τῆς Γερμανίας· καὶ ὕστερα ἐκράθηκε πολλὴν καιρὸν εἰς τὴν Ὀλλάνδιαν διὰ τὸν ἄνεμον ἐναντίον. Κακοφαίνεται, πῶς ἐγὼ μισέοντας ἀπ' ἐδῶ δὲν θέλω ἔχει ἀφορμὴν, διὰ νὰ βοηθῶσω τὸν νεόν Ἀλέξανδρον, τὸν ὁποῖον μοῦ ἐσυμπιστάσατε. Ὅσοι μὲ γνωρίζουσι, ἤξεύρουσι, μὲ ποίαν προθυμίαν καὶ χαρὰν συντρέχω κατὰ τὴν δύναμίν μου εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν ξενῶν, μάλιστα ὅπου ἔρχονται ἀπὸ μακρὰ, καὶ εἶναι σωματικῶς ἀπὸ φίλους, τοὺς ὁποῖους ἔχω πολλὰ ἐντίμους. Ταῖς ἰδ' τοῦ Μαρτίου ἀψγ.

• Ἐπιστολὴ δευτέρα· εἰς τὸν Μητροπολίτην Κύριλλον.

• Πανιερότατε καὶ σοφότατε κύριε Μητροπολίτα, Κύριε καὶ φίλε ἐν Χριστῷ ἐντιμώτατε.

• Δὲν ἤξεύροντας ἀνίσως καὶ ἡ ὑμετέρα Πανιερότης ἔλαβε τὴν ὕστερινὴν γραφὴν μου, ἐφανήθηκέ μου καλὸ νὰ σὰς στείλω τὸ μεταγράμματός· ἐτελειώθηκε ἐδῶ ἡ καινὴ διαθήκη εἰς τὴν ἅπλην Ῥωμαίων γλώσσαν· ἀνακὰ καὶ ἤξεύρω, πῶς ἡ ὑμετέρα Πανιερότης δὲν ἔχει χρεῖαν ἀπὸ τέτοιας λογιῆς μετάρρασι, ὅμως ἐτόλμησα νὰ τῆς πέμψω ἓνα βιβλίον μὲ τὰ καράβια, εἰς σημάδι τῆς καλῆς ἐνθυμίσεώς μου, ἐλπίζοντας, πῶς θέλετε τὸ δεχθεῖ μὲ τὴν συνηθισμένην σὰς φιλοφροσύνην· ἀμὶ ἀνίσως καὶ ἔχετε κάποιους φίλους, ὅπου δὲν καταλαμβάνουσι τὴν, ἑλληνικὴν γλώσσαν, καὶ μὲ ὅλον τούτο ἔχουσι πῶς πνευματικὴν διὰ νὰ θρέψουσι τὴν ψυχὴν τους μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, θέλω στείλει εἰς τὸν συντοπῆτήν μου (ὅπου σὰς ἔγχειρίζει ἐτούτο τὸ γράμμα) κάποιον βιβλίον, καὶ ἐκεῖνος θέλει τὰ χαρίζει εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποῖους ἡ ὑμετέρα Πανιερότης τοῦ συστήνει.

• Κάθε ἡμέραν βεβαιώνομαι περισσότερο εἰς τὴν γνώμην, πῶς ἐποντείνωμεν εἰς ἐκείνον τὸν καιρὸν, διὰ τὸν ὁποῖον μιλεῖ ὁ Σωτῆρ

μας εἰς τὸ κα Κεφ. κατὰ λουκ. Εἰς τὸ τόπον σας δὲν ἠμπορεῖτε νὰ πιστέψετε τὴν παραχρῆν ὅλης τῆς Εὐρώπης, τόσο εἰς τὰ ἐσωτερικὰ, σὰν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ· διὰ τὴν ὁποῖαν ἀγγρεμὴν συλλογίζομαι, πῶς αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἀρχινίσασιν νὰ σαλευθοῦσι· ἐννοῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀόρατους, τοῦτ' ἔστι, ταῖς δυνάμεις πνευματικαῖς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους· μοῦ γράφουσι ἀπὸ τὴν Ῥώμην, πῶς ὁ σεισμὸς τῆς γῆς ἦτανε ἐκεῖ τόσο φορικτὸς, νὰ νομίζουσι πῶς ὅλη ἡ Ῥώμη ἤθελε καταπιθῆ· ἀκόμη διηγούνται, πῶς ὅλεις ταῖς φιλακαῖς τοῦ σαντ' ὀρίκιο (κρίσις διὰ τοὺς ἐναντιουμένους εἰς τὴν πίστιν τῆς Ῥώμης) εἶναι γεμάταις ἀπὸ ἀνθρώπους, κατακρινόμενους διὰ διάφορα δόγματα· ἀς εἰσώσῃ μας ὁ Θεὸς, διὰ νὰ καλὰ διακρίνομεν ἐτοῦτον τὸν καιρὸν, ἀναλάβοντες τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, περιγραμμένην εἰς τὸ 5^{ον} Κεφ. πρὸς Ἑφεσ. διὰ νὰ στήσωμεν ἀκίνητοι εἰς ἐτούταις ταῖς ἡμέραις τῆς ἐκδικήσεως, καὶ πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ εἰς πάσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς, νικήσωμεν· καὶ ἔτι εὐρισκομένοι πίστοι ἄχρι θανάτου. λάβωμεν τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ χορίζῃ ἐτοῦτο εἰς τὴν ἡμετέραν Πανιερότητα ἐν καιρῷ καὶ μέτρῳ, ὅπου ἡ ἀτέλεια καὶ ἀνεξερρήνητος ἀγάπη καὶ σοφία καὶ δυνάμεις τοῦ ὑψίστου ὀρίζῃ· ἀπομείνω μὲ καλὴν καρδίαν (κ. τ. λ.) Ταῖς 14 ἀπριλοῦ ἀψφ.

• Ἐπιστολὴ τρίτη. Πρὸς τὸν πάπα Μακάριον, πρωτοσυγγέλλου τοῦ ἀγίου τάφου.

• *Αἰδισιμότατε Κύριε, φίλε καὶ ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ ἀγαπητότατε.*

• Κατὰ πολλὰ ἐχάρηκα, οὐ μοναχὰ διὰ τὴν φιλικὴν γραφήνσου, ὅπου μοῦ ἤρθε μὲ τὸν κύριον Ἄδελουγγ, ἀμὶ ἔκομι διὰ τὴν καλὴν τύχην μου, εἰς τὴν ἀνταμώνοσίν μου μὲ τοὺς φίλους τῆς λογιότητός σου, τὸν Πάπα Νικολάον καὶ τὸν κύριον Ἀναστάσιον· δὲν ἠμποροῦσα νὰ σοῦ διηγηθῶ τὴν ξεφάντοσιν ἐδικήν μου καὶ τῶν φίλῶν μου εἰς τὴν ἄλλε, ὅταν ἐσμιχθήκασιν ἐκεῖ, καὶ ἐστοχασθήκαμεν τὴν θαύμαστυν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὅπου μοῦ ἔβαλε τὴν γνώμην ταξιδίου ἀνατολικῶ εἰς τὸν ν.ῦν καὶ εὐλόγησε τὴν ἀναστροφὴν μου μὲ κάποιους καλοὺς ἀνατολικοὺς τέτοιον τρόπον, διὰ νὰ ἰδοῦμεν ἀκόμη κάποιους ἀπὸ τὸ γένος σας ἀναμετάσας. Ἐλπίζω πῶς οἱ φίλοι μου εἰς τὴν ἄλλε θέλουσι ἐγνοιασθεῖ, διὰ νὰ μὴν μετανοήσουσι οἱ συντροφίτοι σου τὸν

ἐλεείμιόν τους εἰς ἐτούτα τὰ μέρη. Ἐγὼ δὲ παρακαλῶ τὸν Θεόν, διὰ νὰ εὐλογήσῃ τὸν κόπον τους καὶ τὴν σπουδὴν τους εἰς τὴν ὀφείλειαν ἐδικὴν τους καὶ ὄλων τῶν ἀδελφῶν τους. Ὁ κύριος Ἄδελουγγ θέλει σοῦ διηγηθεῖ, πῶς προάγει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς ἐτούτα τὰ μέρη, καὶ πῶς κάθε ἡμέραν ὁ Θεὸς ἀξιώνει περισσώτερους, διὰ νὰ φθάξοι εἰς γνώσιν ζώσαν τῆς σωτηρίας, ἡ ὁποῖα εἶναι ἡ ἀνάστασις τῆς εἰκότος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἡ ἀνθρωπος καινός, κατὰ Θεὸν κτισθεὶς ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας· ἀγκαλιὰ καὶ Θεὸς ἐγείρει τέτοιας λογῆς χριστιάνους τόσο εἰς τὴν ἰγγλιτῆρρα καὶ ἀλ-λάνδα, σὰν εἰς τὴν γερμάνιαν, μὲ ὄλον τοῦτο δὲν εὐρίσκω εἰς κανένα τόπον τόσο μεγάλην εὐλόγιαν, ὅσο εἰς τὴν ἄλλε καὶ κάποιους ἄλλους τόπους ἀποκάτο τὸν βασιλέα τῆς Προύσσιας· φαίνεται μου πῶς ἀρχιμῆζει ὁ Θεὸς νὰ χαρίζει πάλαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν του κάποιους θεοσόφους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦσι νὰ εἰποῦσι μὲ τὸν ἅγιον Παῦλον: ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδειξί πνεύματος καὶ δυνάμεως. Κάθε καλὸς χριστιανὸς προσεύχεται, διὰ νὰ αὐξάνει ὁ Θεὸς τὸν ἀριθμὸν τους, καὶ τὴν δίναμίν τους, διὰ νὰ φανερωθῇ γλήγορα ἡ δόξα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἰς ὄλην τὴν οἰκουμένην, καὶ διὰ νὰ ἐν τάχῃ καταργηθῇ ἡ βασιλεία τοῦ σκότους. Ἐγὼ ἦρθα ἐδῶ εἰς δύο ἢ τρεῖς ἐβδομάδες καὶ μετὰ ταῦτα ἔχω νὰ ἰδῶ τοὺς φίλους μου εἰς ἄλλους τόπους. Παρακαλῶ τὴν λογιότητά σου, νὰ δεχθῆς ἀγαπητὴ καὶ τοὺς δύο φίλους μου, ὅπου συντροφιᾶζοσι τὸν κύριον ἀδελούγγ εἰς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν, καὶ διὰ νὰ εὐρίσκουσι τόπον εἰς τὴν φίλιαν σου, ἐλπίζω πῶς δὲν θέλουν ἐντροπιάσει ἐμένα διὰ τὴν σύστασίν μου. Τὰ προσκυνήματά μου εἰς τὸν μακαριότατον καὶ εἰς τὸν μητροπολίτην τῆς Καισαρείας καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους, ὅπου μὲ θυμοῦνται, καὶ ἐγὼ ἀπομείνω

ἀπὸ τὴν μπερλιν σεπτεμβρίου 18 αΨγ'.

• Ἐπιστολὴ τετάρτη Εἰς τὸν Μητροπολίτην τῆς Φιλιπποπόλεις.

• Κύριε καὶ φίλε ἐν Χριστῷ τιμιότατε.

• Ἐλαβὰ ἐγὼ τὸ τίμιον γράμμα τῆς ὑμετέρας πανιερότητος ἀπὸ ταῖς 25 τοῦ Μαΐου, καὶ εὐχαριστῶ σας πολλὰ διὰ τὴν καλὴν ἐνθύμισίν μου. Ἐδῶκα τὴν ὑμετέραν γραφὴν εἰς τὸν Πάπα σερραφείμ, ὅπου

ἔφισε τὴν ἰγγιλιτέρα, καὶ κἀθεταὶ τῶρα εἰς τὴν ἄλλε τῆς γερμάνιας, μὲ τοὺς ἄλλους δύο ῥωμαίους, ὅπου ἤρθασιν ἀπὸ τὴν πόλιν, τὸν Πάπα Νικολάον καὶ τὸν κύριον ἀναστάσιον. Πιστεύω, πῶς ἐκαταλάβετε ἀπὸ τὴν γραφὴν τοῦ Πάπα Σεραφείμ, πῶς ἐκεῖνος καὶ χότζα μπάμπα ἐγνοιασθήκασι διὰ τὰ σεπέτιά σας, καὶ τὰ ἐστειλάσι μὲ τὰ καράβια, ὅπου ἐμισέψασιν ἀπὸ τὴν ἰγγιλιτέρα ἐτοῦτο τὸ καλοκαίρι· ὅπου γράφει ἡ πανερότης σου διὰ τὰ βάσανα καὶ πάθει τῆς, παρακαλῶ τὸν Θεόν, νὰ τῆς φανερώσει τὸ μυστήριον τῶν θλίψεων, δίχως ταῖς ὁποῖαις δὲν σταυρώνεται ὁ παλαιὸς σαρκικὸς ἄνθρωπος· ἔμαθα ἐγὼ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐκείνων τῶν λογίων τοῦ ἀγίου Παύλου· καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομόνην κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομόνη δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει. Εὐρηκα ἐγὼ μὲ τὴν δοκιμασίαν, πῶς τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργοῦν εἰς ἀγαθόν· καὶ πῶς πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ παρόν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λυπῆς, ὑστερὸν δὲ καρπὸν εἰρημικὸν τοῖς δι' αὐτοὺς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. Ἐτούτη ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ὁμοίότης τοῦ θελήματός μας μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ νόμος καὶ ἡ διόρθωσις ὄλων τῶν λογισμῶν, λογῶν καὶ ἐργῶν μας. Ὅταν ἡ δύναμις τοῦ σωτῆρος μας ἐτζι ἐφανερώθηκε εἰς τὴν ψυχὴν μας, καὶ ἐκατάργησε τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ τοῦ διαβόλου, τὴν ἀγάπην κοσμικὴν, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις σαρκικαῖς, τῆς δόξας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀναπαύσεως τοῦ κορμίου, τότες εἰρίσκομεν, πῶς Χριστὸς μας ἐγεννήθηκε ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν Παῦλον: τὸν μὴ γνῶντα ἁμαρτίαν ὑπερ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γινώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ· ἀφόντις ἐμάθαμεν διὰ μέσου τὸν θλίψεων ἐτούτων τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐγεννηθήκαμεν μετεχοὶ ἐτούτης τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁμοιότητος μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, γινόμεν τὸν καρπὸν εἰρημικὸν τῆς ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν μας, τὴν ὁποῖαν ἀνάπαυσιν ὁ Θεὸς ὑποσχέθηκε εἰς ἐκείνους, ὅπου ταπεινώνονται ἀποκάτω εἰς τὸ χεῖρι του· ἐτζι βλέπομεν, πῶς αἱ θλίψεις μας διδάσκουσι τὴν ὑπομόνην καὶ ὑπακοὴν, ἡ δὲ ὑπακοὴ εἶναι ἡ ρίζα τῆς δικαιοσύνης, ἡ δικαιοσύνη γίγναι εἰρήνην, καὶ ἡ εἰρήνη τὴν χαρὰν ἐν πνεύματι ἀγίῳ· καὶ ἐτζι πρέπει νὰ περάσομεν ἀπὸ πόλλαις θλίψεσιν, πρὸς τοῦ νὰ ἐμπῶμεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ἀς χαρίζει τὴν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ ἄπειρον ἑλεόστου, εἰς τὴν ὑμετέραν πανιερότητα, διὰ νὰ

χάρωμεν εἰς τὴν ζωὴν αἰώνιον διὰ τὴν φιλίαν, ὅπου Θεὸς ἔκαμε ἀνά-
μεσά μας εἰσαέτουτον τὸν κόσμον· τὸ ὅποιον εἴγομαι εἰς τὸ ὄνομα
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπομείνω.

• Ἀπὸ τὴν μπερλὶν Σεπτεμβρίου 19 αῤῥ.

• Ἐπιστολὴ πέμπτη πρὸς τὸν Πάπα . . . (1)

• *Φίλε καὶ ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ ἀγαπητέ.*

Ἐρθᾶξαμεν ἐδῶ μὲ ὑγίαν, δοξά σοι ὁ Θεός, καὶ οἱ φίλοι μου ἐδῶ
μὲ ἐδεχθήκασι μὲ πολὺν ἀγάπην· γράφω ἐτοῦτο μοναχᾶ, διὰ νὰ σε
παρακαλέσω, νὰ στοχασθῆς μὲ πόσῃ φροντίδᾳ ἐγὼ ἐγνοιάσθηκα ἀπὸ
τὴν ἀρχὴν τῆς γνωριμίας μας, διὰ νὰ σοῦ δουλέψω κατὰ τὴν δύν-
αμίν μου· καὶ δὲν ζητῶ ἄλλο τίποτε, παρὰ νὰ ἀφήσεις καλῖτεραν
φήμην ὀπίσω σου εἰς τὴν ἄλλε, παρὰ ὅπου ἔκαμες εἰς τὴν ἰγγλι-
τέρρα· ἐλπίζω, πῶς ὁ Θεὸς θέλει σοῦ ἀνοίξει περισσοτέρω καθ' ἡμέ-
ραν τὰ μάτια ἐσωτέρικα, διὰ νὰ ἰδῆς τοὺς ἐχθρούς σου, καὶ διὰ νὰ
γυρᾶίης ἐπιμελῶς τὴν βοήθειαν ἀναγκαίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, χωρὶς τὴν
ὅποιαν δὲν θέλεις ποτὲ φθάξει εἰς τὴν νίκην τους· θέλει εἶσαι ὁμορφὴ
ἀρχὴ τοῦ δρόμου, ἀνίσως καὶ γνωρίζεις, πῶς δίχως λόγον πάντα
εἶχες μεγάλο θάρρος εἰς τὴν πανουργίαν σου, καὶ δὲν ἐψίφισες ποτὲ
κάποιαν συμβουλήν, ἣ ὅποια δὲν ἤρρεσε εἰς τὸν σαρκικὸν νοῦν σου·
ἀνίσως καὶ ἤθελες ἔχει τὴν φρονιμάδα, ὅπου νομίζεις, δὲν ἤθελες μισέψαι
ἀπὸ τὴν ἰγγλιτέρρα μὲ τέτοιον τρόπον· ἀνκαλὰ καὶ ἐγὼ δὲν πι-
στεύω ὅλα, ὅπου ἐκεῖ μιλοῦσι ἐναντίο σου, μὲ ὄλον τοῦτο βλέπω,
πῶς ἔδωκες ἀφορμὴν εἰς τοὺς λοιδορούς μὲ τὴν ἀστοχασίαν σου εἰς
ταῖς συναναστροφαῖς· συνχώρησέ μου τὴν ἐλευθερίαν, μὲ τὴν ὅποιαν
γράφω· ἀναγκάζει με ἡ ἐπιθυμία, νὰ ἰδῶ μίαν ἡμέραν κάποιον κάρ-
πον τῆς φιλίας μας, καὶ τέτοιον κάρπον, ὅπου ἔχει νὰ ἀπομείνει εἰς
τὸν αἰῶνα· ἀνίσως καὶ ἐλπίζεις κάποιαν προκοπὴν εἰς τὰ πνευμά-
τικα καὶ εἰς τὴν γνώσιν εἰς τὴν ἄλλε φρόντιζε νὰ μὴν ἐνοχλήσεις
ἐκείνους, ὅπου μὲ χριστιανικὴν καρδίαν ἐπιθυμοῦσι νὰ σοῦ ἀποδεί-
ξουσι τέτοιαις λογῆς ἀγάπην, σὰν δὲν εἴρισκεις εἰς κανένα ἄλλον
τόπον· αἶμι ἀνίσως καὶ γνωρίζεις ἄλλον τόπον ὠφελιμότερον, τόσον

(1) Ἀναντιρρήτως ἀποστέλλεται πρὸς τὸν Μιτυληναῖον ἱερομόναχον Σεραφεῖμ,
καρπὸ τῆς κακοηθείας τοῦ ὁποίου πολλὰ παραθεῖ οἱ Ἑλλάδες.

εἰς τὰ κόσμικα, ἔσον εἰς τὰ πνευματικά, μὴ ἀργίσεις νὰ πάγεις ἐκεῖ διὰ νὰ μὴ δώσης αἰτίαν εἰς τοὺς φίλους μου, νὰ στενάζουσι μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ εὐκαιρα ἐξοδιόσουσι εἰς ἐσθὴν καὶ τὰ ἄσπρα καὶ τὸν κόπον καὶ τὸν καιρὸν τους. Προσεύχου νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀκατάστασιαν τοῦ νοῦ καὶ ἀπὸ τὴν προπαίτιαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγχειρίζεται πόλλα, καὶ τελειώνεις λίγα, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εἰσαρτηθῆς εἰς τὰ αἰσθητήριά σου· ἐγὼ δὲν θέλω παύσει, νὰ παρακαλέσω τὸν Θεόν, διὰ νὰ σὲ κυβερνήσῃ δυνατὰ μὲ τὸ ἄγιον πνεῦμα του, διὰ νὰ πληρωθῇ εἰς ἐσθὴν ἢ εὐχὴ τοῦ ἁγίου Παύλου ἀπὸ τὸ 16 κόμμα ἕως τὸ τέλος τοῦ 3 κεφ. πρὸς Ἐφεσίους· διὰ νὰ μεταλάβῃς μίαν ἡμέραν τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως σου, ὅτι ἐν ἀπλότητι καὶ εὐκρινείᾳ Θεοῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ ἀλλ' ἐν χάριτι Θεοῦ, καὶ ἐγεννήθικες τέτοιο σκεῶς εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον καὶ εὐχρηστον τῷ δεσπότῃ διὰ νὰ στηρίξεις τὰ ἀσθενῆ μέλη τῆς Ἐκκλησίας σου, καὶ διὰ νὰ γρικοῦσι, πῶς ἔλαβες πνεῦμα ἀγάπης καὶ δυνάμεως καὶ σοφρονισμοῦ καὶ ἐτζι σὲ ἀφίνω εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, γεννηθῆτω τὸ θέλημα του, ἀνίσως καὶ γρικοῦ καλὰ μαντάτα διὰ τὴν προκοπὴν σου. τόσον εἰς τὴν ἀπάρνησιν τοῦ λόγου σου, ὅσον εἰς μάθησιν, θέλω εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν· ἀνίσως καὶ συμβαίνει τὸ ἐναντίον, θέλω χάριαι μὲ ὄλον τοῦτο, ἐπειδὴ ἔλαβα χάριν, διὰ νὰ σου ἀνέξω ἕως τὸ τέλος τῆς συντροφίας σου· θαυμάζομαι διὰ τὴν ἔγνωσιν τῆς πρόνοιαι τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ λόγου σου, ὅπου σοῦ ἔστειλε τέτοιαν αἰσχύνην εἰς τὴν ἰγγιλτέρρα, ὅταν ἀρχίνησες νὰ ὑπεριφανευθῆς . . . βλέπεις ἀπὸ τὴν γραφὴν τοῦ δόκτορ Slagge, τί λογίζονται εἰς τὴν ἰγγιλτέρρα διὰ τὴν ἀφεντιάσου· Ἄνδρέα Νικολά μου ἔγραψε ἀπὸ τὴν Ἀμστερδὰμ, πῶς ἦτανε ἄρρωστοι· χαίρέτησε τοὺς συντοπίτους σου· καὶ ὁ Θεὸς παντοδύναμος νὰ σε φυλάττει, καὶ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς.

« ἀπὸ τὴν μπερλιν. 5 Oct. 1703. Ὁ πιστὸς φίλος σου καὶ δοῦλος ».

Ἦδη τὸν Ἑλληνικὸν γένος ἤρχισε ν' ἀνακύπτῃ ἀπὸ τῆς δουλικῆς νάρκης, καὶ ὡσεὶ θέλον ἵνα ἰκανοποιήσῃ τὴν ἐξεγεθεῖσαν φιλοτιμίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ἀμαθείᾳ, περὶ παιδείας καὶ μόνον περὶ παιδείας ἤρχισε νὰ σκέπτηται. Ἀρχιερεῖς καὶ προὔχοντες μετ' ἀδελφικοῦ ζήλου διαθερμαίνοντες τὴν εὐγενῆ ἐκείνην τάσιν προσεκάλουν πανταχόθεν διδασκάλους, καὶ ἀφειδῶς ἑλλοπάνων εἰς ἀνέγεσιν σπουδαστηρίων,

τῶν ὁποίων αἱ πύλαι ἀνοικταὶ ἀνεξαίρετως ἦσαν καὶ εἰς τὸν πλούσιον καὶ εἰς τὸν πένητα. Ἰδίως ὁμως ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἀνέβαλλεν εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἴστρον χώρας, τυχούσα τῆς ὑψηλῆς προστασίας σοφῶν καὶ φιλελλήνων ἡγεμονῶν. Ἐκ τῶν τότε ἰδρυθεισῶν ἐν Ἰασίῳ καὶ Βουκουρεστίῳ ἑλληνικῶν τυπογραφείων ἐξεδόθησαν πολλὰ καὶ διάφορα συγγράμματα, ἐν οἷς καὶ νεοελληνικὰ οὐκ ὀλίγα.

Τότε καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἰδίωμα, τέως διατηροῦν τὸ Ἑλληνίζον βυζαντινὸν ὕφος, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς σιγιλλοῖς, τοῖς αὐθεντικοῖς χρυσοδούλλοις καὶ ταῖς ἀκολουθίαις τῶν ἁγίων, ἠπλοποιήθη ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Σεβαστοῦ Κυμηνίτου καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων καὶ ἐκδοτῶν διαφόρων πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γεγραμμένων βιβλίων, ὡς δεικνύται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπῶν.

« Ἰστέον, ὅτι γράφοντες τὸν παρόντα κατάλογον, καὶ μέλλοντες τέλος ἐπιθεῖναι τῷ τόμῳ ἦλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν κάποιον διόλου βλάσφημον καὶ μάλιστα πληρέστατον βωμοχολίας καὶ ἀκαθαρσίας, περὶ ᾧ σὺν Θεῷ ἄλλοτε ἐροῦμεν πληρέστατα, σὺν δὲ λέγομεν, ὅτι περὶ τῆς τυραννικῆς τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης ἀρχῆς λέγει, ὅτι οὐδέποτε ἡ ἐκκλησία ἀπέβαλλε ταύτην, καὶ ὁμως δὲν λέγει ἀλήθειαν ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου καὶ ἄθρει ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα, ἐπειδὴ τὰ πλείονα ὡς εἴπομεν καὶ κατὰ πλάτος ἰδίως ἐστὶ πραγματείας ἔργον...

« Ὁ Θεοδώρητος κακῶς ἐναντιούμενος τῷ μεγάλῳ Κυρίλλῳ καὶ καταφρονήθεις ἔγραψε τῷ αὐτῷ πάπα Λέοντι τῷ μεγάλῳ ὑπερογκά τινα ὡς λαβόντι τὴν αὐθεντίαν τῆς συνόδου παρὰ τοῦ βασιλέως· τί γὰρ θαυμασιῶν ἦτον νὰ γράβῃ εἰς ἄνθρωπον κολακευτικά ἐκεῖνος ὅπου ἔγραψε κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ αἰρετικά· καὶ ὁ πάπας ἢ ἠδυνθείς ἢ ἀπατηθείς ἔγραψε περὶ αὐτοῦ τῇ συνόδῳ· ἀλλ' ἡ σύνοδος οὐχ ἀπλῶς δεχομένη τοῦ Ῥώμης τὰ γράμματα ἐξέταξε τὸν Θεοδώρητον, ὃν μὴ ἀναθεματίσαντα τὸν Νεστόριον ῥητῶς, τὸν ἐδίωξε, τὸν ἐκατηγόρησε, τὸν ἐκαταφρόνησε, καὶ Μαχαῖιον τὸν εἶπεν, ἕως ὅπου μετὰ τὰ πολλὰ ἀναθεμάτισε τὸν Νεστόριον ὁ Θεοδώρητος, καὶ τότε τὸν ἐδέχθη (1). »

(2) « Ἀλλὰ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας, πότε τὰ ἅγια τελειοῦνται συντόμως ἀπεδείξαμεν, πῶς δὲν τελειοῦνται διαμέτου

(1) Προεγόμενα Δοσιθέου εἰς Τόμον Ἀγίας (1698)

(2) Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου, Δογματικὴ Διδασκαλία (1703) σελ. 28, 80, 89, 400.

τῶν κυριακῶν λόγων, λέγω τοῦ, λάβετε φάγτε, καὶ πίετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, καὶ τὸ αἷμά μου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐντεύξεως καὶ καὶ ἐπικλήσεως τοῦ ἱερέως. Καιρὸς εἶναι λοιπὸν νὰ διορίσωμεν καὶ περὶ τοῦ δευτέρου ζητήματος κατὰ τὴν αὐτὴν συντομολογίαν, νὰ δείξωμεν πῶς δὲν ἔχει συνήθειαν ἡ ἀγία μας ἀνατολικὴ ἐκκλησία, νὰ μεταδίδῃ τοῖς προσιοῦσι ποτὲ ἀπὸ τὰς ἐν τῇ προσκομιδῇ προσφερομένας μερίδας, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸ κυριακὸν καὶ δεσποτικὸν σῶμα, ὁποῦ εἶναι κυρίως καὶ ἀληθῶς σῶμα Χριστοῦ.

« .. Διὰ ταῦτα οὖν πάντα ἡμεῖς ἀδιστακτικῶς πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν μηδὲν ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως καὶ ὄψεως ἐνοχλοῦμενοι, ὅτι τὰ προκειμένα ταῦτα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, διὰ τῆς ἱερᾶς ἐντεύξεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἀγίου πνεύματος μεταβάλλονται ἀληθῶς καὶ κυρίως κατὰ γε τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν τοῖς τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου συμβεβηκόσιν, εἰς αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ πρωτότυπα καὶ τεθεωμένα τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵνα διὰ τῆς μεταλήψεως τούτων ἐν ἡμῖν ἔξωμεν κατοικοῦντα καὶ μένοντα αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεόν, ὅπως μετὰ τὴν ἐκ τῶν προσκλήσεων μεταστάσιν συμβασιλεύσωμεν αὐτῷ καὶ συνδοξασθῶμεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. »

• Πάντα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἢ εἶναι ἀγαθὰ, ἢ εἶναι κακά· ἢ μήτε ἀγαθὰ, μήτε κακά· καὶ ἢ εἶναι ἐκούσια, ἢ εἶναι ἀκούσια· ἢ μήτε ἕνα, μήτε ἄλλο· καὶ τὰ μὲν ἐκούσια εἰ μὲν εἶναι ἀγαθὰ καὶ καλὰ τιμῶνται καὶ στεφανώνονται, εἰ δὲ εἶναι κακά καὶ φαῦλα, φέγονται, καταδικάζονται καὶ παιδεύονται· τὰ δὲ λοιπὰ μήτε ἕνα μήτε ἄλλο· ἢ προπατορικὴ ἀμαρτία εἶναι κακόν, ἀμὴ εἰς τὸν προπάτορα μόνον ἦτον ἐκούσιον, διὰ τοῦτο καὶ κατεδικασέν τον εἰς θάνατον αὐτὸν καὶ τὸ γένος του ὅλον· ἀμὴ εἰς τοὺς ἀπογόνους τον εἶναι ἀκούσιον, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι κακὸν ἀψογον καὶ ἀκατηγόρητον. Διὰ τοῦτο μήτε ἡ τούτου ἐλευθερία καθ' ἑαυτὴν εἶναι τιμῆς ἢ ἐπαίνων ἀξία, ὡς ἀπροαίρετος καὶ ἀκούσιος. »

• Οὕτως οὖν οἱ νεώτεροι, ὡς καὶ ἐν προομιόις ἐλέγετο, παρερμηνεύουσι κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς τὰ τῆς ἀληθείας ῥητὰ οἱ γενναῖοι, ὅθεν τοιαύτας τόγ' ἐφ' ἡμῖν ἀπολαμβάνουσι καὶ τὰς ἀποκρίσεις· καὶ οὕτω τοῦ φέγγους τῆς ἀληθείας ἀναφανέντος, τὸ σκότος τοῦ ψεύδους ἀφανίζεται. »

Κρίνω δὲ ἀναγκαῖον ἵνα περὶ τὴν περικοπὴν τινὰς ἐκ βιβλίων γεγραμμένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ, ἐκδομένων τε καὶ ἀνεκδότων.

(Κωνστατίνου Βραγκοδάτου, μετάφρασις
ἐκ τῶν τοῦ Πλουτάρχου)⁽¹⁾.

• *Προόμιον*. Οἱ περισσότεροι ὅπου καταγίνονται εἰς τὴν ἀνάγνω-
σιν τῶν ἱστοριῶν, ὑπολαμβάνουσι ὅτι αἱ ἀνέκαθεν Ἱστορίαι νὰ εἶναι
ἀνθρώπων πλάσματα καὶ γελοιοὶ μῦθοι, διὰ τὰ παράδοξα ἔργα ὅπου
εἰς αὐταῖς ἀναγινώσκονται. Ὅθεν εὐρών ὁ Πλούταρχος πολλὰ κατορ-
θώματα καὶ πράξεις ὅπου ἐσυνέβησαν εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ῥωμαίων
ὁμοίας εἰς τὰς τῆς ἀρχαιότητος, ἔκρινε πρέπον νὰ κάμῃ μίαν ἐκλογὴν,
βάνωντας κατὰ τάξιν ὑποκάτω εἰς καθ' ἓνα παλαιὸν κατόρθωμα, ἄλλο
διήγημα αὐτῷ τῷ κατορθώματι ὁμοιότατον, προσγράφοντας ὀνομα-
στί καὶ τοὺς Ἱστοριογράφους ἐκείνους, ἐξ ὧν ἐκάστην πρᾶξιν ἀνέσπασε.

• *Παράλληλον α'*. Διὰ τὸν Δάτιν καὶ Κυναίγειρον. Ἐλθὼν Δάτις
ὁ Περσῶν ἀρχηγὸς μὲ τριακοσίους χιλιάδας στρατιώτας εἰς Μαραθῶνα
τῆς Ἀττικῆς πεδιάδα, καὶ ἐκεῖ σκηνώσας ἐμήνυσε πόλεμον τοῖς ἐντο-
πίοις. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲ ὅπου ἐκαταφρόνησαν πάντα τὸ ἄμετρον πλῆ-
θος τῶν βαρβάρων, καταστήσαντες ἀρχηγούς τὸν Κυναίγειρον, Πολύ-
ζηλον, Καλλιμάχον, καὶ Μιλτιάδην, τοὺς ἐπεμψαν κατ' αὐτῶν μὲ ἐν-
νέα χιλιάδας μόνον. Συγκροτηθείσης δὲ τῆς μάχης, ὁ μὲν Πολύζηλος
ιδῶν τινα ὑπὲρ ἀνθρώπων εἶδος ἔχοντα, ἔχασεν εὐθὺς τὴν ὄψιν του,
καὶ ἔμεινε τυφλός· ὁ δὲ Καλλιμάχος ὄλον του τὸ σῶμα τρωθεὶς ἀπὸ
τῶν βαρβάρων τὰ κοντάρια, καὶ θανὼν ὀρθὸς ἐστάθη ἐπὶ ποσὶ. Κυ-
ναίγειρος δὲ κρατῶντας μὲ τὰ χέρια του ἓνα καράβι τῶν Περσῶν, ὅπου
εἶχε λύση τὰ πρυμνήσια διὰ νὰ γλυτώσῃ πλέοντας, τῶν χειρῶν ἐστερήθη.

• Διὰ τὸν Ἀσδρούβα καὶ Λεύκιον Γλαῦκον. Ἀσδρούβας Καρθαγι-
νων βασιλεὺς ὑποτάξας τὴν Σικελίαν, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ πόλεμον
κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Κάποιος δὲ Μέτελλος, τ' ὄνομα, ψφισθεὶς στρα-
τηγὸς ἀπὸ τὴν Σύγκλητον τῆς Ῥώμης, κατὰ κράτος τὸν ἐνίκησε.
Λεύκιος δὲ τις Γλαῦκων ἀνὴρ τῶν ἐπισήμων τῆς Ῥώμης, κρατῶντας
τὸ καράβι ὅπου ἦτον τοῦ Ἀσδρούβα, ἔχασε τὰ δύο του χέρια. Καθὼς
γραφεὶ Ἀριστείδης ὁ Μιλήσιος, εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Σικελικῶν.

• *Παράλληλον β'*. Διὰ τὸν Ξέρξην καὶ Ἀγησίλαον. Ξέρξης ὁ Περ-
σῶν βασιλεὺς, ἀράξας μὲ πεντακοσίους μυριάδας στρατιώτας εἰς τὸν
λίμνα τῆς Εὐβοίας Ἀρτεμισιον καλούμενον, ἐφοβήριξε σφοδρὸν πό-

(1) Τῶν Πλουτάρχου Καιρωνέως, Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν παραλλήλων μετέ-
φρασις ἀκριβεστάτη εἰς ἀπλὴν διάλεκτον. Ἐν Βουκουρεστίῳ, 1704.

λεμον τῶν Ἑλλήνων. Συγχυμένοι λοιπὸν διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν Ἀγησίλαον τὸν Θεμιστοκλέους ἀδελφὸν νὰ ἐξετάσῃ κρυφίως τῶν ἐχθρῶν τὴν γνώμην, καὶ σκοπὸν· μὲ ὄλον ὅπου Νεοκλῆς ὁ πατήρας του εἶδε κατ' ὄναρ πῶς ἤθελε χάσει τὰ δύο του χέρια· Φθάσας δὲ ὁ Ἀγησίλαος μὲ περσικὸν σχῆμα ὅπου ἦτον τῶν βαρβάρων τὸ στρατεύμα, ἐφρόνευσε κάποιον Μαρδόνιον, ὁ ὁποῖος ἦτον ἕνας ἀπὸ τοὺς σωματορῦλακας τοῦ βασιλέως, νομίζων πῶς εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς. Ὅθεν πιασθεὶς ἀπὸ τοὺς περιστάσας, καὶ δεδεδεμένος παρασταθεὶς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ὅπου τότε ἐμελλε νὰ θυσιάσῃ τοῦ Ἥλιου, ἔβαλε τὴν δεξιάν του ἐπάνω εἰς τὸν ἀναμμένον βῶμον, ὑπομένων ἀνδρείως πολλὴν ὥραν τὴν μεγάλην ταύτην βάσανον, χωρὶς ἢ νὰ πέμψῃ ἀναστεναγμὸν, ἢ νὰ χύσῃ δάκρυον, ἢ κἄν νὰ δεῖξῃ παραμικρὸν σημεῖον πόνου. Διὸ δὲ ἐλήθη πάραυθα τῶν δεσμῶν, λέγωντας· ὦ βασιλεῦ, ἤξευρε πῶς ὄλοι οἱ Ἀθηναῖοι τοιαύτης σταθερότητος εἶναι ἄνδρες· εἰ δὲ καὶ δὲν τὸ πιστεύεις ἰδοὺ ὅπου καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐπιθήσω· Τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ Ἀγησίλαου τόσον φόβον ἐπέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ξέρξου, ὅπου ἐπρόσταξεν εὐθὺς νὰ βαλθῇ εἰς φυλάξιν. Καθὼς ἱστορεῖ Ἀγαθαρχίδης ὁ Σάμιος εἰς τὸ δεῦτερον τῶν Περσικῶν. *

(Μελετίου, Γεωγραφία) (1).

* Ἡ Ἑλλάς, τὸ μέγα καὶ πολυθρόλλητον ὄνομα εἰς τοὺς ἀρχαίους καιροὺς, τὸ σμικρὸν καὶ δυστυχεὲς εἰς τοὺς νῦν, Γραικία καλεῖται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων τῶν μὴ Ἑλλήνων, λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τοῦ βασιλεύσαντος ἐν αὐτῇ Γραικοῦ. Ὡς περ καὶ Ἑλλάς ἀπὸ Ἑλληνης τοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας, κοινῶς δὲ τανῦν λέγεται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων, Ῥοῦμελη, ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων τῆς νέας Ῥώμης, ἦτοι ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τοῦ μεταγαγόντος τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Ῥώμης, εἰς τὴν Νέαν Ῥώμην, ἦτοι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ 335· πρῶτον Ἑλλάς ἐκαλεῖτο ἢ ἰδίως Ἑλλάς, καὶ ἡ Θεσσαλία μὲ κοινὸν ὄνομα, ὡς περ μία ἐπαρχία, αἱ ὁποῖαι ὕστερον ἀπ' ἀλλήλων ἐχωρίστησαν ἴθην καὶ ὁ Ὀμηρος Ἑλληνας καλεῖ μόνον τοὺς Φθιώ-

(1) Τὸ περισπούδαστον τοῦτο φιλοπόνημα τοῦ κλεινοῦ τῶν Ἀθηνῶν μητροπολίτου ἀνταχθὲν κατὰ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος, ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ 1728.

τας· ὁ δὲ Ἡρόδοτος τούτους καὶ τοὺς Πελασγούς, ὁ δὲ Ἀθήναιος τρία γένη τῶν Ἑλλήνων ἀριθμᾷ, τοὺς Δωριεῖς, τοὺς Αἰολεῖς, καὶ τοὺς Ἴωνας· ὕστερον δὲ Ἑλλάς ἐκλήθη καὶ ἡ Πελοπόννησος, ὁμοίως καὶ ἡ Ἥπειρος, καὶ ἅπανα ἡ Μακεδονία, τελευταίον Ἑλλάς ἐκλήθη καὶ ἡ ἑρῆτη, καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους νῆσοι· διέβη τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος μετὰ ταῦτα εἰς τε τὴν Ἰταλίαν, καὶ Σικελίαν, καὶ μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας ὠνομάσθη μεγάλη Ἑλλάς. Ὅμοίως ἐφθασε καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ ὅποια ὠνομάζετο Ἀσιατικὴ Ἑλλάς, πρὸς διαφορὰν τῶν ἄλλων, ὡς ἐν τῷ περὶ Ἀσίας λόγῳ.

• Ὑλικῶς λοιπὸν λαμβανομένη ἡ Ἑλλάς, περατοῦται ἀπ' ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἀπὸ μεσημβρίας ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ, ἀπὸ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, καὶ ἀπὸ βορρῆος ὑπὸ τῶν Σαρδικῶν ὄρων· δι' ὧν χωρίζεται τοῦ Ἰλλυρίου, καὶ τῆς Μυσίας, καὶ τοῦ Νέσου ποτ. δι' οὗ διαμερίζεται τῆς Θράκης.

• Πρῶτερον τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Εὐρώπης, ἐκατοικίσθη ἡ Ἑλλάς ὑπ' ἀνθρώπων, ὡσάν ὅπου αὕτη εἶναι πλησιεσττέρα εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ εἶχε τὸ πάλαι μεγάλην καὶ ἀσύγκριτον δόξαν καὶ λαμπρότητα, εἰς ὅλας τὰς πράξεις καὶ τὰ ἔργα τῆς· διότι ἐστάθη αὕτη τὸ κατὰ κτήριον τῆς σοφίας, καὶ ἀπ' αὐτῆς διεδόθησαν αἱ ἐπιστήμαι, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, καὶ ἄλλων τόπων· ἀπ' αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος· ἐπέμφθησαν ἀποικίαι Ἑλλήνων εἰς διαφόρους τόπους· ἐστὸλίσθησαν τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῶν νόμων τῶν νομοθετῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐνὶ λόγῳ εἰπεῖν ἔλαμψεν ἡ Ἑλλάς εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ διὰ τῶν λόγων, καὶ διὰ τῶν ἔργων, καὶ διὰ τῶν ἐπιστρατιῶν . . . »

(Χρυτάνθου Νοταρᾶ, Γεωγραφία, ἐν Παρισίοις 1716).

• Ἐπειδὴ καὶ ἡ Γεωγραφία δὲν εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, καὶ ἀρχικῶν μερῶν τῆς Μαθηματικῆς, ὡς εἶναι ἡ Ἀριθμητικὴ, καὶ ἡ Γεωμετρία, διὰ τὸ μὴ ἔχειν χρεῖαν ἀπὸ ἀρχῆς ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀλλὰ εἶναι ἓνα εἶδος ταύτης μικτῶν, καὶ ὑπάλληλον τῇ Γεωμετρίᾳ, τῇ Ἀστρονομίᾳ, καὶ τῇ Ἀριθμητικῇ, ἀδύνατον σχεδὸν εἶναι νὰ φθάσῃ τινὰς εἰς τελείαν κατάληψιν ταύτης, ἐν δὲν ἔχει καὶ κάποιαν γενικὴν εἶδησιν τούτων τῶν ἀνωτέρω τῆς γενῶν, καὶ μάλιστα τῶν στοιχείων, καὶ ἀρχῶν αὐτῶν· διὰ τὸ ὅμως οἱ περισσότεροι τῶν ἐγγενῶν νέων ἔχουσιν ἔρεσιν, καὶ κλίσιν, νὰ φθάσωσιν εἰς εἶδησιν ταύτης, χωρὶς νὰ προ-

γυμνασθῶσιν εἰς ἐκείνας τὰς ἐπιστήμας, μέλλοντες ἡμεῖς νὰ παραδώσωμεν γενικὴν τινα ὑποτύπωσιν, καὶ ὡς Εἰσαγωγὴν τῆς ὅλης Γεωγραφίας, ἐφάνη ἀναγκαῖον νὰ προϋποθέσωμεν τὰ ὅσα εἶναι χρειώδη ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας, ἀπὸ τῆς Ἀστρονομίας, τοῖς Οὐρανίους Κύκλους, δηλαδὴ τὴν εἰδησιν τῆς Σφαίρας· ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὸν Στράβωνα δὲν εἶναι Γεωγραφίας οἰκείος ἐκεῖνος ὅπου δὲν ἤξεύρει τὰ Σφαιρικά. . .

(*Ἀναστασίου Γορδίου, Κατὰ Μωάμεθ καὶ Πάπα*) (1).

• Λόγιασαι πῶς εὐρισκόμεθα ἡμεῖς οἱ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὀρθόδοξοι, ὡς νὰ ἤμεθα εἰς δύο μεγάλας συννεφίας· καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς μεσημβρίας, καὶ τῆς ἀνατολῆς νὰ εἶναι ἓνα μέγαν σύννεφον, μαῦρον καὶ σκοτεινόν, ὡς νὰ τὸ ψηλαφητὸν σκότος τῆς Αἰγύπτου, ἡ παντελῆς ἀσέβεια τοῦ Μωάμεθ, ὅπου περιέλαβε καὶ ἐσκέπασε σχεδὸν τὰ τρία μέρη τῆς γῆς, καὶ τὰ ἐξόφωσε τελείως μετὰ τὴν ἐσχάτην ἀσέβειαν.

• Ἀπὸ δὲ τὸ μέρος τῆς Δύσεως νὰ εἶναι ἄλλο σύννεφον μέγαν νὰ φθάνῃ ἕως εἰς αὐτὸν τὸν αἰθέρα εἰς τὸ ὕψος, καὶ εἰς τὸ πλάτος, νὰ σκεπάσῃ ὅλην τὴν Δύσιν, καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ βορείου κλίματος, σκοτεινόν καὶ αὐτὸ καὶ ζοφῶδες, ἔχον μέντοι ὀλίγην διαύγειαν, πάνυ ὀμιχλώδη, πολὺ τὸ πλάνον ἐμφορομένην· αὕτη ἐστὶν ἡ τῶν λατῶν δοκοῦσα καὶ ὀνομαζομένη χριστιανοσύνη, ἐμπεπλησμένη δὲ οὔσα πάσης αἰρέσεως καὶ κεινοτομίας, καὶ σμίγμα πασῶν τῶν πάλαι αἰρέσεων, ἂν καὶ δοκῇ εἶναι ὀλίγον τι, διὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς ἐλέγχοντας, καθὼς εἶχον αἱ πάλαι αἰρέσεις, ἐκείνους τοὺς ἁγίους πατέρας, ὅπου ἔστυχαν μέχρις αἵματος, καὶ ἤλεγχαν τὰς αἰρέσεις, μετὰ τὰς τοπικὰς καὶ οἰκουμενικὰς ἁγίας συνόδους, καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος, μετὰ λόγους καὶ ἐπιστολάς πολλὰς, μετὰ τὰ ὅποια παντοιοτρόπως ἀνέτρεπον τὰς αἰρέσεις μετὰ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν· μὰ τώρα μετὰ τὸ νὰ ἐλειψαν οἱ ἱατροὶ, ἔμεινε καὶ ἡ νόσος καὶ ἡ πληγὴ ἀνάτος, καὶ ἔκαμε τομὴν θανατηφόρον, ὡς νὰ φάγουσα πεπαλαιωμένη· καὶ περιέλαβεν ὅλον τὸ σῶμα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔγινε παντελῶς ἀνεπιχειρήτην ἕως τοῦ νῦν, ἀπὸ χιλίους χρόνους, ἀφ' οὗ ἐφύτρωσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς καλαῖας Ῥώμης, καὶ ἐπρόκοψε νὰ περιλάβῃ ὅλον τὸ μέρος τῆς

(1) Σειρήτρων.

δύσεως, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Μωάμεθ παραπληξία καὶ ἐμβροντησία εἰς τὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς. Καὶ τέτοιαις λεγῆς αὐται αἱ δύο θανατηφόροι ἀσθένειαι, μία ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς, καὶ ἡ ἄλλη τῆς δύσεως, ὡσάν δύο μεγάλα σκοτίδια καὶ συννεφίαι ἐνάθιαι, κατεσκέπασαν ὅλην σχεδὸν τὴν οἰκουμένην, καὶ μάλιστα τὸ κυριώτατον· καὶ δὲν ἀπέμεινε σῶμα ὑγιές, καὶ μέρος φωτεινὸν, εἰμὴ ὀλίγον τίποτε εἰς τὰς δύο συννεφίας, νὰ εἶναι ὀλίγον ἑξαστερον καὶ νὰ λάμπῃ ὁ ἥλιος, καὶ αὐτὸς ὄχι καθαρὰ, καὶ νὰ εἶναι ἐξ ἡμισίας λαμπόμενος καὶ θερμόψυχος· διότι φθάνοντες οἱ καπνοὶ καὶ ἀναθυμιάσεις ἀπὸ τὸ ἕνα σύννεφον καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, σκοτίζουσι τὸν ὀλίγον ἐκεῖνον ἥλιον, καὶ τὸν ψυχραίνουν ἐξ ἡμισίας, καθὼς βλέπομεν τὴν σήμερον· ἐπειδὴ βλέπομεν εἰς τὴν ἀνατολὴν μίαν ἐκκλησίαν, ἂν καὶ εἰς τὰ δόγματα φρονῆ ὀρθά, μὲ εἰς τὴν πολιτείαν κουτζαίνει, καὶ μιμεῖται κατὰ πάντα τὰ ἔθνη τῆς ἀποδλήτου καὶ ὅλως διεφθαρμένης πολιτείας τῶν λατίνων.

• Πήγαινε εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ ἰδῆς, ὅτι δὲν θέλεις εὔρει νὰ ὀνομάζεται Χριστὸς, ὅπου εἶναι ὁ νοητὸς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ, ὅπου εἶναι υἱὸς τοῦ ἀντιθέου σκότους· ὁ ὅποιος ἐδίωξεν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν Χριστὸν ὁμοῦ μὲ τὴν ἐκκλησίαν του, καὶ ἔμεινε ἡ ἀνατολὴ ὅλως διόλου σκότος ζοφερὸν καὶ ἐνάθιον. Ἔπαγε εἰς τὰ μέρη τῆς δύσεως, καὶ δὲν θέλεις εὔρει καὶ ἐκεῖ τὸν Χριστὸν, διότι τὸν ἐδίωξεν ὁ Πάπας· καὶ λόγῳ μὲν λέγουσι οἱ λατῖνοι πῶς πιστεύουσι τὸν Χριστὸν, ἔργῳ δὲ πιστεύουσι καὶ τιμοῦσι τὸν πάπαν τοὺς ὑπὲρ τὸν Χριστὸν· καὶ δὲν κάμνουσι κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου λέγει ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅλως διόλου ἐκεῖνα ὅπου ἐνομοθέτησεν ὁ πάπας, καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τοιοῦτους προσκυνητὰς δὲν ἀναπαύεται. . . .

(*Μάρκου Κυπρίου, Ἐρμηγεία εἰς τὸν ἀ ἀγορισμὸν τοῦ Ἰπποκράτους*) (').

• Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου συγκρινομένη μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἰατρικῆς τέχνης (περὶ τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ὁ παρῶν λόγος) ὑπάρχει ὀλίγη, καὶ δὲν εἶναι ἀρκετὴ εἰς τελείαν κατανόησιν καὶ ἀπόκτησιν τῆς τέχνης. Ὅθεν εἶναι σφόδρα χρήσιμος καὶ ἀναγκαῖα ἡ ἐπιμελὴς ἀνάγνωσις τῶν βιβλίων τῶν προγενεστέρων, καὶ μάλιστα τῶν συντόμων διδασκαλιῶν, ὅπου ὀριστικῶς καὶ κεραλαιωδῶς ἐρμηνεύουσι τὰς τεχνικὰς ἐνεργείας. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁμοῦς ἡ τέχνη εἶναι μακρὰ καὶ ἐπέ-

(') Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κ. Σοφ. Οἰκονόμου Ἀθήνησιν 1843.

κεινα τοῦ ἀνθρώπινου βίου· τὸν δὲ καιρὸν, εἰς τὸν ὅποιον δοκιμάζονται αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς, τὸν ἔχει πολλά στενὸν καὶ ὀλιγοχρόνιον διὰ τὴν ταχεῖαν μεταβολὴν τῆς ὕλης τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων· ἡ πείρα πάλιν εἶναι σφαιερὰ διὰ τὸ τίμιον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς αὐτῆς ὕλης τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, ὅτι ἐπάνω εἰς αὐτὰ νὰ δοκιμάξῃ βόταναι καὶ θεραπεύματα ἀδοκίμαστα. Μετὰ πόνου καὶ ἡ κρίσις, δηλαδὴ νὰ ἀποφασίξῃ ἐκεῖνα ὅπου πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ἰατρός εἰς κάθε ἀσθένειαν· πρέπει δὲ ὅχι μόνον ὁ ἰατρός νὰ κάμῃ τὰ δέοντα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀσθενὴς νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς παραγγέλιας τοῦ ἰατροῦ, νὰ μὴ ποιῇ τὸ ἐναντίον· καὶ οἱ ἐπιτιτᾶται τοῦ ἀρρώστου νὰ ἴναι ἐπιτήδευοι νὰ καταλαμβάνουν καὶ νὰ τελειώνωσι τὰ ὅσα ὁ ἰατρός παραγγέλλει, καὶ ἀκόμη τὰ ἐξωθεν περιστατικὰ γὰ ἴναι ἐτοιμασμένα καλῶς, ὥσπιν αἱ κατοικίαι, ἢ ἔργα ἢ λόγια ὅπου δίδουσι τοῦ ἀσθενοῦς λήπην ἢ θυμὸν καὶ ἄλλα παρόμοια ὅπου ἐμποδίζουσι τὸν ὕπνον, ἢ τὴν πρόγνωσην, ἢ τὴν θεραπείαν.»

Ἴνα δὲ παραβληθῇ πρὸς τῇ γλώστῃ καὶ ἡ διαφορὰ τῆς παραφράσεως, ἐπισυνάπτομεν ἐρμηνεῖαν τοῦ αὐτοῦ ἀφορισμοῦ γενομένην περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ὀγδόης ταύτης ἑκατονταετηρίδος.

« Ἐρμηνεία κατὰ λέξιν. ⁽¹⁾»

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὀλίγη, καὶ ἡ τέχνη τῆς ἰατρικῆς μεγάλη, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἰατρείας ὀγλήγορος, καὶ ἡ δοκιμὴ τοῦ ἰατροῦ σφαλτὴ καὶ ἡ κρίσις του καὶ γνῶσις δύσκολη· ἀλλὰ πρέπει ὅχι μοναχὰ ὁ ἰατρός νὰ διδῇ ἐκεῖνα ὅπου πρέπει νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ ἀμὴ νὰ τὰ δέχεται καὶ ὁ ἀρρώστος, καὶ νὰ τὰ κάνουν καὶ οἱ παρόντες, καὶ νὰ εἶναι καλὰ κυβερνημένα καὶ τὰ ἐξωθεν.

Ἐρμηνεία αἰτιώδης.

« Βουλόμενος ὁ Ἰπποκράτης νὰ ἐρμηνεύσῃ κεφαλαιωδῶς καὶ ἐν περιλήψει περὶ παντός σχεδὸν εἶδους τῆς ἰατρικῆς τέχνης τρία διδάσκει ὡς χριωδέστερα διὰ τοῦ πρώτου ἀφορισμοῦ, ὡς διὰ συντομιᾶτάτου προσιμίου· καὶ πρῶτον μὲν φανερώνει περὶ τίνος μέλλει νὰ ἐρμηνεύσῃ· δεῦτερον δὲ παρασταίνει τὴν δυσκολίαν τῆς θεωρίας· καὶ τρίτον παραγγέλλει πόσα πρέπει νὰ φυλάττωνται, διὰ νὰ φανῇ τὸ χρήσιμον τῆς τοιαύτης θεωρίας· Διαιρεῖται δὲ ὁ πρῶτος ἀφορισμὸς

⁽¹⁾ Ἐρμηνεία εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἰπποκράτους, καταστρωθεῖσα εἰς κοινὰς φράσιν παρὰ Μκιλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰουζνίκων κατὰ τὸν Γαληνόν. (Χειρ. εἰσαγωγή Σερ. Οικονόμου.

εἰς μέρη δύο, καὶ διὰ μὲν τοῦ πρώτου συνάγεται τὸ πρῶτον καὶ δευτέρον, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου τὸ τρίτον· ὅτι λοιπὸν μέλλει νὰ ἐρμηνεύσῃ περὶ τῆς ἰατρικῆς, τὸ φανερώσει λέγων, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ· ἐπειδὴ οὐδὲ μία τέχνη εἶναι μακροτέρα τῆς ἰατρικῆς· ὅτι δὲ ἡ ἰατρικὴ εἶναι δυσκολωτάτη εἰς τὴν θεωρίαν, τὸ παρασταίνει διὰ τριῶν λέγων, ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὄξυς· ὅτι δὲ καὶ εἰς τὴν πράξιν ἔχει μεγάλην δυσκολίαν, τὸ φανερώσει καὶ τοῦτο λέγων, ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ· πόσα δὲ πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς τὴν πράξιν τῆς ἰατρικῆς διὰ νὰ φανῇ τὸ χρησιμόν της, παραγγέλλει διὰ τῶν λοιπῶν λέγων, δεῖ δὲ οὐ μόνον ἐαυτὸν κτλ. ἀλλὰ διὰ νὰ γένη ἡ ἐρμηνεία σαφεστέρα, ἃς ἐξετάζωμεν καθε μέρους τοῦ ἀφορισμοῦ χωρὶς.

• 1. 'Ο βίος βραχύς' ἡ ζωὴ δηλονότι τοῦ ἀνθρώπου ὅπου ἀρχίζει νὰ παιδευθῇ τὴν ἰατρικὴν εἶναι ὀλίγη συγκρινομένη μετὰ τὴν ἰατρικὴν· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθῃ ἐντελῶς τὴν ἰατρικὴν τέχνην.

• 2. 'Ἡ δὲ τέχνη μακρὴ' ἡ δὲ ἰατρικὴ δηλ. τέχνη εἶναι μεγάλη, διότι καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ὡς προείπομεν εἶναι ὀλίγη, καὶ ἡ θεωρία τῆς ἰατρικῆς τέχνης εἶναι δυσκολοκατάληπτος, καὶ ἡ πράξις της χρειάζεται πολυκαιρίαν εἰς τὸ νὰ γένη ὁ ἰατρός ἐμπειρὸς εἰς αὐτήν.

• 3. 'Ο δὲ καιρὸς ὄξυς' ὁ καιρὸς δηλ. εἰς τὸν ὅποιον ἀρχίζει νὰ ἰατρῶσθαι ὁ ἰατρός τὸν ἀσθενῆ εἶναι γλήγορος· διότι τὸ κορμὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εὐκολομετάβλητον, καὶ πολλάκις στοχαζόμενος ὁ ἰατρός πᾶς εὐρίσκειται ὁ ἀσθενὴς, δὲν προφθάνει νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ βότανον, καὶ ὁ ἀσθενὴς μεταβάλλεται εἰς ἄλλην διάθεσιν, καὶ χρειάζεται ἄλλο βότανον· αὕτη δὲ ἡ εὐκολὴ μεταβολὴ συμβαίνει ἢ ἀπὸ αἰτίαν τῆς κράσεως τοῦ ἀσθενοῦς, ἢ ἀπὸ ἐξωτερικὰ συμβάντα, καὶ ἀκυβερνησιαίς.

• 4. 'Ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ ἡ δοκιμὴ δηλ. ὅπου ἤθελε κίχη ὁ ἰατρός εἰς τὸν ἀσθενῆ, ὅταν δὲν ἔχει προδοκιμασμένον τὸ βότανον, πολλάκις εἶναι σφαλτὴ καὶ ἐπιζήμιος· διότι δὲν δοκιμάζει εἰς ἄλογα ζῶα, ὅπου καὶ ἂν τὰ βλάβῃ δὲν φέρει μεγάλην ζημίαν, ἀμὴ δοκιμάζει εἰς τὸ λογικὸν ζῶον τὸν ἀνθρώπον, ὅπου ἂν δὲν εὐτυχῆσῃ φέρει φόνον· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει ποτὲ ὁ ἰατρός νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἀσθενῆ, ἀνίσως δὲν γνωρίσῃ προτῆτερα τὸ πάθος ἀκριβῶς, καὶ τὸ βότανον του ἂν εἶναι ἀρμόδιον εἰς τὸ πάθος ὅπου τοῦ διδῆι.

• 5. 'Ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ' κρίσις ἐννοεῖται ἐνταῦθα κατὰ δύο τρό-

πους, δηλ. ἡ ἐννοεῖται ὁ λόγος, μὲ τὸν ὁποῖον δύναται ὁ ἰατρός νὰ γνωρίσῃ ποῖαν κυβέρνησιν πρέπει νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ διὰ ὠφέλειάν του, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ δυσκολώτατον, ἡ ἐννοεῖται κρίσις ἡ γνώσις, ὅπου ἤθελε γένη ἀπὸ ταῖς δοκιμαῖς τοῦ ἰατροῦ, ἡ ὁποία γνώσις εἶναι καὶ αὐτὴ δυσκολωτάτη· διότι, ἐξ ὑποθέσεως, ἀνίσως ὁ ἰατρός δὲν γνωρίσῃ τὸ πάθος καὶ ἤθελε κάμῃ πολλὰς δοκιμαῖς, βέβαια, ἤθελε ὠφελῆσαι· πῶς λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ τόσας δοκιμαῖς ἤθελε γνωρίσει ὁ ἰατρός ποῖον βότανον ὠφέλησεν, ἡ ποῖον ἐβλάψεν;

• β. Δεῖ δὲ κτλ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἱατρικὴ εἶναι δύσκολος καὶ καταγίνεται εἰς τὸ ἐξαιρετὸν ζῶον, τὸν ἀνθρώπον, διὰ τοῦτο συμβουλεύει καὶ ὁ Ἱπποκράτης πόσα πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ λέγει, δὲν πρέπει, μόνον ὁ ἰατρός νὰ δίδῃ ἐκεῖνα ὅπου χρειάζονται εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ πρέπει καὶ ὁ ἀσθενὴς νὰ εἶναι ὑπήκοος, καὶ οἱ ὑπῆρέται τοῦ ἀσθενοῦς ἐπιτήδειοι διὰ νὰ κάνωσιν ὅσα προτάζει ὁ ἰατρός, καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ εἶναι καλὰ κυβερνημένα καὶ τὰ ἐξωτερικά, δηλαδὴ τὸ σπᾶτι καὶ ὁ τόπος ὅπου ἀναπαύεται ὁ ἀσθενὴς, οὔτε νὰ ὀργίζεται, οὔτε νὰ λυπᾶται. •

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν καὶ ὁ Κεφαλλῶν Βικέντιος Δαμφοῦς, ἐπὶ τὰ ἔγνη βαιῶν τοῦ τε Σκούφου καὶ τοῦ Μηνάτου, συνέγραψε τὴν σειράν τῶν φιλοσοφικῶν του μαθημάτων ἐν τῷ ἀπλῷ ἰδιώματι, ἕνα καταστήσῃ ταῦτα τοῖς πᾶσι εὐπρόσιτα. • Ἄν τις, λέγει, θέλει νὰ μάθῃ εὐθύς εἰς τὴν ἀρχὴν, τὴν ἀφορμὴν ὅπου μὲ παρεκίνησε νὰ συνθέσω τὴν Λογικὴν εἰς τὴν ἀπλὴν διάλεκτον, πρᾶγμα ἕως τῶρα ἀσυνήθιστον, ἡ αἰτία εἶναι ἡ μεγάλη ὠφέλεια ὅπου ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην τούτην λαμβάνει ἡ Ῥητορικὴ τέχνη. Ἐγὼ ἐπιθυμῶντας νὰ ὠφελῶσθε κάθε λογῆς ἀνθρώπον ἀπὸ τὸ γένος μας, εἰσίνθεσα τὸ βιβλίον τῆς Ῥητορικῆς τέχνης εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, καὶ στοχαζόμενος ὕστερα πόσον εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν εὐγλωττίαν ἡ Λογικὴ, ἠθέλησα νὰ συνθέσω καὶ ἐτούτην διὰ νὰ ἀνοίξω πλατυτέραν τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ἀπόκτασιν τῆς Ῥητορικῆς •

Ὡς ὑπόδειγμα τοῦ ὕφους τοῦ Δαμφοῦ ἀναφέρω ἐκ τῆς Ῥητορικῆς τὴν ἐξῆς περικοπήν.

• Εἶναι πολλὰς καὶ διάφορας ἡ τέχναις, ἀπὸ ταῖς ὁποῖαις γίνονται πολλὰ θαυμαστά ἔργα εἰς τὸν κόσμον· ὅμως δὲν εἶναι θαυμαστότερα τέχνη ἀπὸ τὴν Ῥητορικὴν. Διὰτι μοναχῇ αὐτὴ ἔχει ἐξουσίαν

ἐπέσω εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Μόνως ἐτούτης ἐδόθη ἔλα ή δύναμις, νά κρατῆ τὸ βασίλειον εἰς τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, καὶ νά τὴν βιάζῃ νά δέχεται ἐκείνην τὴν κίνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν εἶχε παρακινήσει. Αὐτὴ εἶναι ἔπου εἰς τὰ δικαστήρια μὲ βροντῶσαν φωνὴν ζωγραφίζει εἰς τὸ πρόσωπον τῶν κριτῶν τὴν ταραχὴν τῆς καρδίας, αὐτὴ, ὅπου ἀνάγκη ἔλας ταῖς φλόγαις τῆς ὀργῆς, διὰ νά κατακαύσῃ τῶν παραθετῶν τὴν ἀνομίαν. Αὐτὴ εἶναι ἔπου, ἐν ταῖς δημηγορίαις τὴν ὥρην ὑψώνει ταῖς ἐλπίδαίς, τὴν κρᾶζει τοὺς φόβους, τὴν σκεπάζει ἀπὸ ἐντροπῆν τῆ ἔμματα τῶν ἀπροατῶν. Αὐτὴ εἶναι τῶς (γρ. τέλος) ὅπου εἰς τὰς πανηγύρεις ἐπαινεῖ τῶν ἡρώων τὴν ἀρετὴν καὶ ὑβρίζει τῶν ἀκηρῶν τὴν κακίαν. Τούτης τῆς τέχνης λοιπὸν ἔρχομαι νά ἐξηγήσω τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, διὰ νά καταλάβῃς τί εἶναι (').

Τὸ ὕφος τοῦ Δαμιφδοῦ ἐμιμήθησαν οἱ μαθηταὶ καὶ συμπατριῶται αὐτοῦ Νικόλαος ὁ Μαυροσιδῆς καὶ Ἀγάπιος ὁ Λοβέρδος.

Ἄλλ' οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπραγματεύθη τὸ περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ζήτημα σπουδαιότερον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἑλλαδίου. Ὁ πολυμαθὴς οὗτος Θεσσαλὸς διατρίβων ἐν Γερμανίᾳ, καὶ αὐτήκοος γενόμενος τῶν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀδικων μορφῶν, μὴ ἀπορρέουσῶν τὸ παράπαν ἐκ πεφωτισμένης εὐθυκρυσίας, ἐθέλησε νά καταδείξῃ τὴν πλάνην, ἀπαλλάττων οὕτω καὶ τὸ γένος τοῦ προστριβομένου τῆς ἐκδαρβαρώσεως μώμου. Καὶ ἐν πρώτοις δημοσιεύσας, χάριν τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐπιθυμούντων τὴν μεθοδικωτέραν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, *Σταχυολογίαν τεχνολογικὴν τῆς Ἑλλάδος φωνῆς* ('), προέταξε διάλογον μεταξὺ Μελίσσου καὶ Ἀγαπίου, ἐν ᾧ εὐφρῶς σκώπτει καὶ τὴν Ἑρασμιανὴν προφορὰν, καὶ τὰς περὶ ἐκδαρβαρώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ δόξας ('). Φαίνεται δὲ, ὅτι ἐν τῇ γραμματικῇ ἀκατάλληλον θεωρήσας τὴν περίστασιν, ἵνα καταδείξῃ τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν στενὴν συγγένειαν τῆς καθωμιλιμμένης γλώσσης ἐπεφυλάχθη ὅπως ἐν ἰδίᾳ πραγματεία συζητήσῃ τοῦτο ('). Καὶ

(') Ἄθ. Μαζερᾶν, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας. Ἐν Βενετίαις 1843, σελ. 180.

(') Σταχυολογία Τεχνολογικὴ τῆς Ἑλλάδος φωνῆς, ἴτοι γραμματικὴ Ἑλληνικῆ ἀπὸ ἑρωταπόκρισιν. Opera et studio Alex. Helladii, Norimbergae 1712. (ἑλληνολατινική). σελ. LXX—311.

(') Τὸ περίεργον τοῦτο συνταγμάτιον, ὡς ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς, ἐπισυνέκτω ἐν παραρτήματι.

(') Μόνον ἐν σελίδι 36 λαλῶν περὶ τῆς κλίσεως τοῦ θηλυκοῦ ἀφροῦ κατὰ τοῖς

ταύντι μετὰ παρέλευσιν δύο ἐτῶν ἐξέδωκεν ἐν Ἀλτδόρφῃ, ὡς ἀπολογίαν τοῦ διασυρομένου ἐπὶ τε χμαθείᾳ καὶ ἐκβαρβαρώσει ἑλληνικοῦ ἔθνους, περισπούδαστον ἅμα δὲ καὶ πολύκροτον συγγραφὴν. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς προεβρέθη, ἡ ὀρησκεία ἦτο τὸ κύριον ἐλατήριον τὸ βιάσαν τοὺς διαμαρτυρομένους ἵνα κηρύξωσι τὸν κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἐπομένως δὲ καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς ἀντιπροσωπευομένης ἐθνικότητος πόλεμον, ὁ Ἑλλάδιος ἐπιγράψας τὸ πόνημα αὐτοῦ « Περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας » ⁽¹⁾ ἐκαθάρισεν ἀμέσως τὸ ζήτημα, καὶ ἰσχυρῶς προέβαλεν αὐτὴν τὴν ἀρετηρίαν τοῦ μισελληνισμοῦ, ὀκλαδῆ τὴν ἐξελλήνισιν τῶν Γραφῶν, συνεχῶς ἐπαναλαμβάνων, ὅτι ἡ ἀπόβριψις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ παραδοχὴ τῆς προτεινομένης μιζοβαρβάρου ἀναπόφευκτον ἀπο-έλεσμα ἔθελεν εἶχει τὴν παντελεῖαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐκβαρβαρώσειν ⁽²⁾.

Εἰσαγωγικῶς ἐν πέντε κεφαλαίοις λόγον ποιοῦμενος περὶ τῆς παρ' Ἑλλοσι παιδείας ὁ πολυμαθὴς Λαρισσαῖος ἀρχεται τῆς περὶ τῆς καθωμλημένης γλώσσης συζητήσεως. Καὶ πρῶτον μὲν διὰ πολλῶν μαρτυριῶν πιστοποιῶν, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἠύθει τὰς Γραφάς, ὅσον εἶναι δυνατὸν οἰωδήποτε λαῶ νὰ καταλαμβάνῃ τὰ νοήματα αὐτῶν, καὶ ὅτι παρ' ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν ἄλλως γράφει ὁ λόγιος καὶ ἄλλως λαλεῖ ὁ ὄχλος, ἐπιλέγει, ὅτι αἱ νῦν παρατηρούμεναι ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ ἀνωμαλῖαι περὶ τε τὴν χρῆσιν τῶν καταλλήλων πτώσεων καὶ τῶν τόνων, τὴν ἀποκοπὴν καὶ συνένωσιν τῶν λέξεων, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν ξενικῶν, καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλοσι συνέβαινον. Ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ λαλῶν ἰδίᾳ περὶ τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως ἐπιφέρει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ μιζοβαρβάρια στιχουργήματα τοῦ Κοντιάνου, Πεκκάτορος, Χούμνου καὶ ἄλλων, διότι οἱ στιχουργοὶ οὗτοι ἐξ Ἰταλῶν ναυτῶν καὶ μπτέρων Ἑλλοσίδων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καταγόμενοι, καὶ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐρχόμενοι, διέφθειρον ἐν τοῖς στιχουργήμασιν αὐτῶν καὶ

ἄωριαις ὑποσημειῶσι. « Σημείωσαι, ὅτι οἱ νῦν θεταλοὶ καὶ οἱ ἐν Ἠπειρῷ τὸ αἰ, ἔρθρον, εἰς η, τρέπουσιν ὑπογράφοντες τὸ ι· οἶον ἡ γυναῖκες, ἀντὶ τοῦ αἰ γυναῖκες, λέγουσι. »

(1) Status praesens Ecclesiae Graecae; in quo etiam causae exponuntur cur Graeci moderni Novi Testamenti editiones in Graeco-barbara lingua factas acceptare recusent. Ab Alex. Helladio. 1714. σελ. XLIV—400.

(2) « Et denique, quod si textus originalis admiraretur Graecis, summum esset periculum, ne plane in barbariem grex Graecorum subito de-veniret. » σελ. 134.

τὸ ἐν τῇ γενεθλίῳ νήσῳ λαλούμενον ἰδίωμα, καὶ οὐδόλως ἠνοοῦντο ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἡπείρῳ Ἑλλάδι, οἵτινες στιχομυθουοῦσιν ἐν τῇ κοινῇ, ἀμιγεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ξενισμῶν, ὡς δείκνυται ἐν τοῖς δύο τούτοις ἀποσπάσμασιν, ἐξ ὧν τοῦ δευτέρου ποιητῆς ἐστὶν ἐμβαλωτῆς τις Ἀδριανουπολίτης, γράφων κατὰ πλουσίου γέροντος ἀπαγαγόντος τὴν ἐρωμένην του.

Θεὶ μου Παντοδύναμι, κριτὰ τῆς οἰκουμένης
τὰ πταίσματά μου φαίνονται, ὡς τῆς κοινῆς τῆς πόρνης.
Στοχάζομαι ὀλημερῆς τῆς κρίσεως ἡμέραν,
ὅτι αὐτὸ· ὁ θάνατος κεντᾶ με πᾶσαν ὥραν
Ἡ ὥρα μὲ παρακαλεῖ νὰ στοχασθῶ τὴν κρίσιν,
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φρικτῇ πρέπει νὰ δώσω ῥῆσιν.
Ὁ βίος μου ὁ μάταιος ταλαίπωρος καὶ ξένος,
μὲ τοῦ Χριστοῦ ἂν συγκριθῇ οὐκ ἔχει οὐδὲ μέρος.
Τὰ ἔργα μου τὰ ποιητᾶ, θελήματα κακίας.
Ἔχω καὶ ὀμιλήματα γέμοντα ἀμαρτίας,
καὶ στοχασμοῦ, καὶ λογισμοῦ, πικρίας τῆς καρδίας,
καὶ κρίσεις πρὸς τοὺς γείτονας γλωσσώδεις, καὶ μανίας.
Ἡ δὲ καμπόνηρος ζωὴ, ἣν ἔχω ὀλημέραν,
ἀσεβερὰ τὴ φαίνεται εἰς κρίσεως ἡμέραν.
Ποῖο· καλὸν νὰ στοχασθῶ εἰς ταύτην καὶ νὰ εὐρω;
ὅπου καλὸν δὲν ἔπραξα, πῶς οὖν αὐτὸ νὰ εὐρω;
Εἰ δὲ κ' εἰς ταύτην φαίνεται καὶ τοῦ καλοῦ ὀλίγον,
ἀλλ' ἀμαρτία ἢ προπάτορος τὸ ἔκρυεν ἀχρεῖον. . . .

Ὁ· ἔχει πλοῦτον περισσὸν ἔχει καρδίαν μεγάλην,
νὰ μάθῃ μόνος δύναται τὴν ἐπιστήμην δλην.
Ἀγχίνουιν ἔχει κῆφρητήν, ἔχει καὶ τὰ πρωτεῖα,
ἔχει τιμὴν εἰς ἅπαντας, κάξιν εἰς τὰ θεῖα.
Ὅλοι τὸν προσηκόνονται, δέσποτα τὸν φωνοῦσι,
τὸν προσκυνοῦσιν ὡς θεόν, τὴν χεῖρά του φιλοῦσι.
Ἄν εἶναι καὶ μελαγχροινός, καὶ φλακρός, καὶ γέρων,
ἢ εὐμορφαις τὸν ἰγαποῦν ὡς εὐμορφον καὶ νέον.
Τὰς λύμας παραβλέπουσι, τὴν μύξαν του φιλοῦσι,
καὶ ὡς τὰ βρέφη τὰ μικρὰ εἰς χεῖρας τὸν κρατοῦσι.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις κεφαλαίοις καταδεικνύων, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀπηγόρευσε τὴν μετάφρασιν τῶν Γραφῶν ἐκ δευσιδαίμονος πρὸς τὴν ἀρχαιότητα οὐ θασμοῦ, ὡς τινες ἰσχυρίσθησαν, ἀλλὰ, διότι δὲν ἐβλεπε τὴν ἀνάγκην τῆς διαδόσεως τῶν μισοβαρβάρων τούτων βιβλίων παρὰ λαῶν καλῶς ἐννοοῦντι αὐτὸ τὸ πρωτότυπον τοῦ Ἑὐαγ-

γελίου κείμενον, ἐπιφέρει, ὅτι παρὰ τοῖς Μικρασιάταις χριστιανικοῖς (Καραμανίταις) τοῖς ἔνεκα τοῦ ζυγοῦ τῶν Σαρακηνῶν ἀποβαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εὐγνωμόνως αὕτη ἐπιτρέπει ὅπως διαδίδηται ἢ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν Καινὴ Διαθήκη, ἐπικαλούμενος καὶ τὴν μαρτυρίαν διαφόρων διαμαρτυρομένων ἰδίως ἔθνεσιν ἰδόντων τοῦτο.

Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ἐξακολουθεῖ ὁ Ἑλλάδιος, μὴ καταλήψας τῶν Γραφῶν ἐν τῇ πρωτοτύπῃ γλῶσση ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, μεγάλας δυσκολίας παρίστα ἢ εἰς τὸ χυδαῖκόν ἰδίωμα μεταφράσεως αὐτῶν· διότι ἡ ἀπλῆ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τοῦ τῆς Γερμανίας, ἀπετέλει κυκλῶνα διαλεκτικῶν ἰδιωμάτων· φέρων δὲ εἰς παράδειγμα, ὅτι ἐκ τῶν ἐν τῷ γλωσσάρῳ τοῦ Λαγγίου περιλαμβανομένων ἐκ τοῦ στοιχείου Α ἑπτακοσίων ἐβδομήκοντα ἑνῆκα λέξεων, αἱ μὲν ἑκατὸν εἴκοσι τέσσαρες πάντῃ ἀγνοοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς ἠπειροῦ Ἑλλάδος, αἱ δὲ διακόσμιαι ἐξ ἑξήκοντα καὶ πολλαίαις ἐναντίαν σημασίαν ἔχουσιν ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν τῇ Στερεῇ, καὶ μόλις αἱ τετρακόσμιαι τεσσαράκοντα ἑνῆκα, ἀρχαῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ἐξ ἀρχαίων παραγόμεναι, κοιναὶ εἰσιν ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι, ἐπισυνάπτει καὶ συγκριτικοὺς πίνακας τῶν ταιούτων λέξεων· οὕτως μεταξὺ τῶν ἄλλων αἱ λέξεις ἀγεϊκός, ἀγνωμοσία, ἀγὼρ, ἀγροικῶ, ἀπὲ, ἀρχοντας, βιάια, παρὰ μὲν τοῖς νησιώταις σημαίνουσι ἀγεῆς, ἀχαριστικά, αἰετός, ἐντροῶ, ἐκ, εὐγεῆς, τροφός, παρὰ δὲ τοῖς ἠπειρώταις ἀγέτιος, ἀγνωμόστον, ἀρσενικός, ἀγροῶ, ἀπὲ, προστώως, δάφρη. Καὶ ἐν γένει κρίνει, ὅτι ἐκ τῶν παρὰ Λαγγίῳ περιχομένων ἐξ ἑξακοσίων ἐξακοσίων περίπου λέξεων, μόλις αἱ χίλια ἐννοοῦνται ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἠπειρῇ Ἑλλάδι, αἱ δὲ λοιπαί, λατινικῆς ἢ ἰταλικῆς καταγωγῆς, πάντῃ ἀγνοοῦνται.

Συμπεραίνων δὲ λέγει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ μισοθάρβαρα τῶν γραικοῖταλῶν στιχουργήματα, διότι οὗτοι ἐντελῶς ἀγνοοῦντες τὴν νεωτέραν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον, καὶ τὸ τῆς γενεθλίου νήσου ἰδίωμα ἐξεθαρβάρωσαν ἔνεκα τῆς μετ' ἀλλογλώσσεως συναναστροφῆς, μὴ ἐξκίρων καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἐκπαιδευθέντες ἐν Ἰταλίᾳ καὶ μόλις ἀρξάμενοι νὰ ἐννοῶσι τινὰς τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων ἔσπευσαν νὰ μεταφράσωσι κακῶς εἰς τὴν καθωμιλημένην ἀρχαίᾳ τινὰ βιβλία, ὡς Ἀγάπιος ὁ Κρήσις, Δημήτριος Ζῆνος, Μάξιμος Καλλιπολίτης, Ματθαῖος Τζιγάλας, Μανουὴλ Γλυζώνιος, Σεραφείμ

ὁ Μιτυληναῖος, καὶ ἄλλοι, πεποιθότες, ὅτι θέλουσι τιμηθῆ ὠφελούν-
τες δῆθεν τὸ γένος, πράγματι ὁμως ἀγνοοῦντες ἐποίου κακοῦ ἐγί-
νοντο πρόξενοι. Ἐντιμότερον διὰ τοὺς τελευταίους, ἀναφωνεῖ ὁ φιλό-
πατρις Θεσσαλός, ἤθελεν εἶσθαι ἂν ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν πατρίδα
εἰδίδασκον τὴν νεολαίαν καλλίτερα γράμματα, ἢ νὰ καταστρέψωσι
τὸν βίον ἐν Βενετία ἐντροφῶντες!

Ἐπὶ τέλος ὁ Ἑλλαδίος προτρέπων τοὺς ἐν Γερμανίᾳ νὰ μὴ κατα-
τρίβωσι χρόνον πολύτιμον εἰς σύνταξιν γραικοβαρβάρων γλωσσαρίων,
συμβουλεῖ ν' ἀποβρίψωσι τὰ διαλεκτικὰ ἐκεῖνα ἐκτρέματα, καὶ σπου-
δάσῃσι τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐν τοῖς ὑπὸ λογίων γραφομένοις
βιβλίοις, διότι ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι ἡ μόνη κοινὴ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσι δὲ κεφαλαίοις διὰ μακρῶν καταδεικνύει, ὅτι
οἱ μεταφράσαντες τὴν Καινὴν Διαθήκην Μάξιμος ὁ Καλλιπολίτης
καὶ Σεραφεῖμ ὁ Μιτυληναῖος, ὡς καὶ ὁ γράψας τὰ σημειώματα ἐν τῇ
ἐκδόσει τοῦ Φραγκίου Διεβρίου Κολέττις, πάντῃ ἀγνοοῦντες τὴν νεοε-
λληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου διέφθειραν, καὶ πλε-
θος βαρβαρικῶν λέξεων εἰσήγαγον.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἑλλαδίου μεγάλῃν παρήγαγεν ἐντύπωσιν.

Ἡ περιώνυμος *Ἐφημερίς τῶν Σοφῶν* (1) μετ' ἐπαίνων ἀνέλυσεν
αὐτό· ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ ὀξύχολος Γερμανὸς Γέσνερος ὄρμυς ἐπέ-
πισε κατὰ τοῦ πολυμαθοῦς Θεσσαλοῦ, τὸν ὁποῖον φιλοτιμίως ὑπερη-
πίσθη Ἀναστάσιος ὁ Ναουσαῖος.

Περὶ τὰ μέτα τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἐδημοσιεύθη-
σαν ταυτόχρονως σχεδὸν δύο παραφράσεις τῆς βατραχομουμαχίας
ἐν τῇ ἀπλοελληνικῇ γλώσσῃ, ἡ μὲν ὑπὸ Ἀντωνίου Στρατηγοῦ διευ-
θυντοῦ τοῦ ἐν Παταβίῳ ἑλληνομουσείου, μετὰ τινων Κρητικῶν ἰδιω-
τισμῶν, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ὀστοβήκ πρωτονοταρίου τῆς ἐν
Κωνσταντινουπόλει μεγάλης Ἐκκλησίας. Παρατιθέμενος ἐξ ἀμφοτέ-
ρων τὸ προύμιον ἀναγκαῖον θεωρῶ ν' ἀντιπαραβάλλω πρὸς τε τὴν πρὸ
διακοσίων ἐτῶν δημοσιευθεῖσαν παράφρασιν τοῦ Ζακυνθίου Δημητρίου
Ζήνου, καὶ τὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστῶσης ἑκατονταετηρίδος γε-
νομένην ὑπὸ Ἰωάννου Βιλαρᾶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

(1) Journal des Savans tom. 49—50. 1716. σελ. 603—613, καὶ 3—12.

Παράφρασις Ζήνου (1540 ;)

Πρὸ τοῦ ν' ἀρχήσω, δέομαι τὸν ὕψιστον τὸν Δία
 νὰ μ' ἀποστείλῃ βοηθός· ἔς τούτην τὴν ἱστορία
 ταῖς Μούσαις ὅπου κατοικοῦν ἔς τ' ὄρος τοῦ Ἑλικῶνος,
 γ.τι ἐγὼ δὲν δύνομαι· νὰ λογαριάσω μόνος
 μάχην τὴν πολυτέραχον τοῦ Ἰσχυροῦ τοῦ Ἄρη,
 ὅποιο· θεὸς λογίζεται, καὶ θεῖον παλικάρη.
 Ὅλους λοιπὸν παρακαλῶ (νᾶχετε τὴν ὑγιά σας)
 εἰς νοῦν καλὰ νὰ βάλλετε, ν' ἀνοίξετε τ' ἀφτιά σας,
 νὰ κοῦρετε, γιὰτὶ ἀφορμὴ ἢ ποντικοὶ ἐποίησαν
 ἔς τοὺς βορθακοὺς μάχην πολλὴν κ' εἰς πόλεμον ἐμπήκαν.
 Κι' ἀνθρώπους ἐμιμήθησαν τοὺς παλαιοὺς τοὺς ἄνδρες
 (ὡσὰν τὸ λέγουν κι' ᾄθεται) τοὺς φοβιέρους γιγάντες.
 Ἐναν καιρὸν ὁ ποντικὸς εὐρέθην ἰδρωμένος,
 γιὰτὶ τῆς γάτας ἔφυγε, κ' ἦτον διψασμένος,
 κ' εἰς λίμνην ἐκατήνησε, τὴν δίψαν του νὰ βγάλῃ,
 καὶ τὸ πηγούμι τὸ ἔβραξε μὲ ὄρεξιν μεγάλην.
 Ὁ βορθακᾶς τὸν ἔρωτᾷ, ξένης μου, ποῖος εἶσαι;
 καὶ πόθεν ἦλθες ἰδαπᾶ; μὲ μὲν φιλία ποῖσε.
 Εἰπὺς μου τὴν ἀλήθειαν· τίς εἶναι ὁ γονῆς σου,
 καὶ μὴ μοῦ κρύψῃς τίποτε, τὸ ποῖσαν οἱ δικοί σου.
 Κι' εὖ εὖ γινώρισ' ἀληθινόν, θεὸς ἔχει τὴν φιλίᾶ μου,
 καὶ νὰ σὲ μπάσω νὰ ἰδῆς ἔλθῃ τὴν κατοικίᾶ μου.
 Καὶ φιλικὰ χαρίσματα ἐγὼ νὰ σοῦ χαρίσω,
 καὶ νὰ σὲ στρέψω, τάσω σου, πάλι ὀμπρὸς ὀπίσω.

Παράφρασις Στρατηγῶδ (1745).

Μίσε' ἔς τὴν ψυχῆ μου πεθυμῶ τώρα νὰ κατοικήσῃ
 ἀπ' τὸν Δικῶνα τῶν Μουσῶν χορὸς, νὰ κοιλαδῆσῃ
 τὴν ἄπειρο φιλονεικίαν. ὅπου ἔς τὰ πινακίδια
 ἔς τὰ γόνάτῃ μου ἀπανωθὸ ἔγραψα σὰν παιγνίδια
 τοῦ ταρχώδου Ἄρειος, θέλοντας εἰς τ' ἀφτία
 νὰ παραθέσω καθ' ἑνός· πῶς βαρβακοὺς μ' ἀντρία
 πολέμησαν οἱ ποντικοὶ, μιμῶντας τῶν γιγάντων
 εὐ φοβερὰ καμώματα, καθὼς τὰ λόγια πάντων
 ἔφειρον. Ἄμ' ὁ πόλεμος ἔστ' ἦτον συκωμένος.
 Ἀπῆτις φύγε μιά φορὰ τοῦ γάτου διψασμένος·
 ὁ ποντικὸς τὸν κίντυνο, ἔς τὴν λίμνην τὸ γένει
 τὸ τρυφερὸν του ἐσίμωσε, πίνοντας ὀλιγάκι
 μὲ νοστιμᾶδ' ἀπ' τὸ νερό, ποῦ φάνετο σὰν μέλι·
 ὁ φωνικλᾶς Λιμνόχαρις τὸν εἶδε κ' εὐθύθ' θέλει

νά τοῦ μιλήσῃ φιλικά, καὶ τέτοιους λόγους σέβναι·
 Ξένοι τίς εἶσαι; κί' ἀπό [ποῦ] τὸ περιγιάλι δέρνει
 τὸ ριζοκί σου; καὶ γονεῖδ ποιὸν ἔχεις; ὅλα τώρα
 καθίργια μοῦ φανέρωσα, μὴ σε νοήσω δῶρα
 τῶν ψευδολόγων νά κρατῆς 'ς τὰ χεῖλια σου, καὶ τάσσω,
 ἂν σὲ γνωρίσω μπιστικὸ φίλο, νά σ' ἀνεβάσω
 'ς τὸ σπῆτί μου, καὶ μὲ πολλὰ κανίσκια καὶ μεγάλα
 νά σὲ τιμήσω. — — —

'Ελευθέρα παράφρασις 'Οστοβήκ (1746).

Ταῖς Μούσαις νά χορεύουσι βλέπω εἰς 'Ελικῶνα,
 καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ θέλω νά λάβω ἀγῶνα,
 διὰ νά γράψω ἐπιμύθως τὸν πόλεμον τὸν μέγαν,
 ὅπου ἔτραγουδοῦσασιν ἡ Μοῦσαις κ' ἔχορευγαν.
 Τὸν πόλεμον τὸν φοβερὸν καὶ αἱματώδη μάχη,
 ὅπου μαζὺ ἐκάμασιν οἱ ποντικοβατράχοι·
 πόλεμον περιδῶτον, ὄργιον κατὰ φύσιν,
 ὅπου ὁ Ἄρης εἰς αὐτοῦ; τὸν εἶχε προξενήσει,
 καὶ τοὺς βατραχοποντικούς; ἔκαμε παλληκάρια,
 νά πολεμοῦν ὡς γίγαντες, ὡς φοβεῖ; ἄ λειοντάρια.
 Καὶ ἐτούτῃ εἶναι ἡ ἀρχὴ εἰς τὸ κακὸν π' ἐγένη,
 διὰ νά πάγῃ ὁ ποντικός; νά πιῇ νερὸν στήν λίμνην.
 Ποῦ μία μέρα ὁ ἄθλιος ταῦτος διὰ νά φύγῃ
 ἀπὸ τῆς γάτας τὸ πικρὸν καὶ φοβερὸν κυνήγι,
 εἰς λίμνην ἦλθε τρέχωντας, μισοαποθαμένος,
 ἀπὸ τὸν φόβο ἔτρεμε, ἦτον καὶ ὀψισμένος.
 Αὐτοῦ ἐστάθη γύρωθεν νά θεωρῇ τὴν λίμνην,
 καὶ γάτου; πλειὸ μὴν βλέπωντας, σκίπτει νερὸν νά πίνῃ.
 Ἐχόρτασεν αὐτοῦ νερὸν, κ' ὕστερον χωρὶς ἔννοια,
 πλύνει ὡς ἀφεντότουπος (1) καὶ μούτζουνα καὶ γένεια.
 Τὴν λίμνην ἔκαμε λουτρὸν, χέρια, ποδάρια νίπτει,
 ὡτὰν νά ἦτον ἄρχωντας εἰς ἐδ.κόν του σπήτι.
 Κ' ἐκεῖ ὅπου ἐπύνητο. κάτω σ' αὐτὰ τὰ βράχη,
 τὸν βλέπει ὁ Φουσκομάγουλος τὸν λέγουσι λιμνάρχη.
 Τοῦτος ἦν μέγας βάτραχος, μεγάλο παλληκάρι,
 τὸν κράζουσι Φουσκομάγουλον, λιμνάρχη, λιμνοχάρχη.
 Τοῦτος θωρεῖ τὸν ποντικὸν αὐτοῦ μ' ὄργῃ μεγάλην,
 πῶς φαίνεται; ἔξουσιαστής εἰς ξένον περιγιάλι.

(1) Ἐν τῇ ἀνατυκώσει τῷ Κ. Πρακτικίδου διορθοῦται ἀφεντόπουλος, ἐγὼ δὲ
 κμιζω ἀφεντότουπος.

Και λέγει αὐτὸς ποῦ ἔμαθεν ἰδῶ νερὸ νὰ πίνῃ,
 Ἐν τὸν ἀφήκω ζωντανὸν στερεύει μας τὴν λίμνη'
 διατ' ἂν και φύγη μοναχὸς ἔρχεται μὲ τὸ πλῆθος
 και πίνουν και στερεύουσι τῆς λίμνης μας τὸ βύθος.
 "Ἄν φαίνεται' ἐξουσιαστῆς ὁ μόνος και ὁ ξένος,
 εἰ θέλει κάμει ἂν φέρῃ ἰδῶ τῶν ποντικῶν τὸ γένος ;
 Μὰ ἐγὼ τὸν κάμνω νὰ διαβῆ και κλειὸ νὰ μὴν γυρίσῃ
 'ς τὴν λίμνην ποῦ ὀρέγεται λουτρὸν νὰ ἀποκτήσῃ.
 Τοῦτα λογιδζ' ὁ βράτραχος, ὅμως μὲ τέχνη πρῶτα
 τὸν ποντικὸ ἔχαιρίτῃσε κ' ὕστερον τὸν ἐρῶτα.
 Λέγει του : ἔχεις, φίλε μου, ἦθῃ ἐπαινεμένα,
 και φαίνεσαι εὐγενικὸς, ἀμὴ τι θεὸς 'ς τὰ ξένα ;
 Τίς εἶσαι, και πῶς ἔτυχες ; εἰπί μου τὴν αἰτίαν,
 και θέλει μ' εὖρειε βοηθὸν ἂν ἔχῃς δυστυχίαν.
 'Εγὼ νὰ σοῦ συμβοηθῶ ἔχω καλὸν τὸν τρόπον,
 διατ' εἶμαι μέγας βασιλεὺς εἰς τοῦτόν μας τὸν τόπον.
 'Εγὼ 'μαι ὁ Φουσκομάγουλος, και μ' ἔκαμαν λιμνάρχη
 'ς αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν μας οἱ ἄρχοντες βατράχοι.
 Και κάμνω σε ὑπέρπλουτον, ἂν και νὰ ἦσαι ξένος,
 ἂν μοῦ εἰπῆς καταλεπτῶς τὸ ἰδικόν σου γένος,
 διατὶ αὐτὸ τὸ ἦθος σου καταπολλ' ἀποδείκναι
 πῶς εἶσαι τέκνον ἄξιον ἀπὸ μεγάλο σπήτι.

(*Παράφρασις ἐλευθέρᾳ Ἰωάννου Βιλαρά 1817*).

"Ὁ Μούσαις, ποῦ κυττάζετε ψηλὰ ὄχ τὸν Ἐλικῶνα,
 και βλέπετε τὸν Ἰθρωτα και τὸν πολὺ μου ἀγῶνα,
 μὲ ἀχτίνα βίξετε σπλαχνικῆ νὰ μὲ γιομῶσῃ θάρρος,
 νὰ δυνηθῶ ν' ἀλαφρωθῶ ὄχ τὸ πολὺ τὸ βάρος.
 Δὲν ψάλλω ἰδῶ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ ἔργα και τὴ δόξα,
 ἢ τοῦ πανούργου Ἐρωτα τὰ φλογισμένα τίξα.
 Μὲν τραγουδῶ τὸν ἄπονον τὸν ταραχώδη Ἄρη,
 ποῦ στὰ νεκρὰ κορμιὰ πατάει μὲ πρόθυμο ποδάρι.
 Τῆς μάχαις κέντα ὀρέγεται, τὸν κόσμο ἀνακατόνει,
 γιὰ νὰ κληθείνῃ ὁ πόλεμος, γιὰ ν' ἀβγατῶν οἱ φόννοι.
 Και μ' ἀπερίγραφη ἀσπλαχνιὰ και μ' ἔργια σκληροσύνη,
 τῶν ζωντανῶν τὰ αἵματα ὡσὰν ποτῆμι χύνει.
 Κιλοθειλήτρις Μούσαις μου, σ' αὐτὴν τὴν ἱστορίᾳ,
 ἀναθυμῆστέ μου καλὰ τῆς μάχης τὴν αἰτία.
 Και πῶς σ' αὐτὸ τὸ μέλωμα, τῶν ποντικῶν τὸ πλῆθος
 γιγάντων δείχνει ἀποκοτιὰ, γιγάντων δείχνει στήθος.
 "Ἐνα ποντικὸ μὲ ἑστὸν ὅταν μπόρεσε νὰ φύγῃ,
 τὰ νόχια ἐνὸς ἀγριόγατου, ποῦ τὸ 'χε σὶδὸ κυνήγι,

εὐ λιλντς ἄκρα ἐξόγασε νὰ πιῆ, καὶ νὰ δροσίση
 τὸ διψασμένον ἀχειλί του, τῆ φ'όγα του νὰ σβύρη.
 Συχνουδοῦται ἐπὶ νερὸ τῆ μούρη καὶ βουφάει,
 καὶ τρομασμένον, ἀσίγητο, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τηρεῖ.
 Μὸν εὐν ἀπόπιε, ἐχόρτασε, καὶ ὁ φόβος λιγοσταῖει,
 τὸν τόπο νὰ κατατηρήη περισσότερο θαρβέυει.
 Τόσο νερὸ θαμαίνεται νὰ πρωτοῖδῃ ἄκροστῆ του,
 τῆς πρασινάδες χείρες: αἰ ὀπώχει ὀλόγουρά του.
 Τὸν βλέπει ὁ μεγαλόφωνος, τοῦ σιὰ νερὰ φυλάει,
 καὶ τοῦ σιμόνει σιγανὰ, καὶ τὸν γλυκορωταῖ.
 Ἔνε μου ποῦθεν ἔρχεσαι; ποῖς εἶσαι; καὶ ὄχ τί τόπο;
 Μὴ φοβιθῆς νὰ μοῦ τὸ εἰπῆς, μὴν ἔχεις κἄναν κόπο.
 Γιατὶ ἂν ἀπὸ τὸ στόμα σου τὴν πᾶσα ἀλήθεια μάθω,
 καὶ σὲ γνωρίσω γιὰ σωστὸν καὶ φίλο δίχως λάθο,
 σοῦ τάζω μὲς τὸ σπίτι μου νὰ εὐ φιλοξενήσω,
 κι' ὡς κρέπει, μὲ χαρίσματα κολλὰ νὰ εὐ τιμήσω.

Ἐν τούτοις ὁ κατὰ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ
 ἔθνους πόλεμος μετὰ μεζζόνος ἐξηκολούθει σφοδρότητος. Ὅθεν καὶ ὁ
 ἐξ Ἰωαννίνων πολυμαθῆς Γεώργιος Κωνσταντίνου δημοσιεύσας τὸ *Τε-*
εράγλωσσον Λεξικόν του⁽¹⁾ ἠναγκάσθη, ἵνα ἐλέγξῃ πικρῶς τοὺς πεί-
 σμονας τούτους κατηγόρους, γράφων ὡς ἐξῆς.

« Ἴνα κατατρυφῶσιν ὅσοι ἀθυροστομοῦντες φλυαροῦσιν ἀκρατῶς
 κατὰ τοῦ ἡμετέρου γένους καὶ τῆς κοινῆς ἥτοι ἀπλῆς ἡμῶν διαλέ-
 κτου, ὀνομάζοντες τὴν μὲν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον Γραικοβάρβαρον,
 ὀμοίως καὶ τὸ ἡμέτερον γένος ὑπολαμβάνουσι πάντη βάρβαρον, ἀμα-
 θῆς, καὶ ἐρημον παντοίας σπουδῆς, σχολείων καὶ ἐπιστημῶν, μὴ εἰ-
 δότες οἱ ἀσύνετοι τὰ τοσαῦτα σχολεῖα πανταχοῦ εἰς τὰς ἐπιστήμους
 πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ νήσους· καὶ ὅπου ἂν ἡ ἡμετέρα διάλεκτος
 πολιτεύεται, καὶ ἡ εὐσέβεια τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας κηρύττεται,
 καὶ σχολεῖα σώζονται, καὶ ἄλλα ἐγείρονται, καὶ διδάσκαλοι καὶ σπου-
 δαῖοι κοσμοῦσι τὰς ὀμηγύρεις τῶν τε ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν, καὶ
 ἐπ' ἀμβωνος συνεχῶς κηρύττουσι λόγους συνθεμένους μὲ τὴν πλῆθον
 ἀθηρᾶν καὶ γλαφυρᾶν φράσιν κατὰ τὴν ἀπλῆν ἡμῶν διάλεκτον εἰς
 ἐπίκουρον πάντων, καὶ τὰς ἐπιστήμας παρρησία διδάσκοντες παντὶ τῷ

(1) Λεξικὸν Τετράγλωσσον, περιέχον δηλαδὴ τὰς τέσσαρας ταύτας διαλέκτους, ἑλλη-
 νικὴν, πεζὴν ἥτοι ἀπλῆν Ἑρμαικὴν, λατινικὴν, καὶ ἰταλικὴν.

προσερχομένη ἀφθόως και ἀδωροδοκῆτως μεταδίδουσιν. Ἐκ τῆν ἑσπεριν λοιπὸν τῶν ἀπλῶν λέξεων τοῦ παρόντος λεξικοῦ, και τῆν ἐξήγησιν τῶν ἑλληνικῶν εἰς ἄλλας λέξεις πάλιν ἑλληνικῆς, ἀλλ' εἰς τὸ ἡμέτερον γένος τόσον κοινῆς, ὥστε νὰ τὰς ἠμιλοῦσιν αἱ γυναῖκες, τὰ παιδιὰ και ὁ πλεόν κοινὸς λαὸς, θέλουσι συμπεράνη οἱ ἀναιδῶς συκοφαντοῦντες (ἐὰν μὴ ἰσχυρογνώμονες και ἐθελοκακοῦντες, δὲν ὁμολογοῦσι τῆν ἀλήθειαν) τῆν εὐγλωττίαν και γλαφυρότητα τῆς ἡμετέρας διαλέκτου, Ἑλληνίδος κοινῆς, παραχθείσης παρὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς διαλέκτου, θαυματοζομένης ὑπὸ τοσοῦτων αἰῶνων, και μητρὸς τοσοῦτων ἐπιστημῶν, και ἀδιαλείπτως διδασκομένης τανῦν εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα. »

Πλὴν και ἐν μέσῳ τῆς συστηματικῆς ἐκείνης καταδίκης τῆς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων γλώσσης, δὲν ἔλειψαν ἡ ἀναφανῶσι και ἄνδρες, οἵτινες ἀπαθέστερον και ἀκριβέστερον τὸ ζήτημα ἐξετάσαντες, ὑψώσαν ἰσχυρὰν φωνὴν εἰς διατράνωσιν τῆς ἀληθείας. Οὕτω μεταξὺ τῶν ἄλλων διαπρέπει ὁ περιηγητὴς Πέτρος Αὐγουστῖνος Γκύς, ὁ ὑπὸ πολλὰς ἐσφύεις προσφιλεῖς τοῖς Ἑλλησιν ἐκεῖνος Μασσαλιώτης, γράφων ἐξ Ἑλλάδος (1750) τοῖς οἰκείοις και ταῦτα.

« Αὐτῶ περὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων· γινώσχετε δὲ, ὅτι ἡ γλώσσα ἐνὸς ἔθνους εἶναι συνήθως ἡ εἰκὼν τῆς παρακμῆς ἢ τῆς προόδου αὐτοῦ. Τελειοποιεῖται και πλουτίζεται, καθόσον τὸ ἔθνος φωτίζεται, ἐξευγενίζεται, και διδάσκειται· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἐξασθενεῖται, ἀλλοιοῦται και διαρθείρεται, ὅταν δι' ἐπαισθητῆς καταπτώσεως τὸ ἔθνος ἐπανερχεται εἰς τῆν ἀθλιότητα και τῆν ἀμάθειαν. Μόλις ἐν ἀριθμοῖς προνομιούχοι διατηροῦσιν ἔτι τῆν πολῦτιμον τῶν πατέρων τῶν παρακαταθήκην ἐν τῇ καθαρότητι αὐτῆς. Τοιαύτη εἶναι ἡ χυδαία ἑλληνικὴ γλώσσα, ὡς σήμερον τῆν ἀποκαλοῦσι, μολονότι αὕτη παρέλαθεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ἢ λατινικοῦ ιδιώματος ὀλιγωτέρας λέξεις ἢ ὅσας ἀρχῆθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐδανείσθησαν ἐξ αὐτῆς γλώσσης κατ' ἐπιρῆνειν παραμεμορφωμένη, ἐνεκεν ἰδίως τῶν ἐξ ἀνάγκης ἀπαντωσῶν τουρκικῶν φράσεων, πλὴν κατὰ βάθος διατηροῦσα ὄλον τὸν πλοῦτον και τῆν γλαφυρότητα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. . . Ἀδύνατον νὰ μάθῃ τις τῆν καθωμιλημένην ἑλληνικὴν, χωρὶς πρότερον νὰ γνωρίσῃ τὰ παραμύθια και τὰς στιχηρὰς παροιμίας. Οἱ Ἕλληνες λαλοῦσιν ἀσιποτε ἀποφθεγματικῶς. Ἀγαπῶσι πολὺ τὰ διηγήματα και τὰς παροιμίας, τὰς ὁποῖας ἡ περὰδοσις διετήρησε παρ' αὐτοῖς μετα τῶν ἐθίμων. . . Ἀλλὰ

τί νὰ εἶπω περὶ τῆς ἑρωτικῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων; Οὐδαμοῦ ὄσον παρ' αὐτοῖς ἀπαντᾷ ἡ ὑπερέβολουσα παραφορὰ τῶν ἑρωτικῶν παθῶν. Οὐδεμία γλώσσα δύναται νὰ παράσῃ τοσοῦτον πλοῦτον ἐκφραστικῶν ὀνομάτων, ὅσα οἱ Ἕλληνες ἐρασταὶ ἐπιδαφιλεύουσιν εἰς τὰς ἑρωμένας των...

• Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προφορὰν, περὶ ἧς τοσοῦτον ἤρισαν ἐν Γαλλίᾳ, νομίζω ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ ἀρμοδιώτατοι κριταὶ τῆς διαίρεσάσης τὰς ἐπιφανεστέρας σχολὰς μας διαφορᾶς. Ὁ λαὸς ναὶ μὲν διέφθειρε καὶ ἠλλοίωσε τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης του, διὰ τῆς παραδοχῆς νέων λέξεων, καὶ τοῦ διαφόρου τρόπου τῶν κλίσεων καὶ τῶν συζυγῶν, ἀλλὰ τὰ ἀείποτε λεπτὰ Ἀττικὰ ὄτα κατὰ παράδοσιν διετήρησαν τὴν ἡδύτητα τῆς καλῆς καὶ ἀρχαίας προφορᾶς, ἐκείνην δηλαδὴ τῶν καλῶς λαλούντων Ἑλλήνων, οἵτινες πάντοτε ἀποτροπιάζονται τὴν τε ἀθλίαν προφορὰν καὶ τὸν βάναισον τόνον νησιωτῶν τινων. Ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω, ὅτι ἀκούω φθεγγομένους τοὺς ἀρχαίους, ὅταν ἀκούω τοὺς σημερινούς Ἕλληνας προφέροντας τὸ εἶναι ὡς ἴπε, καὶ οὐχὶ εἶπαι, καθὼς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκόμεθα:.. Ὅθεν συμπεραίνω, ὅτι ἡ προφορὰ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ἰδίως δὲ τῶν Ἀθηναίων, μᾶλλον πιστῶς παριστᾷ τὴν τῶν ἀρχαίων καὶ πρέπει νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς κανὼν (*).

Τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ὁ Χίος Ἰησοῦτης Στανίσλαος Βελάσττης, καθηγητῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ φροντιστηρίῳ, ἐδημοσίευσεν διατριβὴν, δι' ἧς ἐλέγχων τὴν Ἑρασμιανὴν προφορὰν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων (**). Ἰπὸ τὸ αὐτὸ δὲ πνεῦμα ἔγραψε καὶ ἕτερος Ἰησοῦτης, Γρηγόριος ὁ Πιακεντινῆς. Εἰς ἀντίκρουσιν τούτων ἐξῆλθε τρίτος Ἰησοῦτης, ὅστις ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Arcadico di Martisbo Sarpedonio, ὑπερησπίσθη τὴν Ἑρασμιανὴν.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ εἰρημένος Γκυὸς γράφων πρὸς τοὺς υἱοὺς του συνεβούλευεν αὐτοῖς νὰ διδαχθῶσι τὴν προφορὰν τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ὡς γνησιωτέραν, καὶ ἀπορρίψωσι τὴν Ἑρασμιακὴν, διὰ μακρῶν προσπαθῶν ν' ἀποδείξῃ τὸ εὐλογον τοῦ ἰσχυρισμοῦ του. Ἐν τέλει δὲ ἐπιφέρει, ὅτι ὑποβαλὼν ἐν Ῥώμῃ τὴν περὶ προφορᾶς ἰδέαν αὐτοῦ εἰς τὸν σύλλογον τῶν καθηγητῶν, ἔλαβε παρὰ τούτων (30) ἰοι-

(*) Guys, Voyage littéraire de la Grèce, Ep. VIII, XI.

(**) Dissertatio de graecarum litterarum pronuntiatione. Roma 1730.

νίου 1772) ἀπάντησιν καταφατικὴν, ἣν ἐπισυνάπτει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του (1).

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν καὶ ὁ ἐνεργήσας τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀνασταφάς Ὑλλανδὸς Πάσχ Κρίνεν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν τινι Ὀμηρικῇ (;) ἐπιγραφῇ ἀπαντῶντος Ι ἀντὶ Η (τὴν κεφαλίην, κοσμίον, Ὀμηρος) καὶ Ο ἀντὶ Ω (ἀγδύον, ἰρόον) ὑποδεικνύει, ὅτι ἡ προφορὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων εἶναι ἡ αὐτὴ οἷα καὶ ἐπὶ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων (2).

Μετὰ παρέλευσιν δέκα ἐτῶν ὁ γάλλος Βενέδικτος Κρέδω, ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἐν Σαντορίνῃ, δημοσιεύσας ἐν Βερῶνῃ Γραμματικὴν Ἑλληνορωμαϊκὴν περιέχουσαν τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ὀρθογραφίας τόσον τῆς Ἑλληνικῆς, ὅσον καὶ τῆς ἀπλῆς διαλέκτου (3), ἐπιφυλακτικῶς μὲν ἐσημείωσι τὴν περὶ προφορᾶς γνώμην αὐτοῦ, πλὴν ἀναμίξας τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας μετὰ τῶν τῆς νεωτέρας ἀπετέλεσεν ἀκατονόμαστον τραγέλαφον (4). Οὕτω τῆς μὲν πρώτης κλίσεως θέλει μόνον τὰ εἰς ας ἢ εἰς ης λήγοντα οὐσιαστικά, ὡς Ἰοῦν, Χρύσης, τῆς δευτέρας τὰ εἰς α καὶ η θηλυκά, ὡς Μοῦσα, τιμῆ, ὡς καὶ τὰ εἰς ἰδι καὶ ἰτι κύρια, ὡς Μαρίδι, Μαργαρίτι, καὶ τῆς τρίτης τὰ εἰς ος καὶ ον, ὡς λόγος, ζύλον· περὶ δὲ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης σημειοῖ ταῦτα.

• Τὸ ῥωμαϊκὸν δὲν ἔχει σωστὰ μιῶντας τετάρτην κλίσιν, καὶ τὰ ὀνόματα ἐτούτης τῆς κλίσεως δὲν εἶναι πέραξ ὀνόματα τῆς πρώτης, τῆς δευτέρας, καὶ τῆς πέμπτης κλίσεως, ὅπου κατὰ τὸ συνῆθι κλίνονται οὕτω, ἀπὸ θώραξ γίνεται ὁ θώρακας τοῦ θωράκου τῆς πρώτης κλίσεως, οἱ θωράκοι τῶν θωράκων, τῆς δευτέρας κλίσεως.

• Ἡ πέμπτη κλίσις εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν περιέχει ὀνόματα εἰς α ἢ ε;

(1) Lettre XLV.

(2) « Al tempo d' Omero pare, che non avessero l' uso dell' ita Η, nè dell' omegα ω, ma che in vece dell' Η, si prevalessero dell' iota Ι, come appunto sostiene il celebre padre Tommaso Velasti di Seio, e non come dicono gli Erasmiiani, che l' epsilon serviva indifferente per ita. » Pasch di Krienen, Descrizione dell' Arcipelago. Livorno 1773. (Ἐκδοσις Πάσ, σελ. 45).

(3) Οὗτος μετέφρασεν εἰς τὸ φραγκορωμαϊκὸν ἴδιωμα L' Introduction à la vie dévote τοῦ ἱεροῦ Φραγκισκου de Sales ἐπιθετίσαν ὁμοίως ἐν Βερῶνῃ τὸ 1781 ἔτος (Φιλοθέα, ἡ εἰσαγωγὴ πρὸς τὴν εὐλαβῆ ζωὴν).

(4) « Δὲν εἶναι ἡ γνώμη μου νὰ εἰπῶ τώρα, ποῖα ἦτον ἄλλοτε ἡ προφορὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν διφθόγγων· ἦτον βέβαια πολλὰ διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνην, ὅπου τώρα συνηθίζεται. »

καὶ ἡ γενικὴ αὐτῶν εἶναι εἰς *ου*, ὅσον *πνεῦμα*, *πνευμάτου*, *κλαδί*, *κλαδίου*, καὶ εἶναι πάντα τοῦ οὐδέτερου γένους. »

Εἶτα δὲ ὁ ἀγαθὸς μισιονάριος προστίθησι καὶ πέντε κλίσεις τῶν συνηρημένων ὀνομάτων.

Καθὰ σημειοὶ ὁ Κ. Δεγράνδιος, τῷ μὲν 1770 ὁ Ἀντικδάριος ἐδημοσίευσεν ἐν Βενετία γραμματικὴν τῆς ἀπλοελληνικῆς γλώσσης ⁽¹⁾, τῷ δὲ 1789 ὁ Βερναρδίνος Πιανζόλας ἐν Παταβίῳ γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῆς ἰταλικῆς, νεοελληνικῆς, καὶ τουρκικῆς ⁽²⁾.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν καὶ ὁ Βολταῖρος ἐξήνεγκε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ *καθωμιλημένη τῶν Ἑλλήνων διάλεκτος, καίτοι τοσοῦτον ἡλλοίωται, ὄνταται γὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ὠραιότερα τοῦ κόσμου γλῶσσα* ⁽³⁾.

Τὴν 2 Μαΐου 1772 ὁ διάσημος ἑλληνιστῆς Βιλλουαζὼν ἀναγνοὺς ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιγραφῶν ὑπομνημάτων περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ⁽⁴⁾, καὶ συστήσας τοῖς λογίοις τὴν σπουδὴν αὐτῆς, ἐνδιαφερόσας ὑπὸ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους, ἐπανελάβεν ὅτι ὁ Κροῦσίος πρὸ διακοσίων ἐτῶν εἶχε γράψει.

« Ἐπὶ τοῦ παρόντος τρεῖς διάλεκτοι συνειθίζονται ἐν Ἑλλάδι, ἡ ἀρχαία, ἡ ἐκκλησιαστικὴ, καὶ ἡ χυδαία. . . Ἡ δευτέρα ὀνομάζεται οὕτως, ὡς συνειθιζομένη ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς συγγράμμασι, ταῖς διδασκαίς, καὶ τοῖς πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις. Τὸ γλωσσικὸν τοῦτο ἴδιωμα εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτὸ τῷ ἀρχαίῳ, ἀλλ' οὐχὶ τόσον καθαρὸν,

(1) Antiquarius, Grammatica Graeca vulgaris. Venetiis 1770.

(2) Grammatica, dizionarii, e colloquii per imparare le lingue Italiana, Greca-volgare, et Turca, e varie scieuze. Opera del padre maestro Bernardino Pianzola, che fu prefetto delle missioni orientali de minori conventuali. Padova 1789.

Παρὰ τῷ αὐτῷ Δεγράνδιῳ καταλέγεται καὶ γραμματικὴ τῆς νεοελληνικῆς Ἀνανίου τοῦ Ἀντιπάρου ἐκδοθεῖσα τῷ 1784 ἐν Βενετίᾳ (Anianae (sic) antiparii, Grammatica Graeca vulgaris). Τοῦ Ἀνανίου τούτου γνωρίζω μόνον τὴν περὶ Μορίων πολεμίδων διατριβὴν (Σπλάγγων Γραμματικῆς, ἐν Βενετίᾳ 1784), μὴ δυνθεις νὰ μάθω τι καὶ περὶ τῆς ἀπλοελληνικῆς γραμματικῆς, εἰ καὶ πολλὰς προσπάθειας κατέβαλλον.

(3) « Le Grec il a par dessus toutes les langues vivantes du monde l'expression de la musique, par les syllabes longues et brèves. Ainsi tout défiguré qu'il est aujourd'hui dans la Grèce, il peut être encore regardé comme le plus beau langage de l'univers. » Dictionnaire Philosophique (Langues).

(4) Recherches critiques sur le Grec vulgaire (Histoire de l'Académie Royale des Inscriptions tom. 38. Paris 1777. σελ. 60—73.

ὡς περιέχον πολλές λέξεις τῆς χυδαίας καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν διαλέκτων. Εἶναι ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν συνειθίζουσιν οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ ἄλλοι τῆς ἐκκλησίας ὑπάλληλοι ἐν ταῖς διδασκαλίαις. Εὐκολώτερον δὲ εἶναι, λέγουσι, νὰ συνθέσῃ τις πολλοὺς λόγους εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὕφος, ἢ ἓνα καὶ μόνον ἐν τῷ χυδαίῳ ἰδιώματι. Δὲν βλέπω τὸν λόγον τῆς παραξένου ταύτης δικαιολογίας. Λέγουσιν, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἐννοῶνται ὑπὸ δύο ἢ τριῶν προσώπων· ἐάν δὲ ὁ λαὸς ἐπιθυμῇ νὰ ἐννοήσῃ τὰ λεγόμενα, ἅς ζητήσῃ παρὰ τοῦ πατριάρχου τὰς διδασκὰς εἰς ἄλλην γλῶσσαν. Ἀναμιγνύουσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πολλές λέξεις τοῦ βαρβάρου ἰδιώματος. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

1752—1814

Μόρφωσις τοῦ καθαρεινότεου ὕφους.— Νικηφόρος Θεοτόκης.— Εὐγένιος Βούλγαρις.— Χυδαῖον ἰδίωμα.— Ἰώσηπος Μοισιόδαξ.— Δημήτριος Καταρτζής.— Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ Δανιὴλ Φιλιππίδης.— Ἀθανάσιος Χριστόπουλος.— Ἰωάννης Βιλαρᾶς.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα φαίνεται, ὅπως εἶπαι, βαθμηδὸν μορφομένη ἀπ' ἐκυτῆς, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς χάριν αὐτοῦ συγγράφοντας λογίους, τῶν ὁποίων δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ τὸ ὕφος βραχύδιον ἦτο. Ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος δὲν ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὸν Νικηφόρον Θεοτόκην. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ, συνενῶν τῇ τε ἄλλῃ πολυμαθείᾳ καὶ βαθεῖαν γνώσιν τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων διαλέκτου, καλῶς δ' ἐνοήσας καὶ τὸν προορισμὸν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, προσεπέθεσε καὶ θαυμασίως ἐπέτυχεν, ἵνα καθάρῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν βαρβαρισμῶν, καὶ ἀξιάστως προσεγγίσῃ εἰς τὴν διαυγῆ πηγὴν. Διὸ δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ μόνος μορφωτὴς τῆς σήμερον γραφομένης καὶ ὑπὸ πάντων ἐννοουμένης κοινῆς ἡμῶν διαλέκτου. Καὶ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ὁ νεκρὸς τῆς Κερκύρας ἱεροκλήρυξ φαίνεται προτιμῶν τὸ δημῶδες τῆς πατρίδος τοῦ ἰδιώμα, γρηραῖος δὲ Ἀστραχάκιον ἀρχιεπίσκοπος ὁ Θεοτόκης ἔδωκεν ἐν τοῖς Κυριακοδρομίοις τὸν καθαρώτατον τῆς γλώττης τύπον, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπῶν

(Λόγοι εἰς τὴν Ἀγίαν Τεσσαρακοστὴν κλπ. 1766) (').

• Ἡ ἔξαρτος συμφορὰ εἶναι μία ἀπαρηγόρητος ἠλίψις ὅταν ἡ δυστοχία ἀπὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐρχεται ἐπάνω εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐτοιμάζεται, καὶ εἶναι σχεδὸν συνηθισμένη εἰς τὴν λύπην ἢ συμφορὰ δὲν τῆς φαίνεται πρᾶγμα τύπον πικρὸν, δὲν δοκιμάζει διὰ αὐτὴν τόσην μεγάλην ἠλίψιν· μὰ ὅταν ἡ συμφορὰ ὅλη ἀντάμα σωρεύεται ἐπάνω εἰς τὸν ἄνθρωπον, τότε εἶναι μία πληγὴ, ὅπου βότανα δὲν δέχεται, εἶναι ἓνα πάθος ὅπου δὲν ἔχει καμμίαν ἰατροίαν. Μεγάλῃ συμφορᾷ μᾶς εὗρηκεν ὅλους μικροὺς μεγάλους, ἃς μὴν ἦτον καὶ ἔξαφνος, μὲ ὅλον τοῦτο, πολλὴν ἀσθησιὴν ἤθελε μᾶς κάμῃ· μὰ αὐτὴ ἐστάθη τόσον ἀπροσδόκητος, ὅπου καὶ τὴν ἀναπνοὴν μᾶς ἐπῆρε. Θάνατε πικρὲ, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μας νὰ πάρῃς ἀποφάσεις; ἃς εἶναι ποῖος ἔχει δύναμιν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸ θέλημα σου; μὰ διατί μὲ τόσῃ ταχύτητι, καὶ μὲ τόσῃ ἔξαρτον βίαν; Ὁ σπυρίδων νὰ ἀποθάνῃ ἐπερὲν, ὅλοι τὸ ἠξέσαμεν· διατί ποῖος ἔζησε, καὶ δὲν ἀπέθανε; «τίς ἐστὶν ἄνθρωπος, θς ζήτεται, καὶ οὐκ ὀφείτῃ θάνατον;» μὰ διατί μὲ δρέπανον τόσον ἔξαφνον, ἐθέρισας τὴν ζωὴν του; διατί δὲν μᾶς ἔδωσες καιρὸν νὰ τὸν ἐπισκερθῶμεν εἰς τὴν ἀσθενίαν του, νὰ τὸν παρασταθῶμεν εἰς τὸν ἀγῶνά του, νὰ ἀκούσωμεν ταῖς ὑστεραῖς του διδασκαλίαις; πρῶτον νὰ πληροφορηθῇ ἡ καρδιά μας, πῶς θέλεις νὰ τὸν σηκώσῃς, καὶ ἔπειτα νὰ τὸν ὑστερηθῶμεν. Τὴν ψῆς ἦτον ὑγιής, ἐδῶ ἦλθεν εἰς τοὺς ἐσπερινοὺς ἡμῶν, σήμερον τὸ πρωὶ ἔρθῃς, μὲ εὐλάβειαν καὶ κατάνυξιν ἀνέγνωσε τὴν ἱερατικὴν προσευχὴν του· μὲ πόσον ἔπειτα καὶ προθυμίαν ἐτοιμάσθη νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν λιτανεῖαν· ἐσὺ δὲν τὸν ἀφήτῃς νὰ ἔλθῃ, ἐχώρισες τὴν ψυχὴν του, ἠθέλησες νὰ τὸν φέρουν ἐδῶ νεκρὸν καὶ ἀποθαμένον. Ἀδελφοί, ὁ νεκρὸς ὅπου ἐμπροσθέν μας καίτεται, εἶναι ὑπόβρισις λόγου μεγάλης αὐτοῦ; εἶναι ἓνας φιλόσοφος ἀπὸ τὸν κόσμον ἐγνωρισμένος· εἶναι ἓνας ῥήτωρ ἐστεμμένος μὲ τὰ στέμματα, ὅπου ἡ ἀκαδημία; στέφουσι τὴν κεφαλὴν τῶν κυρῶν, καὶ ἐπιστημονικῶν ἀνθρώπων εὐγένεια καὶ λαμπρότητα ἔχει τὸ γένος, ἀπὸ τὸ ὅποιον κατὰγεται· ἐπειδὴ εὐγενεῖς καὶ ἔνδοξοι ἦτον οἱ πρῶτοί του πρόγονοι οἱ Βούλγαροι, εὐγενεῖς καὶ ἔντιμοι ἦτον οἱ παλαιοὶ προγεννήτορές του οἱ Κερκυραῖοι· ὁ βίος του εἶναι πολλὰ ἐνάρετος, τὰ κατορθώματα τῆς

(1) Περὶ τῆς ἐπιταφῆς εἰς τὸν πρωτοπαπῶν Κερκύρας Σπυρίδωνος Βούλγαρου

ζωῆς του πολλά ἀξίειαινα· αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ σοφὸς διδάσκαλος, ὅπου καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ σεμνοπρεποῦς βίου του, καὶ μὲ τὴν καθημερινὴν διδασκαλίαν τῶν λόγων του ἐφώτιζε κάθε ἡμέραν τοῦ κάθε ἐνὸς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν καρδίαν· τὰ πολλὰ προτερήματα τῆς ψυχῆς του, καὶ τὰ μεγάλα προνόμια τῆς ἐξωτερικῆς του καταστάσεως κάθε ἕναν δυσκολεύουσι λόγους ἐπιταφίους νὰ τοῦ ἐκφωνήσῃ· ἄς ἔπερνε καὶ διορίαν πολλὴν ἐκεῖνος ὅπου ἤθελε νὰ τὸν ἐπαινήσῃ· ἀμὴ εἰς ὀλίγαις ὥραις καὶ στιγμαῖς ἡμπορεῖ ἕνας νοῦς ἀδύνατος νὰ νοήσῃ; Ἐπροστέθη εἰς τὴν ἀδυναμίαν μου καὶ ἄλλη μεγαλήτερη δυσκολία· ἡ ἀγάπη, ὅπου αὐτὸς μοῦ ἐπρόσφερε, καὶ μὲ τὴν ὅποιαν ἐγὼ τὸν ἠγάπουν, τὰ σπλάγχνα μου ἐπλήγωσε, καὶ ἀπαρηγόρητα μὲ ἔκαμε νὰ κλαίω· ἐγὼ ἔπρεπε διὰ νὰ συνάξω τὸν νοῦν μου, νὰ μὴ ἐνθυμοῦμαι ὀλότελα τὸν ἔξαρνον θάνατόν του· καὶ ἐγὼ θέλωντας μικρὸν ἔπαινον νὰ τοῦ εἰπῶ, νεκρὸν ἔμπροσθέν μου ἔπρεπε νὰ τὸν βλέπω· τὸ χρέος τοῦ λόγου ἀπαραίτητον, τὸ ζητοῦν οἱ νόμοι, τὸ προστάζει ἡ πατρίδα· ἡ ὑπόθεσις τοῦ λόγου μεγάλη· διατὶ πολλὴ εἶναι ἡ ἀρετὴ του· ὁ καιρὸς πολλὰ σύντομος, δὲν ἦτον παρά ὀλίγαις ὥραις· ἡ λύπη τῆς ψυχῆς μου πολλή, διατὶ ἡ καρδία μου πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην· εὐρέθηκα εἰς περιστάσεις στεναῖς, σὰς λέγω τὴν ἀλήθειαν· κάθε νόημα ὅπου μοῦ ἤρχετο, ἦτον μὲ τοὺς ἀναστεναγμοὺς συντροφισμένον, κάθε στοχασμὸν μου τὸν ἐσυνώδευε ἕνα ποτάμι δάκρυα· μὰ ἡ ἀνάγκη πολλὰ δύναται· ἂν δὲν τελειώσῃ πολλὰ πράγματα, κατορθώνει βέβαια ὀλίγα. Ἐβίβισα ἔσον ἡμύπορετα τὸν ἐκυτόν μου, εἶδα τὸν βίον του, καὶ εὐθὺς μοῦ φαίνεται, πῶς ἐκατάλαβα, ποῖος ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἔπαινός του· ὠρέλεια κοινὴ ἦτον ὁ Σπυρίδων ὅλος τῆς πατρίδος του· αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ καταλάβωμεν, ποῖος ἦτον εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ πόσον καλὸν μᾶς ὑστέρησεν ὁ θάνατός του. . »

(Χρυσοῦν πόημα Σαμονήλ Ραββί. 1769)

· Ὁ Θεός, ἀδελφε, νὰ σὲ διαφυλάξῃ, καὶ νὰ σὲ διατηρήσῃ ἕως ὅπου νὰ ἀπαλλαγῶμεν τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης, καὶ νὰ ἐπισυναχθῶμεν διετκορπισμένοι ὄντες, καὶ νὰ πλησιάσῃ ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ νὰ σημειώσῃ ὁ Θεός τὴν εὐδοκίαν του ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ζωὴν. Ἐγνώρισα, καὶ ἐδοκίμασα ὅτι ἐστὶ εἶσαι τῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς καιροῦ ἐπιστημῆς τὸ πλήρωμα, καὶ ὅτι εἰς ἐσὲ ἐλπίζομεν νὰ μᾶς δώτῃς βεβαίαις λύσεσι μὲ τὰς ὑπὸ σοῦ πεποιμέναις θαυμασιούς ὑποθέσεις, καὶ ἐρηπ-

νείας εἰς τὰς ἀπορίας τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν. Ὅθεν ἐγὼ ἐπιθυμῶντας νὰ μεθέξω τῆς διδασκαλίας σου, σὲ προσβάλλω τὰς ἐκβάσεις, καὶ ἐνθυμήσεις τῆς καρδίας μου εἰς τὰ τοῦ νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν ἐπάνω εἰς τὰ ὅποια μετὰ φόβου ἀλγῶ, καὶ ἔδυνῶμαι. Διὰ τοῦτο προστρέχω εἰς τὸ θαυσιλές τῆς ἐπιστήμης τε καὶ σοφίας σου, καὶ πέμπω σοι τὸ βιβλιάριον τοῦτο, ἐλπίζων, Θεοῦ θέλοντος, νὰ στερεωθῶ διὰ σοῦ εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ φωτισθῶ εἰς τὰς ἀπορίας.

• Ἐπιθυμῶ, αὐθέντα μοι, νὰ βεβαιωθῶ διὰ σοῦ, καὶ διὰ τῶν μαρτυριῶν τοῦ νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν, καὶ τῶν ἄλλων Γραφῶν, διατὶ ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι ἐπλήγμεν ὅλοι κοινῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. •

(Κυριακοδρομία. 1796.)

(Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εἰσαγγέλιον τῆς Α' Κυριακῆς).

• Πολλοὶ, βλέποντες τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ ὄψαρια φεύγοντα, κἂν μικρότατος συμβῆ κτύπος, πείθονται, ὅτι αὐτὰ ἔχουσιν ὀξύτατὴν ἀκοήν· πῦτὰ ὅμως, ἐπειδὴ ἐστερημένα εἰσὶ τῶν ὀργάνων τῆς ἀκουστικῆς δυνάμεως, οὐδεμίαν αἰσθητὴν ἀκοῆς ἔχουσιν, ἀλλ' εἰσὶ παντελῶς κωφά. Πόθεν οὖν κινούνται καὶ φεύγουσιν, ὅταν ἀκουσθῇ κτύπος; Ὁ ὅποιος δῆποτε κτύπος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ κίνησις τοῦ αἵρος ὑπὸ τοῦ κτυπούντος σώματος γινομένη· ὁ δὲ αἶρ, κινούμενος καὶ κυματιζόμενος, συγκινεῖ καὶ συγκυματίζει τὸ ἐφαπτόμενον αὐτοῦ ὕδωρ. Τὰ ὄψαρια ἐστερημένα μὲν εἰσὶ τῆς ἀκοῆς, ἔχουσιν ὅμως αἰσθητικωτάτην τῆς ἀφῆς τὴν αἰσθησίν· ὅθεν τὴν κίνησιν τοῦ ὕδατος, τὴν ὑπὸ τοῦ κτύπου γινομένην, αἰσθανόμενα μεταβαίνουσιν εὐθὺς εἰς ἄλλον τόπον. Κωφὰ ἦσαν τὰ ὄψαρια τῆς λίμνης Γεννησαρέτ, καθὼς καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὄψαρια· πλὴν ὅταν, ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν λίμνην ἐκείνην, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ • Χαλάτετε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν • τότε ἤκουσαν, κἂν κωφὰ ἦσαν, τῆς δεσποτικῆς αὐτοῦ φωνῆς, καὶ ἀκούσαντα ὑπήκουσαν τὸ ἐξουσιαστικὸν αὐτοῦ πρόσταγμα. Ὅθεν οὐκ ἔργον, ἀλλ' ἤλθον· οὐ διεσκηρπίσθησαν, ἀλλὰ συνήχθησαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ δίκτυον· τοσοῦτον δὲ πλῆθος συνήχθη, ὥστε τὸ μὲν δίκτυον ἐσχίζετο, οἱ δὲ ἀλείεις ἐγέμυσαν δύο πλοῖα. Ἡμεῖς ἔχομεν τῆς ἀκοῆς τὰ ὄργανα, ἔχομεν τὰ ὠτία, ἀκούομεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν δεσποτικὴν τοῦ εὐαγγελίου φωνήν· πλὴν μηδὲν ὑπακούοντες

τοῖς θεοῖς αὐτοῦ προτάγματα, γινόμεθα τῶν ἀλόγων καὶ κωφῶν ὀφθαλμῶν ἀλογώτεροι καὶ κωφότεροι. Ἐφαπλοῦσι τὴν σήμερον οἱ ἱεροκλήρικες διὰ τῆς ἐρμηνείας τὸν εὐαγγελικὸν λόγον. καθὼς τότε αἱ ἀπόστολοι τὰ δίκτυα διὰ τῆς ἀλευτικῆς τέχνης· πλὴν οἱ ἄνθρωποι, ἀκούοντες τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσταγμα, οὐχ ὑπακούουσιν, οἷδὲ συνάγονται ὑποκάτω εἰς τὸν ἐλαφρότατον τοῦ Κυρίου ζυγόν, καθὼς τότε τὰ ὄφθαλμα εἰς τὰ δίκτυα, ἀλλὰ παρκαίονσι καὶ φεύγουσι. Τί ἄλλο λοιπὸν μένει εἰς τοὺς ἱεροκλήρικας εἰμὴ ἡ σιωπὴ; Οὐχὶ τοῦτο, διότι περὶ τούτου ἐκήρυξεν ὁ Παῦλος τὸ οὐαί. « Οὐαί δέ μοι ἔστιν, ἐάν μὴ εὐαγγελίζωμαι. » Ὁ ἀλιεὺς ἐκπληροῖ ὄλον τὸ χρέος αὐτοῦ, ὅταν καὶ ἀπλώσῃ ἐπιτήδεια, καὶ σύρον, ὡς πρέπει, τὰ δίκτυα ὁμοίως καὶ ὁ ἱεροκλήρυξ, ὅταν εἰσεσθῶς διδάξῃ τῆς θείας γραφῆς τὸν λόγον, καὶ διερμηνεύσῃ αὐτὸν θεοπρεπῶς, τότε ὄλον τὸ χρέος αὐτοῦ ἐπλήρωσεν...

(Εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγ. τῆς Γ'. Κυρ. τῶν Νηστειῶν).

« Ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ νοῦς αὐτῆς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανόν, καταβαίνει εἰς τὸν ἄδην, περιέρχεται τὴν γῆν, ἐμβαίνει εἰς τὰς πόλεις, εἰσέρχεται εἰς πάντα τόπον, νοεῖ εἴ τι θέλει. μνημονεύει τὰ παρελθόντα, συλλογίζεται τὰ ἐνεστώτα, προνοεῖ τὰ μέλλοντα, ζυγοστατεῖ, ἀνακρίνει, συμβιβάζει, διαχωρίζει καὶ τοὺς ἰδίους αὐτῆς συλλογισμούς· αὐτὴ μνησθάνει διαφόρους γλώσσας, τέχνας παντοίας, ἐπιτήδειας ὑψηλὰς ὄσας διαλέκτους ἀκούετε, ὅσα τεχνητὰ πράγματα βλέπετε, τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἰσὶν ἔργα· αὐτὴ ἐρεῖρε φιλοτεχνήματα, διὰ τῶν ὑ-οίων διαπερῶμεν τὰ μακρὰ τῆς θαλάσσης διαστήματα, βυθίζομεθα εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης, καὶ ἀνάγομεν τοὺς μαργαρίτας, καταδαίνομεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς καὶ ἐξάγομεν τὰ μέταλλα· μετροῦμεν τὸ μέγεθος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ λοιπῶν πλανητῶν, ἔτι δὲ καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαστήματα· ἀναλογίζομεθα τὸν καιρὸν τῆς τούτων περιόδου, τῆς ἀνατολῆς, τῆς δύσεως, τῆς συζυγίας, τῆς ἐκλείψεως, τῆς μεταξὺ ἀλλήλων καὶ τῆς γῆς ἀποστάσεως. συνάζομεν καὶ σκορπίζομεν τὸ πῦρ, εἰσάγομεν καὶ ἐξάγομεν τὸν ἀέρα, γνωρίζομεν τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως τοῦ πυρός, τοῦ ὕδατος, τῶν ἀέμων· βλέπομεν καὶ ἐνεῖνα, ὅσα ἢ διὰ τὴν μικρότητα ἢ τὸ διάστημα φεύγουσιν τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ὄρασιν· αὐτὴ εὔρε μικροσκόπια, τηλεσκοπία, πηρόμετρα, ὑγρόμετρα, βαρόμετρα, ἀνεμόμετρα· αὐτὴ νοεῖ λύσεις ποσειδημάτων πάσης ὑποθέσεως, ἀναλογισμούς μα-

προσκελεῖς, καὶ δυσαναλογίστους εὐρέσεις πραγμάτων ἀποκρύφων. Ἡ ψυχὴ ἠθολογεῖ, φυσιολογεῖ, γεωμετρολογεῖ, βοτανολογεῖ, μετεωρολογεῖ, ἰατρολογεῖ, ἀστρονομεῖ, ὄντολογεῖ, πνευματολογεῖ, ψυχολογεῖ, θεολογεῖ· διὰ τούτων δὲ τῶν ἔργων αὐτῆς ἄρχει καὶ δεσπόζει πάντων τῶν ἐν γῆ πραγμάτων καὶ αὐτῆς ὅλης τῆς γῆς. Βλέπεις πόση ἡ διαφορὰ μεταξύ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀλόγου ζώου; ποῖον τῶν ἀλόγων ζώων ἢ τῶν πετεινῶν, ἢ τῶν νηκτῶν, ἢ τῶν ἔρσαστων, ἢ τῶν τετραπόδων δύναται νὰ πράξῃ, οὐ λέγω πάντα, ἀλλ' ἐν μόνον μετὰ τῆς αὐτῆς τελειότητος, μετὰ τῆς ὁποίας πράττει ταῦτα πάντα ὁ ἄνθρωπος; Ὅστις ταῦτα συλλογίζεται, ἐκείνος θαυμάζει καὶ ἐξίσταται, βλέπων τὴν τόσῃ εὐγένειαν καὶ χάριν τῆς ψυχῆς, θαυμάζει δὲ μᾶλλον καὶ ὑπερῦψοι τὴν παντοδύναμον σοφίαν τοῦ θεοῦ τοῦ τῆς ψυχῆς δημιουργοῦ, καὶ βοᾷ μετὰ τοῦ προφητᾶναχτος· « ἑθανμαστῶσθῃ ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνομαι πρὸς αὐτήν. » Μωροὶ λοιπὸν καὶ ἀνόητοι καὶ κατησχυμένοι εἰσὶν ὅσοι λέγουσιν, ὅτι ὁ λογικὸς ἄνθρωπος οὐδὲν διαφέρει τῶν ἀλόγων ζώων, »

(Ὁμιλία εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

Κυρ. τῶν Πατέρων τῆς Α'. Συνόδου).

• Ὁ ἐπίγειος ἄγγελος καὶ ἐπουράνιος ἄνθρωπος, ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις ἐδίδαξε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφεσίων ἐκκλησίας τὸ χρέος τῶν ποιμένων, αὐτὸς περισσότερο πάντων τῶν Ἀποστόλων κοπιᾶσας, εἶδει διὰ τῶν ἔργων τὸν τύπον καὶ κανόνα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τελείου ποιμένου τῶν λογικῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ προβάτων· οἱ τούτου κόποι, αἱ ἀγρυπνίαι, οἱ φόβοι, οἱ ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ ψύχει καὶ γυμνότητι κακοπάθειαι, οἱ ἐξωθεν καὶ ἐσωθεν ἐπίβουλοι, οἱ διωγμοὶ, τὰ συνέθριζ, αἱ φυλακαὶ, τὰ δεσμὰ, τὰ δικαστήρια, οἱ κατήγοροι· οἱ καθ' ἡμέραν καὶ ὥραν θάνατοι, ἡ σαργάνη, οἱ λιθοσμοὶ, οἱ βαδιδισμοὶ, ἡ περίεδος, οἱ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ βυθὸν καὶ ποταμούς, καὶ οἱ ἐκ ληστῶν καὶ ὁμογενῶν καὶ ψευδαδέλφων κίνδυνοι καὶ τὰ ναυάγια· ἡ καθ' ἡμέραν ἐπιστάσια, ἡ μέριμνα τῶν ἐκκλησιῶν, τὸ ἀδάπανον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύματος· ταῦτα πάντα εἰσὶν ὑψηλαὶ καὶ λαμπρόταται στήλαι τῆς ἀνδρείας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς μεγαλοψυχίας, τοῦ ζήλου, τῆς ἀγάπης καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν μεγάλων ἀρετῶν, ὅσαι τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένου τὴν ψυχὴν χαρρακτηρίζουσι.

• Τίς ἠθύνει τῆς ἀμαρτίας τὴν ἀσθένειαν, καὶ ὁ Παῦλος οὐκ ἠθύνει

νετο τῆς ἀρρώστιας τὴν δριμύτητα; τίς ἐσκανδαλιζέτο, καὶ ὁ Παῦλος οὐκ ἐφλέγετο; τίς ἄλλος μετὰ τοσαύτης φρονήσεως καὶ σοφίας ἐνομοθέτησε δεσπότας καὶ δούλους, ἄρχοντας καὶ ὑπηκόους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, γονεῖς καὶ τέκνα, γάμφυ συνεζευγμένους καὶ ἐν παρθενίᾳ ζῶντας, σοφοὺς, ἀμαθεῖς, πλουσίους, πτωχοὺς, Ἰουδαίους, Ἑλλήνας, τὰ περὶ Χριστοῦ καὶ κόσμου, τὰ περὶ σαρκὸς καὶ πνεύματος; τίς μετὰ τοσαύτης ποιμαντικῆς ἐπιστήμης ἐπότισε τὸ γάλα τῆς ἀπλῆς διδασκαλίας τοὺς νηπίους καὶ ἀτελεῖς, καὶ ἐθρεψε διὰ τῆς στερεᾶς τροφῆς τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων τοὺς ἄνδρας καὶ τελείους; τίς ἢ τοσοῦτον ἐπιτιθεῖσθε ἤλεγξε τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ τοσοῦτον καταλλήλως ἐπήνεσε τοὺς ἐναρέτους, ἢ τοσοῦτον δικαίως παρέδωκε τῷ σατανᾷ τοὺς σκανδαλοποιούς καὶ τοὺς ἀποστάτας τῆς πίστεως, ἢ τοσοῦτον ἐπωφελῶς ἐκάνονισε τὰ περὶ τῶν αἰρετικῶν, ἢ τοσοῦτον γενναίως ἀπεσοράκισε τὰς ἔρεις, τὰς μάχας, τὰς δεισιδαιμονίας, τὰς καινοτομίας, ἢ τοσοῦτον λαμπρῶς ἐστεφάνωσε τοὺς εἰς τὰ μέτρα τῆς ἀγνωσύνης φθάσαντας; ταῦτά εἰσι τὰ ποιμαντικὰ ἔργα· ἔργα πατρικὰ, ἔργα διδασκαλικὰ, ἔργα εὐεργετικά.

«... Ἀλλὰ τί ἐστὶ προσοχή; προσοχή ἐστὶν ἀκριβὴς καὶ ἀκινῆτος τῶν πραγμάτων παρατήρησις· ἐκεῖνος δὲ προσέχει ἑαυτῷ, ὅστις μετὰ ἀνυστάκτου ἐγρηγόρευσε παρατηρεῖ πάντα τὰ περὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ὅστις οὖν προσέχει ἑαυτῷ, ἐκεῖνος γνωρίζει τὸν φθόνον καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ ἀρχεκάκου πολεμήτορος, διακρίνει, πόσον ἀπατηλὴ καὶ ἐπιβλαβὴς ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου ἡ ματαιότης, βλέπει, πόσῃ ζήμιαν καὶ ὄλεθρον προξενεῖ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἡ ἀπόλαυσις· διὸ καὶ κατὰ τοῦ διαβόλου ἀντιστρατεύεται, καὶ ἀπὸ τῆς κοσμικῆς ματαιότητος τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἀποστρέφει, καὶ ἀνώτερος γίνεται τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιβουλεμμάτων. Ὅστις προσέχει ἑαυτῷ, ἐκεῖνος βλέπει, ὅτι «οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μένουσαν ἐπιζητούμεν·» ὅτι τὰ παρόντα εἰσὶ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα, τὰ δὲ μέλλοντα ἀφθαρτὰ καὶ αἰώνια· ὅτι εἰς τὴν ἐπουράνιον πατρίδα ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον, καὶ ἡ δόξα ἡ ἀμετάβλητος, καὶ ἡ χαρὰ ἡ ἀνεκλάλητος, καὶ τὰ ἀγαθὰ «ἃ ὀφθαλμῶς οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.» Ἐκ τούτων ἀποσπᾶται ὁ νοῦς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν γήινων, καὶ ἀναβιβάζεται εἰς τὸν οὐρανόν διὸ τὰ ἐπουράνια συλλογιζόμενος, εἰς αὐτὰ ἀφιεροῖ καὶ τὸν πόθον τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας, καὶ τοὺς κόπους τοῦ σώματος· ἐκ τούτου τῆ

ἔργα αὐτοῦ θεάρεστα, ὁ λόγος αὐτοῦ θεῖος, τὰ φρονήματα αὐτοῦ ἅγια· ὁλος γίνεται φῶς, ὁλος ἀρετὴ, ὁλος ἀγνωσύνη· τοιοῦτος γίνεται ὁ εὐσεβής, τοιοῦτος γίνεται ὁ ποιμὴν, ὅταν προσέχη ἑαυτῷ.

• Ἡ προσοχὴ ἀνοίγει τῆς ψυχῆς τοῦ ποιμένου τὰ ὄμματα· ὅθεν διακρίνει, τί ἔλαβε, καὶ ὑπὸ τίνος αὐτὸ ἔλαβε, καὶ διὰ ποῖον τέλος ἔλαβεν αὐτό· βλέπει, ὅτι ἔλαβεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ πρᾶγμα πάσης τῆς κτίσεως τιμιώτερον· πρᾶγμα οὐ διὰ λόγου Θεοῦ δημιουργηθέν, καθὼς τὰ ἄλλα κτίσματα, ἀλλὰ διὰ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ συστηθέν καὶ περιποιηθέν· ἔλαβε τοῦτο οὐχ ὑπ' ἀνθρώπου, οὐδὲ ὑπὸ ἀγγέλου, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ. Ὁ Θεὸς καταστήσας αὐτὸν ποιμένα, ἐνεχείρισεν αὐτῷ τοῦτο τὸ ἐπουράνιον καὶ πανυπερένδοξον κειμήλιον, ἤγουν τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἵνα εἰσάγῃ εἰς αὐτὴν τοὺς ἔξω, καὶ διευθύνῃ τοὺς ἔνθεν, καὶ ὁδηγῇ ἀμφοτέρους πρὸς σωτηρίαν. Γνωρίζει ὁ ποιμὴν, ὅταν προσέχη, ὅτι, ὅστις ἀγωνισθῆ τὸν ἀγῶνα τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστάσεως, καὶ τελήσῃ εὐσεβῶς τῆς προδρικῆς ἐξουσίας τὸν δρόμον, καὶ φανῆ πιστὸς οἰκονόμος εἰς τὸ ἐμπιστευθέν αὐτῷ ποιμνιον, ἐκεῖνος ὡς ἐκπληρώσας τῆς ἀγάπης τὴν ἐντολήν, λαμβάνει τῆς δικαιοσύνης τὸν ἀμαράντινον στέφανον. Ταῦτα δὲ βλέπων καὶ διακρίνων ἀφιεροῖ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, εἰς ὃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατέστησεν αὐτὸν ἐπίσκοπον. Ἐκ τούτου αὐτὸς ὡς ἄλλος Μωϋσῆς ἐξάγει τὸ ποιμνιον αὐτοῦ οὐχὶ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Φαραῶ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου· ὡς ἄλλος Σαμουὴλ ἀμέμπτως καὶ ἀγίως διευθύνων τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου, προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν οὐχὶ ζώων θυσίας, ἀλλὰ τὰς ἀναιμάκτους ἱερουργίας· καὶ ὡς ἄλλος δὲ Παῦλος καὶ τοὺς ἀπίστοις ἐπιστρέφει, καὶ τοὺς κλονουμένους εἰς τὰ περὶ τῆς πίστεως ἐπιστηρίζει, καὶ τοὺς πεπτωκότας εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐγείρει, καὶ τοὺς ἐστῶτας εἰς τὴν ἀρετὴν ἐπισταροῖ, καὶ γίνεται τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, ἵνα τοὺς κλεινας, τοὺς ἀξίους δηλονότι σωτηρίας, κερδήσῃ, καὶ τῷ Χριστῷ προσαγάγῃ.

• Προσοχὴ, δῶρον οὐράνιον, θησαυρὸς ἀτίμητος, φυγαδευτήριον τῆς ματαιότητος, μᾶστιξ τῆς ἐπανισταμένης σαρκὸς, ὄπλον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, φίλαξ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, κλίμαξ ἀναβιβάζουσα ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν ἄνθρωπον, πηγὴ ἁγιασμοῦ καὶ φωτὸς καὶ χάριτος καὶ σωτηρίας· σὺ καὶ τὸν

ποιμένα τοῦ λαοῦ τελειῶς καὶ τὸν λαὸν τὸν ποιμαινόμενον ἀγάξεις, καὶ σώξεις πάντα ἀνθρώπων. Πάντοφον ἀληθῶς τοῦ θεηγόρου Παύλου τὸ παράγγελμα. « Προσέχετε ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ » Ταύτην δὲ τῆς προσοχῆς τὴν διδασκαλίαν οὐδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνώησεν ἡ μακάριος, οὐδὲ ἐξ ἀνθρώπου παρέλαβεν, ἤκουσε δὲ αὐτὴν ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ νομοθεσίας, ὅστις εἶπε. « Πρόσθε σεαυτῷ, καὶ φύλαξον τὴν ψυχὴν σου σφόδρα ».

« Οὐαὶ λοιπὸν εἰς ἐκείνους τοὺς τρισαθλίους ποιμένας, ὅσοι οὐδεμίαν προσοχὴν ἔχοντες οὐδὲ περὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς, οὐδὲ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτοῖς ποιμνίου, πράττουσιν ἔργα ἀνάξια καὶ τοῦ χαρακτήρος καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν, σκότος ἀντὶ φωτὸς γινόμενοι· ἀμελοῦντες δὲ παντελῶς καὶ τὰ πρόβατα, μηδὲ τὸ ἀπολωλὸς ζητοῦντες, μηδὲ τὸ ἐσκορπισμένον συνάγοντες, μηδὲ τὸ ἀσθενὲς ἐπισκεπτόμενοι, μηδὲ τὸ ὑγιὲς ἐπιστηρίζοντες· τοῦτο δὲ καὶ μόνον προσέχοντες ἵνα πίνωσι τὸ γάλα, καὶ ἐνδύωνται τὰ ἔρια, καὶ τρέγωσι τὸ πάχος τῆς ποιμνις. Οὐαὶ αὐτοῖς· διότι οὐ μόνον περὶ ἑαυτῶν λόγον ἀποδώσουσι τῷ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα τῶν προβάτων ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐκζητηθήσεται. « Καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἀμελεῖ ποιμένα, ἐκ τῆς χειρὸς σου ἐκζητήσω. »

« Ὑμεῖς δὲ, ὡς οἰκονόμοι πιστοὶ καὶ ποιμένες ἀληθινοὶ καὶ φρόνιμοι, ὅσοι κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ θεόφρονος Παύλου ἀφιερῶσατε τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, παντίβαστοι ἔστε, μακάριοι ἔστε, ἅγιοι ἔστε· ὑμεῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅταν ὁ παντοκράτωρ καθίσῃ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, τότε μεταξύ τῶν ἁγίων ἱεραρχῶν ἐκλάμψετε ὡς φωστῆρες· τότε καθίεσθε ἐξ ὑμῶν μετὰ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἐμπροσθεν τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης παριστάμενοι· Ἰδοὺ, λέγει πρὸς τὸν Θεόν, ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἃ ἔδωκάς μοι. » Τότε δὲ ἀκούσῃ ἀπὸ στόματος τοῦ Θεοῦ « Εἰ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ » Ἐκείνα τὰ παιδία μου πενήντα, οὐ ἔθρεψας διὰ τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας, ταῦτα δὲ διψῶντα ἐπότισας διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν νόμων μου. Ἐκείνους ξένα ἦσαν τῆς ἐκκλησίας, οὐ δὲ αὐτὰ συνήγαγες ἐνθον αὐτῆς· ταῦτα γυμνὰ ἦσαν τῶν καλῶν ἔργων, οὐ δὲ ἐνέδυτας αὐτὰ τῶν ἀρετῶν τὸ ἐνδύμα. Ἐκείνα ἦσαν ἀσθενῆ ὑπὸ τοῦ πλῆθους τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν, οὐ δὲ ἐπεσκέφθης καὶ ἰάτρεισας αὐτὰ ταῦτα δεδεμένα ἦσαν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ. σὸ δὲ ἦλθες εἰς τὸ δεσπομεῖσθαι, καὶ ἠλεηθήσασθαι αὐτὰ, λύσας τῆς δευ-

λαίας, τὰ δεσμά ἀφ' οἷ δὲ ὁ Θεὸς ἐνώπιον πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀνθρώπων τοιοῦτοτρόπως ἐπαινέσῃ ἕκαστον τῶν πιστῶν καὶ φρονίμων οἰκονόμων τῆς χάριτος, ἢ καὶ ἀληθινῶν ποιμένων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τότε ἐκφωνεῖ πρὸς αὐτούς τὴν εὐλογημένην καὶ μακαρίαν φωνήν, τὴν ὑπὲρ τῶν ἐλετημένων διωρισμένην. »

Πρὸ τοῦ Θεοτόκου φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος Βούλγαρις ἐπειρήθη νὰ βελτιώσῃ καὶ κανονίσῃ τὸ ὕφος τῆς κοινῆς διαλέκτου· ἀλλὰ παραδόξως, ἐν ᾧ ἐν τοῖς πρώτοις αὐτοῦ πονήμασι παρατηρεῖται γλαφυρότης καὶ ὁμαλότης· περὶ τὴν ἔκφρασιν, καὶ ἐκλογή λέξεως, ἐν τοῖς ὑστέροις ἀπ' ἐναντίας ἐπικρατεῖ ἀνωμαλία ὕφους, καὶ λεξιθηρία ἀνεπιτυχῆς, ὡς δεικνύται ἐκ τῶν ἐξῆς· περικοπῶν.

(Ἐπιστολὴ ἀπολογητικὴ πρὸς τὸν πατριάρχην
Κύριλλον. 1752).

« Ἴδού ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα αἴτια τῆς ἀναχωρήσεώς μου· ἔχετε ἐν αὐτοῖς τὸ διατεῖ ἀπογράντως· ἀλλ' ἢ Ὑμετέρα Παναγιότης τὰ αἴτια ταῦτα, ὡς τὸ μηδὲν λογιζομένη, τοῦτο μόνον ἐν τοῖς διαφθόροις κατ' ἐμοῦ γράμμασιν ἀγωνίζεται νὰ παραστήσῃ, ὅτι τάχα ἡ ἐμὴ ἀναχώρησις ἠκολούθησε, διότι ἠθελήσατε νὰ διορθώσῃτε τὰ τῆς σχολῆς ἄτοπα, καὶ νὰ ἐξώσετε τοὺς ἀτάκτους, ἐγὼ δὲ ὡς ἀλαζὼν καὶ ὑπερήφανος ἐδυγέραινα καὶ δὲν ὑπέφερον τὴν διορθώσιν τῆς αἰτίας· ἔπαγε! ἕνα σχολεῖον, τὸ ὅποιον ἔυρον μὲ εἴκοσι μαθητὰς, καὶ τὰ ἐπλήθυνα σχεδὸν εἰς διακοσίους, τὸ ὅποιον ἠϋΐησα καὶ τὸ ἐσπερώσα μὲ τόσους ἀγῶνας, ὅσους ἐμάθετε, καὶ μὲ τόσους κόπους, ὅσους εἴδετε, πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν τελειότητα· εἰς τὴν ὁποίαν παρ' ἐλπίδα τὸ κῆρατε, καὶ χωρὶς νὰ παιδεύσω τοὺς ἀτάκτους, καὶ χωρὶς νὰ διορθώσω κατὰ δύναμιν τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφύμενα ἄτοπα; Ἐγὼ κατὰ τὰς χρείας ἐν αὐτῷ καὶ συνεβούλευσα μὲ ζῆλον, καὶ ἐπέπληξα μὲ σφοδρότητα, καὶ ἐμαστήγωσα μὲ αὐστηρότητα, καὶ ἐδίωξα μὲ ὀργὴν, καὶ πάλιν ὑπεδέχθην μετὰ πραότητος, καὶ περιποιήθην μετὰ φιλοφροσύνης καὶ ἐπιαικειίας, συγκεράσα; τὸν τόνον τοῦ εἴνου μὲ τοῦ ἐλαίου τὴν λειότητα, καὶ κρατῶντας τοιοῦτοτρόπως διακοσίους ἀνθρώπους εἰς τόσῃν εὐταξίαν καὶ τοιαύτην κοσμιότητα, εἰς ὅτην δύναμαι νὰ καυχῶμαι, ὅτι δὲν ἔζησαν ποτὲ οἱ ὀλιγάριθμοι

θεράποντες, οἱ ὅποιοι τὴν συνοδεύουσι, μ' ὄλον ὀποῦ σεμνότητος μέγα παράδειγμα ἔχουσι τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς ὑμετέρας πανιερότητος. »

(*Λόγος εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν 1760*).

« Πάσχουσι καὶ οἱ νόμοι, παναγιώτατε δέσποτα, καὶ αἱ καλαὶ συνήθειαι, καὶ αἱ πρέπουσαι τάξεις, ἐκεῖνο ὀποῦ βλέπομεν, καὶ πάσχουσι σχεδὸν ὄλα τοῦ κόσμου τούτου τὰ πράγματα, ὄσα ἢ τοῦ παντοδυνάμου χρόνου ἢ ῥύσις, ἢ τῆς εἰμετατρέπτου θελήτεως ἢ προαίρεσις τὰ πολυμῆ καὶ τὰ καταβάλλει. Καὶ αὐτοὶ, ναί, καὶ αὐτοὶ οἱ νόμοι εἰς τὴν ἀρχὴν ὡσὰν ἀπαλὰ βρέφη χρειάζονται γάλα καὶ στερέωσιν· προχωροῦντες ἠλικιοῦνται καὶ αὐξάνουσι, ἀκολούθως ὡς ἄνδρες τελειοῦνται καὶ ἀκμάζουσι, καὶ τέλος πάντων γηράσκοντες παρακμάζουσι, ἀσθενοῦσι καὶ καταπίπτουσι, καὶ τότε χρειάζονται.. τί ἄλλο; πᾶρεξ χέρι καὶ βακτηρίαν· βακτηρίαν διὰ νὰ τοὺς στήριξῃ, χέρι διὰ νὰ τοὺς ἀναβαστάξῃ, καὶ νὰ τοὺς κρατῇ ἢ, τὸ ἐπιθυμότερον, τότε χρειάζονται πνοὴν ζωῆς, καὶ δύναμιν ζωογόνον τινὰ καὶ φερέσβιον, ἢ ὀποία πεπτωκότας νὰ τοὺς ἀνορθώσῃ, νενεκρωμένους νὰ τοὺς ζωώσῃ, γηραλέους νὰ τοὺς ἀνανεώσῃ, πεπαλαιωμένους νὰ τοὺς ἀνακαινίσῃ. Ὁμοίασαν τοὺς νόμους μὲ τὰς ἀράχνας, καὶ κατὰ τι καλὰ τοὺς ὀμοίασαν· διότι μία ἀδύνατος πνοὴ μόνῃ τοὺς σαλεύει, ἐν σφοδρὸν φύσημα τοὺς διατρυπᾷ καὶ τοὺς διασκεδάζει· τῷ ὄντι ἀράχνια ὑφάσματα! ἂν περιπλεχθοῦν εἰς αὐτὰ μυῖαι καὶ κώνωπες, καὶ τὰ τοιαῦτα μικρὰ καὶ ἀσθενῆ ζωῦφια, πιάνονται καὶ δεσμύονται· ἂν ὀρμήσουν ζωᾷ μεγαλή-τερα καὶ βιαιότερα, τὰ διασπῶσι καὶ τὰ ξεσχίζουσι. Εἶναι ὄμως ἀτελεῖς (καθὼς ἐγὼ κρίνω) αὐτὴ ἢ ὀμοίωσις κατὰ τοῦτο, ὄτι αἱ ἀράχναι, ἀφ' οὗ διασκεδασθῶσι καὶ διασπασθῶσι, δὲν μένει πλέον οὔτε ἐλπίς, οὔτε τέχνη νὰ συμπιασθοῦν καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν· ἀλλ' οἱ νόμοι, ναί. Ὅθεν οἱ νόμοι καὶ αἱ διατάξεις ἀρμοδιώτερον ἤθελον ὀμοιωθῆ μὲ τὰ δίχτυα, τὰ ὀποῖα πάσχουσι καὶ τὸ τῶν ἀραχνῶν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐμπιπτόντων ζῶων, καὶ ἔχουσι καὶ τὸ ἄλλο ἰδίωμα τῶν νομοθετῶν, ὀποῦ ἀφ' οὗ ξεσχισθῶσι, συμπιάνοντι, καὶ ἀφ' οὗ πάλαιωθῶσι, ἀνακαινίζονται. Ἴδετε ἂν ὀμιλῶ κατὰ λόγον.. »

(Περὶ τῶν ἐν Πολωνίᾳ διχομαχῶν. 1768).

« Ὅλα μὲ τὸν καιρὸν μεταβάλλονται ἕνας βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ὀνομαζόμενος καὶ αὐτὸς Σιγισμούνδος, ἀπὸ τὴν σειράν ἑλκων τὸ γένος Γουστάβου τοῦ Βάζα, ἐβουλεύθη τέως νὰ ἀνατρέψῃ ἐκεῖνο ὅπου ὁ μέγας Σιγισμούνδος ὁ τῶν Ἰαγγελονίων ὑστατος εἶχε συστήσῃ. Ἦτον αὐτὸς κατὰ τὸ αὐτὸ βασιλεὺς καὶ τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Σβεκίας· ἐκαθηρέθη ὁμοῦ καὶ ἀπὸ τὸν τῆς Σβεκίας ἐξέπεσε θρόνον, κοινῇ ψήφῳ τῶν διαφόρων τοῦ Βασιλείου τάξεων τῶν ἐπὶ τούτῳ συναθροισθεισῶν ἐν ἔτει 1592, καὶ ἐξ ἀτυχίας ἢ συμφορὰ εἰς αὐτὸν προήλθεν ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν Καθολικοῦ Ῥωμάνων. Οἱ παρασταίοντες τὸ Κράτος συναθρόντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐκλεξαν βασιλεῖα τὸν ἐκεῖνου ἀδελφὸν τὸν Κάρολον, ὅστις εἶχεν ἐκ μέρους του καὶ τὴν καρδίαν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἀουγσβούργου. Ὁ Σιγισμούνδος ἐκπτωτος ἤδη τοῦ Σβεκικοῦ θρόνου, ἐξεδίκησεν εἰς τὴν Πολωνίαν τὸν Καθολικισμόν, ὅπου τὸν εἶχεν ὑστερήσῃ ἀπὸ τῆς Σβεκίας τὸν στέφανον.

« Οἱ ὀδηγοὶ αὐτοῦ καὶ σύμβουλοι καὶ διοικητορες Ἰησοῦται ὅπου τὸν ἔκαμαν καὶ ἔχασε τὸ ἕνα βασιλείον, τὸν ἔκαμαν καὶ ἐμισήθη εἰς τὸ ἄλλο. Δὲν ἐδυνήθη οὗτος ἀληθινὰ νὰ καταργήσῃ ἕνα νόμον βίσιμον ἤδη καὶ θεμελιώδη, κεκυρωμένον ὑπὸ τοσοῦτων βασιλέων, καὶ ὑπὸ τόσων Διαιτῶν· μὴ ὅλον τοῦτο κατεσοφίσθη τὸν νόμον, καὶ ἂν δὲν τὸν ἀναίρεσε, τὸν ἠχρεώσε, κἀνωντάς τον ἀνωφελῆ καὶ ἀνευρόγητον. Ὅχι πλέον ὄφρεια, ὄχι πλέον ἀξιώματα καὶ ἐπιστασίαι εἰς τοὺς ἐξῶ τῆς Ῥωμανικῆς κοινωθήσεως. Δὲν τοὺς ἤρπαζον τὰ ὑπάρχοντα, διατὶ δὲν ἐδύναντο· ἀλλὰ τοὺς κατεδυνάστευον πολυτρόπως μὲ ἕνα εἶδος διωγμοῦ ἡσυχον καὶ σιγηλὸν καὶ κωφόν· καὶ ἂν τέως τοὺς ὑπέμενον, τοὺς ἔκαμαν καὶ νὰ καταλάβουν ὀλίγη ὥρα, ὅτι δὲν ἤθελαν τοὺς ὑπομείνουν περισσότερον, ὅταν ἤθελαν λάβουν τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὸν τρόπον ἀποιεὶ νὰ τοὺς κατακαθίσουν. »

(Σχέδιον περὶ ἀνεξιθρησκείας.)

« Εἰ δὲ (τὸ δεῦτερον) τῆς θεοσεβείας αὐτοὶ πρότερον ἀριθμούμενοι θρέμματα, καὶ τῆς ἐκκλησίας φαινόμενοι τέκνα γνήσια, ἐξέκλιναν ὁμοῦ τῆς ὑναινούσης πίστεως, καὶ τοῦ ὀρθοῦ περὶ τὸ δόγμα φρονήματος, ὑπὸ διαφορῶν ἑτεροδιδασκαλίας ἀνέμων παρασυρόντες, ἀπεπλανήθη-

σαν τότε οί τοιοῦτοι, ὡς ὄντες ὑπὸ τὴν τοῦ ποιμένου διοίκησιν, εἶναι πάντως καὶ εἰς τὴν κρίσιν τὴν αὐτοῦ ὑποκείμενοι Ὅθεν αὐτοὺς ἡ ἐκκλησία ἐπιμελῶς ἀνακρίνει, ἐξουσιαστικῶς κρίνει, αὐθεντικῶς κατακρίνει καὶ ἐπιβάλλουσα αὐτοῖς τὰς προσκευάσας ποινάς, καὶ τὰ δίκαια ἐπιτίμια, εἰ μὲν ἐπιστραφῶσι γνησίως καὶ ἀνανήψωσι, τοὺς λῦει τῶς, ὅταν συμφέρον τὸ νομίσῃ, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιτεθέντας δεσμούς· εἰδὲ ἐπιμένουσιν ἕως τέλους εἰς τὴν παρακοήν, καὶ δὲν θελήσουν νὰ ἀρῆσουν τὴν πλάνην καὶ τὴν κακόνοιαν, εἰς ἣν περιέπεσον, τελευταῖον διὰ νὰ μὴ συμπαράσῃρου καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὑγιαίνοντας, καθὼς ἐξ ἀρχῆς εἶπομεν, τοὺς ἀποκόπτει ὀλοτελῶς ἀπὸ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ τοὺς παραδίδει εἰς τὴν ἀπώλειαν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἠσπασθησαν καὶ ἠγάπησαν. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τρίτον τῶν ἀνωτέρω προτεθέντων· τουτέστιν αἱ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἀπειθοῦνταις ποιναὶ, καὶ ἡ ἐκείνων ἐσχάτη κατάκρισις.

Ἐδῶ ὁμως, ὅταν ἀναφέρωμεν ποινάς καὶ κατάκρισιν, ἄπαγε ἀπὸ τὸ νὰ συλλογισθῇ ὁ εὐσεβῆς χριστιανός, δεσμὰ καὶ ἀλύσεις, στρεβλώσεις καὶ δεσμοπτώμια, πῦρ καὶ σιδηρον, σωματικούς παντοίους βασανισμούς, καὶ τῶς θάνατον. Αἱ ποιναὶ αἱ παρὰ τῆς ἐκκλησίας πρέπει νὰ εἶναι ἐκκλησιαστικαὶ, ὄχι πολιτικαὶ, πνευματικαὶ, ὄχι σωματικαὶ. Πρέπει πάντοτε νὰ διασώζεται ἡ ἀναλογία ἀνάμεσα εἰς τὸ σκοπούμενον τέλος καὶ εἰς τὰ μέσα δι' ὧν (ὡς ἐβρέθη) ἐκεῖνο περαίνεται. Μετὰ φυσικὰ δὲν φέρουσι ποτὲ εἰς εὐτυχῆ ἐκβασιν ἕνα τέλος ὑπερφύς ἢ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ δὲν ἀναβιβάζουσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν οὐρανόν· ὁ κόσμος δὲν ὁδηγεῖ εἰς τὸν Χριστόν, οὔτε τοῦ κόσμου τὰ ἔργα δὲν οἰκωδομοῦσι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Τίς δὲν ἠξέουει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνα σύστημα θεῖον, καὶ ἔχει ἕνα σκοπὸν ὄλον οὐράνιον; καθὼς ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἐξωτερικὴ δυναστεία, εἶναι ἕνα σύστημα ἀνθρώπινον, καὶ ἔχει ἕνα σκοπὸν, ὄλον κοσμικόν. Αὐταὶ αἱ ἐξουσίαι, ἡ γῆινο; καὶ ἡ οὐράνιο; εἶναι ἀσύμβατοι, καὶ ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων ὅσον οὐρανό; ἀπέσι γῆιας

(Προσλαλιὰ πρὸς τὸν μητροπολίτην Μόσχαι Πλάτωνα. 1775).

Ἄλλ' ἐν ᾧ ἐγὼ τὴν περὶ ἐμὲ ταύτην τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν καὶ ἐνωῶ καὶ θαυμάζω, ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ λογισμοῦ τὸ βλέμμα εἰς τὰ ἐνδύτατα τῆς ψυχῆ; καὶ τὴν ἐμὴν διακρίνων δια-

ξιότητα, δὲν δύναμαι νὰ μὴν δειλιῶ, καὶ νὰ μὴν τρέμω εἰς τὴν ἔπο-
δοχὴν τοιαύτης ἀξίας καὶ χάριτος· φοβοῦμαι μήπως δὲν ἦτον αὕτη
τοῦ Θεοῦ εὐδοκία, ἀλλὰ μία παραχώρησις προερχομένη ἐκ τῶν
ἐμῶν, ἢ καὶ ἐκ τῶν τοῦ λαοῦ ἀμαρτημάτων, πρὸς δικαίαν ποινὴν
καὶ ἐκδίκησιν· φοβοῦμαι μήπως οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ Κις τοῦ Ἰεουμοναίου
ἐποῦ ἤρχητε σήμερον νὰ ὑψοῦται ὑπὲρ τὸν λαόν, ὑπερρωμίας, καὶ
ἐπάνω ὑψηλὸς φανῆ μετὰ ταῦτα πολλὰ μικρὸς καὶ κενώδης, καὶ ὅλος
ἀποστροφῆς καὶ ἐξουθενώσεως ἀξίος. . . »

(Περὶ Παραδείσου καὶ Κολάσεως).

« Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν ἡμεῖς τὴν κατάστασιν τῶν ψυχῶν πρέπει
νὰ διακρίνωμεν, ὄχι τὴν τοποθεσίαν· κυρίως νὰ εἰπῶμεν, ἡ ψυχὴ δὲν
εἶναι ἐν τόπῳ, διότι εἶναι ἄυλος καὶ ἀσώματος φύσις, καὶ ὄχι σῶμα
ὅπου νὰ χρειάζεται καὶ ποῦ νὰ στηριχθῆ, καὶ ποῦ νὰ καθίσῃ, καθὼς
ἔχουσι χρεῖαν τὰ σώματα· ὁ τόπος τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν θάνατον εἶ-
ναι ἡ κατάστασις, εἰς τὴν ὅποιαν ἤθελον εὐρέθῃ, ὅταν ἀποχωρισθῆ
ἀπὸ τὸ γερὸν σκῆνωμά της· εὐρέθῃ ἐν εὐσεβείᾳ καὶ πίστει, ἐν με-
τανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει, ἐν χάριτι Θεοῦ δεδικαιωμένη, βεβαιωτάτη
εἶναι καὶ κατὰ πάντα τρόπον πεπληροφορημένη περὶ τῆς μελλούσης
τελείας ζωῆς καὶ δόξης· ἠξέυρει τὴν τάξιν της, αἰσθάνεται τὴν μα-
καριότητά της, καὶ ἔχει τὸν ἀράβωνα τῆς τελείας ἀπολαύσεως, φω-
τιζομένη παρὰ Θεοῦ, δοξαζομένη, ἀναπαυομένη, χαίρουσα, ἀγαλ-
λιῶσα, μακαρία τῷ ὄντι καὶ πρὸ τῆς τελείας μακαριότητος, ἀξιοῦται
θείας ἐμπράσεως, ἀνάπτει μὲ τὰς γλυκείας φλόγας τῶν θείων ἐρώτων,
συνόμιλος μὲ τοὺς ἀγγέλους, συνωδευμένη μὲ τοὺς Προφήτας, καὶ
Ἀποστόλους, καὶ μάρτυρας, καὶ μὲ ὅλον τὸν χορὸν τῶν δικαίων,
φαιδρύνεται, σκιρτᾷ, ἀναπαύεται· ἰδοὺ ὁ οὐρανὸς, ἰδοὺ ὁ παράδεισος,
ἰδοὺ ἡ βασιλεία, ἰδοὺ ἡ δόξα, ἰδοὺ τὸ φῶς, ἡ ἀναψυχὴ, ἡ γλῶσση, ἡ
ἀνάπαυσις, ἡ εἰρήνη, πᾶν ἀγαθόν. . . »

(Περὶ Παλιρροῦν).

« Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ φιλόσοφοι ζητοῦντες τὴν αἰτίαν τῶν παλλιρ-
ροῦν εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὴν εὕρωσιν, ἔπορε εἰς
ἐπιστροφῆσιν τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ἔξω τῆς γῆς, καὶ ἀναβιβάζοντες

τὸν νοῦν εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν στοιχειώδη χώραν οὐράνια σώματα, νὰ ἐξετάσωσιν, ἂν ἐκεῖθεν ποτὲν προέρχεται αὕτη ἡ δύναμις, ὅπου μὲ τόσῃ δραστηριότητα ἐνεργεῖ εἰς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὕδατα, καὶ γεννᾷ τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον.

• Ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις δὲν ἄφηνεν ἀπολυπραγμόνητα, ὅσα πράγματα ὑπέπιπτον εἰς τὴν σκέψιν του, φαίνεται ὁ πρῶτος ὅπου ἀνοίξεν εἰς τοὺς ἄλλους αὐτὸν τὸν δρόμον, δείξας, ὅτι τὴν αἰτίαν τῶν καλιφροῶν πρέπει νὰ τὴν λάβῃ τινὰς ἀπὸ τὰ ἐν οὐρανοῖς σώματα. Αὐτὸς (ἂν ἦναι γνήσιον Ἀριστοτέλους τὸ σύγγραμμα, τὰ περὶ οὐρανοῦ βιβλία, τὸ ὅποιον παρά τισιν ἀμφισβᾶλλεται) τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τὴν ἀποδίδει εἰς τὴν σελήνην, διδάσκωντας, ὅτι μὲ τὸ μέσον τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἐπιφροῶν, ὁ ἐλάσσων οὗτος φωστὴρ ἔχει κάποιάν τινα κυριότητα εἰς τὸν περιγίειον κόσμον, ὅθεν ἀποτελεῖ καὶ τὰς καλιφροῖας, καθὼς καὶ ἄλλα συχὰ ἀποτελέσματα. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον τοῦτο γίνεται, δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐρμηνεύσῃ· τόσον μόνον εἶπε. Καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατανοήσῃ τὸ περισσότερον, μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ ρίψῃ τὸν ἑαυτοῦ του ὁ φιλόσοφος εἰς τὰς Εὐρίπους, εἰπὼν τὸ «κατάλαβέ με, ὅτι οὐ κατέλαβόν σε» καθὼς τινὲς περὶ αὐτοῦ μυθεύουσιν, ἄφησε μάλιστα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὑπόθεσιν ἐρεύνης γενναίαν καὶ ἀζώλογον, ἐλπίζοντας, ὡς συνετὸς, ὅτι ἐκεῖνο ὅπου συγκεχυμένως εἶπεν αὐτὸς, θέλουσιν εὐρεθοῦν ἄλλοι νόες ἔπειτα νὰ τὸ ἀκριβώσουν· «τῶν γὰρ τοιούτων, ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, ὁ χρόνος εὐρετής ἐστι.»

(Περὶ Μουσικῆς).

• Τῆς μουσικῆς ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις, ἡ χοῆσις καὶ ἡ ὠφέλεια εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζουν πάντες κοινῶς, φαίνεται περιττὸν νὰ ζητῆ τινὰς νὰ τὰ παραστήσῃ ἰδίως. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἔλεγον, ὅτι ὅστις δὲν ἀνοίγει στόμα εἰς ἐπαινον τοῦ Ἡρακλέους εἶναι κωφός. Τοῦτο ὅπου ἐλέγετο διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, δύναται νὰ ῥηθῆ καὶ διὰ τὰς Μούσας, τὰς θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης καὶ τοῦ Διὸς, τὰς ὁποίας καὶ ἐκεῖνος ὁ ἥρωϊς τιμῶν ἐξόχως καὶ θεραπεύων εἰς ἐγκωμίου λόγον ἔλαβε τὸ νὰ ὀνομάζεται ὡς ὁ Ἀπόλλων καὶ αὐτὸς Μουσηγέτης. Ἄν εἶναι τις ἀκίνητος εἰς τὰ θέλητρα καὶ εἰς τοὺς γλυκασμούς τῆς Εὐτέρπης, τῆς Ἐρατοῦς καὶ τῆς Τερψιχόρης, βέβαια ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ εἶναι κω-

φός· ἢ ἂν δὲν εἶναι βεβλαμμένος τὰς ἀκοάς, ἀνάγκη τὰ συναριθμηθῆ μετὰ τὰ ἀλογώτερα καὶ νοθρότερα κτήνη· ἐπειδὴ καὶ τούτων ιστοροῦνται πολλὰ, εἰς τὰ ὅποια ἐφιλοτιμήθη ἡ φύσις νὰ ἐνστάξῃ τὸν τῆς μουσικῆς ἔρωτα.

• Τὶ ἄλλο οἱ παμπάλαιοι μῦθοι νὰ μᾶς διδάξουν ἠθέλησαν παρὰ τὴν δραστηριωτάτην χάριν ἢ τὴν χαριστάτην δύναμιν τῆς μουσικῆς, ὅταν ἐτόλμησαν νὰ πλάσωσιν τὰς τόσον ἀπίστους, τόσον ἀτόπους περὶ αὐτῆς παραδοξολογίας; Ὁ Θραξ Ὀρφεὺς μετὰ τὴν μουσικὴν τοῦ ἀνεχαίτιζεν ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον τοὺς ποταμούς· ἔσφην ὀπίσω του ὄχι μόνον τὰ θηρία τὰ πλέον ἄγρια, ἀλλὰ καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰς πέτρας· καὶ μετὰ τὴν γλυκύτητα τῆς μελωδίας ἐφθασε (λέγουσι) νὰ καταμαλάξῃ καὶ τὸν Ἀἰδωνέα καὶ τὴν Περσεφόνην, τοὺς ἀμειλίχτους καὶ ἀδυσωπήτους θεοὺς, διὰ νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν Εὐρυδικὴν τὴν φιλτάτην του σύζυγον. Οἱ Βοιωτοὶ Ζῆθος καὶ Ἄμφίων μετὰ τὰ θελκτικὰ κρούσματα τοῦ ὄργανου των καὶ κατεκήλου καὶ κατεκύλιον ἀπὸ τὰ ὄρη τὰ μάρμαρα καὶ τοὺς λίθους, καὶ δι' αὐτῶν, εὐρύθμως τε καὶ ἀρμονικῶς συναπτομένων, ἐκτιζόν τῶν Θηδῶν τὰ ὑψηλὰ πυργώματα καὶ τὰ τεῖχη. Καὶ ὁ Μηθυμναῖος Ἀρίων, πηδῶν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ φύγῃ τὸν κίνδυνον τῶν καταποντιστῶν, συνεκάλει διὰ τῶν τῆς λύρας αὐτοῦ μουσουργημάτων πρὸς βοήθειάν του τοὺς φιλανθρώπους δελφίνας, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀναβασταζόμενος καὶ διανηχόμενος ἀσφαλῶς τὰ κύματα, εὕρισκεν εἰς Ταίναρον τὴν σωτηρίαν. Τοῦτο τὸ ἔσχατον δὲν ἔλειψέ τις νὰ τὸ περάσῃ ὡς πραγματικῶς καὶ ἀληθινὴν ἱστορίαν. Ἡμεῖς μετὰ τοὺς περισσοτέρους τὸ κρίνομεν μῦθον, καθὼς καὶ ἄλλα· ἀλλ' οἱ μῦθοι οὗτοι εἰκονίζουσι τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἡ ἀλήθεια ὅπου ὑποκρύπτεται ὑπὸ τὰς εἰρημένας μυθολογίας εἶναι, ὅτι ἡ μουσικὴ τόσον ἔχει δύναμιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὅπου καὶ τοὺς ἀκινήτους διὰ βραθυμίαν τοὺς διεγείρει, καὶ τοὺς ἀναίσθητους διὰ νοθρότητα τοὺς παρορμαῖ, καὶ τοὺς σκληροὺς καὶ ἀτέγκτους μαλάττει, καὶ τοὺς ἄγριους καὶ θηριώδεις φέρει εἰς ἡμερότητα. •

(Ἐκκλησιαστικὴ Ἐκατοταετηρίς. 1805).

• Ἐν τούτῳ τῷ ὑπερώῳ, τῇ πεντηκοστῇ ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως ἡμέρας, δεκάτῃ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου, περὶ ὥραν τρίτην

τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τῶν Μαθητῶν, καὶ τῶν ἄλλων; ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, περιμένοντες τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς, ἐπεφοίτησεν ἐπ' αὐτοὺς αἰσθητικῶς ἡ ἐξ ὕψους δύναμις. Πνεῦμα σφοδρὸν καὶ βίαιον πνεύσαν ἐξαίφνης ἐπλήρωσε τὸν οἶκον. Μία γλῶσσα πυρίνη ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς ἐκάστου κεφαλῆς. Καὶ πνευματέμφοροι γινόμενοι οἱ ἐκεῖ πάντες κατὰ τὴν Ἰωὴλ προφητείαν, ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ· τότε τὰ ἀπὸ διαφόρων χωρῶν συβέβησαντα πλήθη, Πάρθοι, καὶ Μηδοί, καὶ Ἑλαμίται, κτλ. κτλ. πολυαριθμότερα ὑπὲρ ἄλλοτε ποτε κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον συναθροισθέντα διὰ τὴν διατρέχουσαν φήμην τῆς τοῦ προσδοκωμένου Μεσσίας ἐλπίσεως, ἦν αἱ τῶν Γραφῶν προρρήσεις, καὶ μάλιστα αἱ τοῦ Δανιὴλ ὑπέσχοντο ὡς ἤδη ἐγγίζουσας, ἐξίσταντο καὶ ὑπερθεάμαζον, ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι ἐλάλουν, καὶ ἤκουον εἰς ἕκαστος τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῃ λαλοῦντων αὐτῶν. Τότε ὁ Πέτρος ἐπάρας τὴν φωνὴν ἐνώπιον πάντων κηρύττει τὸν Ναζωραῖον Σωτῆρα, καὶ διὰ πολλῶν ἀποδείχνει, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Κύριος ὁ Χριστὸς, ὃν ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἐσταύρωσε, καὶ ὃν ὁ Κύριος ἀνέστησεν. »

Ὁ Εὐγένιος ἐκδοὺς ἐν ἔτει 1769 τὴν Λογικὴν, σαρκαστικῶς ἀπεκίρριξε τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐκ πάντων τῶν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, δογματικῶν, ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ γράφονται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἰδιώματι. Τὴν γνώμην ταύτην, ἦν μετὰ δωδεκαετίαν κατεπολέμησεν Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ, φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ Θεοτόκης παρεδέχθη, συγγράφας τὰς ἐπιστημονικὰς πραγματείας αὐτοῦ ἐν ἀρχαίᾳ ζούσῃ διαλέκτῃ, ὁμαλωτέρα ὅμως καὶ ἀπηλλαγμένη τῆς ἐπιτετηδευμένης ἐκείνης φρασεολογίας, ἦν ὁ πρῶτος ἐν τῇ Λογικῇ αὐτοῦ ἐθέρουσε.

Ἰδοὺ δὲ τὸ περὶ τούτου τεμάχιον τῆς Λογικῆς τοῦ Βουλγάρου.

• Ἐρὸ πάντων τοιγαροῦν μὴ κομιδῇ ξένον ὄντα, καὶ ἀδαῖ τοῦ Ἑλλήνου λόγου, ἤκειν ἀξιώ τὸν φιλοσοφῆσοντα. Ἄλλ' ἐκ τῆς Γραμματικῆς, καὶ τῆς ἄλλης Ἐγκυκλίου τῶν μαθημάτων τριβῆς, ἱκανῶς συγκεκροτημένον. Τὸ δὲ ἱκανῶς, τὸ, ἐξ ἑαυτοῦ, τὴν ὡς ἀπὸ τῆς λέξεως δυσχέρειαν, περιεῖσθαι ἐστὶ δυνάμενον. Οὔτε γὰρ τοὺς περὶ τῶς πάνυ τ. ἰς λεκτικῶς τῶν τεχνυδρίων ἀσπάζομαι ἐγκαταγρησασκῆτας, ὡς ἐν αὐτοῖς ἐκεῖνοις οὐδὲ τῆς φιλοσοφίας τέως κομιδῇ ἀγύστους ἀπαλλαγθῆσθαι οἰομένους. Οὐδὲ τὸναντίον πάλιν, τοὺς ἐκ τῆς ἐτέρας μερίδος ὅπως προσιεμαι, οἱ καὶ πρὶν ἐκφύσαι ὀδόντας, περὶ τὴν στεφροτέρην τῶν φιλοσοφικῶν θεωρημάτων τροφὴν καταλιχνεύμενοι,

ἐν αὐτῷ τῷ φιλοσοφεῖν, καὶ τοῦ ἑλληνος οὐχ ἥμισυ λόγου ἐγκρατεῖ ποτε πεποιθασιν ἕσσεσθαι. Τούτων γὰρ οἱ μὲν τὸν Πίθον ἐν τῇ Κεραμείᾳ, οἱ δ' ἐν τῷ Πίθῳ τὴν Κεραμίαν μαθήσεσθ' ἐλπίζουσιν. Ἐκάτερός τε τῆς ἐλπίδος ψεύδονται. Καὶ οἱ μὲν θατέρου στέρονται πάντως, οἱ δὲ καὶ ἑκατέρου. Διὸ καὶ χείρονες εἰσιν, ὡς δι' ὄλου ἀποτυγχάνοντες, καὶ τὸ δοκεῖν πρὸ τοῦ εἶναι αἰρούμενοι. Τοῖς γὰρ ἐν ὕψει χυδαίῳ παρενυφασμένοι ἐγκομβοῦμενοι φιλοσοφικοῖς λεξιδίοις, αὐτοῦ μονουχλίου τοῦ τῆς γνώσεως ὕψους τῆ κεφαλῇ ψάβειν εἰκόασι, καὶ φιλοσοφούντες ἀπαυδαίτως, ἀνοηταίνουσι νεανικῶς. *Ἐκσυμκτιόν ἄρα τὰ χυδαίωτὶ φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενα βιβλιώδρια, τῆς Ἑλλάδος φωτῆς ὡς ὀλίγῳ τε ἐπιμαλουμένους, ἧς ἀνευ, οὐδὲν τῶν κάλαι περιλλοσοφικώτων ἐστὶν ἀπόνασθαι.* »

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον θερμὸς παρίστατο συνήγορος τοῦ ἀπλοελληνικοῦ ιδιώματος ὁ ἱερομόναχος Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ, σχολαρχῶν τῆς ἐν Ἰασιῶ ἀκαδημίας· ὁ πολυμαθὴς οὗτος ἀνὴρ καθορῶν, ὅτι τὸ πᾶσι ἐπικρατοῦν σύστημα τῆς διδασκαλίας τῶν ἑλληνικῶν μεγάλως ἐδυσκόλευε τοὺς μαθητευομένους, διὰ τε τὸ πολύπλοκον καὶ ἀμείβον, ἠθέλησε ἢ ἀπλοποιήσῃ αὐτὸ, καὶ πρωτίστην πρὸββαλε δόξαν, ὅτι ἐπρεπεῖν ἵνα γράφονται τὰ διδασκτικὰ βιβλία ἐν τῇ καθομιλημένῃ γλώσσῃ. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1779 (1) δύο συγγραμμάτια· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐξέθηκε τὰς περὶ ἀπλοποιήσεως τῆς διδασκαλίας, ἰδέας αὐτοῦ, διὰ δὲ δευτέρου ὑπέδειξε τὸν τρόπον τῆς ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον παραφράσεως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

Καλὸν δὲ θεωροῦμεν νὰ παραθέσωμεν ἐκ μὲν τοῦ πρώτου τὸ πέμπτον κεφάλαιον, ἐν ᾧ καταπολεμεῖ τὸ ἐπικρατοῦν τότε σύστημα τῆς ψυχολογίας, ἢ δι' ἐπισωρεύσεως πασῶν τῶν συνωνύμων λέξεων ἐρμηνείας τῶν διδασκομένων περὶ ὀργάνων καὶ ποιητῶν, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου τὸ προοίμιον.

(Πραγματεία περὶ παιδῶν ἀγωγῆς. Ἐνετίμησι 1779).

« Ἐνα ἀπὸ τὰ κεφαλαίωδη μέρη τῆς ἐπιβόλου διδασκτικῆς παιδαγωγίας πρέπει νὰ λογίζεται καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐξηγήσεως. Πράγματα

(1) Ἐν ἔτει 1761 ἐδημοσίευσεν ὁ Μοισιόδαξ Ἡθικὴν φιλοσοφίαν ἐκ τοῦ Ἑσουλίου μεταφραστῆσαν, ἣν οὐδέποτε εἶδον.

ἀσυνήθη ἔρχομαι νὰ εἰπῶ καὶ περὶ τούτου. Πρῶτον λέγω, ὅτι νὰ παύσῃ ὀλοτελῶς τόσον ἡ ψυχαγωγία, ὅσον ἡ πολυλεξία. Καὶ τῆ ἀληθείᾳ ἡ πρώτη μῆτε μὲ φαίνεται, παρὰ μία χασομερία αἰσθητῆ, καὶ ἡ δευτέρα ἔνχ περισάρκωμα περιττόν, τὸ ὅποιον ἀφαιρεῖ τὴν εὐκίνησιαν τοῦ μαθητοῦ, καὶ μία τέχνη τῆς δισσολογίας. Τὶ βασανίζεις, ὦ λογιώτατε, τὸν μαθητὴν σου μὲ αὐτὴν τὴν λεπτογραμμίαν, τὸν καιρὸν τῆς πράξεως τῆς ὁποίας δύναται νὰ καταβάλλῃ εἰς ἄσκησιν ἄλλην, ἥτις τῷ ὄντι νὰ χρησιμεύσῃ αὐτῷ; Τὶ ἐπισωρεύεις αὐτῷ δεκαπέντε λέξεις εἰς ἓνα, εἰς τὸν αὐτὸν ὄρον, ἐκάστη ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔχει ἴσως δύναμιν ἰδιαιτέραν, ὅμως, διότι δὲν διακρίνεις αὐτῷ αὐτάς, συνηθίζεις αὐτὸν μὲ τὴν ἀκυρολογίαν, ἢ νὰ λέγῃ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλάκις; ἐξήγησις προσφυῆς, εὐεπήβολος κυρίως εἶναι, καὶ πρέπει ἀναγκαιῶς νὰ εἶναι, μία κυριολεξία, ἥτις ἀναγκαιῶς πάντοτε εἶναι μία λέξις. Μία λέξις πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται τὸ λοιπὸν, ἢ τὸ πολὺ ὁσάκις ἡ κυριολεξία ἐπιλείπει, μία περίφρασις, μία ἐπεξηγήσις σύντομος. Πᾶσα διάλεκτος ἀδιαφόρως ἐκφράζει τὰ αὐτὰ πράγματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μὲ λέξεις πολλάς, πᾶσα διάλεκτος ὅμως, ἡ λατινικὴ αὐτὴ ὅταν ἐρμηνεύεται, ἐρμηνεύεται μὲ τὴν μονολεξίαν. Ἐγὼ μῆτε βλέπω τὸν λόγον τὸ λοιπὸν, πῶς ἡ Ἑλληνικὴ, ἂν καλὰ μία διάλεκτος ἀπλῆ, ὅμως μόνη αὐτὴ νὰ ἐρμηνεύεται μὲ τὴν πολυλεξίαν.

• Δεύτερον νομίζω, πῶς ἡ ἐξηγησις πρέπει νὰ γίνεται αἰεὶ μὲ λέξεις, αἰτινες πηγάζουσιν ἀπὸ τὴν πηγὴν τῆς Ἑλληνικῆς. Τουρκικαί, Ἰταλικαί, Μολδαβικαί, ὅσαι ἑτερόγλωσσοι ἄλλαι συνηθίζονται κοινῶς, ὅμως, ὥστε νὰ ἀκυρωῶσι τὴν εὐέπειαν τοῦ ἀπλοῦ ὕφους, ὥστε νὰ κωλύωσι τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ, μῆτε πρέπει νὰ λέγωνται, ἐκτὸς μόνον, ὁσάκις αἱ λέξεις αἱ ἐξηγητικαὶ δὲν φαίνονται καταληπταί. Ἐγὼ δυσχεραίνω, ὁσάκις ἀκούω καὶ τοὺς πεπαιδευμένους αὐτοὺς, ἐν ᾧ ὁμιλοῦσι μεταξὺ, λέγοντας ἀπλῶς: *tārti*, *tekmardān*, *χάλε*, *γκιότζι*, *βάρτζα*, *τζοῦτρα*, *κουθένδα*, *μπῶτζε*, ὡσάν δηλονότι νὰ μὴ ἦσαν δυνατοὶ νὰ λέγωνται: *ἔθος*, *ἀπ' ἀρχῆς*, *ἐνεργεῖα*, *μετοίκηση*, *λάχανον*, *κόρη*, *ὁμιλία*, *τύμμη*. Πόθεν ἔλκει τὴν ἀρχὴν αὐτὴ ἀηδεστάτη, αὐτὴ ἡ τῷ ὄντι μιζοβάρβαρος ὁμιλία αὐτῶν; Οὔτε ἄλλοθεν, νομίζω, πίντως, παρὰ ἀπὸ τὸ ἡμελημένον ἀπλοῦν ὕφος, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ διδάτκαλοι παρέδωκαν αὐτοῖς τὰ μαθήματα . . . •

(*Παράλληλη τοῦ πρὸς Νικολέα λόγου τοῦ Ἰσοκράτους. 1779.*)

• Ὅσοι, ὦ Νικόκλεις, παρρησιάζονται ἐμπρὸς σου μὲ δῶρα, μὲ φαίνονται πλέον νὰ πραγματεύονται τὴν μεγαλοπρέπειάν σου, παρὰ νὰ δεικνύωσι τὴν ὑπακοήν, ἢ τὴν φιλικὴν διάθεσιν, τὴν ὅποιαν ἔχουσι πρὸς σέ. Τάπητες, ἵπποι, κειμήλεια, ἄλλα ἔργα τῆς περιττοτεχνίας τῶν ἀνθρώπων, πάντα εἶναι μία τεχνικὴ, μία ἐσκεπασμένη ἐμπορία τῆς ἐλευθεριότητός σου. Δὲν εἶναι τοιοῦτος ὁ Ἰσοκράτης, ὅστις ἀγαπᾷ πλέον τὴν δόξαν σου, παρὰ τὴν ἀπόβροϊαν τῆς τύχης σου. Ἐγὼ σέ προσφέρω μίαν δωρεάν, ἣτις διὰ τὴν ὑπεροχὴν, διὰ τὴν χρησιμότητα αὐτῆς, πρέπει νὰ λογίζεται ἀξία καὶ παρ' ἐμοῦ νὰ προσφερθῆ, καὶ παρὰ σοῦ νὰ ἀποδεχθῆ. Ποίαν; μίαν ἐκλεσιν συντομωπάτην τῆς ἀρχικῆς οἰκονομίας, τὴν ὅποιαν σὺ ἤδη νεωστὶ ἐζώσθης, καὶ ἓνα ὀλίγον κατάλογον τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ἔργων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐκεῖνα πράττων, καὶ αὐτὰ φεύγων δύνασαι μὲ εὐκλειαν, μὲ εὐτυχίαν νὰ διοικήσῃς τὴν σὴν ἡγεμονεῖαν.

• Πρῶτον, ὦ Νικόκλεις, πρόσεχε νὰ εἶσαι φιλόδημος πρὸς τὸ κοινὸν πλῆθος, καὶ νὰ προστατεύῃς αὐτὸ κατὰ τῆς δυναστείας τῶν ἐπικρατεστέρων. Τοῦτο δὲν ὁμοιάζει τὰς λοιπὰς καταστάσεις, αἰτίνας ἀποκρούουσι τὰς ἐφόδους τῆς ἀδικίας μὲ τὸ γένος, μὲ τὸν πλοῦτον, μὲ πολλοὺς τρόπους ἄλλους. Οἱ ἀγροῖκοι καὶ οἱ χυδαῖοι εἶναι ἔρημοι ἀπὸ αὐτὰ, καὶ τὸ πλέον, ὑστερημένοι ἀπὸ λόγον ἀρκετὸν, μίαν ἐλπίδα τρέφουσι, τὴν προστασίαν τῶν Πριγγίπων. Μεγάλως δυναστείας, πολλὰς ἀγγρασίας πάσχουσιν αὐτοὶ, ὅταν ἐκεῖνοι οἱ φορολόγοι καὶ οἱ λοιποὶ ἀξιοματικοὶ στέλλωνται εἰς τὰ ἔξω πληρεξούσιοι, ὅπερ ἔστι, χωρὶς οὔτε χρέος νὰ ἐξεταχθῶσιν, οὔτε φόβον νὰ παρθευθῶσι διὰ τὰ πεπραγμένα. Ὡ Νικόκλεις, ἡ ἐξουσία, εἴτε μοναρχικὴ, εἴτε ἀριστοκρατικὴ εἶναι, τότε κυρίως εὐδοκίμει, ὅταν αὐτὸ τὸ κοινὸν πλῆθος μὲν τετραπευμένον, καὶ τοῦτο δὲν συμβαίνει, παρὰ, ὅταν σὺ οἰκονομήσῃς μὲ τρόπον, ὥστε οὔτε τὸ πλῆθος νὰ ἀτιμάζῃ τοὺς ἐξοχωτέρους, οὔτε οἱ ἐξοχώτεροι νὰ δυναστεύωσι τὸ πλῆθος. »

Μετὰ διατίαν ὁ Μοισιῶδαξ (1781) (1) δημοσιεύσας *Θεωρίαν τῆς Γαυγγαρίας* ἔκρινε καλὸν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου ἐν τῇ *Δογματικῇ* εἰρηγμένα κατὰ τῶν ἐν τῷ ἀπλοελληνικῷ ἰδιώματι γραφομέ-

(1) Ἐν ἔτι 1780 ἐδημοσίευσεν ἐν δυοὶ τόμοις τὴν Ἀπολογία, ἣν ἐπίσης δὲν εἶδον.

νων ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, καὶ καταδείξῃ, ὅτι δὲν προετίθετο νὰ εἰσαγάγῃ τὴν καθωμιλημένην ἀμετάβλητον, ἀλλὰ βαθμηδὸν νὰ βελτιώσῃ τὸ καθαρεῦον αὐτῆς ὕφος. Καὶ πάλιν δὲ θεωροῦμεν ἀναγκαῖο νὰ παραθέσωμεν σὺν τοῖς προλεγομένοις καὶ περικοπὴν τινα ἐκ τῆς Γεωγραφίας, ἵνα παραδληθῇ τὸ βελτιωθὲν ὕφος τοῦ Μοισιόδακος πρὸς τὸ τῶν ἀνωτέρω αὐτοῦ ποιημάτων.

Ἐγὼ διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ἐπιφέρω, ἔκρινα νὰ ἐξυφάνω τὴν παρούσαν συγγραφὴν ἐν τῷ ἀπλῷ ὕφει, σώζων ὅμως αἰ τοὺς ὀριζόμενους ὄρους τῶν πραγμάτων, οἵτινες ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ μεθαρμόζων αἰ τὸ ἀπλοῦν ὕφος ἐπὶ τὸ σημαντικότερον, ἢ τὸ ἐλάχιστον ἐπὶ τὸ πρεπωδέστερον τῇ ἀνὰ χεῖρας πραγματευομένῃ ὕλῃ. Τρεῖς εἶναι οἱ λόγοι κυρίως ὑπὸ τῶν ὁποίων προαχθεὶς προέκρινα τὸ ἀπλοῦν ὕφος ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ὁ πρῶτος μὲν εἶναι, διότι ἡ σαφήνεια, ὡσάκις τὰ πράγματα ἐκτίθενται ἀπλοῖκῶς, προσλαμβάνει ἐπίτασιν, ὁ δεῦτερος δὲ, διότι τὰ πράγματα ἐκτεθειμένα ἀπλοῖκῶς γίνονται νοητὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς μὴ ἀψαμένοις γραμματικῆς. Ὁ τρίτος δὲ, διότι καλὸν εἶναι τέλος, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ νὰ γράφωσιν εἴτε περὶ τῶν ἐπιστημῶν, εἴτε καὶ περὶ πραγμάτων ἄλλων ἐν τῇ τετριμμένῃ, ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ αὐτῶν. Ἐκαστος γινώσκει, πῶς πάντα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης γράφουσιν ἐν τῷ νῦν, ἕκαστον ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ διαλέκτῳ αὐτοῦ, τόσον περὶ τῶν ἐπιστημῶν, ὅσον περὶ πάσης ἑτέρας ὕλης τῆς παλυμαθείας ἀπλῶς. Ἡ μάθησις, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱερὰ θεολογία, πᾶν εἶδος ἄλλο διδασκαλίας φθέγγεται τὴν σήμερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ ποῦ μὲν κινεζιστί, ποῦ δὲ βελγιστί, ποῦ δὲ σκυθιστί, ποῦ δὲ ἄλλως, ἢ ἄλλως, καὶ οὐδὲν ἦττον ἡ φιλοσοφία, ἡ μάθησις, πᾶσα ἐπιστήμη ἄλλη νομίζεται ἐπίσης φέρουσα τὸ σημαντὸν αὐτῆς, ὅπως καὶ ἐν ᾧ ἐφθέγγετο λατινιστί. Ἡ ἀλήθεια, ἥτις εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ ὑποκαείμενον πάσης ἐπιστήμης ἀπλῶς, ὅπως ποτε τύχει ἡμφισμένη, ὅπερ ἐστίν, ἐκπεφρασμένη, εἶναι πάντοτε λογιστέα καλῆ, ἀν δὲ ἡ αὐτὴ ἀλήθεια τύχῃ ἡμφισμένη ἐν τρόπῳ, ὥστε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσι θεατὴ, ὅπερ ἐστίν ἐκπεφρασμένη ἐν λέξει τετριμμένη, ὥστε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσι καταληπτὴ, μήτε εἶναι ἀπᾶδον πάντως, ὅτι νὰ λογισθῇ ἔτι μᾶλλον καλῆ. Τί ὄφελος ἀπὸ ἐκείνων τῶν ἐγριφωμένων, τῶν παρ' ἡλικίαν ὕφρων, τὰ ὅποια ἐπιπροσθοῦσι τὴν καλὴν ὄψιν τῆς ἀληθείας ὡς ἄλλαι καλύπτραι ὀλοπρόσωποι, ἢ ἐν τοῖς ὁποίοις φαίνεται κατωρρωγμένη ἡ ἀλήθεια, καθὼς εἶναι κατωρρωγμένος καὶ ὁ χρυσὸς

αὐτὸς ἐν τοῖς μεταλλείοις; Ἄν ὁ συγγραφεὺς εἶναι πεπληροφορημένος περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, καὶ ἂν τὰ πράγματα τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ εἶναι χρήσιμα, μεγάλα, γρίφοι, λήξεις ἄτριτοι, παρωδίαι, ὅσα τοιαῦτα, πάντα εἶναι περιττὰ αὐτῷ, διότι ὁ σκοπὸς εἶναι τέλος, ὅτι νὰ ἐκτεθῆ ἡ ἀλήθεια, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ.

• Ἐν ᾧ ἐγὼ γνωμοδοτῶ τοιοῦτότρόπως περὶ τοῦ ἀπλοῦ ὕφους, μήτε υπολαβέτω τις, ἀξιώ, πῶς ἐγὼ κατακρίνω ἐκείνους, ὅσοι, ἔχοντες δεξιότητα ἱκανὴν ἐν τῷ ἑλληνισμῷ, γράφουσιν ἀπλῶς ἑλληνικῶς. Γραφέτωσαν οἱ ἄνδρες ἀγαθῇ τῇ τύχῃ εἴτε περὶ τῶν ἐπιστημῶν, εἴτε περὶ πραγμάτων ἄλλων ἑλληνικῶς, πλὴν, κατὰ τὸ αὐτὸ μὴ κατακρίνωσαν ἐκείνους, ὅσοι, ἔχοντες δεξιότητα ἱκανὴν ἐν τῷ ἀπλῷ ὕφει, γράφουσιν ἀπλῶς ἀπλοϊκῶς. Ὁ κλεινὸς Εὐγένειος ἐν τῷ ἁ παραγράφῳ τῆς προδιατριβῆς αὐτοῦ λέγει, πῶς ἐκσυρικτέον τὰ χυδαῖστί φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενα βιβλιδάρια, διὰ τί; διότι προλέγει μικρὸν ἀνωτέρω, πῶς οἱ ἐν ὕφει χυδαῖω παρενφασμένοι ἐγκομβούμενοι φιλοσοφικοὶ λεξιδίοι, φιλοσοφοῦσι μὲν ἀπαιδεύτως, ἀνοηταίνουσι δὲ νεανικῶς. Ἴδου πάντως μία ἀπόφανσις προφανῶς ἀντιβαίνουσα τοῖς ὅροις τῆς διαλεκτικῆς. Φιλοσοφοῦντες μὲν ἀπαιδεύτως, ἀνοηταίνοντες δὲ νεανικῶς εἶναι λογιστέοι, ὅσοι ἢ δὲν μετέχουσι φιλοσοφίας, πλὴν φιλοσοφοῦσι προκετῶς, ἢ μετέχουσι μὲν ὀπωσοῦν, πλὴν παραμορφοῦσιν αὐτήν, διὰ τῆς ἐπιδείξεως αὐτῶν, οὐχὶ δὲ ὅσοι, στείχοντες τοῖς ἔγχεσιν αὐτῆς ἀκριβῶς, γράφουσιν ἐν ὕφει χυδαῖοι περὶ αὐτῆς, διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι κοινὴ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἀπλῶς, ἐπομένως δὲ καὶ πᾶσαι ταῖς διαλέκτοις ἀπλῶς, μήτε εἶναι προσδεδεμένη πάντως μίᾳ καὶ μόνῃ διαλέκτῳ, τῇ ἑλληνικῇ ὁ μέγας ἀνὴρ, ἀντὶ νὰ ἐκσυρίξῃ, φρεῖλε νὰ συστήσῃ μᾶλλον τὸ ἀπλοῦν ὕφος ἡμῶν, προσδιορίζων αὐτῷ τοὺς ὅρους, κατὰ τοὺς ὁποίους εἶναι ρυθμιστέον, οὐχὶ δὲ ἵνα ἐκφαλισθῇ αὐτὸ, ὅσον δὲν εἶναι ἐκφαλιστέα μήτε ἡ σκυθικὴ αὐτῆ, ἥς τότε νῦν ἔχον ἐπάει. Ὅταν τὸ ἀπλοῦν ὕφος εἶναι καθαρὸν ἀπὸ ξέμων εἴτε λέξεων, εἴτε φράσεων, εἶναι ἐμφαντικὸν ὅπωςδήποτε, καὶ ἱκανὸν νὰ ἐκθέσῃ πᾶσαν ὕλην ἐπιστημονικὴν, διὰ τί νὰ λογίζηται ἐκσυρικτέον; Ἐκαστος ὁμολογεῖ, πῶς τὸ ἀπλοῦν ὕφος δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ μιμηθῆ οὐχὶ τὸν ὄγκον, οὐχὶ τὸ ἐμβριθές, οὐχὶ τὸ σύντομον τοῦ ἑλληνικοῦ, πλὴν αὐτὸ ἔχει εἴτα προτέρημα ἰδιάζον τὸ σαφές, τὸ ὁποῖον, σκοπούμενον τῷ λόγῳ τοῦ ἐπωφελοῦς, ἀξίον εἶναι νὰ κριθῆ πάντως ἐν-φιστηκῶν πάντα τὰ προτερήματα τὰ ἰδιάζοντα τῷ ἑλληνικῷ. Πείρου

ἄρελος ἐκείνοις τοῖς νέοις θιασώταις τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ ἐκείνων τῶν δεινοτάτων συντάξεων, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐγκαλυπτόμενοι οἱ πατέρες αὐτῶν ὡς ἐν λόχμαϊς βαθείαις, φαίνονται λέγοντες τὰ μεγάλα, ἐν ᾧ πολλάκις δὲν λέγουσι μῆτε τὰ μικρά; Πᾶν τὸ ἐναντίον εἶναι νοητέον περὶ τῶν γραφόντων ἐν τῷ ἀπλῷ ὕφει, οἷτινες, μὴ ἔχοντες τὰ κρησφύγετα τῶν πρώτων, ἀγωνίζονται νὰ γράψωσιν ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν ἀπλῶς περὶ τῶν γραπτῶν, καὶ οἷτινες, ἂν διαμαρτάνωσιν ἐνίοτε ἢ τῆς ἀληθείας ἢ τῆς ἀκριθείας, ἀνθρώπινα πεπονηότες, ὅμως εἶναι συγγνωστοὶ παρὰ παντὶ κρίνονται τὰ πράγματα εὐγνωμόνας.

• Τί τὸ λοιπὸν, θέλει μοι ἀντικρούσει ἐκείνος, σὺ ὑπολαμβάνεις τὸ λοιπὸν, ὅτι ἐξηκριβώσας τὸ ἀπλοῦν ὕφος ἀποχρώντως; οὐχὶ ἐγὼ πάντως, διότι τὸ ἔργον οὔτε εἶναι ἐνό; ἀνθρώπου μόνου, μῆτε ἀρνούμαι κατὰ τὸ αὐτὸ, πῶς ἀστατῶ ὀπωσδήποτε ἐν αὐτῷ. Πάντα τὰ πράγματα, ἐν ᾧ εὐρίσκονται ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτῶν, ἀνάγκη, ὅτι νὰ ἀστατῶσιν. Ἐγὼ ὑπολαμβάνω ἀπλῶς, ὅτι μετεφύθμισα αὐτὸ ὀπωσδήποτε, καὶ ὅτι ἔφερα αὐτὸ ἐν ἀκμῇ, ὥστε νὰ εἶναι ἀνεκτὸν πᾶσι τοῖς μετερχομένοις ἀπλῶς. Δίδονται ἄνδρες δοκιμώτατοι ἐν τῷ ἑλληνισμῷ, καὶ φύσεως ἀσυγκρίτως μᾶλλον εὐεπηρεόλου τῆς ἐμῆς, οἷτινες, ἂν εὐδοκῆσωσι, δύναται νὰ ἀναπληρώσωσι τὸ ἐμὸν ἑλλείπον πάντως ἐν πάσῃ τῇ εὐκολίᾳ αὐτῶν. Πολλοὶ δειλιῶσιν, ὅτι, ἂν ἐπικρατήσῃ τὸ ὕφος τὸ ἀπλοῦν, μέλλει νὰ καταργηθῇ τὸ ἑλληνικόν· πῶς νὰ καταργηθῇ τὸ ἑλληνικόν, ἐν ᾧ ἂν ὑπεξαιρεθῇ ἡ ἰδιοτροπία τῆς ὕφης τοῦ ἀπλοῦ, καὶ ἐνταῦθα λέξεις, ὀλιγάριθμοι πάντη, λαμβανόμενα μὲν παρὰ τὴν λῆψιν τὴν ἑλληνικὴν, φυλαττόμενα δὲ διὰ τὴν σαφήνειαν ἀπλῶς, ἀποβαίνει αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἑλληνικὸν σχεδόν, καὶ ἐν ᾧ οὐδεὶς, μὴ μετέχων ὀπωσδηποτοῦν τῆς γραμματικῆς, δύναται μῆτε νὰ νοήσῃ αὐτὸ ἀκριβῶς, μῆτε νὰ γράψῃ αὐτὸ ποσῶς; Ἐγὼ, ὅστις ἐδαπάνησα καιρὸν ὄχι ὀλιγιστὸν ἐν τῷ ἀπλῷ ὕφει, ἄλλην τροπολογίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ ἔχη τόνον, κομψότητα, ἔμφασιν, σαφήνειαν περιοδικήν, οὔτε εὐρήκα ἐκτὸς τῆς προκειμένης. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀπλοῦ ὕφους, ὡς ὑπόθεσις καθ' ἑαυτὴν διεξοδική, ζητεῖ μίαν πραγματεῖαν ἄλλην ἰδιαιτέραν, ἐπομένως δὲ ἐγὼ, ἀποταμιεύων αὐτὴν ἐν ἑτέρᾳ εἰσιτιάριᾳ ἀρμοδιωτέρα, τρέπομαι ἐπὶ τὸ καθ' αὐτὸ προκειμένον. •

» Ἡ θεωρία τῆς Γεωγραφίας εἶναι μία ἔκθεσις τῶν τροπολογιῶν, διὰ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς, καὶ μία αἰτιολογία τῶν ἀξιολογωτέρων φαινομένων, τὰ ὅποια πηγάζουσι, μέρος μὲν ἀπὸ τῶν διαφόρων θέσεων τῆς γῆς, μέρος δὲ ἀπὸ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τῆς αὐτῆς.

» Διδάσκεται ἡ τοιαύτη θεωρία διὰ μιᾶς σφαίρας, ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὁποίας φαίνεται κεχωραγμένη ὑπὸ διαφόρων κύκλων, μεγάλων, μικρῶν, παραλλήλων, καὶ οἷτινες τέμνουσιν ἀλλήλους, ἄλλοι μὲν πρὸς γωνίας ἴσας, ἄλλοι δὲ πρὸς ἀνίσους.

» Οἱ εὐχρηστότεροι ἀπὸ αὐτῶν τῶν κύκλων λογίζονται δέκα, ἔξ μὲν μείζονες, καὶ εἶναι ὁ ὀρίζων, ὁ μεσημβρινός, ὁ ἰσημερινός, ὁ ζωδιακός, καὶ οἱ λεγόμενοι κόλουροι, τέσσαρες δὲ ἐλάσσονες, καὶ εἶναι οἱ δύο καλούμενοι τροπικοὶ, καὶ οἱ δύο πολικοὶ.

» Ἐπὶ τούτοις προστιθέασιν οἱ γεωγράφοι ἑτέρους δύο κύκλους, οἷτινες δὲν καταγράφονται ἐπὶ τῆς σφαίρας, ἀλλὰ ὁ εἰς μὲν ἀπὸ αὐτῶν ζωννύει μετὰ ἀποστήματός τινος τὴν σφαῖραν, καλεῖται δὲ κύκλος τῆς θέσεως, ὁ ἄλλος δὲ κεῖται προσκεκολλημένος ἐν τῷ ἄνω ἡμικυκλίῳ τοῦ κύκλου τῆς θέσεως, καλεῖται δὲ ὠρικός ἢ ὠριαίος.

» Πάντες αὐτοὶ οἱ κύκλοι (νοεῖσθωσαν οἱ μεγάλοι) ὑποτίθενται διαιρούμενοι εἰς μέρη τριακόσια ἐξήκοντα, τὰ ὅποια λέγονται κοινῶς μοῖραι, ἐκάστης ἀπὸ τῶν ὁποίων τὸ μῆκος ὑποτίθεται μιλίων ἰταλικῶν κοινῶν ἐξήκοντα.

» Παριστᾶται ὁ ὀρίζων ἐπὶ τῆς τεχνητῆς σφαίρας διὰ ἐνὸς κύκλου ξυλλίνου ἢ μεταλλικοῦ, ὅστις ζωννύει κατὰ μέσον τὴν σφαῖραν, ἐν τῷ πλάτει τοῦ ὁποίου φαίνονται σεσημειωμένα τὰ ζώδια, αἱ ὥραι, αἱ ἡμέραι, οἱ μῆνες, καὶ πάντες οἱ ἀνεμοὶ τῆς κυξίδος τῆς μεγάλης θαλάσσης, περὶ πάντων τῶν ὁποίων ἐν οἰκείοις τόποις αὐτῶν κατὰ μέρος.

» Νοεῖται ὁ ὀρίζων εἰς κύκλος κινήτος, ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, καὶ ὅστις τέμνει τὴν αὐτὴν γῆν εἰς δύο ἡμισφαίρια ἴσα, τὸ ἐν μὲν ἄνω, τὸ ἄλλο δὲ κάτω, ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ὁποίου ὑποτίθεται διαπερῶσα πρὸς ὀρθὰς μία γραμμὴ, τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας λέγονται πόλοι, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ ἐν μὲν ζενίθ, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ἐν τῷ κυρτῷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατὰ κορυφὴν ἐκάστου ἀνθρώπου, τὸ λοιπὸν δὲ ναδίρ, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑποπόδιον ἐκάστου ἀνθρώπου.

» Λέγεται κύκλος κινήτος ὁ ὀρίζων, διότι ἐκαστος τόπος (ἐξελίξ-

φθω πλετύτερον ὁ τόπος) ἔχει· ἓνα ὀρίζοντα ἰδιαιτέρον, ἔτι δὲ, διότι ὁ ὀρίζων, ὡς θέλομεν ἰδῆ ἐν τῷ ΙΑ' κεφαλαίῳ, ποῦ μὲν συμβαίνει λοξός, ποῦ δὲ ὀρθός, ποῦ δὲ παράλληλος. Ὅπερ ἐστὶν ὁσάκις ὁ ἄνθρωπος παραλλάσσει θέσιν τοπικὴν, δοθέντος δηλονότι, πῶς ἡ τοπικὴ μετάβασις αὐτοῦ εἶναι ἀξιόλογος, συμπαραλλάσσει ἑμοῦ μετὰ αὐτῆς καὶ ὀρίζοντα. . . »

Τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι ἡ περὶ τὴν γλῶσσαν καινοτομία τοῦ Μοισιῶδακος παρὰ πάντων τῶν τότε λογίων κατεδικάσθη, καὶ ὁ δύσμοιρος τῆς σχολαρχίας ἀπολυθεὶς ἐτελεύτησεν ἐκ φθινιάδος νόσου, μὴ ἀξιώθει νὰ δημοσιεύσῃ καὶ τὴν συνέχαιαν τῶν μαθηματικῶν πραγματικῶν αὐτοῦ, οἷον *Μαθηματικὴν ὁδὸν καὶ Ἀστρονομίαν*.

Μετ' ὀλίγα ὁμοίως ἔτη σπουδαία ἠγέρθη συζήτησις μετὰ τῶν ἐν ταῖς παριστρίας ἡγεμονίας παροικούντων Ἑλλήνων λογίων περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης. Ὁ Δημητράκης Φωτιάδης, ὁ καὶ Καταρτζῆς ἐπιλογόμενος, ἀνὴρ πολυμαθὴς πλὴν παραδοξολόγος, ἐπιμόνως ἐδόξαζεν, ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς συγγράμμασιν, ἐπιστημονικοῖς τε καὶ μὴ, πρέπει νὰ προτιμᾶται αὐτὸ τὸ χυδαῖον ἰδίωμα, ἐν πάσῃ τῇ ἀκανονίστῳ αὐτοῦ ἰδιοτροπίᾳ, καὶ ἐν τούτῳ συνέγραψε καὶ συνέζητησε πρὸς τὸν κλεινὸν σχολάρχην τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀκαδημίας Λάμπρον Φωτιάδην. Ὁ Δούκας διέσωσεν ἐν τῇ Γραμματικῇ *Τεργύθῳ* τὰ μετὰ τῶν δύο ἀνδρῶν περὶ τούτου ἀνταλλαγέντα περίεργα ταῦτα γράμματα.

Ἐπιστολαὶ ἀμοιβαῖαι περὶ γλώσσης τοῦ ἄρχοντος Κλοτζιάρ Δημητρίου Καταρτζῆ, καὶ Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ διδασκάλου.

Δημήτριος Λάμπρῳ τῷ ἑλλογιμωτάτῳ εὖ πράττειν.

Ἐπειδὴ καὶ σὺ (γνώθι αὐτὸν) πόνημά μου (καθὼς δὲν ἀγνοεῖ καὶ ἡ φιλοπατρία σου) εἶχα συμβουλεύσῃ τὸ ἔθνος μας, ὅτ' εἶναι ἀνάγκη νὰ συγγράψουμε τῆς ἐπιστήμῃς καὶ τέχνῃς Ῥωμαῖκα, γὰρ νὰ προκόβουν οἱ νέοι μας πρὸ γλήγορα καὶ μὲ πρὸ θεμέλιο εἰς ὅλα' ἐπιχειρήθηκα νὰ κάμω τὸ Ἑλληνικὸ συντακτικὸ μὲ Ῥωμαῖκα (καθὼς εἶπα) διδασκαλίᾳ, γὰρ νὰ ἀποδείξω κ' ἐμπράκτως τὴ συμβουλή μου καλὴ. Ὅθεν ἐσυγάλεσα τριγύρου μου ὄσους γραμματικούς μπόρεσα τόγε νῦν ἔχον, δηλαδὴ τὸ Διονύσιον, τὸ Μιχαήλ, τὸ Θεόδωρον, τὸν

Κωνσταντῖνο, τὸν Ἀλέξανδρο, τὸ Γεράσιμο, τὸν Ἀντώνιο, τὸν Ἀνα-
νία, τὸ Νεόφυτο, τὸ Δαυὶδ· μὲ τὸ νὰ εἶναι ὁμοίως δάσκαλος ὁλωνῶν
τους ὁ Ἀπολλώνιος, κ' ἔχεις ἡ ἐλλογιμότης σου τὸ ἀθάνατο σύγ-
γραμμά του, παρακαλῶ νὰ γράψῃς τὸ λογιώτατο κύρ Ἰωάννη τὸ
θεῖο σου νὰ μὲ τὸ δῶσῃ, ὅσο νὰ τελειώσω τὸ ἔργο μου, καὶ θέλω τὸ
γνωρίσῃ μεγάλη χάρι· ἔτι παρακαλῶ, ἂν ἔχῃς καὶ τὸν Ἡρωδιανὸς
τὸν τεχνογράφο, ἡ καὶ τὰ σημειώματα τοῦ Εὐγενείου στοῦ Νεοφύτου
τῆ Γραμματικῆ, νὰ μὲ τὰ δώσῃς κ' αὐτά· εἶδὲ κ' ἀξιωθῶ νὰ λάβω
ἐν ταυτῷ κ' ἐλλόγιμο γράμμα σου, ποῦ νὰ ἐξαγγέλλῃ σ' ἐμένα τὴν
ἐφετῇ μου ὑγεία σου, τότες πῆ ἡ εὐχαριστησί μου θὲ νᾶνε πληρεστάτη·
Ἡρόωσο. Αψπθ'. Μπουκουρέστι.

Δημητρίφ τῷ εὐγενεστάτφ Λάμπρος ὁ Φωτειδης εὖ πράττειν.

Οὐκ ἄρα παράδοξα τὰ τῶν Στωϊκῶν δόγματα, καίτοι τοιαῦτα
πολλοῖς οὐ μὴν τῶν συγκλύδων καὶ τοῦ συρφετώδους κόμματος, ἀλλὰ
καὶ τῶν ἰσω λόγου δόξαντα· ὁρῶμεν γὰρ ἐφ' ἡμῶν ἄνδρα τὴν κατ'
κατ' ἐκείνους ἀπάθειαν ἔργῳ ἐμπεδοῦντα, καὶ ἐν οὕτω πολυσυμφό-
ρῳ δαίμονι ἄγοντι καὶ φέροντι τόγε νῦν εἶναι τὰ ἡμέτερα, ἐπὶ τοῦ
ἐδραίου καὶ βεβηκότος ἥθους μένοντα, καὶ ἀντέχοντα ταῖς ἀπὸ τῶν
περιστάσεων ἐμβολαῖς ἀστεμφῆ καὶ ἀμετακίνητον, τὴν σὴν φημι φι-
λόσοφον ψυχὴν ἢν οὐδὲν κατέσεισε τῶν ἐπικειμένων δεινῶν, καίτοι
μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολιπόντων, οὐδὲ τῆς φίλης σχολῆς ἀπασχό-
λησεν, ἢ τῆς θεωρίας τοῦ νοῦς καὶ καλλιεργίας τοῦ λόγου ἀπέστησε.
Καὶ ἔχε ἄρα βιβλίων τῶν ἐμῶν οὐ μόνον ἢν ζητεῖς Ἀπολλωνίου τοῦ
δυσκόλου· τὴν γὰρ τοῦ τεχνικοῦ Ἡρωδιανοῦ, καὶ τὰ τοῦ Εὐγενείου
ὑποσημειώματα οὐκ ἐκτῆσάμην. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσας ἂν ἦ σοι
βουλομένη, προσῆκον ἂν τοῦτό γε, καὶ τῆ φιλοπόνῳ σου σπουδῇ ὀφει-
λόμενον. Γνώμην δέ σου τοῖς παιδικοῖς καὶ αὐτὸς εἰσφέρων μὴ καὶ
φληρὸς ἢ ψυχρὸς δόξω; Χαριτόγλωσσοι τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἄν-
δρες τῶν Ἐνετήσιν ἐνοικούντων ὅ,τιπερ ὄφελος, καίτοι ἐμμελέ-
στατα εἰδότες τοῖς ὤσιν ἐπηχοῦσαν τὴν ἐαυτῶν διάλεκτον, ἀλλ' ἐν
μὲν ταῖς ἀπὸ στόματος προσλαλιαῖς χρῆσθαι ταύτη χαίρουσιν, ἐν γε
μὴν τοῖς σφετέροις συγγράμμασι (ὑπεξαιρουμένων τῶν κωμωδιῶν ἐν αἷς
λόγῳ καρυκαίας παρεγγωρεῖ) τῆς εὐήχου ἐαυτῶν καὶ ἐμμελοῦς ἐκεί-
νης τὴν Ὑρρηνικὴν, εἴτ' οὖν Ἰοσκανικὴν ἀνθαορῶνται· φημι τοίνυν
τῆς χυδῆν ἡμῶν διαλέκτου τὰ εὐήχη καὶ εὐρύθημα ταῖς ἡμετέραις

ἀκασίς προσιπίπτοντα τοῖς ἐρῷθμοῖς καὶ ἐμμέτροις λόγοις προσήκειν, ἅτε δὴ πολυπαθῆ, καὶ συναλοιφῆς, καὶ κράσεως, καὶ συγκοπῆς, καὶ τῶν ἄλλων κατὰ λέξιν παθῶν ἀνάμεστα τὰ δὲ τῆ Ἑλλάδι μᾶλλον προσεγγίζοντα, τοῖς συγγράμμασιν.

Ἄλλὰ γὰρ περὶ τούτων αὐτὸς ἂν καὶ εἰδείης καὶ κρίνεις τὸ βέλτιστον, ὡς ἂν ἐπ' αὐτοὺς οὐ μικροὺς οὐδ' εὐκαταφρονήτους κόπους καταβαλὼν ἡμεῖς δὲ, ὃν ὡς εὐπρόσιτος καὶ τὸ εὐέντευκτον ἰδιάζοντα ἔχον χαρακτηριστῆρα ἡρετήσω φιλεῖν, φιλοῦντα δὲ καὶ σεβόμενον μὴ παύσῃ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε φιλιῶν. Ἐρῶσο.

Δημήτριος ὁ Καταρτιζῆς τῷ Φωτιάδῃ εὐ πράττει.

Μὲ ἀκκισμὸ κἄν ἤθελα δείξῃ νὰ δέχομαι, ἂν ἐνοιωθῶ, πῶς ἔχω τὴν ἀπάθεια τῆ στωϊκῆ, 'ποῦ ἀπονέμεις σ' ἐμένα' ὅμως γνωρίζω καλὰ, πῶς αὐτ' ἡ ἀταραξία μου προέρχεται ἀπ' ἄλλην αἰτία· ὡσάν ὅπου βρίσκω σ' ἐμένα τετελεσμένο τὸ γνωμικὸ τῶν Ἀράδων, πῶς ἡ ἀπελπισία νὰ εἶναι μία ἀπ' τῆς δυὸ ἀνάπαυσεσ τῶν ἀνθρώπων. Αὐτῆ λοιπὸν μὲ κάμνει νὰ σπουδάζω μὲ τὴν ἀνείμῃ σου σὲ τέτοιον καιρὸ ἀνώμαλο, ὅχ' ὁ στωϊκισμός.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὸν Ἀπολλώνιο, 'ποῦ σ' ἐγύρεψα, καὶ μὲ τὸν διδεις' ὑπερευχαριστῶ ὅμως γιὰ τὸ μεγαλύτερο, 'ποῦ δὲν τὸ γύρεψα, καὶ προλαμβάνωντας μὲ τὸ δίδεις, ἤδη τὴν ἐξουσία σ' ὄλα τὰ βιβλία σου.

Στὴν ἐπιστολῇ σου ἀποδέχεσαι νὰ λαλοῦμε, καὶ νὰ στιχοιργοῦμε τὰ Ῥωμαϊκα, 'ποῦ δὲν ἔχουνε τέτοια πάθη κ' ὅπου γιὰ τοῦτο προσεγγίζουνε τάχα στὰ Ἑλληνικά· κλὴν γιὰ ταυτὴν τὴν κατὰ μέρος ἀντίστασι σου σ' ἐμένα τοῦ κάκου συστέλλεσαι νὰ μὴ φανῆς ὄχληρός· ὡσάν ὅπου δὲ με διοχλεῖς παντελῶς εἰσὲ τοῦτο· ἀλλὰ μάλιστα ἐξ ἐναντίας μ' εὐφραίνεισ κατὰ πολλὰ· ἐπειδὴ κ' εἶν' ἔβδομος χρόνος ποῦ συγγράφω ἐτζι, καὶ τώρα μόλις πρώτη φορὰ ἀξιώθηκα νὰ μ' ἐναντιωθῆ ἓνας ἐγγράφος· ὁ ἐστίν ἀπ' ὄσους δὲν ἀρέσουνε τῇ δουλειᾷ μου λίγὸ πολὺ, ἡ ἔλλογιότης σου μ' ἐψήφισεσ, πῶς κάτι λέγω, καὶ γιὰ τοῦτο μ' ἐναντιώθηκασ μὲ συλλογισμό, μὲ τᾶξι, μὲ διαίρεσι· ἐκεῖ ὅπου οἱ πολλοὶ ἄλλοι τὸ 'καμαν τοῦτο γενικώτερο (ναί), ἀφ' οὗ γράφω' ὅμως τὸ 'καμαν μόν' ἐκ στόματος, ἐξ ὑπογείου καὶ παρέργως, ἀπαράλλακτα καθῶς ἐρώτησ' ἐκεῖνος (τί ἐστίν ἀλήθεια); καὶ δὲν ἐκαρτέρεσε τὴν ἀπόκρισι.

Ἄνθυπέγω στὰ γραφόμενα γιὰ τὰ παιδικά μου, πῶς τὸ νὰ μὴν εὐχαριστιοῦντ' οἱ Ἑνετοὶ στὴ διάλεκτο 'ποῦ λαλοῦν, καὶ νὰ δανείζονται στὸ συγγράφειν τὴν Τυρρηνικὴν, 'ποῦ εἶν' ἐπίσης Ἰταλικὴ σὰν τὴ δική τους, ἀνάγεται σὲ θεμέλιον κ' ἀρχήν, πῶς σὲ κάθε ἔθνος, πεπαιδευμένο προτιμῆται ἢ καλλίτερη διάλεκτός του· ὅθεν οἱ Ἑνετοὶ δὲ γράφουν (ναὶ) τὸ ἰδίωμα, ποῦ λαλοῦν· μὰ γράφουν τὸ Τυρρηνικὸ 'ποῦν' ἀσυγκρίτως καλλίτερον, κ' ὅπου οἱ Τυρρηνοὶ καὶ τὸ λαλοῦσι καὶ τὸ γράφουσι· τὸ νὰ μὴ μας ἀρέσῃ πλην ἡμᾶς καμμιὰ μας διάλεκτος, καὶ ν' ἀποφασίσουμε νὰ συγγράφουμε τὰ Ῥωμαϊκά, 'ποῦ δὲ λαλοῦμε, δὲν ἀκουμπᾶ στὸ ἴδιο θεμέλιον· γιὰτὶ δὲν εἶναι ὄμιλος οἱ σπουδαῖοι σὰν τοὺς Τυρρηνούς, μῆτε τὸ ὕφος τοῦ λόγου αὐτὸ διάλεκτος φυσικῆ· ἀλλὰ πρέπει στὸν τέτοιον σκοπὸν μας νὰ δώσουμε ἄλλην ἀρχὴν καὶ ἄλλο θεμέλιον, ἦγουν πῶς κάθε ἔθνος πεπαιδευμένο, 'ποῦ δὲν τ' ἀρέσει καμμιὰ τοῦ διαλέκτος γιὰ συγγραφὴν, πλαστοργεῖ σὲ τοῦτο μῆν ἄλλην· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσύστατον ὡς ὅπου δὲν εἶναι κανένα ἔθνος πεπαιδευμένο, 'ποῦ ν' ἀφήσῃ στὸ συγγράφειν κάθε διάλεκτόν του, ὅπου λαλεῖ ἀμὲν ὅλα τὰ τοιαῦτα, μῆν ἀπ' ἐκείναις ποῦ λαλοῦσι τὴν ἐκαλλιέργησαν, συγγράφοντας, καθὼς τὴ λαλοῦσι, καὶ μὲ τὴ μία ἐβελτιώσαν μαζὶ καὶ τῆς ἐπίλοιπαις, γιὰ τὰ πολλὰ κοινὰ ὅπου ἔχουσιν ὅλαις ἐνὶ λόγῳ σ' ὅλον τὸν κόσμον ὅξ' ἀπὸ Χακκάνη τῆς Κίνας, ποῦ μὲ τὸ διδασκαλικὸ τρίτον τίτλον τοῦ ἔχει πληρεξουσιότητα· στῆς λέξεις τῆς γλώσσας του, κανένας ἄλλος δὲν ἔχ' ἐξουσίαν νὰ δώσῃ σὲ μιὰ λέξιν τὸ πάθος ὅπου δὲν ἔχ' αὐτὴ στὸ στόμα τοῦ λαοῦ· ἢ (ταυτὸν εἰπεῖν) κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ στοιχεῖον τοῦ συντακτικοῦ λόγου· γιὰτὶ τότες δὲν ἤθελε λογίζεται πλέον τέτοιον, κ' ἄλλος κ' ἄλλος ἐπ' ἀπειρον ἤθελ' ἔχη σ' αὐτὸ τὴν ἴδιαν ἐξουσίαν· μ' ὅλον τοῦτο μπορεῖ κανένας νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ τῆς λέξεσ ὅποιαν θέλῃ, καθὼς εὐρέθησαν στὸ κοινόν.

Βελτιοῦται πάλαι μὲν γλώσσα, ἀκολουθῶντας ἓνα ἔθνος νὰ καλλιεργῇ τὴ γλώσσα 'ποῦ λαλεῖ ἤδη, ὅθεν ἂν εἶναι πρωτότυπ' αὐτῆ, πέραν' ἀπὸν λόγον τῆς· καὶ κάμνει τὰ ὀνόματα ἢ (ὡς εἰπεῖν) τοὺς ὄρους, 'ποῦ ἀνάγονται στῆς ἐπιστήμῃς καὶ τέχναις· οἱ ὅποιοι γίνονται μὲν ἰδιαίτερη σὲ καθ' ἐπιστήμῃ ἢ τέχνῃ διάλεκτος, καὶ τοὺς ἀγνοοῦν ὅλ' οἱ χυδαῖοι καὶ πολλοὶ σπουδαῖοι· εἰδὲ καὶ εἶναι παράγωγη, πολλοὺς ἢ ὄλους τέτοιους ὄρους θὰ τοὺς πέρη ἀπὸ τὴν πρωτότυπὴν ἢ ἀπ' ἄλλαις ξέναις, τοὺς πέρνει ὅμως, μεταβάλλωντάς τους

στον τύπο, τὸ σχηματισμὸ, καὶ τὴν προσφῶδια τῶν μερῶν τοῦ λόγου τῆς καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπο πληθαίνουν ἀνεπαισθήτως ἢ ἰδίαις καὶ λέξεις, καὶ βελτιοῦται κατὰ βαθμὸν, καὶ τελειοῦται ἐπ' ἀπειρον ἢ γλῶσσα καὶ τὸ ἔθνος· ὥστε ὁποῦ μπορούμε νὰ συνάξοιμ' ὀρθότατα, πῶς ἀπὸ τὸ Σιάμ ὡς τὸ Μεξικὸ ἀπ' τῆς τωριναῖς γλώσσαις, 'ποῦ ἔχουν συμβολικοὺς χαρακτῆρες τῆς ἐναρθρῆς μας φωνῆς, δὲν εἶναι πεκαυδευμένη καμιά, 'ποῦ νὰ μὴν τὴ συντυχαῖν ὁ λαός· καὶ πῶς δὲν εἶναι ἐν χρήσει στὰ βιβλία λέξι, 'ποῦ νὰ μὴν τὴν ἔχ' αὐτὸς φυσικὰ δική του, ἢ 'ποῦ νὰ μὴν ἐμετάφερε ἀπὸ ἄλλην γλῶσσα στὸν τύπο, τὸ σχηματισμὸ, καὶ τὴ προσφῶδια τῆς ἀνά χεῖρα ἁμιλλας τοῦ ἀναμφιβόλως τὸ ἴδιο ἦταν στῆς ἀρχαιότεραις γλώσσαις πάντοτε.

Ἄπ' αὐτὰ δὲν ἀμφιβάλλω, πῶς ἢ σύνεσί σου θὰ κρίνει καὶ θὰ συνάξει μαζί μου, ὅτι τὰ Ῥωμαῖκα ὁποῦ λαλοῦμε, 'ποῦ θὰ στιχοιουγούμε, 'ποῦ θὰ διδάσκουμε τέχναις κ' ἐπιστήμαις, ἢ ποῦ ῥητορεύοιμε τῆς πράξεις μας, στὰ ἤθη μας, στὰ δίκαιά μας ἔχουν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ θεμέλιο τοῦ λόγου καὶ διάρθρωσι· ἐπειδὴ καὶ σ' ὄλαις τῆς γλώσσαις 'ποῦ εἴπαμε, αὐτὰ τὰ τρία ὕψη τοῦ λόγου στὴ γλῶσσα ἢ στὸ κοντύλι ἔχουν τὴν αὐτὴ Γραμματικὴν ἤτοι τοὺς αὐτοὺς τύπους, σχηματισμὸ καὶ προσφῶδια· στὸ ἔτυμολογικὸ, καὶ τὸ αὐτὸ ὀρθὸ ἢ κατὰ ἄλληλο, τὰ αὐτὰ σχεδὸν σχήματα κ' ἰδιωτισμοὺς στὸ συντακτικὸ· τὸ ῥητορεύειν ὁμοῦς ἔχει πρὸς τούτοις καὶ κάλλος λόγου, καὶ τὸ στιχοιουργεῖν καλλονὴ καὶ ρυθμὸ· αὐταῖς λοιπὸν ἢ χάρες καὶ ἀρεταῖς τοῦ λόγου ὄντας φυσικαῖς, αὐξήσαν σταῖς ἄλλαις δουλεμένας γλώσσαις τῆς οἰκουμένης, καὶ γιὰ τὸ αὐτὸ κ' ὄχι γιὰ ἄλλο θ' αὐξήσουν τῆ γλῶσσά μας ἐπ' ἀπειρον, ἔχοντας αὐτὴ (καθὼς ἀποδείξαμ' ἄλλοῦ) τῆς χάρες αὐταῖς καὶ πολλὰς ἄλλαις ὑπὲρ κάθε ἄλλη· ἀλλὰ καὶ σ' αὐταῖς τῆς χάρες εἶναι 'ποῦ γυμνάζομαστε νὰ τῆς ἀποχτήσοιμ' ἐν ἔξει· ὅθεν ζουγραφεῖοιμε μὲ συμβολικοὺς χαρακτῆρες ἐκεῖνα ὁποῦ χαλοῦμε, γιὰ νὰ μὴ ξεχάτοιμε πῶς τὰ λαλήσαμε, καὶ λαλοῦμ' ἐκεῖνα 'ποῦ γιὰ νὰ τὰ θυμούμαστε γνήσια, τὰ ζουγραφίσαμε· λοιπὸν πῶς θὰ διαίρεθῇ ἢ γραφῇ ἀπ' τὴν προφορὰ, 'ποῦ 'ν' ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κ' ἐφευρεμένο γιὰ τὸ αὐτὸ τέλος; ἢ πῶς σ' ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα θὰ μερίζεται τὸ ἔργο τοῦ μνημονικοῦ μας εἰς δύο; κ' ἐνταυτῇ πῶς θὰ τὸ ἐνεργοῦμε ἀπαραπαίστως, καὶ νὰ μὴν τραυλιζοιμε στὴν γλῶσσα καὶ στὴν διάνοια;

Αὐτὸ τὸ ὕψος ὁμοῦς τοῦ λόγου 'ποῦ πρεσβεῖουν καλὸ πολλοὶ σο-

φοί και πολλοί σπουδαῖοι μας, πῶς μπορούσε νὰ ἔχη ἄλλο ἐτυμολογικὸ ἀπὸ τὸ τῆς ἑμιλίας και στιχουργικῆς μας, εἰς καιρὸν ὅπου μὴν ὄντας τοῦτ' ὁμολογουμένως φυσικὸ, μὲ τὸ νὰ μὴν τὸ λαλῆ κανέναις δῆμος, δὲν ἔχει ὅπως ὑπαρξὶ μεταφυσική; ἀλλὰ και ὄντας τὰ μέρη του ἀπαθῆ, παραπεπηγμέν' ἀμετακίνητ', ἄψυχα (ὡς εἶπεῖν) και μόνε ζουγραφιστά, δὲν μπορούν νὰ γένουν στοιχεῖα τῆς Ῥωμαίικης γλώσσας, 'ποῦ σὰν κάθε ζουντανὴ ἄλλη μεταβάλλετ' αἰε ἀνεκαιοσθήτως κατὰ τὰ μέρη και ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ προφανέστατα κατὰ τὸ ἔλον ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον· ὅθεν στὰ τέτοια Ῥωμαίικα δὲν ἀκολουθῶ σὰ σ' ὄλαις τῆς καλλιεργημέναις γλώσσαις ἢ ζουγραφίε τους ποῦ 'ναι τούτη παντοτινὰ ἢ αὐτή· ἀρα δὲν μπορούν νὰ ἔχουν αὐτὰ ἀλλοίωσι ἐπὶ τὸ βέλτιον, κ' ἐπομένως δὲν ἐπιδέχονται καλλιέργια, τὸ σπουδαζόμενον, ὡσὰν ὅπου δὲν ἔχουν τῆς ἀρεταῖς τοῦ προφορικῶ λόγου μας τῆ μακρὰ και βραχεῖα συλλαβῆ, τῆς διφθόγγους, τὰ πάθη τῶν λέξεων, τὰ σχήματα τοῦ συντακτικῶ, τὸ Ῥωμαίικον τόνον, τῆ σχέπ τόνου μὲ τόνον κ' ἀκολουθῶς δὲν μπορούν νὰ δεχθοῦν τὴν ἐντελέχεια τοῦ Ῥωμαίικου λόγου, λέγω τὴν εὐφωνία τοῦ ὄλου, τὸ ἐξαίρετο και ἀμίμητο προτέρημα τῆς γλώσσας μας· ἀλλὰ και μὴ πλουτώντας τὰ περι οὗ ὁ λόγος Ῥωμαίικα αὐταῖς τοῦ Ῥητορικῶ λόγου, ποῦ 'ν' ὕστερογενέστεραις ἀπτῆς ἀρεταῖς τοῦ συντακτικῶ.

Δὲν προσεγγίζουν λοιπὸν τὰ τέτοια Ῥωμαίικα στὰ Ἑλληνικά, γιὰ κάποια ὁμοιότητα παραπάνου πῶχουν κατὰ τὴν γραφὴν ἀπὸ τὰ Ῥωμαίικα, 'ποῦ κοινῶς λαλοῦμε· ὅσον δὲν πλησιάζει στὸν ἄνθρωπ' ὁ πίθηκας γιὰ τὴν πολλὴ του σωματικὴ ὁμοιότητα μὲ τὰκείνον, ἔτσι τὰ Ῥωμαίικα ποῦ κοινῶς λαλοῦμε, μ' ὄλον ὅπου εἶν' ἀνομοιότερ' ἀπὸ τὰ Ἑλληνικά στὸ αὐτό γιὰ τῆς πολλαῖς ὁμοῖς χάρες τους μοιάζουν πολλαπλασιασῶς μ' ἐκεῖνα, μάλιστα μὲ τὰ ἀκμάζοντα τῆς αὐτονομῆς μας Ἑλλάδος· καθῶς ὁ ἀνομοιότατος ἀπτὸν ἄνθρωπο στὸ σῶμα ἐλέφας, προσεγγίζει σ' ἐκεῖνον ἀπ' ὄλα τὰ ζῶα κατὰ τὸν νοῦν· τοῦτο μόλις τώρα τ' ἀποφάπισαν οἱ ζωολόγοι, ἀφοῦ ἐδόξαζαν ὡς ἐχθῆς και πρῶην πλημμελῶς τὸ πρῶτο. Δὲν εἶν' ἀνέλπιστο λοιπὸν κ' οἱ διαληφθέντες σοφοί και σπουδαῖοι μας; νὰ μὴν ἀλλάζουν μὲ φορὰ γνώμη σ' αὐτὸ 'ποῦ λέμε.

Γιὰ νὰ περικλείσω ὁμοῖ μ' ἕναν λόγον τὸ πᾶν σὲ μίαν ἐπιστολὴν, ἄς πῶ ἀκόμὶ μόν' τόσο, πῶς ὅσα εἶπα και μπορούσα νὰ εἶπῶ σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσι, τὰ ὑπαγορεύ' ἢ γραμματικὴ ἐπιστήμη ἢ ὅποια ὄλαδ'.

αίτια νὰ γένη οὐ πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τῆ φιλολογικῆ ἱστορίας καὶ γραμματικῆ τέχνης κάθε γλώσσας, καὶ θεωρεῖ τί διαίρεσι καὶ ὑποδιαίρεσι, τί ὁμοιο ἢ ἀνόμοιο, τί πλεονάζον ἢ ἐλλείπον, τί ὑπερέχον ἢ χεῖρον καὶ τὰ ἐξῆς ἔχουν δλας· λοιπὸν κατὰ τῆς ἀρχαῖς καὶ τὴν πρόοδο τῆς τέτοιας ἀναγκαιότατης μάθησις βαίνωντας κ' ἐμεῖς τὰ ρωμαῖκα μας, δὲ θέλομε σράλει ποτὲ εἰσὲ τίποτες, ἀλλὰ μάλιστα ἐκεῖνο ποῦ θὰ λέμε, θὰ νοοῦμε καὶ θὰ κάμνουμε διὰ ταυτὰ, λέγωντάς το, νοδώντας το, καὶ κάμνωντάς το κατ' ἐπιστήμην, δὲ θέλει ἐνδέχεται νὰ γένετ' ἄλλιως.

Κ' ἐπειδὴ μὲ τὸν αὐτὸν σκοπὸ σου τὸν προσδιορισμὸ τοῦ ὀρθοῦ καὶ καταλλήλου ρωμαῖκου λόγου σ' ἐναντιώθηκα κ' ἐγὼ, εἶμαι βέβαιος πῶς ἡ ἐναντιώσι μου δὲν ἀπαρέσκει καὶ στὴν ἐλλογιμότητά σου· ὅθεν παρακαλῶ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μ' ἐναντιώνεσαι ἀγαπῶντας με, καὶ θέλω σ' ἐναντιόνομαι ἀγαπῶντας σε, ὅσο νὰ θηρευθῆ τοῦτο ἀπὸ ρᾶς συμφώνας, πρᾶγμ' ἀναντιβήτως λυσιτελέστατο στὴ σπουδὴ τοῦ καθ' ἐνοῦ μας, σὰν στὴν κοινὴ παιδαγωγία τοῦ ἔθνους μας. Ἐρῶσω.

Δψπθ'. Ἰουλίου Β. Μπουκουρέστι.

Νικολάφ Λάμπρος εὐ πράττειν.

Εἰ μὲν, ἦν μοι καὶ ἐφ' οἷς σοι πρῶτην οὕτω πᾶν πρῶτην ἐπέστειλα ταύτην καὶ νῦν ἐντυχῶν, οἷς ἐπέθηκα τῷ ἐπὶ φιλοπονίᾳ ἐπιστήμῃ Δημητρίῳ τῷ Καταρτζῆ γράμμασι ματαιοπονίαν ἐγκαλέσεις, οὐ φροντίς φασιν Ἰπποκλείδῃ· οἷδα γὰρ ἐκείνῳ ἐκόντι ἄκων αὐτὸς, ἀλλ' οὖν ἐν τούτῳ τῷ μέρει συνεμματαίάσας. Ἀγαπῶ δ' εἰ καὶ διατριβὴν ἀργοῦν· τί μοι καὶ λήρον προσεγκαλέσεις αὐτὸς, μηδὲν δ,τι καὶ λόγου ἀξίον εὐδῶν ἐν τοῖς γράμμασιν, ἀλλ' ἦν μὴ καὶ ὡς σαθροτέροις ἢ τὰ ἐκείνου θεμελίους τῶν ἐμῶν τούτων λήρων ἐπωκοδομημένων προσεπικαταγνῶς· εἰδ' οὖν, ἀλλὰ Γραικὸς γοῦν οὐ ράδιον ἑαυτὸν ἐξαπατάσθαι παρεχόμενος, ἴσως σοι δόξῳ· εἰ δ' ὑπὸ σοι κρίνοντι καὶ τούτου ἀποτυγχάνων, καὶ ἑμαυτὸν τοῖς ὀλοῖς φρεναπατῶν φωραθῶ, ἀλλ' Ἠφαίστῳ παρανάλωμα γενέσθω τὴν ταχίστην τὰ γράμματα· ὡς ἦν τινας καὶ λόγου σοι δόξη ἀξία, τηνικαῦτε δηλαδὴ καὶ ἐπιδώσεις αὐτὰ τῷ ἀνδρὶ, ἀξιώσας αὐτὸν πρότερον οὕτως αὐτὰ ἐπέλθειν, ὥσπερ ἂν εἰ τις Γάλλος, « Ἡμετέρας αὐδῆς Ἑλληνίδος ἂν ἐπίιστωρ » εἶη ταῦτα γεγραφῶς· τῷ ἀξίωματικῷ γὰρ ἐκείνου, δ τοῖς πᾶσιν ὁμολογον, προειλημμένος ἀναγνώσεται μὲν εὐμενῶς· κρινεῖ δὲ ἄπαθῶς, καὶ που τῆς τρυφῆς μα-

πειροπονίας ἀποστάς πονήματι τυχόν ἄλλοις βελτίοσι καὶ ἀναγκαιο-
τέροις τὸ ἴδιον γένος ἐνήται φιλοτιμησεται. Ἀναγνώσεται δὲ καὶ
Γεώργιος (ὄν μετὰ τοῦ αὐταδέλφου τὰ εἰκότα προσειπὼν παρ' ἐμοῦ,
τὴν συγγώμην τῆς σιγῆς καὶ αἰτήσῃ καὶ λήψῃ) καὶ τοὶ μὴ οὔτω φι-
λάρχαιος ὢν, ἀλλὰ γὰρ οὐ πάνυ τι οὐδὲ ταῦτα ἀπηρχαίωται· εἶγε οἷς
τῶν νεωτέρων καὶ αὐτὸς τούτοις καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο φέρον ἀπέ-
νευμε τὸ καλλιστεῖον, τὴν ἐφ' ἡμῶν διαπρέψασάν φημι τῶν ἠρώων
χρυσῆν δωάδα Νικόλαον καὶ Εὐγένιον, τῶ καὶ ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν
μοῦσαν ἐν ἡμῖν μὲν μόνω, ἐν ἄλλοις δὲ μετ' ὀλίγων ἐξηκριβιώκοτε.

Δημητρίῳ τῷ Φωτιάδῃ Λάμπρος ὁ Φωτιάδης εὐ πράττειν.

• Πρῶτῳ μὲ τὰ σὰ κομιτάμενος γράμματα, ἐν οἷς διὰ πολλῶν
ἐπεχειρήσας ἀνασκευάσαι μὲν, ἃ σοι φθὰς αὐτὸς περὶ τῶν σῶν παι-
δικῶν ἐπίστευλα, ἀποδείξαι δὲ δεῖν ἐν ταῖς συγγραφαῖς τῷ κατῆμα-
ξουμένῳ καὶ δημῶδει τῆς παλαιτέρας ἡμῶν φωνῆς ἰδιώματι χρῆσθαι,
τῆς οὐ πρὸ πολλοῦ ἐκ τε τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας καὶ τῆς γραμ-
ματικῆς τέχνης ἀπασῶν τῶν γλωσσῶν εὐρημένης γραμματικῆς ἐπι-
στάτης τοῖς λόγοις ἐπερείδουσαι φάμενος, οἷς καὶ ἀντιλέγειν οὐ πρὸς
φρονούντων ὡς μὴ ἐνόν, ὃ καὶ αὐτὸς ἔφησθ', ἄλλως ἔχειν τὰ τοιαῦτα,
καὶ εἴ τῳ τολμηθεῖν, τῶν ἀτόπιον ὄν, καὶ ἀσύστατον, σιγῆσαι διὰ
ταῦτα εἰλόμην. Ἐπεὶ δ' ὁ πάντ' ἄριστος καὶ ἐμοὶ φίλτατος Νικόλεως
ἐναγχὸς μοι ἐπιστείλας ὑπέμνησέ με, παρὰ σοῦ κελευσθέν αὐτῷ, καὶ
ὡς εἶα μοι ὀφειλόμενον ἀπαντῆσαι σοὶ τοῖς γράμμασι, καὶ ἦτοι συν-
θέσθαι τοῖς εἰρημένοις, ἢ γοῦν ἀποφῆσαντα εἰπεῖν τὸ παριστάμενον,
πάλιν μετὰ χεῖρας λαβὼν τὰ γράμματα ἐπανέγνων, ἐπιστήσας αὐτοῖς
τὸν νοῦν σπυτονώτερον, καὶ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ εὐρόν σε προτρέποντά με
μάλα φιλομαθῶς ἀντειπεῖν ἐπὶ θήρᾳ τοῦ ἀληθοῦς· ἐξ ὧν ὑπόνοιά με
ὑπεισῆναι οὐκ ἄλογος μῆτι ἃ σοι εἴρηται, δόξειε μὲν, μὴ εἶη δὲ καὶ κατ'
ἐπιστήμην εἰρημένῃ· οὐ γὰρ ἂν, εἴπερ, εἰς τὸ ἀντειπεῖν καὶ αὐτὸς σὺ
καὶ διὰ τοῦ Νικόλεω, παρώτρυνες. Διὸ δὴ πειθόμενος τῇ φιλόλογῳ
σου προτροπῇ, καὶ φιλομαθέστερον, ὡς ἐνῆν, ἐγκύψας τῷ σέμματι,
καίτοι τῆς φίλης καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀπαιτουμένης σχολῆς ὑπὸ μυ-
ρίων ὄσων πρὸς τὸ παρὸν ἀπασχολούμενος καὶ ταῖς συχναῖς καὶ ἀπευ-
κταῖαις περιστάσεσι τῶν τοιούτων ἐξαγώνιος ἤδη καταστάς, ὡς ἂν
ἀπόβιβλος ἔλκειν κατὰ τὴν ἐπώδυνον ταύτην ὑπερορίαν τὸν βίον, καὶ
μόνον τὸν ἐνιαλίον τοῦ παριόντος στρατοῦ φρίττειν ὀσημέραι, καὶ

τά τε ἴδια ἑαυτοῦ, καὶ οἷς τελῶ ὑπόμισθος, καὶ δὴ καὶ τῶν κοινῶν
 ὅσα μὲν ὑπὲρ κεφαλῆς ἐπήρτηται ἀποδύρεσθαι, ὅσα δὲ ἐκαπειλιέται
 ὑφορᾶσθαι, καὶ θεῖν, ὃ λέγεται, τὸν περὶ ψυχῆς καταναγκαζόμενος,
 ἀλλ' οὖν μικρὰ ἄττα κατὰ γε τὸ ἐγγυωροῦν ἀπανθῆσαι οὐκ ὤκησα.

Πρόγε μὴν τούτου ἐπιτρέψεις μοι ὅθεν πρόφην τοιαῦτά σοι ἐπιστεί-
 λαι προήχθην ἐξεῖπειν, μηδὲν μῆτε τούμὸν διευλαβηθεὶς ὀλιγομα-
 θές, μῆτε τὴν σὴν τοῦ προσώπου ὑπεροχὴν δυσωπηθείς· ἦν δὲ (εἰ δα
 μηδὲν ἐπιστειλάμενον ἀληθές ἀνεπιτεχνήτως ἐκθέσθαι) τὰ προτρέ-
 ψαντά με τοιαῦτα.

Πολλάκις γὰρ αὐτός τε ἐντυχὼν τοῖς φιλοπονηθεῖσί σου λόγους
 ἔπαθόν τι καὶ ἄλλων δ', ὅσοις ποτὲ ἦτοι αὐτοῖς διελθεῖν, ἢ σοῦ διερ-
 χομένου αὐτοὺς ἀκροάσασθαι ἐγένετο, ἀπάντων αὐτὸ τοῦτο παθόντων
 ἤκουσα· τὸ δὲ, πληγὴ τις ἦν ἀκοῆς τῷ καινῷ καὶ ἀήθει τοῖς ἐν συγ-
 γράμμασιν ἐρμηναῖας ἐπαηδιάζειν ποιῶσα τοὺς ἀκούοντας· ταῦτά ται
 κἄν πολλαῖς συνοουσίαις λόγου καὶ περὶ τῆς ἰδέας τῆς σῆς λέξεως ἐμ-
 πίπτοντος, ἦν ἀκούειν τοῦ μὲν, καὶ τί δ' ὁ βέλτιστος πάθοι, λέγον-
 τος, καὶ εἴ τιν' ἠκρωτηριασμένον καὶ κατεβλημμένον, εἴ τι καταπεπτω-
 κὸς τῇ πτώσει, εἴ τι κακόσχημον τῷ σχηματισμῷ, εἴ τι ἐξέδρον ἢ
 τραχὺ τῇ προσωδίᾳ συναγωγῶν, φορητοῦ παμιμιγῶς καὶ ἀκόσμου τοὺς
 ἑαυτοῦ λόγους ἐμπλήσειε, νοῦν μὲν τινα γενναῖον, λέξιν δὲ ἀγοραῖαν
 καὶ ἀγροικον, καὶ οὐδὲ τῶν ἐν ἀμφόδοις καὶ τριοδοῖς τριοβολμαίων
 ἀνθρώπων ἀξίαν ἔχοντας; τοῦ δ' ἀντικρούοντος τὴν τραγικὴν ἑαυτῷ
 κατάραν ἐπισπάσασθαι φιλοτιμουμένῳ ὁ ἀνὴρ ἔοικε τὴν λέγουσαν.

«Ὀλοιο θνητῶν ἐκλέγων τὰς συμφοράς!»

Τοῦ δὲ τινος καὶ θαυμάζοντος, ὅπως φρενήρης ἂν ἄλλως ἀνὴρ, κἄν λό-
 γοις καὶ γλώσσαις πλείστον ὅσον ἐπιδεδωκώς, εἴτ' ἐμματαῖάων ἀκδεῖ
 καὶ τερατώδει ἐγχειρήματι οὐ ξυνήσει, οὐ δὲ μὴν ὅτι ὀπαθόν, ἢ γοῶν
 συναινοῦντα τῇ ἑαυτοῦ προαιρέσει συμπαραλαβεῖν ἐς δεῦρο τῶν ὁμογενῶν
 τινα οὐκ ἔσχε, τοῦ κενοῦ τούτου καὶ ἀνηνύτου ἔργου ἀποστῆναι βούλεται.
 Τῶν δὲ ταῦτα λεγόντων οἱ μὲν πλείους τῶν ἔσω λόγου ἦσαν, ὧν ἀμέ-
 λει καὶ καθικνεῖτο ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ὁ λόγος ὁ σός, οἱ δὲ καὶ τῶν μὴ
 τοιούτων, φρονήσει δὲ ἄλλως διαφερόντων καὶ ἐμπειρία, κἄν πράγ-
 μασι διαπρεψάντων πολιτικοῖς, ὅπου καὶ τὰ τῆς γλώσσης σφίσι
 διώρθωτο, καὶ κρεῖττον ἢ κατὰ ἀγοραίους τὰ τῆς ἀπαγγελίας ἐρρίθ-
 μιστο· ἐνιοὶ δὲ καὶ τῶν βαναύσων αὐτῶν καὶ ἀγοροδιῶτων, ἐπακοῦ-

παντὲς ἀμέλει καὶ οὔτοι τὰ σὲ ἀναγινωσκόμενα, οἱ καὶ ἀγοραῖον κατ' αὐτοὺς, οὐ τῶν ἐντὸς λόγου τὸν συγγραψάμενον γενέσθαι διείκοντο, ἀγνοοῦντες δηλαδὴ τὸν ἄνδρα οὕτοι γε· ξυνελόντι δ' ἐνὶ οὐδενί πω ἐνέτυχον ἀποδεξαμένῳ σου ἐν τῷ μέρει τούτῳ τὸ σπούδασμα· καὶ εὐγνωμὸν ἦν δήπου πάλαί σοι ταῦτ' ἀναθέσθαι, αἰδῶς δέ με τῆς σῆς ὑπεροχῆς, οὐκ οἶδ', ὅπως ἀναχαιτίζουσα ἐξενίκα ἐκάστοτε· νῦν δὲ τοῦ χρήματος τῆς ἐπιστολῆς τὰ τοιαῦτ' ἐξοργεῖσθαι ἐπιτρέποντος, ἐτόλμησα, καὶ γ' ἐπιτυχῶς· ὥς γὰρ τὰ πρότερον εἰρημένια ἐμφιλοσόφως ἀπέδέξω, οὐδὲ τὰ τῆς αἰτιολογίας ταύτης ἐμπαθῶς ἐπαίειν ἀνέζη, μηδὲως, ὃ πεπειράμαι διαρρήδην ὁμολογῶ, πεφυκῶς τοὺς περὶ τῶν σῶν παιδικῶν τι λέγοντας ἀποδιοπομπεῖσθαι, κἄν τῶν ὑπεναντίων ἢ τὰ λεγόμενα, ὡς ἂν κἄν τούτων ὀνιάσθαι ἐπιστάμενος, μελίσσης δήπου τροπὸν κἄπὸ τῶν θύμων αὐτῶν τὸ εἰς ἐργασίαν τὴν σὴν ξυντελοῦν μέλι μηδόμενος.

Ἔβλεπε μὲν οὖν ἃ σοι ἐντεῦθεν αὐτὸς ὀρμηθεὶς ἐπέστειλα οὕτω. Δεῖν ἡμᾶς ζῆλον τῶν Ἐνετίησι λογάδων τὴν Τυρρηνικὴν τῆς ἑαυτῶν, καί τοι εὐφάνως σφίσι δοκούσης ἐν τῷ συγγράφειν, ἀνθελομένων, τῆς πεζαιτέρας ἡμῶν διαλέκτου τὰ τῆ πατρίδος Ἑλλάδι φωνῇ μᾶλλον τοῖς τύποις προσεγγίζοντα τῶν ὀνομάτων παραλαμβάνειν συγγράφοντας, ἀρισταμένους ὁλαὶς δυνάμεσι τῆς τε παραφορᾶς καὶ τοῦ πεπατημένου καὶ ἰδιωτικοῦ τῆς λέξεως, ἢ ἐν μόνοις γοῦν τοῖς ποιήμασι πρὸς τὸ κινήσαι γέλωτα, ἢ καὶ κατ' ἀνάγκην μέτρον αὐτοῖς προσχρῆσθαι, ὡς κἀκεῖνοι τὴν αὐτῶν παρεφθαρμένην φωνὴν ἐν ταῖς κωμῳδίαις τὸν στρηνοπάγωνα Παντελῶνα εἰσάγουσιν ὑποκρινόμενον, καὶ τούτων πολὺ πρότερον Ἀριστοφάνης τὸ ἐν πολλοῖς ἄλλοις εἶγε μέμνηται, καὶ τάδε.

Ἵπερ γλυκερὸ τὸ γλῶσσα, ὥσπερ ἀττικὸς μέλις περὶ τὴν λέξιν παρνομοῦν πρόσωπον. Αὐτὸς δὲ τὸν μὲν γράψαντα ἐμὲ ἔνεκα τούτου ἀποδεξαίμενος πρὸς τὰ γεγραμμένα ἀνθυπάγεις ἐκεῖνα· μηδὲως λέγων ἡμᾶς μιμείσθαι τοὺς Ἐνετούς· οὐδὲ γὰρ δήμου, ὡς ἐκεῖνοι τοῦ Τυρρηνικοῦ, οὕτω τοι καὶ ἡμᾶς τὴν βελτίω παραλαμβάνειν φωνὴν, ἀλλ' ἀποχρῆσθαι τῇ ἐλλογιμῶν φωνῇ, ἐλλογιμῶν καὶ τῶν σχολείων φωνῇ τὴν προσεγγίζουσαν τῇ Ἑλληνίδι μιζοβάρβαρον ἀποκαλῶν, μὴ ὄντων δήμου, μηδὲ τῆς διαλέκτου αὐτῶν φυσικῆς, καὶ μηδενὸς ἄλλου τῶν πεπαιδευμένων ἐθνῶν ἐν συγγράμμασιν, ἢ μὲν λαλοῦσιν οὐ, ἢ δ' οὐ λαλοῦσι χρωμένων, πάντων δ' ὡς λαλοῦσι καὶ συγγραφόντων.

καὶ βελτιούντων τὴν αὐτῶν διάλεκτον, μὴ ἐξόν, ὃ ἂν μὴ ἔχη ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ πάθος, προσάπτειν τῇ λέξει· παρὰ δὲ ταῦτα οἷον ἐπιφιλοτιμούμενος ταῖς δεξιῇσι, καὶ ὅπως βελτιοῦται πᾶσα διάλεκτος προστίθεις· καὶ ἀδιαίρετον ἐπὶ τούτοις τῆς προφορᾶς τὴν γραφὴν εἶναι ἐπάγεις, πάσης λέξεως ὡς λέγεται καὶ γραφομένης· ἐφ' οὗ καὶ τὴν τῶν ἐλλογίμων φωνὴν μὴ ἔχειν μακρὰν καὶ βραχεῖαν συλλαβὴν, διφθόγγους, λέξεων πάθη, συντακτικῶν σχήματα, τὸν πεζὸν τόνον, σχέσιν τόνου πρὸς τόνον, ἐπομένως ἀνεπίδεκτον εἶναι τῆς τοῦ πεζοῦ λόγου ἐνδελεχείας, εἴτ' οὖν τῆς τοῦ ὄλου εὐφωνίας, καὶ δὴ καὶ τῶν τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου ἀρετῶν ὡς μεταγενεστέρων· ἐπὶ δὲ πᾶσι μὴδὲ προσεγγίζειν τὴν τῶν ἐλλογίμων φωνὴν τῇ Ἑλληνίδι, ὡς οὐδ' ὁ πολὺ κατὰ τὸ σῶμα ὁμοῖος τ' ἀνθρώπῳ πίθηκος, προσεγγίζειν δὲ μᾶλλον τὴν πεπατημένην καὶ ἰδιωτικὴν κατὰ τὸν σωματικῶς μὲν πολὺ τοῦ ἀνθρώπου ἀνόμοιον ἐλέφαντα, κατὰ δὲ τὸν νοῦν, ὃ καὶ μόγης ἤδη ἐφ' ἡμῶν ἀποδεδείχθαι τοῖς ζωολόγοις, ἀπάντων κτηνῶν αὐτῷ πλησιέστατον,

Ταῦτα μὲν τὰ καθ' ὧν ἐπεστάλκειν αὐτὸς ἐν περιλήψει σὰ ἐπιχειρήματα· φέρε δ', εἰ καὶ πρὸς ἣν ἐπαγγέλη ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν ἀπέξεσται σοι, σχεψώμεθα. Ἠρώτιστον μὲν οὖν ἐν αὐτοῖς καὶ Ἀχιλλεύς οἷον τῶν λόγων σοι προβέβληται μὴ εἶναι δῆμον τοὺς ἐλλογίμους· ἀλλ' ἐν τούτοις τί σοὶ ποτε βούλεται ὁ παρειαγόμενος οὕτωσι δῆμος ἥμιστα ξυνωρῶ· δῆμος γὰρ ἀνθρώπων ἐστὶ σύλλογος παρὰ τὸ οἰοῦναι σύνδεσμός τις εἶναι τῶν καθ' ἕκαστα τῇ τε κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφωνίᾳ ἐνομένων ὅπουσιν, οὕτως ἀκούσας· κατὰ γοῦν τοῦτο καὶ οἱ σοφοὶ μέρος τῶν συνελεγμένων σου ὄντες, οὔτε μόνου δῆμου· ἂν εἶεν, οὔτε μὴν μόνου τοῦ δήμου ξὺν λόγῳ παραγράφονται. Ἀθήνησι δ' ἀντιδιήρητο μὲν πρὸς τὸν δῆμον ἢ βουλῇ, τὸ ἄγρον δηλ. πρὸς τὸ ἀγόμενον· ἀλλ' ἐν τοῖς ἀγομένοις οὐκ ὀλίγους καὶ τῶν ἔσω λόγου τακτέον· οὐδὲ γὰρ ἀπαξάπαντες ὅσοις λόγου μέτεστι τῇ βουλῇ ἀπανταχοῦ εἰσὶν ἐναριθμοὶ· οὔτοι δὲ μᾶλλον οὔτοι πλεισταχοῦ λαθάνουσι τῷ ὄχλῳ συμπεφυμένοι τε καὶ ἡμελημένοι· οὐκοῦν καὶ ταύτη γε οἱ ἐλλόγιοι τοῦ δήμου ἥμιστα ἀποκεκριμένοι φαίνονται· εἰ δ' ἀπλῶς οὕτω τῶν ἀνθρώπων τὸ πλῆθος ἐκάλεσας, πληθὺς ἀνδρῶν θεῷ χάρις! καὶ οἱ ἐλλόγιοι καὶ πόλεις, καὶ κώμαις, καὶ ἀγροῖς ἐνοικοῦντες εὐρίσκονται, λείπεται σοι τοῖνον δῆμον, πρὸς ὃν ἀντιδιήρηται οἱ ἐλλόγιοι, τοὺς πολλοὺς ἀποκαλεῖν, τὴν ἄστημον ἀμέλει

τῶν ἀνθρώπων πληθύν, τὸ ἰδιωτικὸν αὐτῶν μέρος καὶ εὐτελές, τὸν σύγκλυδα συρφετὸν, τοὺς ἀπαιδεύτους λέγω καὶ ἀγραμμάτους. Τί οὖν πρὸς Μουσῶν, τῶν ἀπαιδευτῶν τούτων τὸ ἰδίωμα παραληψόμεθα συγγράφοντες; καὶ φήσεις· διὰ τί δὴ; πρὸς κατάληψιν τῶν λεγομένων· τίνων δὴ τούτων; πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης· ἀλλ' ὦ τάν, δῆμος ἐπιστήμης, ὄνος, φροσι, λύρας ἐστ' ἐπαίῳν, κινῶν τὰ ὦτα· ὥστε εἰς κενόν σοι τὰ τῆς φωνῆς εἰς τὸ οὕτω ταπεινὸν κατενήνεκται· τίνος δὲ καὶ δῆμου φωνῆ, ἢ σὴ αὐτῆ φωνῆ; τοῦ τῶν Βυζαντίων ἐρεῖς· ἀλλ' ἐν' ἐπὶ τοῦ παρόντος παρῶ, ἃ ποτε ἤκουσα ἐπὶ Μιχαήλου ἡγεμόνος λεγόντων τινῶν, οἱ τῶν ἐν τε Βυζαντίων τὰ πρῶτα φερόντων καὶ τῶν ἐν τέλει ἐπὶ τῆς ἡγεμονικῆς ἦσαν αὐλῆς ἀναγινωσκομένου τινὸς πιττακίου σου, ὡς εἶης δηλ. τῆ πατρίδι ὡς μητρικᾷ χρώμενος, συκοφαντῶν αὐτὴν, καὶ τὸν τῶν ἐκείσε γραιδίῳν βατταρισμὸν φωνῆν Βυζαντίων ἀπακαλῶν, δεδομένου καὶ τῶν Βυζαντίων εἶναι ταύτην φωνῆν, τί διοίσει τοῦ τῶν ἐλλογίμων τὸ τῶν Βυζαντίων τοῦτο ἰδίωμα πρὸς ὦτα ἐτέρου δῆμου; ὁμοίως γὰρ ἐκάτερον ἐκείνους καὶ ἀθηεὶ καὶ καινότερον τρισεσείται καὶ ταῦτα, εἰ ὑπὲρ ὧν ἀγοραίοις καὶ καπήλοις καὶ τοῖς περὶ ὠνῆν καὶ πρᾶσιν καὶ τὰ συναλλάγματα ἔχουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἰδιώταις ὁ λόγος γίγνεται· εἰ δέ τι τῶν ὑψηλοτέρας δεομένων θεωρίας, καὶ ὧν αὐτοὶ οὐκ ἐξικουῶνται, τῷ λόγῳ ἐμπαρεισάγοιτο. ἔσται τοττηκαῦτα ὁ λέγων, ὅπως ποτ' ἂν εἴη τὸ λεγόμενον τυπούμενος τῷ ἀκούοντι βάρβαρος. Ἀλλὰ καὶ ἀνέξεται ποτέ τις δημότης τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ στόματι φωνῆν παρεῖς, τὴν ἐτέρου του μήτι προὔχοντος, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν δημότου ἀκείνου προελέσθαι; καὶ φήσει ποθ' ἐ Ἠπειρώτης φέρε, τὸν Κρήτα κρεῖττον ἢ κατ' αὐτὸν λαλεῖν; μάλιστα μὲν οὖν, ὃ πάλαι πεπείραμαι διαμαρτύρομαι, καὶ χλευάσει οὗτος διασυρίττων τὸν κρητίζοντα τῆ φωνῆ, ἢ ἄλλως πως ἀλλ' οὐχ ὡς αὐτὸν ταύτην σχηματίζοντα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ ταύτην ἐκμαθεῖν καταδέξασθαι· τὴν γε μὴν τῶν ἐλλογίμων, αἰδοῖ τῆς πρὸς τοὺς ἀνδρας, θαυμάσεται μὲν πάντως τυχόν δὲ καὶ μιμήσεται· ἐξ ὧν γὰρ ἐκείνους ὀρώσιν ἐπὶ λόγους εὐδοκιμοῦντας, ὑποδύεται τις ἡρέμα τῆ ψυχῆ αὐτῶν ἔρωσ ὑποθίγων πρὸς τὴν μίμησιν· ὥσπερ οὖν καὶ τῶν σφετέρων ἐλλογίμων τοὺς Τυρρηνιστὶ συγγράζοντας ζηλοῦσιν οἱ Ἴνετοί, καὶ κατ' ἐκείνους συγγράφουσιν, ἀλογοῦντες τῆς ἐχυτῶν φωνῆς, ἣν ἐπιδιορθώσασθαι, ἢ συστήσασθαι, ἀλλ' οὐδ' ἔννοια ποτ' αὐτοῖς ἐγένετο, οἷς ἐχρῆν καὶ ἡμᾶς ζηλοῦν. Ἀλλὰ ληπτὸν ἐκείνοις ἐρεῖς· τὸ Τυρρηνικόν·

ἄλλ' οὕτω και τύπου και λέξεις ἔχον, ὡς και τὸ τῶν ἡμετέρων ἔλλογιμῶν· εἰ οὖν ἐκεῖνο, τί μὴ και τοῦτο τοῖς ὁμογενέσι ληπτόν; τὸ δὲ τοῦ ἰδιώτου τῶν Βυζαντιῶν δήμου αὐτοῖς μόνοις ὡς σύνθετος και εὐληπτον· τοῖς ἄλλοις δὲ ὡς καινὸν και ἀπῆθε; οὐχ οὕτω πρόχειρον. Ἄλλ' ἐνεθισθήσονται ἐρεῖς τούτῳ, ἦν μόνον, οἷς αὐτὸς αὐτοῖς συγγέγραφας στοιχήσωσιν. Ἄλλὰ τὸ τῶν ἔλλογιμῶν, ὧ φιλότις, και ἔφθασαν ἐνεθισθέντες· και ἅπας ὁ μὲν ἐκ τοῦ ἡμετέρου γένους δῆμος, οὐχ ἦττον δὲ, εἰ μὴ και μᾶλλον, και ὁ τῶν Βυζαντιῶν αὐτός, και ἐπατόντες ὄρῶνται τῆς τῶν ἔλλογιμῶν φωνῆς τῆς τε ἄλλης και τῆς ἀπ' ὀκρίσαντος· τί οὖν χρὴ τὰ καθεστῶτα κινεῖν, και μεταπαθεῖν ἐπ' ἀδήλοισι ταῖς ἐλπίσιν, εἰ κατεργασθῆι τὸ σπουδαζόμενον, πειράσθαι τοὺς ἀπαξ πεπεισμένους ὀρθῶς ἔχειν τὰ κείμενα, και οὕτω και τοὺς υἱίας ἀγοντας, και δὴ και βελτιουμένους ὄρῶντας, και ἄλλις ἐπιδιδόντας; ἀλλ' οὐ τῷ δήμῳ ἐρεῖς, τοῖς δὲ περι λόγους σχολάσουσι, κατὰ τὴν ἡμετέραν τῶν Βυζαντιῶν φωνὴν τῆς φιλοσοφίας φθεγγόμενης ἀκωνότερα ἀπαντήσῃ ἢ αὐτῆς ἀνάληψις· ἀλλὰ πολὺ, οὐχ ὄρῆς! ὢν χυδαῖστι ὁ ἐν μακαρία τῇ λῆξει Βενέδικτος ὁ Δαμωφδὸς ἐπ' αὐτῷ τούτῳ συνέθετο φιλοσοφικῶν βιβλιαδάρων οὕτοι ἀπάναντο· οὐδὲν δὲ, ἢ μικρὸν εἰς ταῦτ' ἐγένοντο ἐπιδεδωκότες, οἱ οἷς ὁ, τε Θεοφίλος ὁ Κορδαλεὺς, και Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, και Μπαλάνος, και ἐρ' ἡμῶν Εὐγένιος τε ὁ Βούλγαρις, και Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης (παρήμι τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸν πολυάριθμον χορὸν) Ἑλληνιστί συνετάξατο παρηκολουθηκότες· περιττὸν ἄρα και οἰκαῖον χυδαῖζειν συγγράφοντας τὰ ἐπιστημονικά, τὰ τῷ μὲν δήμῳ και πρὸς τὸ βαρβαρικώτερον ἐξυφασμένα, οὐχ ἦττον ἀξίνετα, τοῖς δ' ἔλλογιμοῖς ἡμῶν μηδὲ προσβλέπεσθαι ὅπως ἐσόμενα ἀνεκτά· και γὰρ και ἀνένδεκτον ἄλλως τὰ φιλοσοφικά συντάττεσθαι, ὅτι μὴ κατὰ παραφθοράν, εἰς οὐδὲν δέον, τῶν φιλοσοφικῶν ὄρων ἀπάντων· ὅτῳ δ' ἂν εἴη βουλομένη, ἀρτίους αὐτοὺς ἐκμαθήσονται, ἐν ἴσῳ δηλονότι και χρόνου και πόνου τοῖς κατὰ τὸ διεφθόρος αὐτοὺς ἐκμαθησομένοις σοι ἐκείνοις. Ἐρ' οἷς κἀκεῖνο προσθήσω μοι τῆς δοκῆς· ὅτι και οἱ ὑπὲρ ὧν ὁ λόγος Τυρῆνοι, οἱ συγγράφοντες αὐτῶν δηλαδὴ οὐκ εἰσι δῆμος· ὁ γὰρ δῆμος κἀκεῖσε δήκου γῆς, τοῦ εἶναι δῆμος οὐδ' ὅπως ἐκστήσεται, ἀλλὰ και βαρβαρίσει πάντως και σολοικιεῖ Τυρῆνιστί φθεγγόμενος, και δὴ και τὰ τὴν ἐκείνου κατάληψιν ὑπερβαίνοντα τῶν ὁμογλώσσων συγγραμμάτων βάρβαρα λογιέται, ὅπερ ἐκεῖτε γινόμενων ἀνδρῶν μηδαμῶς οἶων τε ψεύδεσθαι, και

την φωνὴν ἐκείνων ἐξηκριβωκῶτων ἤκουσα διαβεβαιουμένων. Ἄλλοι εἶμαι ἐκ τῶν εἰρημένων μηδὲν πρὸς Διόνυσον εἶναι, ὃ πρὸς ἦν ἐφθην εἰσηγησάμενος τῶν Ἑνετῶν μίμησιν ἀνθυπάγει, μὴ εἶναι δηλονότι τοὺς ἐλλογίμους δῆμον κατὰ τοὺς Τυρρῆνοὺς, καὶ τῶν Τυρρῆνῶν, ὡς εἴρηται συγγραφῶν, μηδὲ ὅλως τῷ δῆμῳ συμπαραλαμβανομένων ταύτη γε.

Ἦς ἄρα καὶ τἄλλα ἔθνη, τῆς φιλοσοφίας ὅτι περ τὸ κεφάλαιον ἀπεντέκασθαι βουλόμενα, ὁρᾶται ἐπιθεόμενα φωνῆς, ταύτην καὶ ἡμεῖς ὡς ἡμετέρην δικαιοτέροι ἂν εἴημεν ἐν τῷ τὰ φιλοσοφικὰ συγγράφειν παραλαμβάνοντες· τὰ δὲ γε ἱστορούμενα, ἢ ἠθικώτερα καὶ πρὸς ἄλλην ψυχαγωγίαν φέροντα συντάττοντες, τοῦτ' ἐστὶ τὰ μὴ ὑπὲρ τὴν σφαιρῆν, ὃ φασί, τῆς τοῦ δῆμου πλαζόμενα καταλήψεως, ἀποκλινοῦμεν μὲν διὰ τοῦτο πρὸς τὸ εὐληπτότερον τῆς λέξεως, ὃ δὴ μίξοβαρβαρον ἐστὶ τε καὶ ἤκουσεν, ἀλλ' οὕτως αὐτὸ ἐξυφανοῦμεν, ὥστε καὶ τοὺς πολλοὺς μὲν ξυνίεναι, οὐχ ἤττον δὲ καὶ τοὺς σοφοὺς ἐπαινέσαι· ὃ καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἐλλογίμων φαίνονται πεποιηκότες· ὧν πρόχοντες καὶ πάντ' ἄριστοι καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐνδοξότεροι ὅ, τε αἰοῖμος ἐν ἡγεμόσι Νικόλαος ὁ Καρατζᾶς, καὶ ὁ σοφώτατος Ἀρχιεπίσκοπος πρῶτον Σθλαβηλίου καὶ Χερσῶνος Εὐγένιος· καθ' οὗς εἰ ξυγράφοιμεν τὸ πιζαίτερον ἡμῶν ἰδίωμα κεχαρισμένα καὶ χρήσιμα παντὶ τῷ ἡμετέρῳ γένει ἐσόμεθα πράξαντες. Ναι, ἀλλ' οὐ φυσικῆ, ὃ τῶν ἐπιχειρημάτων ἐστὶ τὸ δεύτερον, τῶν ἐλλογίμων φῆς ἢ διάλεκτος. Ἀλλὰ τί σοι ποτ' ἂν εἴη πάλιν ἡ φυσικῆ αὕτη διάλεκτος; ὁρᾶς! ἂ φῆς καὶ τῷ δῆμῳ εἶναι σαφῆ καὶ ληπτὰ, τὰ πρὸς τὸ ἰδιωτικὸν σοι ἐξυφασμένα ταῦτα, καὶ αὐτοῖς ἔπειτα τοῖς ὀπωσδήποτε περὶ λόγους ἔχουσιν ἀγκύλα ὄντα καὶ δύσληπτα· οὐδεμίαν γὰρ ἴσμεν φυσικὴν διάλεκτον, πᾶσαν δὲ ἐπίκτητον μιμήσει δηλονότι, καὶ ἐθισμῶ καὶ μελέτῃ προσγνομένην· εἰμὴ τὴν τῶν Φρυγῶν, ἦν Ψαμμήτιχος ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς πείρα κατέδειξεν αὐτοδίδακτον, ἢ τοιαύτην, καὶ φυσικὴν ἂν εἴποις. Δικαζομένων γὰρ ποτε Φρυγῶν καὶ Αἰγυπτίων περὶ ἀρχαιότητος δυστεκμάρτου πράγματος, δῶω, ὡς ὁ λόγος, λαβῶν—ἐκείνος βρεφύλλια, καὶ πιστοῖς παραδοῦς ἀνδράσι ἐκθρέψασθαι, προσέταξεν οἰκῆματι ταῦτ' ἐγκλείσαντας, μόνας τὰς μητέρας ὡς αὐτὰ θηλασοῦσας εἰσάγειν, ἔχεμυθοῦντας γαμῆν καὶ ἀφώνους τὰς ἐντεύξεις καὶ αὐτοὺς καὶ τὰς μητέρας ποιεῖσθαι· οὐ ἐν πλείστη ὄσῃ προσοχῇ καὶ φυλακῇ γενομένου, μετὰ τρίτον ἔτος εἰσελθόντας τοὺς φύλακας, βέκος ἔκει τὰ νήπια· μαθῶν οὖν ἐξ ἐρεύνης ὁ βασιλεὺς τὸν ἄρτον βέκος κα-

λείσθαι παρά Φρυζίν, ἀρχαιοτάτους ἀπάντων ἀνθρώπων τοὺς Φρύγας ἔκρινεν, ὡς τὴν φωνὴν ἔχοντας, αὐτοδίδακτον, ταῦτόν εἰπεῖν φυσικὴν, εἰ δὲ ταῦτα πρὸς τὸ μυθικὸν πέπλκται, ὅπως σοι οὐ παίζοντι, ἀλλὰ σπουδάζοντι φυσικὴ κέλκται διάλεκτος οὐ μανθάνω. Εἰ μὲν γὰρ δι' ὅτι ὁ τῆς διαλέκτου ἐπιστήμων τὴν αἰτίαν τῆς κινήσεως ἐν ἑαυτῷ ἔχων, τῶν τεχνητῶν ἐξώθεν ταύτην ἔχόντων, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὴν ἐκ φύσεως ἡμῖν εἰς τὸ λαλοῦν καὶ διαρθροῦν τὴν φωνὴν περιούσαν δύναμιν, οὐ μὴν τὸν ἐξ ἔθους καὶ τέχνης καὶ μελέτης πυκνῆς προσγιγνώμενον τῇ δυνάμει σχηματισμὸν, τὸ διαλέγεσθαι φημι, οὐ τὴν διάλεκτον ἐστήμνας· εἰδὲ δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ τὴν διάλεκτον αὐτὴν, ἐκ τῆς δυνάμεως δηλ. καὶ τὴν ἐνέργειαν, φυσικὴν ἀποκαλεῖν ἠξίωσας, ὥρα σε κατὰ τοῦτο καὶ πᾶσαν διάλεκτον φυσικὴν λέγειν· καὶ τὴν ἔλλογίμων μᾶλλον, ὡς καὶ κατὰ φύσιν ἢ τὴν τοῦ δήμου ὡς παρά φύσιν, καὶ γὰρ καὶ τὰ πηρώματα καὶ τὰ ἀποτεύγματα λέγεται μὲν φυσικὰ διὰ τὸ κατ' ἐνέργειαν γίγνεσθαι φύσεως, παρά φύσιν δὲ καὶ οὐ κατὰ φύσιν, ὡς παρά τὸ φύσεως γιγνόμενα βούλημα, ἦτοι διὰ πλεονασμὸν ὕλης ἢ δι' ἔλλειψιν, ἢ διὰ παρεκτροπὴν ἀποτυγχανούσης ἐνότι· καὶ τὸ ἰδιωτικὸν ἄρα τῆς ἡμῶν διαλέκτου ἰδίωμα παρεκτροπὴ τις καὶ παραφθορὰ ὁμολογουμένως οὔσα, πολλῶ ἦττον τοῦ τῶν ἔλλογίμων εἰκότως εἰρήσεται φυσικὴ.

Εἰ δ' αὖ τὴν ἐξ ὅτι φέρεται τις μονοῦ συμφουμένην αὐτῷ καὶ συναύξουσαν διάλεκτον φυσικὴν εἶρηκας, σκοπεῖν πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ φιλιτάτου σου υἱοῦ Στεφάνου (ᾧ κ' εὐ πράττειν παρ' ἐμοῦ κέλευε) τῶν τριῶν διαλέκτων, ἅς αὐτὸν ἐκ βρέφους ἐξεδιδάξω, ἦν τις καὶ φυσικὴν ἐρεῖς, τὴν τῶν Γάλλων, ἢ τῶν Δακῶν, ἢ τὴν ἡμετέραν τῶν Γραικῶν; τίνας δὲ καὶ δήμου αὐτὴν εἶναι φήσεις; μετὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμογενῶν τὴν τῶν Βυζαντίων, ἢ τῶν Ἑπειρωτῶν, ἢ Κρητῶν, ἢ Πελοποννησίων, ἢ τῶν ὅπου ποτ' ἂν ὡσι Γραικῶν, ἢ τῶν ἀπανταχοῦ ἔλλογίμων· καὶ εὐγενῶν αὐτῶν οἱ παῖδες ἐξ ἀπαλῆς φησι στειχειοῦνται τριχός; καὶ οὕτω συναζέεις καὶ τῶν ἔλλογίμων, ὡς καὶ τοῦ δήμου τὴν φωνὴν φυσικὴν· ἢ τις γὰρ ἐκείνη ἢ ἀποκλήρωσις! Πρὸς τὸ τρίτον καὶ τέταρτον ὅτι τε οὐδεὶς, ἢ οὐ λαλεῖ, διαλέκτῳ χρῆται συγγράφων, καὶ ὅτι πάντες, ὡς λαλοῦσιν, οὕτω δὴ καὶ συγγράρουσι· μία μοι γενέσθω, ὡς ἂν εἰς ἕν φερόντων, ἢ ἀπάντησις ἀντιτιθεμένη τὸ ὑπεναντίον· ὡς ἅπαντες οἱ συγγράροντες βέλτεον ἢ ὡς λαλοῦσι συγγράρουσιν· ὃ δὲ καὶ δέκνυμι· ὁ μὲν γὰρ λαλῶν

μιμνῆται αὐτοσχεδιάζοντα ὅττι κεν ἐπί κε ῥῆμα γλῶτταν ἐπέλθοι, εἰμὴ πολλῇ τριβῇ τὰ τῆς φωνῆς εἴη ῥυθμίσας πρὸς τὸ ὀρθότερον, ἐκ τοῦ προχειροῦ ἀπερευγόμενος· τῷ δὲ συγγράφοντι τὰ τῆς ἐμπνεύσεως, ὡς ἂν κατὰ σχολὴν περιεσκεμμένως ἐφιστῶντι τὸν νοῦν, καὶ μετὰ πλείστης ὄψεως ἐπιμελείας τὴν πραγματείαν ἐπεξεργαζομένῳ, μᾶλλον ὑποκατεσκευάσθαι, καὶ περιεξεσμένον τι καὶ εὐσταλὲς ἔχειν ὀφείλει· οὗτος γὰρ καὶ σαφηνεῖα μὲν, οὐχ' ἤττον δὲ θύει καὶ χάρισιν· ἐφ' ᾧ οὐχ' ὑπηρετοῦσαν μόνην, ἀλλὰ καὶ ἐπικοσμοῦσαν λέξιν προσλήψεται, οὐ τὴν ἀγοραίαν καὶ καπηλικὴν, τὴν δὲ τῶν ἐπαινουμένων ἐν λόγοις, καὶ τοῖς κατὰ λόγους καρυκεύμασιν ἠρτυμένην, καὶ τὴν ἀκοὴν ἐρεθίζουσαν, καὶ εἰς θαῦμα κινούσαν μιμούμενος· ἅτε δὴ καὶ εὐκλειαν αἰδίου ἐν τοσοῦτοις τοῖς ἐντευξομένοις αὐτοῦ τῇ ξυγγραφῇ ἐπί τε ἑαυτοῦ καὶ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον μυώμενος· ὅσω δ' ἂν ἡ ἡμετέρα φωνή, ἥς ἐπαθε παραφθορᾶς ἀπαλλάττοιο, εὐδηλον ὡς τοσοῦτῳ καὶ ὑγιεινότερα ἀποδοθήσεται, καὶ τὸ εὐφραστον καὶ εὐανάγνωστον, ἢ δὴ χάρις Ἑλληνισμοῦ, κατ' ἐπικοινωνίαν ἔξει, ὡς ἐνεστὶν αὐτῆς προσπελάζουσα, οὐ καὶ ἐκπίπτει πρὸς τὸ ἰδιωτικὸν τοῦτο ἐξολισθήσασα, καὶ μαρτυρεῖς μὲν τῷ λόγῳ αὐτὸς ὑπαναγινώσκων τοῖς ἐλλογίμοις τὰ συντεταγμένα σοι, ὡς μὴ ὄντα δηλαδὴ ἐκείνοις εὐανάγνωστα. Καὶ ἐκ παρουσίας δὲ φάναι ὁ δῆμος αὐτὸς, οὐ τῆς λέξεως οὕτως ἄλως, παρὰ τε τὴν ἐνοῦσαν ἐλάστω τοῦ εἰδέναι ἔμφυτον ἔφρασιν καὶ διὰ τὸ φύσει φιλόκαλον, ὁρᾶται τοῖς καὶ μικρὸν ἐρωτῶσι τῇ ἰδίᾳ λέξει, ἐπαισχυνόμενος καὶ ταύτην· μιμηλὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἐκ παντὸς τρόπου ῥυθμίζει πρὸς τὸ εὐφραδέστερον· καὶ καλλωπίζει πρὸς τὸ ὀρθὸν καὶ ὑγιαινον τῶν τύπων κατὰ μίμῃσιν τῶν ἐλλογίμων· περιώμενος, προσοχθίζων ἀμέλει καὶ αὐτὸς τῷ διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκρότητα καὶ ἀτμηλότητα, καὶ ἦτοι παρ' ἐνδειαν, ἢ πλεονασμὸν ἢ ματάθεισιν, ἢ ἐναλλαγὴν ἡμαρτημένων τῶν ὀνομάτων· καὶ ἴδοις ἂν ἰδιώτην, εἰ μόνον ἐγγαράττειν εἰδείη τὰ γράμματα, οὐμὴν δὲ καὶ ὀρθογραφεῖν αὐτὰ ἐξεπίσταίτε, βέλτιον ἔχουσαν κλίσεως καὶ σχηματισμοῦ τὴν λέξιν, ἢ ὡς ἀπαγγέλλει γράφοντα.

Εἰ δὲ τίσιν ἀήθειαι καὶ μὴ τοῦ πολλοῦ πάτου οὔσι ποικίλεται τῶν ἐλλογίμων ἡ φωνή· ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐκ ὀρθῶς μοι δοκεῖς ἐπιτιμᾶν τῷ τοιοῦτῳ τῆς διαλέκτου τρόπῳ καὶ ψέγειν τοὺς οὕτω ξυγγράφοντας· τὸ γὰρ τοι παρηλλαγμένον τοῦτο πλείστον ὅσον αὐτοῖς πρὸς ὕψος λόγου συμβάλλεται, φεύγουσιν ἐκ τῶν ἐνόνητων τὸ ταπεινὸν καὶ σμει-

κροπρεπές, ὅς ἐστι νόμος τῶν συγγραφόντων· καὶ οὐδὲ τῇ σαφηνείᾳ τὸ τοιοῦτο προσίσταται· οἷς μὲν γὰρ ἄλλως, ἢ ὡς τὸ κύριον καὶ εἰωθός ἡρμάνευται, τὸ μὴ ἰδιωτικόν, οἷς δὲ καὶ τοῦ εἰωθότος κοινωνεῖ διὰ τοὺς ἰδιαιτισμοὺς καὶ τὸ σαφές ἔξει. Σὺ δέ μοι δοκεῖς, ἅ ποθ' ὁ παρὰ τῶν φιλοσόφων Ἀρειφράδης ἐκεῖνος τοὺς τραγωδοὺς, οἷς οὐδεὶς ἂν ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ εἴποι, χρωμένους ἐκωμῶδει, ταῦτα τοῖς ἡμετέροις ἐλλογίμοις ἐπιμέμρασθαι. Ἄλλὰ γὰρ ἦν ὁ φιλόσοφος ἐγκαλεῖ τῷ Ἀρειφράδει ἄγνοιαν, αὐτὸς μὲν οὐκ ἂν εἴπομι· ἢ γὰρ δὴ χάρις τῆς τῶν ἐλλογίμων φωνῆς νηπιόθεν σὸν ὑπῆρξε μέλημα περισπούδαστον· τὸ δὲ παταγμένον τοῦτο καὶ καπηλικὸν τῆς λέξεως τητινόν τι καὶ νευχμὸν παρασύμβαμα, καὶ ἔξωρα, ὡς εἰπεῖν παιδικά. Πρὸς δὲ τὸ πέμπτον, ὡς οὐκ ἔξεστι προσάσπειν τῇ λέξει πάθος, ὃ ἂν αὐτῇ μὴ ἔχη ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, τί ποτ' ἂν εἴπομι; ἢ πεῦσίν τινα πυθέσθαι σου ὑπὲρ τούτου προήρημαι. Ἡ γραμματικὴ ἀπάσης γλώττης τέχνη καὶ μέθοδος, πότερον, ἐκ τῆς διὰ τοῦ στόματος τῶν πολλῶν λέξεως, ἢ ἕκαστος ἕκασταχοῦ πρὸς τὴν ἰδίαν βούλησιν παραμορφάζων ἔχει, ἢ ἐκ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πάλυ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἐν τῷ γένει ἐλλογίμων εἰς χρῆσιν παραλαμβανομένων συνέστη; εἰ μὲν γὰρ τοῦτο, οὐκ ἔξεστι δῆπου τῷ δήμῳ παρατυποῦν καὶ παρασχηματίζειν καὶ παραπλάττειν, ὡς βούλεται, τὰς φωνάς, μήτε μὴν συμφυεῖς τῇ λέξει ἢ καὶ καλόν, ὃ αὐτὸς ταύτῃ προσανῆεν ἐξ ἀμαθείας αἰσχος, οἰεσθαι ὅπερ ἐστὶ σου τῷ προτεθέντι ἀντιφθεγγόμενον· εἰ δὲ θάτερον· ἀλλ' ὦρα σοὶ μίαν λέξιν δεκαχῶς, μᾶλλον δὲ πολλαχῶς τυποῦν, εἰ αὐτοκαυδάλως ὡς ἂν εὐρίσκεις αὐτὴν ἐν τῷ τοῦ ὄχλου στόματι ἀναλέγειο καὶ πολύμορφον οὕτως ἔμπουσαν, τὴν κατ' ἐκείνην γραμματικὴν συντάξασθαι, τοῖς μὲν βροφυλλίοις μορμολύκειον, τοῖς δ' ἐλλογίμοις ἰσομένην διήγημα.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ πεντάπλοκος τῶν ἐπιχειρημάτων μῆρινθος οὐδὲν σοὶ ἔσπεκεν· ὅτι δ' ἔπι σισυεῖρις τῶν λέξεων πληθυσμῶ βελτιοῦται πᾶσα διάλεκτος, ξύμφημι· ξυμφήσεις δέ μοι καὶ αὐτὸς, ὡς οὐ μόνον τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις, ὄσον καὶ τῷ, περὶ οὗ ἡμῖν ὧδε μάλισθ' ὁ λόγος, τῶν λέξεων περὶ τε ἔτυμολογίαν, καὶ σύνταξιν ἀναμαρτήτῳ, ὃ τῇ διὰ τῶν ἀκριβεστάτων περὶ τε τὸ ἔτυμολογικὸν καὶ συντακτικὸν αὐτῆς κανόνων φυγῇ τοῦ βαρβαρισμοῦ καὶ σολοικισμοῦ κατορθοῦται· καὶ ὃ δ' ἐπάγεις ἀδαιρέτον εἶναι τῆς προφορᾶς τὴν γραφὴν· δώσωμέν σοι δόντι καὶ αὐτῷ ἡμῖν τὸ ἀντίστροπον· οὐ γὰρ ἂν, εἴπερ μή· πλὴν ἀλλ' ἐρομένῳ μοι καὶ τοῦτο ἀνάσχου εἰπεῖν· τίνος καὶ προφορᾶς

ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν γραφὴν εἶναι φησ ἀδιαίρετον; ἢ που τῆς τῶν Βελγαντίων· καὶ διὰ τί μὴ μᾶλλον τῆς ἡμετέρας τῶν Ἑπαιρωτῶν, ἢ καὶ ἄλλων ὁμογενῶν; ἀρ' ὅτι βελτίων ἀπασῶν αὐτῆ γε; καὶ τίνων δὴ ψήφῳ τουτὶ τὸ καλλιστεῖον ἔχει λαβοῦσα; ὡς ἐγῶδα τοῦτο κάξ-επίσταμαι καλῶς, καὶ πεπειράμαι πάσαι, ὅτι ἡ βελτίων σοὶ αὐτῆ προφορὰ τοὺς ἄλλους τῶν ὁμοφύλων καὶ ναυτιῶν ποιεῖ ἐπί τε τῷ γλί-σχω τῶν συναλοιφῶν, καὶ τῷ τῶν ἐκθλίψεων ἀηδεῖ, καὶ τῶν παρεν-θέσεων καὶ παρεμπτώσεων τῷ τραχεῖ, καὶ τῷ τῶν προσηματισμῶν περιττῷ, καὶ τῷ παρανόμῳ τῶν ἀποκοπῶν καὶ ἐνδειῶν καὶ συστωλῶν, καὶ τῷ τῶν τόνων ὑπερβαθμῶ ἐκτοπισμῶ, ὡς ἂν ἀποκναίουςα τού-τοις τὴν ἀκοήν. Τὸ δὲ τῶν ἐλλογίμων τὴν διάλεκτον μακρᾶς καὶ βραχείας, καὶ διφθόγγων, καὶ ὧν ἐξῆς ἐπισυνάπτεις ἀμοιρεῖν, μὴ καὶ παρέλκον ἢ ἐλέγγειν ἐπιχειρεῖν! ταύτῳ δὲ ἐκθέσθαι τοῦτο, καὶ ἀπε-λέγξαι, ὡς αὐτέλεγκτον· νεμέσεως δὲ μὴ βάλῃ βέλος ἄλλο εἴ τι καὶ λείπεται· τὴν κατὰ τὴν ἀκοήν φημι τῶν διφθόγγων διάκρισιν· ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτῶν κυρίων μὲν ἕξ, τεσσάρων δὲ καταχρηστικῶν, τὰς μὲν τρεῖς μὴ ψεύδεσθαι τοῦνομα, οὐδεὶς ἀντερεῖ, καὶ τῶν καταχρηστικῶν δὲ τὴν τετάρτην ὑγρότερον μὲν διφθογοῦσθαι, διακριτικὴν δὲ καὶ αὐτὴν εἶναι τοῖς μὴ παντάπασιν ἀποτραχύνασι τὸ ἀκουστικὸν τῆ τῶν ἑτερογλώσσων τραχυφωνία ὁμόλογον· τῶν δὲ ἄλλων τὰς μὲν δύο καὶ ἡ Λατινίς καὶ ἡ τῶν Γάλλων ἐν μὲν τῇ προφορᾷ οὐ, ἐν δὲ τῇ γραφῇ ἔχει· μιᾶς δὲ καὶ τῶν καταχρηστικῶν τῆς μὲν εἰφωνίας ἐξ ἀτυ-χίας μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων, ὧν ποτε ἔχομεν ἀγαθῶν ἐκπεπτώκα-μεν, οὐ μὴν δὲ καὶ τῆς ὀρθογραφίας· ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀπελπιστέον τοῖς φιλοπόνους τὴν εὑρεσιν φασὶν οἱ ἀκαδημαῖκοι, ὡς τῶν γε καὶ γραμ-μάτων τῆς προφορᾶς μὴ φθονῆσαι ἡμῖν τὴν δαίμονα, καὶ αὐτὸς μοι ξυνομολογήσεις, σωζομένην εὖ εἰδῶς αὐτὴν ἐν τῷ ἡμετέρῳ σ·όματι, ὡς παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασεῖ ἐν ἰδίῳ ἐμφέρεται συγγράμματι. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὰς ὧν ἐπιστάλκειν περὶ Γραικισμοῦ (δεδοσθῶ δὲ τῆς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν διαστολῆς χάριν Γραικίδα μὲν ἀποκαλεῖν, ἣν μισοδόρθαρον οἱ πρὸ ἡμῶν ὠνόμασαν πεζαιτέραν ἡμῶν φωνῆν, Γραικ-ισμὸν δὲ τό, τε κατὰ τὴν ἑτυμολογίαν καὶ σύνταξιν αὐτῆς ἀναμάρτη-τον καὶ τὸ εὐφραδὲς καὶ εὐρυθμον) ἀνθυποφορὰς ἐπανθυπενήνεκται· ἀ δὴ λόγος δηλονότι λόγῳ παλαιῶν, οὐ πρότερον στήσεται, πρὶν ἢ τινος προσδιορισμοῦ τόχῃ ὁ Γραικισμὸς· ἀρχῶν γὰρ τθεμιένων τοῖς κειμέ-νοις ὁροις ἐπάναγκες λοιπὸν στοιχεῖν τοὺς προσηματιζομένους καὶ ἔριν

ἴστασθαι ἅπασαν ὡς ἐστ' ἂν τούτων ἐνδέη τῶν περὶ αὐτοῦ προσδια-
 λεγομένων ἕκαστος πρὸς τὸ δοκοῦν τὸν κανόνα τεκταινόμενοι, καὶ
 ἄλλως τὸ ὀρθὸν ὀριζόμενοι, πολλὰ μὲν ἔσονται συνείροντες, καὶ γεν-
 ναί' ἄττα καὶ ἰσχυρὰ ταῦτα εἶναι νομίζοντες, ἀκόλουθα δὴλον ὅτι ἢ
 ἔθεντο ἀρχῇ ἐπάγοντες, σαθροὶς δ' ἐποικοδομοῦντες τοῖς θεμελίοις, ὡς
 ἂν οὐκ ἐκ κειμένων, ἐξ ὧν δ' αὐτοὶ πρὸς τὸ δοκοῦν σφίσι ὑπεστή-
 σαντο ἔρων ἐπιχειροῦντες· ἐκ δὴ τοιούτων καὶ αὐτὸς ὀμώμενος, καὶ
 γραμματικῶν κανόνων ἕοικας ὑποστῆναι τὴν ἔκθεσιν, καὶ κατ' αὐτοὺς
 καὶ συγγράφειν ἠθέλησας, καὶ τοὺς ἄλλους τοῖς σοῖς ἔχουσι βαίνειν
 ἠξίωσας, καὶ μηκέτι προσταλαιπωρεῖν τὴν ἀστιβῆ τῆς Ἑλλάδος
 γλώττης ὀδεύοντας, καὶ τοσοῦτον καταναλίσκεν χρόνου ταύτην ἐκ-
 μαθησαμένους, ἐνὸν δὲ ἧς ὑπέδειξας ἰόντας καὶ τάληθους τὴν γυνῶ-
 σιν, καὶ τάγαθού τὴν πράξιν ὅ,τιπερ τῆς φιλοσοφίας τὸ ὄφελος ἐν
 βραχεῖ προσκτήσασθαι· ἢ μὲν οἷν ὑπόσχεσι οὕτω καλὴ καὶ μεγάλη.
 Ἄλλ' ἐχρῆν γὰρ καὶ κατὰ συνθήκην τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν εἰς ἐν
 ἐλθόντων τὸ τοιαῦτό σοι διαιτηθῆναι σπούδασμα, ἵν' εἶχε καὶ τὴν
 ἰαχὴν τῷ ἀξιωματικῷ καὶ τῇ συμποσίᾳ αὐτῶν ἐπεριδόμενον· νῦν δὲ
 εἰκῆ σοι κατηναλώσθαι κινδυνεύει ἡ ἑπταετηρίς οὕτω συγγράφοντι μὴ
 συμπαραλαβόντι καὶ ἄλλους συναινοῦντας τῷ δόξαντι· τοῦ γὰρ ἡμε-
 τέρου γένους οὐδεὶς, ὅσον γ' ἐμὲ εἰδέναι, πρὸς ἐπίτη σου τῷ δόγματι
 οὐδὲ γὰρ ἐξ ὁμολογουμένων, ἢ γοῦν δεδομένων καὶ τοῖς πᾶσι δεκτῶν
 τύπων τὴν τῶν φωνῶν ἐπεχείρησας διάπλασιν· καὶ σοι μοχθήσας εἰς κε-
 νὸν συνέβη, τοῦ κοινοῦ, ὃ σοι κοινὸν ἔδοξε συμφέρον, κοινῇ ἀποδακμῆ-
 σαντος· τούτου γὰρ οἷς μὲν, τῶν καλῶν τε καὶ μὴ τοιούτων δοκούτων
 ἰδίᾳ εἰ ἴστωρ, καὶ ἄλλου ἄλλως, ὡς οἴσθα, κατὰ πόλεις καὶ δήμους μορ-
 φοῦντας καὶ διατυπαῦντος τὰς φωνὰς ἐν προσδιαλέξεσιν, ἐν δὲ συγγρα-
 φαῖς, ἢν· φῆς τῶν πεπαιδευμένων φωνὴν παραλαμβάνοντος, ὄρα· ὡς
 ἐχρῆν, ὃ εἴρηται, ξύμπαντας συνελθεῖν καὶ παράλληλα τεθέντων τῶν
 ἰδίᾳ καλῶν τμηκαῦτα τὰ κοινῇ δόξαντα τοιαῦτα πᾶσιν ὁμοθυμαδὸν
 ἐγρηθῆναι καὶ τὸ κύρος λαβεῖν· ὡς ἔμοιγε ἐπιτραπὲν τὸ παριστάμε-
 νον μετὰ παρρησίας περὶ τοῦ Γραικιτισμοῦ εἰπεῖν, προσελθὼν τοῖς ἐπὶ
 τὸ συστήσασθαι καὶ κανονίσει αὐτὸν συνελθοῦσιν ἂν εἰποιμι.

Εἰ μὲν, ὦ ἄνδρες, τὸ ἐνσκήψαν τῇ ὑμετέρᾳ τῶν προγόνων φωνῇ
 νόσημα ἀνήεστον ὃν καὶ τομῆς διαγνόντες, εὐτρεπῆ καὶ τεθηγμένον
 ἐπ' αὐτῷ τὸν σίδηρον μετὰ χεῖρας φέρετε . . . εἰ δ' ἰάσμιον ὄλωρ, τί
 μὴ φαρμάκοις μᾶλλον ἢ εἰοῖς αὐτὴν καταγοητεύετε ἐξασπινῆσσαν,

καὶ λιπαρᾶ τινι προσεδρία ἐπισκεπτόμενοι, εἰς τὴν ἐν εὐχῇ μορία ἀνακαλεῖσθαι ὑγιᾶ ἀποκατάστασιν; περικαλλέστατον οὐχ ὅπως τοῖς ὁμογενέσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν, ὡς ὁρᾶτε, τοῖς ἑτερογενέσι φιλοκάλοις περισπούδαστον, ὧ παιδὲς Ἑλλήνων, τῆς ἡμετέρας φωνῆς ὑπάρχει τὸ ἄγαλμα· κἂν ἦ δὲ καὶ χρόνῳ κεκμηκός, ἀλλὰ καὶ οὕτω ῥᾶων, ἐμοὶ δοκεῖν, ἢ ἐξ ὄντων ἀνάπλασις, σωζομένων καὶ τῶν τύπων ἐπ' ἀκριβές, καθ' οὓς μορφωθήσεται, ἢ ἢ ἐκ μὴ ὄντων καινότερα διάπλασις· πῶς δὲ μὴ οὐ, εἰ τὸ αὐτὸ τισὶ μὲν βούς, τισὶ δὲ οὐς, τισὶ δὲ πούς, τισὶ δὲ χούς, καὶ ἄλλοις ἄλλως ἀκούον; Πλὴν ἀλλ' ἐπέπερ ὑμῖν, ἦν φημι ἀνάπλασιν; τοῖς ἄλλοις ἀπήλπισται, καὶ τῆς καινότερας ταύτης διαπλάσεως ἄπαξ εἰλημμένοι, μηδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο ἀποστησομένοις εἰκότατε, μή μοι, φίλοι, μὴ πρὸς Μουσῶν καὶ Χαρίτων! τραγελάφους καὶ ἵπποκενταύρους, καὶ εἰ τι τούτων τερατωδέστερον ἀναπλάσῃτε· ἀλλὰ τῷ πρωτοτύπῳ προσεικός ὅσον σθένος τουτὶ τὸ ἔκτυπον φιλοτεχνῆσαι σπουδάσατε· εἰ γε παράγωγον τῆς Ἑλληνίδος καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τὴν Γραικίδα ταύτην ὁμολογεῖτε, πῶς δ' ἂν εἴη τοιαύτη παραμορφαζομένη πρὸς τὸ δοκοῦν ἐκάστῳ, καὶ πάντα τρόπον ἐκείνης ἀφίστασθαι καὶ ἀπαλλοτριοῦσθαι βιαζομένη; ὁρᾶτε τὰ ἴχνη κατ' ἐκεῖνα βαινῖν θελήσατε· ἔχετε τοὺς τύπους· μορφοῦτε κατ' αὐτούς· πρὸς τὰς σκιάς τοῦ παγκάλλου ἐκείνου ἀγάλματος βλέποντες, τὴν ὀλομέλειαν συναπαρτίσατε. Δεῖ γὰρ ὑμᾶς τοιαυτ' ἐργολαβήσαντας τῶν ὀνομάτων τοῦ μὲν ἀπολωλὸτος εἰς θήραν ἐξίεναι ῥινηλατοῦντας ἀκριβῶς, εἰ πῃ αὐτῷ ἐντυχεῖν ὑμῖν γένοιτο, εἰ δ' οὐν ἀλλὰ ἐνὶ τῷ πρωτοθέτῳ πολλὰ ὑπαγαγεῖν ἕτερα λαλοῦντας καθ' ὁμωνυμίαν εἰς ἓν, καὶ ἀντινομάσαι, καὶ παραγαγεῖν, καὶ συνθεῖναι, καὶ τρέψαι, καὶ μετενεργεῖν, καὶ περιφράσαι, καὶ παρὰ τῶν ἐχόντων χρησαμένους ὀνοματοθετῆσαι, καὶ τὸ ταύτη ἔλλειμα συμπληρώσασθαι· ἀνάλογον μέντοιγε ὅτι μάλιστα τοῖς ὑποκειμένοις καὶ τοῖς κειμένοις ὄροις συναῖδον, ὅσον ἐνδέχεται, σκοπεῖν προσαρμόσασθαι τὸ προσθεθεισόμενον τουτό γε, ἵνα μὴ κατὰ τὸ ἀσύμμετρον καὶ ἀπᾶδον ἐμπαρὰβυσθῆν, αἰσχος οὐ τὸ τυχόν τῷ ὄλῳ προστρίψῃται, ἀλλὰ μὴ γλώσσαις, ἐνθ' ἂν μὴ πᾶσα ἀνάγκη, χρωμένους· καὶ γὰρ καὶ ἄλλως ψυχρὸν τὸ γλωττηματικόν, ὅτ' ἂν εἰκῆ προσπαρλαμβάνηται, μηδὲν πρὸς μέγεθος ἢ καλλονὴν συμβαλλόμενον· τοῦ δὲ διεῤῥωγότος συνάγειν πειράσθαι τὸ ῥῆγμα εἰς τὸ λειότερον, ἢ περ ἐνδέχεται, ἐπισυνδούοντας πρὸς ἐπίπεδον τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τοῦ κακῶς δὲ πλεονάσαντος ἀποξείεν τὸ πε-

ριττὸν πρὸς τὸ δυνατόν κάλλος στρογγυλίζοντας, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, τοῦ ὅπως ἂν ἄλλως διεστροφότος ἀπευθύνειν τὸ στρέμμα, πρὸς εὐθωρίαν διευθετίζοντας. Τὰ δ' εὖ ἔχοντα τύπου καὶ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος μεμορφωμένα ἐκλέγεσθαι, ἐπιγινώσκοντας τὸ ζυγγυγές. Ἔστι γὰρ, ἔστι τοῖς φιλοκάλοις, ἦν μόνον φιλοπόνως μὴ ὡς μῦσαι τοῖς ἔλκεσιν ἐφιζάνωσι, μελίσσης δὲ τρόπον τὸ κάλλιστον ἀπαν θέσσοντες ἐρευνῶσι, πλείστα τῶν ὀνομάτων ἐν τῷ πολυαριθμῷ γένει ἡμῶν εὐρεῖν, ὥσπερ ἀγάλματα τὴν καλλίστην ἐργασίαν τῆς ἀρχαίας χειρὸς ἀσινῆ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἀποσώζοντα.

Ἄλλ' Αὐγείου ὄντως βουστάσιον σφίσι πρόκειται, καὶ εἰς τὴν τῶν ἐν αὐτῷ ἐπηλυγαζομένων, κἄν λύδιον ἢ ταῦτα ψῆγμα, κἄν μαργαρίτης, κἄν τῶν βαρυτίμων τις λιθάκων, ἀνακάθαρσιν δεῖ μὲν βίης Ἑρακλειδῆς, δεῖ δ' ὑπερβαρύτερον τοῦ Λυγκέως ὀρώντων, καὶ Φειδίου τινὸς πλαστικῆς, καὶ δαιδαλείων μηχανῶν, εἰ μέλλοι τις ἐρεθοδιφήσας ἀναγνωρίσαι τὰ γνήσια καὶ λαμπρὰ ἀναδείξει καὶ στίλβοντα· καὶ οὐκ οἷς μὲν ἂν κακῶς φέρε ἠκρωτηριασμένοις παρὰ Κρησὶ καὶ Κυπρίοις ἐντύχῃσι, ταῦτ' εἰ παρὰ Συμυρναίοις τυχὸν ἄρτια ἴδοιεν, ἐλέσθαι τὰ δ' ἐκείν' ἀπορραπίσαντας, ἢ καὶ ἀνάπαλιν· τῶν δὲ φωνηέντων τὰ ἀσυναίρετα, καὶ τῶν συμφώνων τὰ ἀποτραχύναντα τὸ εὖφωνον, καὶ ταύτη δυσπρόφορα καὶ κακόφωνα καταστάντα παρὰ τοῖς ἑμοῖς Ἠπειρώταις ἀποσκυβαλίσαντας, ἦν παρὰ Ἀργείοις, ἢ Βυζαντιοῖς φέρε ὀρθῶς ἔχοντα συναϊρέσεώς τε καὶ κράσεως, ναὶ μὴν καὶ προφορᾶς ἀποκρίωνται, προθύμως παραλαβεῖν ὧν δ' αὖ παρὰ Βυζαντιοῖς ἦτοι ἀτόπως ὁ τόπος ἐκτετόπισται, ἢ τὰ μέλη συγχεκοπταὶ καὶ σκάζει, ἢ δοθιῆνες, οἷον καὶ ἀκροχορδόνες καὶ λειχῆνές τινες παρεμπεφυκότες εἰσχος τῷ ἐμφύτῳ κάλλει προσέτριψαν, τούτοις ἀλλαχόθεν πειρᾶσθαι μετατυπώσαι καὶ μεταπλασμῷ τὸ εὐεῖδες καὶ ἀέριον καὶ ἔντονον περιποιήσασθαι· ἃ δὲ πρὸς βίαν πιασθέντα κατεθλίβη καὶ συνίχθη στενωθέντα Ξανθίοις καὶ Νησιώταις τισὶ καὶ Παγασαίοις καὶ ταύτη ἐμάροισ, εἴπερ εὐτραφή καὶ εὐμεγέθη παρ' ἄλλοις διασώζοιτο τούτω ἔχεσθαι· καὶ συνελόντι, ὅσα γ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκτραπεῖς ὁ Ἑλληνισμὸς τὸ ἴδιον κάλλος παραμορφάσας ἠχρεῖωσε καὶ τραγικὸν δρᾶμα ὑποστάς,

« Βιβαρβάρωται χρόνος ὧν ἐν βαρβάροις »,

κατενωτισαμένους ἅπαντα τὰ ἀρτιμελῆ καὶ εὐσχήμονα ἐκ παντὸς τρόπου ἀναλέξασθαι· τὰ γὰρ κακῶς παρὰ τισὶ τῶν ὁμογενῶν ἐν τῇ

διαφορᾷ πλεονάσαντα, καὶ ἡμαρτημένως παρ' ἄλλοις ἐλλείψαντα, ἢ καὶ ἄλλως ὅπωςδῆποτε κακωθέντα τῶν ὑγιαινόντων καὶ ἀρτίων τοῦ Γραικιμοῦ ὀνομάτων ἀνθαιρεῖσθαι, οὐ πόρρω κακοηθείας ὄν' ὑποδάκνεται γὰρ ὁ ἀκροατῆς ἀνοησίας ὑπὸ τοῦ καπηλικῶς αὐτῷ φθεγγομένου καταγινωσκόμενος, καὶ διαφορότων ἂν εἴη τότε κρίνον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἀκοῦον τοῦ σώματος· τοῦτο μὲν, διότι ἤ συνετράφησαν παχυστόμῳ τῶν βαρβάρων τραχυφωνία ἅπαξ ἐνεθισθέντες, καὶ εὐηχῆς εἶτα διὰ συνήθειαν τὸ ἀπηχῆς, καὶ τὸ ἐκμελῆς ἠδυμελῆς οἰόνται· ἐξ οὗ τριφθόγγων οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπαισθάνεσθαι διατείνονται, καὶ καινοτέραις ἄλλαις διφθόγγοις, ἡμιφθόγγοις μᾶλλον παρὰ τὸ μετοκλάζον καὶ ἀδρανῆς τῆς φωνῆς καλεῖσθαι· δικαίαις, ἐφήδονται χρώμενοι· καὶ ὅθι καὶ τὸ συναλειπτικὸν καὶ ἐπίτροχον τῆς συνεκρωσῆσεως, μᾶλλον δὲ συμπνίξεως τῶν φωνηέντων, μέλι ἐν τῷ στόματι αὐτῶν γλυκάζον εὐρίσκεται, φευγόντων οὐκ' οἶδ' ἂνθ' ὄτου τὴν τῶν φωνηέντων παραλληλίαν, καὶ ταῦτ' εὐήχως καὶ οὐδὲ πόρρω σεμνότητος ἐκφρανομένων κατὰ τὸ ἀσυναίρετον· ἐκεῖνο δὲ καθ' ὅ,τι τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, οἷς τὸ περιττόν οὔ, τούτοις τὸ ἐλλειπῆς ξυνετόν, καὶ ἀνάπαλιν· τὸ δ' ἀρτίον καὶ ὑγῆς καὶ τοῦ κατὰ τοὺς ἀκριβεῖς κανόνας καταλλήλου ἐχόμενον ἑκατέρωις ὁμῶς ξυνειδότες ληπτὸν, οὐδὲ τοῦτο καταλιπόντες, ἐκεῖνα περιλείχουσι.

Ταῦτα μὲν πρὸς τὸν ὑποτεθέντα, μᾶλλον δ', οὕτως ἐχόντων ἡμῖν τῶν πραγμάτων ὑπερ ὄνειροποληθέντα σύλλογον. Αὐτὸς δ', ὡ βέλτιστε· καὶ μοι πειρᾷ ἐμφιλοσόφως καρτερῆσαι, οἷον καὶ εἰώθας καὶ ἐπαγγέλη· θυμοδακῆς γὰρ ὁ μῦθος· ἴθι δὴ μοι ἀπόκριναι τίσι ποτε πρὸς Θεοῦ λογίου τοσοῦτον μόχθου κατωμαδὸν ἀράμενος ἐπταετηρίδα ὅλην ἀνέτηλκς συλλέγων συγγράφων τὸ ἰδιωτικὸν τοῦτο καὶ πεκατημένον τῆς διαλέκτου; τοῖς τοῦ ἡμετέρου γένους πολλαχῆ τῆς οἰκουμένους δῆμοις; ἀλλὰ πόθεν γὰρ σοι δῆλον, ἢ τις ἐχέγγυος, ὡς μεταπεισθήσονται, καὶ ἦν μὲν αὐτῶν ἕκαστος κατὰ πόλεις καὶ χώρας λαλοῦσιν καλὴν ἡγούμενοι, παύσουσιν, ἦν δ' ἄλλος ἄλλη πη, ἐν μᾶ δῆπου πόλει διαλέγεται, ταύτην δὲ οὐχ ὅπως ἠγεῖσθαι τῆς ἑαυτῶν βελτίω, ἀλλὰ καὶ χρῆσθαι αὐτῇ ἐπιβαλεῖσθαι ἀξιώσουσιν; ὅποτε τῶν ἐξ ἐνός δήμου τις, ἦν τύχη ἐτέρωσέ σοι μεταβάς κατ' ἄλλος ἄλλην χρεῖαν, μορφοῦν πρὸς τὸ ἐκείσε ἐπικρατοῦν ἰδίωμα τὴν ἑαυτοῦ φωνὴν ὁράται καὶ μεταρῥυθμίζειν ἐπειγόμενος, ἐπεὶ φωνητιῶν, ἢ σφίσι βάρβαρος ἀκούσει, ἢ τὸ ἀνεκτώτερον γέλωτα γοῦν ὀφλήσει μυκτηριζόμενος· τοῦθ' ὁ κἀπὶ

τῆς Ἰταλιώτιδος ὁ Ἰταλιώτης πάσχει, τόπον ἐκ τόπου ἀμείβειν ἀναγκασμένοι· ἢ τούτοις μὲν οὐ, ἀμήχανον ὄν ἄγεσθαι τὸν ἀνάγων, καὶ χειροῆθη καὶ τιθαστὸν τὸν ἀπαιδευσία ἐξηγριωμένον σύγκλυθα ὄγλον γίνεσθαι· τοῖς δ' ἐξ αὐτοῦ σοὶ ἀφορισθησομένοις φιλολόγοις, τῷ τῶν πεπαιδευμένων ἀμέλει χορῶ τῶν ἀπομαθησομένων μὲν τὸν Ἕλληνα λόγον, ἐνασκηθισομένων δὲ τοῖς κατὰ σὲ τοῦ ἰδιωτικοῦ τούτου λόγου ἐργαστηρίοις καὶ χειλιδόνων μουσείοις· ἀλλ' οὔτοι εἰσι μάλιστα· οἱ θάττον ἂν καὶ τὸ ζῆν αὐτὸ πρόοιντο, ἢ τῆς φίλης Ἑλληνίδος τὸ δημῶδες τοῦτο, καὶ ὡς ἂν αὐτοὶ φαίεν, τριβάρβαρον ἰδίωμα κεισθήσονται ἤτοι βέλτιον ἠγήσασθαι, ἢ καὶ ἀνθελέσθαι· τούτοις γὰρ δέπου τούτοις ἐλέγας πρὸς ἄνθρωπον τὸ ἰδιωτικὸν πρὸς τὴν Ἑλληνίδα δόξει· καὶ ἥκιστα πάντων, κἂν μείζον ἐμβοῶσι τοῦ στέντορος οὐδὲ φιλζωολόγους, ἥδη τοῦτο ἀποδείξει ὁμοιον δηλαδὴ τάνθρώπων τὸν ἐλέφαντα λέγειν κεισθήσονται. Καὶ σκοπεῖν, ὦ ἄριστε, ὅπως μὴ τοιαύτας πόλεις κτιζων, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ παρ' Αἰσώπων κορυθαλοῦ, οὐδένας εὐρήσεις τοὺς ἐνοικοῦντας· Ἐρβῶσο. »

Ἐν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Καταρτζῆ ἐπιγραφόμενον Ἐγκώμιον τοῦ Φιλοσόφου, *Ματαρισμὸς τοῦ ὀρθόδοξου Ψόγου τοῦ Ἄθεου Ταλάρισμα τοῦ Δεισιδαίμων, χειρόγραφον εὐρῶν (1794)* καὶ εἰς ἀρχαῖζον ὕφος μετενεγκῶν ἐξέδωκεν ὁ πολὺς Νικόλαος Λογάδης (!), μετὰ προομίου, ἐν ᾧ πικρότατα σατυρίζει τὰς περὶ γλώσσης πεποιθήσεις τοῦ ἀνδρός.

« Ἦδη δὲ ποτὲ τινι τύχῃ ἀνειληθῶς αὐτὸ, καὶ μετελθὼν ἐπιστατικῶς, εὐρον θησαυρὸν τῷ ὄντι τιμαλφρεπτάτων ἐνοιῶν τὸ φυλλάδιον κρατῆρα, τὰ μὲν ἐξωθεν ἐξηγριωμένον καὶ ἀκαλλέστατον, τὰ δ' ἔσωθεν αὐτόχρημα νέκταρος θειοτάτων νοημάτων κατὰπλεων· χιτῶνα, ἀντικρυς χρυσοειδῆς ἐναστράπτοντα, τὴν δὲ τοῦ λόγου ὕψην εἰδεχθέστατον θέαμα· καὶ κατὰ τὸ Ὀμηρικὸν μῶλυ,

Ῥίζη μὲν μέλαν ἔσκε, γάλα·τι δ' εἴλεον ἄθος·

τὴν μὲν γὰρ φιλοσοφίαν γεραίρει ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς, καὶ τὴν εὐσέβειαν θαυμαστὸν ὄτον ἐξυμνεῖ τε καὶ ἐκθειάζει, οἷα εἰκὸς τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόθεον, καὶ τὰς παροπηθούσας ἐκατέρους ἀρετάς· τὴν

(!) Παράλληλον Φιλοσοφίας καὶ Χριστιανισμοῦ, Ἄθεϊσμοῦ καὶ Δεισιδαιμονίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1830.

δ' αὐ' Ἀσέβειαν εὖ μάλα καταρρίπτει, καὶ κατευτελίζει λόγοις γενναιοτάτους· ὡς δ' αὐτῶς καὶ τὴν ἀγενῆ Δεισιδαιμονίαν ποιεῖ, στήλιτεῦον καὶ καταμύκτηρζον, καὶ ἀναπολόγητον αὐτὴν καθιστάν' καὶ τὰς τῶν ἀρετῶν ἀντιθέτους κακίας, ὡς ἄριστα καταψέγει, συμφθὰ τοῖς τε θύραθεν φιλοσόφοις, καὶ τοῖς ἔνδον τῆς ἱερᾶς αὐλῆς τοῦ Χριστοῦ....

«... Τὴν δὲ φράσιν, τί ἂν τις ἄποι; Ἦν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐκ προνοίας οὕτως ἐξαιρεσασμένον εἰς τὸ ἀκόσμητότατον, ὥστ' οὐδ' ἂν τοὺς ἐκ τριόδου ἀνθρώπους ἀνέχισθαι ἀναγίνωσκόμενον· χάσμαί τε γὰρ πολλαὶ ἐν τῷ λόγῳ, καὶ συμπληκτισμοὶ καὶ συγκρούσεις, ἀμουςότατα ἀπηχήματα, οὐκ ἀνεκτὰ Ἑλληνικῆ ἀκοῆς ἀποκοπαὶ τε καὶ συγκοπαὶ καὶ ἀφαιρέσεις παράλογοι, τὴν αἰσθησὶν τε ἐνέκοπτον αἶψι καὶ αἶψι, ὡς εἴπερ ἀγκυλόγλωσσον ἔχοι, μὴ δυναμένου πρόσω ἵναί τοι ἀναγινώσκοντος, καὶ ἐκθλίβουσι δυσπροφθοροὺς πεπύκνωτο· ἀνωμαλίας δὲ τε γλωσσικαῖς δυσοικονομητοῖς ἐλέχθητο, καὶ φράσεις ἀκατανοήτοις καὶ ζοφεραῖς, πολὺ τι τάσαφές καὶ συγκεχυμένον τοῖς νοήμασιν ἐνδιδοῦσαι, πολὺ δὲ τὸ ἀμφώρητες, Ἀοξίου δέομενον πρὸς διορισμὸν, κατὰ τοὺς Σκότους τοῦ Ἑρακλείτου, ἐνιαχοῦ δὲ τοσοῦτον περινενομημένα ἦν τὰ λεγόμενα, ὥστε μοι καὶ ἐπέρχεσθαι λέγειν.

Ταυτὶ δ' ἔτι ἐστίν, οὐδ' ἂν Ἀπόλλων μάθα·

καὶ νῆ Δ' ἐπέη μελαγχολᾶν, ἐπιβάλλοντι τὰς δῦσις τῷ ἄλλως λαμπρῶ τὰς ἐνοίας, καὶ ὄλας χάριτας οὐρανίους ἀποπνέοντι φυλλαδίῳ.

« Ἦν δὲ αὐτῷ καὶ πολὺ τὸ γλωσσηματικόν· (ἄλλο τοῦτο κακὸν ἀποφώλιον, καὶ τερατείας μεστόν)· οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ λέξεων καὶ φράσεων καὶ ἰδιωτισμῶν ἦν καθαρεῖον τὸ γράμμα, ὀθνεῖων καὶ τρισβάρβρων καὶ καταπτύσεων ἐκείνων, μεμίαντο δὲ καὶ ὀδώδει κακοσμίας ἀτόπου λεκτικῆς, καὶ ναυτίας τοῖς εὐαισθητοῖς ἦν ἀγωγὸν καὶ ἐμέτου αὐτοῦ· καὶ, ἴν' οἰκειοτέρῳ χρήσωμαι παραδείγματι, κάκοσμος ἦν οὐράνη, κατὰ τὸν Κομικόν, μύρον πολυτήμητον ἐμπεπιστευμένην.

« Τοιοῦτον οὖν ὡς εἰπίπαν, τὸ συγγραμμάτιον· ἐστὶ δὲ εἰπεῖν πιθανῶς, ὅτι ἐστὶ πόνος τοῦ ἤδη μακαρίτου Δημητρίου τοῦ Καταρτζῆ, ἀνδρὸς τὰ τε ἄλλα μεγαλοφυοῦς, καὶ τὰ θεῖα τε καὶ θύραθεν μαθήματα ἐκτεκναιδευμένου· οὗτος γὰρ ἐκεχῆνει μάλιστα, εἴπερ τις ἄλλος, περὶ τὴν βάρβαρον Χυδαιολογίαν, καὶ ὄλας ἐπτόπητο πρὸς τὴν ἀγρονόμον διάλεκτον, κρείττω τῆς ἀστυκῆς ἀποδείξαι φιλοτιμώμενος· ἦν δ' ἄρα οἱ σύστημα σφόδρα κατὰ θυμὸν, ἀντισταγαγεῖν τὸν ἐξῶλη βαρβαρισμὸν, ἀντὶ τῆς σπουδαιολογίας, ἣ δηλονότι χρῶνται οἱ τῶν ὁμογενῶν λο-

γώτεροι. Ἄλλὰ πρὸς μὲν ἐκείνον, ἔτι περιόντα ἐν Βουκουρεστίαις, ἰκανῶς ἀπήντησε Ἀλέμπρος ὁ Φωτιάδης, ὁ ἐν τοῖς ἀειδίμοις τελῶν, ἐν ἐπιστολῇ, ἣν ὁ σφὸς Νεόγυτος ὁ Δούκας ἐν τοῖς προλεγόμενοις τῆς Τερψιδείας ἐξέδοτο.

• Ἐμοὶ δὲ δόξαν βέλτιστον εἶναι τὸ σύγγραμμα, ὥστε καὶ κοινὸν γενέσθαι τοῖς ἡμετέροις διὰ τῶν τύπων, ἰδέσκει μοι οὐκ ἂν ἄλλως γενέσθαι τοιοῦτον, ἢ μεταμφιεσθὲν εἰς τὸ εὐσχημονώτερον ἢ σαμύ-
τερον τοῦ λόγου, καὶ εἰπερ εὐσημώτερον κατασταίῃ τῇ ἐκ τῆς καλλιλογίας πνοῇ, καὶ τὰς ἐννοίας οὕτω, λαμπροτέρας ἑαυτῶν προφαίνει, καὶ προσσηστέρας ταῖς ἐπιβολαῖς τοῦ νοῦς...

• Μετέβαλον οὖν ἀπανταχοῦ, ἢ ἐξετόπισα καὶ μεταθέμην γε τὰς λέξεις, τὰς φράσεις· ἀντικατέστησα ἄλλας, καὶ ἰδιωτισμοὺς εἰσηγαγόμεν ἐγνωσμένους τοῖς κᾶσιν, ἢ τοῖς γε κλειστοῖς τῶν ἡμετέρων προσέθηκα, ὅπου δέοι, ιδέας τινὰς βελτίους, καὶ λόγους ὀλοκλήρους ἢ ἀπειλούμεν τὰ μὴ μοι δοκοῦντα εὖ ἔχειν· καὶ ἐν λόγῳ μετεσκευασάμην ὅλας τὸ πόνημα...

Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Καταρτζῆ ἀνήκουσι καὶ οἱ δύο ἐκ Δημητριάδος τῆς Θεσσαλίας λόγιοι Γρηγόριος Κωνσταντᾶς ὁ ἱερομόναχος καὶ Δανιὴλ Φιλικπίδης ὁ ἱεροδιάκονος, οἵτινες συγγράψαντες, τὴν *Νεωτερικὴν αὐτῶν Γεωγραφίαν* (1791) ἐν ὅλῳ ἀγοραίῳ ἰδιώματι, συνηγοροῦσιν οὕτως ὑπὲρ τῆς καινοτομίας (!).

• Ἡ γλῶσσα ἢ ἑλληνικὴ ἀρχοῦσι νὰ καλλιεργῆται πολὺ προτιότερα ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, καὶ ὧντας ἢ Ἑλλάδα διηρημένη εἰς πολλὰς ἀρχαῖς, ἐπικρατοῦσιν ἀκολούθως καὶ πολλὰς διαλέκτους, ἀπὸ ταῖς ὁποῖαις 4 ἦσαν οἱ ἀξιολογώτεραι, εἰς ταῖς ὁποῖαις ἐστάθησαν προκομμένοι ἄνδρες καὶ ἐσύγγραφαν, καὶ μὲ τὰ συγγράμματά τους ταῖς ἔδωκαν αὐτὴν τὴν ἀξιολογότητα. Αὐταῖς ἦσαν ἡ Ἰωνικὴ, ἡ Δωρικὴ, ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Διολικὴ. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα (ἔστω καὶ εἰς τὴν αὐτὴν διάλεκτον,) ἐμετάβαλε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ὀμήρου ἕως εἰς τὸν καιρὸ τοῦ

(!) "Ἴνα μὴ ὑποληφθῶσιν ἀγράμματα, ἐπίτηδες συνέταξαν τὴν πρὸς Ποτερμίνου προσωνητικὴν καὶ τὸν πρόλογον ἐν γλαφυρῶ ἀργαζόντι ὕψει, προτάξαντες καὶ τὴν ἐξῆς τοῦ Πλουτάρχου βῆσιν. • Ὁ δ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὴ τοῖς πράγμασιν ἐμψύχωνος, ἀλλὰ τὴν λέξιν Ἀττικὴν ἀξίων εἶναι καὶ ἰσχυρὴν, ἑμοὺς ἐστὶ μὴ βουλομένων ποτὲν ἀντίδοτον, ἂν μὴ τὸ ἀγγεῖον ἐκ τῆς Ἀττικῆς κωλιόθεος ἢ κτεραραμεμένον, μὴ δὲ ἱμάτιον περιβαλέσθαι χειμῶνος, εἰ μὴ προβάτων Ἀττικῶν εἴη τὸ ἔριον... τὰ δὲ τοιαῦτα νοσήματα πολλὴν μὲν ἐρημίαν νοῦ καὶ φρονῶν ἀγαθῶν, πολλὴν δὲ τερφραίων καὶ στωμυλίων ἐν ταῖς σχολαῖς πεποιήκει. • Περὶ τοῦ ἀνοῦσιν.

Δημοσθένους· εἰς τὸν καιρὸ τοῦ Ὀμήρου ὠμιλοῦσαν καθὼς γράφει ὁ Ὀμηρος, καὶ εἰς τὸν καιρὸ τοῦ Πινδάρου καθὼς γράφει ὁ Πίνδαρος, (δὲν ἐννοῶ ὁμοίως καὶ ἔμμετρα) καὶ ἂν ἐσώζονταν λογογράφοι σύγχρονοὶ τους, τέτοια ἤθελαν εἶναι τὰ συγγράμματά τους, ἔξω ἀπὸ κάποιαις ἄδειαις ὅπου εἶναι συγχωρημέναις εἰς ἓναν ποιητὴν διὰ τὰ μέτρα κάποια γλωσσικὰ λέγω, κάποιαις φράσαις, καὶ λέξεις κοινότεραις, ὅπου ἓνας λογογράφος γράφωντας ἄμετρα, δὲν εἶν' ἀναγκασμένος νὰ ταῖς μεταχειρίζεται· δὲν εἶν' ἀναγκασμένος ὡσάν νὰ λέγω, νὰ μεταχειρισθῇ μία λέξις ἢ σχηματισμὸς Χιότικος, ἢ Ἰωαννίτικα διὰ τὸ μέτρο ἢ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν τῶν στίχων· κάποια γλωσσικὰ καὶ κοινότερα ἢ μερικώτερα λέγω· ἐπειδὴ ταῖς ἄδειαις ἓνας ποιητὴς πρέπει νὰ ταῖς πέρνη ἀπὸ τῆ φύσις, καὶ ὄχι νὰ ταῖς πλάττη μὲ τὴ φαντασίαν του· ἐπειδὴ τότε ἤθελε εἶναι παράξενος, λέγωντας σχηματισμοὺς καὶ λέξεις ὅπου δὲν ὁμιλοῦνται εἰς κανένα μέρος. Ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερὴ ἡ διαφορὰ ὅπου εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Δημοσθένους ἢ καὶ τοῦ Ἱεροδότου.

• Πολλοὶ μεταγενέστεροι πολλὰ ἀπὸ τὸν Ὀμηρο, καὶ ἄλλοι πάλιν ἀπὸ τὸν Δημοσθένη καὶ Πλάτωνα, καὶ Θουκυδίδην καὶ Ξενοφῶντα, πλανημένοι ἐξ ἴσου ὄλοι, ποιῶντας, ἤθελαν νὰ γράψουν εἰς τὴ διάλεκτον τοῦ Ὀμήρου· λογογραφῶντας, τοῦ Ξενοφώντος καὶ τῶν ἄλλων· διὰ τοῦτο μήτε ἐκεῖνοι, μήτε αὐτοὶ ἐπίτυχαν· ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γράψῃ τινὰς εἰς μιὰ διάλεκτον ὅπου ὠμιλοῦνταν χίλια χρόνια προτέτερα, ἢ καὶ πενταχόσια, καὶ νὰ ἐπιτύχῃ· τὰ μιμήματα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἀμυδρῶν εἰκασιμάτων εἰκασματα ἀμυδρότερα. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενον ἂν ὁ Πλάτων δὲν ἠμπόρσει νὰ ποιῆσῃ τὴν τὸν Ὀμηρο, καὶ ἐξέσχισε τὰ ποιήματά του· ἂν ἐποιεῖσε εἰς τὴν διάλεκτον τοῦ καιροῦ του ἴσως ἤθελε εὐδοκιμήσῃ. Ὁ Εὐριπίδης καὶ Ἀριστοφάνης ἓνα τέτοιο ἔκαμαν καὶ εὐδοκίμησαν. Δὲν εἶναι ἀκόμι θαυμαστὸν, ἂν καὶ ἄλλοι ὑστερινοὶ πολλὰ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ Δημοσθένη, γράφωντας κατὰ μίμησιν ἐκείνων, ἀποτύχαιναν· ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἔγραφαν εἰς μιὰ γλῶσσαν ὅπου δὲν ὠμιλοῦνταν.

• Ἡ γλῶσσα εἶναι ἓνα μέσον καλὸν διὰ ταῖς τέχνας καὶ ἐπιστήμεις, μὰ οἱ ἄνθρωποι πλανημένοι δὲν ἠξέουρον τί κάμνουν.

• Ἡ γλῶσσα ὅπου ὁμιλοῦμεν, τώρα ἔχει μιὰ συγγένειαν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν μεγάλην, καὶ ἠμπορεῖ δικαίως νὰ ὀνομασθῇ πέμπτη διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς· μιὰ ὁμοίως διάλεκτος ὅπου ὑποδιαιρεῖται εἰς ἄλ-

λαις διαλέκτους· αὐτὸ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τὸν μεγάλο ἔκτοπισμὸν ὅπου ἔχουν καὶ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἀναμεταξύ τους. Οἱ Κύπριοι μὲ τοὺς Θράκας, ἢ μὲ τοὺς Ἰωαννίτας νὰ ὀμιλοῦν ἀπαράλλακτα εἶναι ἀδύνατο κτλ. Αὐτὴ τῆ διαφορὰ τὴν αὐξάνει ἡ ἀμέλεια καὶ ἄλογη κατασφρόνεσι ὅπου ἔχομεν εἰς τὸ νὰ τὴν καλλιεργήσωμεν, καὶ νὰ τὴν πλουτίσωμε ἀπὸ τὸν Ἑλληνικῆ, καὶ ἀκολούθως ἡ ὑπέρβησι ὅπου ἔχομεν ἀπὸ βιβλία γραμμένα μὲ νοῦ, μὲ ἀρχαῖς καὶ κανόνας τῆς γλώσσης, καθὼς καὶ οἱ Ἴταλοι καὶ Φραντζέζοι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης.

• Ἡ γλώσσά μας κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα προτερήματα ὅπου ἔχει, εἶναι καὶ πολλὰ ἀρμονικῆ καὶ ποιητικῆ, καὶ ὅλα τὰ ξένα ἔθνη τὸ ὁμολογοῦν, ἡμεῖς μόνον δὲν τὸ ἤξεύρομεν, καὶ φαίνεται πῶς εἴμασθε ἓνα ἔθνος γηραλίο, καὶ πάσχομεν τὸ πάθος μερικῶν γερόντων ὅπου διὰ τὴν ἐπιπέδωσι τῶν ματιῶν μας δὲν βλέπομεν ἀπὸ κοντὰ, νὰ καταλάβωμε τί θησαυρὸν ἔχομεν, ἀμὴ κιτᾶζομεν μακρὰ νὰ ἰδοῦμεν τίποτε· στίχους Ἑλληνικοὺς, Ἰταλικούς, Φραντζέζικους, καὶ δὲν στοχαζόμεσθε πῶς ἡ στιχοιργία ἡ Ἰταλικῆ, μάλιστα ἡ Φραντζέζικη δὲν εἶναι τίποτε· συγκρινόμενη μὲ τὴν ἑδική μας.

• Τὸ πλεὸν κυριόζικο εἶναι ὅπου μερικοὶ ἑδικοὶ μας κάμνουν στίχους θαυμαστοὺς, ὡς τόσο ἐστερημένοι τρόπον τινὰ ἀπὸ αἰσθητικῆς δυνάμει, θαυμάζουν κάποιαις κακοῤῥίζικαις στιχοιργίαις ξέναις καὶ μάλιστα Φραντζέζικαις. Δὲν ἤξεύρω πότε θὰ εὐγωμεν ἀπὸ αὐτῆ τῆ γεροντικῆ ἀναίσθησία, πότε θὰ ἀποτινάξωμεν τὰ πρεσβυτικά πτερὰ καὶ νὰ ξαναγεωθῶμεν. Ἡ διοίκησι δὲν μᾶς ἐμποδίζει τίποτε· εἰς αὐτὸ, ἡμεῖς οἱ ἑδικοὶ μὲ τὴν ἀμάθειάν μας, καὶ μὲ τὴν πατρικῆ μας κληρονομία, τὸ στασιῶδες, εἴμασθε αἴτιοι τῶν κακῶν μας· ἴσως καμμιά φορὰ ἡ μάθησι θὰ μᾶς κάμῃ νὰ τὸ ἀφήσωμεν αὐτὸ τὸ ὀλέθριόν μας ἐλάττωμα, δείχνοντας πολλὰ παραδείγματα τῶν προγόνων μας, τῶν ὁποίων τὰ κακὰ τ' ἀποδίδω ὅλα εἰς τὴν διχόνοιαν· μὰ ὅσο καταφρονοῦμεν τὴ γλώσσά μας, θέλομεν μένη ἀμαθεῖς καὶ δυστυχεῖς καὶ ἓνα κοινὸ ἔρμαιο, μιὰ κοινὴ βοσκή τῶν ἄλλων.

• Διὰ τὴν ἀναθρόφην ἐλάμβαναν μεγάλη φροντίδα οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἓνα μόνον σφάλμα ἤμπορεῖ νὰ τοὺς εὕρῃ τινὰς, αὐτοὺς καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ὅπου δὲν ἔβαναν τὰ παιδιὰ τους νὰ μαθαίνουν καὶ ξέναις γλώσσαις, καθὼς τὴν Αἰγυπτιακῆ, Συριακῆ, τῶν Φοινίκων, τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Περσῶν κτλ. μὰ ἐσπούδαζαν καὶ καλὰ τὴ δική τους, ἡμεῖς ὁμῶς οἱ καλότυχοι ἀπόγονοὶ τους μῆτε τὴ δική μας, καὶ

εἴμασθε αὐτὸ ὅπου εἴμασθε, καὶ θὰ εἴμασθε ἐν ὄσῳ τὴν καταφρονου-
 μεν· ἐπειδὴ ἓνα ἔθνος ἐν ὄσῳ ἀμελεῖ καὶ καταφρονεῖ τὴ φυσικὴ του
 γλῶσσα, ἀμελεῖ καὶ καταφρονεῖ τὸν ἀνθρωπισμὸ του, διὰ τὸ νὰ 'πῶ
 ἔτσι. Μαθαίνουν μερικοὶ Ἕλληνας, μὰ καὶ αὐτὰ μὴν ἔχοντας καλ-
 λιεργημένην τὴ γλῶσσά τους, μὲ μεγάλη δυσκολία τὰ μαθαίνουν,
 καὶ πολλὰ ὀλίγοι, καὶ αὐτοὶ ὄχι καθὼς ἂν ἤθελαν σπουδάζῃ προτή-
 τερα τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα· μαθαίνουν μερικοὶ Φραντζέζικα, Ἴτα-
 λικὰ, Δατικὰ, Γερμανικὰ· μὰ αὐταῖς ὁλαὶ αἱ γλῶσσαις δὲν εἶναι
 γλῶσσά μας, εἶναι ξέναις, καὶ δὲν ἐξαλείφουν ἀπὸ τὸ βαρβαρικὸ κα-
 τάστιχο ἐκείνους ὅπου ταῖς μαθαίνουν· ἕαρ χειλιδῶν οὐ καθίστησι μία,
 λέγει ἓνας λόγος· πεντέξ προκομμένοι δὲν συστήνουν τὸ ἔθνος, ἀπ'
 αὐτοὺς δὲν μπορῇ νὰ 'πῆ τινὰς τὸ ἔθνος προκομμένο, ἀπὸ τὸ ἔθνος
 ὅμως ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ τινὰς καὶ αὐτοὺς βαρβάρους καὶ ἀμαθεῖς· καὶ
 μάλιστα αὐτοὺς ὅπου δὲν θέλουν νὰ γράφουν εἰς τὴν γλῶσσά τους
 διὰ νὰ μεταδίδουν τὴν προκοπὴ τους, ὅπου δὲν θέλουν νὰ δώσουν ἀρ-
 χαίς εἰς τὴ γλῶσσα τους νὰ εὐκολύνουν τὴ σπουδὴ τῶν νέων διὰ νὰ
 μὴ κάμουν τόσα χρόνια εἰς τὰ σχολεῖα χωρὶς νὰ μαθαίνουν τίποτες.
 Ὁ περιφημὸς Μοντεσκιὸ λέγει εἰρωνικῶς διὰ τοὺς Σπανιόλους πῶς
 εὐρήκαν πολλοὺς τόπους εἰς τὸ ἄλλο ἡμισφαίριον, καὶ εἶναι τόποι εἰς
 τὴ Σπάνια ὅπου δὲν τοὺς ἤξεύρουν ἀκόμη, τί ἤθελε εἰπῆ τάχα διὰ
 ἓνα σπουδαῖο δικό μας ὅπου ἤξεύρει πόσους χρόνους ῥημάτων ἐμετα-
 χειρίζονταν προτήτερα ἀπὸ δύο χιλιάδες χρόνους εἰς ταῖς Ἀθήναις,
 καὶ πόσους μεταχειρίζονται τῶρα δὲν τοὺς ἤξεύρει. Τὸ πρῶτον καὶ
 φυσικὸ μᾶθημα τῶν νέων πρέπει νὰ εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς μητρικῆς
 τους γλῶσσας, ὕστερα ἡ γεωγραφία, καὶ ἡ ἱστορία, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ
 ὁ νέος ἡμπορεῖ νὰ προχωρῇ. μὲ μεγάλη εὐκολία εἰς κάθε ἄλλη
 γλῶσσα ὅπου ἤθελεν ἐπιχειρησθῆ, εἰς κάθε ἐγκύκλιον μᾶθημα, καὶ εἰς
 κάθε ἐπιστήμην· κάθε ἄλλη μέθοδος εἶναι ὀλέθρια διὰ τοὺς ἀρχαίους,
 μάλιστα τὸ νὰ τοὺς βάνουν εἰς μιὰ παλαιὰ γλῶσσα πρῶτον μᾶθημα·
 ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν προέρχεται ὅπου διαβάζουν διαβάζουν καὶ δὲν μαθαί-
 νουν τίποτες, καὶ τὸ χειρότερον εἶναι ὅπερ μὲ αὐτὸν τὸν ὀλέθριον τρόπο
 τῆς σπουδῆς ἐξαμβλύνεται καὶ ὁ νοῦς τους, καθὼς μὲ μία καλὴ μέ-
 θοδος ὀξύνεται καὶ τελειοποιεῖται.

• Οἱ πρόγονοί μας λοιπὸν εἶναι πολλὰ ἀξίεπαινοι διὰ τὴ γλῶσσα,
 μ' ὅλον ὅπου δὲν ἐσπούδαζαν ξέναις γλῶσσαις· ἐπειδὴ ἐσπούδαζαν καλὰ
 τὴ δική τους· οἱ ἀπόγονοὶ τους ὅμως εἶναι τὸ ἐναντίον καὶ χειρότερα

ακόμη· ἐπειδὴ δὲν θέλουσιν νὰ ἤξεύρουσιν ἂν ἔχουσιν γλῶσσαν, καὶ ἰσχυρογυμνοῦσιν ἔτι εἰς τὴν ἀμάθειά τους· ἄχ! τί κατασχὼν εἶν' εἰς τοὺς παλαιούς Ἕλληνας νὰ ἔχουσιν τέτοιους ἀπογόνους!

• Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ὑπερτεροῦσε ὅλαις ταῖς ἄλλαις καὶ καλλιερημέναις καὶ ἀκαλλιέρηταις. Εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸ παλαιότερον ὠμιλοῦσαν Ἰωνικὰ· ἐπειδὴ καὶ παλαιοὶ Ἴωνες οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἦσαν ὑστερα ἐμεταβλήθησαν, καὶ εἶχαν κάποια διαφορὰ, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, μὴν ἔχοντας τὴν γλωσσοληψία μερικῶν ὁποῦ στοχάζονται τὴν μεταβολὴν τῆς γλώσσης διαφορὰ τῆς γλώσσης, τὴν ἐσπούδαζαν καθὼς ἦταν, ἐσύγγραφαν εἰς αὐτὴν, καὶ τὴν ἐδωκαν αὐτὸ τὸ ὄνομα ὁποῦ εἶχε. Τὸ ὑπερτέρημα τῆς ἐστέκονταν μάλιστα εἰς μερικὰ φωνήεντα, καὶ εἰς τὸν χαριέστατον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὰ ἐπρόφερναν· καὶ αὐτὸ ἦταν γενικόν. Θεόφραστος ὁποῦ διὰ τὴν θείαν του φράσιν εἶχε τὸν μετονομασθῆναι ὁ Ἀριστοτέλης ἔτι, ἀγοράζοντας μίαν φορὰ κάτι λάχανα ἀπὸ μιᾶς γερόντισσας, ἐγνωρίσθηκε ἀπ' αὐτὴν πῶς δὲν ἦτον Ἀθηναῖος, καὶ τὸν ἐμεταχειρίσθηκε ἐκείνη σὰν ξένον, μ' ὄλον ὁποῦ εἶχε καταβάλλῃ καὶ μίαν ἐπιμέλειαν ξεχωριστὴν εἰς τὸ νὰ προφέρῃ καλά τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον.

• Ἀπὸ τοῦτο εὐκολὰ ἐλέγχονται ἐκεῖνοι ὁποῦ θέλωντας νὰ εὐγουν ἀπὸ μιᾶς ἀτοπίας τὸ πῶς δὲν πρέπει νὰ ἀρίνωμεν τὴν γλῶσσάν μας ἀκαλλιέρητην, πέφτουν εἰς μιᾶς ἄλλης πολλὰ χειρότερης, λέγοντας πῶς καλλιέργειά τῆς εἶναι νὰ μακραίνῃ ἀπὸ τὸ καθωμιλημένον ἰδίωμα, καὶ νὰ ἐγγίξῃ εἰς τὸ ἑλληνικόν· καὶ κατ' αὐτὴν τὴν στραβὴν καὶ παράλογον ἀρχὴν τοὺς δύνουν κάτι κανόνας καὶ χαρακτηῖρας οἱ ὁποῖοι χαρακτηρίζουσιν ἓνα ἀφύσικον καὶ ἀμορφον τέρας, μιᾶς γλῶσσης μικτῆς ἀπὸ δύο τρία μόρια ῥωμείκας καὶ λέξεις σχηματισμέναις καὶ συνταγμέναις κατὰ τὸν τύπον τῆς ἑλληνικῆς, καὶ τὴν ὀνομάζουσιν μιξοβάρβαρον, καὶ ἔκαμαν καλλίτερα νὰ τὴν ὀνόμαζαν μιξοβάρβαρον· διατὶ ἀληθινὰ ἢ τέτοια γλῶσσαν δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μύζαις καὶ σάλια βαρβαρικά· διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστη μου νὰ μὲ συγχωρήσῃ νὰ μιλῶσιν κομμάτι παρεκβατικώτερα.

• Καλλιέργεια μιᾶς γλῶσσης εἶναι νὰ τὴν πλουτίσουσιν μὲ λέξεις, μὲ φράσεις, μὲ τρόπους τοῦ λέγειν, μὲ τροπαίους καὶ μεταφοραῖς, μὲ παροιμίας, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι στερεωμένη ἢ φτωγὴ ἢ γλῶσσαν ἐνὸς ἔθνους ὁποῦ δὲν εἶναι παιδευμένο· ὅθεν διὰ νὰ πλουτίσῃ καὶ νὰ ἡμπορῇ νὰ παραστήσῃ κάθε λογῆς ἰδέαν τοῦ ἔθνους ὁποῦ

τῇ μεταχειρίζεται, τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς κάθε γλώσσας, ἡμπορεῖ νὰ τὰ δανεισθῇ αὐτὰ ὅλα ἀπὸ μία ἄλλη ὁποῦ τᾶχει, ἐξαιρῶντας μόνον ταῖς λέξεις ταῖς ὁποῖαις πρέπει ἄλλαις νὰ ταῖς πάρῃ ἀπ' ἐκείνην ὁποῦ φαίνεται πῶς παράγεται, ἄλλαις νὰ ταῖς φικιάσῃ κατ' ἀναλογίαν ἐκείνων ὁποῦ ἔχει· μὰ ἂν δὲν ἡμπορέσῃ νὰ κυβερνηθῇ καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς δύο τρόπους, συγχωρεῖται νὰ ταῖς πάρῃ καὶ αὐταῖς ἀπὸ ὅπου ταῖς εὔρῃ· πλὴν ὅ,τι πάρῃ τόσο ἀπὸ τῆ μητέρα της, ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλαις ξέναις γλώσσαις, διὰ νὰ τὰ οἰκαιοποιήσῃ καὶ νὰ τὰ κάμῃ ἐδικὰ της, πρέπει νὰ τὰ μεταμορφῶνῃ ὅσο τὸ δυνατό εἰς τὴν ἐδικὴν της φύσιν, ἂν θέλῃ νὰ φανῇ καλλιεργημένη, καὶ ὄχι μπαλωμένη μὲ λογικῆς λογίων μπαλώματα. Αὐτὸ ἔκαμαν καὶ κάμουν ὅλο ἓνα οἱ Ἑγγλέζοι, οἱ Φραντζέζοι, οἱ Ἴταλοὶ, οἱ Σπανιόλοι, καὶ ὅσοι ἔτυχαν νὰ εὔρουν τῇ γλώσσᾳ τους ἀκαλλιέργητην αὐτὸ ἔκαμαν μιὰ φορὰ καὶ οἱ Δατῖνοι· αὐτὸ ἔκαμαν (ἀκούσετε) καὶ οἱ προπάτορές μας Ἕλληνας, ὅ,τι ἐπήραν ἀπὸ ἄλλαις γλώσσαις, τὸ ἐμεταποίησαν εἰς τὴν φύσιν τῆς ἐδικῆς των τόσο, ὁποῦ καὶ οἱ ἴδιοι ἴσως μετὰ καιρὸν ἐδυσκολεύουνταν νὰ τὸ γνωρίσουν.

• Αὐτὸ ἄς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπόγονοι τῶν περιφήμων ἐκείνων· ἡ γλώσσα μας ἔχει τύπους σχηματιστικούς, ἔχει κλίσι, ἔχει κανόνας συντακτικούς· λοιπὸν ἔταν θὰ γράψωμεν εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν τοὺς τύπους της, τὴν κλίσιν της, τοὺς κανόνας της ὁποῦ εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς κάθε γλώσσας, τὰ ὁποῖα τὰ εὐρίσκομεν ὄχι εἰς τὸν ἀέρα θεωρῶντας, μῆτε σὲ ἄλλη γραμματικὴ σκαλιζώντας, ἀλλὰ μέσα στὴν ἴδια γλώσσᾳ, παρατηρῶντας τὴ φύσιν της, τουτέστι τὴν κοινὴν χρῆσιν ὁποῦ εἶναι δημιουργὸς καὶ γραμματικὴ κάθε γλώσσας· διὰ τί ἡ γραμματικὴ μιᾶς γλώσσας ὅποιαισδήποτε δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε παρὰ μιὰ περιγραφή τῆς γλώσσας, ἡ ὁποία ζωγραφίζει τὴ μορφήν, τοὺς χαρακτήρας, τὰ ἰδιώματά της, διὰ νὰ ἀκολουθοῦν ὅλοι καὶ νὰ μὴ γράφουν καθένας κατὰ τὴ φαντασίαν του· (πάθος τοῦτο κοινὸν τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀποτρέπωνται ἀπὸ τὰ τετραμμένα) αὐτὴ εἶναι καλλιέργεια γλώσσας, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγουν πῶς καλλιέργεια εἶναι νὰ τὴν ἐγγίζωμεν εἰς τὸ ἑλληνικόν, εἶναι κακοέργεια, ἂν συγχωρῆται νὰ εἰπῶ ἔτσι, διαφορὰ· διὰ τί ὅσο γυρεύομεν νὰ τὴν πλησιάσωμεν εἰς τὸ ἑλληνικόν, τόσο τὴ μακραίνωμεν ἀπὸ τὴ φύσιν της, τὸ ὁποῖο βέβαια ἓνας φρόνιμος δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ καλλιέργεια

• Εἰς ἐκεῖνο ὅπου προβάλλουν ὄλοι σχεδὸν οἱ σπουδαῖοι μας, πῶς μῆτε ὁ Πλάτων μῆτε ὁ Ἀριστοτέλης μῆτε ἄλλος τινὰς ἔγραφε καθὼς ὠμιλοῦσε τότε ὁ πολὺς ἄνθρωπος, διὰ νὰ στερεώσουν τὴ γνώμη τους, πῶς πρέπει καὶ καλὰ νὰ μὴ μιμούμαστε καὶ ἡμεῖς τὴν κοινὴν ὀμιλίαν ὅταν γράφωμεν, ἀλλὰ νὰ κλίνωμεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν διὰ νὰ διαφέρωμεν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἀποκρίνομαι πῶς ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ὁ Δημοσθένης ὅταν γράφουν, διαφέρουν πολλὰ ἀπὸ τὴν κοινὴν ὀμιλίαν, πλὴν ὄχι εἰς ἐκεῖνο ὅπου λέγουν οἱ σπουδαῖοι μας νὰ διαφέρωμεν ἡμεῖς, εἰς τὴν κλίσει δηλαδὴ καὶ τὸ σχηματισμὸν τῶν λέξεων καὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν περιπλοκὴν τοῦ λόγου, στὸ μακροσκελισμὸν τῶν περιόδων καὶ σὲ κάποια παιγνίδια τῆς συντάξεως, τὰ ὅποια τὰ ἐπενόησαν αὐτοὶ ἕως διὰ στολισμὸν τῆς ὀμιλίας των, καὶ εἰς αὐτὰ ἐδιέφερναν ὅταν ἔγραφαν, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν δημῶδη λαόν, μὰ καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους διὰ τί τὰ κατεπεῖγον τοῦ ὀμιλεῖν δὲν συγχωρεῖ τὴ γλῶσσαν νὰ περιπλέκη μὲ τέχνη, νὰ πρωθυστερίζη καὶ νὰ παίζη, καθὼς ἡ εὐκαιρία τοῦ γράφειν συγχωρεῖ τὸ κινδύλι, τὸ ὅποιο ἀκολουθεῖ εἰς κάθε γλῶσσαν, καὶ πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ πάθη ὅμως, τὴν κλίσει καὶ τὴ μορφήν τῶν λέξεων τὰ ἐμεταχειρίζονταν ὅταν ἔγραφαν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Δημοσθένης ἀκριβέστατα, καθὼς τὰ ἐμεταχειρίζονταν ὅταν ὠμιλοῦσαν ὁ παπουτζίης καὶ ὁ ράφτης καὶ ὁ μάγειρας τοῦ καιροῦ τους, καὶ δὲν εἶχαν ξεχωριστὰ κλίσει καὶ σχηματισμὸν οἱ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς κοινούς· καὶ ἡ γερόντισσα ἀποῦ ἐγνώρισε τὸν Θεόφραστο πῶς δὲν ἦταν αὐτόχθωνας, δὲν τὸν ἐγνώρισε ἀπὸ σύνταξι ἢ ἀπὸ κανένα σχῆμα· διὰ τί αὐτὰ ὁ Θεόφραστος καλλίτερα τὰ ἤξευρε ἀπὸ τὴ γερόντισσα, ἀλλὰ βεβαιώτατα τὸν ἐγνώρισε ἢ ἀπὸ προφορὰ ἢ ἀπὸ πάθος καμμιᾶς λέξεως.

• Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο ἀποῦ λέγω καὶ ἐγὼ πῶς πρέπει νὰ κλίνωμεν ὅταν γράφωμεν Ῥωμῆϊκα, καὶ μιμούμαστε δηλαδὴ τὰ πάθη καὶ τὸ σχηματισμὸν ὅπου ἔδωκε ἡ κοινὴ χρῆσι εἰς τὴν γλῶσσαν, ἂν θέλωμεν νὰ γράφωμεν τὴν γλῶσσαν ὅπου ἐπαγγελλομάσθε, καὶ διὰ νὰ διαφέρωμεν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, εἶναι ἄλλα πράγματα νὰ κάμνωμεν εἰδὲ καὶ σχηματίζωμεν ταῖς λέξεις κατὰ τὴν κλίσει τῆς ἑλληνικῆς, δὲν γράφωμεν Ῥωμῆϊκα διὰ τί δὲν ἀκολουθοῦμε τὴ φυσικὴν χρῆσι τῆς γλώσσας· μῆτε ἑλληνικὰ, διὰ τί δὲ ἀκολουθοῦμεν τοὺς συντακτικούς λόγους τῆς ἑλληνικῆς, ἀμὴ γράφωμεν ἓνα μικτὸ τέρας, τὸ ὅποιο ἂν τὸ διαβῶσῃ ἓνας καθαρὸς Ἕλληνας, καὶ ἓνας καθαρὸς Ῥωμαῖος,

μήτε ὁ ἓνας μήτε ὁ ἄλλος θά τὸ γνωρίσουν τί γλῶσσα εἶναι. Ἄμῃ δὲν εἶναι μεγάλη ἐντροπή νὰ καταφρονῶμεν τὴ γλῶσσά μας, νὰ τὴ στοχαζώμασθε βάρβαρη, καὶ φοβούμασθε νὰ τὴ γράψωμεν καθαρὰ καθὼς μᾶς τὴν ἔδωκεν ἡ φύσις, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀνακατόνωμεν μὲ τὴν ἑλληνικὴ διὰ νὰ εἶμασθε ἐξ ἡμισείας βάρβαροι, καὶ νὰ μὴ θέλωμεν νὰ τὴ γράψωμεν καθὼς πρέπει, διὰ νὰ εἶμασθε ἐντελῶς εὐγενεῖς, καθὼς νομίζονται καὶ εἶναι ὅλα τὰ ἔθνη ὁποῦ μιλοῦν καὶ γράφουν τὴ γλῶσσά τους καθαρὰ κατὰ τὴ φύσι καὶ χρῆσίν της;

• Πλὴν τοῦτο δὲν εἶναι νόσος μόνο τῶν Ῥωμαίων· τὸ εἶχαν οἱ Φραντζέζοι ἕως εἰς τὸν ἀπαρασμένο αἰῶνα· τὸ εἶχαν οἱ Γερμανοὶ ἕως προχθές· ὁ πρῶτος Φραντζέζος ὁποῦ ἔκαμε γραμματικὴν εἰς τὴ γλῶσσά του, τόσο ἐμισήθηκε ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τοῦ καιροῦ του καὶ ἐπομένως καὶ ἀπὸ τοὺς κοινούς διὰ τὴν πρόληψιν ὁποῦ εἶχαν εἰς αὐτούς, τόσο λέγω ἐμισήθηκε, ἐπειδὴ ἐσχημάτισε ταῖς λέξεις κατὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν, καὶ ὄχι κατὰ τὴ λατινικὴν, ὡς ὁποῦ ἐφτώχυνε, μὲ τὸ νὰ μὴ ἐγύριζε κανένας νὰ τὸν ἰδῆ, καὶ ἀπέθανε ἀπὸ τὴν πείναν· ὁμοίως καὶ ὁ πρῶτος Γερμανός· ὅμως αὐτὰ τὰ ἔθνη ἐγνώρισαν τέλος πάντων τὴν τύφλωσίν τους, καὶ θαυμάζουν ἐκείνους ὁποῦ ἐκαταφρόνησαν οἱ προπάτορές τους, καὶ τοὺς ἐκθειάζουν διὰ τὴν ὀξύνοιά τους, καὶ τοὺς ἐμυμήθησαν καὶ τοὺς στήνουν κολοσσοὺς εἰς τὰ φιλολογικὰ τους βιβλία· διὰ τί τοὺς ἀνοιξαν τὰ μάτια, καὶ τοὺς ἔδειξαν δρόμο· ὁμαλὸ καὶ σύντομο διὰ νὰ προκλύβουν· ἀμῃ ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι τῶν ἡμιθέων ἐκείνων ἀνδρῶν τῶν ὁποίων καυχούμασθε πῶς ἐκληρονομήσαμεν τὸ πνεῦμα, νὰ εἶμασθε χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Κελτοὺς καὶ Τεύτονας, δὲν εἶναι ἐντροπή μας; ἄς τὸ στοχασθῆ καθένας· καὶ ἐγὼ ἐμβαίνω εἰς τὸ προκειμένό μου. •

Σημειωτέον, ὅτι ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν οὗτοι προσεπάθουν νὰ ἐπιβάλλωσιν ὡς κοινὴν, δὲν ἦτο ἡ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων λαλουμένη, ἀλλ' ἰδίωμα τῆς ἑαυτῶν πατρίδος. Ὅθεν καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπήρесе, καὶ ὑπὸ τῶν λογίων ἐμυκτηρίσθη ὡς γλῶσσα *πακαλίδων* τῆς *Ζαγοράς*. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην καταδίκην, οἱ δύο τοῦ Καταρτζῆ μαθηταὶ μὴ τολμησαντες νὰ ἐκδώσωσι τὴν συνέχειαν τῆς Γεωγραφίας αὐτῶν, πλὴν οὐχ ἦττον ἐμμένοντες ἐν τῇ ἀρχικῇ δόξῃ, ὅτι ἔπρεπε νὰ προτιμηθῆ ἡ ἀπλὴ διάλεκτος, συνέγραψαν ἄλλα βιβλία ἐν κανονικωτέρῳ ὕφει. Οὕτως ὁ Κωνσταντᾶς μεταφράσας ἐν πέντε τόμοις τὰ *Στοιχεῖα* τῆς *Φιλοσοφίας* Φραγκίσκου τοῦ Σοκ:

βίου (1804) προέτεινε τὴν συγκάλεισιν Συνόδου πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος, καὶ τὴν ἴδρυσιν Ἀκαδημίας πρὸς ῥύθμισιν τῆς νεοελληνικῆς γλώττης καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, γράφων οὕτω (σελ. 17—23).

« Γλῶσσαν εἰς τὴν μετέφρασίν μου μετεχειρίσθη τὴν κοινήν, τοῦτ' ἔστιν ἐκείνην, ὅπου καταλαμβάνει ὅλον τὸ γένος μου· ἐπειδὴ ὁ σκοπός μου ἀποβλέπει εἰς φωτισμὸν τοῦ ὄλου, καὶ ὄχι ἐνὸς πολλοστημορίου. Εἶναι, ναί, ῥιζωμένη εἰς τὸ γένος μας μία πρόληψις, ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι ἀνεπιτηδεύα εἰς φιλοσοφίαν. Αὐτὴ ἡ δόξα ἐπεκρατοῦσεν ἕως προχθῆς καὶ εἰς τὰ εὐνομούμενα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι καὶ αὐτοὶ διετείνοντο ὄλοι, ὅτι ἡ μόνη γλῶσσα τῆς φιλοσοφίας ἦτον ἡ λατινικὴ Ὁ καιρὸς ὅμως καὶ ἡ πείρα ἔδειξαν ὅτι τοῦτο ἦτον ἀπάτη, καὶ ὄλαι αἱ γλῶσσαι χωρὶς ἐξαιρέσεων εἶναι ἐπιτηδεύαι καὶ εἰς φιλοσοφίαν, καὶ εἰς γεωμετρίαν, καὶ εἰς φυσιολογίαν, καὶ ἀπλῶς εἰς κάθε μάθησιν⁽¹⁾. Αἱ Μοῦσαι ἰξεύρουσιν ὄλας τὰς γλῶσσας τοῦ κόσμου, φαίνονται ὅμως ὅτι νοστιμεύονται καλλίτερα νὰ ὀμιλοῦν μὲ κάθε ἔθνος εἰς τὴν γλῶσσαν, ὅπου τὸ ἔθνος ἰξεύρει καλλίτερα, τοῦτ' ἔστι τὴν καθωμιλημένην, ὡς ἂν ὅπου αὐτὴ μόνη διεγείρει εἰς τὸ ὄλον τὴν τῶν μαθήσεων ὄραξιν, χωρὶς τὴν ὀποίαν εἶναι ἀνωφελῆ καὶ μουσεια καὶ βιβλία, καὶ ὄλα ὄσα ἐπινοοῦνται εἰς τὴν Μουσῶν οἰκείωσιν. Ἐν ὄσῳ τὰ εὐρωπαϊκά ἔθνη κατεφρόνουσιν τὴν καθωμιλημένην των γλῶσσαν, αἱ Μοῦσαι ἦσαν κλεισμένοι εἰς τὰ μοναστήρια, εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τὰ παλάτια τοῦτ' ἔστι τιφαρίκια, εἰς μόνους ἐκείνους, ὅπου εἶχον καιρὸν καὶ μέσα νὰ οἰκειωθοῦν μετ' αὐτῶν διὰ τῆς λατινίδος. Ἄφ' οὔ ὄμως συνιδόντες τὴν συμβαίνουσαν ἐκ τούτου εἰς τὸ κοινὸν ζημίαν, ἄρχισαν νὰ καλλιεργοῦν κάθε ἔθνος τὴν καθωμιλημένην των γλῶσσαν, καὶ δι' αὐτῆς νὰ προσέρχωνται τῇ φιλοσοφίᾳ, ἔγιναν κοίναί, καὶ σο-

(1) « Τὰ ποιήματα τοῦ Γιακωμάκη, τοῦ Ῥίζου, τοῦ Κάλφουλου, τοῦ Σούτζου, καὶ ἄλλων Βυζαντιῶν, καὶ Σμυρναίων, καὶ Ἰών, εἶναι δείγματα προηλότατα ὅτι ἡ γλῶσσα μας ποιητικῶς ἀρμονικώτερα ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρμονικωτάτην Ἰταλικὴν. Οἱ λόγοι τοῦ Μηνιάτου δείχνουσι ὅτι ῥητορεῖα ὄχι κατώτερα ἀπὸ τὸν Δημοσθένην διὰ τί λοιπὸν, ἀφ' οὔ εἶναι ἐπιτηδεύα εἰς αὐτὰ τὰ πλέον ὀσκολώτερα ὡς πρὸς μίαν γλῶσσαν, νὰ μὴ εἶναι καὶ εἰς φιλοσοφίαν, τὸ ἀπλούστερον καὶ ἀφελέστερον; Ἄλλ' εἶναι πτωχὴ (λέγουσι τινές) ἀλλ' ἡ πτωχία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐδικῆς μας πτωχίας· μὴν ἔχοντες τὰ πλάγματα, ἔπεται ἀναγκαίως νὰ μὴ ἔγωμεν μήτε τὰ ὀνόματά των· ἀφ' οὔ πλουτήσωμεν ἡμεῖς ἀπὸ ἰδέας, πλουτίζεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ λέξεις, ἔχουσα μάλιστα μίαν μητέρα, ἡ ὀποία εἶναι πρόθυμος νὰ τῆς γαρίτῃ πάντοτε ὄτι τῆς χρειάζεται.

βοῦσιν ἤδη διὰ τῆς ἀγορᾶς, διὰ τῶν ἐργαστηρίων, διὰ τῶν στρατοπέδων, διὰ πάσης τάξεως καὶ καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο πρέπει λοιπὸν νὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς, ἂν θέλωμεν νὰ μὴ ἀντιφάσκωμεν ἑαυτοῖς, ὅταν λέγωμεν ὅτι σπουδάζομεν νὰ ἀνακαλίσωμεν τὰς βλοῦσας εἰς τὴν πατρίδα μας.

• Τὰς λέξεις τόσον τὰς τεχνικὰς ὅσον καὶ τὰς ἄλλας, ὅπου μοι ἐχρειάσθησαν εἰς τὸ νὰ ἐκφράσω τὰς ἰδέας τοῦ συγγραφέως μου, ἐσπούδασα νὰ τὰς λάβω ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν μητέρα τῆς ἐδικῆς μας· ἐκείνας ὅμως, ὅπου δηλοῦν ἰδέας νεοφανεῖς, ἀγνώστους εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἠναγκάσθη νὰ τὰς δανεισθῶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίδα, ἢ νὰ τὰς δημιουργήσω παρ' ἑαυτοῦ, πασχίζοντας νὰ τὰς μεθαρμόσω εἰς τὸ φυσικὸν ἰδίωμα τῆς ἐδικῆς μας, κατὰ τοὺς κανόνας, ὅπου καὶ ἄλλοι σοφοὶ καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς μας δίδουν περὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἀπὸ μιᾶς γλώσσης εἰς ἄλλην λαμβανομένων λέξεων. Τὸ πλῆθος ὅμως τῶν νεοφανῶν ἰδεῶν, ὅπου ἀναφύονται καθ' ἑκάστην εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ὅσα *gύλλα καὶ ἀνθεα ἦμος*, καὶ ὅπου κατασταίονιν καὶ αὐτῶν τῶν Εὐρωπαίων τὰ λεξικά ἀπὸ μίαν ἡμέραν ἕως ἄλλην ἀτελεῖ· ἢ ἡμετέρα πτωχία, μᾶλλον δὲ εἶπειν παντελεῖς ἔνδεια εἰς ἀκριβῆ λεξικά τόσον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅσον καὶ τῆς ἐδικῆς μας, μοῦ ἀφαιροῦν κάθε ἐλπίδα τοῦ νὰ καυχηθῶ, ὅτι εἶμαι ἀναμάρτητος καὶ εἰς τοῦτο.

• Ὅσον δὲ διὰ τὸ ὕφος τῆς γλώσσης, ὅπου μετεχειρίσθη, τὴν μὲν ὄλην ὕφην τοῦ λόγου ἐσπούδασα τὸ κατὰ δύναμιν νὰ τὴν κάμω καθαρὰν, σαφῆ καὶ ὁμαλὴν, καθὼς πρέπει, στοχάζομαι, νὰ ὑφαίνεται κάθε βιβλίον, ὅπου ἐπαγγέλλεται νὰ διδάξῃ, καὶ ὄχι νὰ τέρψῃ· εἰς τὸν σχηματισμὸν, καὶ τὴν κλίσιν τῶν λέξεων, ἐφύλαξα καὶ ἄκων παντοῦ τοὺς τύπους τῆς Ἑλληνικῆς, ἐξαίρουμένων ὀλίγων τινῶν, ὅπου αἰσθάνομουν ὅτι ἤθελαν προξενῆ ἀηδίαν, ἂν ἐσχηματίζοντο ἑλληνικά. Εἰς τὴν σύνταξιν τέλος ἠκολούθησα τοὺς κανόνας τῆς γλώσσης, ὅπου ἔγραφον· καὶ μοι φαίνεται ὅτι δὲν ἠμποροῦσα νὰ κάμω ἄλλῶς, ἐκτός εἰμὴ ἂν ἤθελα νὰ σχηματίσω μίαν γλῶσσαν ἀνυπόστατον εἰς τὴν φύσιν ('). Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν

(') « Τὸ γένος μας ἀφ' οὗ ἔγασε (φεῦ!) ὄλα τὰ καλὰ, ἔγασε μαζί με αὐτὰ καὶ τὴν γλῶσσαν του· δὲν ἔγασεν ὅμως καὶ ἐκεῖνο τὸ δὲν ἰξεύρω πῶς νὰ τὸ ὀνομάσω, ὅπου τὸ θύωσεν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ νὰ ζητῆ πάντα τὰ ὑψηλὰ. Ὅθεν οἱ ἐδικοί μας,

θέλω ἀρέσει εἰς πολλοὺς, καὶ μάλιστα τοὺς λογίους τοῦ γένους μου, οἱ ὅποιοι μὴ ἔχοντες μίαν κοινὴν γραμματικὴν νὰ διευθετῆ τὴν γραφίδα των, ἔχουν καθ' ἓνας εἰς τὴν κεφαλὴν του μίαν ἰδίαν, σχηματισμένην κατὰ τὴν ἰδίαν του, καὶ κατ' ἐκείνην οὐ μόνον γράφουν, ἀλλὰ καὶ σταθμίζουσι καὶ κρίνουσι καὶ κατακρίνουσι τὰ τῶν ἄλλων πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν λέγω ἄλλο, εἰμὴ ὅτι καθὼς καθ' ἓνας διατίθεται ὅτι ἡ γραμματικὴ του εἶναι ἡ καλλιτέρα, καὶ ἔχει δὲν ἡξίωμα πῶθεν λαβὼν τὸ δικαίωμα νὰ τὴν προτιμᾷ ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων, οὕτως ἔχω καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μέρει μου τὸ δικαίωμα τοῦλάχιστον νὰ μὴ καταφρονῶ τὴν ἰδικήν μου, τὴν ὁποίαν καυχῶμαι μάλιστα ὅτι ἐσπούδασα νὰ τὴν ἐξαντλήσω ἀπὸ τὴν χρῆσιν, ἥτις ἐστὶ φύσις τῆς γλώσσας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει ἀναντιρρήτως νὰ πηγάζῃ ἡ γραμματικὴ κάθε γλώσσας.

μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν, θέλοντες νὰ γράψουσι καμμίαν ἐπιστολήν, ἢ ἄλλο τι παρόμοιον, ἐπέθιζον ἐπεῖνο, ὅπου καθάινει ἓνας ἀετὸς, ὅπου ἔχει τὰ πτερὰ κομμένα· δοκιμάζει ὁ ἄετος νὰ ὑψωθῆ ἕως εἰς τὰ νύφη καθὼς πρότερον, ἀλλὰ μὴ ἔχοντας τὰ πτερὰ, ἐν τῷ ὑψοῦσθαι πίπτει κατὰ γῆς, καὶ ἐν τῷ πίπτειν πασχίζει εἰς μίτην νὰ ὑψωθῆ. Καὶ οἱ ἰδιοὶ μας θέλοντες ἐν τῷ γράφειν νὰ ὑψωτοῦν ἕως ἐκεῖ, ὅπου ὑψόντο ὁ Θουκυδίδης καὶ Δημοσθένης, χωρὶς νὰ ἔχουν τὰ πτερὰ καὶ τὰ νύφη τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Θουκυδίδου, ἐν τῷ ὑψοῦσθαι ἐπιπτοῦν, καὶ ἐν τῷ πίπτειν, πασχίζοντας νὰ ἀνψωθῶν, ἐγέννησαν τὸ ὕψος αὐτὸ, ὅπου δοκιμάζουσι τὴν σήμερον μηροδέξερρον· τὸ ὅποιον κρίνοντας τινὰς μὴ ὀρθὸν λόγον, εἶναι μία γλώσσα ἀνυπαρξτος εἰς τὴν φύσιν· ἐπειδὴ δὲν εἶναι μήτε ἑλληνικὴ, μήτε κοινὴ· εἶναι καθαρὸς τραγέλαφος, εἶναι ἓνα τέρας ἔτοπον, εἶναι καὶ ἀπὸ τὸ δοῦναι του κατὰπτυστον· ἀλλὰ κατὰ τύχην ὅπου εἰς τοῦτο θέλουσι νὰ γράφουσι οἱ περισσότεροι, καὶ μάλιστα οἱ ἀστυτέροι τοῦ γένους μας, καὶ ὑπομονή, ἐν περιώριζον τὴν χρῆσιν του εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους μόνον ἐπιστολάς, τὸ ἀκαιτοῦν πικρῶς καὶ εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία· θέλουσι νὰ τὸ πάμουν κανὼνα γενικῶν τῆς καθομιλημένης γλώσσας μας. Ἐγὼ δὲμος ποτὲ δὲν θέλω συγκατανοῦσαι εἰς ταύτην τὴν ἔτοπον γνώμην. Ἰξίρω ὅτι ἡ γλώσσα ὅπου ἠμιλῶ σήμερον, δὲν εἶναι ἐκείνη, ὅπου ἠμιλοῦσε ποτὲ ὁ Δημοσθένης καὶ Θουκυδίδης· ἰξίρω ὅτι ἡ γλώσσα μου διαφέρει ἀπὸ τὴν τοῦ Θουκυδίδου, ὅσον ἡ γλώσσα τοῦ Σοφοῦ ἀπὸ τὴν τοῦ Ἀττικῶ καὶ Κικέρωνος· ἰξίρω ὅτι ἡ γραμματικὴ κάθε γλώσσας ἀρύεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν γλώσσαν, καὶ ἡ γραμματικὴ, ὅπου κανονίσει ἐκεῖνα, ὅπου δὲν ἔχει ἡ γλώσσα, δὲν εἶναι γραμματικὴ τῆς γλώσσας, περὶ ἧς ὁ λόγος· ἀλλὰ εἶναι μιᾶς γλώσσας ἀνυποστάτου. Ἔπος με πηρόδους Θουκυδίδους καὶ Δημοσθενείας, διακεκομμένας μὴ ἓνα μόριον ὁ ποῦ καὶ νὰ, καὶ τὰ παρακλήσια, εἶναι ὕψος ἔτοπον, εἶναι δεῖγμα ἀμαθείας καὶ ἀνηγρίας. Λέγω ἀναφανδὸν τὴν γνώμην μου, καὶ ἀναδέχομαι νὰ τὴν ἀπρεντεύσω, ἐπὶ κριτῶν τῶν ἀκαθηματικῶν τῆς σοφῆς Εὐρώπης. Ἐδῶ ἴσως φάνομαι ἔτοπος· ὅταν δὲμος ἐκτίσω τὴν δόξαν μου εἰς τὰ ἄδικα τῆς ἄκρας, εἶμαι βίβρακος ὅτι· θέλω λάβῃ τὰ νικητήρια. »

Ἡ εὐχὴς ἔργον ἦτον νὰ ἔχωμεν μίαν γραμματικὴν καὶ ἓνα λεξικὸν τῆς γλώσσης μας, τοῦτ' ἔστιν ἓνα κοινὸν κανόνα, πρὸς τὸν ὅποιον νὰ κανονίζόμεθα ὅλοι, καὶ νὰ μὴ ἀστατῶμεν καὶ διαφωνῶμεν πρὸς ἀλλήλους, ἀκολουθοῦντες καθένας τὴν φαντασίαν-του· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἐνὸς ἢ δύο. Εἰς τοῦτο χρειάζεται συνόδος τοῦλάχιστον πέντε καὶ ἕξ ἀνδρῶν πεπαιδευμένων, διαφόρων τόπων, διαφόρων σχολείων, ἀπηλλαγμένων πάσης ἄλλης φροντίδος καὶ ἀσχολίας, καὶ ἀφιερωμένων ὅλως δι' ὄλου εἰς τοῦτο καὶ μόνον. Ἡ γλώσσά μας εἶναι τρόπον τινα ἐν τῷ γίνεσθαι· διὰ νὰ κανονισθῇ καθὼς πρέπει χρειάζεται ἀπέψις πολλή, παρατήρησις ἀκριβής· χρειάζονται συμβούλια, διαλέξεις, συζητήσεις, ἀλληλογραφίαι πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ πεπαιδευμένους Ἑλληνας καὶ ἀλλογενεῖς (εἰ δεῖοι). Ὅθεν τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὸ προσμένωμεν ἀπὸ μόνους τοὺς σπουδαίους καὶ λογίους τοῦ γένους μας, οἱ ὅποιοι ζῶσι διεσπαρμένοι ἓνας ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ, καταγιγνώμενοι εἰς τὸ νὰ κερδίζουσι τὸν ἐπιούσιον. Πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς ἄλλους τινάς, οἱ ὅποιοι νὰ ἔχουσι καὶ προαίρεσιν καὶ δύναμιν νὰ εὐεργετήσουσι αὐτὴν τὴν μεγαλωτάτην εὐεργεσίαν τὸ γένος· πρέπει νὰ τὸ ἐλπίσωμεν ἀπὸ ἐκείνων, οἵτινες χωρὶς τινος παρακίνησιν, χωρὶς τινος ἱκεσίαν, αὐτεπάγγελτοι ἐκθέουσι τὸν πλοῦτον τους εἰς σύστασιν σχολείων, εἰς μισθοδοσίας διδασκάλων, εἰς ἐκδόσεις βιβλίων, εἰς πάντα ἀπλῶς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν τοῦ γένους βελτίωσιν. Ὑμέτερον τὸ κατόρθωμα, πανέκλαμπροι ἡγεμόνες, εὐγενεῖς ἄρχοντες, λείψανα τῆς παλαιᾶς εὐκλείας τοῦ γένους· ὑμέτερον τὸ ἔργον, θεοφιλεῖς ἄρχιερεῖς, ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ, ἐπιτετραμμένοι τὴν προστασίαν τῶν λογικῶν προδότην ὑμέτερον τὸ ἔργον, πλούσιοι ἔμποροι· ὑμέτερον τὸ ἔργον φιλόκοινοι καὶ φιλοπάτριδες Ζωσιμάδαι, καὶ Καπλάναι· ὑμεῖς φαίνεσθαι ὅτι ἀγωνίζεσθε νὰ ἀνακαλέσητε εἰς τὸ γένος τὴν ἀρχαίαν δόξαν καὶ τῶν μαθήσεων, ἀμιλλώμενοι ποῖος ποῖον νὰ ὑπερβῇ εἰς τοῦτο τὸ μέγα κατόρθωμα. Τὰ μέσα τούτου φαίνονται πολλά· τὸ ἀληθινὸν ὅμως εἶναι ἓνα· μετεχειρίσθητε διὰ τὰ ἄλλα, καὶ μάλιστα τὰ δαπανηρότερα, καὶ τὸ εὐκολώτερον σὰς ἐλάνθασε. Τὸ μόνον μέσον, ὅπου ἐφώτισεν, ἐσώφισε, καὶ ἐπρόκοψεν ὀλικῶς τὰ πεφωτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, εἶναι αἱ ἀκαδημίαι τῶν καθωμιλημένων γλωσσῶν τοῦ κάθε ἔθνους. Ἡ καλλιέργεια τῆς γλώσσης ἐνὸς ἔθνους, καλλιεργεῖ καὶ πλουτίζει τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους· τὸ λέγει ὁ Δάκιος, ὁ Κορυλλιάς· τὸ λέγουσι ὅλοι οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης· τὸ ἔθνος

ὅπου ἀμελεῖ τὴν γλῶσσαν τοῦ, δὲν ἔχει γλῶσσαν, εἶναι αὐτό-
 χρημα βουδόν· αἱ ξέναι γλῶσαι εἶναι ἀκίστει δραγουμέναι· τοῦτο τὸ
 ἐθεοβαίωσεν ἡ κείρα εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ὅπου τὸ ἔκαθον. Τὸ μόνον λοι-
 πὸν μέσον ὅπου ἔμπορεῖ νὰ βελτιώσῃ καὶ τὸ ἰδικόν μας γένος, εἶναι
 μία μικρὰ πρὸς τὸ πρὸν Ἀκαδημία, συστημένη εἰς ἓνα τόπον ἀρμό-
 διον· τοῦτο δὲ ἴσθιν ἓνα σύστημα ἀνδρῶν πεπαιδευμένων, εἰδημόνων
 καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ἄλλων ξένων γλωσσῶν, ὅχι νὰ παραδίδουν
 μαθήματα καὶ ἐπιστήμας (δὲν εἶναι οὗτος ὁ τρόπος τῆς βελτιώσεως
 μας) ἀλλὰ νὰ καλλιεργήσων τὴν γλῶσσαν μας (τοῦτο εἶναι ἡ βῆσις
 καὶ τὸ θεμέλιον), νὰ συγγράφουν δὲλαδὴ τὴν γραμματικὴν τῆς, νὰ
 κέρσων τὸ λεξικόν τῆς, νὰ συγγράφουν τὰ ἀναγκαῖα διδακτικὰ βι-
 βλία· νὰ μεταφράσων ἀπὸ τὰς σοφῆς διαλέκτους τὰ μεθοδικὰ βιβλία,
 ὅπου χραιζῶνται εἰς τὴν παιδαγωγίαν, διὰ νὰ εἰκῶ ἔτζι τοῦ γένους,
 ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἀλφαβητάριον, καὶ προβαίνοντας βαθμηδὸν ἕως
 εἰς τὰς ὑψηλοτέρας μαθήσεις· νὰ κοσμιώσων τοὺς Ἑλληνας συγγρα-
 φεῖς, καὶ ἄλλους μὲν νὰ μεταφράσων εἰς τὴν γλῶσσαν μας, ἄλλοι
 δὲ νὰ σχολιάσων καὶ νὰ διαλεσκάνων, διὰ νὰ ἔμπορῃ τοῦ λοιποῦ νὰ
 ἐγκύπτῃ εἰς αὐτοὺς μὲ καρποφορίαν ὁ βουλούμενος, καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ
 συνάξων ἓνα πλῆρες καὶ ἀκριβὲς Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης
 ὅπου μᾶς εἶναι ἀναγκαῖον περισσύτερον ἀπὸ τὸ ἀναπνεῖν, καὶ μᾶς
 λείπει· νὰ συγγράφουν βιβλίον καθ' αὐτὸ διδακτικόν τοῦ τρόπου, καθ'
 ὃν πρέπει νὰ παραδίδωνται μὲ καρποφορίαν τόσον ἡ καθωμιλημένη
 γλῶσσα, καὶ τὰ λοιπὰ μαθήματα, ὅπου ἀνήκουν εἰς τὰ κοινὰ καὶ
 κατώτερα σχολεῖα, ὅσον ἡ Ἑλληνικὴ, καὶ τὰ ὑψηλότερα μαθήματα,
 τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰ ἀνωτέρω σχολεῖα· νὰ δώσων ἐν ἐνὶ λόγῳ κανό-
 νας εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς σπουδῆς, καθὼς κάμνουν ὅλα τὰ σοφὰ τῆς
 Εὐρώπης γένη. Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον μέσον, ὅπου ἔμπορεῖ νὰ κάμῃ
 εἰς τὸ γένος μας ἐκεῖνο, ὅπου ἐπιθυμεῖτε ὅσοι φιλογενεῖς καὶ διάπυ-
 ροι ζηλωταὶ τῆς ἑλληνικῆς εὐκλείας· τὰλλα πάντα εἶναι θεραπείαι
 ἐπιπόλαιαι· ἐρωτήσατε ὅλους τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ δὲν θέ-
 λων οἷς δεῖξαι ἄλλο ἀπὸ τοῦτο. Τοῦτο λοιπὸν, ὅποιος ἀποφασίσῃ
 νὰ τὸ κάμῃ, θέλει στήσῃ κολοσσὸν αἰώνιον τοῦ ζήλου του, τῆς κα-
 λοκάγαθίας του, τοῦ ἀθανάτου ὀνόματός του. »

Μετὰ δύο ἔτη (1806) ὁ αὐτός Κωνσταντᾶς μετὰ τοῦ ἐξ Ἀμπελα-
 κίων Ζήτου Κάδρα μετέβρασαν τὰ Στοιχεῖα τῆς Γενικῆς ἱστορίας τοῦ
 Μιλλιὸτ ἐν ὑμῖν ἠμελωτέρῳ, ὡς δεῖκνυται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς.

« Ἡ Εὐρώπη ἐπλούτει ἐκ πολλοῦ χρόνου ἱστοριῶν γενικῶν, μερικῶν, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων· αἱ βιβλιοθήκαι τότεν αἱ δημόσιαι, ὅσον καὶ αἱ κατὰ μέρος ἦτον πλήρεις πραγματειῶν τοῦ τοιοῦτου γένους καὶ ἐπιτετημένων καὶ ἐκτεταμένων· οἱ φιλόλογοι μ' ὄλον τοῦτο ἐπαραπονοῦντο ἕως προχθές, ὅτι ἔλειπεν ἀπὸ τὰ τῆς φιλολογίας ἀρχεῖα μία πλήρης καὶ ἀκριβῆς ὁδὸς τῆς γενικῆς ἱστορίας, ἥτις ἐκκλίνουσα τὰ δύο ἄκρα, τὴν ἄγαν δηλονότι βραχυλογίαν καὶ μακρολογίαν, νὰ περιέχῃ τὰ ἀπλᾶ, ἐδριῖτα, ἀκριβῆ καὶ καθαρὰ στοιχεῖα τῆς καθόλου ἱστορίας, καὶ νὰ χρησιμεύῃ ὡς μίτος Ἀριάδνης εἰς τοὺς διερχομένους τὸν δυσδιεξήτητον τοῦτον λαβύρινθον. Ὅλοι ψαθάνοντο τὴν ἑλλειψὶν ταύτην καὶ παρεκελεύοντο ἀλλήλους ἐπὶ τὸν ἐπωφελεῖ οὐχ ἦττον ἢ ἐπίδοξον τοῦτον ἀγῶνα, εἰς τε τὰς φιλολογικὰς ἐφημερίδας, καὶ εἰς τὰς ἀκαδημαϊκὰς διατριβάς· καὶ ἠγωνίσθησαν μὲν πολλοὶ, ἔλαβε δὲ κοινῇ ψήφω ὅλης σχεδὸν τῆς Εὐρώπης τὸ βραβεῖον Κλαύδιος Φρηγκίσκος Σαβέριος ὁ Μιλλιότ, ὅστις κατάρθωσε νὰ συνθέσῃ στοιχειώσιν τῆς ἱστορίας πλήρη καὶ ἀκριβῆ, σύγγραμμα κλασικὸν καὶ ἄξιον παρὰ πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ τοιοῦτου εἶδους νὰ εἶναι ἐγχειρίδιον τῶν διδασκάλων, καὶ θεμέλιον τῆς παιδείας τῶν νέων πάσης τάξεως καὶ καταστάσεως.

« Τοῦτο δὴ τὸ σύγγραμμα τὸ ὁποῖον ἐσπευσαν, ὡς ἀνέκυψεν εἰς φῶς, νὰ τὸ μεταφράσῃ καὶ οἱ πλουτοῦντες τοιοῦτῶν πραγματειῶν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν διάλεκτον, κόνων καὶ δαπάνης ἀπειθήσαντες ἐπροθυμοποιήθημεν νὰ τὸ μετοχτετεύσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, συνεισάγοντες εἰς τὴν φιλολογίαν τοῦ γένους μας εἶδος μαθήσεως, τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τὰ πεφωτισμένα γένη τῆς Εὐρώπης ἐπέχει τὴν πρώτην τάξιν τῶν μαθημάτων, καὶ νομίζεται εἰκότως στοιχειῶν καὶ βᾶσις τῆς τῶν νέων παιδείας, εἰς ἡμᾶς δὲ παραμελεῖται καὶ ἀγνοεῖται σχεδὸν καὶ μέχρις ὀνόματος. »

Αἱ περὶ γλώσσης δοξασίαι τοῦ ἀθηναελοῦς ἐμείνου διδασκάλου, ἐκ καθαρᾶς ἀπορρέουσαι πεπωθήσεως σεβασταὶ καθίστανται. Ἀλλὰ τί νὰ εἰπωμεν περὶ τοῦ ἀστάτου Φιλιππίδου, ἄλλατε μὲν δογματικῶς συνηγοροῦντος ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἄλλατε δὲ ἐπαδεικτικῶς συγγράφοντος ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἰδιώματι;

Ἐν ἔτει 1801 ὁ τελευταῖος οὗτος μεταφράσας τὴν Λογικὴν τοῦ Κονδιλιάκ γράφει καὶ ταῦτα ἐν τῷ προλόγῳ.

« Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἐμεταφράσθη εἰς τὴν ὠμιλημένην ἑλληνικὴν διά-

λεκτον, και ἡ ὁμιλημένη ἑλληνικὴ διάλεκτος, κακῆ μας τύχη, ὑστερημένη ἀπὸ γραμματικὴν και ἀπὸ λεξικόν, εἶναι μία διάλεκτος δύσκολος διὰ τὴν ἀσθένειαν τινῶν ὅπου διεγείρονται διαιτηταί τῆς και τὴν καταδικάζουν χωρὶς νὰ ἐπερίδωνται εἰς κανέναν ὀρθὸν λόγον, ἀλλ' εἰς τὰς προλήψεις τους και τὰς κακὰς τους ἔξεις. Ὁ γράφων δὲν ἠξέουε πλεον πῶς νὰ γράψῃ διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς ὄλους. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραιτηθῆ και νὰ ρίψῃ μακρὰ τὸν κάλαμον ἢ τὸ πτερόν; Ὅχι. Πρέπει νὰ γράφῃ ἀκολουθῶντας ὄχι τὰ λόγια τῶν συζητικῶν, ἀλλ' ἀκολουθῶντας τὸν ὀρθὸν λόγον. Ὁ ὀρθὸς λόγος, ἂν αἰσθανώμεθα ὀρθά, μᾶς προστάζει νὰ γράφωμεν μὲ τὸν τρόπον ὅπου νὰ εἴμαστε καταληπτοὶ εἰς πολλούς. Εἴμαστε ἄρα ἀναγκασμένοι νὰ ἀκολουθῶμεν τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, νὰ γράφωμεν δηλαδὴ καθὼς ἐκφράζομασθε ὁμιλοῦντες, και ὄχι καθὼς δὲν ἐκφράζεται κανένας· ἐπειδὴ οὕτως ἠθέλαμεν γράφῃ εἰς μίαν γλώσσαν παντάπασι φαντασιώδη και γελοίαν, νὰ παρατηρῶμεν νὰ εἴμαστε κανονικοὶ, κιτάζοντες δηλαδὴ τὴν γραφομένην διάλεκτον, ὡς μίαν διάλεκτον ὅπου πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὡς γλώσσαν μας, και ἀκολούθως νὰ σπουδάζεται. Ἐγὼ τοιαύτης γνώμης εἶμαι, και ἂν φαίνομαι εἰς τινὰς ὅτι παραλογίζομαι, αὐτοὶ οἱ τινὲς δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι, παρά τινες συνθετικοὶ και δὲν παραξενεύομαι.

• Ἐδὼ ἠμπορεῖ τινὰς νὰ μὲ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἔνστασιν. « Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὅπου λέγεις ὅτι εἶναι γραμμένον καθὼς ἐκφράζομασθε βλέπει τινὰς πολλὰς λέξεις ὅπου δὲν εἶναι σχηματιζόμεναι μήτε τονοσμενῖαι καθὼς τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ὁμιλημένη γλώσσα. Βλέπει τινὰς λέξεις ὅπου δὲν εἶναι συνειθισμέναι παντάπασι εἰς τὴν ὁμιλημένην γλώσσαν. Βλέπει τινὰς φράσεις κτλ. » Εἶπα ἀνωτέρω, ὅτι δὲν ἔχομεν μήτε γραμματικὴν μήτε λεξικὸν εἰς τὴν γλώσσαν μας, και εἶπα συνεπτυγμένως τὸ πᾶν. Νὰ ἀναπτύξω τὸν στοχασμὸν μου μὲ ὄλας τὰς παραστάσεις και περιστάσεις, μὲ ὄλας τὰς καταφάσεις, και ἀποφάσεις, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ. Δὲν λέγω λοιπὸν, εἴμῃ τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια.

• Τὰ γλωσσηματικὰ πρῶτον, πρέπει νὰ ἀπορρίβθουν ἀπὸ τὰ βιβλία, και ἀπὸ αὐτὰ, αἱ λέξεις ὅπου μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων, ὁ Θεόφραστος κτλ. προτιμητέαι. Εἰς τὰ ἀμφίβολα ἢ εἰς τὰ νέα πράγματα πρέπει νὰ προκρίνωμεν τὸ κοινότερον γλωσσηματικὸν και ἐδικὸν μας, ἢ διὰ τῆς παραγωγῆς ἢ διὰ τῆς συνθέσεως

νὰ κάμωμεν νέας λέξεις. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων, ὁ Θεόφραστος, ὁ Ἰπποκράτης, ὁ Γαληνός, ὁ Πολύβιος, ὁ Πλούταρχος κτλ. δὲν πρέπει νὰ λείπουν ἀπὸ τὸ πλάγι ἐκείνων ὁποῦ γράφουν εἴτε εἰς τὴν ὠμιλημένην Ἑλληνικὴν, εἴτε εἰς τὴν μὴ ὠμιλημένην. Ἡ γλῶσσα μας δευτέρον, εἶναι ἀκαλλιέργητος, καὶ ἂν πέρνωμεν μὲ καλὴν ἐκλογὴν φράσεις ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν, τὴν στολιζόμεν καὶ τὴν πλουτίζομεν. Εἰς τοὺς σχηματισμοὺς τρίτον, πρέπει νὰ εἴρασθε πολλὰ προσεκτικοὶ διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς ἀπεράντους ἀνωμαλίας· ἐπειδὴ ἀνωμαλίας, εἶναι ἓνα ἐλάττωμα μεγάλον τῶν γλωσσῶν. Δὲν εἶναι ἡ φύσις ὅπου τὰς ἔκαμεν, ἀμὴ εἶναι ἡ φαντασία ὁποῦ καποζήλως τὰς ἐβρίψε μέσα εἰς τὰς γλώσσας διὰ νὰ τὰς συγχίση. Ἡ γλῶσσα ἡ καλλιτέρα εἶναι ἐκείνη ὁποῦ ἔχει ὀλιγωτέρας ἀνωμαλίας, καὶ ἡ καλὴ ἐκείνη ὁποῦ δὲν ἔχει τελείως. Τέταρτον, αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι ἔχουν τὰς γλώσσας τοὺς· κατ' ἄλλον λόγον, ἀπλῶς ὅταν γράψῃ τι-νὰς τὸν ἔρχονται ἰδέαι καὶ ἔννοιαι ὁποῦ δὲν εἶναι κοιναί, εἰς ἡμᾶς μάλιστα διὰ νὰ ἐκφρασθῇ, μεταχειρίζεται καὶ λέξεις μὴ κοινὰς. Οἱ φιλαναγνώσται ὅμως μὴ πλουτιζόμενοι ἀπὸ ἰδέας καὶ ἔννοιαι, πλουτίζονται ἐν ταῦτῳ καὶ ἀπὸ λέξεων. *Μοῖρα*, λόγου χάριν, εἰς τὰ ἐπιλοιπα ἔθνη τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ οἱ βάρβαροι ἠξοῦρουν τι θεὸν νὰ εἰπῇ, εἰς ἡμᾶς ὅμως ἀγνοοῦν καὶ πολλοὶ ὁποῦ ἐσπούδασαν πολλοὺς ἑταυτούς. Πρέπει πρὸς τοῦτοις νὰ ἀπορρίπτεμεν καὶ τινὰς λέξεις διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς τοὺς παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν παραλογισμοὺς. Τὸ εἰς λόγου χάριν προτιμητέον ἀπὸ τὸ *μερικοί* κτλ. Τοὺς κανόνας ὁποῦ εἴρα ἔδωκα βέβαια δὲν τοὺς ἐφύλαξα ἀκριβῶς. Αἱ κακαὶ ἔξεις εἶναι ἡ αἰτία, καὶ πρέπει νὰ τὰς ἀποβάλωμεν. »

Ὅτι δὲ τραγέλαφος ἦτο ἡ γλῶσσα, τῆς ὁποίας τὸν κανονισμόν ἐπηγγέλλετο ὁ Φιλιππίδης, δεικνύται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ συγγραμμάτι διατριβαί τινες ἀπροσδοκῆτως εἶναι γεγραμμένοι ἐν ἀρχαί-ζοντι ἰδιώματι, ὡς ἡ πρὸς τὸν Ἀλαμβέρτον ἀπάντησις τοῦ Κονδυλίου, καὶ τὸ περὶ διδασκαλείων, ἐξ ὧν παρατιθέμεθα τὰ προόμια.

« Αἱ μὲν γνώσεις ἐκ τῶν αἰσθήσεων, τὰ δ' αἰσθήματα οὐδὲν ἄλλ' ἢ τρόποι τοῦ εἶναι ἡμέτεροι. Τῷ τρόπῳ τοίνυν ἔξω ἑαυτῶν βλέπειν ἔχομεν σώματα; καὶ γὰρ δοκεῖ τινόντι ὡς οὐδὲν ἕτερον παρὰ τὴν ἑστέραν ψυχὴν εἰδοποιημένην διαφόρως βλέπειν ὀφείλομεν. »

« Τῶν ἐπ' ὠρελείᾳ τοῦ κοινοῦ ἰδρυμάτων οὐδεὶς ἐστὶν ὁ ἀμφιβάλλων ὅτι τὰ ἀξιολογώτερα, τὰ κοινωφελέστερα πάντων, μᾶλλον

δ' εἰπεῖν τὰ ἀναγκαιότερα καὶ ἐπομένως, οἷς πρώτως προσήκει τὰ φιλάνθρωπα ἡγεμόνων καὶ ἀπλῶς τῶν προυχόντων διμματα τρέπεσθαι, τυγχάνουσι ἐκεῖνα ἄπερ ἐπὶ τῇ τῶν νέων παιδείᾳ ἀφόρισται. Παιδείαν δὲ λέγοντες, ἐνὶ λόγῳ καὶ συνεπτυγμένως τὸ ἀξιόλογον αὐτῶν ὄλον καὶ τἀναγκαῖον ἐκφράζομεν. . .

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ἀρχαίζοντι ἰδιώματι συνέγραφε μετὰ δεκαπενταετίαν ὁ Φιλιππίδης καὶ τὴν τετράτομον Ἱστορίαν καὶ Γεωγραφίαν τῆς Ῥουμανίας, δι' ἀοριστολογιῶν ἐν ἐπιλεγομένοις ἐπιτεθεὶς κατὰ πάντων τῶν διδασκάλων, καὶ ἰδίως τῶν συντακτῶν τοῦ Λογίου Ἐρμού, καθαρῶς ὁμῶς μὴ δικαιολογήσας τὴν νέαν ταύτην περὶ τὴν γλῶσσαν καινοτομίαν αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1817 μεταγλωττίσας τὰ *Φιλιππικὰ τοῦ Τρόγου εἰς τὴν αἰολοδωρικὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον*, ἔγραψεν ἐν ἐπιλεγομένοις καὶ ταῦτα εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοπούλου οὕτως ὀνομασθείσης ἀπλῆς διαλέκτου.

• Τὸ βιβλίον τοῦτο τὸ ἐκδίδω εἰς τὴν γλῶσσαν ὅπου ὁμιλῶ μ' ἦταν εὐκολώτερον νὰ τὸ γράψω ἀττικά ⁽¹⁾. Πλὴν δὲν θέλησα διὰ λόγους καταληπτοῦς ἀπὸ τοὺς φρονίμους, καὶ βαρστοῦς καὶ εἰς ἐμένα καὶ εἰς ἐσένα, φίλε· εἰς τὴν γλῶσσαν, λέγω ὅπου ὁμιλῶ, ὅχι παραδολὰ καθὼς κάμνουν ἄλλοι, ἀνακατόνοντας τὴν μίαν μὲ τὴν ἄλλην, καὶ σκεπάζοντας οὕτω τὴν ἀγνοίαν τοὺς καὶ εἰς ταῖς δύο· ἀλλὰ καθαρὰ αἰολοδωρικὰ, ὅσον ἠμπορῶ. Αἰολοδωρικὰ λέγω· ἐπειδὴ πρέπει ἄφευκτα καὶ ἀπαραίτητα, σωφρονῶντας, νὰ δόσωμεν μίαν ὀνομασίαν προσδιοριστικὴν τῶν ἑλληνικῶν ὅπου ὁμιλοῦμεν, διὰ τί εἶναι καὶ αὐτὰ ἀναμφίβολα καὶ ἀναντιρρήτα, μία διάλεκτος ἑλληνικὴ, καὶ ἴσως ἡ παλαιότερη· καὶ ἃς λέγουν ὅτι θέλουσι τινές, ὑβρίζοντας τὸν ἑαυτὸν τοὺς οἱ ἄθλιοι. Ὁμολογῶ ὅτι χωλαίνω καὶ δυσκολεύομαι εἰς τὸ νὰ γράψω τὴν γλῶσσαν καθὼς πρέπει· βιβλία γραμμένα εἰς αὐτὴν καὶ λεξικὸν δὲν εἶναι, μὲ ταῖς ἀρχαῖς τῆς, μὲ τὸ ἰδιώμα τῆς, κατὰ τὴν φύσιν τῆς· ὅσοι γράφουν, γράφει κάθε ἓνας κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ· ταῖς κοιναῖς ἀρχαῖς, ταῖς καταφρονοῦν ὡς βάρβαρας τάχα, ἂν καὶ ὁμιλῶντας, ταῖς μεταχειρίζονται. Ἄπ' ἐδῶ ἓνας κυκεῖνας ἑπιπαστικὸς καὶ φρικοποιὸς εἰς ἐκεῖνους ἵπου θέλουσι νὰ τὴν

(1) Τὸ ἀττικά τὸ ἐλαμβάνω ἐδῶ πλατύτερα, καὶ προλαμβάνω, λέγοντας οὕτω, ταῖς δούσεταῖς ἐνστάσεσι ὅπου ἠμποροῦν νὰ μὲ κάμνουν τινές. Ἔστερα καμμὲν διάλεκτος ἑλληνικὴ δὲν γράφηκε καθαρὰ εἰς τὰ κεῖτὰ κἄν.

σπουδάσουν. Τοῦτο κάμνει και τὴν δυσκολίαν ὅταν τινὰς θέλῃ νὰ τὴν γράφῃ· τοῦτο κάμνει κ' ἐμένα νὰπαντῶ δυσκολίας εἰς τὴν γραφὴν τῆς ἡξεύρει τινὰς καλὰ και πληρέστερα τὴν γλῶσσαν του, ὅταν διαβάξῃ γραμμένα βιβλία μὲ ταῖς ἀρχαῖς τῆς Ἀκροάσου παρακαλῶ, ὅσους ὁμιλοῦν, και θαῖδῃς πύσον διαφορετικῶς τὴν ἀνακατόνουν μὲ ξέναις γλώσσαις· πάρε γράμματα διαφορῶν και διάβασέ τα, και θαῖδῃς τὴν αὐτὴν ἀνωμαλίαν και σύγχυσιν. Αὐτὸ εἰς τὸν θεόν σου, καλὸν εἶναι; Δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν ἓνα κοινὸν κανόνα εἰς τὸ γράφειν; Αὐτός ὁ κανόνας ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος, και ὄχι ἐκεῖνος ὅπου βγαίνει ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς γλώσσας; Ἠξεύρω, τὸ ἄκουσα μάλιστα πολλαῖς φοραῖς, ὅτι τινὲς λέγουν, ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα μας. Καλὰ· ἀλλὰ διατί τὴν ὁμιλοῦν; Σκέψου, φίλε· τοῦτο δὲν εἶναι μίᾳ ἀντίφασιν πολλὰ παράξενη; Αὐτὴ ἡ ἔννοια ἡ ἐσφαλμένη και παράξενη βγήκε ἀπὸ τὰ ῥητορογραμματικὰ σχολεῖα, ὅπου ἔκαμναν μίαν χρῆσιν τῆς σπουδῆς παντάπασι ὀλέθριαν, πάντῃ ἐσφαλμένην μὲ τελειότητα παράξενην. Ἡ γλῶσσα μας ὅπου τὴν βυζάζαμεν ἀπὸ ταῖς μητέρες μας, δὲν εἶναι γλῶσσα μας! Ἡ ἐγὼ παραπρονῶ και δὲν ἡξεύρω τί λαλῶ ἢ αὐτοὶ ἀλλ' ἀστεῖζονται· δὲν πιστεύω δὲ μὲ τὰ σωστά τους νὰ ὁμιλοῦν οὕτω παράλογα.

* Πειράχθηκας ἴσως, φίλε, ἀκούοντας αἰολοδωρικὰ· ἀν ἔννοῃς ὅτι ἀπὸ ἀρχηγομανίαν αἰολοδωρίζω, και φθονῆς ἴσως· διὰ τί και τοῦτο συμβαίνει· μὲ ἀδικεῖς φίλε· ἀπὸ παρόμοιαις χαμέρπειαις εἶμαι ἐλεύθερος· δι' αὐτὸ ἡμπορῶ νὰ καυχῆθῶ· ἄλλος ἔδωκε εἰς τὴν γλῶσσαν μας αὐτὸ τὸ ὄνομα· ὄχι ἀπὸ ἀρχηγομανίαν· ὄχι ὡς ἔτυχε· ἀλλ' ἀπὸ βαθεῖαν ἐπίγνωσιν και τῆς ἀττικῆς και τῶν λοιπῶν διαλέκτων, και τούτης ὅπου ὀνομάζει αἰολοδωρικὴν, ἡ ὅποια εἶναι ἀδελφὴ ἐκείνης ὀμοκατρομήτρια. Τοῦτος, ὅταν εἶναι λόγος διὰ παρόμοια, πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα ἀπ' ὅλους μας, και ἀπ' ὅλους τοὺς ἑλληνιστάς τῆς Εὐρώπης· ἐπειδὴ και ἀπ' αὐτοὺς τινὰς εἶδα ὅπου ὀνομάζουν τὴν γλῶσσαν μας, βάρβαρην· κρίνουν ὅμως μὲ προπέτειαν και αὐθάδειαν· ἐπειδὴ κρίνουν διὰ πράγματα ὅπου δὲν ἡξεύρουν. Βίπα, πρὸ ὀλίγου, ἀδελφὴ τῆς ἀττικῆς· ἰδοὺ ποῦ ἐπηρεῖδομαι· ἓνας ἀττικιστὴς εὐρωπαῖος, ὅπου δὲν τὴν ἄκουσε ποτὲ, τὴν διαβάζει και τὴν καταλαμβάνει, μόνον δὲ νὰ εἶναι καθαρὰ γραμμμένη· ἔνας πάλιν ὅπου νὰ μὴ σπουδάσει τελείως τὴν ἀττικὴν, ἓνας κοινὸς ἄνθρωπος, τὴν καταλαμβάνει και αὐτός, μόνον νὰ μὴ εἶναι δ'· πάντῃ ἀμπελοκάπτης και ξυλοσχίστης. Αὐτὸς

εις τὸν Θεόν σου, φίλε, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ὁμοκατρομητρότητα; Σωστά αὐτὴ ἡ ὁμοιότης εἶναι ὅπου κάμνει τινὰς νὰ λέγουν ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι τὰ ἀττικά· πλὴν ἔπρεπε νὰ στοχάζονταν ὅτι ἡ ὁμοιότης δὲν εἶναι ταυτότης· καθὼς ἡ ἰωνικὴ δὲν εἶναι ἀττικὴ· οὕτω καὶ αὐτὴ, ὅπου ὁμιλοῦμεν δὲν εἶναι ἡ ἀττικὴ· εἶναι ναι ὁμοιά της, καὶ ἑλληνικὴ καὶ αὐτὴ· πλὴν εἰς ἀποφυγὴν συγχύσεως, πρέπει νὰ ἔχη καὶ ἓνα ἰδίον της ὄνομα, καθὼς ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαις ἑλληνικαῖς διάλεκτοι. Ἄν δὲν σε ἀρέσκη τὸ αἰολοδωρικὴ, δόσε τὴν κανένα ἄλλο προσφύστερον ὄνομα, καὶ εἶμαι ἔτοιμος νὰ τὸ δεχθῶ· ἐπειδὴ πρέπει ἀρεστικῶς νὰ ἔχη ἓνα ὄνομα· καὶ τὸ ῥωμαϊκὴ καὶ τὸ γραϊκικὴ εἶναι ξένα, καὶ ἐντροπή μας νὰ τὰ μεταχειρίζομασθε, καὶ προξενούν ἀκόμα καὶ σύγχυσιν. Ἐκεῖνος ὅπου τὴν ὀνόμασε αἰολοδωρικὴν εἶχε δυνατούς λόγους· ἔπειτα χωρὶς αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἡ παλαιότερη ἑλληνικὴ διάλεκτος, καὶ ἡ πλέον ἐξακλωμένη ἦταν ἡ αἰολικὴ, καὶ αἱ λοιπαῖς, αἰολικαῖς, ματεβαλμένας ὀλίγον, ἦ-αν. Διάβασε τὸν Στράβωνα διὰ ναῖδης. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, ὅπου καὶ τὰ λατινικὰ πλησιάζουν μάλιστα εἰς τὴν αἰολικὴν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον παλαιότερον αἰολικὰ ὁμιλοῦσαν. Τί θέλομεν λοιπὸν νὰ παίρνωμεν ξένα ὀνόματα; δὲν ξαναπαίρνομεν τὰ ἰδιά μας; Τὸ αἰολοδωρικὴ ἄρα, καθὸ δὲν συγγέται καὶ μὲ καμμίαν ἄλλην, εἶναι τὸ ἀρμοδιώτερον, μὲ φαίνεται, ὅπου ἠμποροῦμεν νὰ ἐκλέξωμεν.

• Τούτη ἡ σφικτὴ συγγένεια τῆς αἰολοδωρικῆς γλώσσας τῆς καὶ ἀττικῆς κάμνει ἀπαραίτητον τὴν σπουδὴν τῆς μιᾶς εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἄλλης· καὶ ἐκεῖνος μόνον ἠμπορεῖ νὰ καυχῆθῃ ὅτι ἠεὐ-ρεῖ καλὰ τὴν μίαν, ὅποιος δὲν ἀμέλησε καὶ τὴν ἀδελφὴν της· πλὴν ἡ αἰολοδωρικὴ εἶναι διασκορπισμένη παντοῦ ὅπου εἶναι Ἕλληνες, καὶ εἶχε τὴν κακὴν τύχην νὰ μὴ συναχθῇ εἰς ἓνα σῶμα διὰ νὰ τὸ βλέπη τινὰς ὀλόκληρον μὲ μίαν ὁμματιάν, διὰ νὰ τὸ γνωρίῃ καλλίτερα, καὶ παραθέτοντάς το εἰς τὸ ἀδελφόν, νὰ γνωρίῃ κ' ἐκεῖνο καλλίτερα· ἐπειδὴ εἶναι τινὲς χαρακτῆρες εἰς τὴν ἀττικὴν σκοτεινοὶ πως, παραθέτοντας ὅμως τούτην εἰς ἐκείνην, λαμβάνει καὶ τούτη ὅλην τὴν λαμπρότητα της. Τί νὰ εἰπῶ τώρα διὰ ἐκείνους ὅπου ἐπιχειροῦν νὰ γράφουν καὶ νὰ μεταφράζουν βιβλία ὀλόκληρα εἰς τὴν ὁμιλημένην γλῶσσαν χωρὶς νὰ ἔχουν σπουδασμένην τὴν ἀττικὴν καλὰ καταλαμβάει κάθε ἓνας τὴν προπέτειάν τους καὶ τὴν αὐθάδειάν τους. Αὐτοὶ οἱ ἄθλιοι ἐπινόησαν ἓνα τρόπον διὰ νὰ ξιπάζουν τὸν κοινὸν

ἔνθρονον πλανεμένον εἰς τὰ παρόμοια, τὸ κᾶτα τοῦ Λουκιανοῦ, τὸ μῶν καὶ τ. Ἄντι νὰ εἰποῦν Βουργαρία, λέγουν Βουλγαρία· ἀντι Μύνχεν, Μόναχον· ἀντι Μπερλίν, Βερολίνον· ἀντι τοῦ ὅταν ἐγγίξῃ, ὅταν ἄκτιπται· ἀντι τοῦ πολλαῖς φοραῖς, πολλὰς φοράς· ἀντι τοῦ ἐβγήκε ἢ βγήκε, ἐκόηκε· ἀντι τὸν εἶπα, τῷ εἶπον· ἀντι τοῦ ἔπαιρνα, ἔπερνον· ἀντι τοῦ καταματόνομαι, καθαματόνομαι, καὶ τόσαις ἄλλαις μωρολογίαις. Τοὺς ἐρωτᾷ τινὰς διὰ τι τοῦτο; Εἶναι τῆς ὀμιλουμένης λέγουν. Τοὺς ἐρωτᾷ, διὰ τι ἐκεῖνο; Εἶναι τῆς ἐλληνικῆς λέγουν· καὶ πολλαῖς φοραῖς μῆτε τὸ ἓνα μῆτε τὸ ἄλλο εἶναι· πλὴν αὐτοὶ τοὺς πολλοὺς σκοποῦν. Ἄπο τέτοιαις μωρολογίαις μὲ φόρτωσε ποτὲ κ' ἐμένα ἓνας, χωρὶς νὰ ἔχω εἶδῃσιν· ἐπειδὴ ἐμπιστεύοντάς τον τὸ μετάρρασμα τῆς ἀστρονομίας νὰ τὸ ἐκδόσῃ, ὅπου ὀμιλοῦσα καθὼς ἐδῶ τώρα, τὸ ἐφθεῖρε ὁ κακοθηδέστατος, κάμνοντάς το παρδαλὸν ὁ δοξόσοφος καὶ οἰηματίας. Ἀπορρίπτουν πάθη, ἀπορρίπτουν ἰδιώματα, κλίσεις, καλαιώτερα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πατέρα τῶν γραμμάτων, τὸν σεβαστὸν Ὅμηρον, τὰ ὅποια δεῖχουν καὶ οὕτω τὴν ἀρχαιότητα τῆς αἰολοδωρικῆς γλώσσας. Κακὴν κακῶς ὅπου νομίζεις ἴσως χθεσινόν, εἶναι ὑπὲρ τοὺς χιλιούς ἐνιαυτὸς ὅπου τὸ ἔλεγαν. Τίνα γλώσσαν, φίλε, ἐννοεῖ ὁ Πλούταρχος, τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα εἶναι διὰ γράματα ἀπὸ νοῦν, ὅταν παραπονῆται, ὅπου δὲν βάνουν τὰ παιδία νὰ ἀρχίζου νὰ σπουδάζου μὲ τὴν μητρικὴν τους γλώσσαν, ἀλλὰ τὰ ἀποκάμνουν μὲ μιαν ἀσυνεθιστὴν γλώσσαν, καὶ οὕτω τὰ κάμνουν νὰ ἀποστρέφωνται τὸν ἱερὸν ναὸν τῶν Μουσῶν; Ποίαν γλώσσαν ἐννοεῖ ὁ Φῶτιος, ὅταν λέγῃ διὰ τὸν Διόδωρον, μῆτε ὑπεραττικίζε, μῆτε ἔνευε πάλιν εἰς τὴν καθομαλισμένην (παρατῆρει καλὰ τὴν σημασίαν τοῦ καθομαλλίζω, καὶ θὰ δώσης κάθε δίκαιον εἰς τὸν Πλούταρχον)· ποία εἶναι αὐτὴ ἡ καθομαλισμένη γλώσσα ὅπου ὀμιλοῦνταν ἐπὶ Διόδωρου; βέβαια τὰ αἰολοδωρικὰ εἶναι· τὰ ὅποια ὀμιλοῦνταν κοινῶς καὶ πολὺ ἀκόμα πρότερον. Πλὴν ἄς εἶναι, διὰ χάριν σου, στέργω, συναινῶ νὰ ἀποξίψωμεν τὰ αἰολοδωρικὰ· ἀλλὰ, φίλε, σκεπτέον πρῶτον, ἂν τὸ πρᾶγμα εἶναι δυνατόν· πέντε ἢ δέκα ἡμεῖς νὰ σύρωμεν εἰς τὰ θελήματά μας μιλιόνια κόσμου· φοβοῦμαι μήπως φανῶμεν ἰσχυρογνώμονες καὶ παράξενoi, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ ἄλλο τι χειρότερον. Ἔλα φίλε νὰ συγκαταιδῶμεν εἰς τοὺς πολλοὺς, διὰ νὰ συναναῖβοῦν καὶ οἱ πολλοὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ὀλίγους· ἀλλοιῶς σκιαμαχοῦμεν, ἀερομαχοῦμεν καὶ δὲν κατορθόνομεν ἄλλο, πρὸς νὰ φαίνωμίσθε υἱάταιοι καὶ ἀλλόκοτοι.

• Στοχάσου, φιλε, τὴν ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν ὅπου προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν δοξαστικὴν καὶ κατοχικὴν ἰσχυρογνωμοσύνην· ἄλλοι παρεμβάλλουν εἰς τὴν ὁμιλίαν τοὺς τὸρικτικαῖς λέξεις, ἄλλοι ῥομμουνικαῖς, ἄλλοι παρενθέτουν ἰταλικάς, ἄλλοι δαυτζικαῖς καὶ τ. Αὐτὸ καλὸν εἶναι; Αὐτὸ δὲν προέρχεται μόνον ἀπὸ αὐτὸ ὅπου ἀμελοῦμεν τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσας μας, καὶ τὴν ἀρίστον ἀκαλλιέργητον, καὶ οὕτω κατὰ τινὰ τρόπον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν ἠξεύρωμεν; Ἄλλὰ τίνες πρέπει νὰ τὴν καλλιεργήσουν; Μόνοι ὅσοι ἔχουν σπουδασμένη τὴν ἀττικὴν, ὅσον τὸ δυνατόν καλὰ, καὶ τὴν γράφουν ἀκόμα· διὰ τί καθ' αὐτὸ αὐτοὶ μόνον τὴν ἠξεύρουσι· οἱ ἄλλοι, τοὺς ἰδίους μας ἐνωθῶ, εἶναι ψευδοελληνισταί· ἐπειδὴ οἱ ἀλλογενεῖς ἔλληνηται, ἂν δὲν γράφουν τὴν ἀττικὴν, γράφουν, τὸ συνειθισμένον, τὴν λατινικὴν, γράφουν τὴν ἐπιχώριόν τους κανονισμένην καὶ αὐτὴν· αὐτοὶ ὁμῶς μὴ γράφοντας καμμίαν κανονισμένην γλώσσαν, ἀκριβῶς ὁμιλῶντας, δὲν πρέπει νὰ νομιζῶνται λογιώτατοι· αὐτοὶ ἄρα ὡς μὴ λογιώτατοι δὲν ἔπρεπε ποτὲ ναὺθαδιάζουσι νὰ γράφουσι καὶ νὰ μεταφράζουσι βιβλία εἰς τὴν γλώσσαν μας· διὰ τοῦτο μὲ φαίνεται, ὅτι εἶναι καλόν, τώρα μάλιστα, νὰ μὴ ὑπογράψῃ τις εἰς βιβλία ἐκ τῆν ὁμιλημένην γλώσσαν, τῶν ὁποίων ὁ συνθετὴς δὲν ἐξέδωκε πρότερον ἀττικὰ συντάγματα. Ἄτοπον εἶναι νὰ βλέπῃ τις εἰς κοινότητες ἀρετὰ μεγάλαις, διδασκάλους χωρὶς νὰ ᾔηται δόκιμοι μὲ ἀττικά τοὺς συντάγματα, ἢ καὶ μὲ μεταφράσεις Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, Πλουτάρχου καὶ τ. καὶ ἀβελτηρία πολλὴ εἰς ἐκείνους ὅπου συντρέχουσι εἰς παρόμοια βιβλία, καὶ εἰς ἐκείνους ὅπου διορίζουσι παρομοίους διδασκάλους.

• Ἡ γλώσσα τοῦ βιβλίου ὅπου ἐκδίδω, εἶναι ἡ γλώσσα ὅπου ὁμιλῶ καὶ ἐγὼ καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες· ἅς μὴ φαντασθῇ τις ὅτι τὴν ἐκδίδω ὡς τύπον καὶ κανόνα τῆς αἰολοδωρικῆς τὴν ἐκδίδω ὡς ἀπόπειραν, ὡς δοκιμὴν μόνον· καὶ γράφω ὅσον ἠμπορῶ μόνον μὲ ταῖς ἀρχαῖς τῆς. Εἶναι ἄλλοι οἱ ἀνώτεροί μου διὰ νὰ τὴν κανονίσουσι καλλίτερα. Κάθε τι μὲ τὴν συνδρομὴν πολλῶν γίνεται καὶ καλλίτερον καὶ τελειότερον· καὶ τώρα εἶμαι εὐχαριστημένος, ἂν μὲ καταλαμβάνουσι μόνον. Ἢμπορεῖ τις νὰ μὲ εἰπῇ ἐδῶ, ὅτι βγαίνομι ἀπὸ τὰ σύνορά μου, μεταχειριζόμενος λέξεσ τινας ὅπου δὲν εἶναι ἰδιαίτης τῆς τοῦτο τὸ κάμνω διὰ δύο αἰτίας· πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γραμμένα βιβλία μὲ ταῖς ἀρχαῖς τῆς, καὶ ἕνας μόνον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἠξεύρῃ μὲ ἀκριβείαν τινα, λειποντας μάλιστα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τόσους ἕνα;

πρός· δεύτερον, στοχάσθηκα καλλίτερα νὰ ἀφεθοῦν τινὲς λέξεις, καθὼς χρόνος ἀντὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τ. ἔπειτα ἐνίοτε εὐρίσκω καὶ ἐγὼ εὐλογον νὰ παρῆθῃ μία λέξις ἀπὸ τὴν γηνοῖαν τῆς ἀδελφῆν, ἀν τὴν εἰπῶ καὶ θυγατέρα, δὲν σφάλω, καθὼς ὄμηρος δι' ἀνθρωπον μόνον ἀντὶ ἐνεχύρου· ἄλλοτε μ' ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μία ἀττικὴ προσφύεστηρη καὶ τὴν αἰλοδορικὴν δὲν τὴν ἐνθυμοῦμαι ἢ καὶ τὴν ἀγνοῶ, καὶ δὲν ἐντρέπομαι νὰ τόπῶ. Εἶναι διαφορὰ μεγάλη νὰ γράφῃ τινὰς ἓνα καταϊβατὸν μόνον ἀπὸ τοῦ νὰ γράφῃ ἑκατοντάδες καταϊβατά. Ἐπειτα λέξεις τινὲς ἀσυνείθισται δὲν πειράζουσι· πλὴν νὰ γίνεταί με συστολὴν καὶ με καλὴν ἐκλογὴν τὸ πρᾶγμα· ὁ ἰδιωτισμὸς τῆς γλώσσης, ἡ κλίσις τῆς, τὰ πάθη τῆς, πρέπει νὰ παρατηροῦνται με προσοχὴν· καὶ ἑκατὸν λέξεις λόγου χάριν ἀσυνείθισται ἀν εἶναι εἰς αὐτὸ τὸ βιβλίον, ταῖς συνειθίζει καὶ μόνος του ὁ ἀναγνώστης βλέποντάς ταις τρεῖς ἢ τέσσαραις φοραῖς καθὼς συνείθισε καὶ τὸ δίδω, παίρνω, τρώγω καὶ τ. χωρὶς νὰ τοῦ τὰ ἐξηγήσῃ κανένας· ἔπειτα κατὰ τὴν ὕλην ὅπου πραγματεύει τινὰς, εἶναι καὶ λέξεις ὅπου δὲν εἶναι κοιναῖς· μαθαίνοντας τὴν ὕλην τινὰς, μαθαίνει καὶ ταῖς λέξεις· ἔπειτα, ἂς ἐρωτᾶ καὶ ἀπὸ κᾶμμίαν λέξιν διὰ νὰ μαθαίῃ. Δὲν εἶναι λόγος διὰ τοὺς ξυλοκόπους καὶ μαγεῖρους ἐδώ.

« Ἡ αἰολοδορικὴ μας γλῶσσα, ἡ παλαιότερη ἴσως τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν σλαβικὴν καὶ τὴν κιμμερικὴν, εἶναι ἀδελφὴ τῆς ἀττικῆς, ἢ αὐτῇ, τρόπον· τινὰ, με αὐτὴν, με αὐτὴν μόνην τὴν διαφορὰν ὅπου αὐτὴ εἶναι εὐκολώτερη, ἢ νὰ μεταχειρισθῶ τὸ ἐπίθετον ὅπου τὴν δίδει ὁ Φῶτιος, καθομαλισμένη, καὶ ἀν καλλιεργηθῇ ἀπὸ σοφοὺς ὅπου ἔχουν ἐννοιαῖς καθαραῖς γλώσσης, ὅπου στοχάζονται ὅτι ἡ γλῶσσα ὄργανον εἶναι μόνον θαυμασίως εὐκολυντικὸν μαθήσεως, καὶ ὄχι καθ' αὐτὸ μάθησις· λέγω τοῦτο· ἐπειδὴ ἦταν ὅτε στοχάζονταν τὴν γλῶσσαν μόνην μάθησιν, καὶ εἶναι τινὲς ἀκόμα καὶ τώρα, καθὼς λόγου χάριν οἱ ῥήτορες καὶ οἱ γραμματικοί, καὶ πλῆθος μισηταῖς δυσκολίαις καὶ ἀηθείαις ἀπὸ τοῦτο· ἀν καλλιεργηθῇ, λέγω, ἀπὸ τέτοιους σοφοὺς, ἢμπορεῖ νὰ γένη ἀκόμα ἢ εὐκολώτερη ἴσως τῆς Εὐρώπης, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ καλλίτερη καὶ θὰ τιμᾶται ἀπὸ ὅλα τὰ σοφὰ ἔθνη καὶ ἀκολούθως τὰ δυνατὰ, διὰ τὴν σεβαστὴν ἀδελφὴν τῆς εἰς τὴν ὅποιαν ἔγραψαν οἱ πατέρες τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, οἱ πρωτοδιδάσκαλοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ Ὅμηρος, οἱ πυθαγορικοί, ὁ Ἰπποκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Θεόφραστος, ὁ Ἀρχιμήδης ὁ Νεύ-

των τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Πολύβιος, ὁ Εὐκλείδης, ὁ Διόφαντος, ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Πλούταρχος καὶ τόσοι ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἀθανάτισαν τὸν ἑαυτὸν τους μὲ τὰ κοσμοφελῆ των συγγράμματα, ἀπαθανάτισαν καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν· ἐπειδὴ ὅσον σώζεται ὁ στιλβωμένος κόσμος, θὰ σπουδάζεται καὶ αὐτὴ μὲ ἀμιλλαν ἀπὸ τοὺς σοφοὺς, καὶ θὰ ἔχη τὰ πρωτεῖα ἀπὸ ὄλων ταῖς ἄλλαις. Πόσαις ἄλλαις ἀπέθαναν, πόσαις ἄλλαις θ' ἀποθάνουν! Αὐτὴ θὰ ζῆ διὰ πάντα ἐξ αἰτίας τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ὁποῦ ἀνάφερα. Πρόσθεσε αἰκόμα, τὰ χριστιανικὰ βιβλία εἶναι εἰς αὐτὴν κατὰ πρῶτον λόγον γραμμένα, καὶ ἡ σπουδὴ τῆς θὰ εἶναι ἡ πρώτη φιλοτιμία, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ τὸ πρῶτον χρέος τους, τῶν πρωτευόντων κἂν ἐκκλησιαστικῶν· ἐπειδὴ πάντοτε θὰ αἰσθάνονται καὶ τὴν αἰσθησίν τους, καὶ τὴν τιμὴν τους, καὶ τὸ χρέος τους.

• Ὅλαις αἱ γνώσεις ὁπεῦ στολίζουν καὶ κοσμοῦν τὸν ἀνθρώπον, ὁπεῦ τὸν κάμνουν νὰ ἐξέχη, ὁπεῦ τὸν κάμνουν μεγαλῆτερον καὶ τιμιώτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ὁπεῦ τὸν ὑψώνουν ἕως εἰς τὸν οὐρανόν, ὁπεῦ τὸν κάμνουν εὐγενῆ τῷ ὄντι, ἐπειδὴ εὐγενεῖς τῷ ὄντι εἶναι ὅσοι ἐξέχουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατὰ ταῖς γνώσεις καὶ ταῖς ἀρεταῖς· διὰ τί αὐτοὶ εἶναι καὶ ὠφελιμώτεροι καὶ ἀναγκαῖοι εἰς τὸν κόσμον. Ὅλαις λέγω αὐταῖς πραγματεύθησαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ· γεωργία, ἱατρικὴ, οἰκοδομικὴ, οἰκονομικὴ, ἠθικὴ, πολιτικὴ, μεταφυσικὴ, φυσικὴ, ἱστορία, ἱστορία τῆς φύσεως, γεωμετρία, ἀριθμητικὴ, ἀστρονομία, καὶ τ. ταῖς ὁποῖαις ὁ χρόνος τινὲς τελειοποίησε, καὶ τελειοποιεῖ καὶ θὰ τελειοποιεῖ, καὶ εἰς ἄλλαις δὲν ἠμπόρσεν νὰ προσθέσῃ τίποτε. Πῶς πρέπει νὰ γράφεται ἡ ἱστορία, καὶ πόσον ὠφελεῖ τὸν συντροφικὸν καὶ πολιτικὸν ἀνθρώπον ἡ ἱερὰ καὶ πάγκοινη διδασκαλία ἱστορίας; Καθένας δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τι παραπάνω, λέγει μόνον μὲ ἄλλαις λέξεις τὰ πάλαι λεγμένα. Εἶμαι φιλαλήθης, φίλε, πολὺ πλεον παραφιλογενῆς, καὶ θαυμάζω τὰ θαυμαστά, καὶ κακίζω τὰ κακιστά, καὶ τὸν ἀπαλλοτριωμένον μου ἐγκρίνω, καὶ τὸν οἰκειωμένον μου κατακρίνω· ἀλήθεια εἶναι ὁ θεός, καθὼς καὶ δικαιοσύνη καὶ ὀρθὸς λόγος· καὶ τὰ ἐναντία εἶναι ὁ διάβολος· καὶ μὲ τὸν θεὸν πρέπει τινὰς νὰ εἶναι, καὶ ὄχι μὲ τὸν διάβολον. Ἄκουσε φίλε καὶ τί λέγει ἕνας φρανταῖος ἀπὸ τοὺς πρῶτους φιλοσόφους καὶ πρῶτους μαθηματικῶς τοῦ περασμένου αἰῶνος. *En morale et en politique nous ne faisons que traduire les anciens*, ἤγουν εἰς τὰ ἠθικὰ καὶ εἰς τὰ πο-

λιτικά δὲν κάμνομεν ἄλλο ἢ νὰ μεταγλωττίζωμεν τοὺς παλαιούς.

• Τί νὰ εἰπῶ διὰ τινὰς κοίφους πτοημένους καὶ κοιητικούς ἀκόμα, ὅπου διαβάζοντας τινὰ ἀλλόγλωσσα βιβλία, ἐπιφέρουν ἔπειτα ἠθικά τινα, πολιτικά τινὰ ἀπ' αὐτὰ, καυχώμενοι ἀνάσχυντα, ὡσάν ἐκεῖνος ὅπου ἔχοντας ἐξαιρετον νερόν εἰς τὴν αὐλήν του, καὶ εἰς τὴν πρώτην πηγήν, πηγαίνει μακρὰ καὶ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιον ξεθυμασμένον νερόν, καὶ ὕστερα ὁ ἀνόητος καυχᾶται δι' αὐτό, δείχνοντας εἰς ἐπίδειξιν τὴ κάλλιστον νερόν ἔχει. Τί νὰ εἰπῇ τινὰς διὰ ἐκείνους τοὺς κοίφους πατέρας, καὶ διὰ ἐκείνους τοὺς ἀνόητους, τοὺς φονεῖς καὶ καταποντιστάς τῆς νεολαίας, ὅπου παρακινοῦν καὶ φέρουν παιδία ἀνήλικα καὶ ἀγράμματα εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔπρεπε πρῶτα νὰ γένουν καλοὶ λογιώτατοι εἰς τὴν γλῶσσαν τους, νὰ μάθουν τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου τους καὶ, ἀριθμητικὴν, γεωμετρίαν, γεωγραφίαν, καὶ ἔπειτα ἐτοιμασμένοι καὶ ἠλικωμένοι ὅπωςοῦν, νὰ ἐλθουν· οὕτω δοκιμασμένοι ἀκόμα, πολλὰ εὐκόλα καὶ εἰς ὀλίγον μαθαίνουν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅσα δὲν ἤμποροῦν νὰ μάθουν εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ γυρίζουν ὀπίσω· καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην πηγαίνοντας οὕτω, κάμνουν τιμὴν εἰς τὴν πατρίδα τους, καὶ εἰς τὴν πατρίδα τους γυρίζοντας πλέον προκομμένοι, κάμνουν τιμὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς ἐκείνους ὅπου τοὺς ἐπεμφαν' ὡς καὶ ἀττικά ἀκόμα οἱ ἀμαθείς καὶ ἀνάσχυντοι· παρακινοῦν καὶ ἀπαιτοῦν νέους νὰ ἐλθουν νὰ σπουδάσουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κηρύττουν μὲ-αὐτὸ τρόπον τινὰ οἱ ψεύσται καὶ ἀπατεῖνες, οἱ φονεῖς καὶ καταποντισταὶ τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, οἱ ἀξιοὶ τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀποστροφῆς ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ὅτι μῆτε ἀττικά ἤξεύρουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ ταῖς βυκαραῖς κερδοδοξοσκοπίας των οἱ μυσαραὶ καὶ ἀσυνείδητοι προδίδουν καὶ τὴν πατρίδα τους. Ἔβναι νὰ μὴ ἀγανακτῇ τινὰς φίλε δι' αὐτά;

• Ὅποιος ἤξεύρει τὴν αἰολοδωρικὴν γλῶσσαν, ἤξεύρει τὰ πάντα ἔκτα τῆς ἀττικῆς· ἢ σπουδῇ τούτης, ἢ ὅποια εἶναι ἐν ταύτῳ καὶ τελειοποιήσις ἐκείνης, εἶναι ἐν ταύτῳ τὸ εὐκολώτερον μάθημα εἰς ἕνα ὅπου ἀγαπᾷ καὶ ἤξεύρει νὰ σπουδάζῃ. Ἀπ' ἐκείνην τὴν αἰολοδωρικὴν, λέγω, καὶ δι' ἐκείνης πρέπει νὰ ἀρχίζῃ τινὰς τὴν σπουδὴν του, δηλαδὴ ἐρχομύζοντας τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσας του, ἐπάνω εἰς πράγματα ὅπου θὰ τὸν εἶναι εἰς τὴν ζωὴν ὠφέλιμα καὶ ἀναγκαῖα, ἢ τὸ ἀνάκαλιν, ἐφαρμοζοντας τὴν σπουδὴν τῶν πραγμάτων, ἐπάνω εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσας. Μῦθοι καὶ ἄσματα καὶ ῥητορείαις ἐδώ

είναι ἄλθρια. Στοχάσου σὺ ὅπου ἀναδέχσαι τὸ ἱερὸν αὐτὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας, ὅτι ἀρχίζεις νὰ βάνης τὰ θεμέλια ἐνὸς κελοῦ πολιτοῦ, ὅτι εἶσαι ὁ πλάστης καὶ δημιουργὸς τοῦ νέου, καθὼς λέγει ὁ μεγάλος σοφὸς Πλούταρχος· καὶ μὲ παραμύθια, καὶ μὲ ἀήματα καὶ ψευδολογοπλοκαῖς διαφθείρεις τὸ φυσικὸν τοῦ νέου· ἢ μάθησις τῶν ὠφελίμων πραγμάτων δυναμόνει, ζετυλίζει, ἀνοίγει τὸν νοῦν τοῦ νέου. Μία διδασκαλία ἀτομικὴ νὰ εἰπῶ οὕτω εἶναι πρῶτα ἀναγκαία εἰς τὰ παιδιά, θεωρῶντάς τα πρῶτα ἀσχέτως, χωρὶς κάμμιαν ἀναφορὰν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀπολυμένως, χωρὶς δηλαδὴ κανέναν δεσμὸν μὲ ἄλλους· καὶ σχετικῶς μόνον πρὸς τὰ πράγματα ὅπου τὰ περιτριγυρίζουν, καὶ μὲ τὰ ὅποια ἔχουν νὰ ζήσουν· ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι ὄντας ἀνίκανοι ἀκόμα σκέψεων καὶ ἀνασκέψεων, καὶ ἀκολουθῶς ἠθικότητος, καταλαμβάνουν καὶ μαθαίνουν αὐτὰ, ὅπου δὲν ἔχουν νὰ μεταχειρισθῶν σκέψιν, ἀλλὰ ἀίσθησιν καὶ εὐκολώτερα καὶ καλλίτερα· ἐπειδὴ γνωρίζουν εὐθὺς καὶ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν βλάβην ὅπου θάχουν εἰς τὴν ζωὴν ἀπ' αὐτά. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰρχίζῃ τινὰς τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὸ ἄλφα, βῆτα· ἐπειδὴ τοῦτο ὑποθέτει εἰς τὰ μικρὰ σκέψιν τινὰ ὅπου δὲν τὴν ἔχουν· προσκρούει τινὰς οὕτω εἰς αὐτὰ· ὅθεν καὶ συχνὰ βλέπει ἀποστροφὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἄλφα, βῆτα, καὶ ἀκούει καὶ τὸ διατὶ γράμματα· καὶ πιστευσέ με, φίλε, αὐτὰ τὰ λόγια τῶν παιδιῶν προέρχονται ἀπὸ μιαν θαυμαστὴν λογικὴν αὐτῶν· ἡμεῖς δὲως οἱ μωροὶ τῶ ὄντι πέρνομεν αὐτὴν τὴν θαυμαστὴν λογικὴν διὰ μωρίαν. Φέραμεν πρῶτα ἡμεῖς οἱ φρόνιμοι δὲ εἰς κατάστασιν τὰ ἀθῶα νὰ καταλάβουν τὴν ὠφέλειαν τῶν γραμμάτων; Μὴ προστομαζόντάς τα (θαῖδῆς κατωτέρω πῶς ἐτοιμάζονται) εἰς κάθετι ὅπου τὰ λέγομεν, δὲν παραλογοῦμεν; Ἄς μάθουν πρότερον ὅσα βλέπουν μέσα εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς τὸ μαγερεῖον, εἰς τὴν αὐλὴν, εἰς τὸν κῆπον, εἰς τὸ περιβόλι. Εἶναι ἀσυγκρίτως καλλίτερα νὰ βγάξῃ ὁ διδασκαλὸς τὸν μαθητὴν εἰς τὰ ἐργαστήρια, εἰς τὴν ἀγορὰν, εἰς τὴν ἐξοχὴν, καὶ νὰ τὸν δείχνῃ, νὰ τὸν ἐξηγῇ τὰ πράγματα τῶν ὁποίων θὰ ἔχη χρεῖαν εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν, παρὰ νὰ βατταρίζῃ ἀπέραντα μὲ τεχνολογίας παράξεναις. Ἀκολουθεῖ ὕστερα μία διδασκαλία εὐγενεστέρων καὶ ὑψηλοτέρων σχέσεων, θὰ θεωρήσῃ τινὰς τὸν νέον ὡς ἀδελφόν, ὡς υἱόν, ὡς μέλλοντα ἀνδρὰ, ὡς μέλλοντα πατέρα, ὡς γείτονα, ὡς συμπολίτην, ὡς ὑπήκοον, ὡς ἡγεμόνα, ὡς δημιουργήμα εὐγενέστατον· κ' ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ σπουδὴ τῆς ἠλικῆς καὶ τῶσων ἄλλων μαθημάτων.... »

Ἐν τοῖς αὐτοῖς δ' ἐπιλεγόμενοι ἐξήνεγκε καὶ παραδόξους τινὰς ἰδέας περὶ ἐκπαίδευσως⁽¹⁾, τὰς ὁποίας διὰ μακρῶν ἀνέπτυξεν ἐν ἰδίᾳ πραγματεῖᾳ ταυτοχρόνως δημοσιεύειν ἐν Βιέννῃ (περὶ τοῦ Νοουμένου).

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1818) ὁ Φιλιππίδης μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν ἐπιτομὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν τοῦ Φλόρου εἰς τὴν αἰολο-δωρικὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἐπισυνάψας ἐπιλεγόμενά τινα περὶ μαθήσεως καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕψος αὐτοῦ ἔχει μικρὰν τινα ἐπὶ τὰ βελτίω διαφορὰν ἀπὸ τοῦ τῶν προηγουμένων συγγραμμάτων αὐτοῦ, παρατιθέμεθα μικρὰν τινα περικοπὴν.

« Ὁ ἄνθρωπος, τὸ εὐγενέστατον καὶ φρονιμώτατον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα, ὅπου ἔχει βέβαια ἓνα ξεχωριστὸν προσδιορισμὸν παρὰ τὰ ἄλλα, ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ τίποτε· ἔχει ὅμως τὴν δύναμιν ἀπὸ τὸν πάνσοφον δημιουργόν του, νὰ μάθῃ ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτὸν νὰ ἤξεύρῃ, τόσον εἰς συντήρησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, τοῦ ἀτόμου του, ὅσον καὶ εἰς συμβίωσιν μὲ τοὺς ὁμοίους του. Ἴδού λοιπὸν δύο στιγμαὶς ὀπτικάς, δύο σημάδια, δύο σκοπεῖ, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀφορᾷ ἀσκαρδαμυκτὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν μάθησίν του. Ἴδού λοιπὸν δύο εἶδη μαθήσεως· τὸ ἓνα ἀποβλέπει τὸν ἑαυτὸν του μόνον, ὡς τρόπον τινα μόνον, τὸ ἀτομὸν του, τὸ ἄλλο ἀποβλέπει αὐτὸν ὡς διορισμένον νὰ ζῆ μὲ ἄλλους, ὡς μέλος τοῦ συντροφικοῦ σώματος.

« Αἱ πρῶταις ἄρα γνώσεσι ἀπὸ ταῖς ὁποίας πρέπει νάρχίσῃ τινὰς τὴν μάθησίν του, εἶναι ἐκείναις ὅπου ἀποβλέπουσι τὰ ὠφέλιμα εἰς τὸ ἀτομὸν του· σωστὰ τούτοις εἶναι καὶ αἱ εὐκολώτεραι· ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἐδῶ, ὁ νέος λέγω ὅπου ἀρχίζῃ νὰ μαθαίῃ, δὲν ἔχει χρεῖαν νὰ κάμῃ ἄλλο τίποτε, παρὰ νὰ μεταχειριθῇ ταῖς αἰσθησῶς του, αἱ ὁποίαις τὸν δόθηκαν δι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν δημιουργόν. Ὁ νέος εἰς τὴν ἐξαετῇ ἢ ἑπταετῇ ἡλικίαν του, ὅταν τὸ συνειθισμένον ἀρχίζῃ νὰ μα-

(1) Εὐμενῆ περὶ τῆς μεταφράσεως ταύτης τοῦ Φιλιππίδου κρίσιν ἐξήνεγκον ἡ τε Ἐφημερίς τῆς Δειψίας (1817, Σεπτεμβρίου 26) καὶ ὁ Λόγιος Ἐρμῆς (1818 σελ. 27—30) γράφων καὶ ταῦτα περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐπιλεγόμενων τοῦ Φιλιππίδου. « Τῆς μεταφράσεως ἡ γλῶσσα καὶ φράσις δημώδης μὲν ἄλλ' ὄχι εὐκαταφράνητος, καὶ ἡ ὀνοματοθεσία ὄχι ἀτυχῆς. . . εἰς δὲ τὰ ἐπιλεγόμενα εὐρίσκαι τις πολλὰς γνώμας καὶ ἰδέας ὀρθὰς περὶ γλώσσης καὶ παιδείας, καὶ παρακινούμεν καθεὶν νὰ ε' ἀναγνώσῃ μὲ προσοχὴν καὶ ἀπροσωποληψίαν. »

θαίνει ὑπὸ διδάσκαλον, ἤξεύρει πλέον τινὰ πράγματα, καθὼς και τινὲς λέξεις διὰ νὰ ἐξηγῆται διὰ τὰ πράγματα ὅπου ἠξεύρει. Συνηθίζομεν νὰ λέγομεν, ὅταν βρῶμεν τὰ παιδιά εἰς τὸν διδάσκαλον, ὅτι τὰ παιδιά τώρα ἀρχίζουν νὰ μάθουν. »

Ἄλλ' ἤδη εἶχεν ἀποδυθῆ εἰς τὸν ἀγῶνα ἕτερος τοῦ Καταρτζῆ μαθητῆς, Ἀθανάσιος ὁ Χριστόπουλος, ὁ νέος τῆς Ἑλλάδος Ἀνακρέων. Οὗτος δοξάζων, ὅτι ἡ ἀπλῆ γλῶσσα εἶναι αἰολοδωρικῆ, καλῶς παρηλλήλωσεν αὐτὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, συγγράψας γραμματικὴν τε και συντακτικὴν αὐτῆς, και μέχρι τέλους ἐπέμεινε διατριβῶν τὴν πεποιθησιν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1805 δημοσιευθείσης *γραμματικῆς τῆς Αἰολοδωρικῆς ἢ τῆς ὀμιλουμένης τουρινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσας* παρατιθέμεθα ταῦτα.

• Ἀπόδειξις τ' ὅτι ἡ τουρινῆ γλῶσσα εἶναι Αἰολοδωρικῆ.

• *Νόμῳ καλῶν, νόμῳ αἰσχροῦ*, ἔλεγε πάλαι ποτὲ ὁ Ἀβδηρίτης Δημόκριτος, ὅτι δηλαδὴ τὸ εὐμορφον, και ἀσχημον, τὸ καλόν, και κακόν δὲν εἶναι κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ συνήθειαν, τὸ ὅποιον, ἂν μὲν ἄλλου ἀληθεύῃ δὲν διίσχυρίζομαι, εἰς τὴν γλῶσσαν ὅμως εἶναι ἀληθέστατον· ὅτι ἀλλῶς, ἂν τῶν γλωσσῶν ἡ λέξις ἦταν φύσει ὠραίες, και καλῆς, ἔπρεπεν ἀναντιρρήτως πάντοτε και νὰ εἶναι, και νὰ νομίζωνται τέτοιαι· πλὴν ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἀλληλοδιαδόχως ταῖς μὲν δέχονται, ταῖς δὲ ἀποστρέφονται, και ἄλλαις ἀντ' ἄλλων πλάττουσι, και σχηματίζουν εἰς τ' ἀπειρον, φανερόν ὅτι ὅλας, ὅσον μὲν συνήθονται, εἶναι και ὠραίες, και καλῆς, καύοντας δὲ ἡ τῆς χρήσεως των συνήθεια, χάνουσιν τὸ λοιπὸν και αὐτῆς τὴν πρότερόν των ἀνθηρὴν και σεμνὴν φαντασίαν, και μένουσι τελευταῖον, και ὀνομάζονται ἀχρηστες. Τέτοιον εἶναι ὅλων τῆς γῆς τῶν γλωσσῶν τὸ *ιδίωμα*· γλῶσσα δὲ ἀνεκλωσῶτη, και ἀμετάβλητη οὐτ' ἦταν, οὐτ' εἶναι, οὔτε θὰ εἶναι πώποτε· και διὰ τοῦτο πάντοτε ἡ γλῶσσα τῶν προτέρων εἶναι τῆς τῶν ὑστέρων ἀνόμοια. Ὅθεν λοιπὸν καμμία γλῶσσα καθ'αυτὸ οὔτε καλῆ, οὔτε κακῆ εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φαντασιώδη ἰδέαν· και δικαίως Δυσίας ὁ ῥήτορας ἔλεγε, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦν οὔτε καλὴν, οὐτ' ὀλίγον ἔχει.

• Πλὴν ἂν σταχασθῶμεν τῆς γλώσσης τὸ τέλος ἀπλούστατα, και πιστεύσωμεν, ὅτ' εἰς ἀνάπτυξιν, και ἐξήγησιν τῶν ἰδῶν μας τὴν πλάττομεν, δὲν εἶναι ἴσως παράλογον νὰ δεχθῶμεν, τ' ὅτι ὅποια γλῶσσα εἶναι συντομώτερη, ὀμαλώτερη, και πλουσιώτερη κατὰ ταῖς

λέξεις ταῖς ἀναγκαίαις τότεν εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν φυσικῶν, ὅσων καὶ τῶν μεταφυσικῶν ἰδεῶν, ἐκεῖν' εἶναι καὶ ἡ καλλίτερη τῶν ἄλλων.

• Ὅτι μὲν τὸ σύντομον εἶν' εἰς τὴν γλῶσσαν πάντοτε προκρίτερον, ἐμπράκτως τὸ ὁμολογοῦμεν, τὴν βραχυλογίαν ἐπαινῶντας, καὶ τὴν πολυλογίαν ἀποστρεφόμενοι· καὶ λοιπὸν καθὼς ὁ λόγος, ὅταν βραχυλέκτως ἐκφράζεται, εἶν' εὐπαραδεκτότερος, οὕτω καὶ ἡ λέξις, ὅταν βραχυσυλλάβως προφέρεται, εἶναι προτιμότερη ἢ ὅταν ἡ γλῶσσα προστούτοις ἡμπορεῖ καὶ δύο, ἢ πολλαῖς λέξεσι νὰ προφέρῃ συνθετικῶς, ἀποκόπτοντας καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν, ὅσας συλλαβὰς ἐνδέχεται, τότε ἡ τέτοια εἶν' ἀναντιρρήτως καλλίτερη ἀπ' ἐκείνην τὴν γλῶσσαν, ἡ ὅποια ἔχει μὲν λέξεις βραχυσύλλαβιαις, πλὴν δὲν ἡμπορεῖ νὰ ταῖς συνθέσῃ.

• Ὅτι δὲ πάλιν τὸ ὁμαλὸν, καὶ εὐτακτον εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὸ ἀνώμαλον καὶ ἀτακτον, ὅσοι γλώτταις μανθάνουν, ἡμποροῦν νὰ τὸ εἰποῦν ἐπειδὴ ταῖς ὁμαλώτεραις, εὐκολώτερα μανθάνουν παρὰ ταῖς ἀνωμαλώτεραις.

• Πλοῦσιαν δὲ τελευταίον δὲν λέγω ἐκείνην, ἡ ὅποια εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔχει πλῆθος ἀπέραντον ὀχληροτάτων συνωνύμων, καὶ μυριάδας πλεκτάναις φράσεων, καὶ περιφράσεων, ἀλλ' ἐκείνην, ἡ ὅποια εἰς καθέαστην ἀπολύτως ἰδίαν ἔχει μίαν λέξιν, καὶ φράσιν κίριαν· ἢ, ἂν ἐνεργεῖα δὲν ἔχη, ἔχει φύσιν τέτοιαν, ὥστ' ὅταν θελήσῃ, εὐθὺς ἡμπορεῖ νὰ ἔχη, παράγοντας καὶ συνθέτοντας ὄλαις ἀπὸ ταῖς ῥιζικαῖς, καὶ πρωτότυπαις λέξεσι τῆς. Τί ὠφελοῦν τὴν γλῶσσαν, παρακαλῶ, οἱ ἄπειροι κυκεῶνες τῶν συνωνύμων καὶ φράσεων; ἂν ἡμποροῦμεν μὲ μίαν ἀπλῶς μάχαιραν νὰ κόψωμεν τίποτε, δὲν εἶναι περιττὸν νὰ λάβωμεν εἰς τοῦτο πεντακλῶσιαις; τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅταν μὲ μίαν μόνην λέξιν δυνηθῶμεν νὰ ἐκφράσωμεν ταῖς ἰδέαις μας, ταῖς πολλαῖς τί ταῖς θέλομεν; τὸ γινόμενον μ' ὀλίγον ματαίως μὲ τὸ πολὺ γίνεται.

• Ἀνίσως συγκρίνομεν ὄλαις τῆς Εὐρώπης ταῖς πρωτότυπαις, καὶ παράγωγαῖς γλώσσαις, εὐρίσκομεν ὅτι, θεωρῶντας τὸ πρᾶγμα ἀπαιθέστερον, ἢ τωρινὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὴν ὅποιαν κοινῶς λαλοῦμεν, εἶναι συντομώτερη, καὶ ὁμαλότερη ὄλων τῶν λοιπῶν· καὶ προστούτοις τόσον πλούσιαις φύσεως, ὥστ' ἂν μόνον δοθῇ ἡ ἰδέα τοῦ πράγματος, εὐθὺς καὶ ἡ λέξις τῆς σαφέστατα σχηματίζεται· δὲν εἶν' ὁμοῦ παράξενον, ἂν τὸ πλῆθος ὀλίγαῖς ἔχη λέξεσι· αὐτὸ δὲν προέρχεται

ἀπὸ τὴν ἔνδειαν, καὶ στενότητα τῆς γλώσσης του, ἀλλ' ἀπὸ ταῖς ὀλίγαις ἰδέαις του ὅθεν ὡς πρὸς αὐταῖς ἔχει αὐταρκέσταταις λέξεσι· αὐτὸ ποτὲ οὔτε γεωμετρικὰ, οὔτε φυσικὰ, οὔτε μεταφυσικὰ φαντάζεται· ὅθεν οὔτ' ἔχει ταῖς λέξεις των. Ἐγὼ δὲν θεωρῶ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὅποιαν ἡ γλῶσσά μας εἰς τὸ πλῆθος στόμα εὑρίσκειται, ἀλλ' αὐτὴν τὴν δύναμιν τῆς καὶ φύσιν, πῶσον εἶναι καὶ πλούσια, καὶ εὐστροφή εἰς τὰ τῶν σπουδαίων στόματα.

• Τέτοια εἶναι, ὡς Ἕλληνες, ἡ γλῶσσα μας, κὰν πολλοὶ δοκίμοφοι ἀκρίτως τὴν διαβάλλουν ὡς βάρβαρον· καὶ τοῦτο, διατι δὲν ἁμοιάζει τὴν γλῶσσαν τοῦ Θουκυδίδου καὶ Πλάτωνος. Ἀλλὰ τὸ νὰ νομιζόμεν μόνον τὴν Ἀττικὴν καλὴν, κ' Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ μ' ἐκείνην μόνον νὰ ἐπιθυμοῦμεν καὶ νὰ λαλοῦμεν, καὶ συγγράφωμεν, εἶναι τὸ ἴδιον, καθὼς ἀστείότατα λέγει ὁ Πλούταρχος, ⁽¹⁾ ὡσὰν μὴ θέλωμεν οὔτε ἰατρικὸν ἀντίδοτον νὰ δεχθοῦμεν, ὅταν ἀρρωστοῦμεν, οὔτε φόρεμα νὰ φορέσωμεν, ὅταν κρύνωμεν, ἂν τὸ μὲν ἰατρικοφῶρον ἀγγεῖον δὲν κατασκευασθῆκεν εἰς τὸ Κεραμικὸν τῆς Ἀττικῆς· τὸ δὲ φόρεμα δὲν ὑφάνθηκεν ἀπὸ ταῖς τρίχαις τῶν Ἀττικῶν τῆς Κολιάδος προβάτων.

• Ἀλλὰ τί τάχα νομιζόμεν, ὡς Ἕλληνες, ὅτι οἱ παλαιοὶ μας πρόπατορες Ἀττικὰ ἐλαλοῦσαν; ὅχι βέβαια ἐπειδὴ, ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων, καὶ τῶν ἄλλων ὀλιγωτάτων Ἀττικῶν, οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι, καὶ Πελοποννήσιοι, καὶ Ἠπειρώται, καὶ Μακεδόνες, καὶ Σικελοὶ, καὶ Κρήτες, καὶ Ῥόδιοι, καὶ οἱ λοιποὶ Δωρικὰ, καὶ Αἰολικὰ· οἱ δ' Ἕλληνες τῆς μικρᾶς Ἀσίας Ἰωνικὰ. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενον, ἂν ἡ γλῶσσα μας δὲν ἁμοιάζει τὴν Ἀττικὴν· ἡμεῖς Ἀττικοὶ δὲν εἰμασθεν, ἀλλὰ Δωρικεῖς καὶ Αἰολεῖς· καὶ ἐπομένως κ' ἡ γλῶσσα μας εἶν' Αἰολοδωρικὴ καὶ τῆ ἀληθείᾳ, ἴσως ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Πλάτων, ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καλλίτερη, ὡς συντομώτερη, τακτικώτερη, καὶ ἁμαλώτερη ἀσυγκρίτως, καθὼς ἡ γραμματικὴ τῆς τὴν δείχνει σαφέστατα. Ἐμπορεῖ δὲ ὁμοῦ νὰ εἰπῆ τις, ἀραγ' ἔχει καμμίαν ἁμοιότητα μὲ τὴν Δωρικὴν, κ' Αἰολικὴν; ἀπειρὴν καὶ ἄς παρατηρήσωμεν, ἀναλώνοντας ὅλην διόλου τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν, καὶ θεωρῶντας, ὅσον ἐγγυερὶ σύντομα καὶ τὴν φύσιν τῆς, καὶ τὴν κατὰ διαφόρους τόπους ὀλικὴν, ἢ μερικὴν ἀλλαγὴν τῆς λέξεως, τοῦ τόνου, καὶ τῆς κλίσεως

(1) Εἰς τὸν περὶ τοῦ ἀκούειν λόγον.

αὐτῆς ὡστ' ἔπειτα διὰ μέσον τῆς τέτοιας ἀναλύσεως νὰ δυνηθοῦμεν νὰ φθάσωμεν τὸ σκοπούμενον. »

Ἀμέσως δὲ λόγον ποιούμενος *περὶ ὀλικῆς καὶ μερικῆς ἀλλαγῆς, μεταθέσεως, ἀναδιελώσεως, ἀποκοπῆς, συνίλησεως, τόπων, κλίσεως, ἀντωνυμιῶν, ῥημάτων,* καὶ διὰ πολλῶν παραδειγμάτων δεικνύων τὴν συγγένειαν τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης πρὸς τὰς ἀρχαίας διαλέκτους, καὶ ἰδίως τὴν Δωρικὴν, καὶ τὴν Αἰολικὴν, τελευτᾷ οὕτω.

• Τέλος πάντων ὦ Ἕλληνες, συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι ὅλη δι' ὅλης Ἑλληνικῆς καὶ κατὰ μὲν τὸ καθόλου, φύσει Δωρικῆς, κατὰ δὲ τὸ μερικώτερον, Αἰολικῆς καὶ διὰ τοῦτο ὀρθότατα τὴν ὀνομάσαμεν Διολοδωρικὴν. Ὅπου δὲν φαίνεται, ὅτι ὀμοιάζει μὲ τὴν Ἀττικὴν, ἢ κοινὴν, ἐκεῖ Αἰολίζει· ἐπειδὴ κ' ἡ Αἰολικὴ εἰς τὰ αὐτὰ μὲ ἐκείναις ὀμοιάζει· ὅταν δηλαδὴ λέγει, ἢ *τιμῆ, τῆς τιμῆς, τὴν τιμῆν, καὶ ὄχι ἢ τιμὰ, τὰς τιμὰς, τὰν τιμὰν, Δωρικ. καὶ ὁ λόγος, τοῦ λόγου, καὶ ὄχι τῷ λόγῳ Δωρικ. κτ.*

• Ἐχει δὲ ὡς Δωρικὴ μὲν ἰδίωμα ν' ἀποκόπητ' διαφόρως ταῖς λέξεις κατ' ἀρχὴν, μέσσην, καὶ τέλος, καὶ νὰ μεταχειρίζεται κατακόρως ταῖς συνίλησαι, καρδιά, ποῖς, πιᾶ, πιῆ, παιδιοῦ, κτ. λέγοντας.

• Ὡς Αἰολικὴ δὲ τὸ παροξύτονον, ἢ *τράπεζα, τῆς τράπεζας, ἢ σοφώτερη, τῆς σοφώτερης, ταῖς σοφώτεραις, ὁ Γρηγόριος, τοῦ Γρηγόριου, τοῖς Γρηγόριους* κτ. τὸ ὅποιον καὶ οἱ Ἀττικοὶ συνήθιζαν.

• Πάλιν ὡς Δωρικὴ ταῖς κοινῶς παροξύτοναις ὀνομαστικαῖς τῆς Γ' κλίσεως παροξύτῳ προφέρει, *οἱ ἀνθρώποι λέγοντας, οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἄγιοι,* κτ.

• Δὲν εἶναι θυγατέρα τῆς Ἀττικῆς, καθὼς ἡ Ἰταλικὴ, Γαλλικὴ Ἰσπανικὴ, καὶ Βλαχικὴ τῆς Λατινικῆς, ἀλλ' ἀδελφὴ μὲ τὸ πρωτότυπὸν τῆς κάλλος· μὲ τὴν παμπάλαιαν λέξιν, καὶ κλίσην τῆς δηλαδὴ· τόσον δὲ διαφέρει ἀπὸ τὴν παλαιὰν Δωρικὴν, ὅσον οἱ παλαιότατοι ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς νεωτάτους, δηλαδὴ κατὰ τὰ ἐπουσιώδη μόνον συμβεβηκότα, καὶ ὄχι κατὰ τὴν φύσιν· καθὼς καὶ ἡ Ἀττικὴ τῶν καιρῶν τοῦ Θουκυδίδου, καὶ Πλάτωνος, καὶ ἡ Ἰωνικὴ Ἡροδότου καὶ Ἰσποκράτους, ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην Ἀττικὴν.

• Ἄς μὴ γινόμεσθην, ὦ Ἕλληνες, τὸ λοιπὸν μητραλοῖαι· ἄς μὴ τὴν λακτιζόμεν' ἄς τὴν τιμήσωμεν, καθὼς ὀμιλῶντας οὕτω καὶ συγγράφοντας μ' αὐτὴν· ὅτι τιμῶντάς τὴν ἢ ἀτιμάζοντάς τὴν, τὸν ἑαυτὸν μας τιμοῦμεν, ἢ ἀτιμάζομεν· ἄς μὴ ζητοῦμεν μὲ τὴν παλαιότητα

την ἢ Δωρικὴν, ἢ Ἰωνικὴν γλῶσσαν, ἱστορίαν, ἢ τέχνην, ἢ φιλοσοφίαν, νὰ συγγράφωμεν, ἀλλὰ μ' αὐτὴν. Ὁ Θουκυδίδης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἐγράψαν μὲ τὴν Ὀμηρικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ μὲ τὴν τοῦ καιροῦ τῶν· πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς μὲ τὴν δικὴν τῶν; ὄχι βέβαια. Ὁ σοφὸς Δημόναξ, λέγει ὁ ἀστειὸς Λουκιανός, λαλῶντας ποτὲ, κ' ἐρωτῶντας ἓνα του γνώριμον, ἐπειδὴ ὑπεραττικῶς ἐκεῖνος τὸν ἀποκρίθηκεν, ἐγὼ, τὸν εἶπε, φίλε, σ' ἐρωτῶ τώρα, κ' ἐσύ ἀπ' τὸν καιρὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος μ' ἀποκρίνεσαι.

• Ὡς ποτε, ὦ Ἕλληνες, μαθαίνωμεν; δὲν γνωρίζομεν τὸ αἴτιον, καὶ τὴν πηγὴν τῆς ἀμειβείας μας πόθεν προέρχεται; ὄχι βέβαι· ἀπαλλοῦ, παρὰ διὰ τί προσμένωμεν νὰ μάθωμεν τὴν παλαιωτάτην Ἀττικὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς αὐτὴν ν' ἀκούσωμεν ἰδέαν φιλοσοφίας, καὶ ἱστορίας· κ' ἐνῶ τ' Ἀττικὰ μαθήνομεν, ἀποθνήσκομεν καὶ παύομεν· ἔχ! ὦ Ἕλληνες, ἢ Μοῦσες κατεσιώπησαν· ὁ Ἑλικῶνας ὀδύρεται ὁ Παρνασὸς στεναρίζει· ὁ Περγητὸς ἐξηράνθηκεν· ἡ δ' ἄρνη κατεμαρῆνθηκεν.

• Nūn δάκρυα βρῦετε πάντε.

• Nūn ἄλγεα ἔλθετε πάντα.

• Κεντάτ' ἐμὰ σπλάγχνα καὶ ἤτορ.

Θρηῶ κ' ἐγὼ μὲ τὸν Ἀλκμᾶνα. •

Ἐκ πνεύματος νεωτερισμοῦ μᾶλλον ἢ περρωτισμένης πεποιθήσεως ἀπεδέχθησαν τὰς περὶ γλώσσης τοῦ Χριστοπούλου ἰδέας οὐκ ὀλίγοι τῶν λογίων τοῦ τότε καιροῦ. Ἰδίως δὲ ὁ ἐν Ἰωαννίνοις πολυμαθὴς ἱατρὸς Ἰωάννης Βιλαράς, ἐνθεομον ἔχων συνεργὸν καὶ τὸν διδάσκαλον Ἀθανάσιον Ψαλίδαν, συνέλαβε τὴν παράδοξον ἰδέαν νὰ ἐπιβάλλῃ ὡς κοινὴν γλῶσσαν τὸ ἰδίωμα τοῦ ἔχλου τῆς πατρίδος του, ἐκ τοῦ ὑποῦ ἀπέβαλλε καὶ τόνους καὶ τὴν ἄλλην ὀρθογραφίαν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐξῆς «*Μητρὸς Ὀρμηνιας γὰρ τὰ γράμματα, καὶ ὀρθογραφεῖα τῆς Ῥομητικῆς γλώσσης*» ἢ ἐδημοσίευσεν ἐν Κερκύρᾳ (1814).

• Ἦκουσθ τρηὰ ψηφία πρεπὴ νὰ εἴχομε στο· Ἀλφαβῆτο τῆς γλώσσης, σπου κρενομε· γιὰτι τοσα χρῆαζοῦντε σοσθε γιὰ νὰ παραστωσιμα, ὄλες τες στηχιακες τῆς φονες, κε πνε·

α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ, ου.

• Τε πεντε ἀπο ταρτα ὀνομαζοῦντε φονηεντα, γιὰτι προφεροντας τα κε μοναχα κανουν φονη ἀκερια, δηχος νὰ χρῆαζοῦντε βρηθια ἀπο ἀλο ψηφη κε πνε·

α, ε, η, ο, ου,

• Τα δεκάφθα ονομαζόντες σμφωνα, γιανη ακατα τους ηνε βουδα, κε χρηαζόντες βουδια ακο φονηεντο για να παραστησουν φωνη ακερια, κε ηνε:

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.

• Το ι, ακο λογου του μνησκη αφονο, και μοναχο ποτε δεν προφερετε, μονε χρησιμεβη για να σχηματηζόντες η δηφθογγες.

• Η δηφθογγο ηνε φωνη ακερια σπηθεμενη ακο διο φονες, οπου τες προφερομε σ' εναν κερο, σε τροπο οπου ακουγοντες κη διο, δηχος να καμουν, παρα μια φωνη μοναχα. Αφτες ηνε ενια:

αι, ει, οι, ουι, ιαμει, ιη, ιω, ιου.

• Τες δηφθογγες μπορομε να τες μνηρασομε σε διο ταξες ονομαζόντας κρηνης τες προτες τεσιρες: αι, ει, οι, ιου, γιανη σε ταφτες ακουγοντες καστρικα κη διο φονες καθος στες λεξες, Αιτος, χΑιδεδο, πεταΙ, λΕΙμονη, λΕΙ, ελΕΙμοσπη, ρΟιδο, Οισκε, ακαι, κρου.

• Κε καταχρηστικες τες αλες πεντε, ια, ιε, ιω, ιη, ιου, γιανη σε ταφτες το ι, δεν αβγαται φωνη, μονε χρησιμεβη μοναχα για να καμη μαλακοτερο το φονηεντο, οπου ακολουθαι, καθος στες λεξες, πεδιΑ, πιΕ, αξΙΗ, σκολΙΟ, ψομιου, κε. τλ.

• Η γλωσα μας στο ανακατομα της με ξενες γλωσσες επηρε κε ξενες φονες, τες οπτες για να τες γραφομε αναγγαζομεστε να ανταμονομε διο η τρηα ψηφια ακο το αλφαβητο μας, κε τζη εστηνησησαμεν να τες παραστενομε. Αφτες ηνε πεντε: γγ, γγ, μπ, τζ, ττζ, καθος στες λεξες: μπαλα, μπαρουτη, οντας, τζηταο, γγιονης, ντζηναο.

• Οσες φονες ληπον μπειουν στη γλωσα μας φτανουν να γραφτουν με τα ακοση τρηα γραματα του αλφαβητου μας. Κε ακολουθως ολες αφτες η φονες εχουν τα παραστατικα τους σημαδια, η ακο ενα ψηφη μονο, η ακο διο, η κε περισσοτερα. Αφα τα ψηφια, τα παραστατικα σημαδια καθε φονης σε μια λεξη βαλμενα κι' αραδιασμενα κατα την ταξη, οπου ερχετε το καθενα, γραφουν, κε παραστενουν καθαρα αφτη τη λεξη κατα προς την προφερομε κιολα.

• Ενας παρομιος αραδιασμος αφτον τον ψηφιον, οπου παραστενουν ακο μια φωνη, μας δνηη κε ταχτικο γραψημο, η την ορθογραφια, στη γλωσα μας. Κε ορθογραφομε εκηνο, οπου θελομε, αν τα βαλομε στο γραψημο μας τα παραστατικα σημαδια τον φονον, οπου εχη καθε λεξη. Καθε περησιο, η αλο ψηφη ακο το καθοληκο, η οληγοτερο ακο τα χρηαζομενα σε καθε λεξη κανουν το γραψημο ανορθογραφο,

αλοφονο, ανεσοστο, κε εξεκαγγης κακογραμμενο, κε βαρβαρο, αφορμης οπου δεν παραστενη πλιο τη λεξη σοστα, καθος την προφερομε κιολα, η την παραστενη σε τροπο, οπου διαβαζοντας τη την καταλαβеноμε αχαμνα, κε μπς ξηπναι αχαμνη, κε στραβη ηδσα στο νομιας.

• Αποδηχνετε ληπον φος φανερα απο τα ηγομενα, πως ορθογραφηα ονομαζετε ο τροπος, οπου αναφανερα για να γραφομε' οπιων αλον τροπο μεταχρησιμοποιε ηνε ανορθογραφηα. Κε τουτα φτανουν για οσους θελουν να ορθογραφουν κε να ορθοδιαβαζουν στη ρομηκη γλωσα. •

Ἄλλ' αἱ παραδοξολογίαι αὐται τοῦ καλλικελάδου ἐκείνου ποιητοῦ οὐ μόνον οὐδένα εὖρον θιασώτην, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐπίσχυσαν τὴν φάλαγγα τῶν δοξαζόντων, ὅτι ἡ λαλουμένη ὑπὸ τοῦ ὄχλου διάλεκτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῆ ὡς ἡ γραφομένη τοῦ ἑλληνισμοῦ γλώσσα. Τὸ δὲ περίεργον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Βιλαρξῆς ἀμέσως μεταμεληθεὶς παρεδέχθη καὶ τοὺς τόνους καὶ τὴν ἄλλην ὀρθογραφίαν ἐν διαφόροις ἐν τῇ αὐτῇ συλλογῇ δημοσιευθεῖσιν ἐμμέτροις καὶ πεζοῖς, ὡς καὶ ἐν τῇ μετὰ τρία ἔτη ἐκδοθείσῃ συλλογῇ καὶ ἄλλων ποιημάτων αὐτοῦ, εἰ καὶ μέχρι θανάτου διετέλεις θιασώτης τῆς δημόδου γλώσσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

1794—1821.

Παναγιώτης Κοδρικᾶς.—Ἀδαμάντιος Κοραΐς.—Νεόφυτος Δούκας.—Στέφανος Κομνητᾶς.—Ἄλλοι θιασῶται τοῦ ἀρχαῖοντος ἰδιώματος.—Πόλεμος μεταξὺ Κοραϊστῶν, Κοδρικιστῶν, Τρακαριστῶν καὶ Μακαρονιστῶν.—Νοελληνικαὶ γραμματικαί.—Διατριβὴ Κρομμύδη.—Διάφορα ὑποδείγματα νοελληνικοῦ ὄφους.

Αἱ περὶ ἀπλῆς γλώσσης διέφοροι δοξααίαι τοῦ τε Μοισιόδακος καὶ τοῦ Καταρτσῆ ἐπὶ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη ὑπὸ διαφόρων λογάδων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καλῶς ὑποστηρικθεῖσαι, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον κατώρθωσαν ἵνα ἐπικυρωθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἐθεωρήθησαν πάντοτε ὡς γινῶμαι ἀτομικαὶ ἰδιοτρόπων λογίων, ἐλύουσαι ποτὲ τὴν φιλοπερίεργον προσόχην, ἔνεκεν ἰδίως αὐτοῦ τοῦ ὑπὸ τῶν θιασωτῶν αὐτῶν διεγειρομένου θορύβου· καὶ δύνανται μὲν οὗτοι νὰ προ-

σηλυτίσωσί τινας, οὐδέποτε ὅμως θέλουσιν ἐορτάσει μεγαλειτέρους θριάμβους.

Ἡ νῦν καθαρεύουσα νιοελληνική γλῶσσα, εἰ καὶ μὴ ὑπεστηρίχθη μετὰ τοσούτου θορύβου, ἀφ' ἑαυτῆς οὕτως εἰπεῖν ἐποίησε καὶ ἐξακολουθεῖ ποιῆσα μεγάλας προόδους. Ὁ Θεοτόκης, κάλλιον παντός ἄλλου τὸν προορισμὸν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης κατανοήσας, ἐν σιγῇ ἐκαλλιέργησεν αὐτήν. Δὲν κατήλθεν εἰς τὴν δημοσιότητα μετὰ θορυβώδους ἐπιτελείου προσηλύτων πρὸς ὑπεστήριξιν τῆς καινοτομίας, διότι ἡ Ἑλλάς πρὸ πολλοῦ προητοιμασμένη δι' αὐτὴν τὴν καινοτομίαν προθύμως υἰοθέτησεν αὐτήν, κωφεύσασα εἰς τ' ἀλλεπάλληλα καὶ παταγώδη κηρύγματα τῶν ἰδιοτρόπων νεωτεριστῶν. Τὸ ἔθνος κάλλιστα συνεδῶς τὴν ἑαυτοῦ καταγωγὴν ἐπεθύμει νὰ καλεῖται Ἑλλάς καὶ οὐχὶ Γραικία ἢ Ῥωμιοσύνη ἑσεμνύνετο δὲ γράφον καὶ ἀναγινώσκον Ἑλληνικά καὶ οὐχὶ Γραικικά ἢ Ῥωμαῖκα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 18' αὐτῆς ἑκατονταεταρτίδος ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραῆς παρέσυρεν ὄλους σχεδὸν τοὺς τότε λογίους εἰς πόλεμον ἀμειλικτον κατὰ τοῦ καθαρεύοντος ἰδιώματος, τοῦ ὁποῖου θιασώτης παρίστατο ὁ Ἀθηναῖος Παναγιώτης Κοδρικᾶς, ἀνὴρ πολλῶν μὲν βεβαίως ἐκείνου τὴν παιδείαν κατώτερος, πλὴν ὁμολογουμένως εὐρύτερων σχεδίων. Ἐν τῇ ἀνίσῳ ταύτῃ πάλῃ ἐφάνη νικηθεὶς ὁ δεύτερος· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν ἐλησημονήθησαν τὰ Γραικικά τοῦ Κοραῆ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν τῶς ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ συμμάχων.

Ἐν ἔτει 1794 ὁ Κοδρικᾶς μεταφράσας, διὰ προσταγῆς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Μιχαὴλ Κωσταντίνου Σούτσου, τὰς Ὀμιλίας περὶ πλῆθος κόσμων τοῦ Φοντενὲλ ἐν κακοζήλῳ ὕφει, προέταξε τὰς ἐξῆς περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης σκέψεις καὶ γνώμας.

• Δυσκολώτερον, καὶ ἀργότερον πρᾶγμα δὲν μὲ φαίνεται νὰ εἶναι ἄλλο τόσον πολλά, ὅσον εἶναι τὸ νὰ ἐμβῇ εἰς τάξιν τὸ ἄτακτον, τὸ νὰ κανονισθῇ τὸ ἀκανόνιστον, καὶ νὰ ἐπιστηριχθῇ εἰς γενικὰς καὶ κοινὰς ἀρχὰς τὸ μηδ' ἀρχὴν, μηδὲ βᾶσιν ἔχον.

• Ἡ δυστυχὴς Ἑλλάς, τὸ εὐγενέστατον ἐκεῖνο κλῆμα, τὸ τεχνικώτατον ὄργανον, καὶ πολυμαθέστατον ἔδαφος, ἀφ' οὗ ἄρχησε νὰ μεταπίπτῃ ἀπὸ τὴν προτέραν τῆς δόξαν, καὶ λαμπρότητα, προαισθημένα ἀπὸ τὸ πεπρωμένον τῶν ἐθνῶν, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὴν συναρμογὴν τῶν περιστατικῶν τὸν τελευταῖόν τῆς ὄλεθρον, ἀρχησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ χάνῃ μαζὺ μὲ τὴν ἐνδοξὴν τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὰς τέχνας.

και τὰ ἦθη, και τὰ γράμματα, και σὺν πᾶσι τούτοις τὴν παλαιὰν ἐκείνην τῆς γλώσσης εὐγένειαν· αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐφοδοὶ και δουλείαι ὅπου κατὰ καιροὺς ἐδοκίμασεν ἀπὸ διάφορα ἔθνη, πότε Μακεδονίων, πότε Ῥωμαίων, και ἐνίοτε Γότθων, εἰς αὐτὴν μὲν μετέδωκαν, κατὰ τὸν ἀναπόφευκτον ἠθικὸν νόμον τοῦ νὰ μιμῆται ὁ δούλος τὸν δεσπότην, και τὴν τῶν ἠθῶν τους ἀγριότητα, και τὴν τῶν ἐθῶν τους βαρβαρότητα, και τὴν τῶν διαλέκτων τους ἀχρειότητα. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔθνη, και πρὸ πάντων τὸ Ῥωμαϊκὸν διὰ νὰ ὠφελῆθῃ ἀπὸ τὴν δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος οὐ μόνον πολιτικῶς μὲ τὴν κυρίευσιν τῶν πολιτειῶν, ἀλλὰ και ἠθικῶς μὲ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἐπιστημῶν ἐδανείσθη ὅσον ἐδυνήθη, και λόγους, και τρόπους, τέχναις, ἔθιμα, μαθήματα, και νόμους ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς Ἑλληνας αἰχμαλώτους του. Τρόπος μὲ τὸν ὅποιον ἡ αἰχμαλωτος κατὰ τῶν νικητῶν τῆς ἐθριάμβευεν. Εἶδος θριάμβου ἀποταμιευμένον μόνον εἰς τὰ πεπολιτευμένα ἔθνη μέχρι και αὐτῆς τῆς ἐσχάτης των ἐξαχρειώσεως, και θρίαμβος παρηγορητικῆς, ἀνὰ τέλος πάντων ἐνδέχεται νὰ εὑρεθῇ καμμία παρηγορία διὰ τὴν ἐπικειμένην εἰς ἐν εὐγενὲς ἔθνος σκλαβίαν, ἀφ' οὗ ἐξολοθρευθῆ ἡ ἐνδοξὸς του ἐλευθερία. Μετενεχθεῖσα λοιπὸν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Ῥώμην ἡ ἑλληνικὴ διάλεκτος, και συζευχθεῖσα τρόπον τινὰ μὲ τὴν δέσποινάν της Λατινικὴν, τοῦτο μὲν μετατροπομένῳ τῶν φράσεων της κατὰ τὰς διαθέσεις τῶν δεσποτῶν της, πρὸς ἐξήγησιν τῶν ὀπωσδήποτε ἰδῶν της· τοῦτο δὲ προσημιμένῳ ἀπείρων λέξεων, και διαφόρων στρεφομένων τῶν ἐκφράσεων πρὸς δήλωσιν εἴτε συνθετικῆς εἴτε πολιτικῆς, εἴτε ἐπινοίας νέας Ῥωμαϊκῆς, ἐγέννησε τὸ βάρβαρον ἔκτρομα τὴν μιζοβάρβαρον λεγομένην διάλεκτον. Ἡ ὅποια ἄλλως ἀλλαχοῦ, και ποικίλως πανταχοῦ λαλουμένη, γραφομένη, και μάλιστα συμμιγνυμένη μὲ τὴν τῶν Βενετῶν διάλεκτον, οἱ ὅποιοι ἐξαπλωθέντες ἔσχατον εἰς ὅλας τὰς νήτους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, και ἔως εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῆς μετενεχθείσης και κακῆ κακῶς διαιρεθείσης βασιλείας τῶν Ῥωμαίων φθάσαντες πρὸς καιρὸν, ἀνάγκη πᾶσα ἦτον νὰ μεταδώσουν ὡς κρατοῦντες τοῖς ὑπὸ χεῖρα, και ἦθη, και ἰδέας, και λέξεις, και φράσεις, διηρέθη εἰς τόσας ἐγχωρίους γλώσσας ὅσα και χωρία, και τόποι, καθὼς εὐκόλα ἡμπορεῖ νὰ πληροφορηθῆ τὸ τοιοῦτον ὁ κάθε περιεργὸς ἀπὸ τὰ αὐτολεξεῖ εἰς πολλοὺς ιστορικοὺς τῆς Βυζαντινῆς σωζόμενα πολλῶν πόλεων γράμματα. Εἰς τοιαύτην δὲ κατάστασιν οὗσης τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου κατεσπαραγμένης, και μεταμορφωμένης,

καθὼς ἦτον ἐλευσινῶς καὶ ἡ δέσποινα αὐτῆς Ῥωμαϊκὴ βασιλεία, ἐπῆλθε φεῦ! ἡ ἐσχάτη αἰχμαλωσία, ἡ πικροτάτη οὐράνιος μάλιστα, καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν Ῥωμαίων ἀκταστασίας δυσαπόφευκτος ἀποκατάστασις. Ἡ ὅποια μὲ ξίφος δίστομον προχωροῦσα, μὲ δεσμούς καὶ ἀλύτους τὴν αὐτῆ; παράτασιν ἐμπεδοῦσα, ἐσφαξεν, ἐδοῦλωσεν, τὰς βιβλιοθήκας κατέκαυσε, τὴν βασιλείαν ὅλην τέλος πάντων ἐκ βάθρων κατέστρεψε, καὶ τὸ ἐξευγενισμένον ἐκεῖνο γένος τῶν Ῥωμαίων κατὰ κράτος ἐξηχραίωσεν ἔχασε τὸ δυστυχὲς μαζὶ μὲ τὴν πολυχρόνιον του λαμπρότητα, καὶ εὐγένειαν, καὶ τὴν πολύτιμόν του ἐλευθερίαν, καὶ ἐρεξῆς τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὰ ἦθη, καὶ γράμματα. Ὅλα ἔλειψαν, ὅλα ἐξηχρυσίσθησαν, καὶ ὡς ἀχρεῖος δοῦλος ὑπὸ ζυγὸν αὐτονομίου δεσπότη καταδραμαζόμενος μίαν ἔχει φροντίδα, εἰς ἓν καταγίνεται μόνον, ὅλα του διευθετεῖ τὰ κινήματα εἰς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ τοιούτου δεσπότη πρὸς ὅπως τῶν δεσμῶν του ἀνακούφισιν. Καίρειν καταλιπὼν καὶ ὑψηλὰς θεωρίας καὶ εὐγενικὰς ἀσχολίας, καὶ ἐλευθερίους ἀσχήσεις, καὶ γυμνάσματα, μίαν μόνην ἠγεῖται ταύτην εὐτυχίαν τὸ νὰ εἶναι ἓνας μὲν μὲ χρυσὰς, ἄλλος δὲ ἀργυρὰς, καὶ ἄλλος μὲ ὅπως εἰλαφρὰς ἀλύτους πεπεδημένος, ἀείποτε ἀνελεύθερος ἕως καὶ εἰς αὐτὰ τοῦ νοός του τὰ φρονήματα. Φεῦ τῆς τοιαύτης εἰμαρμένης! ποῦ πλέον σχολοεῖα ἑλληνικά! ποῦ Ἀκαδημαῖαι ἐπιστημονικά! ἢ Πανδημαῖαι φιλολογικά! ποῦ διδάσκαλοι, ἢ ἐν συντόμῳ ποῦ Γλῶσσα ἑλληνική! ὅλα ἔπρεπε νὰ προχωροῦν κατὰ θυμὸν καὶ κατ' ἀρέσκειαν τῶν κρατούντων. Ἄλλα λοιπὸν ἦθη, ἄλλος τρόπος ζωῆς, ἄλλα ἔθιμα, καὶ ἄλλοια ἐνδύματα, ἄλλας ἔπεται ἰδέας νὰ γενήσουν, καὶ ὅλα ἔπρεπε νὰ ἐκφράττωνται, καὶ νὰ ὀνομάζωνται μὲ τὴν τῶν κρατούντων διάλεκτον. Ἐκ τούτου προῆλθε τὸ τερατώδες ἐκεῖνο κρᾶμα τῆς λεγομένης Ῥωμαϊκῆς γλώσσης, σύμμικτον ὡς κυκεῶν ἀπὸ διαφόρων, καὶ πολυαριθμῶς ξένος λέξεις, καὶ φράσεις τῶν ὁποίων ἡ ἑλληνικὴ ἔκφρασις οὔτε ἔξεύρομεν οἱ περισσότεροι ἂν ἦτον εἰς χρῆσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὔτε ἂν τὴν εὖρωμεν ἢ ποροῦμεν νὰ τὴν μεταχειρισθῶμεν, διότι οὔτε ἐνοοῦν οἱ πολλοὶ τι λέγομεν, καὶ ἀπιδιάζουσι ὅλοι διὰ τὸ ἀσυνήθιστον.

• Μὲ μίαν τοιαύτην διεφραμένην γλῶσσαν ὅπου μόλις εὐπορεῖ τὰς πρὸς δῆλωσιν τῶν πλέον τετριμμένων ἰδεῶν λέξεις, καὶ ἐκείνας τὰς πλέον ξένος, καὶ οὔτε κἂν προσοικειωμένους, πᾶς ἢ πορεῖ τινὰς νὰ μεταφράτῃ βιβλία ἐπιστημονικά, νὰ ἐκφράτῃ ἰδέας εὐγενικὰς, ἢ νὰ

ἐκθέση ἀρχὰς συστηματικὰς, δόξα: πολιτικὰς, ἢ θεωρίας ἠθικὰς; ἕνα χάος πανταχόθεν τὸν περικαλύπτει ἕνα κενὸν εἰς κάθε νόημα τὸν ἀπεκδέχεται, καὶ ἡ κάθε περίοδος εἶναι δι' αὐτὸν μία νέα ἀπορία, καὶ τὸ ὅλον ὅλη ἀμνηχανία.

• Μὰ ἄς γράψῃ (εὐρέθησαν ἄνθρωποι, καὶ ἄνθρωποι προκομμένοι, εἰς τὸν δέκατον ὄγδοον μάλιστα αἰῶνα, νὰ τὸ εἰποῦν, νὰ τὸ δοξάσουν, καὶ νὰ νομίσουν ὅτι ἔμπορουν νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀνασκευὴν κατασκευὴν, καὶ καλλωπισμὸν τὸν παντελῆ τοῦ πράγματος ἀφανισμὸν), ἄς γράψῃ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, καὶ μὲ τὰς αὐτὰς φράσεις ὅπου συντυχαίνομεν, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ γλαφυρότερον, καὶ εὐληπτότερον, ὡς ὠφελιμώτερον. Ἄχ! μὰ τοῦτο εἶναι τόσον εὐκόλον νὰ τὸ εἰπῆ τινὰς, ὅσον εἶναι δύσκολον νὰ ἐνοήσῃ τὰς πόσας περιέχει δυσκολίας, καὶ νὰ συμπεράνῃ τὰς πόσας συμπεριλαμβάνει ἀτοπίας, καὶ τέλος πάντων πόσον εἶναι βλαπτικὸν μᾶλλον ἢ ὠφέλιμον. Ἐγὼ ἀποσιωπῶ τὸ πόσον εἶναι δύσκολον εἰς μίαν αἰσθητικὴν ψυχὴν ἐνὸς φιλογενοῦς σπουδαίου νὰ καταστήσῃ εἰς τὸ νὰ μεταφράσῃ, *χρυσαισιλικα* τὸ *sericusemeul*, *μουτίλιαν* τὸ *absolument*, *ζαέρ* τὸ *et hier* κτ. κτ. κτ. Ἐπιφέρω ἕμως ἐρωτῶντας, πρῶτον ποῖον τρόπον ὁμιλίας ἀπ' ὅσους οἱ Ῥωμαῖοι μεταχειρίζονται νὰ μεταχειρισθῆ; τῆς Κωνσταντινουπόλεως; ἔπεται νὰ μὲ εἰποῦν, ὡς μητροπόλεως κατὰ μέλησιν καὶ τῶν λοιπῶν πεπολιτευμένων ἐθνῶν, εἰς τὰ ὅποια ἡ τῆς μητροπόλεως τρόπος; τῆς διαλέκτου παρὰ πάντας τοὺς κατὰ χώραν ἐγκρίνεται. Ἐγὼ ἀνταῦθα παρατρέγω, τὸ ὅτι τοῦτα ἔπεται νὰ εἰπῆ τινὰς διὰ τὴν διάλεκτον τῶν Τούρκων, τῶν ὁποίων εἶναι μητρόπολις ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ ὄχι διὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὅποιοι σκλάβοι ἄντες, οὐδ' ἐστίας ἀπολύτως ἰδίας εὐποροῦσι, πολὺγε καὶ δεῖ μητροπόλεως. Καὶ ὅτι κατ' ἀνάγκην πολιτικὴν ἔπεται: οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κάτοικοι νὰ ἔχουν *χρεῖαν* περισσοτέρων ξένων λέξεων κατ' ἀναλογίαν τῆς μετὰ τῶν κρατούντων πραγματείας καὶ συναναστροφῆς. Ἄλλ' ἐρωτῶ πάλιν ποῖον τρόπον ἀπ' ὅσους οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κάτοικοι μεταχειρίζονται πρέπει νὰ μεταχειρισθῆ; ἐπειδὴ καὶ ὄχι μόνον κάθε μέρος καὶ κάθε ἐνορία αὐτῆς τῆς πόλεως ἄλλον ἔχει τὸν τόπον τῆς ἐκφράσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦ γένους μας ἐπισημότεροι ἐκ διαμέτρου διαφέρουσιν ἕνας τοῦ ἄλλου εἰς τὰς ἐκφράσεις καὶ τρόπους τῆς ὁμιλίας των. Ἄλλος πλίνει εἰς τὸ ἐλληνικώτερον, ἄλλος εἰς τὸ τουρκικώτερον, ἄλλος ἄλ-

λας εκφράζεται, κατ' αναλογίαν τῶν πολλῶν ἢ ὀλίγων ἰδεῶν ὅπου ἔχει. Ἐπειτα ἄλλη πάλιν μεγίστη καὶ ἀσύμβιβαστος διαφορὰ μεταξὺ τοῦ τρόπου τῆς ὁμιλίας τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ τρόπου τῆς ὁμιλίας τῶν γυναικῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον μιᾶς ἐκάστης πρὸς ἄλλην. Ποῖον λοιπὸν τρόπον νὰ ἐκλέξῃ ὁ δυστυχῆς γράφων, εἰς καιρὸν ὅπου εἰς τὸν ἕνα θέλει ἔχει τόσους κατηγοροῦς, ὅσους καὶ εἰς τὸν ἄλλον; ἄλλοι μὲν, ἔπεται εἰς αὐτὸν τὸν ὅποιον δῆποτε τρόπον νὰ ἀρέσκωνται, ἄλλοι δὲ νὰ ἀπαρέσκωνται, οἱ μὲν νὰ εὐχαριστοῦνται, οἱ δὲ νὰ δυσχεραστοῦνται, ὀλίγοι νὰ τὸν ἐγκρίνουν, καὶ οἱ λοιποὶ νὰ τὸν κατακρίνουν, καὶ γενικῶς τὸ γυναικεῖον φύλον νὰ τὸν ἀηδιάζῃ. Δεύτερον δὲ, ποῖος ἀπὸ ὄλους αὐτοῖς τοὺς τρόπους πλουτεῖ ἀποχρώντως τὰς ἀναγκαίας λέξεις καὶ φράσεις, μὲ τὰς ὁποίας νὰ γίνῃ παντοῦ νοήματος ἀκολόβωτος ἔκφρασις, χωρὶς νὰ συναπαντήσῃ ὁ γράφων μυρίας ἀνεπιβίβαστους δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι νὰ παρεγκλίνουν τέλος πάντων εἰς ἀνεπιδιορθώτους ἀτοπίας; ἀλλ' ἄς θανεισθῇ ὅσας λέξεις τὸν χρειάζονται, τὰς μὲν ἀπλούτερον πραγματικώτερας ἀπὸ τὴν Τούρκικην, τὰς δὲ ἐπιστημονικώτερας ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, τὰς δὲ πολιτικώτερας, ἄλλας ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν καὶ ἄλλας ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν. Ὡ, καὶ τι θαῦμα εἶδος διαλέκτου! ἐγὼ πρὸς ἀπορυγὴν πολυλογίας παρακαλῶ τὸν κάθε ἀπαθῆ διακριτικὸν νὰ ἀποκριθῇ εἰς τοῦτο, καὶ ἂν βαρύνεται διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς ἐνοίας, ἐπειδὴ καὶ κάθε ἀτοπον φέρει σιωπὴν εἰς κάθε φρόνιμον, νὰ ἐπιφέρῃ ἄλλην ἀντίβρῃσιν ἀπ' ὅσας θαψιλίστατα ἔχει, ἄς ἐρωτήσῃ μόνον τὸν οὕτως δογματίζοντα, εἰς ποίαν γλῶσσαν ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ ὑστερον ὅτι γράφει ὁ οὕτως γράφων; μὰ τάχα ὑστερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔχει νὰ ὠφελήσῃ; βέβαια ὄχι· διατι θέλωντας νὰ δώσῃ εἰς ἕν ἔθνος ὅπου προσφάτως ἐκκύπτει ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον του ὑπὸ δουλείας ἀμάθειαν, μίαν ἰδέαν ὅπως οὖν ὑψηλοτέραν τῶν καθ' ἕξιν οὐσιωθέντων μέχρι τοῦδε φρονημάτων του, καὶ θέλωντας νὰ τὴν ἐκθέσῃ μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις καὶ φράσεις, ὅπου αὐτὸ ἐσυνήθισε νὰ μεταχειρίζεται, ἐξ ἀνάγκης ἔπεται νὰ τὴν μετατρέψῃ πολυσχιδῶς, νὰ τὴν ἀκρωτηριάσῃ πολυειδῶς, καὶ νὰ τὴν καταβιδάσῃ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς εὐγενείας τῆς, εἰς τὴν χαμερπῆ πενιχρότητα τῆς συνθησιμένης διανοίας, ἀποτέλεσμα ἀναντιρρήτως ἀφευκτον τῶν βαρβαρικῶν λέξεων καὶ φράσεων, εἰς τρόπον ὅπου χωρὶς νὰ ἀναπληρώσῃ ἢ τοιαύτη ἰδέα κανένα τύπον παιδείας, ἀφίνει οὐχ ἥττον τὸ δυστυχῆς ἐκεῖνο ἔθνος νὰ κυλιέται εἰς τὸν συνθησιμένον βόρβορον τῶν χαμερπῶν φρονημάτων

του, καὶ νὰ ἐπιφέρειται εἰς τὸν ζόφον τῶν ἀφειγῶν ιδεῶν του, ὥστε βλέπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ μία ἰδέα καλλωπισμένη με ἀνθηροτέρας φράσεις, ὀξύνει τὸν νοῦν, εὐφραίνει τὸ πνεῦμα, εὐχαριστεῖ τὴν διάνοιαν, καὶ διεγείρει τὸ μιμητικὸν τῆς ψυχῆς εἰς ἀμίλλαν ἢ τοῦ νὰ μάθῃ καὶ ἄλλας, ἢ τοῦ νὰ ἐπινοήσῃ ὁμοίας, καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδοξότερον τῶν ἐκφράσεων ὀδηγούμενον τὸ ἔθνος εἰς τὸ ὑψηλότερον τῶν νοημάτων ἢμπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ πρῶτον βήμα, ὅπερ καὶ δυσχερέστερον εἰς τὴν πρόδον τῆς μαθήσεως . .

• Μὰ τάχα τέλος πάντων πρέπει νὰ ἀπελπισθῶμεν ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξαλλοιωθεῖσα γλῶσσα δὲν ἢμπορεῖ νὰ καλλιεργηθῇ, νὰ καλλωπισθῇ καὶ νὰ εὐρεθῇ ἓνα ὕφος κοινόν, τὸ ὅποιον ὅλοι ἐπίσης μεταχειριζόμενοι νὰ ἐπιδίδουν με ἐκβάσεις καλὰς, καὶ νὰ ὠφελοῦν τὸ γένος, γράφοντες κατὰ κανόνας, καὶ ἀρχὰς γενικὰς; ὄχι βέβαια. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ πρῶτον τὸ κοινόν αὐτὸ ὕφος τὸ ἔχομεν εἰς τὸ χέρι, καὶ καλλωπισμένον ὀπωποῦν, χάρις τῷ μακαρίτῃ αὐθέντῃ Νικολάῳ βοεβ. Καρτζῆ (1), ὅστις με μόνον γυμνὴν τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν ἀναγομένην ὡς οἶόν τε εἰς τὴν μητέρα της τὴν Ἑλληνικὴν ἔγραψεν ἐλευθέρως, μετέφραξε γνησίως, καὶ ἐξέθετε γλαφυρότατα κάθε νόημα ὁποιασδήποτε ὕλης. Αὐτὸ τοῦτο τὸ ὕφος τὸ ἐνασμενίζονται καὶ ὅλοι (ἂν ἐξαιρηθῶν ἓνας ἢ δύο) οἱ τωρινοὶ αὐθένται τοῦ γένους μας, καὶ κατὰ μίμησιν τούτων καὶ οἱ περισσώτεροι ἄρχοντες, καὶ με αὐτὸ γράφουν τὰ περισσώτερα τῆς κοινολογίας γράμματα. Ἐλλείπεται δὲ τὸ νὰ καλλιεργηθῇ δηλ. νὰ προστεθοῦν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον αἱ ὅσαι λέξεις μᾶ; λείπουν, καὶ νὰ συνηθισθῇ ἡ χρῆσις των, μάλιστα ἐκείνων τὰς ὁποίας ἀπὸ ξένας διαλέκτους ἀφαρπάζοντες ἀνοικεῖως μεταχειριζόμεθα, καὶ ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς ἂν εἶναι τοιαύτης σημασίας λέξεις ἑλληνικῆς. Νὰ μετενεχθοῦν εἰς τὸ ἀπλούστερον διὰ τῆς ὀδηγίας τῶν πολυμαθεστέρων τῆς Εὐρώπης διαλέκτων ὅλοι ἐκείνοι αἱ γλαφυρόταται ἑλληνικαὶ φράσεις, χωρὶς ὅμως διαφθορᾶν, καὶ παντελῆ ἐξαλλοιώσιν, ὥστε νὰ χάσουν παντάπασι τὴν προτέραν τοὺς λαμπρότητα, με τὰς ὁποίας νὰ γίνεται βραδίως καὶ πλουσίως ὁποιοῦδήποτε νοήματος γλαφυρατάτη καὶ εὐγενῆς ἔκφρασις καὶ νὰ πλουτισθῇ με αὐτὸν τὸν ῥόπον ἀποχρώντως ἀποκαθιστάμενον ἓνα ὕφος κοινόν, ὕφος εὐ-

(1) Τούτου ἐξέθετο μόνον ἡ Γαλλικὴ γραμματικὴ (1806) ἐν ἐπιτετηθεμένῃ ἀρχαί-
ζοντι ἰδιώματι, ἐπομένως δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν ἔργων τοῦ φιλομούστου τούτου ἡγε-
γάνου, τὰ ὁποία ὁ Κεδρικᾶς συνιστᾷ ὡς πρότυπον νεοελληνικοῦ ὕφους.

γενέστατον και τερπνόν, ζηλωτὸν ἰσως διὰ τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσης εὐφωνίαν εἰς ὅλα τὰ κεπολιτευμένα ἔθνη. Ἅμα δὲ νὰ βαλθῆ εἰς ἀρχάς, και κανόνες, ὁποῦ ὡς ὑπ' ἀκριβοῦς στάθμην τὸ ὕψος αὐτὸ ὀδεύοντας ὁ καὶ ἕνας νὰ μὴ παρεκτρέπεται πλέον τῆς κοινῆς ὁδοῦ τοῦ λέγειν και γράφειν. Τὸ ὅποιον τοῦτο εἶναι, και τὸ δυσκολώτερον, και κατὰ κακὴν τύχην ἀργότερον, και πρέπει νὰ τὸ ἐλπίσῃ τινὰς ἀπὸ καμμίαν εὐτυχῆ κατὰ πρόνοιαν περιστάσειν.

• Ἐν ᾧ ἐγὼ λέγω νὰ προσδιορισθῆ ὕψος ἐν κοινόν, ἄς μὴν ὑπολάβῃ κανόνες, ὅτι ἀξίω ἐπίσης ὅλα τὰ ὅποια δῆποτε ὕλη βιβλία τοῦ κόσμου νὰ μεταφράζωνται, ἢ νὰ γράφωνται μὲ ἐν και τὸ αὐτὸ ὕψος, φυλαττομένης ἐξίσου εἰς ὅλα τῆς αὐτῆς ἐμβριθείας. Μὴ γένοιτο ἔπειθὴ και αὐτὴν τὴν δόξαν κυρίως ἀποτροπιάζομαι και ἀντιδιαμέχομαι, ἢ ὅποια, ὄχι μόνον εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης ἀμαθείας, και σημεῖον νεανικῆς μανίας, ἀλλ' ἀντιπᾶσκει καθόλου εἰς τοὺς ὄρους τῶν πραγμάτων, ὅπου εἶστιν ἀπολύτως ἀτοπον, ὅθεν λέγωντας ἕνα κοινὸν ὕψος ὑποτιθέμενον τοῖς πᾶσιν ὡς κανὼν και ὑπογραμμὸς, μῆτε ἐνοῶ ἕνα μόνον τρόπον ἐκθέσεως, μῆτε στέργω ἐνὸς μόνου εἶδους φράσεις και λέξεις, ὥστε μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, μὲ τὰς ἰδίαις στροφάς και φράσεις, ὁποῦ πρέπει νὰ μεταφρασθῆ ὁ Μπολλιέρ, νὰ μεταφράζεται ὁ Ρεάλ, ἢ νὰ μεταφρασθῆ ὁ Φοντενέλ καθὼς πρέπει νὰ μεταφρασθῆ ὁ Μοντεσαγιό. Ἄλλη ὕλη τοῦ ἐνός, και ἄλλη τοῦ ἄλλου, πρὸς ἄλλους ὁ ἕνας, και ἄλλους ὁ ἄλλος ἀποτείνεται· και ἐπομένως ἄλλη πρέπει νὰ εἶναι τοῦ ἐνός ἢ φράσεις, και ἄλλη τοῦ ἄλλου. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ ὅλη αὐτὴ ἡ τροπολογία, και νὰ γίνῃ ὀρισμένως και κανονισμένως, και ὄχι κατὰ γνώμην αὐτόνομως, και κατ' ἀρέσκειαν αὐτοδεσπότης τοῦ καθ' ἐνός, χρειάζεται νὰ ὑπατεθῆ πρῶτον ἕνα κοινὸν ὕψος κανονισμένον, τὸ ὅποιον βᾶσιν ἀδιάσειστον ἔχοντας ἕκαστος νὰ κλίνῃ ἐπομένως εἴτε πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἢ χαριέστερον, πρὸς τὸ σοβαρώτερον ἢ ἀστειώτερον, ἀναλόγως μὲ τὴν ὕλην τοῦ συγγράμματος, και τὸν τρόπον τοῦ συγγραφέως ὁποῦ ἤθελε μιμηταὶ ἢ μεταφράζῃ. Τὸ ὅποιον ὅλαι αἰ τῆς Εὐρώπης γλῶσσαι, και ἐκεῖνοι ὁποῦ καλῆ τύχῃ ἐλευθέρως και σπουδαίως μὲ τὴν ἰδίαν διάλεκτον ὁποῦ ὁμιλοῦσι και συγγράφουσιν, οὐδὲν ἤττον ὡς κανὼνα ἀπαράτρεπτον φυλάττουσι και οὔτε τὴν κάθε ὕλην ἐκθέτουσι μὲ τὸν τρόπον ὁποῦ ὁμιλοῦσιν, οὔτε ὁμιλοῦσι καθὼς συγγράφουσι· τοῦτο λοιπὸν ὅλον διὰ νὰ τὸ στέρξῃ ὁ κάθε νουνεχῆς, ἀρκεῖ

μόνον νὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ συλλογισθῇ, καὶ εὐκόλως θέλει ἀποφασίσει ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι.

• Ἡ δυσκολία ὁμῶς ὅλη εἶναι τότε νῦν ἔχον, μὲ τὸ νὰ εἶναι τὸ ὕφος αὐτὸ ἀκανόνιστον καὶ ἀστήρικτον, ἐκτεθεμμένον τρόπον τινὰ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς κατὰ γνώμην καὶ φαντασίαν τοῦ καθ' ἑνὸς πολυσευδῆς τροπᾶς καὶ ἐναλλαγᾶς. Ἐκ τούτου προέρχεται τὸ νὰ μὴν εἶναι κανένα βιβλίον γραμμένον εἰς τὴν ἀπλὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν ἀρεστὸν κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς Ῥωμαίους. Δὲν συμπεριλαμβάνω καὶ ὅσους ἐσυνήθισαν νὰ μὴ διαβάζουσιν, διατὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς ἀρκεῖ νὰ εἶναι βιβλίον διὰ νὰ μὴν εἶναι ἀρεστὸν· ἀλλ' εἰς ὅλους τοὺς φιλομαθεῖς καὶ σπουδαίους τοῦ γένους μας. Ἐπειδὴ καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν μόνην τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἰξέροντες καὶ μετερχόμενοι, αὐτὴν μόνην ἐνασμενίζονται, εἰς αὐτὴν μόνην ἀρέσκονται, καὶ ἐκ συνθηλαίας μόνον φαντασιωδῶς κινούμενοι ἀκοτροπιάζονται νὰ πιάσουν, καὶ ἀπαρέσκονται, χωρὶς νὰ διαβάσουν, κάθε βιβλίον ὅπου δὲν εἶναι γραμμένον Ἑλληνικὰ, ὡσάν νὰ μὴ χρῆξῃ προσοχῆς μία νέα ἰδέα ἐκπεφρασμένη (φθάνει νὰ μὴν εἶναι κακοζήλωτος ἔξεστραμμένη) μὲ ἀπλὰς φράσεις· οἱ δὲ πλουτισμένοι ἀπὸ διαφόρους πολυμαθεῖς ζώσας διαλέκτους, συνθησιμένοι ὄντες εἰς τὰς εὐγενικὰς ἐκείνων στροφᾶς, καὶ εἰς τὰς γλαφυρὰς μὲ ζωηρότητα ἐκφράσεις των, δυσαρεστοῦνται, καὶ ὄχι χωρὶς λόγον, εἰς κάθε περίοδον ἑνὸς βιβλίου γεγραμμένου κατὰ τὸν ἰδιαιτερον τρόπον τοῦ γράψαντος, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ὕφος ἐν κοινὸν ἐπίσης εἰς ὅλους, ὕφος κανονισμένον καὶ προσδιωρισμένον, ὅλοι προσιδρῶνται ὡς κριταὶ πρὸς κατέκρισιν, καὶ κανένας δὲν ἀναζώννεται εἰς διώρθωσιν, διατὶ ἐπίσης ὁ καθ' ἑνας ἔχει νὰ δοκιμάσῃ τὴν κατ' ἀρέσκειαν ἐκάστου τῶν ἄλλων πικροτάτην κριτικαν. •

Ἐν ἔτει 1802 ὁ Κοδρικᾶς δημοσιεύσας ἐν γαλλικῷ ἰδιώματι φυλλάδιον ⁽¹⁾ ἀνέπτυξε τὰς περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ἰδέας αὐτοῦ, τὰς ὑποίας ἀπηνῶς πολεμηθείσας ὑπὸ τε τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν πολυαριθμῶν αὐτοῦ ὀπαδῶν, μετὰ ζήλου ὑπεστήριξε διὰ τε πολλῶν ἄλλων διατριβῶν καὶ ἰδίως τῆς περὶ γλώσσης πολυσελίδου πραγματείας αὐτοῦ ⁽²⁾, ἐξ ἧς παρατίθημι περικοπὰς τινὰς.

(1) Observations sur l'opinion de quelques hellénistes touchant le Grec moderne. Paris 1802.

(2) Μελέτη τῆς κωνῆς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου. Τόμος Α'. Ἐν Παρισίοις 1818.

• Ὅτι ἡ ἀρχαία τῶν Ἑλλήνων φωνή, ἅμα τῆς ἐν πολιτεύματι ἀπικαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἦτον διηρημένη εἰς δύο πρῶτογενεῖς διαλέκτους, Δωρικὴν καὶ Ἀττικὴν, ἐξ ὧν ἐφεξῆς δύο ἄλλαι τῷ χρόνῳ μεταγενέστεραι ἀμέσως τότε παρήχθησαν, ἡ Αἰολικὴ, καὶ Ἰωνικὴ καὶ ὅτι, κατὰ συγγένειαν καὶ ὁμοφωνίαν, αἱ τέσσαρες αὐταὶ ἀρχαῖαι διάλεκτοι πρὸς ἀλλήλας συνείχοντο, τοῦτο πρὸς ὅλους τοὺς εἰδήμονας τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι γνωστὸν, καθὼς καὶ ἐν τῇ πρὸ ταύτης μελέτῃ ἀπεδείχθη σαφέστατα.

• Ὅτι δὲ ἀπὸ τὴν σύμμειξιν, καὶ σύγκρασιν αὐτῶν τῶν τεσσάρων ἀρχαϊκῶν διαλέκτων, μία κοινὴ, καὶ ἐν γένει ἐθνικὴ συνεκροτεῖτο διάλεκτος, καθ' ἣν τὸ γένος ὅλον ὁμόγλωσσον καὶ ὁμόφωνον ἐγνωρίζετο, καὶ τοῦτο, ὡς ἐν τοῖς προόρηθεῖσι διεδηλώθη, αὐτὰ τὰ ἀθάνατα ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, καὶ τὰ τῶν δραματικῶν καὶ λυρικῶν στιχουργήματα τὸ παραστήθουν πραγματικῶς.

• Τούτων λοιπὸν συμφώνως καθομολογουμένων, ἀναντιρρήτως συνάγεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἀπ' ἀρχῆς μία Κοινὴ τῶν Ἑλλήνων Διάλεκτος, ἡ ὅποια ἀπαραιτήτως ἔπρεπεν, ἠθικῶ τῷ λόγῳ, νὰ εἶναι διηρημένη εἰς ποιητικὴν, καὶ δημοτικὴν, ἥτοι εἰς ἔντεχνον καὶ ἀπλῆν.

• Αὐτῆς οὖν τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου, τὸ μὲν ἀπλοῦν καὶ δημοτικὸν μέρος, ὑπ' ἄλλη καὶ ἄλλη, κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ περιστάσεις μορφή, διεδόθη ἕως εἰς ἡμᾶς, κατ' ἀδιάκοπον τοῦ γένους διαδοχὴν, καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς σήμερον, παρηλλαγμένον μὲν ἑπουσιωδῶς, οὐσιωδῶς δὲ ἀδιάφορον, καὶ ἀναλλοίωτον. Αὐτὴν ἡμεῖς ὀνομάζομεν Γλῶσσαν Ἀπλῆν, Γλῶσσαν Κοινὴν, καὶ ἐνὶ λόγῳ Γλῶσσαν Ἐθνικὴν, καὶ πατροπαράδοτον τοῦ γένους μας.

• Ὅτι δὲ αὐτὴ ἡ καθ' ἡμᾶς Κοινὴ Γλῶσσα εἶναι οὐσιωδῶς ὁμογενῆς, ὁμόφωνος, καὶ ὁμότροπος μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, τοῦτο ἐξ αὐτῆς τῆς φυσικῆς συνθέσεώς της καὶ συναρμογῆς πραγματικῶς, καὶ ἐξ ἀνεπιλήπτων, ὡς εἰπεῖν, αἰσθημάτων ἀποδεικνύεται. Ἡ αὐτὴ ποσότης, καὶ κατὰ προσοφίαν ποιότης τῶν γραμμάτων· ὁ αὐτὸς ῥυθμὸς καὶ τόνος τῆς φωνῆς· τὰ αὐτὰ μέρη τοῦ λόγου· αἱ αὐταὶ κλίσεις, καὶ καταλήξεις τῶν ὀνομάτων. Ὁ αὐτὸς σχηματισμὸς τῶν ῥημάτων· ἡ αὐτὴ στροφή ἀναλυτικῶς τῶν φράσεων. Ὅλα ἐνὶ λόγῳ τὰ συν-

ιστώντα ούσιωδῶς τὴν φυσικὴν τοῦ λόγου συναρμογὴν παραστήθουν πραγματικῶς τὸν ἀρχαῖον τύπον καὶ χαρακτῆρα τῆς. Μυρίαὶ λέξεις, καὶ φράσαι; διατρέχουν συνήθως εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς παλαιότερους ποιητὰς διακρίνονται ὡς ἀρχαϊκαί. Ἄν, καὶ κατὰ διαφοροὺς καιρικὰς περιστάσεις, καὶ ἠθικὰς μεταβολάς, τὸ σχῆμα ἢ ἡ μορφή τῆς διαλέκτου κερήλλαξεν ἂν λέξεις νέαι, ἢ ξέναι εἰς τὴν δημοτικὴν φράσιν εἰσῆχθησαν, καὶ πολλαὶ τῶν παλαιῶν κληρονομήθησαν ἂν τέλος πάντων ἡ σημασία, ἢ χρῆσις ἄλλων τινῶν μεταβλήθη· αὐτὴ ἡ μεταβολὴ εἶναι ἐπουσιώδης συμβεβηκός, ἀχώριστον μὲν εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους τῶν ἐθνῶν, τὸ ὅποion ὅμως γίνεται, καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου διαφορᾶς. Αὐτὸ τὸ συμβεβηκός ἐπῆλθε κατὰ διαφοροὺς καιροὺς καὶ περιστάσεις εἰς αὐτὰς τὰς πρωτογενεῖς διαλέκτους τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀττικὴν, μέγας αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, καὶ ὁ εὐρέστετος Ξενοφῶν. Αἱ λέξεις, ἢ ἡ διαφορετικὴ χρῆσις τῶν λέξεων, μεταβάλλουν μὲν τὸν ἐπουσιώδη τῆς διαλέκτου χρωματισμόν, δὲ ἀνατρέπουσιν ὅμως τὴν κατ' οὐσίαν τῆς γλώσσης ὑπόστασιν. Ἄνευδοιαστως ἄρα συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Κοινὴ Δημοτικὴ Γλῶσσα διαρκεῖ μέχρι τῆς σήμερον οὐσιωδῶς ἀναλλοίωτος.

• Τὸ δὲ ἐντεχνον καὶ ποιητικὸν μέρος αὐτῆς τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων φωνῆς, ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν συγγραμμάτων καὶ ποιητῶν, ἐφθασεν εἰς τὸν τελειότερον βαθμὸν τῆς καλλιτείας, καὶ καθαρότητος, περιορίσθη διόλου εἰς τὴν ἐξηκριβωμένην φράσιν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, ὥστε ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος κατήντησεν ἐν γένει ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν ῥητόρων καὶ λογογράφων.

• Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐξηκριβωμένη, καὶ ἐντεχνος τῶν Ἀττικῶν συγγραμμάτων διάλεκτος, μετὰ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Μακεδόνων, καὶ τὴν ἐφεξῆς κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων, ἐξαπλώθη εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ συνεφύθη μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ὥστε διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν διαφορῶν ἐκείνων ἐθνῶν, καὶ σύμμιξιν τῶν διαφορῶν ἐθνικῶν ἰδιωμάτων, ἔχασε τὴν προτέραν αὐτῆς καθαρότητα, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν κοινότεραν δημοτικὴν ἀπλότητα. Μετήλλαξε λοιπὸν τὸν εἰδικὸν τῆς σχηματισμόν, καὶ τὸν ἀπὸ κοινοῦ τύπον καὶ χαρακτῆρα ἐπαναλαβοῦσα τῆς κοινῆς διαλέκτου, ὑπὸ μιᾶς νεωτέρας μορφῆς, ὡς πέμπτη ἀνεφάνη Ἑλληνικὴ διάλεκτος, τὴν ὁποίαν οἱ τὴν γραμματικὴν τέχνην τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μεθοδικῶς διημύιζαντες γραμματικοί, κοινὴν

μὲν ὠνόμασαν κατὰ δύο λόγους ἄμφω ὀρθοῦς, τὸν μὲν, καθ' ὅτι κατὰ γραμματικὴν θεωρίαν ἀπὸ κοινοῦ τύπου τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἄλλων μετέχει, τὸν δὲ, καθ' ὅτι κατὰ χρῆσιν κοινῶς οἱ Ἕλληνες τότε αὐτὴν ἐμεταχειρίζοντο. Πέμπτην δὲ ὠνόμασαν αὐτὴν, ὡς ἐκ τῶν τεσσάρων πρωτογενῶν κατὰ σύγκρασιν παραγομένην.

Ἡ αὐτὴ λοιπὸν ἢ νεωτέρα κοινὴ τῶν Ἑλλήνων διάλεκτος, καίτοι κυρίως καὶ οὐσιωδῶς Ἑλληνικὴ, δὲν ἦτον πλέον, κατὰ τὴν νεωτέραν τῆς μορφήν, ἢ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κοινὴ ἐκείνη γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθη ὁ Ὀμηρὸς καὶ ὁ Ἡσίοδος. Μᾶτε ἢ ἐφεξῆς κοινὴ, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθη ὁ Πίνδαρος, καὶ ὁ Εὐριπίδης. Οὔτε τέλος πάντων ἢ κοινὴ Ἀττικὴ, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθη ὁ Λυσίας καὶ ὁ Ἰσοκράτης. Ἄλλ' ἦτον ἢ κοινὴ δημοτικὴ γλῶσσα, ἢ ὁποία ἐφεξῆς κατήντησε γλῶσσα κοινὴ τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ διάλεκτος τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν εὐλόγως οἱ νεώτεροι φιλόλογοι, κατὰ μὲν τὴν ἀρχὴν τῆς, διάλεκτον Μακεδονικὴν, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν τῆς μορφήν Ἀλεξανδρινὴν τὴν ἐπωνόμασαν. Συνάγεται ἄρα ἐκ τούτων πάντων, ὅτι καὶ εἰς τοὺς παλαιούς, καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Ἕλληνας ὑπῆρχεν ἀπαρχῆς, καὶ ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον, καὶ κατὰ γραμματικὴν θεωρίαν, καὶ κατὰ δημοτικὴν χρῆσιν, μία διάλεκτος κοινὴ, ἐκ τῶν τεσσάρων πρωτογενῶν διαλέκτων συνσταμένη⁽¹⁾.

Ἡ γλῶσσαν Ἀπλὴν κοινῶς λέγομεν τὴν τετρμμένην, καὶ κοινῶς ὀμιλουμένην δημοτικὴν διάλεκτον, τὴν ὁποίαν καὶ Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν ἐθνικῶς ὀνομάζομεν.

Ἡ αὐτὴ ἢ ἐπωνυμία ἔχει γνησίαν τὴν σημασίαν τῆς· οἱ Ἕλληνες κατὰ πολιτικὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐπωνομάσθησαν Ῥωμαῖοι πολιτικῶς, καθὼς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐρρήθη ἢ κοινὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα συμμιγείσα μὲ τὴν Ῥωμαϊκὴν, παρήγαγε τὴν διάλεκτον ἐκείνην τοῦ παλατίου, τὴν ὁποίαν οἱ ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν ὑποτελοῦντες Ἕλληνες, κατὰ κοινὴν χρῆσιν ὀμιλοῦσαν καὶ ἔγραφον. Εὐκόλῳ εἶναι νὰ πληροφορηθῇ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ὅποιος θελήσῃ νὰ παρατηρήσῃ τὰ εἰς διαφόρους ἱστορικοὺς τῆς Βυζαντινῆς περιεχόμενα, ἀπὸ διαφόρους τόπους καὶ χώρας γράμματα, ἢ γραμμάτων τεμάχια.

Ἡ αὐτὴ ἢ διάλεκτος, διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν διαφόρων ἐθνῶν, καὶ

(1) Σελ. 180—183.

μάλιστα διὰ τὸ ἑτερόγλωσσον τῶν ἀνὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ἑλλήνων στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι ἐκπαλαί διαφόρως ἐπρόφερον τὰς διαλέκτους καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος, κατήντησε διόλου χυδαῖκή, ὡς περὶ τὰ τέλη τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας τελείως ἐκβαρβαρίσθη.

• Μὲ αὐτὴν τὴν ἐκβαρβαρισθεῖσαν χυδαίαν Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον ἐνωθεῖσα ἢ ἀπλουστερα Ἀττικῆ, εἰς τοὺς περὶ τὴν ἄλυσιν δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους, παρήγαγε τὸ μίξοβαρβαρον ἐκεῖνο ὕφος, τοῦ ὁποίου ἰδέαν ἀκριβῆ ἡμπορεῖ νὰ λάβῃ κάθε περιέργος ἀπὸ τὰ Γραικοβαρβαρολεξικά τοῦ Μεουρούου, καὶ τοῦ Πορκίου, καὶ ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῶν διαφόρων γραμμάτων τῆς Τουρκογραικίας τοῦ Κρουσίου, καθὼς καὶ ἐν οἰκίῳ τόπῳ λεπτομερέστερον θέλομεν τὸ παραστήσῃ. Τὸ πολυθρόλληταν ποίημα τοῦ Κορνάρου, τὸ ἐπιγραφόμενον Ἐρωτόκριτος, εἶναι τὸ ἐπισημότερον παράδειγμα αὐτῆς τῆς τερατώδους συγκράσεως. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ δημοτικὴ γλῶσσα προσηκόντως, καὶ κατὰ θεωρίαν, καὶ κατὰ πρᾶξιν, ἐπωνομάσθη ἀπλῆ Ῥωμαϊκῆ. Ἀπλῆ μὲν διὰ τὸ ἀναλυτικὸν καὶ ἐκλυτον τῆς φράσεως, Ῥωμαϊκῆ δὲ κατ' ἔθνηκὴν ἐπωνομίαν, καθ' ὅτι καὶ ὁ λαὸς ὅπου τὴν ὁμιλοῦσε δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ἐθνικῶς διεγνωρίζετο. Καὶ αὕτη εἶναι κυρίως ἡ καθ' ἡμᾶς Ῥωμαϊκὴ γλῶσσα (').

• Ἡ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος εἶναι φύσει Ἑλληνικὴ, καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ συνθήκην ἀχώριστος ἀπὸ τὸ ὅλον τοῦ γενικοῦ συστήματος τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς. Κανένας σχηματισμὸς, ἢ πάθος λέξεως δὲν εὐρίσκεται, εἰς ὅλην τὴν ἑκτασίαν τῆς τροπολογίας τῆς, κυρίως ἑξένος, ἢ ἀπηλοτριωμένος τοῦ γενικοῦ τύπου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Αὕτη δὲν εἶναι κλάδος ἢ παραφυάς τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκείνης μητρὸς Γλώσσης, ἀλλ' εἶναι μέλος συμφυῆς τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὅλου, τὴν δημοτικὴν κοινὴν συνιστώσα διάλεκτον· ὅθεν εἶναι κατὰ τὴν φυσικὴν τῆς συναρμογὴν, γλῶσσα ἀρχαιοτάτη, γλῶσσα διηλεκτικῆ, ἢ ὁποῖα κατὰ τὴν νεωτέραν τῆς μορφήν εἶναι ἐν ταύτῃ γλῶσσα ζῶσα, καὶ διαρκούσα, κατ' ἐθνικὴν κοινὴν χρῆσιν καὶ συνθήκην. Ἡ καθ' αὐτὸ γραμματικὴ αὐτῆς τῆς ἀθανάτου γλώσσης εἶναι ὁ Ὀμηρος. Εἰς τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα ποιήματα εὐρίσκει ὁ ἐγκρατὴς τῆς γλώσσης σκουδαιολόγος ὅλην τὴν τεχνολογίαν τῶν ἐν χρῆσει λέξεων, ὅλην τὴν τροπολογίαν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς συνθέσεως, ὅλην τὴν ἀπλότητα, ἢ

(') Σελίς 225—226.

ποικιλίαν τῆς στροφῆς τῶν φράσεων. Ἐκεῖθεν ἡμπορεῖ νὰ διδαχθῆ καὶ νὰ διακρίνῃ τὰ διάφορα πάθη τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς, τὰς ἐντυπώσεις καὶ ἐναλλαγὰς τῶν ὀνομάτων, τὰς μεταβάσεις καὶ ἀντιπρονομισμοὺς τῶν ῥημάτων, καὶ ἐν γένει ὅλην τὴν ποιικίλιαν τῆς ἐκφράσεως, ἡ ὁποία φυσικὴ οὕσα τροπολογία τῆς γλώσσης, φαίνεται μία γενικὴ ἀνωμαλία εἰς τὰ μάτια τῶν ξενολόγων διορθωτῶν, καθ' ὅτι τοῖς φαίνεται ἀσυνήθιστος. Ἡ καθ' ἡμᾶς λοιπὸν κοινὴ διάλεκτος ἀνάγεται ὅλη διόλου εἰς τὴν γραμματικὴν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καθ' ἣν καὶ ῥυθμίζεται καὶ συντίθεται. Καὶ ἡ παραβολὴ τῆς μιᾶς μὲ τὴν ἄλλην διακρίνει μὲν τὴν στροφήν τῶν φράσεων, δὲν ξεχωρίζει ὅμως τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσης συναρμογὴν εἰς δύο γλώσσας διαφορετικὰς (').

• Ἀναντιρρήτον μᾶς φαίνεται εἶναι, ὅτι ἡ γλώσσα τῶν ποιητῶν, καὶ μάλιστα ἡ τῶν λυρικῶν καὶ δραματικῶν, ἦτον ἡ κοινὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία ὡς κοινὴ κατὰ χρῆσιν, ἀνάγκη ἦτον νὰ εἶναι καὶ κοινὴ κατὰ φράσιν. Ὁ ἐντελέστερος ἐξευγενισμὸς τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ πολιτεύματος ἐξευγένισεν ἀμοιβαίως καὶ τὰς ιδέας καὶ τὰς ἐκφράσεις τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ ἀπλούστερον μετεβύθμισθη ἡ ποίησις ἐπὶ τὸ τεχνικώτερον. Διεχωρίσθη ἄρα τὸ τεχνικὸν καὶ ἐπιχειρησασμένον ὕφος τῆς ποιήσεως ἀπὸ τὸ ἀπλοῦν καὶ δημοτικὸν ὕφος τῆς κοινῆς χρήσεως.

• Ἡ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος, ὡς Δημοτικὴ, δὲν ἐφύλαξεν, εἰμὴ τὸ ἔσχατον αὐτὸ ὕφος, τὸ ὁποῖον σύμμικτον ἀπὸ τὰ κατὰ διαφόρους χωρικὰς διαλέκτους πάθη τῶν λέξεων, ὑπέστη, κατὰ χρονικὴν διέξοδον, διαφόρους μετατροπὰς τῆς φράσεως, ἀναλόγως μὲ τὰς μεταβολὰς τῶν ἠθῶν, καὶ τοῦ πολιτεύματος· διετήρησεν ὅμως ἐν πᾶσι τὸν πρωτογενῆ τύπον καὶ χαρακτῆρα τῆς γλώσσης οὐσιωδῶς ἀναλλοίωτον, καὶ οὕτως ἀλληλοδιαδόχως διεδόθη εἰς ἡμᾶς κατὰ πατροράδοτον συνήθειαν. Κατ' αὐτὴν ἄρα τὴν ἰδιοτροπίαν τῆς φράσεως διαφέρει κατὰ σχῆμα ἐπουσιωδῶς ἀπὸ τὴν ἐντεχον καὶ ἐξηκριθωμένην γλώσσαν τῶν συγγραφέων. Κατὰ δὲ τὸν γενικὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα τῆς φωνῆς συνέχεται οὐσιωδῶς καὶ ἀχωρίστως μὲ αὐτήν.

• Ἄς ἐξηγήσωμεν αὐτὴν τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον ἀντίφασιν· ἡ παλαιὰ καὶ νέα (ἄς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω διὰ σαφήνειαν) Ἑλληνικὴ

(') Σελίς 234—235.

Γλώσσα είναι μία και ἡ αὐτή, ἀναλλοίωτος και ἀδιάφορος. Κάθε γλώσσα ὁμως σύγκεται μὲν οὐσιωδῶς ἀπὸ λέξεις και φράσεις πρωτοτύπους και πρωτογενεῖς, ἔχει δὲ ἐπουσιωδῶς και πολυειδῆ ποικίλιαν λέξεων, και πολύτροπον στροφὴν φράσεων. Τὰ κατὰ μέρος διάφορα πάθη τῶν λέξεων, οἱ μετασχηματισμοὶ τῶν φράσεων, συνθέτουσι εἰδικῶς τόσας διαλέκτους ὅσαι και ἐπικρατέστεραι ἤθελαν φανῆ διαφοραὶ τοῦ τρόπου τῆς ὁμιλίας τοῦ λαοῦ. Ὅθεν κάθε διάλεκτος ἔχει ἓνα ἰδιάζοντα ἐν μέρει σχηματισμὸν τῶν λέξεων, μίαν ἰδιάζουσαν στροφὴν τῶν φράσεων, και ἐν ἐνὶ λόγῳ μίαν εἰδικὴν τοῦ λόγου συναρμογὴν. Κατ' αὐτὴν ἄρα τὴν ἰδιοτροπίαν διαφέρει ἐπουσιωδῶς ἀπὸ τὴν κοινὴν μητέρα γλῶσσαν, ἐν ᾧ οὐσιωδῶς συνεχεται μὲ αὐτὴν, ὡς φύσει ἀχώριστος.

• Ἡ παλαιὰ Ἑλληνικὴ γλώσσα, ἀπέραντος εἰς τὴν τροπολογίαν τῆς, ἦτον, καθὼς εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν, διχρημὴ μὲν εἰς τέσσαρας κεφαλαιωδιστέρας διαλέκτους, ὑποδιχρημὴ εἰς μυρία ἄλλα τόπικὰ και χωρικὰ ἰδιώματα, τῶν ὁποίων καθ' ἐν ὡς μία εἰδικὴ ἐγνωρίζετο διάλεκτος. Ἐξ αὐτῶν ὄλων ὁμολογουμένως, διὰ τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἐθνῶν, ἦτον συνθεμένη ἡ κοινὴ δημοτικὴ διάλεκτος, δι' ἧς οἱ ὁμογενεῖς μεταξὺ τῶν συνδιελέγοντο, και ἀπὸ τὰ ξένα ἔθνη ὡς ἑμὸγλωσσοὶ διεκρίνοντο. Αὐτὴ ἡ κοινὴ δημοτικὴ διάλεκτος, ἐξ ἀνάγκης, ἦτον ὑποκειμένη εἰς διαφόρους ἐπουσιώδεις μεταβολάς, κατὰ τὰς περιστάσεις τοῦ καιροῦ, κατὰ τὰς σχέσεις τοῦ ἔθνους, και κατὰ τὰς μεταφύθμεις τοῦ πολιτεύματος, οὐσιωδῶς ὁμως ἔπρεπε νὰ εἶναι, ἀχώριστος και ἀδιαίρετος ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴν μητέρα Γλῶσσαν, καθ' ὅτι ἐξ αὐτῆς σύγκεται, και κατὰ τὸν τύπον αὐτῆς συναρμολογεῖται Ἡ καθ' ἡμᾶς λοιπὸν νεωτέρα διάλεκτος, συνέχεια οὔσα ὁμογενῆς και ἀχώριστος τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, συνεχεται μὲν οὐσιωδῶς μὲ αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον και χαρακτηρα διαφέρει δὲ ἐπουσιωδῶς ὡς διάλεκτος ζῶσα και ὁμιλουμένη δημοτικῇ. Ὅθεν ὡς πρὸς μὲν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου διαφέρει κατὰ τὸν σχηματισμὸν, ὡς πρὸς δὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων διαφέρει κατὰ τὸν χρωματισμὸν.

• Τοῦτο διὰ νὰ ἐξηγηθῆ καθαρώτερα, ἀνάγκη εἶναι νὰ παρατηρήσωμεν.

• ε. Ὅτι ἡ Γλῶσσα τοῦ Ὀμήρου εἶναι ἑμμετρος, ποικητικῇ, και καθ' ὄλην τὴν ἔκτασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τροπολογουμένη, ὡς εἰς ὁ σχηματισμὸς τῆς φράσεως τῆς εἶναι κατὰ διάλεκτον ἀπολύτως ἐλεύ-

θερος, και ἀπεριόριστος. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς διάλεκτος εἶναι πεζή, πε-
 ριωρισμένη, και ἀπίριτος· ὅθεν ὡς πεζή, δὲν ἐπιδέχεται τὸ σχῆμα
 τῆς ἐμμέτρου ποιήσεως· ὡς περὶωρισμένη δὲ εἰς μίαν κατ' εἶδος ἐκ-
 φρασιν, δὲν ἐκτείνεται καθ' ὅλας τὰς τροπολογίας τῆς ποιητικῆς
 φράσεως· ὡς δὲ ἀπίριτος, δὲν περιέχει, εἰμὴ τὸ πολλοστημόριον τῶν
 λέξεων, τὰς ὁποίας ἡ δημοτικὴ χρῆσις διετήρησεν. Εἰς τὴν γλώσσαν
 τοῦ Ὀμήρου, ἡ σύγκρασις και ἐναρμόνιος συναρμογὴ τῶν διαφόρων
 διαλέκτων ἦτε ἀπεριόριστος. Εἰς δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς κοινὴν διάλεκτον,
 και τοι σύμμικτον και ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν ἐκείνων διαλέκτων ἐπίσης
 συγκαμμένη ἡ οὐσιωδὴς αὐτὴ σύγκρασις και συναρμογὴ εἶναι κατὰ
 χρῆσιν δημοτικὴν περὶωρισμένη. Ἐνὶ λόγῳ, διὰ νὰ ἐξηγηθῶμεν σα-
 φέστερα, ἡ γλώσσα τοῦ Ὀμήρου συμπεριλαμβάνει τὸ ὅλον, ἡ δὲ
 καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος σύγκεται ἀπὸ τὰ τοῦ ὅλου μέρη. Ὅθεν
 εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ Ὀμήρου εὐρίσκεις ὅλον τὸν σχηματισμὸν τῆς
 διαλέκτου μας. Εἰς τὴν διάλεκτόν μας ὁμως δὲν εὐρίσκεις ὅλον τὸν
 σχηματισμὸν τοῦ Ὀμήρου· και αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπουσιωδὴς διαφορὰ τῆς
 μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην.

β'. • Ὅτι ἡ γλώσσα τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων εἶναι μονοειδής,
 ἔντεχνος, και εἰς ἄκρον ἐξηκριβωμένη. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διά-
 λεκτος εἶναι σύμμικτος, ἀπανόριστος, και ἀνεπιτήδευτος. Ἡ μία εἶναι
 μία εἰδικὴ διάλεκτος, ἐπεξεργασμένη, και, ὡς εἶπειν, γραφικὴ· ἡ
 ἄλλη εἶναι διάλεκτος κοινὴ, ἀπλουστάτη, και λαλητὴ. Ἡ μία εἶναι
 σοβαρῆ, και συνοπτικὴ· ἡ ἄλλη εἶναι ἀφελὴς, και ἀναλυτικὴ. Καὶ
 ἐνὶ λόγῳ ἡ μία εἶναι εὐγενικὴ ἡ ἄλλη εἶναι δημοτικὴ. Διαφέρει ἄρα
 ἡ μία τῆς ἄλλης κατὰ τὸν ἐπουσιωδὴ χρωματισμὸν, ἐν ᾧ οὐσιωδῶς
 ἀμφοτέραι, ὡς μιᾶς και τῆς αὐτῆς γλώσσης διάλεκτοι, κατὰ φύσιν
 συνέχονται.

• Εἰς αὐτὴν τὴν παρατήρησιν πρέπει νὰ προσθέσωμεν και ἄλλην,
 κατὰ συμβεβηκὸς οὐχ ἦττον ἐπίσημον. Ἡ κοινὴ διάλεκτος, ὡς δη-
 μοτικὴ, ἀφεύκτως ἐπεταὶ νὰ ἦτον ἀνέκαθεν ἀπίριτος, ἀφελὴς, και
 περὶωρισμένη εἰς τὰς ἐκφράσεις της. Τὰ αὐτὰ ὁμως ἐν γένει ἦθη ὅλου
 τοῦ ἔθνους· τὰ αὐτὰ ἔθιμα· ἡ αὐτὴ θρησκεία· ἡ αὐτὴ περίπου διοί-
 κησις, και ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς πολιτικοῖς νόμοις ὁμότρο-
 πος, και ὁμοειδὴς τοῦ ἔθνους διαγωγὴ, ἐξ ἀνάγκης μετέδιδαν εἰς
 τὸν λαὸν τὰς αὐτὰς ἰδέας· τῶν πραγμάτων, τὰς αὐτὰς ἐννοίας τῶν
 αἰσθημάτων, και ἀκολούθως τὰς αὐτὰς ἐκφράσεις τῶν ἰδεῶν, και ἐξῆλ

γήσεις τῶν διανοημάτων. Αἱ καιρικοὶ ὅμως περιστάσεις, καὶ διάφοροι μεταρρυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος, ἐπροξένησαν ἠθικὴν μεταβολὴν εἰς τὰ πράγματα. Ἐσμίκρυναν τὸν κύκλον τῶν ἰδεῶν τοῦ λαοῦ, καὶ αὐτόν, ὡς εἶπεν, τὸν τρόπον τοῦ ἐννοεῖν, φυσικῶς τῷ λόγῳ μετέβαλαν. Πολλῶν πραγμάτων ἰδέαι διόλου ἐξέλειψαν, καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα κτηρηθήσαν. Ἀμοιβαίως καὶ πολλῶν λέξεων σημασίαι μετεβλήθησαν, καὶ μυρία ἄλλαι διόλου ἀλησμονήθησαν. Ἡ ἔλλειψις τῶν ἰδεῶν ἐπροξένησεν ἐξ ἀνάγκης τὴν στέρησιν τῶν ἐκφράσεων. Καὶ ἡ στέρησις τῶν ἐκφράσεων ἀφαίρεσεν ἐξ ὀλοκλήρου τοῦ λόγου τὴν ἐννοίαν· ἡ δημοτικὴ ἄρα διάλεκτος κατήντησεν εἰς ἄκρον στενὴν. Ἡ μεταβολὴ τοῦ τρόπου τοῦ ἐννοεῖν ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν μεταβολὴν τοῦ τρόπου τοῦ ἐκφράζεσθαι. Καὶ ἡ μεταλλαγὴ τῆς ἐκφράσεως παρήλλαξεν ἐξ ἀνάγκης ὅλον τῆς διαλέκτου τὸν χρωματισμόν.

» Ἄν λοιπὸν παραβάλλῃ τινὰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπλὴν δημοτικὴν φράσιν μὲ τὴν ἐντεχνον Ἀττικὴν φράσιν τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Θουκυδίδου, καὶ τοῦ Δημοσθένους τὴν εὐρίσκει ἀναμφιβόλως διαφορετικὴν, καὶ ἐν μέρει ἀπέδουσαν, καθ' ὅτι δὲν εἶμι μῆτε τὴν αὐτὴν ποσότητα τῶν λέξεων, μῆτε τὴν αὐτὴν στρωρὴν τῶν φράσεων. Ἄν ὅμως ἤθελεν ἐκλάβῃ τὴν κατ' εἶδος αὐτὴν διαφορὰν ὡς μίαν οὐσιώδη τῆς κοινῆς διαλέκτου διαφορὰν, ἀπατᾶται διττῶς.

» α. Καθ' ὅτι συγκρίνει τὸ μέρος μὲ τὸ ὅλον· ὅπερ ἄτοπον.

» Καὶ β'. Καθ' ὅτι παραβάλλει τὸ ἀπλοῦν μὲ τὸ ἐντεχνον, τὸ μικτόν μὲ τὸ ἰδιαζόντως ἐξηκριθωμένον, καὶ τὸ δημοτικὸν μὲ τὸ εἰς ἄκρον εὐγενικόν· ὅπερ ἐπίσης παράλογον.

» Ἐκ τούτου λοιπὸν προέρχεται ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον δοκοῦσα διαφορὰ τῆς καθ' ἡμᾶς κοινῆς διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, καὶ ἐκ τούτου παράγεται τὸ κυριώτερον λάθος τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπερισκέπτων διορθωτῶν τῆς ἠθικῆς διαλέκτου μας.

» Ἄλλ' ἐπειδὴ σύμμικτον ὀνομάζομεν τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον, ἡ ὁποία παρὰ πᾶσι καὶ λέγεται, καὶ νομίζεται, καθὼς καὶ τφόντι εἶναι, ἀπλῆ, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς δύο ἀντιφατικούς ὄρους διὰ νὰ προλάβωμεν ὅπως οὖν τὴν ἐνδεχομένην ἀγανάκτησιν τῶν νομοθέτων· ἀμείλικτοι γὰρ οἱ γεννάδες, καὶ πολεμικοί.

» Ἢ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος, ὡς δημοτικὴ, θεωρουμένη κατὰ τὸ ἀφελές καὶ ἐκλυτον τῆς συνήσεως τοῦ λόγου, ἡ κατὰ τὸ ἀναλυτικόν, καὶ ὁμαλὸν τῆς φράσεως (αὐτὰ γὰρ εἶναι τὰ κατὰ μορφήν ἔπου-

σιώδη της χαρακτηριστικά) λέγεται, καθὼς και τῶντι εἶναι, κυρίως ἀπλῆ, καθ' ὅτι εἰς τὸν ἀνόθευτον φυσικὸν χαρακτήρα της δὲν ἐπιδέχεται μῆτε σχήματα ὑπερβατὰ, μῆτε φράσεις τραχείας και σχολιάς, μῆτε ἐκφράσεις ἀορίστους και ἀφρημένας, μῆτε τέλος πάντων περιόδους ἐκτεταμένας και μακροσχοινεῖς. Κατὰ τὴν φυσικὴν της ἀρα στροφὴν και φράσιν, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἐντεχνον φράσιν τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων εἶναι ἀπλῆ, ὑπτίος και ἀφελής. Και τοῦτο ἐννοοῦμεν ὅσοι ὀρθῶς γνωρίζοντες τὸν ὄρισμόν τοῦ ὀνόματος τὴν ὀνομάζομεν ἀπλῆν.

• Σύμμικτον δὲ τὴν ὀνομάζομεν, ὅχι καθ' ὅτι τὰ διάφορα χυδαῖκὰ ἰδιώματα, εἰς τὰ ὅποια ὑποδιαιρεῖται, εὐρίσκονται, ἐξ αἰτίας τῆς συγκοινωνίας τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν μεμιγμένα με ξένας λέξεις και βαρβαρικὰς φράσεις ἀλλογενεῖς. Ἄπαγε! τὸ μιμιγμένον ἐκεῖνο χυδαῖκὸν ἔκτρομα, ἢ παρ' ἡμῖν κοινῶς λεγομένη μίξοδάρβαρος γλῶσσα, δὲν εἶναι ἢ κοινὴ γλῶσσα τοῦ γένους μας. Εἶναι γλῶσσα τοῦ Ἑρωτοκρίτου και τοῦ Μπερτύλδου. Ἐκτρομα δυσειδές, δυσειδεστέρων ἔκτρομάτων ἀπόγονον. Και ἀκολούθως μῆτε εἶναι, μῆτε θέλει ἦσθαι ποτὲ ὑποκειμένον σπουδαιολογικῆς διατριβῆς, μεταξὺ Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι αἰσθάνονται τὴν φυσικὴν εὐγένειαν τῆς ἐθνικῆς διαλέκτου τοῦ γένους των. Ἀλλὰ σύμμικτον ὀνομάζομεν αὐτὴν τὴν φύσει Ἑλληνικὴν κοινὴν διάλεκτον, διὰ τὴν ἀρχαῖκὴν σύμιξιν και σύγκρασιν τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων, καθ' ἣν ἀπ' ἀρχῆς συνετέθη, και καθ' ἣν, ὕστερον ἀπὸ μίαν ἐκτεταμένην τοῦ χρόνου διαδοχὴν, πατροπαραδότως μετεδόθη εἰς ἡμᾶς και διασώζεται. Αὐτὸ τὸ οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τῆς κοινῆς διαλέκτου εἶναι ἐν ταυτῷ και μία πραγματικὴ ἀπόδειξις τῆς ἀρχαιότητος, και ἀνευθῆτου αὐτῆς γνησιότητος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

• Κατὰ τὸν διττὸν λοιπὸν τοῦτον λόγον, δηλαδὴ καθ' ὅτι ἀπλῆ κατὰ φράσιν, και καθ' ὅτι σύμμικτος κατὰ κρᾶσιν ἢ καθ' ἡμᾶς Κοινὴ Διάλεκτος δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῆ κατὰ τὸ καθόλου ἰδιαζόντως με τὴν ἐς ἄκρον ἐντεχνον και ἐξηκριβωμένην Ἀττικὴν και λέγομεν κατὰ τὸ καθόλου, ἐπειδὴ ἐν μέρει ἐπιδέχεται αὐτὴν τὴν παραβολὴν, καθ' ὅσον συμπεριλαμβάνει πολλοὺς ἀρχαίκοὺς Ἀττικισμοὺς εἰς τὴν ἰδίαν τὴν σύνθεσιν. Οὐκ ἐνδέχεται ὅμως νὰ παραβληθῆ κατὰ τὸ καθόλου, καθ' ὅτι ὡς μὲν ἀπλῆ δὲν ἐπιδέχεται τὰς συνοπτικὰς και ἀφρημένας ἐκφράσεις, ὡς δὲ σύμμικτος σύγκειται ἀπὸ τόσους ἄλλους

κατὰ διάλεκτον ιδιωτισμούς, ὅσους ὁ εἰδικὸς χαρακτῆρ τῆς ἀκράτου Ἀττικῆς δὲν ἀνέχεται. Αὐτὴν τὴν ἰδίαν διαφορὰν εὐρίσκεις ἂν παραβάλλῃς τὴν γλῶσσαν τοῦ Δημοσθένους μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου.

Ἴδου λοιπὸν ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, ὁποῖα εἶναι ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον διαφορὰ τῆς νεωτέρας Κοινῆς Διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν διαφορὰ, ὡς εἶπομεν, ἐπουσιώδης, ἢ κατὰ συμβεβηκός, ἢ ὁποῖα διαστέλλει μὲν τὴν φράσιν, δὲν ξεχωρίζει ὅμως τὴν οὐσιώδη σύγκρασιν τῆς μιᾶς ἀπὸ τῆν ἄλλην. Ὅθεν πρὸς μὲν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου παραβαλλομένη ἡ ἐπουσιώδης αὐτῆ διαφορὰ, δὲν πρέπει νὰ μᾶς λυπῇ, οὔτε νὰ μᾶς καταισχύνη. Τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου ἦσαν, καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Λυκούργου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, μαθήματα διδασκὰ, τὰ ὁποῖα καὶ οἱ τότε νέοι τῶν Ἑλλήνων εἶχαν χρειαίαν διδασκαλικῆς ἐξηγήσεως διὰ νὰ ἐνοήσουν, καθὼς καὶ τώρα ἡμεῖς. Αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος ἐν τῷ περὶ τῆς Ὀμήρου Βοιωτῆς ἐξιστορεῖ ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος Ὀμηρος « διδασκαλεῖον κατασκευασάμενος (εἰς Χίον) » ἐδίδασκε παῖδας τὰ ἔπη. Ἄν λοιπὸν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡροδότου ἡ Ὀμηρικὴ ποίησις ἦ-ον μάθημα διδασκαλικόν, παντελῶς δὲν εἶναι ἐντροπὴ εἰς ἡμᾶς τὸ νὰ μὴν ὀμιλοῦμεν συνήθως καθὼς ποιητικῶς ἐστιχοῦργοῦσεν ὁ Ὀμηρος. Πρὸς δὲ τὴν ἐπιχειρησμένην καὶ ἐντεχνον φράσιν τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων, τὴν ἀπλὴν Δημοτικὴν παραβάλλοντες Διάλεκτον, τὴν εὐρίσκομεν ὑπ' αὐτὴν τὴν νεωτέραν τῆς μορφῆν, κατὰ μὲν τὴν ποιητικὴν τῆς φράσεως τρόπον τινὰ ἀπεξενωμένην ἀπὸ τὴν ὁμογενῆ τῆς Ἀττικῆν, κατὰ δὲ τὴν φυσικὴν τῆς συναρμογῆν, οὐχ ἦττον εὐρυθμον καὶ ἀρμονικὴν, ὡς γνησίαν ἑλληνικὴν. Ὡστε ἐλπίζόμενοι εἶναι αὐτὴ ἡ περιστροφὴ τοῦ χρόνου, ἡ ὁποῖα ἀφῆρσεν ἀπὸ τὴν κοινὴν χρῆσιν τοῦ λαοῦ τόσας λέξεις καὶ φράσεις διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν τόσων ἰδεῶν αὐτῆ πάλιν ἡ ἴδια τοῦ χρόνου περιστροφὴ, διὰ τῆς ἀγχιστρόφου καλιφόροιας τῶν περιστάσεων, καὶ τῆς καλλιέργειας τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, νὰ μεταφέρῃ, Θεοῦ συναιρουμένου, εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν, τὰς αὐτὰς ἰδέας τῶν πραγμάτων, τὰς αὐτὰς ἐπιδόσεις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ ἀκολούθως τὰς αὐτὰς λέξεις καὶ φράσεις τῆς συνηθείας τῶν προπατόρων μας.

« Ἡ Γλῶσσα μας λοιπὸν εἶναι φύσει καὶ θέσει ἑλληνικὴ, καὶ καμμία νόθος γλωσσονομία δὲν δύναται νὰ τῇ ἀφαιρέσῃ αὐτὸ τὸ γνησίον ἔνομα. Ὅθεν ἂν ὡς γλῶσσα ζῶσα καὶ λαλουμένη χρειάζεται καθαροί,

ἢ κυρίως κάθαρσις αὐτῆς εἶναι τὸ νὰ ἀποβληθῆ μετὰ ζήλου ὅλη ἡ κακὴ ζήλος νεοφανῆς ξηολογία τῶν Γλωσσονόμων, διὰ νὰ διατηρηθῆ ὁ φυσικὸς τῆς χαρακτῆρ ἀναλλοίωτος. Ἐν χρειάζεται διόρθωσιν, ἡ μόνη προσφυῆς διόρθωσις εἶναι τὸ νὰ ἀποβρίθῃ οὐδὲν αἱ διεστραμμένοι καὶ γλωσσηματικαὶ διορθώσεις, ὅσαι ἐναντίον τῆς κοινῆς χρήσεως καὶ συνθητικῆς κακοζήλους ἐπενοήθησαν διὰ νὰ φυλαχθῆ παρ' ἡμῶν ὁ ἀρχαῖος τύπος τῆς Ἑθνικῆς Διαλέκτου ἀνόθευτος. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ ἀρμιδιώτερος δι' οὗ ἡ κοινὴ φράσις δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἑν ἔχασεν ἔκτασιν; τοῦτον, τὸ μὲν ἐπικρατοῦν πνεῦμα τοῦ ἔθνους διὰ τοῦ ἐξευγενισμοῦ τῶν ἐκφράσεων πραγματικῶς τὸν ἀπέδειξεν. Ἡμεῖς δὲ, ἐν οἰκίῳ τόπῳ ἐφεξῆς, τοὺς λόγους καὶ τὰς ἀποδείξεις τῶν πραγμάτων λεπτομερέστερον ἐξετάζοντες, θέλομεν δοκιμάσῃ νὰ τὸν ἐκθέσωμεν παραστατικώτερον. Ἡδὴ ἐξ περιορίζοντες τὴν ἐν τῷ παρόντι μελέτῃ καὶ θεωρίᾳ μας εἰς τὸ νὰ παραστήσωμεν τὴν φυσικὴν συναρμογὴν τῆς καθ' ἡμᾶς κοινῆς διαλέκτου, τοιαύτην οὐα πραγματικῶς ὑφίσταται, καὶ ἔθνικῶς διαγνωρίζεται, χρεωτοῦμεν νὰ ἀποβρίθῃμεν οὐα τὰ ξηολογικὰ ἐκεῖνα νόθα ὀνόματα, δι' ὧν οἱ ἀπειρόκαλοι λαοπλάνοι τὰ νηπιώδη πνεύματα τῶν πρωτοπεύρων ἡμιμαθῶν ἀγρυπτικῶς ἐκθροῦντες, ἰδοκίμασαν νὰ στήσουν ἀνυπέρβατα ὄρια διαχωρισμοῦ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας τὴν οὐσιώδη ἐνότητα μόν' οἱ ἀναισθητοῦντες ἡμποροῦν νὰ ἀπαρηθοῦν.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα, καὶ μεταξὺ βαρβάρων, καὶ μεταξὺ τῶν πλέον δεινῶν περιστάσεων, ἐφύλαξε καὶ τὸν φυσικὸν τῆς τύπον καὶ χαρακτῆρα, καὶ τὴν ἔθνικὴν τῆς ἐπωνυμίαν, καὶ δι' αὐτῆς διεσώθη ἡ ἔθνικὴ ἐπωνυμία τοῦ γένους μας. Ἡδὴ λοιπὸν, ὅτε κρεῖττονι εὐδοκίᾳ, ἡ πρὸ διακοσίων χρόνων εὐτυχῶς γενομένη, μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀναγέννησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐξάπλωσε τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς τάξεις τοῦ ἔθνικοῦ πολιτεύματος, καὶ τὴν ὄρεξιν τοῦ καλοῦ κοινὴν εἰς ὅλον τὸ γένος ἀπεκατέστησεν ἥδη ἐν ᾧ διὰ τῆς φωταγωγοῦς διδασκαλίας τῶν τόσων λαμπρῶν φωστήρων, τοὺς ὁποίους ὁ παρελθὼν αἰὼν, εὐτυχῆς συνέχια τοῦ προπαρελθόντος, εὐδαιμόνως παρήγαγεν, ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον κοινὴ ἐπίδοσις εὐρίσκειται εὐφυῶς προετοιμασμένη, καὶ καρποῦς ὀρίμους τελειότερας μαθήσεως ἐπαγγέλλεται ἥδη τέλος πάντων, ἐν ᾧ τὸ ἐξευγενισμένον ὕφος τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, ἐξηκριβωμένον ἀπὸ τόσας γνησίας συγγραφὰς ἀνοιδύτων ὁμογενῶν, ἔρθεσε νὰ ἐπαναλάβῃ ἐν γένει

τὴν φυσικὴν του καθαρότητα καὶ κομψότητα, ἡμεῖς οἱ Ἑλλήνων ἀπόγονοι τὸ οἰκτεῖον ἀπογοῶντες καλόν, καὶ τὴν εὐκλειαν τοῦ γένους μας ἀγενῶς ὀλιγοῦντες, νὰ δοκιμάσωμεν ἤδη, δυνάμει μιᾶς κακορέκτου χυδαίικῃς γλωσσονομίας νὰ ἀνατρέψωμεν τὴν εὐγενικὴν γλώσσαν τῶν προπατόρων μας, ἐπὶ λόγῳ τοῦ νὰ τὴν διορθώσωμεν, καὶ κερκινικῶς ὀπισθοδρομοῦντες νὰ κατέβωμεν ἄνω, διὰ νὰ ἀναβῶμεν κάτω, κατὰ τὸν Θεμιστιον· ὥστε τὰς τοῦ ἰε αἰῶνος ἀποβολμαίας χυδαιολογίας ἐκ νέου ἀνακαινίζοντες, καὶ εἰς τὴν μιζοβάρβαρον χύτραν τοῦ Γραικολατινισμοῦ κακορέκτως ἀνασμίγοντες, νὰ δημιουργήσωμεν μίαν σεσταθρωμένην νέαν γλώσσαν, ἀνύπαρκτον, Γραικικὴν χωρισμένην καὶ ἀπηλλωτριωμένην ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, ὅπερ ὡς πρὸς γλώσσαν τοῦ γένους μας, εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον! Τοῦτο μᾶς φαίνεται τῶνόντι μιᾶς συστηματικῆς κακοσοφίας ὀλέθριον μελέτημα, τὸ ὅποιον εἴθε ἢ συντηρητικὴ δύναμις τῆς ὀλοκληρίας τοῦ γένους μας, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, νὰ διασκεδάσῃ ὡς χμαίρειον φάντασμα!

• Αὐτὴν δὲ τὴν περὶ προσωνομίας τῆς ἐθνικῆς μας διαλέκτου διένεξιν, ἃς μὴν τὴν ἐκλάβῃ κῆνένας μετρίοφρων μικρόψυχος ὡς μωρολογίαν ἀσήμαντον· ἢ γλώσσα εἶναι τὸ πρῶτον ἠθικὸν συστατικὸν ἐνὸς ἔθνους· ὅταν τὸ ὄνομα τῆς ἐθνικῆς διαλέκτου ἀλλάξῃς, ἀφεύκτως μεταβάλλεις καὶ τοῦ ἔθνους τὸ ὄνομα. Μεταβληθέντος δὲ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὅλη ἢ ἐθνικὴ ὑπαρξίς τοῦ γένους ἀπογοῶνται. Ὅθεν αὐτὴ μόνη ἢ διαίρεσις τῆς Γραικικῆς γλώσσης ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν δύναται νὰ προξενήσῃ καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ ἔθνους, ὥστε οἱ μὲν νὰ λέγονται Γραικοί, οἱ δὲ νὰ ὀνομάζωνται Ἑλληνας. Καὶ ἀκόλουθως, ὡς ἐκ συστήματος ἑτερόγλωσσοι, καὶ ἐξ αἰρέσεως ἀλλοθνηεῖς, νὰ ἀντιφέρωνται μεταξὺ τῶν καὶ νὰ διαμάχωνται, τὸ ὅποιον θέλει ἀποβῆ, ὃ μὴ γένοιτο, ἢ τελευταία δυστυχία, καὶ κατασχύνα τοῦ γένους μας (1).

• Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἀπεδείχθη πραγματικῶς ἢ πανθῆμως καθομολογομένη ὑπαρξίς τῆς κοινῆς διαλέκτου. ἃς δοκιμάσωμεν ἤδη νὰ διακρίνωμεν καὶ τὰ κατ' εἶδος κεφαλαιωδέστερα χωρικὰ ἰδιώματα, τὰ ὅποια καὶ εἰδικὰ διαλέκτους ἂν ὀνομάσωμεν, δὲν σφάλλομεν, καθ' ὅτι ἰδιον ἔχοντα ἐν μέρει χωρικτῆρα, καθ' ἑν ὡς μία εἰδικὴ διάλεκτος διακρίνεται. Ἐννοεῖται δὲ κατὰ τοὺς γραμματικὸς κανόνας ἢ διαλέκτοστριχῶς.

(1) Σελ. 210-219.

δ. Ἡ καθ' ὄλον ὀνόματος ἀλλαγὴν, ὅπερ διαφορὰν κατὰ λέξιν ἡμεῖς λέγομεν.

• β'. Ἡ κατὰ μέρος τί' καὶ τοῦτο τριχῶς ἢ κατὰ πρόσθεσιν, ἢ κατ' ἀφαίρεσιν, ἢ κατὰ μετάθεσιν στοιχείου, ὅπερ διαφορὰν ἀπλῶς κατὰ στοιχεῖον ἄς ὀνομάσωμεν.

• γ'. Ἡ κατὰ συμβεβηκός· καὶ τοῦτο, ἢ κατὰ προσωδίαν, ἢ κατὰ πνεῦμα ὅπερ ἡμεῖς διαφορὰν ἀπλῶς κατὰ προφορὰν ἄς ἐκλάβωμεν.

• Εἰς αὐτὰ τὰ τρία τῆς διαλέκτου χαρακτηριστικὰ, ἡμποροῦμεν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν κατὰ μετασχηματισμὸν τῆς λέξεως διαφορὰν καθ' ὅτι καὶ αὕτη εἶναι μία τῶν κατὰ συμβεβηκός ἰδιοτήτων.

• Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τετραπλοῦν λόγον ἐξετάζοντες ἐν γένει τὰ κατὰ τόπους καὶ χώρας τῆς Ἑλλάδος ἰδιωτικὰ ἰδιώματα, ἡμποροῦμεν, ἕως προσφῶς ἀνακεφαλαιοῦντες τὴν ἐξέτασιν, χωρὶς νὰ ἐκπέσωμεν πολὺ τῆς ἐπ' ἑλαττον ἀκριβολογίας, νὰ τὰ ἀνάξωμεν ἐν γένει, κατὰ τὸν ἐπικρατέστερον χαρακτῆρα ἐκάστου, εἰς δώδεκα κεφαλαιωδεστάτας διαλέκτους· εἶναι δὲ αὗται.

• α'. Ἡ τῶν κατοικῶν Ῥωμαίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν πέριξ χωρίων, ἐγγύς τῆς διαλέκτου, τῆς ἑποίας τὸ μὲν δημοτικὸν καὶ χυδαϊκὸν μέρος ἔχει ἐπικρατέστερον τύπον τὸν Αἰολοδωρικόν, τὸ δὲ ἐξευγενισμένον, καὶ σπουδαιολογικόν, πρὸς τὴν νεωτέραν ῥέπει Ἀττικὴν, καθ' ἣν ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ συναρμολογεῖται διάλεκτος.

• β'. Ἡ τῆς Βιθυνίας καὶ τῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας τόπων, ἧς ἐπικρατέστερος χαρακτῆρ φαίνεται ὁ σύμμικτος ἀρχαῖος Ἰωνικὸς καὶ Αἰολικὸς.

• γ'. Ἡ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν περὶ Πόντον χωρίων, τῆς ὁποίας ἐπικρατέστερος χαρακτῆρ διακρίνεται ὁ Ἰωνικὸς.

• δ'. Ἡ τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, ἢ καὶ ἀπλοῦστερον λεγομένη Ῥωμαϊκῶν, ἐν ἧ καὶ ἡ τῆς Ἠπείρου ἀνάγεται, ἧς ἐπικρατέστερος χαρακτῆρ γνωρίζεται ὁ Αἰολικὸς.

• ε'. Ἡ τῆς Ἀττικῆς, πρὸς ἣν ἀνάγεται ἡ τῆς Εὐβοίας, καὶ Βοιωτίας, καὶ Πελοποννήσου ἐν γένει διάλεκτος, ἧς ἐπικρατέστερος χαρακτῆρ ὁ σύμμικτος Ἀττικὸς καὶ Δωρικὸς, ὃς ἐστὶ κυρίως ὁ ἀρχαῖος Ἀττικὸς.

• ς'. Ἡ τῆς Μιτυλήνης, ἧς εἰς διάφορα ἐγγύς χωρία διαιρεῖται ἰδιώματα, χαρακτῆρα ἔχουσα ἐπικρατέστερον τὸν σύμμικτον Αἰολικὸν καὶ Ἰωνικόν.

• ζ'. Ἡ τῶν Δακῶνων, ἦν καὶ ἀπλῶς *Τζακωνίτικην* ὀνομάζομεν, ἥς ἴδιος χαρακτήρ ὁ ἀρχαῖος Δωρικός.

• η'. Ἡ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἦν καὶ ἀπλῶς *Νησιώτικην* ὀνομάζομεν. Αὐτῆς ὁ χαρακτήρ, καὶ τοὶ ἀπὸ ξένας διαλέκτους μεταπεποιημένοι, οὐχ ἤττον φαίνεται νὰ εἶναι σύμμικτος Ἴωνικός, Δωρικοῦ καὶ Διολικοῦ μετέχων.

• θ'. Ἡ τῆς Χίου, ἥτις καὶ εἰς πολλὰ ἐγγῶρια ὑποδιαιρεῖται ἰδιώματα, πάντῃ ὁμοῦ διαφορετικὰ τῶν ἄλλων νήσων. Αὐτῆς ἐπικρατέστερος χαρακτήρ γνωρίζεται ὁ σύμμικτος Ἴωνικός.

• ι'. Ἡ τῶν Ἰονίων ἐπτὰ νήσων, πάντῃ διαφέρουσα τῶν ἄλλων, ὡς ἐν γένει ἐπὶ Ἰταλικοῦ τύπου μορφωμένη, διὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος τῆς διαλέκτου τῶν Βενετῶν.

• ια'. Ἡ τῆς Κρήτης, ἥτις εἰς πολλὰ ἐγγῶρια ὑποδιαιρεῖται ἰδιώματα. Αὐτῆς ἐπικρατέστερος χαρακτήρ διακρίνεται ὁ σύμμικτος Δωρικός.

• ιβ'. Ἡ τῆς Κύπρου, καθ' ὅλου διαφέρουσα τῶν ἄλλων εἰδικῶς, ὑποδιηρημένη δὲ καὶ αὐτὴ χωρικῶς εἰς τόσα ἐγγῶρια ἰδιώματα, ὅσα καὶ χωρία καὶ πόλεις εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον εὐρίσκονται. Αὐτῆς ὁ εἰδικὸς χαρακτήρ, καθ' ὅσον ἠμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν, φαίνεται σύμμικτος, καὶ πολὺ τοῦ χαρακτήρος τῶν ξένων διαλέκτων μετέχων. Ὁ τύπος ὁμοῦ τῆς φωνῆς ἐν γένει εἶναι Ἑλληνικός (').

• Ἡ μόνη κατὰ συμβεβηκὸς φθορὰ ὅπου ἔπαθεν ἢ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος εἶναι, ὡς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐκθέσαμεν, ἡ κατάργησις τῶν κυριωτέρων καὶ τεχνικωτέρων λέξεων, τῶν ὁποίων ἐξέλειψεν ἡ χρῆσις διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν εὐγενικωτέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐστερήθη τὸ ἔθνος ἐξ αἰτίας τῶν φρικτῶν περιστάσεων εἰς τὰς ὁποίας ὑπέπεσεν ἀπ' αὐτὴν τὴν κατὰ συμβεβηκὸς φθορὰν, τὸ εὐγενικὸν ὕφος τῆς διαλέκτου διελύθη καὶ ἐξευτελίσθη. Ἡ δὲ τετρήμενη δημοτικὴ διάλεκτος κατῆντησεν ἐς ἄκρον πενηχρὰ καὶ στενὴ, ἀνάλογος μὲν ὡς πρὸς τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀφελὲς πνεῦμα τοῦ χυδν λαοῦ, πτωχὴ ὁμοῦ καὶ ἐξηπορημένη πρὸς λαμπρὰν ἔκθεσιν τῆς πολυειδοῦς ποικιλίας τῶν εὐγενικῶν ἰδεῶν καὶ ὑψηλῶν νοημάτων τῶν σοφῶν. Αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν τὴν αἰσθάνθη τὸ ὑγιὲς μέρος τοῦ γένους μας, ἅμα μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ σύ-

(') Σελ. 236-238.

στασιν τῆς ἐν τῷ πολιτεύματι ἐθνικῆς του ὀλοκληρίας· καὶ ἔκτοτε ὅλοι οἱ εὐγενεῖς εὐμοιρήσαντες ἀγωγῆς ἀρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὸ κοινὸν ὕφος τῆς διαλέκτου προσοικειοῦντες εἰς αὐτὸ λέξεις καὶ φράσεις γνησίας Ἑλληνικὰς, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις εἶχεν ἐκλείψει ἀπὸ τὴν γλώσσαν τοῦ πλήθους, καὶ ἀναδιδοῦντες αὐτὸ ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον καὶ ἀνθηρότερον τῆς Ἑλληνικῆς φράσεως· αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴ τοῦ κοινοῦ ὕφους τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

• Αὕτη λοιπὸν ἡ μεταβολὴ γίνεται χωρὶς ἀλλοίωσιν ἢ μεταβολὴν τοῦ φυσικοῦ ῥυθμοῦ καὶ κοινοῦ χαρακτῆρος τῆς διαλέκτου. Δὲν συνίσταται εἰς τὸν ἐξελληνισμόν τῶν χυδαϊκῶν λέξεων, οὐδ' εἰς τὸν μετασχηματισμὸν τῶν δημοτικῶν ἐκφράσεων. Ἡ ἔξνολογικὴ νεολογία ἢ ἐτυμολογικὴ χυδαιολογία ἢ προσωδικὴ κακοφωνία· καὶ ἡ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς φράσεως μετατροπὴ, δὲν λογίζεται ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴ, ἀλλ' εἶναι καὶ λογίζεται παρὰ πᾶσι μία γλωσσηματικὴ κατατροπὴ τοῦ ἐξευγενισμένου ὕφους τῆς γλώσσης μας. Αὕτη ἄρα δὲν εἶναι ἡ διόρθωσις, τὴν ὁποίαν ἡ γλώσσα μας ἐπιδέχεται.

• Ἡ μόνη προσφυῆς διόρθωσις τὴν ὁποίαν ἡ καθ' ἡμᾶς κοινὴ Γλώσσα, καθὼς καὶ κάθε ἄλλη ζῶσα καὶ λαλουμένη ἐθνικὴ διάλεκτος, ἐπιδέχεται, εἶναι ἡ προσαρμογὴ εἰς τὸ κοινὸν ὕφος τῶν γνησίων λέξεων καὶ φράσεων ὅσας ἐκ περιστάσεως, ὡς εἶπομεν, ἀπὸ τὴν χρῆσιν ἔλλειψαν, ἢ ἐξ ἀμαθείας καταργήθησαν. Αὐτὰς χρεωστοῦν οἱ νέοι τῆς Γλώσσης διορθωταὶ νὰ προσοικειώσων εἰς τὸ ὕφος των, κατ' ἀναλογίαν τοῦ εἶδους τῆς συγγραφῆς του ἕκαστος, καὶ μὲ μὲγάλαν προσοχὴν, καὶ διάκρισιν. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων θεωρεῖται ἡ εὐφυΐα τοῦ γράφοντος, καὶ εἰς τὴν εὐρυθμὸν αὐτῶν συναρμογὴν ἢ ἐπιτηδεύτης τοῦ συγγραφέως. Εἰς αὐτὴν συνίσταται ὅλη ἡ προσφυῆς καὶ τεχνικὴ ἐπανόρθωσις τῆς φράσεως. Ἡ διόρθωσις τῆς Γλώσσης τότε λέγεται καὶ εἶναι διόρθωσις, ὅταν γίνεται πρὸς καλλωπισμὸν, καὶ ὄχι πρὸς ἀνατροπὴν τῆς διαλέκτου. Καλλωπισμὸς δὲ εἶναι ἡ ἀνήκουσα προσθήκη τῶν ἐλλειπόντων, καὶ ὄχι ἡ ἀφαίρεσις, ἢ μεταβολὴ τῶν προσόντων. « Τὸ προστιθέναι τοῖς ὑπάρχουσι, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (ῥητορ. κεφ. 6') οὐ καταλύειν ἐστίν, ἀλλ' αὖξιν τὰ καθεστῶτα. »

• Ἐν ᾧ δὲ λέγομεν προσθήκην λέξεων, καὶ προσαρμογὴν φράσεων δὲν ἐννοοῦμεν τὸ νὰ συρράψῃ καθένας εἰς τὸ ὕφος τῆς συγγραφῆς του ἀκρίτως καὶ κακοζήλως ὅσας λέξεις καὶ φράσεις Ἑλληνικὰς ἤθελεν

ἀπαντήσαι εἰς ἓνα Γραικολατινικὸν λεξικὸν ἢ εἰς ἓνα τῶν παλαιῶν συγγραφέων τοῦ ὁποίου ἢ κατὰ χρονικὴν περιόδον φράσις δὲν ἔχει σχετικὴν ἀναλογίαν μὲ τὴν νεωτέραν μορφήν τῆς καθ' ἡμᾶς διαλέκτου. Δὲν χρησιμεύει τελείως πρὸς καλλωπισμὸν τῆς γλώσσης μία κακόςδερος λέξις ἢ μία φράσις στρουφή, τῆς ὁποίας ὁ εἰδικὸς σχηματισμὸς δὲν ἀρμόζει προσφυῶς εἰς τὸ εἶδος καὶ σχῆμα τῆς Κοινῆς Διαλέκτου. Ὁ εἰδικὸς χαρακτήρ μιᾶς διαλέκτου διακρίνεται ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν φράσεων. Τὸ σχῆμα τῶν φράσεων γνωρίζεται ἀπὸ τὴν μορφήν καὶ θέσιν τῶν λέξεων. Ἡ μορφή τῶν λέξεων συνίσταται εἰς τὴν προσαρμογὴν τῶν στοιχείων ἐξ ὧν συντίθεται. Καὶ ἡ ὀλομερῆς τοῦ λόγου κατασκευὴ συναρμολογεῖται διὰ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς φωνῆς κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς διαλέκτου. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ, σύμφωνον αἰείποτε μὲ τὸ ἦθος τοῦ ἔθνους, τὰς μὲν ἀποδέχεται, τὰς δὲ ἀποβάλλει φωνάς. Ἐκ τούτου προέρχονται αἱ κατὰ διάλεκτον ιδιότητες, τὰς ὁποίας, ὡς πρὸς αὐτὴν μὲν τὴν διάλεκτον εἰδικῶς ἀναγομένας, τὰς ὀνομάζομεν ἰδιωτισμούς, ὡς πρὸς δὲ τοὺς γενικοὺς κανόνας τῆς γλώσσης ἀναφερομένας, τὰς θεωροῦμεν, ὡς ἐξαίρεσεις, ἢ καὶ ἀνωμαλίας, ἐξ ὧν καμμία ζῶσα καὶ ὀμιλουμένη διάλεκτος δὲν εἶναι ἀμέτοχος. Διὸ καὶ κατὰ τὴν Γαλλικὴν παροιμίαν, « οὐδεὶς γενικὸς κανὼν ἀνευ ἐξαίρεσεως. » Καὶ ἄς παρατηρηθῇ ἐν παρόδῳ ὅτι, ὅσον τὸ πνεῦμα μιᾶς ἔθνικῆς διαλέκτου εἶναι εὐστροφον καὶ ζωηρὸν, τόσο αἱ ιδιότητες αὐτῆς εἶναι πολυποίκιλοι καὶ πολυειδεῖς· ὅλαι ὁμοῦ ἀνάλογοι μὲ τὸν ῥυθμὸν, καὶ μὲ τὴν ἀρμονίαν τῆς φράσεως· ἂν λοιπὸν μεταχειρισθῆς μίαν λέξιν, ἢ φράσιν Ἑλληνικὴν μὲν, ἀλλ' ἀπυνήριστον ἢ τραχειάν, ἢ ὁποία εἴτε κατὰ φωνὴν, εἴτε κατὰ μορφήν, δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν ῥυθμὸν, ἢ εἰς τὸ σχῆμα τῆς κοινῆς φράσεως, ὀμολογουμένως δὲν καλλωπίζεις, ἀλλ' ἀνατρέπεις τὴν γλώσσαν, καὶ ἀηδῖαν προξενεῖς εἰς τοὺς ἀκούοντας, « οὐ γὰρ ἅπαντα πέφυκε τὰ μέρη τῆς λέξεως ὁμοίως διατιθέναι τὴν ἀκοήν, λέγει Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς (περὶ συν). ὄνομ. τμημ. ιβ'. Αἰτία δὲ ἢ τε τῶν γραμμάτων φύσις, ἐξ ὧν ἡ φωνὴ συνέστηκε, πολλὰς καὶ διαφόρους ἔχουσα δυνάμεις, καὶ ἡ τῶν συλλαβῶν πλοκὴ παντοδαπῶς σχηματιζομένη.

• Ἐτι δὲ μᾶλλον χρειάζεται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν κατὰ σημασίαν ἢ κατὰ χρῆσιν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως. Πολλάκις μία λέξις Ἑλληνικὴ εἶναι κατὰ χρῆσιν πρὸς ἡμᾶς γυθαικὴ. Πολλάκις δὲ ἢ αὐτὴ λέξις, κατ' ἄλλην ἢ ἄλλην σημασίαν ἀπυνήτως ἐκλήθετο, ἀντί

εὐγενικῆς παριστάνει ἰδίαν ἀχρευστάτην (¹). Αὐτὰ ὅλα τὰ καθ' ὁμοφωνίαν, ἢ καθ' ὁμωνυμίαν ἐλαττώματα δὲν εἶναι καλλωπισμός, ἀλλὰ μiasμός τῆς φράσεως. Δὲν συμπεριλαμβάνομεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων τὰς κακοζήλως μεταπλασμένας, καὶ κακορέκτως μεταπειποιημένας γλωσσηματικάς, τὰς ὁποίας τὸ σχῆμα τῆς διαλέκτου δὲν ἀνέχεται, καὶ τὸ ἀνόθευτον πνεῦμα τοῦ ἔθνους ἀποστρέφεται, καθ' ὅτι τὰ τοιαῦτα νόθα ἐκτρώματα χρεωστῆι ὁ φιλόκαλος συγγραφεὺς νὰ τὰ ἀποφεύγῃ ὡς τῆς πλέον διστραμμένης κακοεπείας ἀπὸ τῆς ἀποτελέσματος. Ἡ γλῶσσα ἢ Ἑλληνικὴ εἶναι ἀρκετὰ πλουσία καθ' ἐξυτὴν, δὲν ἔχει χρεῖαν ξενολογικῶν συνθεμάτων πρὸς παράστασιν τετριμμένων ἰδεῶν. Ἄρκει ὁ γράφων νὰ τὴν ἠξεύρῃ καὶ νὰ μὴν ἀρχίσῃ νὰ τὴν γράφῃ πρὸ τοῦ νὰ τὴν μάθῃ καλά.

• Αἱ οικειότεραι λέξεις, καὶ ἀρμοδιώτεραι φράσεις πρὸς τὸ κοινὸν ὕφος τῆς ἐθνικῆς μας διαλέκτου, καθ' ὅσον ἡ κοινὴ χρῆσις πραγματικῶς τὸ ἀπέδειξεν, εἶναι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθησαν οἱ τῆς ἐσχάτης περιόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ πλησιέστεροι πρὸς ἡμᾶς συγγραφεῖς, ὅπλα δὴ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ιστοριογράφοι τῆς Βυζαντίδος, οἱ τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων διδάσκαλοι τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τέλος πάντων ἀναβαίοντες ἕως εἰς αὐτὸν τὸν Ἰσοκράτην. Περαιτέρω τούτου, τὸ σχῆμα τῆς διαλέκτου διαφέρει, καὶ ὁ ῥυθμὸς τῆς φράσεως διόλου ἐξαλλοιοῦται. Ἡ γλῶσσα μ' ὄλον τοῦτο ἐπιδέχεται εὐμενῶς τὰς ἀπλουστεράς ποιητικὰς λέξεις, καὶ μάλιστα τὰς εἰς τύπον κοινὸν σχηματισμένας. Φύτει γὰρ εἶναι ἡ γλῶσσα μας ποιητικὴ, καθ' ὅτι κοινὴ

• Ὅσας δὲ πρὸ αὐτῆς τῆς ἐσχάτης χρονικῆς περιόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀρχαϊκὰς λέξεις καὶ φράσεις ἐφύλαξεν ἡ κοινὴ συνήθεια (καὶ δὲν εἶναι ὀλίγαι) ἐκεῖνας ὡς ἱερὰ κειμήλια εὐκλεοῦς προγονικῆς κληρονομίας, χρεωστῶμεν νὰ τὰς φυλάττωμεν μὲ ἀκρον σέβας ἀπαρρηλάκτως, ἐναβρονόμενοι εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῆς πατροπαράδοτου ἐθνικῆς διαλέκτου μας. Διὰ τοῦτο ἕνας ἐξεταστὴς τῆς κοινῆς διαλέκτου, ὅσον φιλόσοφος καὶ ἂν ᾦναι, πρέπει νὰ προσέχῃ ἀκριβῶς εἰς τὰς παραδεδεγμένας ἐκφράσεις, καὶ νὰ μὴ δογματίσῃ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε

(¹) Εὐκόλον εἶναι κάθε εἰδήμων τῆς κοινῆς διαλέκτου νὰ εἴρῃ καὶ κατὰ τὰ ὅσα αὐτὰ τῆς φράσεως ἐλαττώματα μὴ εἰς ἀχρευστάτα παραδείγματα διὰ τὴν χυδαῖο-λογικὴν σφύραφιν τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν ὑφειλομένην σιμνεπείαν ἀπεισιπῶμεν.

κατὰ πρώτην προσβολήν, ὅτι εἶναι διεφθαρμένοι, ἢ ὅτι ἡ συνήθης φωνὴ εἶναι βαρβαρισμός.

• Ἐπαναλέγομεν δὲ καὶ αὖθις, ὅτι ὁ πρῶτος κανὼν τῆς φιλοσοφικῆς γραμματικῆς εἶναι ἡ κοινὴ χρῆσις καὶ συνήθεια, καθ' ἣν ὁ ἔμπειρος ἐξεταστὴς χρεωστεῖ, ἀπαραιτήτῳ νόμῳ κοινῷ, νὰ φυλάξῃ τὸ ἐν χρήσει σχῆμα τῆς φωνῆς ἀμετάτρεπτον. Καὶ ἀκολούθως νὰ ἐξετάσῃ μὲ προσοχὴν καὶ ἀκριβείαν τὸν ἀρχαῖκόν τύπον, πρὸς ὃν ἀνάγεται, καὶ καθ' ὃν ἡ δοκοῦσα διαφθορὰ ἐνδέχεται νὰ μὴν ἦναι, εἰμὴ μία τροπὴ σχηματισμοῦ, φύσει ἢ θέσει γνησίᾳ εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης (1).

Ἦδη δὲ παρατιθέμενοι τὰ σπουδαιότερα μέρη τῶν περὶ γλώσσης αὐτοσχιδίων στοχασμῶν τοῦ Κοραΐ, ἀναγκαῖον κρίνομεν ἵνα προτάξωμεν δοκίμιά τινα τοῦ ὕφους ὅπερ οὗτος ἔγραφε πρὸ τῆς δημοσεύσεως τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος στοχασμῶν.

(Κατήχησις Πλάτωνος. Ἐν Αἰψίᾳ 1782).

• Δὲν εἶναι κἀνένας, ὅσον χυδαῖος καὶ ἂν ἦναι, ὅστις ἤθελε φαντασθῆ ὅτι δύναται νὰ μάθῃ μιαν ἐπιστήμην ἢ τέχνην, χωρὶς πρῶτον νὰ τὴν διδαχθῆ μεθοδικῶς· εὐρίσκονται ὁμοῦ πολλοὶ, οἱ ὅποιοι νομίζουσιν, ὅτι διὰ νὰ ἦναι τις χριστιανός, ἤγουν διὰ νὰ μάθῃ τὴν ὑπερτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπιστήμας τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ βαπτισθῆ, καὶ νὰ ὀνομάζεται χριστιανός. Πόσον ἡ τοιαύτη δόξα εἶναι ἐναντία εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὀρθὸν λόγον· καὶ πόσον εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος τῆς σωτηρίας τῶν χριστιανῶν, ὅστις γεννᾶται ἐξ αὐτῆς, θέλει τὸ καταλάβῃ, ὅστις μὲ προσοχὴν ἐξετάσῃ τὰ ἐπόμενα. Ὁ ἀρχηγὸς [καὶ τελειωτὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας Χριστὸς, ἀποστέλλων τοὺς ἰδίους μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, νὰ μαθητεύσωσι πρῶτον τὰ ἔθνη, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ βαπτίσωσι. Ἡ ἅγια του ὅλη ζωὴ ἐπέρασεν εἰς τὸ νὰ κατηγῆ τοὺς ἀνθρώπους ποτὲ μὲν εἰς τὰς συναγωγὰς, ποτὲ δὲ εἰς τοὺς οἴκους, καὶ ἄλλοτε εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτὴν τὴν νέαν θρησκείαν· τὴν ὅποιαν ἐστάλη ἀπὸ τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τὸ αὐτὸ

(1) Σελ. 290—295.

ἔπραττε πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Πρόδρομος τοῦ Χριστοῦ· ἐκατήχεε πρῶτον τοὺς ἀνθρώπους περὶ Χριστοῦ, ἔπειτα τοὺς ἐβάπτιζεν. Οὐδαμοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Ἱστορίας φαίνεται νὰ ἐβάπτιζον οἱ Ἀπόστολοι πρὶν νὰ κατηγήσωσι. Αἱ πρῶται τρισχίλια ψυχαί, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον τὸν χριστιανισμόν μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ἐβαπτίσθησαν ὕστερον ἀπὸ μίαν μακρὰν τοῦ Πέτρου κατήχησιν· καὶ ὁ Φίλιππος πρῶτον κατηχεῖ τὸν εὐνοῦχον, ἔπειτα τὸν καταβιβάζει εἰς τὸ ὕδωρ. Εἰς ὀλίγα λόγια, πανταχοῦ προηγείται ἡ κατήχησις τοῦ βαπτίσματος, πανταχοῦ διδάσκεται ὁ χριστιανὸς πρῶτον, ἔπειτα βαπτίζεται.»

(Ἐδελφικὴ διδασκαλία. 1798).

Ἐδελφοί, φίλοι, καὶ συμπατριῶται, ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ γενναῖοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ὑπέρμαχοι, οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον εὐρισκόμενοι Γραικοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ ἀλλαχοῦ διατρίβετε, προσμένοντες τὸν ἀρμόδιον καιρὸν τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, ἀξιωματικοὶ τε καὶ στρατιῶται πάσης τάξεως καὶ παντὸς βαθμοῦ, χαίρετε, ἐπειδὴ ἡ χαρὰ σας εἶναι κοινὴ χαρὰ ὄλων τῶν Γραικῶν, ὑγιαίνετε, ἐπειδὴ ἡ υἰγία σας εἶναι κοινὴ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος.

Ἐὰν τοὺς οἰκτιροῦς τοῦ Θεοῦ! ἀδελφοί, μὴ ἀφήσωμεν νὰ μᾶς φύγη τὰς χεῖρας ὁ ἀρμόδιος οὗτος καιρὸς, τὸν ὅποιον προσφέρει εἰς τῶν Γραικῶν τὸ γένος, ἢ ἄλλωσι τῆς Αἰγύπτου. Ὅσοι εὐρίσκεσθε εἰς Αἴγυπτον μιμηθῆτε τὰς ἀνδραγαθίας τῶν Γάλλων, οἱ ὅποιοι μιμηθέντες τοὺς προγόνους ἡμῶν, ἔφθασαν εἰς τῆς δόξης τὸν ἀνώτατον βαθμόν. Ὅσοι εἰσθε τὴν ἡλικίαν νεώτεροι, προθυμῆθητε νὰ μάθητε ἀπὸ τοὺς σοφοὺς Γάλλους τὴν τακτικὴν, ἤγουν τὴν ἐπιστήμην τοῦ πολέμου, ἐπιστήμην ἡ ὅποια πολλαπλασιάζει τὴν φυσικὴν δύναμιν, αὐξάνει τὸ θάρσος καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἐπιστήμην εἰς ὀλίγα λόγια ἀναγκαιοτάτην εἰς ἐκείνους ὅσοι θέλουσι νὰ ζῶσιν ἐλεύθεροι. Εὐταξία, ὁμόνοια, συμπνοια μετ' ἀλλήλων, ζῆλος ἐλευθερίας θερμότητος, ὑποταγὴ εἰς τοὺς νόμους, ἀγάπη θερμὴ καὶ φιλία ἀδολοῦ πρὸς τοὺς Γάλλους, εἰρήνη μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Αἰγύπτου, τοὺς ὁποίους, ἐπειδὴ ὑπετάχθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς νόμους, ἐκδυθέντες τὴν τουρκικὴν ἀγριότητα, ὡς τούρκους πλέον νὰ στοχαζέσθε δὲν εἶναι δίκαιον· ταῦτα χρειάζονται, φίλοι καὶ ἀδελφοί, διὰ νὰ αὐξήσῃ ἡ δύναμις καὶ τὸ κράτος σας, διὰ νὰ βρέξῃ ἐπάνω εἰς τὰ ὄπλα σας ὅλας τὰς εὐλογίας τοῦ οὐρανοῦ

ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, καὶ νὰ σᾶς καταστήσῃ ἥρωας ἀνικήτους, καθὼς ἦσαν οἱ πρόγονοί σας, ἐν ὧσφ ἐκυδερνώντο ἀπὸ νόμους καλοὺς, ἐν ὧσφ ἦσαν στολισμένοι μὲ ἤθη χρηστά.

(Βεκαμίου, περὶ ἁμαρτημάτων. 1802).

« Ἔργον τῶν ὀρθῶν νόμων εἶναι τὸ νὰ ὠρελοῦν ὄλους ἐξ ἴσου, ἐμποδίζοντες τὴν ὀρμὴν, τὴν ὁποῖαν ἐκ φύσεως ἔχει πᾶς ἕνας εἰς τὸ νὰ σφετερίζεται ὄλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ νὰ ἀφίηθῃ εἰς τοὺς λοιποὺς ὄλην τὴν ἀδυναμίαν καὶ δυστυχίαν. Ἄλλ' ἀφίνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἄνθρωποι τὰς πλέον ἀξιολόγους διαταγὰς εἰς πρόσκαιρόν τινα φρόνησιν, ἢ εἰς τὴν διάκρισιν ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους συμφέρει νὰ μάχωνται τοὺς προνοητικοὺς καὶ σωτηριώδεις νόμους. Μήτε φροντίζουν νὰ διορθώσωσι τὰ ἄτοπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα βασανίζονται, πάρεξ ἀφ' οὗ δοκιμάσουν μυρίους καὶ πολυχρονίους ἀπάτας εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαιότερα πράγματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας. Τότε μόνον ἀφ' οὗ φθάσουν εἰς ἄκρον τὰ κακὰ, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ τὰ ὑποφέρωσιν, ἀνοίγουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰς ἐναργεστάτας ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι, διὰ τὸ νὰ ἦναι ἀπλαῖ, φεύγουσι τὴν κατάληψιν τῶν χυδαίων ἀνθρώπων, ὅσοι μὴ ὄντες συνειθισμένοι νὰ ἀναλύωσι τὰς ἐννοίας τῶν πραγμάτων, τὰς δέχονται ὀλομερῶς καὶ συγκεχυμένως, πλέον κατὰ παράδοσιν παρὰ μὲ ἐξέτασιν. »

Ἐν ἔτει 1804 ὁ Κοραῆς ἐκδούς τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου προέταξε μακρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν φιλόμουσον μεγαλέμπορον Ἀλέξανδρον Βασιλείου, ἐν ἣ κατὰ παρέκβασιν λαλεῖ περὶ τῆς κατὰ μικρὸν βαρβαρωθείσης Ἑλληνικῆς, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς γεννηθείσης τῶν Γραικῶν γλώσσης, ὡς ἐξῆς:

« Διορθωσιν ὀνομάζω τῆς γλώσσης, ὄχι μόνον τὸν μετασχηματισμὸν διαφόρων βαρβαρομορφῶν. λέξεων καὶ συντάξεων, ἀλλὰ καὶ τὴν φυλακὴν πολλῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας ὡς βαρβάρους σπουδάζουν νὰ ἐξορίσωσιν ἀπὸ τὴν γλώσσαν, ὅσοι μετὰ πρηνότητος δὲν ἐρεύνησαν τὴν φύσιν τῆς γλώσσης. Τοιαύτη διορθωσις εἰς τοῦ Κῦσταθίου τοὺς χρόνους ἦτον ἀδύνατος. Ὁ καιρὸς τῆς πτώσεως δὲν εἶναι καιρὸς ἐπιτήδειος ἀνοικοδομῆς. Κλαίει θεῶν μακρόθεν ὁ φρόνιμος οἰκονόμος τὴν ἀφρευκτον καταστροφὴν τοῦ οἴκου του, καὶ ἀροῦ καταπέσωσι τὰ κλονηθέντα, καὶ διασκεδασθῆ ὁ κοινορτὸς, τότε πλησιάζει καὶ συναθροίζει ὄσσην ὕλην εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὰ ἐρεί:

πια, διὰ τὴν κτίσιν νέου ἄλλου οἴκου. Ἐφθασε τέλος πάντων ὁ τόσον ἐπιθυμητὸς καιρὸς οὗτος τῆς ἀνοικοδομῆς· καὶ τὸ γένος καθ' ὅσον πλουτίζεται ἡμέραν ἐξ ἡμέραν ἀπὸ Εὐσταθίου, ἐλευθεροῦται ἀπὸ Θεοδώρου καὶ Νικήτας. Οἱ νέοι οὗτοι Εὐστάθιοι, μεταχειριζόμενοι τὸν παραλληλισμὸν, τοῦ ὁποίου δίδω τὸ παράδειγμα, καὶ τὴν κοινὴν εἰς ὄλους γλῶσσαν θέλουν κανονίσειν, καὶ τὴν μάθησιν τῆς ἀρχαίας εὐκολωτέραν καὶ ἐντελεστέραν θέλουν καταστήσειν. Καιρὸς εἶναι ἡ ἀφήσωμεν τὰ πολυθρύλλητα διαβατικὰ καὶ τὰ συγκεῖμενα εἰς τοὺς διαβάοντας καὶ κειμένους, καὶ ἡ ἀρχίσωμεν νέαν ζωὴν εἰς τὴν παρούσαν τοῦ γένους κατάστασιν δὲν εἶναι πλέον συγχωρητέον νὰ καταδικανῶται ἀσυμπαθῶς τῶν ταλαιπώρων νέων ἡ ἡλικία εἰς τὰς μωρολογίας· καιρὸς εἶναι νὰ τοὺς γεύσωσι καὶ στερεωτέραν τροφήν οἱ διδάσκαλοι, ἂν δὲν θέλωσι νὰ τοὺς ἀφήσωσι μωροὺς καὶ νηπίους ἐπὶ ζωῆς των.

• ... Διὰ τὴν ἐξαπλωθῆ ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς πολλοὺς ἢ εἰδησι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης] πρέπει νὰ συντηρηθῆ ὁ καιρὸς τῆς διδασκαλίας· τὸ ὁποῖον ἄλλοι νὰ κατορθώσωσι δὲν ἐμποροῦν, παρὰ οἱ κριτικοὶ διδάσκαλοι, καὶ ἡ κριτικὴ τῆς διδασκαλίας μέθοδος. Ἐν ἀπὸ τὰ μέσα νὰ εὐκολύνῃ τις τὴν μάθησιν αὐτῆς εἶναι καὶ νὰ τὴν παραβάλλῃ, ὅταν τὴν παραδίδῃ, μὲ τὴν κοινὴν ταύτην γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ἐθηλάσαμεν μὲ τὸ μητρικὸν γάλα. Ὅσον καὶ ἂν ἐβαρβαρώθῃ, αὐτὴ εὐρίσκει πολλὰς λέξεις Ἑλληνικὰς, καὶ πολλὰς σημασίας λέξεις, τὰς ὁποίας μαθητικῶς ἤθελέ τις ζητήσῃ εἰς τὰ λεξικά, πολλὰ παράγωγα τῶν ὁποίων εἰς τοὺς συγγραφεῖς δὲν εὐρίσκονται παρὰ εἰς τὰ πρωτότυπα, καὶ πρωτότυπα, τῶν ὁποίων εἰς αὐτοὺς δὲν σώζονται παρὰ τὰ παράγωγα· εἰς ὀλίγα λόγια, σώζει πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας γλώσσης, λείψανα σεβάσματα, τῶν ὁποίων ἡ καταφρόνησις ἐγέννησε τόσοις μωροῦς κανόνας γραμματικούς, τόσας γελοιώδεις ἐτυμολογίας τῶν λέξεων, τόσας ἀθλίαις παρεξηγήσεις τῶν συγγραφέων, τόσοις ἀμαθεῖς διδασκάλους, καὶ, τὸ χειρότερον, κατέστησε τόσον ἀηδῆ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὴν μάθησιν ἡθελαν φρίξῃ οἱ διδάσκαλοι, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ καταλάβωσι πόσον κακὸν προξενοῦν εἰς τοὺς νέους, ὅταν τοὺς ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ὅχι δι' ἄλλο, παρ' ὅτι κάμνουσι δύσκολον, καὶ ἐπομένως μισητὴν εἰς αὐτοὺς, διὰ τῆς ἀμεθοδου παραδόσεως, τὴν ἀπόκτησιν τῆς εὐφραδεστερας καὶ σοφωτέρας ἔκδοσι τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, σιμὰ τῶν πολ-

λῶν ἄλλων αὐτῆς προτερημάτων, ἔχει καὶ ποίαν ἐξαιρετικὴν γοητείαν, διὰ τῆς ὁποίας οὐ μόνον μαλακύνει τὰ ἦθη τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τὰ κάμνει σεμνότερα καὶ σωφρονέστερα. Εἶναι πρᾶγμα σπάνιον (τὸ ὁποῖον μ' εἶδειεν ἢ πείρα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀλλογενεῖς νέους) νὰ καταδουλωθῇ εἰς τὰς σωματικὰς ἡδονὰς ὡς ἀνδράποδον, ὅστις ἐφθασε μίαν φορὰν νὰ πῆ τὸ ποτήριον τῆς Μαγίσσης ταύτης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Ὅσους κατὰ δυστυχίαν ἐγνώρισα ὁμογενεῖς, τοὺς ὁποίους ἢ περιήγησις τῆς Εὐρώπης ἐφθειρεν ἀντι νὰ ὠφελήσῃ, αὐτοὶ ἢ ἦσαν ἀμαθεῖς παντάπασι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἢ δὲν ἤξευρον ἀπ' αὐτὴν παρὰ τὰ κοινὰ καὶ δημῶδη τῶν Γραμματικῶν μαθήματα . . .

“ Ἡὔξῃσι τὴν ἀγνοίαν ταύτην καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας γλώσσης, ἢ ἐπικρατήσασα ἕως τῶρα κακὴ καὶ διεστραμμένη συνήθεια νὰ καταφρονῶμεν τὴν νέαν, τὴν ὁποίαν μόνην εἶναι δυνατόν νὰ φέρωμεν εἰς τελειότητα, γράφοντες εἰς τὴν παλαιάν, τὴν ὁποίαν, ἂν καὶ μυριάκις περισσότερον ἐννοοῦμεν, δὲν εἶναι τρόπος νὰ γράφωμεν ἐντελῶς, καθὼς ἐγράφετο εἰς τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους τῆς Ἑλλάδος. Καιρὸς εἶναι νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ ταύτην τὴν πρόληψιν, ἥτις μᾶς κατεδίκαζε νὰ γράφωμεν ἑλληνιστὶ ἐμμέτρους καὶ πεζοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἤθελεν αὐτηρῶς μᾶς κολάσειν, ἐὰν εὐρίσκετο κανὲν Ἀρεοπαγιτικὸν ἑλληνισμοῦ δικαστήριον . . . Ταῦτα λέγων ἄλλον σκοπὸν δὲν στοχάζομαι παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν, καὶ τότεν ἀπέχω τοῦ νὰ λυπήσω κανένα ἀπὸ τοὺς ἀληθῶς ὠφελήσαντας ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ γένος, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς Θεοδώρου καὶ τοὺς Νικητῆτας ἤθελα μετὰ χαρᾶς παραδράμειν, ἐὰν ἐξ ἀπειρίας δὲν ἐκινδύνεον οἱ νέοι νὰ μιμῶνται εὐκολώτερον αὐτοὺς παρὰ τοὺς Εὐσταθίους.

“ Ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τις τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τῶν ἄλλων ἐθνῶν, διὰ νὰ καταλάβῃ ὅτι τότε μόνον ὁνομάζονται τὰ ἔθνη φωτισμένα, ὅταν φέρωσι τὴν γλώσσαν αὐτῶν εἰς τελειότητα. Οἱ Ἰταλοὶ, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἀγγλοὶ, τότε ἀληθῶς ἄρχισαν νὰ ἐλευθεροῦνται ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα, ὅταν οἱ κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι λόγιοι αὐτῶν ἄνδρες κατεχέρησαν νὰ γράφωσιν εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν γλώσσαν. Ἡ γλώσσα εἶναι τὸ ἐργαλεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον ἢ ψυχὴ πλάττει πρῶτον ἐνδιαθέτως, ἔπειτα προσφέρει τοὺς λογισμούς της. Ὅταν τὸ ἐργαλεῖον εἶναι ἀνακόνητον, ἰωμένον, ἢ κακὰ κατασκευασμένον, ἀτέλῃς ἐξ ἀνάγκης μένει καὶ τὸ ἔργον τοῦ τεχνίτου.

“ Ἄλλ' ὡς ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, λέγει ὁ καταφρονητὴς τῆς

κοινῆς γλώσσης, χρεωστοῦμεν νὰ ἀναστήσωμεν τὴν προγονικὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Καλὸν ἦτο βέβαια νὰ εἰμεθα εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅταν καὶ νεροὶ ἀνίσταντο, καὶ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν ἀκόπως διεδίδετο. Θαύματα ὁμοῦ δὲν γίνονται καθ' ἡμέραν. Ὅστις χωρὶς ἀνάγκην γράφει Ἑλληνιστί, ὅσον ἄμεμπτα καὶ ἂν ἤθελεν εἰς τὸ φαινόμενον γράφειν, καταφεύγει εἰς γλῶσσαν, τῆς ὁποίας τὴν σήμερον δὲν εἶναι πλέον κριταί· καὶ δεικνύει μὲ τοῦτο, ὅτι φοβεῖται νὰ γράψῃ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον, τῆς ὁποίας τὸ δικαστήριον εὐρίσκεται εἰς τὸ ζῶν ἔθνος. Τὸν τοιοῦτον προσφυῶς ἐμπορεῖ τις νὰ παρομοιάσῃ μὲ τοὺς θρασυδεῖλους, ὅσοι μὴ τολμῶντες νὰ βλέπωσι κατὰ πρόσωπον τοὺς ἀνδρείους, περιέρχονται ζητοῦντες γυναικῶν συνελύσεις, διὰ νὰ τὰς καταφοβίζωσι μὲ τὸν ἀπρακτον κρότον τῶν ὄπλων. Εἶναι τινὲς ἐκ τῶν Ἑλληνιστῶν τούτων, οἱ ὅποιοι, ὅταν, εἴτ' ἀναγκαζόμενοι, εἴτε διὰ γυμνασίαν γράφωσιν ἑλληνιστί, ἐξεύρουσιν κἂν τι καὶ πῶς γράψουσι, καὶ γελῶσι κρυφίως τὴν εὐθθειαν ἐκείνων, ὅσοι ἐπαινοῦν τὸν Ἑλληνισμόν αὐτῶν· ἀλλ' εὐρίσκονται πάλιν ἄλλοι τόσοσιν ἀπλοῦ τὸν νοῦν, ὥστε καὶ τῆς κλανημένης αὐτῶν φιλαυτίας τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐπαινοὺς, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ἐγκώμια πιστεύουσιν ἀσκέπτως, μὴ συλλογιζόμενοι, ὅτι, καθὼς εἶπεν ἓνας ἀπὸ τοὺς Γαλλικοὺς ποιητὰς,

Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire,

Ἐγκωμιάζει τὸν μωρὸν ἄλλος μωρότερός του.

Μὲ ὄλον τοῦτο, αὐτὴ ἡ κοινὴ εἰς ὅλους φιλαυτία ἔπρεπε νὰ μᾶς ἰατρεύσῃ ἀπὸ τὸ πάθος τοῦτο. Ὅστις γράφει Ἑλληνιστί, μετ' ὀλίγους χρόνους (καὶ συχνὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας) θέλει λησμονηθῆν καὶ αὐτὸς καὶ τὰ σύγγραμμά του. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν νὰ τὸν ἐνθυμῶνται διὰ τὰ πράγματα περὶ τῶν ὁποίων γράφει; ἀλλ' αὐτὰ μὲ τοῦ καιροῦ τὴν πρόοδον θέλουσιν ἐξηγηθῆν σαφέστερα καὶ ἐντελέστερα ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν διὰ τὴν φράσιν αὐτῶν τὴν Ἑλληνικὴν; καὶ τίς εἶναι τόσοσιν μωρός, ἢ εἰς τίνα περισσεύει τόσοσιν καιρὸς, ὥστε ν' ἀφήσῃ τοὺς Ὀμήρους, τοὺς Πλάτωνας, τοὺς Ξενοφῶντας, τοὺς Δημοσθένας, καὶ τοσοῦτους ἄλλους θαυμαστοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς Ἑλλήνας, διὰ νὰ ἀναγινώσκῃ τὸν νέον τοῦτον Ἑλληνιστὴν; Ἐξ ἐναντίας ὅστις γυμνάζεται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἐὰν ἡ ἐπιμέλειά του συνοδεύεται μὲ κρίσιν, δυνατόν εἶναι νὰ φθάσῃ εἰς τὸν βαθμόν, δὲν λέγω δοκιμωτάτου συγγραφῆς (οἱ τοιοῦτοι ἀκόμη δὲν ἐγεννήθησαν), ἀλλ'

ἐκείνων τῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποίους ἡ ἐρχομένη γενεὰ θέλει ἐξετάζειν, διὰ νὰ μάθῃ τὴν σημερινὴν τῆς γλώσσης κατάστασιν· καθὼς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου μὲ μεγάλην περιεργίαν ἐξετάζουν τοὺς πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων ἀκμάσαντας συγγραφεῖς εἰς τὴν γλώσσαν ἐκάστου ἔθνους, πολλάκις δι' ὄχι ἄλλο, πλὴν νὰ μάθωσιν πῶς ἐγράφετο εἰς τοὺς καιροὺς ἐκείνων ἡ γλώσσα, καὶ νὰ ἀνακαλύψωσι πολλῶν αὐτῆς λέξεων καὶ τὴν ἐτυμολογίαν καὶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν.

• Πρῶτος εἰς ταῦτα, ὅτι εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ γράψῃ τις ὀρθῶς, ὅταν δουλοπρεπῶς μιμῆται τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα ἂν οὗτοι ἔγραψαν εἰς γλώσσαν, ἡ ὅποια ἔπαυσε πλέον νὰ λαλῆται. Καθὼς ἔχει προσώπου χαρακτηῖρα διάφορον εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὡσαύτως φυσικὰ καὶ λόγου χαρακτηῖρα διάφορον πρέπει νὰ ἔχη. Ἄλλ' ὁ χαρακτηῖρ οὗτος δὲν ἔμπορεῖ νὰ φανῆ τοιοῦτος, ὁποῖος εἶναι, πάρεξ ὅταν γράφῃ τις εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ διάλεκτον, ἤγουν εἰς ἐκείνην, τὴν ὅποιαν ἐθῆλασε μὲ τὸ γάλα, καὶ λαλεῖ καθ' ἡμέραν, ἢ τοῦλάχιστον λαλεῖ συνεχέστερον παρὰ τὰς ἐπικτήτους ἄλλας γλώσσας. . . .

• Θέλει τις νὰ καταλάβῃ μὲ πληροφορίαν, πόσον διαφέρει ὅστις γράφει εἰς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ διάλεκτον, ἀπὸ τὸν γράφοντα εἰς γλώσσαν, τὴν ὅποιαν ἔμαθεν εἰς τὰ σχολεῖα; Ἄς παραστήσῃ εἰς τὸν νοῦν του δύο σπουδαίους ἄνδρας ἐπίσης πεπαιδευμένους, οἱ ὁποῖοι γράφουν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, εἰς Ἑλληνικὴν ὁ εἰς, ὁ ἄλλος εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλώσσαν. Ὁ πρῶτος περικυκλωμένος ἀπὸ Λεξικογράφους, ἀπὸ Ἀττικιστὰς, ἀπὸ παντὸς εἶδους Γραμματικῶν, γράφει, ἐξαλείφει, μεταγράφει, πάλιν ἐξαλείφει, δισταίνει εἰς πᾶσαν φράσιν, ἀπορεῖ εἰς ἐκάστην περίοδον· τῶρα συμβουλευέσθαι τὸν ἕνα, τῶρα ἐρωτᾶ τὸν ἄλλον· ποτὲ μὲν ἀποβάλλει παντάπασι τὰς εὐτυχεῖς τοῦ νοός του συλλήψεις, διότι δὲν ἔχει πῶς νὰ τὰς γενήσῃ Ἀττικῶς, ποτὲ δὲ τὰς κολοβώνει, διὰ νὰ τὰς κάμῃ ἰσομέτρους μὲ καμμίαν ῥῆσιν παλαιάν, τῆς ὁποίας τὴν ἀνάμνησιν στοχάζεται ὡς εὐτυχέστατον εὔρημα, καὶ προβαίνει, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σύρεται μὲ κόπον πολλὸν καὶ μεγάλην βραδύτητα εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου του, κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν Σίσυφον. . . Καὶ μ' ὄλους τούτους τοὺς Σισυφείους ἰδρωτὰς καὶ μόχθους, μ' ὄλας ταύτας τὰς ἄνω καὶ κάτω μετακινήσεις καὶ μετακυλίσεις τῶν φράσεων καὶ περιόδων, τί γράφει ὁ ταλαίπωρος; Ἄρά γε τὴν γλώσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος; ὄχι βέβαια. Τὴν

γλώσσαν, ἥτις ἐλαλεῖτο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πολυβίου, ἢ τοῦ Διοδώρου; ὄχι βέβαια. Ἐκείνην εἰς τὴν ὅποιαν ἔγραψαν ὁ Πλούταρχος, ὁ Γαληνός, καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτῶν; ὄχι βέβαια. Τὴν γλώσσαν τοῦ Ἡρωδιανοῦ καὶ τῶν συνακμασάντων μ' αὐτὸν, ἢ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ τοῦ Λιβανίου; οὐδεμίαν ἐξαιρέτως ἀπ' αὐτάς, ἀλλ' ὅλας αὐτάς, ἦσαν ἐν ἄμορφον, τερατώδες, καὶ ἀνύπαρκτον μίγμα ὄλων αὐτῶν, γλώσσαν, τὴν ὅποιαν αὐτὸς πρῶτος δημιουργεῖ ἀπὸ τὰ λεξικά του ἐρανισμένα ἀπὸ δεκαπέντε τοῦλάχιστον ἑκατονταετηρίδων λέξεις καὶ φράσεις, τὸ ὅποιον θέλει νὰ εἴπῃ ἀπὸ δεκαπέντε γλώσσας (*).

• Ἄς στρέψωμεν τώρα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν δεύτερον, τὸν γράφοντα δηλαδὴ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλώσσαν· οὗτος ἀπ' ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα εἰς τὸν πρῶτον δὲν ἔχει σχεδὸν οὐδεμίαν χρεῖαν· ὁ κάλαμος καὶ τὸ χαρτίον εἶναι τὰ μόνα του ὄπλα. Ἐν ὅσῳ ὁ πρῶτος ἀσχολούμενος εἰς τὸν Φρύγιον καὶ τὸν Ἀμμώνιον, διὰ νὰ μάθῃ τοὺς Ἀττικισμοὺς καὶ τὰς διαφορὰς τῶν λέξεων, ἀφίνει τὰ νόηματα τῆς ψυχῆς του, ἢ νὰ διαπεδάζονται (διότι καὶ αὐτὰ πτερέοντα εἶναι, καθὼς τὰ λόγια), ἢ νὰ ἀμαυροῦνται καὶ νὰ χάνωσι τὸν τόνον τῆς πρώτης αὐτῶν συλλήψεως, ὁ δεύτερος ἐκφράζει τὰ ἰδικά του εἰς γλώσσαν ζῶσαν, καὶ γραφομένην ἀπὸ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ καλῶς ἀναθραμμένους ἀνδρας, τὰ ἐκφράζει ὀλόκληρα, καθὼς τὴν ἀρχὴν παρεστάθησαν εἰς τὸν νοῦν του, χωρὶς νὰ κάμῃ εἰς αὐτὰ ἄλλην διόρθωσιν παρὰ τὴν διόρθωσιν, τὴν ὅποιαν ὑπαγορεύει ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ διδάσκουν οἱ κανόνες τῆς γλώσσης· καὶ οὕτω τρέχει ἐλεύθερος ἀπὸ δεσμοῦς εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου του (**).

• Ἀπὸ ταύτην τῶν Ἑλληνιζόντων τὴν ἀτοπίαν συμπεραίνεται πόσον ἀτοπώτερον εἶναι ἐν ἄλλο εἶδος συγγραφέων, τοὺς ὁποίους,

(*) Τόσον εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ γλώσσα ἐκάστης ἑκατονταετηρίδος διαφέρει ἀπὸ τῆς γλώσσαν ἄλλης ἑκατονταετηρίδος, ὥστε ἢ ἐν Παρισίοις ἀκμάσασα πρὸ τῆς πολιτικῆς τῶν Γάλλων μεταβολῆς Ἀκαδημία ὤρισε ν' ἀναθεωρηθῆαι τὸ λεξικόν τῆς καθ' ἐκάστην εἰκοσιπενταετηρίδου.

(**) Δὲν ἐννοῶ μὲν τοῦτο, ὅτι δὲν ἔχει χρεῖαν κόπου ὅστις γράφει εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ γλώσσαν. Μέγας κόπος χρειάζεται καὶ εἰς αὐτὴν, καὶ τόσον μεγαλύτερος, ὅσον ἢ γλώσσα εἶναι ἐτι ἀδιόριστος (καθὼς εἶναι: τὴν σήμερον ἢ γλώσσα τῶν Γραικῶν) ἀπὸ δεκά ἢ δεκαπέντε συγγραφέων συμφωνίαν, τὴν ὅποιαν τὸ ἔθνος ἤθελε δεχθῆν ὡς νόμον· ἀλλ' ὁ κόπος οὗτος, ὅσον μέγας ἤθελεν εἶσθαι, εἶναι ἀσυγκρίτως ἠγνώτερος καὶ συνωδευμένος μὲ περισσοτέραν ἐπιτυχίαν ἐλπίδα, παρὰ τὸν κόπον τοῦ Ἑλληνιζόντος.

διὰ τὰ διακρίνω ἀπὸ τοὺς ἀκράτως Ἑλληνίζοντας, συγχώρησον καὶ ὀνομάσω Μιξελληνίζοντας, ἢ, ἂν ἀγαπᾷς κάλλιον, Μιξοβαρβάρους. Ὁ σκοπὸς τῶν τοιούτων βέβαια εἶναι ἐπαινετός, ἐπειδὴ προθυμοῦνται νὰ σμιώσωσιν, ὅσον δυνατόν ἐγγύτερον, τὴν σημερινὴν γλῶσσαν εἰς τὴν μητέρα τῆς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρώτη τοῦ γράφοντος ἀρετὴ εἶναι ἡ σαφήνεια, ἤθουν νὰ γράφῃ εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς διὰ τοὺς ὁποίους γράφει, καὶ μετ' αὐτὴν δευτέρα, νὰ γράφῃ μὲ εὐπράδειαν, μὲ τοιαύτην θαλονότι σύνταξιν καὶ συμπλοκὴν τῶν λέξεων, ἡ ὁποία νὰ προξενῇ καὶ ἡδονὴν εἰς τὴν ἀκοήν, κρίνω, ὅτι οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἔχουν, ὅσοι ἀκράτως συμπλέκουσι τὰς Ἑλληνικὰς συντάξεις μὲ τὰς κοινὰς, καὶ συνθέτουν ἐκ τῶν δύο σκοταίνον, τραχύν, ἀπὸ ἧς εἰς τὴν ἀκοήν, τερατώδη καὶ ἀληθῶς Ἐρμαφρόδιτον λόγου χαρακτῆρα. Αὐτοὶ διαφοροῦνται εἰς τόσα εἶδη, ὅσοι εἶναι οἱ διάφοροι τρόποι τῆς ἀσυμπλέκτου ταύτης συμπλοκῆς. Ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ σημειώσω ἐκεῖνους, ὅσοι ποικίλλουσι τὰ συντάγματα τῶν κατὰ μέρος μὲ μίαν φράσιν ἢ περίοδον ἀκράτως Ἑλληνικὴν καὶ μὲ μίαν κοινήν, καὶ ποτε καὶ παντάπασι χυδαϊκὴν. Εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ἀνάγονται πολλαὶ νέαι μεταφράσεις, καὶ ὅσαι ἐκεῖναι αἱ ἐπιστολαὶ, τῶν ὁποίων ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ οὐρὰ πλάττονται Ἑλληνικῶς, τὸ δὲ διὰ μέσου σῶμα στολιζέει, ὡς δόξει τὸν συγγραφέα, μέρος μὲ τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, μέρος μὲ τὰ ῥάκη τοῦ Ἴρου. Ὁμοιάζει τρόπον τινὰ ἡ τοιαύτη συμπλοκὴ μὲ τὸ Ὁμηρικὸν ἐκεῖνο τέρας,

Πρόσθε λίων, ὄπισθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,

ἀποπνέουσα ὄχι καθὼς ἔλεγεν ὁ ποιητής,

Δεινὸν . . . πυρὸς μένος αἰθομένοιο,

ἀλλὰ δεινὴν καὶ ἀνυπόφορον ἀηδίαν. Αὐτοὶ σπουδάζουν, ὡς εἶπα, νὰ ἐξελληνίσωσι τὴν κοινήν γλῶσσαν· ἀλλ' ἐπειδὴ καταγίνονται εἰς πρᾶγμα ἀδύνατον, μὴ ἔχοντες τὸ δικαίωμα ν' ἀλλάξωσι τοῦ ἔθνους τὴν γλῶσσαν, ἀναγκάζονται καὶ τὴν Ἑλληνικὴν νὰ διαστρέψωσι, καὶ τὴν κοινήν, τὴν ὁποίαν νὰ ἀπορύγωσι δὲν ἐμποροῦν, βαρβαρωτέρην μὲ τὴν ἀλογον παράθεσιν ταύτην νὰ κίμνωσι. Τίνος ἀκοή, παραδείγματος χάριν, δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὴν περίοδον ταύτην; « Ἐπειδὴ, » κατὰ ἀλήθειαν, εἶτ' ὅν ὁ Θεὸς εἶχε τὸν ἐπικαλέσθηται, εἶτε οὐ, οὐ » ἀνθρώποι χρεωστοῦσιν, ἂν νοῦν ἔχωσιν, ἀνγκυαίως νὰ ἀκολουθῶσι

• τὰς αὐτοῦ εἰσηγήσεις· καὶ οὐδ' ὀτιοῦν ἀξίωμα, ὅποσονοῦν ἐκεῖνο
 • δύναται νὰ ἐπέχη καὶ νὰ ἐκφοβῆ, ἤμπορεῖ νὰ τοὺς ποιῆ νὰ πι-
 • στεύωσιν ἀστινασοῦν ἀρχάς, ἢ νὰ κρίνωσιν ἀξίας συγκαταθέσως
 • ἀστινασοῦν πράξεις ὡς δικαίας καὶ εὐθείας, αἵτινες ἐναργῶς μί-
 • • χονται ἐκεῖνο (¹). • Καὶ ὁμοίως εἰς τοιοῦτον ἄνευ χαρακτῆρα λό-
 • γου μετεφράσθησαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀνηλεῶς κατεσπαράχθησαν, πολ-
 • • λὰ ἀξιώλογα συγγράμματα. Ὅντινα ἀρέσκει τοιοῦτον Ἐρμαφρόδιτον
 • ἔπος λόγου, ἐκεῖνος δὲν εἶναι οὔτε τῆς παλαιᾶς οὔτε τῆς νέας Ἑλ-
 • • λάδος γέννημα· ἀλλ' ἀνετράφη εἰς τὴν Λιβύαν, ὅπου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
 • • στον γεννῶνται τὰ τερατωδέστερα θηρία.

• Πράγμα τῆ ἀληθείᾳ παράδοξον· πῶς δὲν ἐσυλλογίσθησαν ποτὲ
 • οἱ μιζελληνίζοντες οὗτοι συγγραφεῖς, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ
 • πλεόν ἀναπαλλοτριώτα τοῦ ἔθνους κτήματα. Ἀπὸ τὸ κτήμα τοῦτο
 • μετέχουν ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἔθνους μὲ δημοκρατικὴν, νὰ εἰπω οὕτως,
 • ἰσότητά· κἀνεῖς, ὅσον ἤθελεν εἶσθαι σοφός, οὔτ' ἔχει, οὔτε δύναται
 • ποθεν νὰ λάβῃ τὸ δίκαιον· νὰ λέγῃ πρὸς τὸ ἔθνος. « Οὕτω θέλω νὰ
 • • λαλῆς, οὕτω νὰ γράφῃς. » Ὅστις, ἐπαγγελλόμενος νὰ γράφῃ εἰς
 • τὴν κοινὴν γλῶσσαν, μακρύνεται τόσον ἀπὸ τὸν κοινὸν τρόπον τοῦ
 • λέγειν, ἐκεῖνος ζητεῖ πρᾶγμα, τὸ ὅποσον οὐδ' ὁ σκληρότατος τύραν-
 • νος εἶναι καλὸς νὰ κατορθώσῃ. Γυμνώνει ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του τὸν
 • πολίτην ὁ τύραννος, δύναται καὶ τέκνα καὶ γυναῖκα νὰ τοῦ ἐπάρῃ,
 • ἔμπορεῖ νὰ τὸν ἐξορίσῃ, ἢ καὶ νὰ τὸν θανατώσῃ· ἀλλὰ δὲν ἔμπορεῖ
 • νὰ τοῦ ἀλλάξῃ τὴν γλῶσσαν· αὐτὴν λαλεῖ εἰς τὴν πατρίδα του, αὐ-
 • τῇ τὸν συνοδεύει καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν. Μόνος ὁ καιρὸς ἔχει τὴν ἐξου-
 • σίαν νὰ μεταβάλλῃ τῶν ἔθνων τὰς διαλέκτους, καθὼς μεταβάλλει
 • καὶ τὰ ἔθνη· καὶ ὅστις πρὶν τοῦ καιροῦ σπουδάζει μὲ τὴν βίαν νὰ
 • ἀλλάξῃ τὴν γλῶσσαν, εἰς αὐτὸν δύναται τις νὰ προσαρμόσῃ ὅ,τι
 • • πλεονεξίαν ὁ ταλαίπωρος Αἴμων πρὸς τὸν τύραννον αὐτοῦ πατέρα (²),

Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ,

Ἡ ΓΛΩΣΣΑΝ, ἣν οὐκ ἄλλοι, ἢ ψυχὴν ἔχουσιν,

Ὅσοι διακτυχθέντες ὤφθησαν κενόι.

(¹) « Λόγος δεκαεπτὰ παιδείας φυσικῆς θρησκείας, κ.τ.λ. Ἐνετίησιν 1796, σελ. 237. » Ὁ ἀνώνημος οὗτος μεταφραστὴς (διότι τὸ βιβλίον φάνηται μεταγλωττισμέ-
 νον ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσῃς) εἶναι παντάπασις ἀγνωστος εἰς ἐμὲ· ὅθεν οὔτε ἐπι-
 • ρίξας, οὔτε μίσους οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχω πρὸς αὐτόν.

(²) Σοφοκλ. Ἄντιγ. 707.

• Ἴσως ἤθελε τις νομίσειν ὅτι ἀντιφάσκω αὐτὸς εἰς ἐκυτὸν, ἐπειδὴ πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἔλεγον, ὅτι πρέπει νὰ διορθώσωμεν καὶ νὰ καλλύνομεν τὴν κοινὴν ἡλῶν γλῶσσαν, τῶρα δὲ φαίνομαι τρόπον τινὰ ὅτι θέλω νὰ τὴν γράφωμεν, καθὼς τὴν λαλεῖ ὁ χυδαῖος λαός. Τοιαύτη βέβαια δὲν εἶναι ἡ γνώμη μου. . . . Ἐὰν νὰ μακρύνεται τις ἀπὸ τὴν κοινὴν τοῦ λέγειν συνήθειαν τόσον, ὥστε νὰ γίνεταί ἀσαφής εἰς τὴν διάνοιαν, καὶ παράξενος ὀλότελα εἰς τὴν ἀκοήν, εἶναι τυραννικόν, ὁ τόσον πάλιν χυδαῖσμός, ὥστε νὰ γίνεταί ἀπῆδῃς εἰς ἐκείνους ὅσοι ἔλαβον ἀνατροφήν, μὲ φαίνεται δημαγωγικόν. Ὅταν λέγω, ὅτι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν μετέχει τὸ ἔθνος ὅλον μὲ δημοκρατικὴν ἰσότητα, δὲν νοῶ ὅτι πρέπει ν' ἀφήσωμεν τὴν μόρφωσιν καὶ δημιουργίαν αὐτῆς εἰς τὴν ὀχλοκρατικὴν φαντασίαν τῶν χυδαίων. Ὁ ὄχλος εἶναι πανταχοῦ ὄχλος καὶ ἂν εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη καὶ εἰς τοὺς φωτισμένους αἰῶνας ἦτον « ἄγροικον, δύσκολον καὶ ὑπόκωφον γερόντιον, » ὡς ἔλεγεν ἓνας ἀπὸ τοὺς Κωμικοὺς, εἰς τοὺς δυστυχεῖς αἰῶνας τῆς βαρβαρότητος ἐκκωφοῦται καὶ μαραίνεται παντάπασιν. Ὅθεν οὐδὲ δίκαιον εἶναι νὰ κολακτεύωμεν τὸν χυδαῖσμόν τοῦ γεροντίου τούτου, καὶ νὰ τὸν μεταχειρίζομεθα ὡς κανόνα τῆς γλώσσης. Ἐὰν δὲν μᾶς πέμπῃ ἡ τυραννικὴ προσταγὴ « Οὕτω θέλω νὰ λαλῆς, » ἔχομεν ἐξάπαντος τὸ δίκαιον τῆς ἀδελφικῆς συμβουλῆς, « οὕτω πρέπει νὰ λαλῶμεν. »

Γράφομεν, ἤθελεν εἰπεῖν τις, διὰ τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ πρέπει νὰ συγκαταβαίνωμεν εἰς τὴν κατάληψιν αὐτῶν ἀλλὰ μόνον οἱ σπουδαῖοι χρεωστοῦν νὰ συγκαταβαίνωσιν εἰς τοὺς ἀμαθεῖς; μὴ δὲν ἔχουν κ' ἐκεῖνοι χρέος νὰ συναναβαίνωσιν ὀλίγον μὲ τοὺς σπουδαίους; Ἐπειτα διὰ ποίους ἀμαθεῖς γράφομεν; ὄχι βέβαια διὰ τὸν χυδαῖον ὄχλον, οἱ ὅποιοι οὐδ' ἂν ἤμεθα εἰς τὸν κόσμον ἔχουν εἶδῃσιν· ἀλλὰ διὰ τοὺς ὅσοι τοῦλάχιστον ἐξεύρουν νὰ ἀναγινώσκουσι, κ' ἔχουν ὅπωςδῆποτε ἐπιθυμίαν νὰ φωτισθῶσιν. Οἱ τοιοῦτοι ἀναγινώσκουν μὲ προσοχὴν, καὶ ἐὰν τὸ βιβλίον ἦναι γραμμένον εἰς γλῶσσαν μετρίως καλλωπισμένην, μανθάνουν καὶ αὐτοὶ κατὰ μικρὸν νὰ καλλωπίζωσι τὴν ὁμιλίαν των, νὰ προσοδοποιῶν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους συγγραφεῖς τὴν εἰς τὸ ἐξῆς περισσοτέραν τῆς κοινῆς διαλέκτου διόρθωσιν. Μὴ ἀμφισβῆλωμεν ὅτι τῶν Γραικῶν τὸ γένος ἐξύπνησε τὴν σήμερον ἀπὸ τῆς ἀμαθίας τὸν ὕπνον, βλέποντες ὅτι τιμᾶ καὶ ἀγαπᾶ τοὺς ὁμογενεῖς λογίους ἄνδρας. Ὅντινα τις ἀγαπᾶ καὶ τιμᾶ, φυσικὰ καὶ τὸν μιμεῖται. Γράφε μετὰ προσοχῆς καὶ μελέτης ἐκρίζωσιν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὰ ζιζάνια τῆς

χρυσαιότητα, ὄχι ὁμως ὅλα πάραυτα μετὴν δίκαιαν, ἀλλὰ μετὴν χεῖρα καὶ κατὰ μικρὸν ἐν ὀπίσω τοῦ ἄλλου· σπεῖρε εἰς αὐτὴν τὰ Ἑλληνικὰ σπέρματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μετὴν χεῖρα, καὶ ὄχι μετὸν σάκκον (*). Καὶ θέλεις ἀπορήσειν πῶς εἰς ὀλίγον καιρὸν καὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις σου ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ βιβλίον σου εἰς τοῦ λαοῦ τὰ στόματα. Οἱ λόγοι ἄνδρες τοῦ ἔθνους εἶναι φυσικὰ οἱ νομοθέται τῆς γλώσσης, τὴν ὅποιαν λαλεῖ τὸ ἔθνος· ἀλλ' εἶναι (πάλιν τὸ λέγω) νομοθέται δημοκρατικοῦ πράγματος. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ διόρθωσις τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἡ γλώσσα εἶναι κτῆμα ὄλου τοῦ ἔθνους, καὶ κτῆμα ἱερὸν. Ὅθεν πρέπει νὰ ἀνακαινίζεται μετ' εὐλάβειαν, καθὼς ἀνακαινίζονται τὰ ἱερά τῶν θεῶν, καὶ ὄχι μετὴν θορυβώδη καὶ τυραννικὴν αὐθάδειαν, μετὴν ὅποιαν ὑψώθη τῆς Βαβέλ ὁ πύργος. »

Ἐν ἔτει 1803 ἐκδούς τὴν *Ποικίλην ἱστορίαν τοῦ Αἰλίου*, ὁ Κοραῆς προέταξεν *Ἀυτοσχεδίους Στοχασμοὺς περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἐν οἷς διὰ μακρῶν πειράται νὰ καταδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς γραμματικῆς τεχνολογίας, καὶ τὴν ἀρμοδιωτέραν μέθωδον τῆς παραδόσεως τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, διακηρύξας, ὅτι γραμματικὴν ὄρθην νὰ συντάξῃ τις δὲν εἶναι δυνατὸν, ἐὰν δὲν ἐξεύρῃ τὴν φιλοσοφικὴν Γραμματικὴν τοῦ προφορικοῦ λόγου, ἐὰν δὲν ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ πρῶτον τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, γενικῶς θεωρουμένης, μηδ' ἔχει ἐννοίας ἀκριβεῖς ἐκάστου μέρους τοῦ λόγου, ἐὰν μὲ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δὲν διορίσῃ πρῶτον τὴν περίωδον τοῦ χρόνου, τὴν ὅποιαν ἐπιχειρεῖ νὰ προβάλλῃ ὡς κανόνα τῆς γλώσσης.

Μετὰ δύο ἔτη δημοσιεύσας ἐν προλεγομένοις τοῦ Ἰσοκράτους ἐξακολούθησιν τῶν περὶ ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας αὐτοσχεδίων στοχασμῶν, καὶ διὰ μακρῶν ἐν αὐτοῖς λαλήσας καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδόσεως τῆς Ῥητορικῆς καὶ περὶ τῶν μέσων τ' ἀποκτησάμεν δῆτορας ἀξιολογῶν τοῦ δόγματος, ἐπέμνε συνιστῶν καὶ ὑπὸ τὴν Ῥητορικὴν ἐποφιν τὴν προτίμησιν τῆς κοινῆς γλώσσης, λέγων :

(*) Δέξαι ἡ φράσις ἀπρότως Ἑλληνικὴ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν τότε μόνον εἶναι ἀνεγκαίαια, ὅταν συνάθῃ καὶ συγχωρεθῇ, νὰ εἴπω οὕτως, μὲ τὰς λοιπὰς λέξεις, ὅσαι τὴν γειτονέουσιν, ὅταν ἦναι εἰς τοιαύτην θέσιν καὶ τόπον τῆς περιόδου τοῦτον, ὥστε ἐξηγητὰι ὀκνηδύτως ἀπὸ τὰς λοιπὰς καὶ εἰς ἐκείνους ὅσοι δὲν ἔμαθον τὴν Ἑλληνικὴν· ἀλλῶς γίνεται « Ἐπίβλημα βράκου ἀγνῶπου ἐπὶ ἱματίου παλαίου, » καὶ κατασχίζει καθὼς τὴν γλῶσσαν, οὕτω καὶ τῶν ἀκούοντων τὰ αὐτὰ.

• Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ θέλοντος νὰ πείσῃ εἶναι νὰ λαλῇ σαφῶς, ἤγουν εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸν πρὸς τὸν ὁποῖον λαλεῖ. Καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἤθελεν εἶσθαι τῶν ῥητόρων ὄλων ἀπιθανώτατος, ἐὰν ἐδημηγόρει δὲν λέγω (πρᾶγμ' ἀδύνατον) εἰς γλώσσαν ἀλλόφυλλον, ἀλλ' ἐὰν μόνον τοῦ ἤρχετο εἰς τὴν φαντασίαν, νὰ συγκρίσῃ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον μὲ τὴν Αἰολικὴν, ἢ καμμίαν ἑλλην ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὰς διαλέκτους. Ὁ ὀρθὸς λόγος ὅστις ἐδίδασκεν ἐκείνον νὰ γράφῃ Ἀττικῶς, ἐπειδὴ σκοπὸς του ἦτο νὰ πείσῃ Ἀθηναίους, διδάσκει καὶ τοὺς Γραικοὺς νὰ γράφωσι τῶν Γραικῶν τὴν γλώσσαν, ἐὰν θέλωσι νὰ μμηθῶσιν εὐτυχῶς τὸν Δημοσθένην. Ἄλλ' ἢ ἀφιλόσοφος ῥητορικὴ ἔκαμε νὰ γράφονται καὶ τὰ ῥητορικὰ προγυμνάσματα τῶν σχολείων, καθὼς τὰ γραμματικὰ θέματα. Καὶ ταῦτα μὲν ἔχουσι κἂν εὐλογον πρόφασιν τὴν ἀνάγκην νὰ μάθωσιν οἱ θεματογραφοῦντες τοὺς κανόνας τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως· κ' ἤθελαν κατορθώσιν ὅ,τι ἐπαγγέλονται, ἂν ἡ θεματογραφία ἐχειραγωγῆτο ἀπὸ διδασκάλους εἰδήμονας. Τὰ δὲ ῥητορικὰ προγυμνάσματα, εἰς τὰ ὅποια δὲν εἶναι πλέον ὁ λόγος νὰ γνωρίσῃ ὁ προγυμναζόμενος τὴν κατάλληλον τοῦ λόγου τῶν μερῶν σύνταξιν, ἀλλὰ τὸν τρόπον πῶς, καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τί, ἢ αὐτὴ γραμματικὴ κατάλληλος σύνταξις θέλγῃ περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, κατὰ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὅποιαν τάσσονται τὰ μέρα της, καὶ τὸν καιρὸν εἰς τὸν ὅποιον προφέρονται· ταῦτα λέγω τὰ ῥητορικὰ προγυμνάσματα πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κατασταθῶσιν ἀληθῶς διδασκαλικά, ἐὰν δὲν γράφονται εἰς τὴν κοινὴν γλώσσαν, ἤγουν τὴν γλώσσαν τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους; Διὰ τὸ περισσότερον μέρος τοῦτο, μὲ τοὺς ὁποίους μέλλει νὰ ζῆσῃ, καὶ τοὺς ὁποίους εἰς ἀνάγκην πολλάκις θέλει ἐλθεῖν νὰ καταπέσῃ, διδάσκεται τὴν ῥητορικὴν ὁ μαθητὴς, ὅχι διὰ τοὺς ὀλίγους συμμαθητὰς καὶ συνελληνηστὰς αὐτοῦ, μέγα μέρος τῶν ὁποίων ἐνδεχόμενον, ἀφοῦ παύσωσι νὰ μαθητεύωνται, μὴδὲ ν' ἀπαντήσῃ ποῦ ποτε πλέον ἐπὶ ζωῆς του.

• Ἐὰν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ γράφῃ τὴν γλώσσαν του ὅστις θέλει νὰ δώσῃ, κατὰ τὰς περιστάσεις, εἰς τοὺς λόγους ὄλων ἐκείνην τὴν πιθανότητα, ὅσας εἶναι δεκτικοὶ οἱ λόγοι, γίνεται φανερωτέρα ἢ τοιαύτη ἀνάγκη, ὅταν ἡ γλώσσα ἦναι ἔτι ἀτελής καὶ βάρβαρος· ἐπειδὴ εἰς τοιαύτην περίστασιν ἡ ῥητορεία τοῦ λόγου γίνετ' ἐνταυτῇ καὶ ὄργανον τῆς τελειώσεως τῆς γλώσσης. Λαυθάνεται ὅστις νομίσῃ

ὅτι διὰ ταύτην μάλιστα τῆς γλώσσης τὴν ἀτέλειαν, συγχωρεῖται εἰς τὸν λέγοντα νὰ συνθέτῃ εἰς τελειοτέραν γλῶσσαν. Ὅσον δύσκολος ὑποτεθῆ ἡ ῥητορεία εἰς τὴν μητρικὴν ἐκάστου διάλεκτον, δυσκολωτέραν ἀσυγκρίτως θέλει τὴν καταστήσειν ὅστις γράφει εἰς ἄλλην παρὰ τὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐσυνείθισε νὰ συλλογίζεται καὶ νὰ λαλῇ παιδιόθεν. Μαρτυροῦσί μου τὸν λόγον αἱ σύντομοι τῶν ἀγγίων τῆς Ἀμερικῆς δημηγορίαι, συνθεμέναι εἰς γλῶσσαν, ὅποια πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ᾔηται τοιούτων ἀνθρώπων γλῶσσα, καὶ ὅμως περιέχουσαι καμμίαν φορὰν ἐνθυμήματα ῥητορικὰ ἄξια τῆς γλώσσης καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Δημοσθένους· διότι εὐρίσκονται καὶ εἰς αὐτοὺς ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ὀδηγούμενοι ἀπὸ μόνην τὴν μετὰ προσοχῆς τῶν κινούντων τῆς ψυχῆς τὰ πάθη παρατήρησιν, ἔφθασαν ν' ἀποκτήσωσιν ὅπωςδ' ἄποτε φιλοσοφικὴν θεωρίαν τῆς Ῥητορικῆς, ὥστε καὶ τῆς γλώσσης νὰ νικῶσι τὴν ἀπίθειαν, καὶ νὰ γίνωνται (τούλάχιστον εἰς ὀλίγας τινὰς ἀναγκαίας περιστάσεις) αὐτοδίδακτοι ῥήτορες.

• Καὶ μὴ νομίση τίς, ἐπειδὴ ὁ Ῥητορικὸς λόγος διαιρεῖται (ὡς εἶπα) εἰς τὸν Ἐπιδεικτικόν, τὸν Δικανικόν, καὶ τὸν Συμβουλευτικόν, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἔχει ἡ Ῥητορικὴ χώραν ἄλλου, πλὴν ὅταν ἡ εἰς τὰ θέατρα ἐγκωμιάζῃ τινὰ ὁ πανηγυριστής, ἢ εἰς τὰ δικαστήρια κατηγορῇ ἢ ἀπολογῆται ὁ δικαζόμενος ἢ ὁ συνήγορος αὐτοῦ, ἢ εἰς τὰς πολιτικὰς ἢ χριστιανικὰς συνελεύσεις συμβουλευεῖ ὁ δημηγόρος, ἢ ὁ ἱεροκῆρυξ. Ἡ Ῥητορικὴ ἐμβαίνει εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὸν διάλογον, εἰς τὸν μῦθον, εἰς τὴν ἐπιστολὴν, εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, εἰς ὀλίγια λόγια, ὅπου εἶναι χρεῖα νὰ γράψῃ τίς, ἢ νὰ λαλήσῃ μὲ σκοπὸν νὰ πείσῃ, ἐκεῖ πάραυτα αισθάνεται καὶ τὴν χρεῖαν τῆς τέχνης. Καὶ ἡ τέχνη αὕτη δὲν λαμβάνει τὴν οἰκίαν εἰς αὐτὴν ἀκμὴν καὶ τελειότητα πάρεξ εἰς ἔθνη ἐλεύθερα· ὅτι μόνον ὅστις ἔχει φρονήματα ἀδούλωτα εἶναι καλὸς καὶ μὲ παρρησίαν νὰ συμβουλευέσῃ, καὶ, χωρὶς νὰ βλάψῃ τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἐγκωμιάσῃ, καὶ, χωρὶς νὰ παραβῆ τῆς δικαιοσύνης τὰ ὅρια, εἰς τὰ δικαστήρια νὰ δικολογήσῃ. Ἀλλ' ὁ ἐλεύθερος οὗτος Ῥήτωρ συμβουλευεῖ, ἐγκωμιάζει, καὶ δικολογεῖ διὰ συγχρόνους, συμπολίτας καὶ ὁμογλώσσους, ὅχι διὰ τοὺς ζήσαντας πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἀνθρώπους. Τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν αὐτοῦ λοιπὸν τὴν γλῶσσαν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ λαλῇ· ἐὰν ᾔηται ἀκανόνιστος, διὰ τοῦτο μάλιστα πρέπει νὰ τὴν λαλῇ καὶ νὰ τὴν γράψῃ, διὰ νὰ τελειώσῃ μὲ τὴν Ῥητορικὴν τὴν γλῶσσαν, καὶ μὲ

ταύτην πάλιν τὴν Ῥητορικὴν, καὶ ἐντάμα μὲ τὰς δύο τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους του. »

Συριστῶν δὲ τὴν προτίμησιν τοῦ συμβουλευτικοῦ τῆς Ῥητορικῆς γένους, ἐπιφέρει τὰ ἀκόλουθα.

« Εἰς τοῦτο λοιπὸν κυρίως τῆς Ῥητορικῆς τὸ μέρος πρέπει νὰ καταγίνωνται οἱ λόγιοι ἄνδρες τοῦ γένους μὲ ἀλήθειαν, μὲ ἐλευθερίαν, μὲ παρρησίαν, μὲ ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν, καταφρονοῦντες καὶ τοὺς ψόγους τῶν ἀχρειστάτων συκοφαντῶν, καὶ τοὺς ἐπαίνους τοῦ ἀπαιδευτοῦ ὄχλου τῆς παρούσης γενεᾶς, καὶ φανταζόμενοι, ὡσάκις λαμβάνουσιν εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον, ὅτι ἔχουν ἐμπροσθεν αὐτῶν παρούσαν, βλέπουσαν, αὐστηρῶς ἐξετάζουσαν τοὺς λόγους καὶ τοὺς λογισμούς των, τὴν ἐπερχομένην γενεάν, εἰς τὴν ὁποίαν μόνην ἀνήκει νὰ κρῖνῃ ἀδεκάστως τοὺς λόγους των.

» Ὅταν τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς συμβουλῆς ἔχῃ τὸ βῆρος τοῦ καλοῦ χρυσοῦ, ἦγουν εἶναι τόσον ἀξιόλογον, ὥστε ν' ἀποβλέπῃ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν ὄλου τοῦ γένους, ἔμεινε πλέον εἰς τὸν συμβουλευόντα τὸ ἔργον τοῦ λεκτικοῦ, ἦγουν ἡ ἐκλογή καὶ ἡ πρόπουσα συνθήκη τῶν λέξεων· δύσκολα καὶ τὰ δύο (τὸ ὁμολογῶ) εἰς γλῶσσαν, ἣποία τὴν σήμερον εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ γένους, ἀλλ' ὅμως καὶ δυνατὰ, καὶ ἀπαραίτητα τοῦ λόγου καλλωπίσματα, ἐὰν θέλῃς νὰ τὸν ἐμβάσῃς εἰς τῶν ἀπαιδευτῶν τὰς ψυχὰς, εἰς τοὺς ὁποίους μάλιστα εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συμβουλή, ἐπειδὴ πολεμοῦνται οἱ ταλαίπωροι καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπαιδευσίαν, καὶ ἀπὸ τοὺς ὅσοι προθυμοῦνται νὰ τοὺς καταπεισῶσιν ὅτι ἡ παιδεία εἶναι πρᾶγμα ὀλέθριον.

« Ἡ ἐκλογή τῶν λέξεων εὐκολύνεται πολὺ ἀπὸ τὴν ἐντελῆ εἰδήσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης· εἰδῆσιν τόσον ἀναγκαῖαν τὴν σήμερον, ὅσον ἡ λαλουμένη κοινὴ γλῶσσα ἀναγκάζεται πολλάκις, διὰ τὴν πτωχείαν τῆς, νὰ δανείζεται λέξεις ἀπ' ἐκείνην. Ἄλλ' ἐκείνη εἶναι πλουσιωτάτη ἀπὸ συνώνυμα, ἀπὸ τὰ ὅποια πολλὰ ἐφυλάχθησαν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, δὲν εἶναι ὅμως εἰς ὄλους γνωστὰ, διότι κανὲν ἀκόμη λεξικὸν δὲν τὰς ἐσυνάθροισεν ὅλας, καὶ ἄλλα χωρὶς δυσκολίαν ἐμπορεῖ τις νὰ ἐμβάσῃ εἰς αὐτήν, ἂν προσέχῃ, ὡς προείπα, νὰ τὰ θέτῃ εἰς τοιοῦτον τόπον, ὥστε νὰ ἐξηγῶνται τρόπῳ τινὰ ἀπὸ τὰς γειτονεούσας λέξεις, καὶ νὰ μὴν γεννώσιν ἄκριτον μακαρονισμόν, ὥστις δὲν εὐχαριστεῖ οὔτε τὸν ἀπαιδευτὸν, διότι ἀκούει γλῶσσαν ἀανάληπτον εἰς αὐτόν, οὔτε τὸν πεπαιδευμένον, διότι ἀποστρέφεται τὴν

ένοστον συμπλοκὴν δύο γλωσσῶν, τὰς ὁποίας γνωρίζει, ἀλλὰ δὲν ἐπρόσμενε ν' ἀκούσῃ βωμοχολικῶς συγκολλημένας.

• Ἀπὸ πολλὰς συνωνύμους λέξεις νὰ ζητῇ τις ἐπιπόνως τὴν ἀσαφεστέραν εἰς τοὺς περισσοτέρους, σιμὰ τῆς ἀκρισίας εἶναι καὶ μεγάλη ἀδικία· ἐπειδὴ διὰ τῶν περισσοτέρων κυρίως τὴν παιδευσιν γράφονται καὶ εἰς τὸν τύπον δίδονται τὰ βιβλία. Αὐτοὶ πληροῦσι τὴν δαπάνην τοῦ τύπου ἀγοράζοντες τὰ τυπωμένα· κ' ἔχουν μέγα δίκαιον, ὡσάκις δὲν εὐρίσκουν εἰς τὸ βιβλίον ἀνταξίαν τῆς δαπάνης ὠφέλειαν, νὰ μέμψωνται τὸν συγγραφέα, ὡς προνοητὴν τοῦ ἰδίου κέρδους πλεονεξία παρὰ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

• Ἀλλὰ πάλιν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τις τοὺς ἀπαιδεύτους, νὰ χυδαίξῃ τόσον τὸν λόγον του, ὥστε νὰ γίνεταί ἀηδέστατος εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν πεπαιδευμένων, οὐδὲ τοῦτο δίκαιον εἶναι. Βέβαια εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ἐξαιρέτως σήμερον εἰς τοὺς Γραικοὺς, τῶν πεπαιδευμένων ὁ ἀριθμὸς εἶναι κατὰ δυστυχίαν πολλὰ ὀλίγος παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς ἀπαιδεύτους· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ καταφρονῶνται παντάπασι διὰ ταύτην τὴν ὀλιγότητα, ἀπὸ τὸν γράφοντα, ὅταν γράφῃ μάλιστα περὶ πραγμάτων τὰ ὁποῖα εἶναι χρήσιμα καὶ εἰς αὐτούς.

• Ὅτι δὲν εἶναι ὀλιγωτέρα ἢ ἀηδία, τὴν ὁποῖαν προξενεῖ εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα ἢ ἀκούοντα ἢ ἀτεχνος τῶν λέξεων συνάρμοσις εἰδείχθη καὶ ἀπὸ τὰ προσηρημένα ἰκανῶς καὶ δὲν εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω καὶ πάλιν, ὅτι ἡ ἀτεχνος σύνθεσις εἶναι καλὴ νὰ ἀμαυρώσῃ καὶ τῶν ἀξιολόγων νοημάτων καὶ τῶν καταλλήλων εἰς αὐτὰ λέξεων τὸ κάλλος, καθὼς ἐξεναντίας, ὅταν ἦναι τεχνικὴ, δύναται νὰ σκεπάσῃ καὶ αὐτῶν τῶν ἐντελῶν νοημάτων καὶ λέξεων τὴν ἀσχημίαν. Ταύτην τὴν διάφορον τῆς συνθήκης δύναμιν εὐφύεστερον νὰ παραστήσω εἶναι ἀδύνατον, ἀφ' ὅτι τὴν ἐπαράστησεν ὁ Διονύσιος.

• Ἡ σύνθεσις (λέγει) ἔχει δύναμιν μεγαλειτέραν παρὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν ἀμαρτάνει νομίζω ὅστις τὴν παρομοιάσῃ μὲ τὴν Ἀθηναίαν τοῦ Ὁμήρου. Καθὼς ἐκεῖνη τὸν αὐτὸν Ὀδυσσεῖα ἐγγίζουσα μὲ τὴν αὐτὴν ῥάβδον, ἄλλοτε τὸν ἔκαμνε νὰ φαίνεται ζαρωμένος, μὲ κρῶς, ἀσχημος, ὅμοιος ψωμοζήτου γέρον, ἄλλοτε πάλιν μέγας, παρῆχυς, εὐμορφος, παρόμοια καὶ ἡ σύνθεσις, μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, ποτὲ μὲν δείχνηι ἄμορφα, πτωχὰ, καὶ ταπεινὰ τὰ νοήματα, ποτὲ δὲ εὐμορφα, πλούσια, καὶ ὑψηλά. Καὶ εἰς τοῦτο μάλιστα διαφέρει

• ποιητής ἀπὸ ποιητὴν, καὶ ῥήτωρ ἀπὸ ῥήτορα, νὰ συμπλέκη μίαν
• μὲ τὴν ἄλλην ἐπιδέξια τὰς λέξεις ('). •

• Δὲν μοῦ ἔλειπαν, ἂν εἶχα καιρὸν, καθὼς ὁ Διονύσιος ἔφαρεν ὀλίγα
τινὰ παραδείγματα κακῆς συνθέσεως ἀπὸ τοὺς παλαιούς, νὰ φέρω
ἄλλα ἀναρίθμητα ἀπὸ τὰ σήμερον ἐκδιδόμενα βιβλία εἰς τὴν κοινὴν
γλώσσαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται καὶ τοιαῦτα, ὅπου δὲν ἀριθ-
μοῦνται αἱ κακοςύνθετοι περίοδοι μὲ τὰ δάκτυλα, ἀλλ' εἶναι ἀπαρχῆς
μέχρι τέλους ἕλον τὸ σύγγραμμα ἄγριον καὶ τερατώδες ὕφασμα,
ἄξιον νὰ κατασπαράξῃ καὶ τὴν πλέον ἀνάισθητον ἀκοήν. Μηδὲ, ἂν τὰ
ἔφερα, εἶχε κανεὶς δίκαιον νὰ μὲ ὑποπτευθῇ ὡς σκοπὸν ἔχοντα νὰ
κατηγορήσω κανένα. Τῆς συνθέσεως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τοῦ γράφειν ἢ
τέχνη εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀκόμη πρᾶγμα νέον· καὶ τόσον ἄδικον ἤθελεν
εἶσθαι νὰ ζητῇ τις πράγματος νεοφανοῦς τελειότητα, ὅσον καὶ ἂν
ἐπρόσμενε καρποὺς ὠρμίμως ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τὰς πρώτας ἐξανθήσεις.
Μόνος ἐκεῖνος εἶναι ἄξιος κατηγορίας, εἰάν τις, ἄτυχος καὶ εἰς τὴν
σύνθεσιν αὐτῶν, τόσον ἦτο μακρὰν νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀτυχίαν του,
ὥστε καὶ νὰ φαντάζεται ὅτι ἔχει τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Νέστορος.

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδῆ.

Ἄλλὰ τοὺς τοιούτους, ἂν κατὰ δυστυχίαν εὐρίσκειται τοιοῦτος σκλη-
ροτραχίλος μακαρονιστής, καὶ ἀσπλαγχνος ὠτομάστιξ, ἀρκετὸν εἶναι
νὰ τοὺς ἐνθυμίῃ τις ὅ,τι ἔλεγεν ὁ σατυρικός τῆς Γαλλίας ποιητής,

Un sot en écrivant fait tout avec plaisir,

Χαρὰν αἰσθάνει· ὁ μωρὸς πολλὴν εἰς ὅσα γράφει.

• Τῆς συνθέσεως τὴν δύναμιν τὴν ἐκατάλαβαν μάλιστα οἱ πα-
λαιοί, ὡς λέγει ὁ κριτικώτατος Διονύσιος, καὶ καθὼς εὐκόλον εἶναι
νὰ τὸ πληροφορηθῇ, ὅστις μὲ προσοχὴν ἀναγινώσκει τὰ ποιήματα ἢ
συγγράμματα τῶν παλαιῶν. Αὐτοὶ παρετήρησαν, ὅτι πρέπει φυσικὰ
νὰ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀκοήν, ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰς ἄλλας αἰσθή-
σεις· καὶ καθὼς εἰς τὴν ὄρασιν δὲν εἶναι ἀδιάφορος πᾶσα μίξις χρω-
μάτων, οὐδ' εἰς τὴν γεῦσιν πᾶσα σύγκρισις χυμῶν, ὁμοίως εἶναι καὶ
σύνθεσις λέξεων εὐάρεστος εἰς τὸν ἀκούοντα, καὶ πάλιν ἄλλη τὴν
ὁποῖαν ἀποστρέφεται μὲ δυσαρέστησιν ἢ ἀκοήν.

• Ἄλλ' ἢ σύνθεσις αὕτη, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ῥητορικὴ τέχνη, διὰ
νὰ περικλείεται εἰς τὰ ὄρια τοῦ κалоῦ καὶ τοῦ συμφέροντος, πρέπει,

(') Περὶ συνθέσ. ἐνομ. § 4.

ὡς τὸ εἶπα κατ' ἀρχάς, νὰ ὀδηγηθῆται ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν, ἦγουν τὸ-
ση μόνον ἡδονὴν πρέπει νὰ προξενῆ εἰς τὸν ἀκούοντα, ὅσης εἶναι
χρεία διὰ νὰ τὸν κείσῃ νὰ δεχθῆ τοῖς εἰς ὠφέλειαν αὐτοῦ ἀποδίδέ-
ποντας λόγους, καὶ, νὰ εἶπω οὕτω, νὰ τὸν κἀμῆ μὲ ἀπάτην εὐδαί-
μονα. Μηδὲ πρέπει ὁ Ῥήτωρ νὰ μιμῆται τὸν κακὸν ζωγράφον, ὅστις
δικαστρέπει τὴν κρίσιν τῶν θεατῶν, μὲ τὰς αἰσχράς ἢ φορτικὰς εἰκό-
νας, ἢ τὸν κίρσιον μάγειρον, ὁ ὅποιος ἀφανίζει τὴν ὑγίαν μὲ τὴν
πολυποικίλον καὶ δολερὰν σύγκρασιν τῶν ἀρτυμάτων.

« Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιούς αὐτοὺς ὄλοι ἐξίσου δὲν εὐδαί-
μωσαν εἰς τοῦτο τῆς Ῥητορικῆς τὸ μέρος, τὴν σύνθεσιν λέγω τῶν λέ-
ξεων· ἀλλ' ἐπλησίασαν εἰς αὐτὸ ἄλλος ὀλιγώτερον, ἄλλος περισσότε-
ρον, κατὰ τὸ μέτρον ἕκαστος τῆς ἰδίας του γνώσεως καὶ ἀρετῆς, καὶ
τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραφε· καὶ ὀλιγώτατοι ἐπι-
πρῆσαν εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Τόσον εἶναι δύσκολον νὰ γνωρίσῃ τις
τὰ ὄρια, ἕως ὅπου πρέπει νὰ σταθῇ. »

Εἶτα δὲ λαλῶν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς Ῥητορικῆς δεινότητος τοῦ
Ἰσοκράτους, γράφει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσ-
σης, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς ἐν τῇ ὑπὸ Βισκόντη δημοσιευθεῖσῃ προ-
ταμῆ τοῦ Ῥήτορος ἐπιγραφῆς.

« Δὲν εἶναι ἡμῶς ὀλιγωτέρας παρατηρήσεως ἄξιον καὶ ἡ ἐπιγραφὴ
αὐτῆς *Ἰσοκράτης*, ἡ ὁποία ἀναμφιβόλως μέλλει νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς
φιλομαέους, συνειδησμένους νὰ γράψωσι, καὶ νὰ βλέπωσι γραμμένον
τόνομα τοῦ Ῥήτορος, *Ἰσοκράτης*. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν θέλουσι βέβαια
νομίσειν, ἢ ὅτι ὁ ἀνδριαντοποιὸς Ἕλληρ τόσον ἦτον ἀγράμματος ὥστε
νὰ μὴ γνωρίξῃ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰσοκράτους, ἢ ὅτι
ἐξ ἀπροσεξίας, (ἡ ὁποία ἡμῶς συμβαίνει πλέον εἰς τοῦ καλάμου τὴν
γλήγορον κίνησιν παρὰ εἰς τὴν ἀργοπόρον σκέψιν τοῦ γλυφείου)
ἐγλυψε τὴν δίφθογγον *ΕΙ* ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ στοιχείου *Ι*, καὶ συμπερά-
ναι ἀπὸ ταύτην τὴν εἰς ἀγραμματίαν, εἶτε ἀπροσεξίαν, ὅτι εἰς ἐπι-
την τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ἡ δίφθογγος αὕτη ἐκπροφέρετο ὡς τὸ
Ἰῶτα, καὶ τέλος πάντων ἀπορήσιν, διὰ τί μὲ τόσην τραχύτητα,
συνὰ τῶν ἄλλων πολλῶν ὀνειδῶν, μᾶς κατηγοροῦσι τινὲς τῶν ἄλλο-
γενῶν Εὐρωπαίων, ὅτι ἐρθείραμεν καὶ αὐτὴν τῆς προγονικῆς ἡμῶν
γλώσσης τὴν προφορὰν.

« Εὐλογος καὶ ἡ ἀπορία, εὐλογον ὀπωπῆποτε εἶναι καὶ τὸ συμ-
πίρασμα· δὲν εἶναι ἡμῶς χρεία τὴν ἐκείνου τοῦ κειροῦ προφορὰν νὰ

τὴν συμπεράνωμεν ἀπὸ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, ἥτις ἔχει ἴσως (καθὼς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον) ἄλλην αἰτίαν. Σῶζονται πολλόταται ἐπιγραφαὶ ἄλλαι παλαιαί, τῶν ὁποίων ἡ κακὴ γραφὴ ἀποδείχνει, ὅτι τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ προφορὰ εἶναι ἢ αὐτὴ καὶ ἡ προφορὰ, ἥτις ἦτον εἰς χρῆσιν κατὰ τοὺς Καισαρικοὺς, καὶ ἴσως ἀνωτέρω κατ' αὐτοὺς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους, ἦγουν κατ' ἐκείνην ὄλην τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐζῆσαν καθεξῆς ὁ Πολύβιος, ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος, ὁ Σικελιώτης Διόδωρος, ὁ Στράβων, καὶ ἂν ἐλθωμεν κατωτέρω μέχρι τῆς δευτέρας ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, Δίων ὁ Χρυσόστομος, ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀρριανός, ὁ Πausanias, ὁ Λουκιανός, ὁ Γαληνός, Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀξιόλογοι συγγραφεῖς. « Ἐὰν ἦναι βάρβαρος » ἡ σημερινὴ ἡμῶν προφορὰ; εἰν' ἐκεῖνοι, ὄχ' ἡμεῖς, οἱ αἴτιοι τῆς « βαρβαρώσεως », ἐμποροῦμεν νὰ ἀποκριθῶμεν πρὸς τοὺς κατηγοροὺς, καὶ νὰ τοὺς παρακαλέσωμεν νὰ ὑποφέρωσι μὲ μακροθυμίαν νὰ προφέρωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἐπρόφεραν ἐκεῖνοι.

« Στηριζέται μάλιστα ἡ κατηγορία εἰς τὸν Ἰωτακισμόν, ἦγουν τὴν ἐξανάγκης συμβαίνουσαν τοῦ αὐτοῦ ἦχου τοῦ Ἰῶτα συχὴν ἐπανάληψιν, ὁπόταν καὶ αἱ δίφθογγοι ΕΙ καὶ ΟΙ προφέρωνται ὡς αὐτό. Ἀμφιβολία δὲν εἶναι ὅτι ἡ συχὴ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐπανάληψις, καθὼς καὶ πρότερον εἶπα, εἶναι φυσικὰ ἀηδής· ἀλλ' ὄχι διὰ τοῦτο πρέπει τίς πάντοτε νὰ τὴν ἀποφεύγῃ μὲ περιεργίαν δεισιδαίμονα, ὅταν μάλιστα δὲν εἶναι Σύμφωνα τὰ ἐπαναλαμβανόμενα στοιχεῖα. Παραδείγματος χάριν εἰς τὸν στίχον τοῦτον τοῦ Ὀμήρου (Ἰλιάδ ἑ, 222).

Οἱ Τρώϊα ἵπποι, ἐπιστάμενοι πεδίοιο,

εὐρίσκεται ἐξάκις ἡ δίφθογγος ΟΙ· μ' ὄλον τοῦτο δὲν βλέπω διὰ ποίαν αἰτίαν προφερόμενος κατὰ τὴν προφορὰν τῶν Γραικῶν,

Ἴ Τρώϊι ἵππι ἐπιστάμενι πεδίοιο,

ἤθελεν εἶσθαι εἰς τὴν ἀκοὴν ἀηδέστερος παρὰ προφερόμενος, ὡς τὸν προφέρουσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς Εὐρωπαίους,

Ὅ·οἱ Τρώϊοι ἵπποι ἐπιστάμενοἰ πεδίοιο.

« Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός ὀνομάζει καθαρὰ τὰς δίφθογγους ταύτας; στοιχεῖα, ἦγουν τὰς στοχαζέται ὡς ἀπλᾶ γράμματα, εἰς τὴν προφορὰν καὶ ἂν τοῦτο δὲν ἀποδείχνη ὅτι εἰς τοὺς χρόνους Σέξτου ἡ προ-

φορά δὲν ἦτο φθαρμένη, ἰκανὸν εἶναι νὰ δείξῃ, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ δὲν ὑπωπτεύετο κανεὶς, ὅτι οἱ ὀλίγας ἑκατονταετηρίδας προγενέστεροι εἶχαν προφορὰν διάφορον. Οὐτ' ἤξεύρω, οὔτε νὰ μάθω μὲ μέλει, πῶς ἐπρόφερον ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Δημοσθένης, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἤκμασαν εἰς αὐτὴν τῆς γλώσσης τὴν ἀκμὴν· καὶ, ὅταν ὑπερασπίζω τὴν σημερινὴν προφορὰν, δὲν δίσχυρίζομαι ὅτι προφερόμεν ἀπαρλλάκτως ὡς ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ πιθανὸν εἶναι νὰ ἐσυνέβη καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς σημερινὰς γλώσσας, ὅ,τι συμβαίνει εἰς ὅλα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα καὶ ποιήματα. Τοῦτο μόνον ἀδιστακτως πιστεύω, ὅτι ἂν ἡ προφορὰ τῆς γλώσσης ἠλλοιωθῇ, νὰ τὴν ἀποκαστήσῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς φύσιν ἄλλος δὲν εἶναι καλὸς, παρὰ μόνον οἱ ὅποιοι τὴν ἐλάλουν καὶ τὴν ἔγραψαν ὡς μητρικὴν αὐτῶν γλώσσαν. Ἔως νὰ ἀναδιώσωσιν ἐκεῖνοι, καὶ εἰς ἡμᾶς συγχωρημένον εἶναι νὰ τὴν προφερόμεν, ὡς τὴν ἐπρόφερον ὁ βάρβαρος Σέξτος, ὁ ἀγράμματος Πλούταρχος, ὁ ἀμαθέστατος Γαληνὸς, καὶ οἱ ἀλλογενεῖς Ἑλληνισταὶ φιλοσοφώτερον ἤθελαν πράξειν, ἂν ἐπεμπαν καὶ τὴν προφορὰν τοῦ Ἑράσμου ὅπου ἐπέμψαν πολλὰς ἄλλας προλήψεις, τῶρα μάλιστα εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπταν μὲ τὴν ἡμισφονίαν τῆς προφορᾶς, καὶ τὴν ἀδιάκοπον παράθεσιν τῆς παλαιᾶς μὲ τὴν νέαν γλώσσαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰς ἀκόμη δευλὰς ἡμῶν παρατηρήσεις, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὰς σοφὰς αὐτῶν σημειώσεις ἠθέλαμεν μεγάλως ὠρεληθῆν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Πολλὰ ἄλλα ἐμπόρου νὰ προσθέσω περὶ τῆς προφορᾶς, ἂν δὲν ἦτον ἔξω τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τρόπου ἡ παρέκδοσις αὕτη. »

Ἐν τῇ τρίτῳ μέρει τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν, προτασσομένη τῆς ἐκδόσεως τῶν Παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου (1809), ὁ Κρητικὸς συμπληροῖ τὰς πρὸς μόρφωσιν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης σκέψεις αὐτοῦ, λέγων ταῦτα.

« Ἀφ' ὅς ἄλλοτ' ἔγραψα εἰς τοὺς αὐτοσχεδίους τούτους στοχασμοὺς ἐσυμπέρανον ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, ὅτι εἰς τὴν μάθησιν τῶν ὄντως καλῶν γραμματικῶν χρεῖα εἶναι πρῶτον καλῆς γραμματικῆς καὶ καλοῦ λεξικοῦ. Ἡ πρώτη μᾶς λείπει ἀκόμη· εἰς τὸ δεῦτερον καταγίνεται ὁ φίλος μου, καὶ φίλος τοῦ γένους, ὁ σοφὸς Ἀρχιμανδρίτης Γαζής. Ἔδειξα (ἰκανῶς ἂν δὲν λανθάνωμαι) καὶ τὴν χρεῖαν τῆς παραθέσεως τῶν δύο γλωσσῶν, τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς λέγου.

καὶ τὴν ὅποιαν σήμερον λαλοῦμεν. Εἶπα πρὸς τούτους, ὅτι ἀναγκαῖον εἶναι νὰ συνοδεύεται ἡ παράδοσις τῆς Ἑλληνικῆς μετὰ τῆς Λατινικῆς γλώσσης τὴν παράδοσιν. Χωρὶς τῶν βοηθημάτων τούτων ὅστις ἐλπίζει νὰ μάθῃ καλὰ γραμματικά, ἄς ᾔῃαι βέβαιος ὅτι βόσκεται ἀπὸ μωρὰν ἐλπίδα. Εἰς τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων τὴν κατάληψιν δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀνάλυσις τῶν περιόδων καὶ τῶν φράσεων κατὰ τοὺς παραδιδόμενους ἕως τῶρα τῶν σχολείων κανόνας, ἀλλὰ χρειάζεται συνδρομὴ πολλῶν ἄλλων γνώσεων, τὰς ὁποίας καὶ νὰ δείξῃ καὶ νὰ τελειώσῃ μόνῃ ἡ Φιλοσοφία εἶναι ἰκανή.

• Μὴ ἀπὸ τὰς γνώσεις ταύτας εἶναι καὶ ἡ ἀκριβεστέρα μελέτη τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ταύτην μελέτην ἀναγκαῖον εἶναι καλὸν Λεξικόν, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὸ μᾶς λείπει. Γνωστὰ εἶναι τῆς σημερινῆς γλώσσης τὰ λεξικά· ἑλλικτῆ ἀναριθμητῶν λέξεων, καὶ σχεδὸν παντάπασι πτωχὰ ἀπὸ φρασεολογίαν, οὔτε τὸν ἀλλογενῆ εἶναι ἰκανὰ νὰ διδάξωσι τὴν γλῶσσαν, οὔτ' εἰς τὸν Γραικὸν νὰ δώσωσι τὰ μῆσα νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὴν ποθουμένην τελειότητα.

• Ὅστις φαντάζεται ὅτι τὸ καλὸν Λεξικόν τῆς γλώσσης εἶναι ἕλγιστος κόπου καὶ καιροῦ, ἢ ἐνὸς ἀνθρώπου μόνον ἔργον, ὁ νοῦς ἐκείνου, τί πρᾶγμα εἶναι ἡ γλῶσσα, ἰδέαν ἀκόμη δὲν ἔλαβε.

• Διὰ νὰ συνταχθῇ τοιοῦτον Λεξικόν, εἶναι χρεῖα συνδρομῆς πολλῶν ἀνδρῶν σοφῶν ὄχι μόνον τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν Λατινικὴν, καὶ τὴν Γαλλικὴν πρὸς τούτους γλῶσσαν· τὴν Ἑλληνικὴν, ὅτι ἡ λαλομένη σήμερον γλῶσσα εἶναι γέννημα ἐκείνης· τὴν Λατινικὴν, ὅτι εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς ἀναμφιβόλως διάλεκτος· καὶ τὴν Γαλλικὴν, ὡς παρὰ τὰς σημερινὰς τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαϊκῶν γλώσσας τῆς πλουσιωτέρας ἀπὸ Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς λέξεις, καὶ ὅτι εἰς σχεδὸν μόνῃν αὐτὴν εὐρίσκεται παράδειγμα καλοῦ Λεξικοῦ τῆς Παρισινῆς Ἀκαδημίας.

• Ἀνάγκη εἶναι, πρὶν ἀρχίσωσι τοῦ Λεξικοῦ τὴν σύνθεσιν, νὰ συναρξώσιν οἱ μέλλοντες Λεξικογράφοι ὕλην ἰκανήν. Τέσσαρες εἶναι οἱ τόποι μάλιστα, ὅθεν πρέπει νὰ συνταχθῇ τοῦ νέου Λεξικοῦ ἡ ὕλη.

• Πρῶτος τόπος. Ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων Λεξικῶν ὅλας αἱ λέξεις. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Λεξικόν τοῦ Δουκαγγίου, τοῦ Μεῦρσιου, τοῦ Σίμωνος Πορταίου, τοῦ Βλάχου, τὸ Γραικιταλικόν τοῦ Σομαυέρα, τὸ Γραικογερμανταλικόν τοῦ Βιγέλου, τὸ Γραικογαλλιταλικόν τοῦ Βεντότη, κ.τ.λ.

• Δεύτερος τόπος. Ἡ Βυζαντινὴ πολὺβιβλος ἱστορία. Ἄν ἔως τῶρα ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς ἄλλο δὲν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς νοῦν ἔχοντας Γραικοὺς παρὰ λύπην, διὰ τὰς ἀνοησίας τῶν Γραικουρωμαίων Ἀυτοκρατόρων, ὅσαι ἔφεραν τὸ ταλαίπωρον ἔθνος εἰς ταύτην, τὴν ὁποίαν ὅλοι αἰσθανόμενοι νὰ θεραπεύσωμεν προθυμούμεθα κατάστασιν, ἃς ὠφελθῶμεν κἄν ἀπὸ τὴν συνάθροισιν πολλοτάτων εἰς αὐτὴν εὐρισκομένων λέξεων, τῶν ὁποίων ἡ ἀγνοία μᾶς ἀναγκάζει πολλάκις νὰ μεταχειζόμεθα λέξεις ἀνοικτίους εἰς τὰ λεγόμενα πράγματα.

• Τρίτος τόπος. Ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ γένους γλώσσαν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς σήμερον. Εἰς τούτων ὁμως τὴν ἀνάγνωσιν χρειάζεται κρίσις καὶ διάκρισις. Καὶ λέξεις καὶ φράσεις δυνατὸν εἶναι ν' ἀπανθίσῃ τις πολλὰς, ὡς γνησίας τῆς κοινῆς γλώσσης, ἀφ' ὅσα ἐγράφησαν (¹) ἔως εἰς τὸ μέσον τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἀπὸ τὸ μέσον τοῦτο ἔως τὴν σήμερον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγγραψάντας (²) ἠθέλησαν, μὲ καλὸν βέβαια σκοπὸν, ἀλλ' ἔχι καὶ μὲ κρίσιν ἰκανὴν, νὰ διορθώσωσι τὴν γλώσσαν ὅθεν ἐγεννήθη μακαρονισμὸς τῆς γλώσσης, τόσον ἀπῆστερος, ὅσον εἶναι παικιλώτερος διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν γραψάντων. Ἀπὸ τοῖς τοιούτους λοιπὸν μακαρονιστῶν συγγραφεῖς, καὶ μάλιστα τοὺς μεταφραστὰς, ἡ ἀπάνθισις τῶν λέξεων καὶ φράσεων πρέπει νὰ γίνεται μὲ περισσοτέραν προσοχὴν. Βέβαια, ὅταν ὁ συγγραψὼν εἰς τὴν κοινὴν γλώσσαν, δὲν εὕρισκῃ εἰς αὐτὴν λέξιν νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην πρᾶγμα, τοῦ ὁποίου ἐκεῖνος ἰδέαν ἀκόμη δὲν ἔλαβε, πόθεν ἄλλοθεν ἔχει νὰ τὴν δανεισθῇ πλὴν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν; Ἄλλ' ὁ δανεισμὸς οὗτος πρέπει νὰ γίνεται μὲ κρίσιν καὶ νὰ διαλέγεται μὲ πολλὰς συνωνύμους λέξεις, ὡς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα, ἡ πλεόν ἀρμόδιος νὰ πληροφρήσῃ τὸν ἀναγινώσκοντα, ἢ νὰ τὸν κινήσῃ κἄν εἰς ἔρευνα νὰ μαντεύσῃ τὸ λεγόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ.

• Τέταρτος τόπος. Ἡ Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη. Τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸ ὕφος συγγενεῖε μὲ τὸ ὕφος τῶν δύο τούτων βιβλίων ἔχι μόνον διότι καὶ τὰ δύο ἐγράφησαν, ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα

(¹) Πλὴν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Μελετίου, καὶ κανενὸς ἴσως ἄλλου (τὸ ὅποιον δὲν ἐνθυμοῦμαι) βιβλίου, γραμμένου εἰς τὸ μακαρονικὸν ὕφος τῆς Γεωγραφίας ταύτης.

(²) Τοιοῦτος εἶναι ὁ μεταφραστὴς τῶν δεκαεπτὰ λόγων, τὸν ὅποιον ἀλλαγῶ (ἐπιστ. πρὸς Ἀλέξανδρ. Βασιλ.) ἀνέφερα, ὁ μεταφραστὴς τοῦ περὶ Ἀνθρωπίνου νοῦς συνέγματος τοῦ Λουκίου, καὶ ἄλλοι πολλοί.

ἦτον εἰς τὴν παρακμὴν αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ συνεχὴς αὐτῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἀνάγνωσις ἔβαψε τρόπον τινὰ τὴν κοινῶς λαλουμένην γλῶσσαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο χρειάζεται προσοχὴ καὶ κρίσις ὄχι μικροτέρα, διὰ νὰ ἀπανθισθῶσιν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὅσαι φράσεις σώζουσιν ἀναλογίαν τινὰ μὲ τῆς Ἑλληνικῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης τὰς φράσεις, καὶ νὰ ἀφειθῶσιν οἱ εὕρισκόμενοι κατακόρω· εἰς αὐτὰ Ἑβραϊσμοί.

» Εἶπα, ὅτι οἱ συνθέται τοῦ κοινοῦ Λεξικοῦ πρέπει ἐξανάγκης νὰ ἦναι. τῆς Ἑλληνικῆς παλαιᾶς γλώσσης εἰδήμονες· καὶ πράγμα τόσο φανερόν οὐδὲ χρεία ἦτο νὰ τὸ εἴπω, ἐὰν ἦτον ἐπίσης φανερόν ὅποιαν εἰδησίῳ ἐννοᾷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

» Ἡ κοινὴ, τὴν ὅποιαν λαλοῦμεν, ἀν καὶ μακρυσμένη ἀπὸ τὴν μητέρα τῆς τὴν παλαιάν Ἑλληνικὴν, τὸ διάστημα ὅμως τὸ μεταξὺ τῶν δύο εἶναι ὅσον ἤθελε τὸ φαντασθῆ ὅστις ἀναγινώσκει τοὺς Ἑλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς χωρὶς ἄλλην προπαρασκευὴν καὶ βοήθειαν, παρὰ τὰ καλὰ τῶν ἀντιφιλοσόφων γράμματα. Πολλὰ φράσεις τῆς παλαιᾶς, πολλὰ λέξεων κύριαι καὶ μεταφορικαὶ σημασίαι ἔμειναν σχεδὸν ἀπαρallάκτως εἰς τὴν νέαν αἰ αὐταί. Ἀλλὰ, καθὼς παραδίδεται τὴν σήμερον ἡ παλαιά, εἶναι ἀδύνατον ἀκριβῶς νὰ καταλάβῃ ὁ μαθητευόμενος τὴν στενὴν ταύτην συγγένειαν τῶν δύο· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἀγνοίαν, ὅποταν γράφῃ εἰς τὴν νέαν, ἀναγκάζεται εἰς τόπον τῶν χρηστῶν νὰ βάλῃ λέξεις καὶ φράσεις ἀχρήστους, ἡ καὶ παντάπασι βαρβάρους.

» Ἄν καὶ ἀφ' ὅσας ἕως τὴν σήμερον ἔγραφα σημειώσεις εἰς τοὺς παλαιούς συγγραφεῖς εὐκολα δύναται νὰ συμπεράνῃ ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, πόσον εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παράθεσις τῶν δύο γλωσσῶν εἰς τὴν ἀκριβῆ τῆς παλαιᾶς κατάληψιν, καὶ εἰς τὴν μετὰ λόγου τῆς νέας διόρθωσιν, δὲν εἶναι ἴσως ἀνωφελὲς νὰ δεῖξῃ μὲ μικρὸν παράδειγμα, πῶς πρέπει νὰ ὠρμηθῆ ἀπὸ τὴν παράθεσιν ταύτην, ὅστις μελετᾷ νὰ συντάξῃ τῆς νέας νέον γλώσσης Λεξικόν [Ἴπονται διάφορα παραδείγματα].

» Διὰ νὰ συναχθῆ τοιαύτη ὕλη, ἀνάγκη εἶναι νὰ περιέλθωσι τὴν Εὐρωπαϊκὴν καὶ Ἀσιατὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰς νήσους αὐτῶν, δύο νέοι λόγιοι, εἰς τοῦ ἄλλου χωριστά, ἔχοντες δύο Λεξικά τῆς κοινῆς γλώσσης, μὲ προσκολλημένον φύλλον ἐν ἄγραφον εἰς ἕκαστον φύλλον τυπογραφημένον· καὶ νὰ συνάξωσι μὲ τὴν ἐσχάτην ἀκριβείαν ὄχι μόνον

ων τὰς λέξεις, ὅσαι λείπουσιν ἀκόμη ἀπὸ τὰ κοινὰ Λεξικά, ἀλλὰ καὶ τὰς φράσεις τῆς γλώσσης, καὶ αὐτὰς τὰς παροιμίας, ὅσας ἔχει καθημέραν εἰς τὸ στόμα ὁ κοινὸς λαός.

• Τὰς λέξεις· ὅτι σώζονται πολλαὶ λέξεις Ἑλληνικαί, ἢ τοῦλάχιστον ὅχι βάρβαροι, εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἡ ἀγνοία ἀναγκάζει τοὺς εἰς ἄλλα μέρη κατοικοῦντας νὰ μεταχειρίζωνται ἀντ' αὐτῶν Ἰταλικὰς, καὶ τὸ πλέον αἰσχρὸν Τουρκικὰς. Πρόσθετε ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ συλλογὴν τῶν τοιούτων λέξεων εἶναι ἐλπίς νὰ ἐξηγηθῶσι λέξεις Ἑλληνικαί, τῶν ὁποίων οὔτ' ἡ παραγῶγῃ, οὔτ' ἡ ἀκριβὴς σημασία ἐφανερώθη ἀκόμη.

• Τὰς φράσεις· ὅτι Λεξικὸν χωρὶς φρασεολογίαν δὲν εἶναι κἀν ἀξίον νὰ ὀνομάζεται Λεξικόν. Πρόστούτοις, ὅτι τῆς κοινῆς γλώσσης αἱ φράσεις, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς φράσεις τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς, καὶ ταύτην πλέον εὐνόητον, κ' ἐκείνην πλέον εὐδιόρθωτον κἀμνοῦσι.

• Τὰς παροιμίας· ὅτι αἱ παροιμίαι εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ κοινοῦ λαοῦ, ἢ τοῦλάχιστον αἱ ἀπὸ τὰς ὁποίας κατευθύνεται καὶ κυβερνᾶται εἰς πολλὰς τοῦ πράξεως γνῶμαι. Ὁ κοινὸς λαός, καὶ διὰ τὴν ἀπαιδεύσιν, καὶ διὰ τὰς βαναύσους τέχνας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ πενία τὸν ἀναγκάζει ν' ἀνασχολῆται, οὔτε δύναμιν οὔτε καιρὸν ἔχει νὰ πλέκῃ μακροὺς συλλογισμοὺς, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ὀρθότητα τῆς πράξεως. Παραδείγματος χάριν διὰ νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἡ ἀναβολὴ τοῦ ἔργου εἶναι εἰς κατὰστασιν νὰ συλλογισθῇ ὅσα λέγει ὁ Ἡσίοδος (1)

Μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὔριον ἔς τ' ἔννησιν.

Ὁδὲ γὰρ ἔπωσιεργὸς ἀνὴρ πῖμπλησι καλιῆν,

Ὁδδ' ἀναβαλλόμενος· μελέτη δέ τοι ἔργον ὀφέλλει,

Αἰεὶ δ' ἄμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτρισι παλαίει.

— Ἄρκει εἰς αὐτὸν νὰ ἔχη τυπωμένην εἰς τὸν νοῦν τὴν παροιμίαν· τὸ σημερινὸν ἔργον αὔριον μὴ ἀφίνης, ἧτις εἶναι ἡ ἐξήγησις τοῦ πρώτου στίχου τοῦ Ἡσίοδου. Ὅ,τι διακρίνει τὰ φωτισμένα ἀπὸ τὰ βάρβαρα ἔθνη, δὲν εἶναι τόσον τῶν πεπαιδευμένων τὸ πλῆθος εἰς τὰ δευτέρα, ὅσον εἶναι αἱ ὀρθαὶ ἢ κακαὶ δόξαι τοῦ ἀπαιδεύτου ὄχλου. Ὅσον καὶ ἂν σοφισθῇ τὸ ἔθνος, οὔτε δυνατόν εἶναι, οὔτ' εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν συμφέρει, νὰ ἦναι ὅλα του τὰ μέλη σοφά. Ἄρκει

(1) Ἔργα καὶ ἡμέραι 410—413.

εἰς τὸν λαὸν νὰ δοξάζῃ ὀρθά, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ δώσῃ λόγον διὰ τί ἡ δόξα του εἶναι ὀρθή. Ἄρκει εἰς αὐτὸν νὰ εὐρίσκειται, ὡς ἔλεγεν ἡ σοφὴ Διοτίμα εἰς τὸν φιλοσόφον Σωκράτην, μεταξὺ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀμαθίας.

• Τότον εἶναι ἀληθές, ὅτι αἱ παροιμίαι πολλάκις χειραγωγοῦσι τὸν κοινὸν λαὸν εἰς τὰς πράξεις του, καὶ ὅτι γίνονται δεῖγμα καὶ τεκμήριον τῆς ἠθικῆς τοῦ ἔθνους καταστάσεως, ὥστε ὁ πολυμαθέτατος μεταξὺ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων Ἀριστοτέλης, ὄχι μόνον τὰς ἐμταχειρίσθη πολλάκις εἰς τὰ σοφὰ του συγγράμματα, ἀλλ' οὐδ' ἀνάξιον τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ ἔκρινε νὰ γράψῃ Συλλογὴν παροιμιῶν, τὴν ὅποιαν ὁ χρόνος, ὡς καὶ ἄλλα ἀξιόλογα τοῦ μεγάλου τούτου φιλοσόφου συγγράμματα, ἐρθόνησι νὰ μᾶς παραδώσῃ. Τὸν Ἀριστοτέλην ἐμιμήθησαν δύο του περιφημοὶ μαθηταί, ὁ Κλέαρχος καὶ ὁ Θεόφραστος, συλλέξαντες καὶ αὐτοὶ παροιμίας.

• Τῶν παροιμιῶν ἡ συλλογὴ καὶ εἰς τὸ Λεξικὸν καταχώρισις ἔχει σιμὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι ὁ Λεξικογράφος δύναται νὰ βάλῃ μόνας ἐκείνας, ὅσαι διδάσκουσι τι χρήσιμον εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον, καὶ νὰ ἀποβάλλῃ τὰς εἰς τὰ χρηστὰ ἦθη ἐναντίας, ἢ καὶ νὰ τὰς καταγράψῃ συνδυεμένας μὲ τὸν ἔλεγχον τῆς κακίας των. Πρόσθεσις ἔτι, ὅτι ἐμπορεῖ νὰ διορθώσῃ καὶ τὴν φράσιν αὐτῶν διὰ τοῦ ὁποῖου νοῦ, ὄχι νὰ τὰς ἐξελληνίσῃ, ἢ γελοίως νὰ τὰς μακαρονίσῃ, ἀλλὰ νὰ τὰς καθαρίσῃ, ὅσον συγχωρεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος, ἀπὸ τὴν ἀνώμαλον αὐτῶν χυδαιότητα. Τοιοῦτον Λεξικὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὅσοι παρὰ τοῦ ἀναγινώσκειν τὴν εἰδησίαν ἄλλην οὐδεμίαν παιδείαν νὰ λάβωσι δὲν εὐτύχησαν, γίνεται καὶ τῆς γλώσσης, καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν διαγωγῆς, ἐνταυτῇ διορθωτήριον. •

Ἐν τοῖς πρόλεγομένοις τοῦ τρίτου τόμου τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένων Παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου (1811) ἐξακολουθῶν τὰς περὶ γλώσσης σκέψεις του ὑποδεικνύει καὶ δι' ἄλλων παραδειγμάτων τὸν τρόπον καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνηται ἡ παράθεσις τῶν δύο γλωσσῶν κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ ἐκδιδομένης ἐν Βιέννῃ φιλολογικῆς ἐφημερίδος « Ὁ Λόγιος Ἑρμῆς, » καὶ τῶν περὶ γλώσσης διατριβῶν διαφόρων λογίων, ἐπιφέρει ταῦτα.

• Πρώτην φοράν σήμερον ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν μακροχρόνιον αὐτῆς ἀρρώστιαν βλέπει πλῆθος ἰατρῶν φιλογενῶν, ζητούντων μὲ ζῆλον τὰ

ἐπιτήδεια εἰς τὰς πολλὰς καὶ βαθεῖας πληγὰς τῆς ἰατρικῆς. Πρώτην φορὰν προβάλλονται συμβουλαὶ περὶ γλώσσης ἀπὸ πολλοῦς καὶ καλοῦς, διαφοροῦς τὴν γνώμην, ἀλλ' εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀποβλέποντας σκοπὸν, τὴν διόρθωσιν αὐτῆς.

• Εἶναι βέβαια ὁ ζῆλος οὗτος καὶ πολλοῦ ἐπαίνου καὶ πολλῆς χαρᾶς ἄξιος· ἀμποτε νὰ ἦτο καὶ μὲ περισσοτέραν προσοχὴν συνωδουμένος! διὰ νὰ μὴ, προξενῶν τὸ ἐναντίον, βεβαιώσῃ τὸ παροιμιώδες,

Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδος μ' ἀπώλεσε.

• Ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ θεραπεύσῃ ἀρρώστιαν, πρέπει πρὸ πάντων νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν τῆς ἀρρώστιας καὶ τὴν κρᾶσιν τοῦ ἀρρώστου. Τοῦτο καὶ ἀπὸ ἰατροῦς καὶ ἀπὸ ἰδιώτας ὁμολογεῖται ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ σωματικῶν νοσημάτων. Εἰς γλωσσῶν διόρθωσιν παρὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ ὁ ἰατρός καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν καὶ κρᾶσιν· ἐπειδὴ ὡς μέλος τοῦ ἀρρώστου ὄντος σώματος μετέχει καὶ αὐτὸς τῆς ὁποίας σπουδάζει νὰ ἰατρεύσῃ νόσου, εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος, μήπως αἱ περὶ τῆς ἀρρώστιας συμβουλαὶ εἶναι κερφαλῆς ἀρρώστου προλήψεις, καὶ ἀληθινὰ πυρετοῦ παράλαλήματα.

• Ἐξω τούτων, ἔχει τῆς βαρβαρωθείσης γλώσσης ἡ θεραπεία καὶ ἄλλο τι ἴδιον, τὸ ὁποῖον δὲν θεωρεῖται εἰς τὰ σωματικὰ πάθη. Εἰς ταῦτα ὁ προσκαλούμενος ἰατρός, αὐτὸς ἀρχίζει, αὐτὸς, ἂν εὐτυχῆσῃ, καὶ τελειώνει τὴν ἰατροῦσαν τοῦ πάθους. Εἰς τῆς γλώσσης τὴν διόρθωσιν οἱ γνήσιοι, ἢ τοῦλάχιστον οἱ τελευταῖοι ἰατροὶ, εἶναι οἱ ἔνδοξοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν βλαστάνουν πάραυτα, ὅταν τὸ βαρβαρωθὲν γένος ἀρχίξῃ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀρρώστιαν του. Εἰς τὴν εὐτυχῆ μὲν, ἀλλ' ὄχι λαμπρὰν ἀκόμη ταύτην τοῦ χρόνου περίοδον, ἀρκετὸν εἶναι ἂν εὐρεθῶσιν ἄνδρες σπουδαῖοι ἱκανοὶ νὰ συναθροίσωσι καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς μέλλοντας ἰατροὺς τὰ βότανα. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἂν ἀληθῶς ἐπιθυμῶμεν τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆν ἀχώριστον διόρθωσιν καὶ δόξαν τοῦ γένους, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ χρυσοῦν Δελφικὸν παράγγελμα ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ· πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι εἰμεθα ὅλοι χωρὶς ἐξαιρέσιν, ὅσοι ζῶμεν τὴν ὥρην ταύτην, πρὸς τοὺς ἀκόμη ἀγεννήτους νομοθέτας τῆς γλώσσης, ὅ,τι εἶναι οἱ ῥιζοτόμοι καὶ φαρμακοπῶλαι πρὸς τοὺς ἰατροὺς, ὅ,τι πρὸς τοὺς ἀρχιτέκτονας αἱ ὑπουργοί.

» Εἰς τὸν Λόγιον Ἐρμῆν ἀνέγνωσα πολλὰ καλὰ, γραμμένα ἀπὸ φιλοσόφους ἐπιστήμονας· ἀλλ' εὖρηκα ὁμοῦ καὶ τοιαῦτα, ὅποια πρέπει νὰ γράφονται ἀπὸ νέους ἀπείρους. Μ' ἐράνη παρῆζενον νὰ λαλῶμεν ὡς νομοθέται τῆς γλώσσης καὶ νὰ γινώμεθα σχεδὸν Θουκυδίδαι, Πλάτωνες, καὶ Δημοσθένεις, ὅποταν μόλις εἴμεθ' ἀκόμη ἀξιοὶ νὰ συγκριθῶμεν μετὰ τοὺς Φερεκύδας, μετὰ τοὺς Κάδμους καὶ μετὰ τοὺς Ἐκαταίους.

» Ἐνδοξον ἤθελεν εἶσθαι βέβαια εἰς ἡμᾶς, ἂν ἡμεῖς τοῦ χοροῦ τῶν πρώτων· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὅποιον ἡ τύχη μᾶς ἔβαλε χορὸν, τόσον ἀπέχει νὰ ἦναι ἀξίος καταφρονήσεως, ὥστε καὶ τιμὴν θέλει μᾶς προξενήσῃ, ἐὰν χορεύσωμεν εὐρύθμως καὶ μουσικῶς. Ἀπὸ τῆς χορείας ἡμῶν τὸν τρόπον κρέμεται ἡ κατόρθωσις τῶν μελλόντων δοίμων συγγραφέων. Ἄν καὶ ἀξιοὶ νὰ ὀνομασθῶσι τῆς γλώσσης νομοθέται, δὲν θέλουσιν ὁμοῦ οὐδ' ἐκείνοι φερθῆν ὡς νομοθέται. Ὅποιαν ὕλην εὖρωσι συναθροισμένην ἀπὸ μᾶς, τοιαύτην οἰκοδομὴν μέλλουσι ἐξανάγκης νὰ κτίσωσι· καὶ ἂν ἀρέσῃ εἰς τὸ ἔθνος ἡ οἰκοδομή, μόνον τὸ ἔθνος ἔξει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς δεχθῆ τῆς γλώσσης νομοθέτας, μόνον τὸ ἔθνος νὰ τοὺς κηρύξῃ κλασσικοὺς· χωρὶς ἐκείνων ἡμεῖς δυνάμεθα ν' ἀποκηρύσωμεν μέγαν ἔπαινον, ἐὰν μετὰ τὴν προσοχὴν νὰ γράφωμεν, ὡς πρέπει (μὴ νομοθετοῦντες τὸ πῶς πρέπει), δεῖξωμεν, ὅτι παρὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χρόνου ἄλλο δὲν μᾶς ἐμπόδισε νὰ γράφωμεν ὡς κλασσικοὶ· ἐκείνοι χωρὶς ἡμῶν εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ κατασταθῶσιν ἐνδοξοί.

» Τῆς φιλοσοφίας πρῶτιστον ἔργον εἶναι νὰ γνωρίσῃ τις ἑαυτὸν, ἦγον νὰ θεωρήσῃ τίς εἶναι, ποῦ καὶ εἰς ποῖαν χρόνου περίοδον ἐγεννήθη, εἰς τίνα βίου κατάστασιν εἰρήσκειται, τί ἔργον νὰ κάμῃ καὶ ποῖον ἔρανον νὰ συνεισφέρῃ εἰς τῆς πατρίδος τὴν ἀνάγκην συγχωροῦν εἰς αὐτὸν αἱ περιστάσεις· εἰς ὀλίγα λόγια ὁ φιλόσοφος χρεωστῆ, ὡς ἔλεγεν ὁ Χῆος Ἀρίστων, νὰ μιμῆται τὸν τεχνικὸν ὑποκριτὴν· νὰ παίζῃ καλῶς τὸ ὅποσον ὑποκρίνεται· ταπεινὸν ἢ λαμπρὸν πρόσωπον εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ· νὰ τὸ ἐκλέξῃ, κρέμεται ἀπὸ τὴν διδάσκαλόν πρόνοιαν.

» Ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα ἔπαθεν, ὅτι ἐπάθαμεν ἡμεῖς ὅλοι οἱ λαλοῦντες αὐτήν. Ἀποῦ ἐγυμνώθημεν ἀπὸ ἐπιστήμας καὶ τέχνας, ἀπόλουθον ἦτο νὰ γυμνωθῶσι καὶ αἱ κεφαλαὶ ἡμῶν ἀπὸ πραγμάτων ἰδέας ἰσθᾶς· καὶ ἐπειδὴ ζώου λογικεῦ κεφαλῆ, εὐκαιρος νὰ μὲν δὲν ἐμπορεῖ, ἐμβῆκαν εἰς τόπον ἐκείνων αἱ στρεβλαὶ καὶ φθοροποικαὶ πράξεις. Ἄλλ' αἱ ἰδέαι, εἴτε καλαὶ, εἴτε κακαὶ, εἶναι ἡ βᾶσις, ἡ μᾶλ-

λον αὐτὴ ἢ ἴλη τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου. Ὅποιος εἶναι αὐτὸς, τοιαύτη πρέπει νὰ ἦναι καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, ὁ προφορικός· καὶ οὗτος πάλιν ἀντενεργεῖ εἰς ἐκεῖνον. τὸν κάμνει εὐμωρότερον ἢ ἀσχημότερον, πτωχότερον ἢ πλουσιώτερον. Ὁ κακὰ συλλογιζόμενος κακὰ λαλεῖ, καὶ ὁ κακὰ λαλῶν ἐμποδίζει τὸν νοῦν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς πηγὰς τῆς πλάνης, καὶ τοῦ διαστρέφει ὁλοντὴν τὴν δύναμιν τοῦ συλλογιζέσθαι, ἢ καὶ παντάπασι τὴν καταργεῖ.

Ἡ σφιγκτὴ ἔνωσις αὕτη τῆς γλώσσης μετὰ τὰς ἐννοίας εἶναι ἀναμφίβολος. Οἱ ἐκ γενετῆς ἄλαλοι καὶ κωφοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἡλίθιοι· ἐξεναντίας οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ δείχνουσι πολλὰς θαυμαστὴν ἀγχινοίαν· διότι οἱ πρῶτοι στεροῦνται τὸν ὅποιον ἔχουσιν οἱ δεῦτεροι προφορικὸν λόγον. Πόσῃν δυσκολίαν δὲν δοκιμάζει ὅστις ἐμβαίνει πρῶτην φορὰν εἰς πολυάνθρωπον πόλιν, νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὴν φαντασίαν καὶ μνήμην αὐτοῦ, τῶν κατοίκων τὰ διάφορα πρόσωπα; Εὐκόλα δμως καὶ τὰ ἐνημαῖται καὶ τὰ διακρίνει εὐθὺς ἀποῦ μάθη τὰ ὀνόματά των· καὶ τοῦτο δείχνει πόσῃν ἐνέργειαν ἔχουσιν αἱ λέξεις εἰς τὰ νοήματα. Μὲ βραδύτητα μαθηάνομεν νὰ διακρίνωμεν ὅσα δὲν ἐξεύρομεν νὰ ὀνομάσωμεν· διότι τῶν αἰσθήσεων οἱ τύποι εἶναι ὀλιγοχρόνιοι· τὰ προσκολλώμενα εἰς αὐτοὺς ὀνόματα διεγείρουσι τὰς εἰκόνας τῶν αἰσθητῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἥτις κλίνει φυσικὰ εἰς ταύτην τῶν ἰδεῶν μετὰ τὰς φωνὰς τὴν σύζευξιν.

Διὰ τὴν φυσικὴν ταύτην καὶ ἀναγκαίαν σύζευξιν, καὶ οἱ σοφοὶ ἡμῶν πρόγονοι μετὰ τὴν αὐτὴν λέξιν ἐσήμαίναν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, καὶ τῆς ἐνεργείας ταύτης τὴν διὰ τοῦ στόματος φανέρωσιν, ἤγουν καὶ τὸν ἐνδιαθέτον καὶ τὸν προφορικὸν λόγον, μεταχειριζόμενοι εἰς τοῦτον τὸ *Φράζω*, εἰς ἐκεῖνον τὸ *Φιλομαι*.

Ἐς χῶρον ἀφικόμεθ', ἐν ΦΡΑΣΕ Κίρκη,

λέγει ὁ Ὅμηρος, ἤγουν, *Ἠλθαμεν εἰς τὸν ὀποῖον ἡ Κίρκη μᾶς εἶπε τόπος*· καὶ πάλιν ὁ αὐτός·

Τὰ ΦΡΑΖΕΑΙ, ἄσ' ἐβίλησθα.

ἤγουν, *συλλογιέσαι ὅσα θέλεις*.

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι εἶναι φανερὰ λογομαχία ἡ γεννηθεῖσα φιλονεικία μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν τὰς λέξεις, καὶ τῶν κάταφρονούντων τὴν τοιαύτην ἐρευνᾶν μετὰ πρόφασιν ὅτι πρέπει νὰ καταγιγνώμεθ' εἰς ἰδέας πραγμάτων. Καὶ τῶν πρώτων ὁ σκοπὸς βέβαια εἶναι

νά φθάσῃ διὰ τῆς ἐρένης τῶν λέξεων εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων· καὶ οἱ δεῦτεροι, ἐπαινοῦντες τὴν εἰς τὰ πράγματα ἀσχολίαν, δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων· τοῦτο μόνον νοοῦσιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ μένωμεν εἰς αὐτάς, ἀλλὰ νὰ προχωρῶμεν εἰς τὰ δι' αὐτῶν σημαινόμενα. Τὸ *φράζω* καὶ τὸ *φράζομαι* εἶναι τόσον ἀχώριστα, ὥστε κάνεις νὰ διορθώσῃ ἢ νὰ διαστρέψῃ ἓν ἀπὸ τὰ δύο χωρὶς διόρθωσιν ἢ διαστροφήν τοῦ ἄλλου δὲν δύναται. Καὶ ἐάν ἔχη χώραν καμμία διάκρισις, τῆς τάξεως ἀναμφιβόλως τὰ πρωτεία πρέπει νὰ δοθῶσιν εἰς τὰς λέξεις, ὅχι μόνον, διότι πρὶν συλλάβῃ τις ἰδέας πραγμάτων πρέπει νὰ μάθῃ πρῶτον πῶς ὀνομάζονται τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ λέξεις γινόμεναι κοιναὶ εἰς τὸ ἔθνος αὐξάνουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν προσεχόντων εἰς τὰ πράγματα.

• Ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ βαρβάρου, ἢ βαρβαρωθέντος ἔθνους, γίνεταί ἀκθμη τῶν λέξεων ἢ ἔρευνα πλέον ἀναγκαία· διότι πρὸ τῆς μαθήσεως τῶν ὀρθῶν ἰδεῶν, πρέπει ὁ μαθητευόμενος νὰ ἀπομάθῃ ὅσας εἶχε πρότερον στρεβλάς· διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ εἰς ὑποδοχὴν τῶν καλῶν τὴν κεφαλὴν του, πρέπει πρῶτον νὲ σαρώσῃ ὅσα σκύβαλα ἐσώρυσεν ἢ ἀπαιδεύσῃ εἰς αὐτήν. Τοῦτο νὰ κατορθωθῇ χωρὶς ἔρευναν καὶ καθαρμὸν τῆς γλώσσης εἶναι ἀδύνατον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος, ὡς *φράζει*, οὔτω καὶ *φράζεται*, ὡς λαλεῖ οὔτω καὶ συλλογίζεται. Ὅστις ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου, ἄς ἐξετάσῃ ἄλων τῶν βαρβάρων ἔθνῶν τὰς γλώσσας, νὰ μάθῃ πόσον διαφέρει πολλῶν λέξεων ἢ σημασίας εἰς ἐκείνους ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἀνάλογοι λέξεις εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη. Ἀπὸ ταύτας ὅμως τὰς σημασίας κρέμεται πολλάκις ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία τῶν ἀνθρώπων· διὰ τὴν διαφορὰν ταύτην ὀνομάζουσι πολλάκις οἱ ἄνθρωποι τὸ ἀδικίον δίκαιον, ἀρπάζουσι τὰ ἀλλότρια, διὰ νὰ κάμωσιν ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνας· διὰ ταύτην, καὶ ὅχι δι' ἄλλην αἰτίαν, πολεμεῖ ἓνας τὸν ἄλλον· διὰ ταύτην, ἔθνη ὀλόκληρα, μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς ἐλευθερίας, ἀγνοοῦσι καὶ τὴν χρῆσιν τῆς, καὶ κατακτώσιν εἰς τὴν ἐλευσίην αὐτῆς στέρησιν, γινόμενοι ἐξ ἀνθρώπων καταγέλαστα ἀνδράποδα. Αὐτὸ τῆς παιδείας νόημα, δὲν βλέπεις τί σημαίνει εἰς τοῦ ἀπαιδεύτου, τί εἰς τοῦ σοφοῦ τὸ στόμα; Ἐκείνος τὴν περιορίζει εἰς τὰ *Καλὰ γραμματικά*, τὰ ὅποια καὶ αὐτὰς ἄλλο κατ' αὐτὸν σημαίνουσι περὰ τὰ ἀληθῶς *Καλὰ γραμματικά*· οὔτως λέγει καὶ πιστεύει ἀδιστακτικῶς ὅτι παιδεία χωρὶς φιλοσοφίας νὰ ἀποκτηθῇ εἶναι τόσον ἀδύνατον, ὅσον καὶ νὰ γένη χωρὶς ἧλιον ἡμέρας.

• Δικαίως λοιπὸν ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος Ἐπίκτητος, ὅτι ἡ παιδεία τῶν ἀνθρώπων πρέπει ν' ἀρχίῃ ἀπ' αὐτῶν τῶν λέξεων τὴν ἔρευναν, « Ἀρχὴ παιδείσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις »· δικαίως καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους δὲν ἐνθυμοῦμαι τις (¹), ὅτι τὸ πρῶτον βιβλίον ἑκάστου ἔθνους εἶναι τῆς γλώσσης του τὸ Λεξικόν, ἦγουν ἡ συναθροῖσις καὶ ἔρευνα τῶν συμβόλων μὲ τὰ ὁποῖα ἐκφράζει τὰς ἰδέας του. Ἐως δὲν γένη ἡ συναθροῖσις αὕτη, τὸ ἔθνος ὄχι μόνον δὲν ἐμπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ παιδείαν, ἢ ν' αὐξήσῃ τὴν ὁποῖαν ἔχει, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύει νὰ τὴν χάσῃ παντάπασι, διὰ τοῦτο ὅτι περιφέρεται κατὰ πόλεις καὶ χώρας σκορπισμένη καὶ ἀητσαύριστος. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν ἱστορίαν, θέλομεν εὑρεῖν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων ἀρχισεν ἡ παιδεία καὶ τῶν σημερινῶν φωτισμένων ἔθνῶν. Ἴταλοι, Ἴσπανοὶ, Γάλλοι, Γερμανοὶ, Ἀγγλοὶ, πολὺν καιρὸν πρὶν αἰ ἐπιστῆμαι ἀναδῶσι εἰς τὸν ὁποῖον σήμερον τὰς βλέπομεν βαθμὸν, ἀρχισαν νὰ συναθροίζωσι τὴν ὕλην τῆς γλώσσης, καὶ κατέβαλαν τὰ πρῶτα θεμέλια τῶν Λεξικῶν. Καὶ ὄχι μόνον αἱ ἐπιστῆμαι, ἀλλ' εἰς πολλὰ ἔθνη καὶ πρὶν ἀκόμη γράψωσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δοξάσαντας τὸ γένος κλασσικοῦς, ἐφάνησαν οἱ ἐρευνηταὶ τῆς γλώσσης. Ἀπ' αὐτὴν τὴν δεκάτην ἔκτην ἑκατονταεταρίδα ἀρχησαν οἱ Γάλλοι τὰς περὶ τῆς γλώσσης των ἐρεῦνας· καὶ εἰς τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἐπεχείρησεν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία νὰ συναθροίῃ τὴν ὕλην τοῦ Λεξικοῦ τῆς, τὸν αὐτὸν χρόνον (1639), ὅτε ἶδε τὸ φῶς ὁ Εὐριπίδης τῆς Γαλλίας, ὁ μέγας Ῥακίνας καὶ τρεῖς χρόνους μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ περιφήμου σατυρικοῦ Βοϊλλῶ. Ὁ Μενάγιος ἐξέδωκε τὸ ἔτυμολογικὸν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης κατὰ τὸ 1650 ἔτος, καὶ αὐτὸς πάλιν τὸ ἔτυμολογικὸν τῆς Ἰταλικῆς κατὰ τὸ 1685. Εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν καιρὸν ὁ δοξάσας τὴν Γερμανίαν μέγας Λεϊβνίτιος δὲν ἔκρινε τῆς φιλοσοφίας του ἀνάξιον νὰ ἀσχοληθῇ εἰς ἔτυμολογικὰς ἐρεῦνας.

• Καὶ ἐπειδὴ τοιαῦτη ἔγινεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἢ κατὰ μικρὸν πρόοδος τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τοιαῦτη πρέπει νὰ γένη καὶ εἰς ἡμᾶς· ἢ μᾶλλον γίνεται, ὀδηγουμένη ἀπ' αὐτὴν τῆς φύσιν τοῦ πράγματος, χωρὶς προαιρέσεως ἐπιβρότη. Καθὼς ὁ ἐξερχόμενος ἀπὸ σκοτεινῆν καὶ μακροχρόνιον φυλακὴν ἐρώτᾳ πρῶτον τὰς ὀνομασίας τῶν ἀμυδρῶν ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς ὀφθαλμούς του βλεπομέ-

(¹) Ὁ περιγηγητῆς Βολνέις (Volney), ἐν ἐν λανθάνωμαι.

νων πραγμάτων, παρόμοια και ἡμεῖς μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς ἀμαθίας τὸ σκοτόσ, πρέπει νὰ πλησιάσωμεν τὰς ὁποίας ἕως τῶρα ἐμεταχειριζόμεθα λέξεις εἰς τὴν λαμπάδα τῆς φιλοσοφίας· πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν τι ἐσήμαινε πᾶσα μία ὑπ' αὐτὰς εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν, τι ἐκατάντησε νὰ σημαίῃ εἰς ἡμᾶς, και τίς εἶναι ἡ κυρία τῆς σημασία, παραβαλλομένη με τὰς ἀναλόγους τῶν φωτισμένων ἔθνων λέξεις.

• Τὴν τοιαύτην ἐρευναν ὀνομάζει ὁ Ἐπίκτητος παρακολούθησιν τῶν ὀνομάτων, και τὴν διακρίνει ἀπὸ τὴν ἀπλῆν χρῆσιν, ἥτις κατ' αὐτὸν ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ νὰ λαλῇ τις χωρὶς νὰ ἐξούρη τι λέγει, μεταχειριζόμενος τὰς λέξεις καθόσον ἔρχονται. μία μετὰ τὴν ἄλλην εἰς τὴν γλῶσσαν του, γυμνάς ἰδέων, ἢ ἐνδυμένας με ἀλόγους και κτηνώδεις ἰδέας.

• Ὅτι εἰς ὅσα λέγομεν, ἢ γράφομεν, τὴν σήμερον περιέχονται και ἄλογα πολλὰ, δὲν ἔχει χρεῖαν ἀποδείξεως. Ἄλλα, ποῖον ἔθνος ἀρχισεν ἀπὸ λογικώτερα; λέγω και ἐγώ, κ' ἔχει δίκαιον νὰ λέγῃ πᾶς ἕνας ἀπολογούμενος.

• Εἶναι ὁμοῦ και εἰς τοῦτο διαφορά. Τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη, ὡς και αὐτοὶ οἱ πάλαι πατέρες ἡμῶν, καταρχὰς τοῦ φωτισμοῦ των, δὲν εἶχαν ὅσα σήμερον ἔχομεν ἡμεῖς βοηθήματα ἀπὸ ἄλλα ἔθνη φωτισμένα, εἰς τὰ ὁποία εὐρίσκονται ὀρθῶς νοούντων, λαλούντων και γραφόντων παραδείγματα πολλὰ. Ἀπὸ τούτους κάνεις δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ γράφῃ περὶ πράγματος τοῦ ὁποίου δὲν ἐξέουρι ἀκριβῶς ἴσθνομαι, ἦγουν δὲν ἔχει καθαρὰν ἰδέαν και παρακολούθησιν αὐτοῦ· και ὅταν πιάσῃ τὸν κέλαμον, δὲν γράφει οὔτε διὰ τοὺς σοφοὺς, οὔτε διὰ τοὺς ἀπαιδεύτους τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ δι' ὅλον αὐτοῦ τὸ ἔθνος. Διὰ νὰ φύγῃ τὰ δύο ταῦτα ἄκρα, μηδὲ νὰ μακρῖνῃ ἀπὸ τὰ γραφόμενα μήτε τοὺς πρώτους, διὰ τὴν ἀηδίαν, μήτε τοὺς δευτέρους διὰ τὸ δυσνόητον, ἢ και ἀκατανόητον, πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν τῶν κλασσικῶν, ἂν τὸ ἔθνος του ἔχῃ ὁμοιοποιούμενος κλασσικοὺς, οἱ ὅποιοι μηδ' αὐτοὶ ἤθελαν ἀξιωθῆ νὰ ὀνομάζωνται τοιοῦτοι, ἂν ἔγραφαν διὰ μέρος τι τοῦ ἔθνους.

• Εἰς ἡμᾶς, μὴν ἔχοντας ἀκόμη κλασσικοὺς, ἂν θέλωμεν νὰ τεχνώσωμεν τὴν γένεσιν αὐτῶν, πάλιν τὴν μέσσην ὁδὸν τῆς γλώσσης πρέπει νὰ κατήσωμεν, διὰ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους, ἂν ἔχωμέν τι καλόν, και νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς σοφοὺς ἀφορμὴν νὰ μεταδώσωσι καλῆτερα. Ἄλλα τὴν μέσσην ὁδὸν ἐκεῖνος μόνος εἶναι καλός

νά πατήση, ὅστις ἐξέτασεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῆς γλώσσης τοῦ Ἄς ἀρχίσωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἔρευναν αὐτῆς· καὶ ἄς τοιμήσωμεν, ὡς ἔλεγεν ὁ Κικέρων, νὰ μιμηθῶμεν τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους, οἱ ὅποιοι ἐξέταζαν ἐπιμέλῳς τὰς παραγωγὰς τῶν λέξεων.

» Καὶ πρῶτον πρέπει, ὡς τὸ ἐξήγησα καὶ ἄλλοτε, νὰ συναθροισθῶσιν αἱ λέξεις καὶ φράσεις, εἰς ἓνα λόγον, ἢ ὕλη τῆς γλώσσης ὅλη ἀπ' ὅλας τὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς Ἑλλάδος. Τῆς συναθροίσσεως πρῶτον ἀποτέλεσμα καλὸν εἶναι ὁ καθαρισμὸς τῆς γλώσσης ἀπὸ ἀλλοφύλων λέξεων. Εἰς τίνα δὲν εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς πολλοὺς τόπους ὀνομάζονται τὰ πράγματα μὲ λέξεις Ἰταλικὰς καὶ Τουρκικὰς; ὄχι διότι λείπει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἐμφύλιος λέξις, ἀλλὰ διότι δὲν γνωρίζεται εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅπου ὀνομάζεται τὸ πρᾶγμα μὲ ἀλλόφυλον. Εἶναι ἐντροπὴ εἰς Γραικὸν, καθ' ὑπόθεσιν Σμυρναῖον, νὰ ὀνομάζη Τουρκιστὶ πρᾶγμα, τὸ ὅποιον ὁ πλησιόχωρος αὐτοῦ Χίος ὀνομάζει Γραικιστὶ, εἰς τὸν Κερκυραῖον, Ἰταλιστὶ, τοῦ ὁποῦ τοῦ Γραικὸν ὄνομα εἰσίζεται εἰς τὴν γείτονά του Πελοπόννησον.

» Δεύτερον ἀποτέλεσμα καλὸν τῆς συναθροίσεως εἶναι, ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τόπους πολλοὺς πολλὰ πράγματα οὐτ' ἐμφύλιον οὐτ' ἀλλόφυλον ὄνομα ἔχουσι κἀνέν, οἱ ἐντόπιοι, λαμβάνοντες ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τὰς ὀνομασίας, μανθάνουν ἐντάμα καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὅποια ἕως τότε ἐβλεπαν, ὡς βλέπει τὸ κτήνος τὴν βουκίην του, χωρὶς νὰ ἐξέυρη τί εἶναι. Ὅλιγην προσοχὴν δίδει φυσικὰ ὁ ἄνθρωπος εἰς ὅταν δὲν γνωρίζῃ τὸ ὄνομα. Τὰ ὀνόματα ἐντυπώνουσι μονιμώτερον εἰς τὴν ψυχὴν τὰς ἰδέας τῶν πραγμάτων. Ὅταν ἡ γλῶσσα εἶναι πλουσία ἀπὸ λέξεις, ἀδύνατον νὰ μὴ διαδοθῇ μέρος τι τῆς ὅλης ἐπισημῆς τοῦ ἔθνους καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν λαόν.

» Τρίτον ἀποτέλεσμα καλὸν ἢ συνάθροισις τῆς ὕλης τῆς γλώσσης καὶ εἰς λεξικά καταχώρισις ἔχει τοῦτο, ὅτι μᾶς φυλάσσει ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ πλάσσωμεν νέας λέξεις, ἀμφιβόλου πολλὰκις ἀρχῆς καὶ γενέσεως, διὰ πράγματα, τὰ ὅποια πρὸ πολλοῦ ἔχουν ὄνομα σημαντικὸν εἰς τὴν γλῶσσαν. Αἱ μὴ ἀναγκαῖαι πλάσεις τῶν ὀνομάτων δὲν πλουτίζουν εἰς τὴν γλῶσσαν. Ἐὰν τὸ παλαιὸν σημαίνῃ ἀρκετὰ τὸ πρᾶγμα, τὸ ἔθνος δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὸ νέον· καὶ ἂν ὑπερισχύσῃ τοῦτο νὰ ἐξαλείψῃ τὸ παλαιὸν, δὲν βλέπω τί ἐμέρθησεν ἡ γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν ταύτην. Τὰ ὀνόματα τῆς γλώσσης πρέπει νὰ φυλάσσωνται, ὅταν ᾖναι καλὰ, καὶ μάλιστα ὅσα δὲν περιορίζονται εἰς

πόλεν ἢ χάραν τινά, ἀλλ' εἶναι εἰς ὄλον τὸ ἔνος γνωστά, καί, νὰ εἶπω οὔτως, οἰκουμενικά.

• Τέταρτον τῆς συναθροίσεως τῶν λέξεων ἀποτέλεσμα καλὸν εἶναι ἢ εὐκολωτέρα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης μάθησις· ὅτι συμβάλλει πολὺ, ὅσον καὶ ἂν ἐβαρβαρίσθῃ, ἡ σημερινὴ γλώσσα εἰς τῆς ἀρχαίας τὴν ἐξήγησιν, τὸ εἰδείξα μὲ πολλὰ πολλάκις παραδείγματα, εἰς τὰ ὅποια νὰ προσθέσω δὲν ἤθελαν μὲ λείπειν πλείωτερα, ἐὰν ὁ καιρὸς δὲν μ' εἰλαπε.

• Τῆς προγονικῆς γλώσσης ἡ ἀπύκτισις εἶναι τόσον ἀναγκαιοτέρα εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ὅσον ἡ ἀμέθοδος αὐτῆς παράδοσις, αὐξάνουσα χωρὶς ἀνάγκην τοὺς κόπους, καὶ διὰ τοῦτο ἐμποδίζουσα τὴν εἰς πολλοὺς αὐτῆς διάδοσιν, ἐστάθη ἡ γονιμωτάτη αἰτία, ἐκ τῆς ὁποίας ἔρυσαν ὄλοι τοῦ γένους αἱ δυστυχίαι, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ τοῦ ἔθνους δυνατοὶ, ὄντες ἀπαιδευτοὶ, δὲν φροντίζουν νὰ τὰς καύσωσι

• Μεγάλην λοιπὸν ὠφέλειαν θέλει προξενήσῃν εἰς τὴν γλώσσαν, καὶ εἰς τὸ γένος, ὅστις περιέλθῃ τὴν Ἑλλάδα ὄλην διὰ μόνην τὴν ἔρυναν καὶ συνάθροισιν τῶν λέξεων. Εἰς αὐτὸν πρέπει ὄχι τὸ *Λεξιθήρας*, ἀλλὰ τὸ *Γνωσιθήρας* ὄνομα, ἐπειδὴ ἀρχίζει, ὅθεν πρέπει ν' ἀρχίῃ ὁ ἀπαιδευτὸς· «ἀρχὴ παιδείσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις.» Πῶς ἔχομεν ν' ἀνορθώσωμεν τὴν πτώσιν τῆς γλώσσης, ἐὰν δὲν ἀνασκάψωμεν πρῶτον τὰ ἐρείπιά της; πῶς νὰ προσθέσωμεν ὅ,τι λείπει, πρὶν μάθωμεν ὅσα ἔμειναν εἰς αὐτήν; πῶς νὰ τὴν κτίσωμεν, ἂν δὲν ἔχωμεν παρούσαν τὴν χρειάζομένην ὄλην ὕλην εἰς τὴν οἰκοδομήν της; πῶς νὰ μετασχηματίσωμεν τὰ κακόμορφα καὶ ἀσχημά της, χωρὶς νὰ ἐξέρωμεν ἂν ἔχωσι παντοῦ τὴν αὐτὴν μορφήν; εἰς βραχυλογίαν, πῶς νὰ τὴν θεραπεύσωμεν, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν ἀκριῶς καὶ τὸ πάθος, καὶ ποῖα εἶναι τὰ μάλιστα πάσχοντα μέρη τῆς γλώσσης; Δὲν εἶναι κίνδυνος, μὴν ἐμπλαστρώσωμεν τὰ ὕγιερά, καὶ ἀφήσωμεν τὰ πληγωμένα της νὰ σαπίζωνται; Ὁ μακαρονισμὸς τῶν κακοτύχων τούτων Ἀττικιστῶν, τῶν ὁποίων ἡ σοφία ἐρθασεν ἕως νὰ μεταφράζῃ καὶ τὸ Ὅργίζομαι διὰ τοῦ Χαλεπαίρω, πόθεν ἄλλοθεν προέρχεται πλὴν ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τῆς γλώσσης; Μὴν ἐξεύροντες τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλώσσαν, καταφεύγουσιν εἰς τὴν προγονικὴν, ὄχι διότι γνωρίζουσιν ἐκεῖνην καλῆτερα, ἀλλὰ διότι μὲ τὸ κάλυμμά της κρύπτουν τὴν ἰδίαν ἀμαθίαν εἰς τῶν ἀμαθεστέρων τοὺς ὀρθαλομοὺς ἀσφαλῆστε-

ρον. Ὁ ἀπαιδευτος ὄχλος ὅσον ὀλιγώτερον τοὺς καταλαμβάνει, τότεν πλατύτερον χάσκει, καὶ κροτεῖ τὰς χεῖρας εὐκολώτερον, θαυμάζων τὴν σκοτεινὴν αὐτῶν σοφίαν.

Εὖ, νῆ τὸν Ἑρμῆν! δεῖτε λέγεις οὐ μανθάνω.

Μὰ τὸν Θεόν! λογιώτατε, λαλεῖς ὡς ἄγγελος, ἀλλὰ τί λίγεις δὲν καταλαμβάνω.

• Ἐάν, ὡς εἶπα ἀνωτέρω, ἡ βαρβάρωσις τῆς γλώσσης, διαστρέφουσα τὰς ἀληθεῖς ἐννοίας τῶν λέξεων, κατανατᾷ καὶ εἰς τὴν διαστροφήν τῶν ἠθῶν, ἀκολουθεῖ, ὅτι ἡ διόρθωσις αὐτῆς διορθώνει καὶ τὰ ἥθη τοῦ ἔθνους, καὶ τὰ κάμνει ἡμερώτερα. Ἀρετὴ, Δικαιοσύνη, Σωφροσύνη, Ἀγιότης, καὶ ἄλλαι μυρίαὶ λέξεις, δηλωτικαὶ διαθέσεως ψυχῆς, ἄλλο σημαίνουν εἰς τοῦ ἀπαιδευτοῦ, ἄλλο εἰς τοῦ φωτισμένου ἀνθρώπου τὸ στόμα. Μεγάλην ἀναμφιβόλως ὠφέλειαν θέλουν προξενήσει εἰς τὸ ἔθνος οἱ λόγιοι ἄνδρες, ἐάν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἐξηγῶσιν εἰς τὸν ὄχλον τὴν ἀληθῆ παραγωγὴν καὶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν αὐτῶν.... •

Συνέχισαν τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν προτάσεων καὶ εἰς τὸν ἐν ἔτει 1814 ἐκδοθέντα ἕκτον τόμον τοῦ Πλουτάρχου, ὁ Κοραῆς καταπολεμεῖ τὴν γνώμην τῶν ἰσχυριζομένων, ὅτι ἀπὸ τῆς ποιήσεως πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ τῆς νεολληνικῆς γλώσσης διαμόρφωσις.

• Ἄκουσα, ἦ ἀνέγκωσα, δὲν ἐνθυμοῦμαι τίνα, λέγοντα περὶ τῆς μορφώσεως τῆς γλώσσης ἡμῶν, ὅτι πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν *ποίησις*, ὅθεν ἀρχῶσαν ὅλα τὰ ἔθνη νὰ προβαίνωσιν εἰς τὸν δρόμον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας των. Τί λέγεις *πρέπει!* ἐξ ἀνάγκης ἡ φύσις αὐτὴ ἤθελε μᾶς βιάσειν ν' ἀρχίσωμεν ἐκεῖθεν, ἐάν εὕρισκόμεθα εἰς τὴν ὁποίαν εὕρεθησαν κατὰστασιν, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, κ' εὕρισκονται σήμερον ἔθνη ἄγρια, καὶ μὲ τοὺς Εὐρωπαϊοὺς ἄμικτα, πολλά. Ἄλλὰ βιάπεις! ἐσυνέβη εἰς ἡμᾶς τὸ ἐναντίον, ἐπειδὴ ἔχομεν πλειοτέρους *λογογράφους* παρὰ ποιητάς. Διὰ τί; διότι δὲν μεταβαίνομεν ἀπ' ἀγριότητα εἰς πολιτισμὸν ὡς οἱ παλαιοὶ τῶν προγόνων ἡμῶν πρόγονοι, οὐδ' εἶμεθα, ὡς ἦσαν ἐκεῖνοι, περικυκλωμένοι ἀπὸ ἄλλα ἔθνη ἐπίσης ἢ καὶ πλέον ἄγρια· ἀλλ' ἀναλαμβάνομεν πολιτισμὸν, τοῦ ὁποίου νὰ χάσωμεν παντάπασι τὰ ἴχνη μᾶς ἐμπόδισεν ἡ ὀκωσοῦν φυλαχθεῖσα τῶν προγόνων ἡμῶν γλώσσα, καὶ νὰ ἐξανεύρωμεν χωρὶς πολὺν κόπον μᾶς βοηθεῖ τῶν γειτόνων φωτισμένων ἐθνῶν ὁ πολιτισμὸς. Οἱ παλαιοὶ τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι αὐτοὶ πρῶτοι

ἔγιναν κτίσται καὶ δημιουργοὶ τοῦ πολιτισμοῦ των χωρὶς ἐξωτέρων βοήθειαν σχεδὸν καμμίαν οὔτ' ἀρχαιοτέραν, οὔτε σύγχρονον. Φυσικὰ λοιπὸν ἠναγκάσθησαν ν' ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν ποιήσιν, ὡς πρῶτον ἔργον καὶ μέσον τῆς τελειώσεως τοῦ προφορικοῦ λόγου. Ἡ παρῶσα κατάστασις ἡμῶν εἶναι ἔργον μιμήσεως καὶ ἀληθινῆς μετακένώσεως· καὶ ἐπειδὴ πηγαὶ ταύτης εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων, πλουτισμένη ἀπὸ ποιητᾶς καὶ λογογράφους, καὶ αἱ γλῶσσαι τῶν νῦν φωτισμένων ἔθνων, ἔχουσαι ὁμοίως ποίησιν καὶ λογογραφίαν, ἀκολούθως μετακένονομεν ἐν ταυτῷ καὶ τὰς δύο, λογογραφίαν ὁμως, καθὼς εἶπα, καὶ καθὼς ἡ πείρα τὸ δείχνει, πλέον παρὰ ποίησιν. Διὰ τί; διότι ἡ ποιητικὴ τοῦ χρόνου περιόδος εἰς τὰ ἔθνη, εἶναι ἡ νηπιώδης τῶν ἔθνων ἡλικία, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύει πλέον ἡ φαντασία παρὰ ὁ λογισμὸς· ἡ δὲ λογογραφία, ὡς καὶ τὸ ὄνομά της τὸ λέγει, εἶναι ἀληθῶς τοῦ λογικοῦ ἡ ἡλικία. Καὶ καθὼς ἐκείνη ἐκλάσσει (τοῦτο σημαίνουσι ἡ ποίησις καὶ ὁ ποιητής) τοὺς μύθους, οὕτως ἡ λογογραφία ἐγέννησε τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ μετέβαλε καὶ αὐτὴν τὴν ποίησιν εἰς τὸ δραματικόν, ἦγον εἰς τὸ λογικώτερον, ἐπειδὴ ἡ μὲν τραγωδία, δὲν εἶναι πλέον ποίησις ἀπλή, ἀλλὰ λογικὴ στιχηρὰ παράστασις μυθικῆς τινος ἢ ἱστορικῆς πράξεως, ἡ δὲ κωμῶδία κατασταίνεται γελοίας τὰς ἀκόμη τρόπον τινὰ νηπιώδεις πράξεις τῶν συγχρόνων. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου οὔτε Θουκυδίδης οὔτε Πλάτων οὐδ' Ἀριστοτέλης ἦτο δυνατόν νά γεννηθῇ σύγχρονοι τούτων ἦσαν οἱ τραγικοὶ καὶ κωμικοὶ τῆς Ἑλλάδος ποιηταί. Τοιαύτη σήμερον εἶναι ἡ χρονικὴ περίοδος τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης, ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνει τὸ Ἑλληνικὸν γένος τὴν παιδείαν του.

Τὰς περὶ γλώσσης ιδέας τοῦ Κοραῖ πρῶτος ἀποδεχθεὶς ὁ φιλόπονος καὶ ἐθνωφελὴς Μακεδὼν Δημήτριος ὁ Δάρβαρις ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1806 *Ἀπλοελληνικὴν Γραμματικὴν*, ἐν ἧ καὶ ταῦτα ἐπιλέγει (σελ. 396).

« Ἡ κοινὴ τῶν Γραικῶν διάλεκτος διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τὴν λέξιν καὶ κατὰ τὴν φράσιν· διότι οὐ μόνον πολλὰς ξένας λέξεις ἔχει, ἀλλὰ καὶ φράσιν ἀλλοτριάν τῆς Ἑλληνικῆς μεταχειρίζεται· ὅθεν καὶ μιζοβάρβαρος καὶ μιζοσόλοικος ὑπὸ πολλῶν καλεῖται.

« Τὴν αἰτίαν τῆς τοσαύτης παραφθορᾶς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης πρέπει νά τὴν ζητήσῃ τις εἰς τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας

μεταβολάς, τὰς ὁποίας ἐδοκίμασεν ἡ ἀθλία Ἑλλάς κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπὸ τῶν ξένων ἐθνῶν, πρῶτον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἔπειτα ὑπὸ τῶν Φράγκων, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τῶν Βαρβάρων.

• Ἐν ὅσῳ ἡ Ἑλλάς ἦτον ἐλευθέρα καὶ αὐτόνομος, ἡ ἐδιοικεῖτο ὑπὸ μόνων τῶν Ἑλλήνων, ἐν τοσοῦτῳ ἦνθει ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ διέλαμπε πανταχοῦ ὑπερέχουσα πάσας τὰς ἄλλας γλώσσας τῆς οἰκουμένης μὲ τὴν εὐροίαν καὶ χάριν τῶν λόγων. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ὑπετάχθη αὐτὴ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἔλειψε μὲν ὁμοῦ μὲ τὴν ἐλευθερίαν ἡ παλαιὰ χάρις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὄχι ὁμοῦ ὅλον τῆς τὸ κάλλος· διότι οἱ Ῥωμαῖοι τόσον ἐτρώθησαν ἀπὸ τὸν ἔρωτα ταύτης τῆς γλώσσης τῶν Μουσῶν, ὅτι οἱ ἐγκριτώτεροι ἄρχοντες, μᾶλλον δὲ καὶ αἱ ἐρχόντισσαι, ἐπρόκρινον κάλλιον νὰ ἠμιλῶσιν ἑλληνιστί, παρὰ λατινιστί, ὥστε εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Αὐγούστου ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ἐκεῖνο, ὅ,τι εἶναι τὴν σήμερον ἡ Γαλλικὴ. Διὰ τοῦτο πολλοὶ συγγραφεῖς ζήλω κινούμενοι ἄρῃσαν κάλλιστα ποιήματα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, τὰ ὅποια διὰ τὴν εὐφράδειαν καὶ γλαφυρότητα τῆς φράσεως ἔμπορῶν νὰ παραβληθῶσι μ' ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων, ὁποῖοι φέρ' εἰπεῖν ἐχρημάτισαν Ἀριστείδης ὁ Ῥήτωρ, Δίων ὁ Χρυσόστομος, Δουκιανὸς ὁ σοφιστὴς καὶ ἕτεροι.

• Περισσότερον δὲ μετὰ καιρὸν παρέφθειραν τὴν πάτριον γλῶσσαν τῶν Γραικῶν οἱ λεγόμενοι Φράγκοι, οἵτινες ἐξαπλωθέντες πρὸς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς τῆς βασιλείας τῶν Γραικορωμαίων οὐ μόνον εἰς ὅλας τὰς νήτους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον μετέδωκαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς Γραικοὺς καὶ λέξεις καὶ φράσεις οἰκειίας, καὶ τὸ πάντων χεῖριστον προφορὰν ξένην καὶ ἀλλόκοτον· διότι παρὰ τούτων ἔλαβον οἱ Γραικοὶ τὴν βάρβιρον προφορὰν τῶν γραμμάτων γκ, μπ, ντ, καὶ τζ. Κυριεύσαντες ἔπειτα καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν μόνην καθέδραν τῶν Μουσῶν, παρεμόρφωσαν καὶ τὴν ἐκεῖ καθαρῶς λαλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ παντελῶς ἐξηχρίωσαν, ἥτις μετὰ ταῦτα διηρέθη εἰς τόσας διαλέκτους, ὅσαι ἐπαρχίαι καὶ χώραι εἶναι. Ἀποσιωπῶ τὴν τῶν Γραικῶν ἐπιμιξίαν μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἡ ὁποία οὐχὶ ὀλίγον καὶ αὐτὴ συνήργησεν εἰς τὴν παραφθορὰν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς οἶδασιν οἱ εἰδήμονες καὶ φιλόστοργοι.

• Τελευταῖον ἀφ' οὗ ὑπέκλινεν ἡ Ἑλλάς τὸν ἀύχνα εἰς τὸν ζυγὸν

τῶν βαρβάρων, συνέβη ἡ παντελής παραφθορά τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· διότι νέαι λέξεις, νέοι σχηματισμοὶ τῶν λέξεων, καὶ νέοι τρόποι τοῦ λέγειν εἰσῆχθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν· ὅθεν προήλθε τὸ μιξοβάρβαρον καὶ μιξοσύλοικον ἐκεῖνο ὕφος, συγκείμενον ὡς ῥάκος πηλοσυχίδες ἐκ διαφορῶν ξένων λέξεων καὶ φράσεων. Πολλοὶ ὁμῶς πεπαιδευμένοι τοῦ τῶν Γραικῶν γένους ἀγωνίζονται ἤδη σὺν Θεῷ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς καιροὺς μὲ πολὺν ζῆλον νὰ διορθώσωσι τὴν πάτριον γλῶσσαν, καθαρίζοντές τὴν ἀπὸ τὰς ξένας λέξεις καὶ φράσεις, καὶ μεταδίδοντες εἰς αὐτὴν τὸ οἰκίον κάλλος, φέροντές τὴν ὁμοῦ ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν μητέραν τῆς τὴν Ἑλληνικὴν, τοὺς ὁποίους εἶθε νὰ τοὺς μιμηθῶσι καὶ ἄλλοι.

« Καθὼς δὲ τὴν σήμερον βλέπομεν εἰς κάθε πεφωτισμένον γένος δύο διαλέκτους, μίαν τῶν πεπαιδευμένων καὶ ἄλλην τῶν ἀπαιδευτῶν· οὕτω βέβαια ἦσαν καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος δύο διάλεκτοι, μία καθαρὰ ἑλληνικὴ, καὶ ἄλλη κοινὴ καὶ δημώδης. Πόσον ἡ κοινὴ τῶν νῦν Γραικῶν διάλεκτος πλησιάζει εἰς τὴν δημώδη τῶν Ἑλλήνων, ὅν ἤξεύρομεν, τοῦτο ὁμῶς εἶναι πασίδηλον καὶ ἀναντιρρήτον, ὅτι αὕτη παραβαλλομένη μὲ τὴν καθαρὰν ἑλληνικὴν εἶναι λίαν παρεφθαρμένη· διότι ἄλλα μὲν γράμματα τρέπει, ἄλλα δὲ προσθέτει, καὶ ἄλλα ἀφαιρεῖ· καὶ ἄλλας μὲν λέξεις συγκόπτει, ἄλλας δὲ αὐξάνει, καὶ ἄλλας ἄλλως μεταβάλλει, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς τύπους τῶν ῥημάτων εἶναι δῆλον, καὶ ἀπὸ τὰ ἐξῆς ῥηθησόμενα δύναται πᾶς τις νὰ πληροφορηθῆ. »

Ἀμέσως δὲ ἐπισυνάπτει πολλὰ παραδείγματα πρὸς κατὰδειξιν τῆς τε μεταλλαγῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἄλλων καθῶν τῆς ἀπλοελληνικῆς γλώσσης (σελ. 398—420) (1).

Ἐν ἔτει 1808 ὁ ἐν Νιζνῇ τῆς Ῥωσσίας διατρίβων Ἰωαννίτης Γεώργιος Κρομμύδας ἐξέδωκε *Διατριβὴν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης* (2), ἣ μᾶλλον νεοελληνικὸν γλωσσάριον, ἐν ᾧ ἀπαντῶσιν ἐπιτυχεῖς παραγωγαί, προτάξας τὴν ἐξῆς εἰδῆσιν.

(1) Τὴν περὶ γλώσσης ταύτην διατριβὴν μετὰ τῶν ἐπισυνημένων παραδειγμάτων κατὰ λέξιν ἀντιγράψας ὁ ἐκ Καλλιουπόλεως Κωνσταντῖνος Χρυσοκέφαλος, ὡς ἴδον αὐτοῦ πόνημα προέταξεν εἰς τὴν ἐν Λειψίᾳ (1811) τυπωθεῖσαν τρίτομον Ἀπλοελληνικὴν Γραμματικὴν (σελ. XIV—XXXV) ἣν Τερψίνουον ἐπωνόμασεν εἰς ἀντίθεσιν τῆς Τερψιδέας τοῦ Νεοφίτου Δούκα.

(2) Ἐτυπῆθη ἐν Μόσχῃ ἐπιστασίᾳ τοῦ ὁμογενοῦς Ἰωάννου Μπάϊλα. Ἐν τῇ δια-

• Ἀναλογιζομένη μοι θαμὰ, καὶ ταλανίζοντι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὴν πιντελῆ καταστροφὴν, ἣ περιέπεσε τῆς πατρῴου ἡμῶν φωνῆς ἢ εὐγένειας, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπῆλθε προθυμηθῆναι, ἑλληνικὰς τινὰς λέξεις, εἰ δυνατόν ἀποσμηξαί, ὡς εἰπεῖν, τοῦ ἐπιπολίσαντος αὐταῖς εὐρώτος, καὶ ἐς τοσοῦτον, ὥστ' ἐνίας διὰ τὸ διεισραμμένως καὶ βαρβαροπαρεσχηματισμένως προφέρεσθαι, καὶ ἦτοι ὡς ξένας, ἢ ὡς ὑπὸ τῆς χυδαιότητος καινουργηθείσας λογίζεσθαι τε ἅμα, καὶ ἐξουθενείσθαι.

• Ἀπόπειραν δὲ τούτου μοι ποιησαμένη ἔδοξε καὶ τινὰς ἄλλας, εἰ καὶ πολλῶ ὕστερον σχηματισμοῦ λαχεῖν εἰκόσιν, ὡς οὐκ ἀπηλλοτριωμένας δ' ἄλλως ἑλληνικοῦ ἰδιωτισμοῦ, παρασυναΐσαι· ἔστι δ' ἄς καὶ ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν ἐξελληνισθείσας· πρὸς δὲ καὶ ἄλλας τὰς, ἄς ὑπὸ τῷδε τῷ † σημείῳ κέρικα καταχωρήσαι· αἵπερ εἰ καὶ μὴ ξενίζειν δοκοῦσιν, ἔμοιγε δὲ τὰ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν ἄθλα.

• Συλλέξας οὖν, ὅσας εἰς μνήμην ἠδυνήθην παραλαβεῖν τὴν ἐμὴν, κατέστρωσα αὐτὰς αὐτοσχεδόν, μετὰ τινων ἀναπτύξεων, ὡς ἐμοὶ ἀνυστόν, οὐχὶ φιλοτιμούμενος κατ' ἐπίδειξιν, (ὅτι πολλοῦ γε δέω τὰ τοιαῦτα φρονεῖν) ἀλλὰ πρὸς διασκεδασμὸν ἐνόητε τῶν πολλῶν μου ἀσχολιῶν, εἴτε καὶ ἐπ' ἐλπίδι ὠφελείας τινὸς τῶν μαθητιῶντων, εἰ κριθείησαν παρὰ τοῦ κυρίου μου διδασκάλου, καὶ ἄλλων ἐλλογιμῶν ἀνδρῶν οὐκ ἀσύμφοροι. •

Ἐκ τῶν ἐν τέλει τῆς διατριβῆς ἐπισυνημμένων διαφόρων μεταφράσεων φαίνεται, ὅτι ὁ Κρομμύδης, εἰ καὶ ἀποδέχεται τοὺς περὶ καθαρισμοῦ τῆς γλώσσης στοχασμοὺς τοῦ Κοραῆ, δὲν παρεδέχετο καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὑποδεικνυόμενον ὕφος. Χάριν δὲ περιεργείας παρατίθημι τὸ ἐξῆς διάταγμα τοῦ αυτοκράτορος Παύλου πρὸς τὸν Σουβορόφ.

« Πρὸς τοῖς πολλοῖς ἄλλοις, οἷς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐστήσατε τροπαίους, ἀπέκειτο ὑμῖν καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως ὑπερισχύσαι, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ὑπερσχήκατε. Ἔτι δ' ἅπαξ τροπώσαμενοι αὐτόν, τὸν καὶ τῆς πίστεως ἐχθρόν, κατεπατήσατε ἐπ' αὐτῷ καὶ τὰς παγίδας τῶν κακίᾳ καὶ φθόνῳ ἐξοπλισθέντων καθ' ὑμῶν. Διὸ ἀνταμείβω ὑμᾶς κατὰ τὸ μέτρον ἐπιγνώσεως τῆς ἐμῆς. Τιθεὶς γὰρ ὑμᾶς ἐπὶ τοῦ ὑπερτάτου βαθμοῦ τῆς τιμῆς τῶν ἡρώων, πεπληροποιημένος εἰμι, ὅτι ἀναβι-

τριβῇ ταύτῃ ἐκτός διαφόρων ἄλλων πεζῶν καὶ ἐμμέτρων τοῦ Κρομμύδα, καὶ τινες πρὸς ἐστὸν ἐπιτολὰι Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου, Νικηφόρου Θεοτόκη, Κοσμᾶ Μκαλίνο, καὶ Ἰωάννου Πεζάρου.

βάζω ἐν αὐτῷ τὸν περιφανέστατον ἀρχιστράτηγον τοῦ τε παρόντος, καὶ τῶν παρελθόντων αἰώνων. (1) »

Μετ' οὐ πολὺ ἠεπάσθησαν τὰς περὶ γλώσσης ἰδέας τοῦ Κοραῆ οἱ ἐξοχώτεροι τῶν τότε λογίων, ὡς Ἄνθιμος ὁ Γαζής, Κωνσταντῖνος ὁ Κούμας, Στέφανος ὁ Οἰκονόμος, Νεόφυτος ὁ Βάμβας, Θεόκλητος ὁ Φαρμακίδης, Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος, Κωνσταντῖνος ὁ Κοκκινάκης, Κωνσταντῖνος ὁ Βαρδαλάχος καὶ μετὰ ζήλου ὑποστήριξαν αὐτὰς κατὰ τῶν ἀντιδοξούντων ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῶν συγγράμμασιν, ἰδίως δ' ἐν τῇ προτροπῇ αὐτοῦ τοῦ Κοραῆ ἰδρυθεῖσα ἐν Βιέννῃ φιλολογικῇ ἑφημερίδι ὁ Λόγιος Ἐρμῆς.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ τρίτη ἀνεφάνη γλωσσικὴ αἵρεσις, ἡ τῶν θιασωτῶν δηλονότι τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ἰδιώματος, ἀσθενῆς καὶ ἀσήμαντος, διὰ τε τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν ἀρχηγῶν, καὶ τὴν ἀναγνωριζομένην ματαιοπονίαν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Πρῶτος ὁ Θεσσαλὸς Στέφανος Κομμητᾶς ἐκδούς ἐν Βιέννῃ (1800) *Παιδαγωγὸν ἢ Πρακτικὴν γραμματικὴν*, ἐγνωμοδότησεν, ὅτι ἔκρεπεν ἐν ἅπασιν τοῖς συγγράμμασι νὰ προτιμᾶται ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ, ὡς μᾶλλον ἀρμόζουσα γνησίους Ἑλλήνων παισὶ, προλογιζόμενος οὕτω.

« Ἐὰν τὴν αἰσχίστην ἀποδυστάμενοι αἰδῶ, ἐθίσωμεν ἡμᾶς αὐτούς, τῆς Ἑλλάδος φωνῆς ἐπαίοντας, καὶ προείσθαι αὐτὴν πολλὴ γὰρ, καὶ οὐκ ἂν εἴποι τις ὅση, ἐκ τούτου ἔψεται ἡ εὐχέρεια καθάπερ καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ, ἣν προίενται γλώσσαν, τοῦτο συμβαίνειν ὄφμεν τοῦτο δὲ γενήσεται, εἴγε ἐν ἅπασιν τοῖς σχολείοις τοὺς διδασκάλους ἀπαιτοῖεν, ὥσπερ τὸ διδάσκειν ἐπιμελῶς τοὺς μαθητὰς, οὕτω καὶ τὸ προείσθαι τὴν Ἑλλάδα φωνὴν, οἱ ἐπιστατοῦντες μᾶλλον δὲ, ὅπερ καὶ κάλλιστον εἴγε αὐτοὶ διδάσκοντες τοῦτο ποιῆσαι φιλοτιμησάιντο.

» Ἴνα δὲ εὐχερῶς ἔχη γίνεσθαι ἀπὸ τῶν διαλογικῶν συγγράμμάτων Λουκιανοῦ φημι, Ξενοφῶντος, Πλάτωνος, Αἰσχίνου, καὶ Κρότιτος, συλλεχθῆναι δεῖ τὰ ἀναγκασιότατα, καὶ εἰς τοὺς ἐν χρήσει μεταποιηθῆναι διαλόγους· οὕτω δὲ οἶον ἀπαρχὰς τινὰς διαλόγων κατὰ τὸ τέλος τῆς παρούσης παρεθέμην πραγματείας ἐκ τῶν εἰρημένων συλλεξάμενος, ἵνα σοφοῖς ἀφορμὴν δῶ καὶ ἄλλοι δὲ τοῖς ἱκανοῖς τῶν

(1) Τῆς Διατριβῆς αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Κρομμύδης διὰ ἀπολαύσεως ἐν Βιέννῃ 1811 καὶ 1813, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη περιέχει ἄγερν γλωσσάριον, ἡ δὲ δευτέρα παρμμία.

μαθητῶν τὰ διαλογικὰ ἀναγινώσκειν τοὺς διδάσκοντας ἐπιτρέπειν χρή' ἐξ ὧν καὶ σημειοῦν τὰ ἀναγκαιότατα παραγγέλλειν· οὕτω γὰρ καὶ γράφουσι, καὶ λέγουσι μεγίστη ἔσται ἡ ὄνησις τοῖς, ὅσοι ταύτην τὴν γλῶσσαν μαθεῖν ἐφίενται· καὶ γενήσεται οὕτως, ἡ λεγομένη τεθνηκυῖα γλῶσσα τῶν πεπαιδευμένων, ἢ καὶ φιλοσοφικῆ, τὸ εὐκταϊότατον.

• Καὶ μηδαίς μοι ἐπιφύεσθω, ἀνατρέψαι τὴν γνώμην ταύτην βουλόμενος, ὡς ἀδύνατον· τεθνηκυῖαν ἀποκαλῶν τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν· ἡμεῖς γὰρ καὶ τὴν Λατινίδα τοιαύτην οὔσαν, ὁμῶς ὁρῶμεν τοὺς μανθάνοντας, καὶ προῖεμένους αὐτήν· μηδὲ τοὺς σολοικισμοὺς ἐννοῶν, οὓς ἐν τῇ τοῦ λόγου ῥύμῃ συμβαίνειν ἐπάναγκας, τοῦτο κωλύειν ἐπιχειρεῖτω· καὶ γὰρ καὶ τῷ ἀπλῶς λαλοῦντι, καὶ αὐτὴν τὴν ἐκ γενετῆς γλῶσσαν προῖμένῳ, τοῦτο συμβαῖνον ὁρᾶται· οὐκ ἔτι δὲ καὶ τῷ γράφοντι· ὅθεν καὶ Δημοσθένης λέγων οὐ συντέταγμαί τοῦτ' αὐτό, οἶμαι, ὑπὸνίττετο· μάλιστα δὲ θαύματος ἄξιον, καὶ πολλοῦ πῶς τὰς μηδαμῆ μηδαμῶς οὔσας τὴν ἀρχὴν γλώσσας ἐκ θεμελίων ἐγεροθῆναι εὐχερὲς ἐφάνη, οὐ μετρίων πόνων πρὸς βελτίωσιν δεομένης· τὴν δ' οὔσαν, καὶ, εἴπερ τις ἄλλη, εἰς τὴν ἐδεχομένην βελτίωσιν προσηνεγμένην, πεπτωκυῖαν καὶ μόνης ἀνορθώσεως δεομένην, ἀδύνατον δοκεῖ τοῖς μισέλλησιν;

• Ἄλλ' ἐνταῦθα γενομένῳ ὑποβλέπειν δοκῶ, ὅσοι τοῦ λόγου καταγελᾶσονται τῶν τὰς μελίττας μὲν οὔ, τὰς δὲ μίας (αἶψα ὑπερπτάμεναι τῶν ἀνθῶν τὰ κάλλιστα, καὶ ἐξ ὧν χαρίεν τι ἀποδρέψασθαι ἐν, τοῖς δυσώδεσι καταίρουσαι, ἐφιζάνουσι) μιμουμένων· ἀλλ' οὐ φροντίς, φασίν, Ἰπποκλείδῃ· οὐδὲ τοὺς φρενῶν εὖ ἤκοντας εἰς τοῦτ' ἀνοίας ἐξοκείλαι ἀξιώ· ἀλλ' ὡς ἐνι, καὶ εἰς ἔργον ἀγειν τὰ δόξαντα.

• Οὕτως ἄρα τὴν μακρὰν μοι δοκῶ ἡμῖν ἐπιτηθηθεῖσθαι ὁδόν· καὶ μὴ, καθάπερ τινὲς, κακῶς εἰδότες, οἰθῶμεν τὴν Γραμματικὴν διδασκαλίαν ξυγγράφασθαι δεῖν τῇ χυδαῖκῃ διαλέκτῳ, οἷον Αἴαντα τοῦ λόγου προτιθέμενοι τοὺς ἐν Εὐρώπῃ τῇ κοινῇ αὐτῶν φωνῇ συγγράφοντας τὰ τῶν ἐπιστημῶν· μηδὲ γὰρ ἐς τοσοῦτο φρενοβλαβίας ἐκόντες ἐβλῶμεν, ὥστε τὴν φωνὴν, ἢ καὶ αἱ Μοῦσαι αὐταὶ ἠδέως χρῶνται, ἐάσαντες· τὴν βάρβαρον, καὶ ἀκαλλιέργητον, καὶ ἀκανόνιστον ἀνθελέσθαι· καλύψαι γὰρ τὴν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀμαθίας ἐν τῷ καθ' Ἑλληνας λέγειν, καὶ γράφειν αἰσχύνῃν περῶντας, ὅσοι ταῦτ' ἐξερεῦγονται· οὐ γὰρ ἐν ἐπαίνῳ τίθεμαι ἔγωγε, οὐθ', ὅσοι τῇ βαρβάρῳ φωνῇ τὰ τῶν ἐπιστημῶν ξυγγράφειν, χήτει τῆς μελιρρύτου αὐδῆς

εθέλουσιν, οὔτε μὴν, δοκίμῃ ἀκριβῶς γινώσκοντες τὰ τῆς Ἑλληνίδος ἰδιώματα· ὑπεροπτικῶς πως, καὶ οὐ κατὰ λόγον, ὡς δὴθεν μὴ ἀναγκαίαν οὔσαν φιλοσόφους τῆς ἀκριβείας τῶν ἰδιωμάτων τῆς γλώσσης τὴν ἐξέτασιν, Ἑλληνιστὶ γράφειν οἴονται· οἷ γε ἀγνοοῦντες τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀληθῆ ἐν λόγοις δεινότητα, γρίφοις τισὶ καὶ αἰνίγμασιν ἀντὶ δεινότητος, ἔξω παντός Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος, χρωῖνται· τὸ μὲν γὰρ ἀμαθίας ἡγοῦμαι, τὸ δὲ θράσους· οἱ μὲν γὰρ δι' ἀμάθειαν κατὰ τὴν τοῦ μύθου ἀλώπεκα, καὶ ταῖς ἄλλαις παραινούσαν, ὡς περιττὸν βάρος, τὴν οὐραν ἀποκόπτειν· ἴν' ἐν τῷ κοινῷ πάθει τὸ ἴδιον συγκαλύψειεν αἴσχος, τὴν ἰδιωτικὴν καὶ βάρβαρον συστήσαι πειρῶνται, οὓς οὐ φθάνουσι μελιθεῖς τῆς καθ' Ἑλληνας φωνῆς βότρυς, ὀμφακας ἰνομάζοντες· κλώθειν γὰρ οὗτοί γε ἐπιχειροῦσι τὰ ἀσύγλωστα, κανονίζειν τὰ ἀκανόνιστα, εἰς τάξιν ἄγειν τὰ ἄτακτα· μηδὲ ὅπως τὸν νοῦν ἐπιστήσαντες, ὡς εἰ τις ἐν τῇ Ἑλληνίδι ἐξεπίσταται, οὗτός γε πάντως καὶ τὴν χυδαῖκην καλλωπίζειν ἔχειν· οὐδὲν γὰρ αὐτῇ ἄλλ' ἢ ἐκείνης ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκτροπή· ἢς ἢ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσις οὐδὲν, ἀλλ' ἢ ἢ εἰς τὸ πρῶτον κάλλος ἀποκατάστασις· μηδ' ὡς οὐ μικρὰς ἡμῖν ζημίας αἰτιοὶ γενήσονται, λεγέτωσαν· οὐδὲ γὰρ πείσαιεν ἂν ἡμᾶς, κἂν διαρρήχῳσι βρωῶντες· ὡς οὐ τῶν τιμωτάτων ἡμᾶς ἀποστήσαι, ὅπερ ἀπειρή! πειρῶνται· ὅπου γὰρ τῷ αὐτῷ πόνῳ κάκεινην καὶ ταύτην δεῖ ἐκμαθεῖν, οἱ χρηστοὶ οὗτοί γε φιλογνεῖς, τοῦ μὲν πόνου οὐκ ἂν ἀπαλλάξαιεν ἡμᾶς, τὴν βάρβαρον διδάσκοντες, οὐδ' εἴ τι καὶ πάθωσι· (αἶ τε γὰρ κλίσεις, καὶ ἡ ὀρθογραφία, καὶ αἱ συντάξεις, πλὴν εὐαριθμῶν τινῶν λέξεων τὰ αὐτά) τῆς δὲ γλυκυτάτης Ἑλληνίδος καὶ πονοῦντας στερῆσουσι· φεῦ τῆς ζημίας! οἱ δ' αὖ πάλιν διὰ θρασύτητα τοὺς ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἄλλεσθαι ἐπιχειροῦντας μιμούμενοι, πρὶν ἂν τὰ ἰδιώματα τῆς Ἑλλάδος ἀκριβῶς ὄψωνται, ὀλιγοροῦσι μὲν, τῆς κατὰ τὴν γλώσσαν ἀκριβείας· τῆς δὲ γραμματικῆς, ὡς θεραπαινίδος καταφρονοῦσιν· ἥμιστα ἐννοοῦντες, ὡς εἰ μὴ θεραπεινὴς χαρίεσσα εἴη, ἀλλὰ ρυπαρίας ἀνάμεστος, οὐδ' ἄξια κρίνεται δεσποίνῃ, καὶ ταῦτα τῇ φιλοσοφίᾳ ὑπηρετεῖν· οὕτω δὲ θρασύως καὶ οὗτοι χρώμενοι τῇ Ἑλλάδι φωνῇ, καὶ ἔξω παντός Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος, πάντα μᾶλλον, ἢ Ἑλληνιστὶ γράφειν δόξουσι· καὶ ἀμφοτέροι πολλὸν τοῦ ὀρθοῦ ἀπολείπονται.

Τὰς περὶ γλώσσης ἰδέας αὐτοῦ ἀναπτύσσει ὁ Κομμητᾶς ἐν ταῖς ἐξῆς δύο ἐπιστολαῖς, ἃς ἐνετιγχομέν χειρογράφους παρὰ τῷ κυρίῳ Παύλῳ Δόμπερφ.

• Ὁ συγγραφεὺς τῆς Γραμματικῆς, ἢ ἐπιγράπεται, Παιδαγωγός, ἢ Πρακτικὴ Γραμματικὴ, τῆς δὲ Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῷ συγγραφεῖ τοῦ περὶ Συντάξεως Ἑλληνικῆς διὰ χυδαῖκου ἰδιώματος χαίρειν.

• Ἄσμενος ἰδεξάμην ἦν μοι πέπομφας ἐπιστολήν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ὡς οἶόν τε διεξιὼν ἔγνων σε ἀφιλόσοφόν τι παθόντα, καὶ τῆς σῆς, οἶμαι, ἐπαγγελίας ἀλλότριον, πρὸς ἐκεῖνα, ὅσα μοι πρὸς τοὺς τῇ χυδαῖκῃ φωνῇ τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν συγγράψαι ἐλομένους, καὶ τοὺς μὴ τὸ καθ' Ἑλληνας ἀκριβοῦντας ἰδίωμα, τῇ Ἑλλάδι χρῆσθαι ἐπιχειροῦντας, ἐπῆλθεν εἰπεῖν, τὸ μὲν ἀμαθίας, τὸ δὲ θράσος λέγοντι· ἐφ' ᾧ δὲ καὶ σφόδρα θαυμάσαι ὁρῶντα ὡς τοσοῦτο καταθροῆται σου τὴν ψυχὴν ἠδυνήθησαν ῥήματ' ἄττα, εἰκὴ τὸν ἀέρα πλῆττοντα, καὶ οὐδὲν ἀλλ' ἢ πληγὴ ἀέρος ἄλλω; τοῖς ὡς τι προσβάλλουσα ὄντα, οὕτως ἀθρόως ἐμπεισόντα· (οὐδὲν γὰρ εἰ πω παθεῖν εἶχες, εἴπερ μὴ, οὐδὲ γράψῃ τι ἐπεχείρισας)· ὥστε σιγῇ φέροντα παραδοῦναι οὐκ ἤξιωσας, ἀλλὰ δεῖνόν ἡγησάμενος τοῦτο, καὶ εἰπεῖν τι λόγου ἄξιον, κατὰ γε τὸ σοὶ δοκοῦν, ἐφιλοτιμήσω· καὶ οὐδὲ μόνος τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὑποστήναι εἶλου, ὡς μὴ ἀποχωρῶν, ἀλλὰ καὶ Εὐγένιον ἐκεῖνον τὸν πάνυ οἶον συναγωνιστὴν τινα τῶν ἐπὶ σοφία μέγα κλέος ἔχόντων, τῶν ἡμετέρων λέγω καὶ ἐφ' ἡμῶν παρέλαβες, ὡς ἄρα κατὰ δυοῖν ἰσοτίμων μὲν ἐν ἀντικειμένους δὲ τοῖς χρήμασι τὸν λόγον ποιηταμένου μου· τῷ μὲν τὴν τὸ ἑλληνίζειν εὖ ἀμαθίαν ὀνειδίζοντος· σοὶ δὲ, δι' ὅτι τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν χυδαῖστί συνέγραψας· καὶ τοῦ μὲν ἀνδρός ἐκείνου ὑπεραπολογεῖσθαι περιττὸν εἶναι ἔκρινας, πᾶσι μονοουχί τοῖς ἐπὶ δόξῃ καὶ σοφίᾳ μέγα κλέος ἀραμένους γνωρίμου ὄντος διὰ τε τὰς ἑαυτοῦ ἀρετάς, καὶ σοφίαν, καὶ δι' ὅτι οὐκ εὐκαταφρονήτως τὰ τοῦ Μάρωνος ποιήματα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐποποιῶν μετήγαγε φωνήν· οἷα εἰκὸς ἐπαινέσας τὸν ἄνδρα· σὺ δὲ αὐτὸς πρὸς θεὸν ὑπέστης ἀγῶνα, πρὸς τοῦτον δὴ καὶ τὴν ἀπάντησιν ποιήσασθαι δεῖν ἔγνων. Ἐγὼγε δὲ ἐν τῷ παρόντι ὡς οἶόν τε δεῖξαι πειράσσομαι ὡς οὐδὲν τῶν ὑπ' ἐμοῦ εἰρημένων πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα· ἐπιτα καὶ πρὸς ἐκεῖνα, ἃ ἀπαντῶν μοι ἐπέστειλας ἀπολογησάσθαι· ἴν', εἰ τις ὑπόνοια τῆς ἐμῆς πρὸς ἐκεῖνον θρασύτητος ἐμφιλοχωροῖη, ἐκ μέσου ἀρθῇ· καὶ σὺ γε γνήως, ὡς πάντα μοι κατὰ λόγον εἴρηται, πρὸς οὗς εἴρηται, ὅσα δὴ καὶ εἴρηται· ὧδε τὴν ἀρχὴν ποιούμενος.

• Ὅθι μὲν οὖν ἐγὼ γρίφους καὶ αἰνίγματα ἀποκλῶ οὐκ ἐκείνῃ

εἰσιν, ἃ τις πρὸς τὸ δεινότερον τὴν φράσιν ἐπιτηδεύων, ποιεῖ, τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος μὴ ἐκκλίνων· ἀλλ' ὅσα ἀγνοῖα τοῦ καθ' Ἑλληνας ἰδιώματος γίγνεται· ὀρῶντες γὰρ τινες, πολλὰς τὰς μεταθέσεις ἐν τοῖς τῶν ἀρίστων συγγραμμάσι, καὶ ποικίλας τὰς συντάξεις καὶ χρήσεις, καὶ ὡς ἔτυχεν ἕκαστον παραρρίφθηται οἰόμενοι, συγγέουσι καὶ αὐτοὶ, τῇ Ἑλλάδι χρώμενοι φωνῇ, τὰς λέξεις, καὶ ἀτάκτως καὶ ἀνωμάλως τιθέασιν αὐτάς· καὶ διάφοροις λέξεσι διάφορα ἐχοῦσαις σημαζόμενα, πρὸς ἕν ἀμαθῶς χρῶνται· ἵν' ὁ λόγος αὐτοῖς δεινότερος ἀποβῆ, μηδ' ὄλως τὸν νοῦν ἐπιστῆσαι θελήσαντες· ὡς οὐκ ἐν τούτῳ ἢ τοῦ ἑλληνίζειν δεινότης· ἀλλ' ἐν τῷ μεταποιεῖν εἰς τὸ δέον τὰς λέξεις· καὶ χρῆσθαι τῇ οἰκείᾳ φωνῇ ἐν πᾶσι· τοῦτο δὲ πορίζεσθαι ἔχει ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ πολὺ χρήσεως τῶν ἀρίστων. Ὁ δὲ τοι Εὐγένιος ἐκεῖνος, καί τοι πρὸς τὸ δεινότερον ἐπιτηδεῦσαι τὸν λόγον φιλοτιμησάμενος, ὅμως πᾶσι καθ' ἰδίωμα ἑλληνικὸν ἐχρήσατο, ὅσον ἐνῆν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δηλονότι· καὶ οὐδὲν γριφῶδες ἔστιν εὑρεῖν ἐν τοῖς ἐκείνου συγγραμμάσι, οὐδὲ ἀινιγματῶδες· εἴμη τις ἀγραμματικέυτος πάνυ, τούτοις ἐντυγχάνων, μὴ συνείη τὰ λεγόμενα· καὶ διὰ τοῦτο πάντα γριφοὶ καὶ ἀινίγματα ἀληθῶς ἔδοξαν αὐτῷ· καθάπερ καὶ αὐτὸν λέγεται ποτε πυνθανόμενον περὶ τῆς καθ' ἑαυτὸν Λογικῆς, εἴ που ἐν τῇ Ἑλλάδι αὐτῆς χρήσις εἴη· ἐπειδὴ ὡς δεινόν τι χροῖμα διὰ τὸ γριφῶδες τῆς φράσεως ἤκουσε, εἶπεν· γραμματικὸν δεῖν γεγονέναι τὸν ταύτης ἐπαίειν τῆς ἔξεως βουλόμενον· ἵνα γὰρ οἱ τῆς Ἑλλάδος ἐν ἔξει γεγονότες διδαχθῶσι ταύτην συνέταξε· τίς οὖν τῆς Ἑλλάδος ἐν γνώσει ὦν, ἐς τοσοῦτο τόλμης ἐκὼν εἶναι ἐλθεῖν βουλευθείη, ὥστε τοιαῦτά τινα καταφουεσθῆναι τοῦ ἀνδρός; οὐδεὶς οἶμαι· δῆλον ἄρα τῷ καὶ μικρὸν τὸν νοῦν ἐπιστήσαντι, καὶ μὴ ἀβασανίστως κρῖναι βουλευθέντι, ἐν γνώσει τε τῆς Ἑλλάδος ὄντι φωνῆς, ὡς οὐδὲν πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα τῶν ὅσα ἐν τῇ ἐμῇ εἴρηται γραμματικῇ· ἀλλὰ πρὸς οὓς ἂν τις ἀληθῶς εὔροι τοιοῦτους· τοῖς αὐτῶν συγγραμμάσι ἐντυγχάνων· τίνας δὲ εἰσιν οὗτοι; Τὰ μὲν ὀνόματα αὐτῶν ἐν ἀφανεί κείσθω· οὐ γὰρ ἵνα πρὸς τοὺς ἄλλους αὐτοὺς διαβάλω, οὕτως εἴρηκα περὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἵν' αὐτοὺς τε ἐκείνους καὶ τοὺς ἄλλους παύσω, καθ' ὅσον ὁ λόγος δύναται, τοιαύτην γνώμην ἔχοντας· τοῦτο δὲ τοι λέγω· ὡς οὐδεὶς ἔσται τῶν ἀπάντων, ὅστις εὖ παρεσκευασμένας ἀκούεις πρὸς τὸ ὀρθῶς τὰ εὖ ἔχοντα ἑλληνισμοῦ ἀκούειν διεξιῶν τὰ ἐκείνων, οὐχ ὁμολογήσει ὡς ἄρθῶς καὶ δικαίως ἐκεῖνά μοι εἴρηται· οἱ γὰρ συγγραφεῖς πρὸς οὓς μοι

ἢ λόγος ἐγένετο, εἴ τι παρ' ἐλπίδα συνέβη ὀρθῶς ἔχον ἐν τοῖς αὐτῶν συγγράμμασιν, ἵνα δεινότερους τὸ ἐλληνίζειν ἑαυτοὺς ἐπιδείξωσι, καὶ τοῦτο παραλλάξαντες, διέφθειραν· οἷς δὴ καὶ αὐτὸς λαθῶν σεαυτὸν συγκατέλεξας, χάριτάς μοι ὁμολογῶν τῷ οὕτω συγγεγραφόσι συγκαταλέξαντι. Ὅρας οὖν ὡς οὐκ ἐν δίκῃ τὴν ψῆφον ἐπήνεγκας; δυοῖν ἄρα θάτερον δοκεῖ, ἢ ἀκοαῖς ἀπαρασκευαίους πρὸς τὸ ὀρθῶς ἀκοῦειν τὰ εὖ ἔχοντα καὶ μὴ ἑλληνισμοῦ διεξήλθες τὰ τούτων συγγράμματα· ἢ ἵνα με πρὸς τὸν ἄνδρα διαβάλης τοῦτο ἐπιτήδευσας· καὶ οὐδ' ἐφ' ἅπασιν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι, τηλικαῦτα καὶ τοιαῦτα τοῦ ἀνδρὸς συγγράψαντος τὰ μὲν τύποις ἐκδομένα, τὰ δὲ οὐ μὴ, ἐπὶ δὲ μόνῃ τῇ Λογικῇ προσθεῖς καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐξεδόθη, ὡς ἂν καὶ κατὰ τούτου τι ἔχοιμι· καὶ περὶ μὲν τούτου ἄλλοις μοι ἔχειν δοκεῖ τὰ εἰρημένα. Πρὸς δὲ τὸν, ὄνπερ μόνος ὑποστῆναι εἴλου ἀγῶνα, καὶ δὴ καὶ ὑποδύσασθαι, πρὸς τούτον ἤδη ἀπολογησάμενος ἦκω, ἐνθεν ἐλών· καὶ συγγνώμη μοι, εἰ καὶ τολμηρότερον τι λέγω· ἀπάντων γὰρ τουτωῖν αἴτιος εἶ, ὃ εἰς τοιοῦτον ἀγῶνά με προκαλούμενος. Ἄρξομαι δὲ ἀφ' ὧν, καὶ αὐτὸς τὴν ἀρχὴν ἐποιήσω τῆς ἀπολογίας ταύτης· διελὼν τὸντι τὸ μέρος εἰς τρία κεφάλαια, ἀπὸ τῶν ἐμοὶ εἰρημένων τὴν ἀφορμὴν λαβῶν, εἰς τὸ μὴ δεῖν τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν τῇ χυδαίῃ ζυγογράφῃσθαι φωνῇ, εἰς τὸ, δι' ἀμάθειαν τὰ τούτω ἐπιχειροῦσι τινες· καὶ εἰς ἃ ὕβρεις καὶ σκώμματα σοὶ ἔδοξαν· καθ' ἕναστος κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἀπάντησιν ἐποιήσω· εἶτα δ' οἷον Ὀλυμπιονίκης τις τρόπαιον στήσας, καὶ τὸ βραβεῖον τῆς νίκης λαβῶν, ἐπὶ τὸ ὑποτίθεσθαι τε καὶ κατέχεσθαι ἐτράπου, εἰς γῆρας τὴν τιμὴν ταύτην τιθέμενος· πρὸς τούτων δὲ ἕναστος καγῶ, ὅσον οἶόν τε, συντόμως ἅμα καὶ σαφῶς ἀπολογήσασθαι πειράσομαι· πρῶτον μὲν καθ' ἕναστος τῶν κεφαλαίων, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τὰ λοιπά.

» Πρὸς μὲν οὖν τὸ πρῶτον τῶν κεφαλαίων ὑπεραπολογούμενόν σε ἔρω πάλιν τοὺς τὴν Εὐρώπῃ οἰκοῦντας εἶον Διάντας τοῦ λόγου προτεινόμενον, καὶ ὡς πολλοὶ τῆς Ἑλλάδος τρόφιμοι, ἐπὶ παιδείᾳ μέγα κλέος ἀράμενοι τὴν αὐτὴν σοὶ περὶ τούτου γνώμην ἐσχέκασιν, ἐπειδὴ πολλὰ τῇ χυδαίῃ συνέγραψαν φωνῇ· ἔγωγε μὲν τοὺς μὲν τὴν Εὐρώπῃ οἰκοῦντας μίαν ἢ δύο ἑκατονταστηρίδας ἀμφισβῆτειν περὶ χρήματος οὕτως ἀναγκαίου τῆς γλώσσης, ὁμολογῶ μὲν, οὐ μέντοι γ' ἵνα τῇ ἰδίᾳ ἕναστος φωνῇ γραμματικὴν περὶ λατινικοῦ ἰδιώματος συγγράψωσιν, ἀλλ' ἔτι, οἶμαι, γινῶσιν πότιρον περὶ πάσαν ὑπόθεσιν τῇ λατινίδι χρῆσθαι

φωνῆ, ἢ τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν ἕκαστον ἔθνος δεῖ· πολλὰς γὰρ περὶ λατινικοῦ ἰδιώματος γραμματικὰς ὀρώμεν λατινιστὶ ἔτι καὶ νῦν ὀσπηθεῖσαι ξυγγραφομένας· ὅπερ σαφῆς ἀπόδειξις τοῦ μὴ διὰ τοῦτο τὴν ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀμφισβήτησιν γίνεσθαι· οὐδὲν ἄρα τοῦτό γε πρὸς ἐμὴ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν μὴ δεῖν τῇ χυδαίᾳ γράφεσθαι φωνῆ λέγοντα· εἰ δ' ἐκεῖνο φαίης, ὥς τοὺς τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντας μὴ μείσθαι λέγων, εἴργειν περῶμαι τὴν βάρβαρον κανονίσει φωνῆν· οὐδ' οὕτω μεμπτός ἐγώ· ἐκείνοι μὲν γὰρ τὰς ἰδίας αὐτῶν γλώσσας πολλὴ τῆς λατινίδος καὶ ἀλλήλων δὴ ἐκάστην ὀρώντες διαφερούσας, τοῦτο ποιῆσαι εἶλοντο· ἡμῖν δὲ, τοσοῦτον ἔγγιστα τῆς Ἑλληνίδος οὐσης, ἦν προῖεμεθα φωνῆν, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον ἐκείνη προσεγγιζούσας, ὅσον ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὕτη ἀγεται, ὥστε αὐτὴν τὴν Ἑλληνίδα γενέσθαι (εἰς γὰρ τοὺς τύπους τῆς Ἑλλάδος ἀναχθεῖσα αὕτη πάντως ἢ Ἑλληνίς ἔσται πλὴν εὐαριθμῶν τινῶν λέξεων)· πῶς οὐκ εἰς Ἄρσιον Πάγον εὐηθείας· οἱ φρενῶν εὐήκοντες ἐγκαλέσουσιν μὴ τῇ κρεῖττονι χρῆσθαι βουλομένοις φωνῆ; ἐάν τε γὰρ τὴν χυδαίαν ταύτην κανονίσαι πειραθῶμεν, ἐάν τε καὶ τῇ Ἑλλάδι χρῆσώμεθα, ὃ χύδην λαὸς αὐτὰ τοῦτο ἔσται· οὐ γὰρ εἴ τι θεωρίας ἔσται, ἢ ἀκροάσεως δεῖται ἐνοεῖν ἔξει, οὐδ' εἴ τι καὶ γένοιτο· τῶν δ' ἄλλως ἐχόντων, ἂν μὴ τι περινενοημένον ἦ, καὶ γριφῶδες τὰ πλείστα, καθάπερ καὶ τῇ χυδαίᾳ φωνῆ ἐνοοῦσιν οἱ πλείστοι, πλὴν εἴ τινες πάντῃ εὐηθείς εἰσι, καὶ μηδὲ τὰ χυδαῖστί συγγεγραμμένα συνιέναι δυνάμενοι. Οὐ τοῦτο λέγω, φαίης ἂν, ἀλλ' ἵνα τὸ μακρὸν ἐπιτάμωμεν τοῦ χρόνου, καὶ χρόνου γὰρ μακροῦ καὶ πόνου πολλοῦ δεῖ ἐφ' ᾧ τὴν Ἑλλάδα ἐμαθεῖν φωνῆν· ἵνα καὶ φιλοσοφησώμεν τι δι' αὐτῆς, καὶ μὴ μόνοι φιλοσοφίας ἄμοιροι ὦμεν· χρήματος ὄντως θειοτάτου, καὶ μαθήματος ἀνθρώπων μάλιστα πρέποντος, δι' οὐ καὶ τῶν ἄλλων διαφερομένων ζώων· τὸ γὰρ πάντα τὸν χρόνον κατατρίβειν εἰς μιᾶς γλώσσης, καὶ ταῦτα τεθνηκυίας, μάθησιν ματαιοπονία ἀντικρυς, μηδεμίαν ἠησιν φέρον· πλὴν γὰρ τινῶν λέξεων οὐδὲν ἄλλο μαθήνομεν, εὐδὲ τῶν ἀγοραίων διαφερόμεν. Ταῦτα μὲν ἀληθῆ εἰσι καὶ οὐδεὶς ἑ ἀντερῶν ἔσται· ἀλλ' οὐ φημι ἔγωγε οὕτω τὸν βίον ἅπαντα κατατρίβειν εἰς μιᾶς γλώσσης ἀνόνητον κτῆσιν, ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτὴν διδαχθῆναι, ὅσον ὑπόχρη τὰ τε πλείστα αὐτῆς ἐνοεῖν ἀναγινώσκοντες, καὶ τὴν ἡμετέραν ταύτην τὴν χυδαίαν φημι εὐ γινώσκειν· εἶτα ἐπὶ τῆς τῆς φιλοσοφίας διδασκαλίαν μεταβῆναι· τῆς τε γὰρ Ἑλλάδος οὐκ ἄμοιροι ἐσόμεθα τὸν τρέφ.

πον τούτου, τῆς πατρῖου καὶ μητρικῆς φωνῆς, καὶ τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου ἐπιτηθήσεται· καὶ ἐν βραχεὶ φιλοσοφήσομεν γλώσση τῇ ὄντι φιλοσοφικῇ· μετὰ δὲ τὸ διδαχθῆναι τὰ τῆς φιλοσοφίας ὄργια, ᾧ τινι βουλομένῳ ἐστὶν ἀκριβοῦν πειράσθω τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ἐνόν· οὐδὲν γὰρ, εὐ οἶδ' ὅτ', αὐτοῖς τούτου μεταμελήσει· τὸ δὲ τοιοῦτο καὶ διὰ τῆς δε τῆς γραμματικῆς τῆς δι' Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος συγγεγραμμένης, δυσχερείας ἄνευ, εὐ μάλα περανθήσεται· οὔτε γὰρ πολλῶν λέξεων εὐμορεῖ τοιοῦτων, ἃς δυσχερῶς ἐννοεῖν τις ἔξει, οὔτ' αὖ περιόδων, κομματικῆ τε οὔτα, καὶ ἀπερίπλοκος· κατὰ γὰρ κανόνα ἕκαστον μεμέρισται· ᾧ καὶ αἱ ἐξαιρέσεις ἐν ὑποσημειώσεως εἶδει χωρὶς τετάχεται· λέγω δὲ περὶ τῆς κατ' ἐμὲ γραμματικῆς· ἐν μὲν γὰρ τῇ τεχνολογικῇ ὀλίγαί τινες λέξεις εἰσὶν, αἱ τῶν μαθητιῶντων τὴν γνώσιν διαφεύγειν δόξουσι, καὶ τοιαῦται, αἷς καὶ χυδαῖσσι τῆς γραμματικῆς ξυγγραφείσης χρῆσασθαι ἀνάγκη· ἐν δὲ τῇ συντακτικῇ, ἴσως μὲν καὶ πλείους, εὐληπτοὶ δὲ τῷ τούτῳ τὸ μέρος διδαχθησομένη· ἐν ταῦθα γὰρ προδεηκότα ἐν λόγοις ὑποτιθέμεθα τὸν μαθητιῶντα, καὶ ἑλληνικῶν λέξεων ἀ-οχρώντως ἐν γνώσει ὄντα· καὶ οὐδεμίαν ἄρα κἄν τούτῳ δυσχέρεια ἐπισυμβαίνει, εἰ τις πονεῖν ἐθέλοι. Ἄρα ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐννοεῖν ἔχει τις, καὶ τῇ χυδαίᾳ ταύτῃ οὐ χρῆσθαι· καὶ φιλοσοφῆση γλώσση τῇ ὄντως φιλοσοφικῇ· δεινὸν γὰρ ἔγωγε ἠγοῦμαι, καὶ λίαν ἀφόρητον τοὺς μὲν τὴν Εὐρώπῃ οἰκοῦντας πολὺν λόγον ποιεῖσθαι τῆς Ἑλλάδος ἀλλοτρίας οὔσης, ὥστε καὶ προεῖσθαι ταύτην ἐπιχειρεῖν, ἡμᾶς δὲ ἀμελοῦντας ταύτης, πατρῖου οὔσης, μὴ ὅπως μὴ αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ καὶ λόγους φέρειν ἐναντίους, καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς καθαιρέσεως αὐτῆς. ἤκουσα δ' ἔγωγε λεγόντων, ὡς οἱ ἐν Ἄλῃ τῆς Σαξωνίας μέγα κλέος ἐπὶ σοφίᾳ ἀράμενοι, πολὺν χρόνον λόγου κατέχοντες ἤτις πότε ἂν εἴη, ἢ χρώμενοι φωνῇ, ἐρμηνεύσαι τὰ τῆς φιλοσοφίας ἀξίως τοῦ ὀνόματος ἔξομεν, μηδεμίαν εἶναι φῶναι ἑτέραν ἢ τὴν Ἑλλάδα τὴν ὄντως οικειοτάτως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἔχουσαν· ἀληθῆ λέγοντες· ὀρώμεν γὰρ ἅπαντας τοσοῦτον ἠδομένους τῷ ἐπὶ τὰ φιλοσοφούμενα ὀνόμασι χρῆσθαι ἑλληνικοῖς· ὥστε καὶ ἦν ποτε ἐν ἀνάγκῃ γένωνται νέοις ὀνόμασι χρῆσθαι, ἐκ ταύτης συντιθέντες ἢ παράγοντες τὴν χρεῖαν πληροῦν· μαρτυρεῖ δὲ μοι τῷ λόγῳ τὸ ὄξυγόνον καὶ ὑδρογόνον, καὶ ἄλλα χυδαῖα καὶ προχθίζᾶ ὀνόματα τῇ φιλοσοφίᾳ προστεθειμένα. Ἄλλ' εἶγε, ἵνα καὶ ὁ χυδῆν λαὸς ἔχη τι ἐννοεῖν, εἴποις, γραφέσθωσαν, ἀγαθὴ τύχη, ὅπως

καὶ γίνεται, τῇ χυδαίῳ φωνῇ, ὅσα πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ ἀφορᾷ, ἥτις ποτ' ἂν εἴη αὕτη· οὐδεὶς γὰρ οὐδὲ πώποτε ἐμέμψατό τινα τῶν μέχρι τοῦδε ταύτῃ συγγεγραφότων. Ἄλλὰ διὰ τί οὖν οὐ κανονίζομεν ταύτην, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐστὶν ὁ ταύτῃ συγγράφειν κωλύων; ἢ ὅτι ἵνα μὴ καὶ ταύτης θανούσης, ἄλλην κανονίσαι ἐν ἀνάγκῃ γενώμεθα· καὶ ἀποβῆ τὸ πρᾶγμα ἐπ' ἀπειρον· ὅσον γὰρ ἡμεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐχόμεθα, τοσοῦτο καὶ ταύτης οὐδεμία ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκπτώσις γίνεται, ἀλλ' ἐπὶ τὸ κρεῖττον μᾶλλον ἀνάκλησις. Τίς γὰρ ἔσται ὁ μεμψόμενος ἡμῖν, δι' ὅτι εἰς τοὺς τῆς Ἑλλάδος τύπους ἀνάγοντες τὰς τῆς χυδαίας ταύτης φωνὰς χρώμεθα αὐτῇ; οὐδεὶς οἶμαι φρενῶν εὖ ἔκων μᾶλλον δὲ καὶ ἐπαινέσει, ὡς ἐπὶ τὸ κρεῖττον, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τὸ χεῖρον ταύτην ἀγαγεῖν φιλοτιμουμένους. Καὶ οὕτω μὲν πρὸς τοῦτα. Πρὸς δὲ ἐκεῖνο, ὅτι τοσοῦτοι ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος τρόφιμοι καὶ ἐπὶ παιδείᾳ θαυμαζόμενοι χυδαῖσι συνέγραψαν τί ἂν εἴποιμι; ἢ ὅτι συνέγραψαν χυδαῖσι, οὐ συνιστᾶσι δὲ ταύτην· οὐδὲ διὰ ταύτης τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν συγγράφειν ἐστὶν ὅπου αὐτοῖς εἴρηται· οἶμαι δὲ οὐδ' ἔννοιά τις τοιαύτη αὐτῆς ἐγένετο πώποτε. Ὁ δὲ τοι Εὐγένιος ἐκεῖνος, ὁ εἰς χορὸν ἐκείνων ἀριθμηθεὶς, φαίνεται καὶ αὐτὸς ταύτην τὴν γνώμην ἀποδοκιμάζων, ἐκσυρικτεόν, λέγων, τὰ χυδαῖσι συγγεγραμμένα βιβλιδάρια· ἄρα οὐδὲ τοῦτό μου καθάπτεσθαι δοκεῖ τὴν Ἑλλάδα συνιστῶντος φωνήν. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ πρὸς τὸ πρῶτον ἱκανὰ εἰς ἀπολογίαν ἔμοιγε δοκεῖ..... »

(Κομμητᾶς τῷ φιλέλληνι Θεορίῳ, 1812).

« Ἡ μὲν δὴ Ἑλλάς, σοφώτατε ἄνερ, μεγίστας ὁμολογεῖ χάριτας εὐ μόνον σοὶ τῷ οὕτως εὐπροαιρέτως εὐχομένῳ τὰ βέλτιστα, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἄλλος ὑπὲρ αὐτῆς λέγει τι καὶ φρονεῖ καὶ τοὺς τοιούτους τῶν ἀνθρώπων, ὡς εὐεργέτας κηρύττει, ἀνάγραπτον τὴν μνήμην διαφυλάττουσα, μηδὲν μνησικακοῦσα εἴ τις, διὰ τρόπον μοχθηρίαν τι κατὰ τῶν αὐτῆς τέκνων ἀπεφθέγγετο, γινώσκουσα τῶν ἀληθῶν Γερμανῶν τὸ εὐδιάθετον περὶ δὲ τὸν Ἑλληνα λόγον τοιαύτην γνώμην ἔχουσα. Προκατορικὸν κτήμα νομίζοντες τοῦτον, καὶ ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς σήμερον κατὰ διαδοχὴν παρὰ πατέρων διδασκόμενοι, ἐναδρυνόμεθα ἐπὶ τῷ χρήματι, καὶ γράφειν καυχώμεθα οὐκ ἀκαταφρονήτως πρὸς μίμησιν τῶν προγόνων, καὶ τοὺς ἐπιγινομένους εἰς τοῦτο προτρέπομεν, ἔχεσθαι ἀπρὶξ παρακλυούοντες ἀγαθοῦ κτῆ-

ματος, ὁ ζηλωτὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι ποιεῖ ἡμᾶς, καὶ μὴ ἀποδειλιῶν πρὸς μικροὺς πόνους, μηδὲ προσέχειν εἰ τις ἀφιλόσοφος τῷ τῆς φιλοσοφίας ὀνόματι δι' ἰδίαν ἀμαθίαν ἢ κενοδοξίαν ἐκπλήξαι πειράται τοὺς ἀπειροτέρους, καὶ ἀποτρέψαι τοῦ ἐνδόξου τουτουὶ χρήματος, ἀλλὰ φεύγειν τοὺς τοιοῦτους ὡς τοῦ πρώτου τῶν ἀγαθῶν ἀποστερηθῆαι ἡμᾶς ἐπιζητοῦντας ('). Τοιαύτην οὖν γνώμην ἔχοντες ἀνωθεν διεφυλάξαμεν μέχρι τῆς σήμερον τὸ θεσπέσιον τουτὶ χρῆμα, οὔτε παυσάμενοι, οὔτε παυσόμενοι σὺν Θεῷ καὶ διδασκόμενοι καὶ γράφοντες τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον ὡς ἰδίαν φωνήν· καὶ διὰ ταῦτα δὴ καὶ περὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἐκφωνήσεως δίκαιοι ἐσμεν προτιμᾶσθαι τῶν τὴν ἀρχαίαν ὀνομένων εὐρεῖν προφορὰν, πλάσματι ἐπινοίας· ὥσπερ γὰρ εἰ τις ἐν Ἀσίᾳ τυχὸν ἢ Διθύη οἰκῶν περὶ τῆς Γερμανίδος φωνῆς λέγοι καὶ διδάσκει, οὐχ ὡς ὑμεῖς νῦν προίεσθε, ἀλλ' ὡς ἂν πρὸ τεσσαράκοντα μυριάδων ἔτων προίεσθαι φαντασθεῖη ταύτην τοὺς τότε Γερμανοὺς, ὑμῶν τῶν ζώντων καὶ παρὰ πατέρων παραλαβόντων μηδένα λόγον ποιούμενος· οὕτω καὶ τῇ Εὐρώπῃ τινὲς ποιῶσι· τὸ ἔθνος, ὁ οὐδέποτε ἐπαύσατο ἀλληλοδιαδόχως παρὰ πατέρων τὴν οἰκίαν φωνὴν διδασκόμενον, καὶ ἀναγινώσκον, καὶ γράφον, καὶ προίεμενον, καὶ μηδ' εἰπὸν ποτε ὅτι ἔχει ἄλλην φωνὴν ἢ τὴν Ἑλληνίδα, ἀπολιπόντες, ἐπὶ τοὺς πρὸ Ὀμήρου ἀνατρέχουσιν αἰῶνας, καὶ πλάττουσιν ἐκφώνησιν τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς τραχύστομον, καὶ οἷαν Ἑλληνικὸν οἶκ ἀνέχεται οὐς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ γησίαι τέκνα τῆς Ἑλλάδος τοιαῦτα περὶ τοῦ χρήματος τουτου φρονοῦσι, διὰ τοῦτο καὶ σὺ πολλὴν σπουδὴν πρὸς τὸν Ἑλληνα λόγον ποιούμενος, καὶ φιλοτιμούμενος οὕτως ἐπὶ τῷ χρήματι, τότε τοῦ ποθομένου κατ' εὐχὴν τεύξῃ, εἰ ἀνδράσιν Ἑλλησι τοῖς τοιαῦτα φρονοῦσι, καὶ μὴ κατὰ πρόληψίν τινα ἐκ τοῦ σφαλεροῦ τῆς ἀσθεῖς πολλὰκις ἐγγιγνομένην τοῖς οἷσι ταττομένοις, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀληθείας καὶ πείρας τῶν λόγων διαφημιζομένοις, καὶ εὖ μὲν τὴν προπατορικὴν ἐξηκριβωκόσιν αὐτῶν φωνήν, εὖ δὲ καὶ καθ' Ἑλληνας γράφειν ἐξ ἰδίων συγγραμμάτων ὁμολογουμένοις δύνασθαι, εἰς φιλίαν συναρμόσειας σεαυτὸν προθυμηθείης, καὶ αὐτοῖς ἀντεπιστέλλειν συνεχῶς. Τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον σὺ τε ἀνεπαισθήτως τὸν Ἑλληνα ἔση ἐξηκριβωκῶς λόγον καθ' Ἑλληνας, παρὰ γησίων Ἑλλήνων μαθὼν, καὶ τὰ κρεῖττω περὶ φωνῆς Ἑλλάδος γνωσκόντων, ἀφιλοπροσώπως τὸ ἀλλ-

(') Ἐννοεῖ τὸν Κοραῆν.

θες λεγόντων' και ὄφει ἀκριβῶς ὡς τότε ἡμέτερον Ἑλληνικὸν και ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις χρόνοις, ὅμως εὐπορεῖ ἀνδρῶν οὐκ εὐκαταφρονήτως τῷ προπατορικῷ χρῆσθαι ἐπισταμένων χρήματι καθ' Ἑλληνας. Καὶ ἐμοὶ μὲν συγγνώμη εἰ μετ' εἰλικρινείας συνήθους τοῖς γησιαῖς Ἑλλησι ταυτά σοι εἰπεῖν ἐτόλμησα' σὺ δὲ μοι τὴν πρώτην ταύτην ἐντευξίν, εἰ και μετὰ παρρησίας Ἑλληνικῆς γίγνεται, κατὰ φιλόσοφον ἄνδρα δεξάμενος Ἐρῶσο. »

Μετὰ τὸν Κομμνητῶν δεινότερος πρόεστη τῆς Ἑλληνίδος γλώσσης θιασώτης και συνήγορος Νεόφυτος ὁ Δούκας.

Οὗτος ἐκδούς ἐν ἔτει 1804 τὴν *Γραμματικὴν Τερψιθέαν*, συντεταγμένην ἐν ἀρχαίῳ ἰδιώματι, και παραφράσας τὸν Θουκυδίδην (1805—1806), ἐκήρυττεν, ὅτι γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ συνειθισμένη ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχείου, ἥτις καλλιπεργουμένη ἠδύνατο ἴν' ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν ἀρχαίαν περὶ πῆν (!). Ἀλλὰ τὸν καλὸν τοῦτον διδάσκαλον μετὰ δριμύτητος ἤλεγξεν εἰς τῶν ἐνθερμοτέρων τοῦ Κοραῆ ὁπαδῶν, ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου, ὡς παράλογα ἀξιούντα και ἀδύνατα ὀνειρευόμενον. Ὁ Δούκας ἀπαντῶν ἀπεκάλισε τὴν γλῶσσαν τῶν Κοραϊστῶν *γλῶσσαν τρακαμιστῶν*.

Ἐκ τούτου δὲ δεινὴ συνήθηθη ἔρις, και λίβελλοὶ ἀπρεπεῖς ἐκατέρωθεν ἐδοκμοσιεύθησαν.

(!) « Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐφρόντισε και φροντίζει πανταχόθεν νὰ ἀποκαταστήσῃ, ὅσον δυνατόν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐκείνην, τὴν ὅποιαν ἐκ τῶν περιστάσεων ἀπωλείσαμεν, φροντίζει δὲ τοῦτο, ἔξωθεν μὲν, μετὰ τὴν πατρικὴν πρόνοιαν τῶν σχολείων· ἔσωθεν δὲ, μετὰ τὸ παράδειγμα τῶν Συνοδικῶς ἐκδομένων γραμμάτων, τὰ ὅποια ὀδηγοῦσι τὰ γνήσια τέκνα τῆς πρὸς τῆς γλώσσης τὴν τελειότητα· και κατ' ὄλιγον τῷ ὄντι φιλοσόφως χωροῦσα προβαίνει ἐπὶ τὰ κρείττω, και τὸ γένος ἀκολουθεῖ ἀπλανῶς μετὰ τελείαν πεποιθησιν, ὅτι ταῦτα τοῦ σκοποῦ, ἐν ὅσῳ ἡ κοινὴ ἡμῶν οὕτη μήτηρ και τροφὸς ἔχει τὴν αὐτὴν πρόνοιαν περὶ ἡμῶν νὰ ἀποκαθιστῇ ὁμοίως, ὡς και μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸ ἐπ' ἀγγελμα τοῦ γραμματικῶς ἄξιον ἄνδρα τοῦ ἐλληνηκοῦ ἰδιώματος και ὀνόματος, και τῷ ὄντι φιλόσοφον· ὅπερ και ἔσται, οὐδ' ἄλλως γενήσεται, ἐὰν και ἡ ἄνωθεν πρόνοια κήδηται. Διαιρέσωμεν ἐξ ὑποθέσεως τὴν τῆς γλώσσης μεταβολὴν εἰς τέσσαρας βαθμοὺς πρὸς τὸ χεῖρον, εἰς τὸν χυροῦν, εἰς τὸν ἀργυροῦν, εἰς τὸν χαλκοῦν, και τέλος εἰς τὸν ὀλίθριον οἰθηροῦν μετὰ ταῦτα· και ἐνταῦθεν ἴδωμεν αὐτὴς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω ἀναδρομὴν· ἐνταῦθα βλέπομεν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐσχάτου ἀνέβη ἐνα βαθμὸν ἀνωτέρω εἰς τὸ ὕψος τὸ παρά σοι μακαρωνικὸν μὲν λεγόμενον, κατὰ δὲ τοῖς φρονίμοις ἀνακλητικὸν τοῦ δοξαίου και μημητικὸν πιστευόμενον· και τοῦτο ὀφείλεται πᾶν εἰς τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἐνδόξων, και εἰς τὴν μημητικὴν πρόνοιαν τῆς μητρὸς ἐκκλησίας. « Νεοφύτου Δούκα, Ἀπάντησις Β' πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου. Ἐν Βιέννῃ 1806. σελ. 50—51.

Δεινῶς καὶ ὑπὸ τῶν Κοραϊστῶν καὶ ὑπὸ τῶν Κοδρικιστῶν προσελθεις ὁ Δούκας εὐτόλμως ἀντεπεξῆλθεν, ἔχων ἐπ' ὀλίγον συμπολεμιστὴν καὶ τὸν Κομμυτᾶν, καὶ διὰ φυλλαδίων, σατυρῶν, προλεγόμενων καὶ ἐπιλεγόμενων ἀμφοτέρως τὰς αἱρέσεις προσέβαλε. Ἐν ἔτει 1812 τὸ τρίτον ἐνδοῦς τὴν Γραμματικὴν Τερψιθέαν προέταξε μακρὰ προλεγόμενα, εἰς ὧν ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς, ἀναπτύσσοντα τὰς περὶ γλώσσης δοξασίας αὐτοῦ.

« Διαιροῦμεν λοιπὸν τὴν γλῶσσαν τῶν νῦν γραφόντων, ὅσον ἀπὸ τῆς γνώμης αὐτῶν, εἰς Μακαρονικὴν, καὶ Τρακαριστικὴν, καὶ Χυδαίαν· καὶ χυδαίαν μὲν λέγομεν τὴν κατὰ τοὺς χυδαίους καὶ γραφομένην καὶ ὀμιλουμένην· περὶ ἧς ἐν τῷ παρόντι οὐδεὶς λόγος ἔσται· ἐπειδὴ ἐκ τῶν προΐσταμένων τῆς γνώμης αὐτῆς, οἱ πλείους σχεδὸν μεταμεληθέντες ἤδη, ἀπέστησαν παντελῶς, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδεὶς προσθεύσει τὴν γνώμην αὐτὴν, εἰμὴ τινὴ ἢ μελαγχολία εἰς βάθος ἐντέτηκε. Μακαρονικὴν δὲ ὠνόμασαν τὴν μὴ περιορισμένην εἰς τὴν παρούσαν λιτότητα, ἀλλὰ τὴν ἀντίζηλον οὖσαν τῆς δόξης τῆς μητρικῆς, καὶ ἐπεκτεινομένην αἰεὶ καὶ ἀπολαμβάνουσαν τι ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς παρουσίας ἐκείνης, καὶ οἰκειοποιουμένην τεθαῤῥηκτόως καὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ πᾶν κάλλος λόγου ἐκ μητρικοῦ δικαιώματος· καὶ οὕτως εὐδοκμοῦσαν θαυμασίως καὶ διὰ τὴν τῆς φύσεως δεξιότητα καὶ διὰ τῶν πραγμάτων τὴν δύναμιν· τεκμήριον δὲ τοῦ λόγου, ὅτι πάντες οἱ μεταφράζοντες καὶ συγγράφοντές τι εἰς ὑψηλοτέρας ἐννοίας, μακαρονίζουσιν· ὃ ἐστὶν ἀνατρέχουσι κατατείνοντες πρὸς τῆς ἀρχαίας εὐγλωττίας τὰ κάλλη· καὶ τοιαύτη μὲν ἡ μακαρονικὴ. Τρακαριστικὴν δὲ ὠνόμασamen ταύτην αὐτὴν, ἀλλὰ πως ἀκροβατοῦσαν καὶ τρακαρίζουσαν, καὶ ἀντιδιαπλέκουσαν σοφιστικῶς πανταχοῦ ἐν τῷ λόγῳ· καὶ τοῦ μὲν φυσικοῦ κάλλους ἀπεχομένην, ἀντὶ δὲ τούτου φύκος, καὶ τοῦτο κίβδηλον ἐλομένην καὶ βορβορῶδες· ἐκ μέρους δὲ αἰθίς ὑποστελλομένη καὶ ἀπαῤῥητίαστον, οἷον αἰσχυνομένην μὴ φανῆ πῆ μητρικῶ ἱματίῳ κεκοσμημένη· εἰδὲ που ἀναγκασθῆ, εὐθὺς ἀναποδίξει καὶ μεταχρωματίζει αὐτὸ εἰς σχῆμά τι ἀπειρόκαλον καὶ ἀλλόκοτον, οὔτε αὐτῇ σύνθηες ὄν, οὔτε τῇ μητρὶ διαπρέπον· ὥστε ἐπειδὴ μακαρονισμὸς μὲν ἐστὶν ἡ κατ' ὀλίγον πρόοδος τῆς γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς τελειότητα· τρακαρισμὸς δὲ ἀποπλάνησις ἀπὸ ταύτης, καὶ τῆς νῦν συνηθείας ἤχου ἀλλόκοτος, περὶ τούτων ἡμῖν ὁ λόγος· ἐξῆς· καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῆς μακαρονικῆς.

• Πρῶτος λοιπὸν λόγος καὶ ἀπολογία εὐπρόσωπος τῶν κωλυόντων τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον πρόοδον τῆς γλώσσης κατὰ τὴν λέξιν καὶ φράσιν καὶ ἰδιώμα ἐστὶν ἡ τῶν χυδαίων ὠφέλεια· καλὸς ὁ λόγος καὶ δικαίος, ἐὰν ἔχῃ σύμφωνα καὶ τὰ πράγματα· ἐὰν ὅμως ἐξελέγχηται ψευδῆς ὑπὸ τῶν πραγμάτων, καὶ ὑφ' ὧν οὗτοι αὐτοὶ οἱ τῆς αἰρέσεως προϋστάμενοι γράφουσιν, οὐδὲν ἕτερον δύναμαι εἰπεῖν, ἢ θάτερον τῶν δύο ἐκείνων· ἢ ὅτι εἰσὶν ἀνόητοι, ἢ ὅτι πραγματεύονται τοῦ λαοῦ τὴν εὐήθειαν· καὶ ἵνα ἢ φανερώτερον τὸ λεγόμενον, σκοπῶμεν ὡδί· εἰ μὲν περὶ τῶν πάντων χυδαίων ἐστὶν ὁ λόγος αὐτοῖς τῆς φιλανθρωπίας, οὐκ ἔχει λόγον ἢ πρόφασιν· καθότι οἱ παντελῶς ἀπαιδευτοὶ καὶ ἀγραμμάτετοι ἔχουσι μὲν χρεῖαν τεσσάρων, ἢ πέντε βιβλίων τὸ πλεῖστον συνθετιμῆνων, ὅσον οἶόν τε, ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτῶν· ἀλλὰ τοιαῦτα βιβλία οὔτε ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε νομίζω, οὔτε ἐκδοθέντα δέχονται τῆς γλώσσης τὴν κρίσιν· καὶ διὰ τοῦτο ἡ περὶ ταῦτα ἀπολογία σοφιστικὴ καὶ ψυχρά. Ἐπειτα, ἐὰν συγκαταβῶμεν κατὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ χυδαίου λαοῦ, ἀνάγκη ἔσται μῆτε τῶν ἰδεῶν τῶν ὀλίγων ἐκείνων νὰ ἐξέλθωμεν περαιτέρω (καθότι ἡ ἀκαταληψία τῆς γλώσσης προέρχεται ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων μᾶλλον, ἢ τῶν ὀνομάτων ἐννοίας) καὶ τὴν γλώσσαν νὰ ἀποβαρβαρώσωμεν εἰς τὸ ἔσχατον· καθότι καὶ αἱ ἰδέαι ἐκείνων εἰσὶν ἀνάλογοι πρὸς τὰ προσπίπτοντα ἀπὸ ταυτομάτου αἰσθήματα, καὶ ἡ γλώσσα ἐκτεταμένη οὐχὶ περαιτέρω τῶν ἰδεῶν· εἰς τοιοῦτον λοιπὸν περιορισμὸν ἰδεῶν, καὶ εἰς τοιαύτην ἀκαλλιέργητον λαλιάν, τί ἄλλο δυνάμεθα νὰ συρράψωμεν, πλὴν τῶν οἰκειακῶν τούτων, ἐν οἷς αὐτοὶ διατρέβουσι, καὶ περὶ ἃ καταγίνονται; ὁ δὲ λόγος ὅμως τανῦν ἀπαιτεῖ τὴν κρίσιν τῆς γλώσσης εἰς βιβλία ὑψηλοτέρας ἐννοίας, ἔνθα εὐγλωττία καὶ ὕψος λόγου θαυμάζεται· ὥστε ματαία ἡ πρόφασιν αὕτη περὶ τῶν χυδαίων, εἰς τῶν ὁποίων τὰς χεῖρας βίβλος σπουδαία οὐδέποτε εὐρεθήσεται.

• Νῦν δὲ ἔλθωμεν εἰς τὴν τάξιν καὶ τῶν ἐξ ἡμισείας πεπαιδευμένων· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἡ συγκατάβασις ἀνωφελὴς καὶ ψυχρά· καθότι ἂν οὗτοι θέλωσι νὰ ἀναγνώσωσι βίβλους ἀνωτέρας τῶν κατ' αὐτοὺς ἰδεῶν, ἀποτυχάνουσι τοῦ σκοποῦ οὐ μόνον διὰ τὴν λέξιν, ἀλλὰ διὰ τὰ πράγματα μάλιστα· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκάτερον ἐκατέρου αὐτοῖς ἐμπόδιον εἰς τὴν πρόοδον γίνεται· ἐπειδὴ δὲν ἔμαθον καλὰ γραμματικά, ἐν οἷς μετὰ τῶν ὀνομάτων διδάσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὰ

πράγματα· νῦν δὲ οἱ ἀγνοοῦντες καὶ πράγματα καὶ ὄνματα, πῶς εὐδωθήσονται ἐν οἷς ἀγνοοῦσι; πῶς δὲ καὶ ὁ συγγραφεὺς συγκαταβήσεται πρὸς τοὺς ἀγνοοῦντας ἀμφοτέρω; καὶ μάλιστα ἔταν τὰ πράγματα ἀπαιτῶσι τὸ κύριον ὄνομα; πῶς δὲ καὶ παραστήσει τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἐὰν μὴ δανεισθῇ ἐλευθέρως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας; ἐπειδὴ ἡ δύναμις πολλάκις τῆς λέξεως κυριόλεκτουμένης καὶ τὸν λόγον αὐτὸν ποιεῖ ἰσχυρότερον, καὶ τὴν σαφήνειαν μετὰ τοῦ κομψοῦ περιποιεῖ εἰς τὸν λόγον...

« Δύναται μὲν καὶ χύτρα χωρικὴ ἀντὶ πολυτελοῦς κρατῆρος· νὰ ὑπηρετήτῃ λαμπροῦς ἐστιάτωρας· δύναται δὲ καὶ τὰ χυδαῖα σκευάσματα νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν χρεῖαν βασιλικῆς τραπέζης· καὶ χωρικὸν ἱμάτιον ἐξαρκεῖ εἰς σκέπην καὶ αὐτῶν τῶν εὐπαθεστάτων σεμάτων, καὶ οἰκία ἀπλῆ ἐκ μόνης ἀξίνης καὶ πρόνος· καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἱκανὰ ἔσται τῇ συνθειᾷ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα· ἀλλ' οὔτε τὴν χύτραν ἐστιάτωρ φιλόκαλος ἐκουσίως ἀνέχεται, οὔτε τῇ βασιλίδι διαπρέπει τὸ πενυχρὸν καὶ βακῶδες ἱμάτιον· οὔτε τῶν Ἀττικῶν προκυλαίων τὴν δόξαν φθάνουσι τὰ Λακωνικὰ αὐτοσχέδια τρακαρίσματα· διὸ τὸ περὶ τὰς τέχνας φιλότιμον ἐξῆρεν αὐτάς τοσοῦτον εἰς τὸ τελεώτερον, ὥστε τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν νομίζονται θαύματα· κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν λόγον καὶ ἡ τῶν λόγων ἐκλεπτουργία καὶ καλλιέργεια συνεισφέρει πολὺ ἐν τῷ βίῳ καὶ πρὸς τοῦ γένους τὴν δόξαν.

« Τί οὖν συνάγεται ἐκ τῶν εἰρημένων; ἢ ὅτι ὁ κάλαμος τῶν πεκαυδευμένων ὀφείλει νὰ εἶναι ἐλεύθερος εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ ἐντελεῖς τῆς ψυχῆς τὰ νοήματα, δανειζόμενος ὅπως ἀν κάλλιστα δυναθῇ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας, μέχρις οὔ νὰ πλουτισθῇ ἐκ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν βιβλίων ἢ γλώσσαι· ὅπερ γενόμενον ἐνώσει ἀκριβῶς τὴν θυγατέρα πρὸς τὴν δεδοξασμένην μητέρα· καὶ μοι χάρισαι τὸ ἀπαρέμφατον εἰς τοὺς λόγους μου, καὶ ἔξεις πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ πράγματος τὴν βεβαίωσιν· εἰ μὴ τις εἴποι μικρὰς τινὰς διαφορὰς, ἐκ φύσεως συμβαινούσας κατὰ καιροῦς εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Δεύτερος δὲ ἡ λέξις Μακαρονισμὸς νὰ ἐκλείψῃ παντάπασι· ἐπειδὴ κατὰ τὸν ὅρισμὸν αὐτοῦ τὸν παρὰ τοῦ κυρίου Κοραῆ ἐκδοθέντα, οὐδεὶς ποτε ἀμακαρόνηστος εἰρηθήσεται, οὐδ' οὗτος αὐτός· καθότι οὐδεὶς ἔσται τοσοῦτον μελαγχολικός, ὥστε ἐκ τοιαύτης λεξιφοβίας νὰ παραβλέψῃ τὸ ἴδιον φιλοτίμημα· ἐπειδὴ ὅσον ἡ γλῶσσα καλλιεργεῖται καὶ πλουτεῖ βιβλίων παντοδαπῶν, τοσοῦτον ἀνάγκη νὰ προσπορίζῃται τὰ ἐλλείποντα παρὰ τῆς ἀρχαίας· (ἐλλεί-

ποντα δὲ ἴσονται σχεδὸν πάντα, δια νῦν ἐλλείπεται ἀπ' ἐκείνης) ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, αὐτὴ παρ' ἐκείνης, ἀναλαμβάνουσα ἐν καιρῷ τὰ οἰκεία, ἐξ ὧν ποτὲ κατὰ δυστυχίαν ἐξέπεσε, μέχρις οὐ νὰ φθάσῃ ὅλον τὸν ἀριθμὸν, πρὸς ὃν κατεπίγει αὐτὴν τῶν πραγμάτων ἡ χρεῖα.

• Πῶς λοιπὸν χωρίσεις αὐτὴν τῆς ἀρχαίας ἐκ γραμματικῆς καὶ λεξικοῦ; γλώσσης δὲ διαφορὰ εἰς μὲν τὴν γραμματικὴν θεωρεῖται περὶ τε κλίσειν καὶ σύνταξιν· εἰς δὲ τὸ λεξικὸν περὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἰδιώματα· ὥστε ἡ ἀραιρετέον τὸ δόγμα τῆς διορθώσεως, ἵνα ἐκπέσῃ παντάπασι, καὶ ἐντεῦθεν εὐρωμεν κατ' ἀμφω διαφορὰν ἢ φυλαττομένων ἐκείνων, οὐχ ἔχομεν διαφορὰν μετ' οὐ πολὺ πρὸς ἀλλήλας· σκοπῶμεν δὲ τοῦτο ἐκ παραδείγματος· ἐὰν γράψωμεν ψῶμι, κρασί, φαγί, τραπέζι, ξύλο, τρώμεν, λέμεν, κάτσε, γράψε, εἶλα, καὶ τὰ λοιπὰ οὕτως ἀφιλοτίμως καὶ δυστυχῶς, δῆλον ὅτι εὐρήσμεν τινα διαφορὰν τῆς νεωτέρας γραμματικῆς· καὶ πάλιν ἂν γράψωμεν εἰς τὸ λεξικὸν μπακάλης, γάλαρος, ἄβια, γουρούρι, κατλίκι, ἀθιβολή, ἔχομεν κἀνταῦθα τὰ σημεῖα τῆς βαρβαρότητος· ἐὰν ὁμως τελειοποιῶμεν τὸν λόγον, γράφοντες οὕτως ἀλωθίτως· ψῶμιον, κρασίον, φαγιον, τραπέζια, τρώομεν, λέγομεν, κάθησον, γράψον, εἶθέ· ποῖαν διαφορὰν ἀποδώσει περὶ τὴν κλίσειν; ἐὰν δὲ πάλιν κατατάξωμεν ἐν τῷ λεξικῷ, ὀψοκάπηλος ἢ μυρωψός, ἀριοποδός, ὄνος, στείρα, χοίρος, ἐίψρον, ποῖαν διαφορὰν ἔχομεν τῆς γλώσσης περὶ τὴν λέξιν; οὐδεμίαν (¹)· εἰς δὲ τὴν σύνταξιν αὐθις εἰσαχθέντος τοῦ ἀπαρεμφάτου, καὶ μέλλοντος, καὶ τινων μορίων μεταλλαγόντων, ἐν τισιν ἔσται διαφορὰ; καὶ μή μοι λέγε τὰ ἰδιώματα, ἅπερ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων καὶ συγχρόνων ἔτι μετέπιπτον· καὶ νῦν εἰς πάντα τὰ ἔθνη τρόποι φράσεων μεταβάλλονται, καθὼς καὶ λέξεις πολλαὶ νεώτεραι γίνονται καὶ ἀρχαῖαι πάλιν ἐκβάλλονται, καὶ στάσις βεβαία οὐδεμίαν οὐδέποτε ἔσται.

(¹) Κἀταίος ἔρα ἡ ἀναλογία τῆς Ἰταλικῆς καὶ Γαλλικῆς πρὸς τὴν Λατινικὴν ἀναφερομένη συνεχῶς παρὰ τῶν τρακαριστῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν. Ἀπὸ χιλίας λέξεις τῆς νῦν συνηθείας κατὰ τὸ βόγμα τῆς διορθώσεως δὸς μοι μίαν μόνην· μίαν λέγω μόνην διάφορον τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ τὴν κατάληξιν ἢ καθ' ὅλην τὴν κλίσειν καὶ σιωπῶ· καὶ πάλιν ἀπὸ χιλίας λέξεις τῆς Ἰταλικῆς, ἢ Γαλλικῆς δὸς μοι μίαν μόνην· μίαν λέγω μόνην ὁμοιοκατάληκτον καὶ ὁμοόκλιτον πρὸς τὴν Λατινικὴν, καὶ πάλιν σιωπῶ· καὶ οὕτως ἀπὸ χιλίας φράσεις Λατινικὰς δὸς μοι μίαν μόνην, μίαν λέγω μόνην, συζωμένην ὅλην δι' ὅλης καὶ ἐν τῇ Ἰταλικῇ, ἢ Γαλλικῇ καὶ ἐγὼ σιωπῶ· ἀπὸ δὲ τῆς νῦν συνηθείας τῆς ἡμετέρας δώσω σοι ὄσας θέλεις· περισσότερας τῆς νῦν πρὸς τὴν τοῦ Δημοσθένους, ἢ τῆς τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὴν τοῦ Σόλωνος γλῶσσαν.

• Ἄλλ' ἡμεῖς, λέγουσιν, οὐ δυνάμεθα νὰ γράψωμεν ὡς ὁ Δημοσθένης· ὦ πόσον ἀνόητος ἢ ἀντίρρησις, καὶ μόνος τοῖς ἀναπολογήτοις ἐπιστροφή τοῦ Δημοσθένους ἢ δύναμις· ἐπειδὴ συνηθίζουσιν οἱ ἀπορούμενοι πρὸς τὰς ἀπολογίας νὰ καταφεύγουσιν εἰς τὰς τελείας ὑπεροβλάς καὶ τὰ δοκοῦντα ἀδύνατα· ἵνα ἐντεῦθεν συγκροήσῃ τὴν ἀπάτην, διὰ τὴν τῆς ὁμολογίας αἰσχύνῃ· καὶ τὸ μοχθηρὸν καὶ ἀλαζονικὸν τοῦτο ἔθος ἐπικρατεῖ μᾶλλον καὶ ἤττον ἀπάντων κατὰ δυσυχίαν. . . . Ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ γράψωμεν ὡς ὁ Δημοσθένης· καὶ καγὼ ὁμολογῶ τοῦτο, ἀλλὰ μήπως διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀπολέσω καὶ τὴν ἐλπίδα; μήπως ἐντρέπομαι νὰ εἶμαι καὶ κατώτερος τῆς τοῦ Δημοσθένους δυνάμεως; καὶ μὴν οὐδὲ τοῦ Ἀπελλοῦ, ἢ Φειδίου, ἢ Πραξιτέλους τὰ ἔργα δυνάμεθα ἴσως νὰ μιμηθῶμεν, ἀλλ' οὐδέποτε ἔπαυσαν οἱ φιλόκαλοι περὶ ταῦτα ἀντιφιλοτιμούμενοι πρὸς ἐκείνους· καὶ ἐντεῦθεν στέργοντες μὲν τὰ παρόντα, ζητοῦντες δὲ τὰ βελτίω, οὐ μόνον ἔφθασαν τοῖς ἀρχαίοις εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ περιφανῶς ὑπερέβαλον. Τί οὖν μοι ἀντιπαρατάτεις τὸν Δημοσθένην, καὶ καταφοβεῖς μου τὸ πρόθυμον, ἄνθρωπε; καὶ μὴν μήτε ὁ Αἰσχίνης; ὁ ἐκ πλείστης φιλοτιμίας ἀντικολιτευόμενος, ἐδυνήθη νὰ φθάσῃ τὸν Δημοσθένην· μήτε οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ οἱ μετ' αὐτόν· ἀλλὰ μήπως διὰ τοῦτο οὐκ ἦσαν Ἕλληνες σοφοὶ καὶ ἀξιωματικοί, διότι ἔγραφαν ἄλλος ἄλλου κατώτερα, καὶ ὅπως διαφόρως πρὸς ἀλλήλους, ὡς ἕκαστος ἔτυχε φύσεως; τί οὖν μοι προβάλλεις τὸν κορυφαῖον τῆ ἔξει, ἐκ τῆς ἐσχάτης αὐτοῦ ἀδυναμίας ὀρμώμενος, καὶ οὐ προβαίνεις βαθμυδὲν τὴν κατὰ φύσιν πορείαν; Ἐπίκτητος μεταξὺ, Δίων, Λιβάριος, Λουκιανός, Πλούταρχος, Μάξιμος, Διόδωρος, Πολύβιος, τοσοῦτοι ἄλλοι οἱ μετὰ Δημοσθένην, τοσοῦτοι πρὸ Δημοσθένους, συγγραφεῖς, φιλόσοφοι, ῥήτορες, τούτους πάντας ὑπερπυδῶν ἀποβλέπεις μετ' ἀπελπισίας εἰς τὸν Δημοσθένην· καὶ εἴ τις μὴ γράψῃ κατὰ Δημοσθένην, λέγεις ὅτι κινεῖ σου εἰς ἀηδίαν τὸν στόμαχον· καὶ πολλὴν ἀκρίβειαν ζητῶν ἐν τῷ πράγματι, οὐδεμίαν συγγνώμην παρέχεις τοῖς ἀηδῶς κατὰ σὲ ἐλληνίζουσι· καίτοι τὰς τοιαύτας ἀηδίας κινεῖ μᾶλλον, νομίζω, οὐχ ἢ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια, ἀλλὰ τὰ πάθη· τὰ πάθη τὰ περιττώντα οὕτω τὰ πράγματα, ὧν ἴμα αἰσθητῆς, νηπενθῆς, ἀχολον, κικῶν ἐπίληθον ἀπάντων ἀπ' ἐναντίας ἢ εὐνοία· ἥς παρούσης, οὐκέτι σου οὔτε ἀηδῶς ἐλληνίσουσιν, οὔτε ἀκαταλήπτως μακαροῖσσοσιν, ἀλλὰ γράψουσιν ἐπαινετῶς καθ' ἣν ἐποχὴν ἡμεῖς ζῶμεν.

• Ἄφες τοὺς νέους ἐλευθέρους νὰ ἀναπτέρωνται ὡς νέοι πρὸς τὸ μετεωρότερον, καὶ τοῦτο οὐκ ἔσται σοι πάθης ἰκάριον, οὐδὲ κίνδυνος ὁμοίος, ἀλλ' ἀσκησις πρὸς τοῦ Δημοσθένους τὴν δύναμιν ἄφες τοὺς νέους ἐλευθέρους εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἀναμόχλευε ταύτην τοῖς ἐπαίνοις πρὸς αὐξήσιν· καὶ μετ' οὐ πολὺ οὐκ ἔτι αἰσθανθήσῃ εἰς τὸν στόμαχον ἀπθίαν. ἀλλ' εὐφροσύνην καὶ θυμηδίαν· ἄλλως δέ, ἐὰν ᾖς οὕτω δύσκολος καὶ δυσάρεστος, καὶ ἀνακρίνης οὕτως ἐμπαθῶς καὶ τὰ πάντα, τοιαύτας ἀπθίας, καὶ ἔτι πλείους εὐρήσεις καὶ εἰς τοὺς παλαιούς συγγραφείς, καὶ μάλιστα ἐν παραβάλης οὕτως ἀκριβῶς τὴν ἀπειροκαλίαν τινῶν πρὸς τὴν κεκοσμημένην μούσαν τοῦ Δημοσθένους.

• Ἄλλη ἐστίν, ὃ ἄνδρες· Ἕλληνας, τῶν πεπαιδευμένων ἢ γλῶσσα καὶ ἑτέρα ἢ τῶν χυδαίων· ἐκείνη μὲν ἀναλογεῖ μὲ τὰ ἐκλεκτὰ τῶν τεχνῶν τεχνουργήματα, τὰ ὅποια κείνται εἰς τῶν πλουσίων τοὺς οἴκους· αὕτη δὲ μὲ τὰ σκευῆρια τῶν πενήτων, προκειμένα εἰς τὰς καλύβας αὐτῶν εἰς διακονίαν τῶν καθ' ἡμέραν· ὅθεν ἐκεῖνα μὲν ὡς τιμωτάτα συντριβῶνται ἐπὶ πολὺ, καὶ εἰς γενεὰς γενεῶν κληρονομούμενα διασώζονται· ταῦτα δὲ ὡς εὐτελεῖ καὶ εὐκαταφρόνητα καθ' ἡμέραν συντριβῶνται· ὅσον λοιπὸν ἀποξέεις τοὺς λόγους σου πρὸς κάλλος Ἕλλητικόν, τοσοῦτον διατρέσουσιν εἰς τὴν διαδοχὴν τῶν αἰώνων, εἰ δὲ χύτρας κατασκευάζεις, καὶ βόρβορον πλάττεις, ἐξουδενωθήσονται σου τὰ ἔργα, καὶ καταπατηθήσονται μετὰ ταῦτα· καθότι οἱ λόγοι προφερόμενοι μὲν, πτερόεντές εἰσι καὶ ἀνεύθυνοι γίνονται· γραφόμενοι δὲ ὑπόκεινται εἰς τῶν μεταγενεστέρων τὴν κρίσιν, ὅτε ἢ γλῶσσα λήφεται τὸ πρῶτον ἐκεῖνο κάλλος, ἐξ οὗ ἀθλίως ἐξέπεσεν· ὅθεν μακαρονίζων μὲν οὐ συστέλλομαι ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι εὐρήσω ἰλαρωτέρους τοὺς μεταγενεστέρους κριτὰς ἐπὶ τούτῳ, ἀλλ' ἐν οἷς τρακαρίζω, ἐν τούτοις μάλιστα φοβοῦμαι τὴν καταδίκην, μὴ κληθῶ μισοσόλοικος καὶ βάρβαρος παρ' ἐκείνοις καὶ κωλυτὴς τῶν καλῶν.

Βλέπων ὁ Δούκας ὁσημέραι ἐνισχυομένην τὴν φάλαγγα τῶν Κορραιστῶν, ὁμιλύματα ἐπιτιθεμένων κατὰ παντός ἀντιδοξοῦντος, καὶ ἐχόντων ἰδίως πρῶχειρον ὄπλον τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1813 τὸν Ἡρωδιανόν, ἐν ᾧ προέταξε « Ἀργῶ, ἢ ἐπιστυσίας κριτικὰς εἶς τινα τῶν νεωστὶ ἐκδοθέντων βιβλίων. »

• Πρὸ δεκαετίας, γράφει, οἱ τοῦ γένους ἐλλόγγμοι ᾔσαν ὀπωσοῦν σωφρονιστέροι εἰς τὸ γράφειν, καὶ ἐξετάζοντες ἕκαστος ἑαυτὸν, ἐπλησίαζε πρὸς τῆς γραμματικῆς τὴν ἀκριβείαν, εἰδότες ὅτι ἄλλο ἐστὶ τὲ

λέγειν, καὶ ἕτερον τὸ εἶ λέγειν καὶ γράφειν· ἀφ' οὗ δὲ ὁ σοφὸς Κοραῆς ἐπυρπόλησε τὰς ἀχρήστους γραμματικὰς, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἀνετόν ἀδειαν, καταχίας αὐτῶν τὴν νεωτέραν φιλοσοφικὴν γραμματικὴν, ἔκτοτε οὗτοι ῥίψαντες τὸν σφάρακα κάλαμον, καὶ εὖνον τρακαρισμὸν ὡς ἐκ τῶν καπηλείων εὐράμενοι, ἐχώρησαν εἰς τὸ γράφειν νεωτέρας γραμματικὰς ἐξ ἀντιστρόφου συστήματος, ὥστε ἱκανὸν εἶναι αὐτοῖς ἐνόμισαν, ἐν ἐπιεισάγωσι συνεχῶς ἐν τοῖς προοιμίαις τὸ κατὰ τὸν σοφὸν Κοραῆν, τὸ πιστὸν ἐν λόγοις ἐκείθεν θηρώμενοι, καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν ἀναγιγνωσκόντων τοῖς ἑαυτῶν φιλοπονήμασι περιποιῆσαι σπουδάζοντες. Ἄλλ' οἶα τῶν ἀνθρώπων τούτων ἡ φιλοσοφία; καὶ οἶα τὰ κροτώδη ταύτης ἀποτελέσματα; πρῶτον μὲν ἠνάγκασαν καὶ αὐτὸν ὃν σοφὸν Κοραῆν, τὸν ἀρχηγὸν τῆς τοιαύτης αἰρέσεως, νὰ συγκαταβῇ μικρὸν ἀπὸ τῆς φιλοσοφου περιωπῆς, καὶ ἐπιλαθόμενος τῶν προδεδιδασγμένων, νὰ σαλπίσῃ τὸ ἀνακλητικὸν αὐτοῖς οὕτως. Οὔτε ἡ Χημικὴ σου, οὔτε ἡ Φυσικὴ σου μὲ τὰ πειράματα, οὔτε ἡ Ἄλγεθρά σου μὲ τὰ σύμβολα ἀποτελοῦσι τὸν ἀνθρώπον, ἀλλ' αὐτὰ τὰ καλὰ γραμματικὰ καὶ ἡ ἐν τούτοις φιλοσοφία, ἐξ ὧν ἡ θεία τέχνη τοῦ καλῶς λαλεῖν καὶ γράφειν γίνεται τοῖς ἀνθρώποις· ὅπερ καὶ ὁ Δούκας ἐπρέσβευεν ἐξ ἀρχῆς· καὶ πρεσβεύων, ἐκήρυττε· ἀλλὰ πρεσβεύων καὶ κηρύττων ἐμυκτηρίζετο, ὡς γυμνὸς γραμματικὸς καὶ ἐν ξηραῖς λέξεσι ἀσχολούμενος. Καὶ αὕτη ἡ τοῦ σοφοῦ Κοραῆ παλινοῦσα παράδοξος μὲν, πλὴν καλὴ καὶ ὠφέλιμος· ἀλλ' ὅψε νοῦν ἐσχῆκαμεν (ἴδε Πλουτ. τόμ. Δ', σελ. λγ'. λθ'.)

Εἶτα δὲ δριμύτως ἐπικρίνει τὴν κατὰ Βρέδερν Γραμματικὴν τοῦ Βασιλείου Παπᾶ Εὐθυμίου (1811), τὴν ὑπὸ Στεφάνου Οἰκονόμου μετάρρασι τῆς Γραμματικῆς τοῦ Βουτμάνου (1812), τὴν τοῦ Χρυσοκεφάλου, τὴν Φυσικὴν τοῦ Κούμα καὶ τὴν τοῦ Βαρδαλάχου (1812), λέγων, ὅτι οὗτοι παρεσύρθησαν εἰς τὴν μόδα νὰ γράφωσι ὅ,τι γράφουσιν ἀσυνάρτητα καὶ ἀσύναπτα, καὶ παρτελιῶς ἀνακόλουθα.

« Λόγους γράφετε ἢ νόμους, καὶ ἀποφθέγματα; Ἑλληνικὸν ὕφος ἢ Γαλλικόν, ἢ οὐκ οἶδα οὐ τις εἶπω; Τοιοῦτον ὕφος ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Κοραῆς, ὅλον δι' ὅλου ἀσυνάρτητον, καὶ βεβαπτισμένον εἰς τὸν κάδον τῆς ἐθνικῆς συνηθείας, οὔτε σύνδεσμον ἔχον, οὔτε τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἰς τὰς ἰδίας θέσεις μεμερισμένα ἀλλὰ παραλλαγὰς πανταχοῦ, καὶ ὑπερθέσεις παρὰ φύσιν τῆς γλώσσης, καὶ μεταθέσεις, καὶ τρακαρισμοὺς πολλὰχ' ἀπῆδως ἐκκυμαίνοντας· τὰ μὲν οὐσιαστικὰ ἐν τόπῳ

τῶν ἐπιθέτων, καὶ τὰ ἐπίθετα τὸν τόπον τῶν οὐσιαστικῶν παρὰ φθῶν ἐπέχοντα· ἐπιρρήματα παρεμβεβλημένα ἐκτόπως, καὶ ῥήματα πολλάκις ἐν τῷ τόπῳ τῆς ῥήσεως κατ' ἰδίωμα ξένον ἐπιφερόμενα· ὅθεν διαλύουσι καὶ τὸν τόπον τοῦ λόγου, καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἀκούοντος. Τοιαῦτα δὲ συντάγματα φαίνονται οἱ τῶν Εὐρωπαίων Ἑλληνισταὶ συντάξαντες πολλαχῆ, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ συμφάνωσι καλῶς τὸν λόγον ἐκ τῆς ἐκυτῶν συνηθείας παρασυρόμενοι· εἰς τοιοῦτον δὲ πάθος ἐπέσυρεν ἀναμφιβόλως καὶ τὸν σοφὸν Κοραῖν ἡ πολυχρόνιος ἐκείσε διατριβή· καθότι καὶ τὸ ἔθος αὐτὸ ἐν δευτέρῳ λόγῳ τῆς φύσεως τὸν τόπον ἐπέχει· ἀλλ' εἰς ἐκείνον συγγνωστά ταῦτα διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν ἀλλοφύλων· τοῖς δὲ παντοίοις τρόποις μιμῆσθαι σπουδαίους, καὶ πρὸς τὴν Μόδαν συγκινουμένους ἐν καταφρονήσει τῶν ἰδίων νομίμων καὶ καθεστώτων, τίς ἀπολογία εὐπρόσωπος ἀπολείπεται, τὸ πατρῶον καλὸν οὕτως ἀλόγως παραρθεύρουσι κατ' ὀλίγον, ὡς τῆς ἀναλγησίας!

Τῷ δ' ἐπομένῳ ἔται ἐκδοῦς Αἰσχίνην τὸν Σωκρατικὸν ἐπισυνήψε καὶ παιδαριώδεις τινὰς διαλόγους, ἐν οἷς διασύρονται οἱ περὶ τὸν Κοραῖν (!), καὶ δύο περὶ γλώσσης διατριβάς.

(!) Ἰάκριν περιμεγείας παρατίθημι τὴν ἐξῆς ἐρήνης συνθήκην. « Εἰρήνη μὲν ἀνθρώποις χρῆμα καλόν· κακὸν δὲ ὁμολογουμένως ὁ πόλεμος, καὶ κείστον μέγιστα ὁ ἐμπόλιος. Διὸ οἷτε Μακαρονιστοὶ καὶ Τρακαριστοὶ δέγ' ὄλα ἔτη στασιάζοντες πρὸς ἀλλήλους, ἔγωσων εἰρήνην ποιήσασθαι, ἐπὶ κεφαλαιοῖς συνθέμενοι ταῖςδε. Εἰρήνην Μακαρονισταῖς καὶ Τρακαρισταῖς καὶ ὁμόνοιαν εἶναι εἰδίων, καὶ ἔμνηστῶν πάντων, ὡσπερ τῶν πρὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος πεπραγμένων· καὶ μῆτε τοὺς Μακαρονιστάς ὀνειδίξεν τι τῶν πεπραγμένων Τρακαρισταῖς, μῆτε τοὺς Τρακαριστάς ἐξελέγχειν τὴν ἀμαθίαν ἐκείνοισ· τῶν συλλαβῶν. Μῆτε Μακαρονιστάς, μῆτε Τρακαριστάς αὐτῶν λοιποῦ ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' Ἑλληνας ἄμφω, ὡσπερ καὶ εἰσὶ μῆτε μακαρονισμὸν προφέρεσθαι, μῆτε τρακαρισμὸν ὑπάργχειν, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐξαλειπτία τοῦ Γραικοῦ λεξινοῦ παντελῶς. Τοὺς Μακαρονιστάς ἀπαρνεῖσθαι τὸ Χαλεπαίνειν, τὸ Ἐπιτρέπειν, τὸ Πῶ, τὸ Πῆ, τὸ Οὔν, ἀρχαῖα ὄντα καὶ ὀδωδῶτα καὶ εὐρώτος καὶ ἀηθίας ἀνάπλω. Τοὺς Τρακαριστάς ἀπερῆσαι τὸ Ἐντάμα, τὸ Ἀποῦ, τὸ Ἐξείρσειν, τὸ Πρωτόν, τὸ Ἀπ' ἴσω, τὸ Κἄν μίαν, τὸ Κἄν ποῖος, τὸ Ἄθια, τὸ Ἀθιβολή, τὸ Βακάλλης, τὸ Ὀπινα, τὸ Ῥευστωθῆν, τὸ Ἐκρούσειν, Γενῆν, Ἀναθῆν, καὶ τὰ τοιαῦτα παράδωκα· καὶ πρὸ πάντων τὸ, τὴν περὶ τῆς ὀποίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Τρακαριστοὶ πολλὴν πεποιήνται περὶ τὰς ἐφευρέσεις ἀγῶνα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ, ἐχέτωσαν ἐκ τῶν ἑαυτῶν εὐρημάτων τὸ Ἄλλ'-οἰ-μόνον καὶ τὸν Γάδρον, σωτηρίας ἕνεκα καὶ τιμῆς. Κοινῇ ἀμφοτέρους θίψει τὸν Μακαρίτην Ἐρμῆν δημοσίῃ ἀπὸ ταλάντων διακοσίων νόμισι Ἑλληνικῶν, κυρὴν ἀνακαύσαντες πρῶτον καὶ ἀποτεφρώσαντες τὸν νεκρὸν ἐν ἀροπόλει τῆς Κλαθροπόλεως· τὴν δὲ κόνιν κέλευθα ἐθέοντες χρυσῆ,

Διὰ τὰ ἐννοηθῆ ὁ βαθμὸς τῆς ἐξάψεως τῶν περὶ γλώσσης ἀντικα-
 λαιουσῶν φατριῶν, παρατίθῃ τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν τοῦ ἐκ Ῥαφάνης
 Ἰγνατίου Σκαλιώρα, ἐφημερίου τῆς ἐν Δειψίᾳ Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας,
 καὶ θιασώτου τῶν περὶ γλώσσης φρονημάτων τοῦ Κομμητᾶ, πρὸς ὃν
 καὶ γράφει (16 Ἀπριλίου 1815) (¹).

«... Τῷ ὄντι φίλε! πότῃ ἐντροπὴν δὲν θέλει αἰσθανθῆ ὁ ἀναίσθητος
 καὶ μωρολόγος κρονόληρος ἐκεῖνος γέρον, ὅστις ὑπὸ τῆς Πυθίας τοῦ
 Λογίου Ἑρμοῦ ἐμαρτυρήθη σοφώτατος καὶ κριτικώτατος ἀπάντων;
 πόσας εὐχὰς δὲν θέλει κάμῃ ἀφ' οὗ ἀναγνώστῃ τὰς γραμματικὰς σου
 θεωρίας, ἐξαχθείσας καὶ ληφθείσας ἀπάσας οὐχὶ παρὰ τῶν χθῆς καὶ
 κρώνων φιλολόγων, ἀλλὰ πρᾶ τῶν πάλαι ποτε κατὰ καιροὺς δια-
 λαμψάντων ἐν Ἑλλάδι φιλοσόφων, κριτικῶν καὶ γραμματικῶν παρ' ὧν
 καὶ οἱ σημερινοὶ οὗτοι ἑλληνιστὰι ἐρανίζονται πάντα εἰς τὴν περὶ
 Ἑλλάδος φωνῆς θεωρίαν, διὰ τὰ χάνη ἢ εὐρεία χθῶν, καὶ τὰ τὸν
 πῆρ; τῶρα θέλει καταλάβει ὁ τερατολόγος καὶ χρεωκοπήσας ποτὲ φι-
 λόσοφος Κοραῆς (καὶ λέγω αὐτὸν τερατολόγον καὶ χρεωφειλέτην, τοῦτο
 μὲν διὰ τὸν ἐμπορικὸν τοῦ βίον, ὃν ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ μετέβλεπεν
 ἐκεῖνο δὲ διὰ τὰς τερατολογίας καὶ παραδοξολογίας καὶ κομπολο-
 γίας του, μὲ τὰς ὁποίας ἐμόλυνε τὰς ἐκδοθείσας ὑπ' αὐτοῦ βίβλους),
 ὅτι δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ποτὲ γραμματικοὶ φιλόσοφοι, καὶ
 ὅτι δὲν εἶναι ὅλοι τῆς Ἑλλάδος οἱ διδάσκαλοι, καθὼς ὁ διδάσκα-
 λὸς του, ὅστις ποτε ἦν ἐκεῖνος ὁ διδάξας αὐτὸν τὴν γραμματικὴν
 διότι πρὸς τίνα ἄλλον ἀποτείνεται πρὸς τὸν Πρόδρομόν του ἐὰν οὐχὶ
 εἰς τὸν ἑαυτοῦ; τίνα τῶν λοιπῶν διδασκάλων αὐτὸς ἐγνώρισεν ἢ
 προσωπικῶς, ἢ διὰ γραμμάτων ὁ διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου ἀκλεῶς
 καὶ ἀδόξως κεκρυμμένος ὧν ἐν τῇ Εὐρώπῃ; ἢ ἂν ἐγνώρισε διὰ ποίαν
 αἰτίαν κατεσκέδασκε τὸσαύτην ἀγνοίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου κατὰ
 πάντων τῶν ἐλλογίμων τοῦ γένους εἰς τοὺς παρόντας μάλιστα
 χρόνους, καθ' οὓς εἶδεν ἢ Ἑλλάς ἄνδρας πεπαιδευμένους, ὁποίους
 οὐχ ἑώρακεν εἰς πολλῶν ἑκατονταετηρίδων διάστημα; Ἡμεῖς φίλε,
 σφαδάζομεν καὶ δεινοπαθοῦμεν διότι μᾶς κατηγοροῦσι πικρῶς ἅμα
 καὶ ἀδίκως οἱ ἄλλοθενεῖς ἔχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· καὶ δὲν
 χρεωστοῦμεν περισσώτερον τὰ ἀδημονῶμεν διὰ τὰ ἀχάριστα ἅμα

κατακέμψαι τὴν ταχίστην οὖν πομπῇ μεγίστη ἐς ἄδου Ἑρυνῦσι καθάρσιον· ὁ δὲ
 κέρβερος γεγωνίᾳ φωνῆ ὑλακτῆσει τὸν Ἐπιτίφιον.»

(¹) Χειρόγραφος παρὰ τῷ Κ. Π. Δάμπτρ.

καὶ ἰοβόλα τέκνα τῆς Ἑλλάδος; δὲν πρέπει δικαίως καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῶν ἐθνῶν νὰ ἀποκηρύξωμεν, καὶ νὰ πέμψωμεν εἰς κόρακας, ἢ εἰς τὸ βάρβαρον, ἢ ἤχι βύθιστόν ἐστι τοὺς ἐπὶ φιλογενεῖα δῆθεν πικρότατα κατηγοροῦντας, καὶ διαβάλλοντας ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώ-ης τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος; ἢ τί βούλεται αὐτῶ, πρὸς Διός, τὸ δηλαδὴ, καὶ τὸ τούτέστι, καὶ τὰ λοιπὰ γραμματικὰ κοπίσματα; δὲν εἶναι σκοπὸς αὐτῶ μὲ τὰ τοιαῦτα νὰ συκοφαντήσῃ ὅλον τὸ γένος, καὶ νὰ δείξῃ ὅτι μόνος αὐτὸς ἀπολέλειπται ἐν τῇ Ἑλλάδι; ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἤσθάνθη τὴν χρεῖαν τῶν γραμμάτων; ὅτι αὐτὸς, ὡς ἄλλος Σωκράτης γινώσκει τὰ συμφέροντα τῶ γένει; ναι, ναι! αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπός· τὸν ὅποιον κατείδε καὶ τοῦ Λυγκέως ὀξυθερέστερον ὁ φίλος μου καὶ φίλος σου κύρ Νεόφυτος, καὶ ἐθεάτριτε θεατρικώτατα, δείξας καὶ εἰς τοὺς ἀπλουστεροὺς τὴν παγίδα τοῦ πονηροῦ καὶ γόητος μουφλοζοφιλοσοφογέροντος· ἀλλ' ἤμβροτεν, οὐδ' ἔτυχε τοῦ σκοποῦ του. Καὶ μὴ μεγαλαυχεῖτω διότι τάχα πρῶτος αὐτὸς κατενόησε τὴν φύσιν τῶν μέσων ῥημάτων, εἰς τὴν ὅποιαν ὡς ἐπὶ ἀβραγῆς καὶ ἀκλόνητον θεμέλιον ἐπικοδόμησεν ὅλον τὸν πύργον τῆς φιλολογίας του· τοῦτο πρὸ δεκαπέντε χρόνων παρετηρήθη ὑπὸ τινος μαθητοῦ τοῦ Ψαλίδου ἐν Ἰωαννίνοις ὀνομαζομένου Αἰσώπου, ὅστις πρὸς τὸ παρὸν ἀκούει τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἰατρικῆς τὰ μαθήματα ἐν Ἰταλίᾳ· ἀλλὰ δὲν διδασκαλίσθη μὲ τῆς κυμολογίας καὶ δοξομανίας τὴν σάλπιγγα, δὲν ἐθεωρήθη ὡς πολύτιμός τις θησαυρὸς ὑπὸ τοῦ εὐρετοῦ, τοῦ μετριώφρονος, ὅστις ἠρέσθη μόνον νὰ κοινολογήσῃ τὴν γνώμην του ἐν Ἰωαννίνοις, ἀλλ' ἀφέθη καὶ παρωράθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀνάξιον ἐγκαλ-λώπισμα τῆς περὶ τοὺς λόγους ἐπιδόσεώς του.

« Ἀλλὰ γὰρ ποῦ ποτε στήσω καὶ ἀναπαύσω τὸν κάλαμόν μου; ποῖος ὄρος αὐτῶ ἔσται τῆς δεινολογίας; οὐδεὶς, οὐδεὶς· ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα διηγούμενον γραφῇ τὰς μυρολογίας τοῦ μυρολόγου γέροντος· ὅθεν αὐτὸν μὲν ἀπορρίπτειν εἰς Κυνόσαργες, σὲ δὲ καὶ τοὺς κατὰ σὲ ἐγκωμιαστὸν τὰ εἰκότα ὡς φρονούντας καὶ λέγοντας καὶ γράφοντας ἑλληνικά, ἐποτρύνοντας καὶ εἰς λοιπὰ τοιαῦτα ἐπωφελεῖ καὶ ἔνδοξα τοῦ γένους ἔργα.. (1) »

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον καὶ ἄλλοι ἀνεγράφησαν θιασῶται τοῦ ἀρ-

(1) Τοῦ αὐτοῦ Σκαλιώρα ἔργον ἐστὶ καὶ τὸ ἐν Λειψίᾳ ἀνωνύμως ἐκδοθὲν (1818) κατὰ τοῦ Κοραῆ φιλολόγουν.

χειζόντος ιδιώματος. Ἐν Κερκύρα προετάρθησαν βραβεῖα τοῖς ἐπιτυχέστερον τὸν ἑλληνα λόγον γράφουσι μαθηταῖς. Ἐν δὲ τῇ σχολῇ τῶν Κυδωνιῶν, προτροπῇ Ἰσως τοῦ τότε ἐπισκεφθέντος τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν Γάλλου φιλέλληνος Διδότου, διὰ ψηφίσματος ἀπεκηρυχθῆ ἡ χυδαία διάλεκτος, καὶ ποικαὶ ἐπεδλήθησαν τοῖς ἀμελοῦσι τὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς.

Παρατίθημι περικοπὴν τοῦ *Αὐτοσχιδίου ποιήματος* τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης περί (1811) συντεταγμένου ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Ἀνδρέου Θεοτόκη καὶ τοῦ τῆς δευτέρας τάξεως βραβείου ἀξιωθέντος.

« Διὸ οὐ δεῖ ἡμᾶς Ἑλληνας ὄντας Ἰταλοτουρκογραικοὺς γενέσθαι, τὸ ἔθνος γὰρ ἐκ μόνης τῆς γλώττης χαρακτηρίζεται. Ἄλλ' εἶπη ἄν τις τυχόν, τίς τῶν καθ' ἡμᾶς ἰκανὸς λαλεῖν ἢ γράφειν κατὰ τὴν φράσιν τῶν σωζομένων ἡμῖν προπατορικῶν βιβλίων; Ῥαδία ἢ ἀπόκρισις ἐὰν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος οὐκ ἂν ἐξαλείψειεν ἅπαντας τοὺς συγγραφεῖς, ἴδοιμεν ἂν πολλοὺς τῶν πάλαι καὶ τῶν νῦν ὑποδεεστέρους εἰς τὸ γράφειν, καὶ οἱ σωθέντες ὡς ἀριστουργήματα πολλῶν αἰώνων ὄντες ἐσώθησαν, καὶ ἂν ἡμεῖς οὐχ οὕτως εὐφραδῶς καὶ τεχνικῶς γράφωμεν (ἂν ὅμως εὐμεθόδως) ἔστι μὲν τῆς ἡλικίας ἡμῶν ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα, οὐχὶ δὲ καὶ σύνδεσμος διαζευκτικὸς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀπὸ τῆς τῶν λαμπρῶν ἡμῶν προγόνων σχέσεως. Καὶ οὐ τοῦτο ἡμᾶς κωλύει τοῦ Ἑλικῶνος καὶ Παρνασσοῦ.

« Ἔστι δὲ τὰ γέ μοι δοκοῦντα ἐν κεφαλαίῳ, ἀποδοκιμασθῆναι τὴν λεγομένην *μιζοδάρβαρον* ἢ κατ' ἄλλους Γραικικὴν γλώτταν, ἥτις κέχρηται χρόνοις ἀλλογλώσσοις, ὡς ἔστι τὸ *θέλω γράψαι*, τοῖς ἀπαρεμφάτοις ἀντι ὀριστικῶν, *εἶναι ἢ ἔνε* ἀντι ἔστι, τὸ *τὰ* ἀντι τοῦ *ἔνα*, τὸ *δὲν* ἀντι τοῦ οὐ, τῆ παρὰ κανόνα συντάξει ῥημάτων, τὰς γελοιώδεις τῶν λέξεων ἔτυμολογίας, αἵτινες ἀντι ὠφελείας ναυτίας γίνονται πρόξενοι, καὶ μᾶλλον ταῖς ἀλλογλώσσοις φράσσειν, ὧν ἔμπλοοὶ εἰσι πολλαὶ μεταφράσεις, αἵπερ πράγματα παρέχουσι καὶ τοῖς ἰδίῳις διδασκάλοις, ὅσοι οὐκ οἶδασι τὰς ἀλλοφώνους γλώσσας· καὶ εἰσαχθῆναι φράσιν Ἑλληνικὴν, εὐσύντακτον, λέξεις καὶ ἰδιωτισμοὺς ξένων γλωσσῶν ἀποφεύγουσαν, ἀλλὰ γε οὐχ ἥμιστα καὶ τὴν ματαίαν ἐπίδειξιν τῶν γριφωδῶν ἐκφράσεων, ἀλλ' ὅσον δ' οἶόν τ' ἔστι ἐπιβαίνειν τοῖς τοῦ Δουκιανοῦ, Ξενοφώντος, καὶ Ἰσοκράτους ἴχνεσιν καὶ κατὰ σμικρὸν ἐν ταῖς συνδιαλέξεσι τὴν τοῦ ἀπαρεμφάτου χρῆσιν, τοῦ μέλλοντος, τοῦ εὐκτικοῦ καὶ τῆς μετοχῆς, καὶ τινων μορίων. Τίς γὰρ

ἔστι καὶ τῶν μόνῃ ἀκρῶ δακτύλῳ τῆς γλώττης γευσάμενον, ὃς οὐκ ἔννοει, λόγου χάριν, τοῦ μὴ εἰπεῖν, ἐκαιῶ τὸ λέγειν τοῦ δεῖνος, τὸ τέξεται ἢ ἐπιούσα, τὸ μέλλει γενέσθαι, τὸ νέον ἔσται, ἴδωμεν, ἄγωμεν, εἴπωμεν, ἔλθωμεν, ποιήσω, πράξω, κτλ. »

Ἴδου δὲ καὶ τὸ ψήρισμα τῶν ἐν Κυθωνίᾳ διδασκάλων.

• Θεὸς ἠγείσθω πατὴρ τοῦ ἔργου καὶ λόγου.

• Ἐπὶ καθηγουμένου Γρηγορίου τε καὶ Εὐστρατίου τῶν ἐν τῷ κατὰ Κυθωνίας Ἑλληνομουσικῷ σχολαρχούντων, ἐλαφρολιῶνος ὀγδόῃ ἀπίοντος, οἱ ὑπογεγραμμένοι εἶπομεν—Ἐπειδὴ τὴν πατρῶαν ἀναλαβίσθαι φωνήν, τὴν δὲ χύδην καὶ ἀγοραίαν ὡς πάντῃ ἀνοίκειον ἡμῖν τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων ἀπογόνους παντὶ τῷ θυμῷ ἀπώσασθαι ἐφίμεθα, δεδόχθαι πᾶσιν ἡμῖν νόμον εἰσενεγκεῖν, ὡςθ' ἡνίκ' ἂν συνώμεν, Ἑλληνιστὶ πάντας ἡμᾶς συνδιαλέγεσθαι καταναγκάζειν.

Νόμος.

• Ἐπιμελεῖσθαι ἕκαστον ἡμῶν Ἑλληνιστὶ ὅσον οἶόν τε συνδιαλέγεσθαι· ὃς δ' ἂν μὴ ἐθέλῃ τοῦτο, σελίδα Ὀμηρικὴν ἐνώπιον ἡμῶν ἱστάμενος ἀπαγγέλλειν ἀποτισάτω τίμημα.

• Οἱ ταῦτα συμφησιάζμενοι, Ἀγγελῆς = Ἀλκιβιάδης. Διδότ = Ἀνάχαρις. Ἰωαννίκιος = Ἀριστείδης. Τζάνος = Ἑπαμεινώνδας. Δημήτριος = Θεμιστοκλῆς. Θεοφάνης = Κλεάνθης. Δημήτριος Κ = Μιλτιάδης. Βασίλειος = Ἀγησίλαος. Σαμουήλ = Νικίας. Ἰλαρίων = Ξενοφῶν. Παναγιώτης Β. = Πελοπίδας. Ἰωάννης = Περικλῆς. Λεόντιος = Φωκίων. Κωνσταντῖνος = Καθρίας. Χαράλαμπος = Πausανίας. Γεώργιος = Πάτροκλος. Μεθόδιος γραφεὺς = Διογένης (1).

Ἐν τούτοις εἶχεν ἀρχίσει καὶ ὁ μεταξὺ τῶν Κοραϊτῶν καὶ τῶν Κοδρικιστῶν δεινὸς ἐκεῖνος ἀγὼν, ὁ ὅσῳ ἀνόητος, τοσοῦτῳ καὶ βλαβερός καταστάς εἰς τὸ Γένος, τὸ ὅποῖον εἰς δύο μεγάλας διαιρηθὲν μερίδας βορυδωδῶς περὶ ὄνου σκιᾶς συναζήτε. Ἐν τῇ λυσσῶδει ἐκείνῃ πάλῃ, τὴν ὅποιαν, ὡς μὴ ᾤφειλεν, ὑπέκαιον οἱ τοῦ ἔθνους λογάδες, κατῆλθον καὶ οἱ τῶν σχολείων παιδες, καὶ πραγματευταί, καὶ ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἠγνόουν τὸ προκείμενον, καὶ ὑβρίζοντο ἀναιδῶς, καὶ ἐθέροντο βαναύσως. Ἀρχὴν δ' ἔσχεν ἡ σχολαστικὴ ἐκείνη διμάχη τὴν ἐξῆς.

Ἦν ἔτει 1816, τῇ προτροπῇ τοῦ Κοραῖ, ἀναλαβόντες οἱ Θεόκλη-

(1) Didot, Voyage dans la Grèce.

τος Φαρμακίδης καὶ Κωνσταντῖνος Κοκκινάκης τὴν διακοπεῖσαν ἔκδοσιν τοῦ Λογίου Ἐρμού, προσεκάλεσαν τοὺς ἀπανταχοῦ λογίους ἵνα προσενέγκωσι τὴν πνευματικὴν συνδρομὴν αὐτῶν. Τὴν πρόσκλησιν ταύτην λαβὼν καὶ ὁ Κοδρικᾶς ἀπήντησεν αὐτοῖς προτρέπων ἵν' ἀπέχωσι γράφοντες τὴν γλῶσσαν κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κοραῆ, καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τὴν τοιαύτην ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν οἱ συντάκται τοῦ Λογίου Ἐρμού ἀνέτρεψαν. Ἀνταπαντῶν ὁ Κοδρικᾶς ἐδημοσίευσεν ἀνωνόμως *Ἀπολογία τῶν ἐν Πλῆ Ἑλλήνων*. Πλὴν οἱ ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες σπουδασταὶ, Κοραῖσταὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τυγχάνοντες, ἔγραψαν διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Κοδρικᾶ καταχρήσεως τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ἐν ἧ διεκλήρυττον, ὅτι *ὄχι μόνον δὲν ἐγαυιάσθησάν ποτε τὰς ἐν ἐκείνῳ τῷ βιβλιαρίῳ φλυαρίας ἐναντίον τοῦ Κοραῆ, ἀλλ' ὅτι μάλιστα τομίζουσι τὸν σοφὸν τοῦτον ἄνδρα ὑπερασπιστὴν τῆς ἀγαγενησέως τοῦ ἔθνους μας, ἤρωα Ἑλληνα τοῦ αἰῶνός μας, καὶ τὸ ὄνομά του μεγάλως τιμῶσι καὶ σέβονται, καὶ μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν συναριθμοῦσι* (1).

Συγχρόνως δ' ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις (1817) νέον τοῦ Κοδρικᾶ φυλλαδίον *Ἦρὸς τοῖς Οἰκείοις* ἐπιγραφόμενον καὶ ἀρχόμενον ὡς ἐξῆς

• Ἐμελλεν ἄρα τῶρα στὰ γηράματα νὰ μᾶς μάθη καὶ ὁ Κοκκινάκης; πύθεν ἐξεφύτρωσε; ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ του; ποία ἡ ἐπαγγελία του; Νὰ δᾷ ἀληθῶς τὸ τῆς παροιμίας: « καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοις, καὶ κορυδαλὸς ἐν πετεινοῖς, καὶ Κοκκινάκης ἐν λογογράφοις! Τὶ κεράτζια παπαδιὰ! τὶ κεράτζια βράφτενα! Ἄλλ' αὐτὸς δὲν εἶναι μόνος! ἔχει καὶ σύντροφον ἕνα ὑπεφημέριον τοῦ παρακλησίου, ὅστις φαίνεται νὰ εἶναι ἐν ταυτῇ καὶ ὑπεφημεριδογράφος τοῦ Πανδοχείου, ὡς ἕνας μὲ τὸ καλάμι στὸ ζουνάρι, ὁ ἄλλος μὲ τὸν δίσκον στὸ χέρι, γράψετε, φωνάζουν ἐπὶ δημοσίας ἀγορᾶς, γράψετε Γραικοὶ τὰ ὀνόματά σας εἰς τὴν μερίδα τῆς νέας μυσταγωγίας.

• Ἡμεῖς κατὰ τοῦτο δὲν τοὺς μεμφόμεθα. Κανένας πρέπει νὰ ζῆσθ ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου του. Καλὸν ὅμως ἦτον ἂν, ἐπιμένων ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἤθελαν εὐχαριστηθῆ καὶ αὐτοὶ, ὁ μὲν νὰ γράφῃ μερίδας, καὶ ὄχι ἐφημερίδας, ὁ δὲ νὰ ἀνταλλάττῃ νομίσματα, καὶ ὄχι

(1) Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σελ. 654.

νὰ ἀναπλάττη' σοφίσματα. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι θέλουσι νὰ γίνουσι φιλόσοφοι, διὰ νὰ ἀφελήσουσι τὸ Ἑλληνικὸν γένος μὲ τὴν διδασκαλίαν των, χωρὶς τῆς ὁποίας αὐτὸ τὸ ἄθλιον γένος δὲν θέλει ἀποβάλλῃ τὸ αἰσχρὸν ὄνομα τοῦ νὰ λέγεται ἀπαιδευτὸς ὄχλος! πρὸς τοῦτο τί ποιητόν; ὑπομονή! ἃς εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς παραφράζοντες τὸν εὐφύεστατον Κάλφογλου.

Ὁ Θεὸς ὅποτεν θέλῃ,
 γιὰ τὰ ἄπειρά του τέλη,
 ἔξαψα στὸν κόσμον στίλλαι
 τοῦ Ἀπόλλωνος τὰ βέλη.

• Μὰ τέλος πάντων τί θέλουσι αὐτοὶ οἱ θεόκλητοι φιλόσοφοι; τί ζητοῦν; τί σκοποὺν ἔχουσι; τὴν γλῶσσαν μας θέλουσι νὰ μᾶς μάθουσι; ἢ τὴν ἐδικήν των νὰ μᾶς διδάξουσι; αὐτοὶ μήτε τὴν μίαν ἐξείρουσι, μήτε τὴν ἄλλην εἶναι ἄξιοι νὰ συστήσουσι; τοῦ κάκου ἄρα μᾶς ποιοκεφαλοῦν. Ἄλλ' ὄχι. Τὸ ἐπάγγελμά των δὲν εἶν' αὐτό. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μᾶς τὸ ἐρμηνεύουσιν. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μᾶς μαθαίνουν ὅτι ὑπάρχει μία αἵρεσις Κοραϊσμὸς λεγομένη. Αὐτῆς τῆς αἵρέσεως τὸ συνέδριον εἶναι τὸ πανδοχεῖον τοῦ λογιῶν Ἑρμοῦ. Αὐτοῦ τοῦ συνεδρίου μισθωτοὶ κρέκται εἶναι ἡ σοφολογίτης των, διωρισμένοι, εἰς τὸ νὰ προσκαλοῦν τοὺς χυδαίους εἰς τὴν πατρίαν, καὶ νὰ ὑβρίζουσι τοὺς σπουδαίους ὡς ἀθετοῦντας τὴν αἵρεσιν. Ὅθεν ἐξ ἐπαγγέλματος ὑβρίζουσιν. Καὶ ὑβρίζοντες εἶναι βέβαιοι νὰ θριαμβεύσουσι, καθ' ὅτι αὐτοὶ μὲν δὲν ἔχουσι τί νὰ χάσουσι ἐκπληροῦντες τὸ χρέος των, οἱ δὲ ὑβριζόμενοι συστέλλονται νὰ ἀντιπαλαίσουσιν βραβάρους μὲ ἐξ Ἰσου ἄρματα.

• Καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσφύεστατος εἶναι ὁ τρόπος τῆς τωαύτης μηχανουργίας πρὸς σύστασιν τῆς αἵρέσεως. Ἐπειδὴ δυνάμει τούτου, οἱ μὲν Δημόσιοι Ἰθρισταὶ, ὡς σκώληκες εἰς τὸν βόρβορον τῆς ὀχλαγωγικῆς βωμολοχίας κυλιόμενοι, ζωστρέφονται. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ των, ὡς ξόανα ἄφωνα ἐπὶ τοῦ τρίποδος τῆς Πυθείας ἰστάμενοι, λάθρα χρησιμοδοτοῦν, καὶ φανερά δεικνύουσιν ἀπάθειαν. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Δημόσιοι Ἰθρισταὶ, ὡς μισθωτὰ μορμολύκεια, χρησιμεύουσιν διὰ προσωπεῖον εἰς τοὺς ὀπισθεν τῆς σκηπῆς ὑποκριτὰς, οἱ ὅποιοι ὑπ' ἄλλω καὶ ἄλλω προσχήματι συγκινοῦν τὰ ἐλατήρια τῆς μηχανουργίας τοῦ δράματος. Ἀπὸ τὴν τρύπαν ὁμως τῆς φρικώδους ταύτης περιβολῆς φαίνεται ἐνίοτε ἡ ἄκρα τοῦ αὐτιοῦ τοῦ θηρίου. Ὅθεν ἐλπίζομεν εἶναι ὅταν

ἐκδύθῃ τὴν καρδιὰν νὰ φανῇ καὶ αὐτὸ τὸ μέγιστον θρόνον, ὅτι κατὰ φιλοσοφικὴν γενεαλογίαν κατάγεται ἀπὸ τὸν Κάνθαρον ('). »

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Κοδρικᾶς ἐδημοσίωσεν διὰ τῆς ἐν Βιέν- νῃ Ἑλληνικῆς Ἐφημερίδος • Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος • (²) ἀπάν- τησιν πρὸς τοὺς ἐν Πίζῃ, καὶ νέον φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον, *Καὶ αὐ- θις πρὸς τοὺς οἰκέτους, ὡς καὶ τὸν πρῶτον τόμον τῆς Μελίτης τῆς κοιτῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου.*

Εἰς τὰς διατριβάς ταύτας ἀπήντησαν οἱ Κοραῖσται καὶ διὰ φυλ- λαδίων καὶ διὰ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῖς ἀνευνόμως ἢ ὑπὸ τὸ ὄνομα τινος τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ.

Οὕτως ἐν ἔτει 1819 ἐδημοσιεύθη ἐπ' ὀνόματι Στεφάνου τοῦ Παν- ταζῆ ἐντε τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλάδιῳ *Διατριβὴ Ἀὐτοσχέδιος περὶ τοῦ περιβοήτου δόγματος τῶν σκεπτικῶν φιλο- σόφων καὶ τῶν σοφιστῶν, Νόμῳ καλῶν, νόμῳ κακῶν, ἔργον οὕσα αὐ- τοῦ τοῦ Κοραῖ, ἀπολογουμένου εἰς τὰς ὕβρεις τοῦ Κοδρικᾶ.*

Ἄμα δ' ἐξεδόθη ἡ περὶ Γλώσσης τοῦ τελευταίου πραγματεία, ὁ Κο- ραῖς ἔγραψε τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Διόβρῳ ἐμπορευόμενον Ἀλέξανδρον Πατρινόν, ὅστις μετὰ τοῦ Δημητρίου Ποστολάκα εἶχε δαπανῆσαι εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς βίβλου.

• *Τιμιώτατε κύριε Πατρινέ.*

Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξέδωκε μὲ ἐξοδὰ σου ὁ Κοδρικᾶς *Μελίτην* περὶ τῆς κοιτῆς ἡμῶν γλώσσης· εἰς τὴν ὁποίαν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος μὲ ὕβριζει ἀναισχύντως, καὶ τὸ χειρότερον μὲ συκοφαντεῖ, πασχίζων νὰ δείξῃ μὲ ἀνήκουστον ἀναίδειαν, ὅτι ὅσα ἔγραψα καὶ γράφω ἀπο- βλέπουν εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψω διὰ τὰ ἐκ προγόνων παραδεδομένα ἐκ- κλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ καθήκοντα.

Ἐὰν προβλέπων, ὅτι ἐμελλε νὰ ἐξερᾶσθαι κατ' ἐμοῦ τόσον φρικτὰς συκοφαντίας τὸν ἔδωκες τὰ χρειαζόμενα ὅπλα, διὰ νὰ σφάξῃ ἐδο- μηκονταετῇ γέροντα, ἄλλο δὲν μένει εἰς ἐμὲ παρὰ νὰ κλαίω τὴν τύ- χην μου, ὅτι ἐσήκωσεν κατὰ τῆς κεφαλῆς μου καὶ αὐτοὺς μου τοὺς φί- λους, ἐπειδὴ εἰς τὸν κατάλογον τῶν φίλων σὲ εἶχα ἕως τώρα γραμ- μένον, οὐδ' ὑποφέρει ἡ ψυχὴ μου νὰ ἐξαλείψω ἀπ' αὐτὸν εἰς τὸ ἐξῆς.

Ἐὰν ἐξ ἐναντίας σὲ ἠπάτησεν ὁ δόλιος συκοφάντης, καὶ σ' ἔκαμε

(¹) Ὅρα αὐτοσχ. Στοχ. Ἑλλ. Βιβ. ὅπου ἡ γάϊθαρος παράγεται ἀπὸ τὸν Κάνθαρον.

(²) 1818, ἰ. ρ. 72.

μὴ θέλοντα συνεργῶν τῆς ἀδικίας του, εἰς τοιαύτην περίστασιν ποιοῦν εἶναι τὸ χρέος σου, δὲν ἔχεις χρεῖαν νὰ τὸ μάθῃς ἀπ' ἐμέ. Ὁ συντομώτερος ὁμοῦ τρόπος νὰ ἀθωωθῆς ἀπὸ τὴν μετοχὴν τῆς συκοφαντίας, καὶ νὰ παρηγορήσῃς ἐμὲ τὸν συκοφαντούμενον, εἶναι νὰ ἀγγείλῃς εἰς τὸν Ἀδύιον Ἑρμῆν (ὡς ἔπραξαν οἱ ὁμογενεῖς σπουδασταὶ τῆς Πίζης) ὅτι μὲ ἀγανάκτησιν μεγάλην εἶδες τὸ ὄνομά σου εἰς κεφαλὴν Διβέλλου.

Τοῦτο προαίτιον ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην σου, σ' εὐχομαι τὸ νέον ἔτος, καὶ ἄλλα πολλὰ εὐτυχέστατα.

1 Ἰανουαρίου 1819.

ΚΟΡΑΪΣ. *

Τὸ γράμμα τοῦτο ἔσπευσεν ὁ Πατρὶνὸς νὰ δημοσιεύσῃ διὰ τῆς ἐν Βιέννῃ ἐκδιδομένης ἑλληνικῆς ἐφημερίδος Καλλιόπης ⁽¹⁾, ὀργάνου τῆς φιλίας αὐτῶν, μετ' ἐπισυνημμένης πρὸς τὸν Κοραῖν ἀπαντήσεως, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔγραφε καὶ τὰ ἑξῆς. «... Ἐγὼ, σοφολογιώτατε, μῆτε φιλόσοφος εἶμαι, μῆτε αἱ ἐμπορικαὶ μου ἀσχολίαι μοῦ συγχωρῶν νὰ ἔρῳ εἰς ἐξετάσεις φιλοσοφίας· μὲ τὸν ὀλίγον ὁμοῦ νοῦν κρῖνω ἀπ' αὐτὰ τὰ γραφόμενα, ὅτι δὲν ἀνεγνώσατε τὸ σύγγραμμα τοῦ Κοδρικᾶ, διότι βλέπω, ὅτι μῆτε τὴν ἐπιγραφὴν, μῆτε τὸ μέγεθος τοῦ βιβλίου γνωρίζετε, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὀνομάζετε Διβέλλον· ὡς φαίνεται κανεὶς ὑπουλὸς φίλος σᾶς διήγειρεν εἰς ἀγανάκτησιν, καὶ διὰ τοῦτο μὲ συμβουλεύετε νὰ κάμω πρᾶγμα ἐναντίον τοῦ χαρακτηρῶς μου καὶ τοῦ ἐπαγγέλματός μου. Γνωρίζω πολλὰ καλὰ, ὅτι, ὡς γράφετε, ὁ συντομώτερος καὶ βέβαια ἀρμοδιώτερος τρόπος εἶναι ὁ Ἀδύιος Ἑρμῆς ὁ δυσκολώτερος ὁμοῦ τρόπος εἰς ἐμὲ εἶναι νὰ στέρξω νὰ εἰπῶ ψεύματα· καὶ τὸ παράδειγμα τῶν σπουδαστῶν τῆς Πίζης δὲν μὲ ἐμψυχώνει, παρὰ πολὺ, διότι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἀγαπῶ παντῆρασι νὰ φανῶ καὶ ἐγὼ ἀπὸ εὐπειθειαν παράλογος. Ἡ Σοφολογιότης σας ἤξεύρετε τὰ ὅσα ὑπέγραψαν οἱ σπουδασταὶ τῆς Πίζης κατὰ Κοδρικᾶ, δὲν ἐδιαβίσατε ὁμοῦ ὡς φαίνεται, καὶ ὅσα ἄλλοι εἰς αὐτοὺς ἀπεκρίθησαν, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ στοχασθῆτε τι ἔπρεπε νὰ εἰπῆτε σεῖς ὁ ἴδιος, ἂν κανεὶς ἄλλος ἤθελε κάμει ἐν τέτοιον πρόβλημα εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραμμάτων σας.

«... Ἔως πότε αὐτὰ τὰ ξεράσματα, τὰ σφαζήματα, οἱ ὀδύες συκοφάνται, αἱ φρικταὶ συκοφαντίαι; νομίζετε, ὅτι καθένας νοστι-

(1) Περίοδος Δ', σελ. 133.

μείετε νά ἀκούη τοιαύτας λέξεις ἀπό στόμα ἐνός σοφοῦ; Ἐάν ἔχετε πίστιν, ὅτι ὅσα ἐγράψατε πρὸς φωτισμὸν τοῦ Γένους εἶναι καθαρὰ ἀλήθειαι, ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀκαταμάχητος, ἡ συκοφαντία εἶναι ψεῦδος, τὸ ψεῦδος δὲν δύναται οὔτε νά σφάξῃ, οὔτε νά σβύσῃ τὴν ἀλήθειαν· διατί λοιπὸν ἀγανακτεῖτε; Ἐγὼ ὁμνῶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, συνεισφέροντας εἰς τὸ νά ἐκδωθῇ τὸ σύγγραμμα τοῦ Κοδρικᾶ (καὶ δὲν εἶμαι μόνος) οὔτ' εἶχα οὔτε θέλω ἔχει ποτὲ, μὴ γένοιτο, σκοπὸν νά σᾶς λυπήσω εἰς τὸ παραμικρότερον· ὁ σκοπός μου καθὼς καὶ τῶν ἄλλων συνδρομητῶν ἦτο, καὶ εἶναι νά συντρέξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ κατὰ δύναμιν εἰς ὠφέλειαν τοῦ Γένους· ἐνδέχεται ἡ ἐκλογή νά μὴ σᾶς εἶναι ἀρεστὴ, ὁ σκοπός μας ὅμως εἶναι ἐπὶ καλοῦ καὶ ὄχι ἐπὶ κακοῦ. Διὰ τούτο ὄχι ἠπατημένος, ὡς λέγετε, ἀλλὰ μὲ καλὴν πίστιν αὐτοπροαιρέτως ἐπρόσφερα διὰ τὸ κοινὸν καλὸν τὴν συνδρομὴν μου διὰ τὴν ἐκδοσιν, ἡ ὅποια ἔχει νά ἐξακολουθήσῃ καὶ διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ β' Τόμου.. »

Δεινομένους τοῦ ἀγῶνος, ὁ Νεόφυτος Δούκας συνεβούλευσε τὴν μετριπάθειαν εἰς τὰ λυσσωδῶς ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, γράφων.

«... Ἐάν οἱ τὰ πρῶτα τῶν καθ' ἡμᾶς τῆς σοφίας ἐπαγγελλόμενοι παντὶ σθένει πειρῶνται νά ἐξελέγξωσιν ἐκ συκοφαντίας ἀλλήλους εἰς τὸ ἔσχατον ἀμαθεῖς, ἡμεῖς οἱ κατ' ἀξίαν καὶ γνησιότητα προκαθίζοντες αὐτοὺς καὶ σεβόμενοι, τίνες ἐσόμεθα; ἄς παύσωσι λοιπὸν ἀλλήλων περὶ ἀμαθείας καταψευδόμενοι· εἰ δὲ ἡ ἔξις καὶ τὸ φιλόσοφον πάθος, τὸν ὀρθὸν ἀποκνίγοντα λόγον, οὐ συγχωροῦσιν, ἔχουσιν ἀλλὰ βέλη πρὸς ἐκδίκησιν εὐστοχώτερα· εὐστοχώτερα δὲ λέγω, καθότι καὶ ἀληθέστερα, μωρίαν, ἀνοίαν, ἀνοησίαν, ἀναισθησίαν, ἀφροσύνην, ἀστοχασίαν, καὶ ὅσα ἄλλα φυλλολογοῦντες τὸ λεξικὸν τοῦ σοφοῦ Γαζῆ, δύναται νά εὐρωσιν ἀφθονα· τοιαῦτα λέγω ἄς ἐσφενδονοῦσιν ὅσα θέλουσιν πρὸς ἀλλήλους, ἀλήθειαν λέγοντες· καθότι ἅπαντες τούτων, ἄλλος ἐν ἄλλοις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπίσης μετέχουμεν καὶ φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὴ ἡ σοφία, διεφθοραμένης τῆς κρίσεως, πρὸς παντελῆ ἐξάλειψιν τῆς ἐνδομυχούσης τοῖς ἀνθρώποις κακίας· ἀσεθείας ὅμως καὶ ἀμαθείας κατ' ἀλλήλων προφέρειν, πρὸς τῶν ἀσέμνων σοφοῖς καὶ ἐνθίοις ὅπως ἀνδράσιν ἐστὶ καὶ ψευδὲς προφανῶς.

«... Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ δὲν ἔπρεπε νά ἀθετήσωσι παντελῶς, ἐν οἷς παλαίουσι, τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς, τῆς μόνης ἀξιοχρέου ἡγεμόνος πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ἐπειδὴ πρὶν νά ὀρίσωσι καλῶς τὸ περὶ οὗ δια-

μάχονται, πρὶν διαιρέσωσιν, εὐθὺς χωροῦσιν ἀπλῶς εἰς τυφλὰς καὶ περιττὰς ἀποδείξεις, διασπαράττοντες τὴν ἀλήθειαν, οὐχ ὅπως αὐτὴ ἐν ἀπλότητι ἔχει, ἀλλ' ὅπως ἂν ἕκαστος θέλῃ καὶ δύναται· τὸ δὲ ἀπόφημι τὴν ἐλάττονα, διαιρῶ δὲ τὴν μείζονα, οὐ δέχομαι τὸ συμπέρασμα, οὗτοι δὲ οἱ λύχνοι τῆς ἀληθείας, ὡς δῆθεν σχολαστικὰ τινὰ ῥημάτια ἐξέλιπον παντελῶς. Ἄς πλανῶνται λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἀληθείας μιᾶς οὔσης ἐν ὄλω ἀχανεῖ πελάγει τοῦ ψεύδους, θηρεύοντες τὴν νίκην ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς τερθρείας τὴν δύναμιν... Ἐὰν ἀναλύσῃ τις τὰς διαφορὰς αὐτῶν εἰς τὰ πρῶτα στοιχεῖα, θέλει εὖρε βέβαια, ὅτι οἱ διαπληκτισμοὶ αὐτῶν προέρχονται ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν διαλεκτικῶν κανόνων· καθότι μεταχειρίζονται συλλογισμοὺς ἢ ἐκ τεσσάρων ὄρων ἢ ἐκ δύο μερικῶν προτάσεων, ἐξ ὧν συνάγεται οὐδὲν ὑγιές.

• ... Ἄλλὰ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἔχομεν πάλιν νὰ ἐλπίζωμέν τι καὶ ἐκ τῶν τοιούτων διατριβῶν εἰς τὴν τῆς γλώσσης διόρθωσιν· καθότι βλέπομεν αὐτὴν προφανῶς ἐπιβρέπουσαν ἥρμα ἐξ ἀντικειμένων ὄρων ἐπὶ τὸ κέντρον τῆς ἰδίας βαρύτητος, καὶ περιπαθῶς ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἐνώσῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀκεραιότητι τοὺς γνώμη καὶ προαιρέσει διαιρεθέντας, τοὺς ὁποίους ἤνωσε φύσει ἐκ τετρακισχιλίων ἡδῆ ἐτῶν· ἐπειδὴ ἡ τύχη καὶ αὐτῆς ἐταλαντεύετο μέχρι τοῦδε καθὼς καὶ τὰ πάθη ὡς ἐπὶ τρυτάνης, ἄλλως παρ' ἄλλων μεταφερομένα τριάκοντα ἡδῆ ἔτη· καὶ μόλις ἐσχάτως ἐδυνήθη νὰ λάβῃ μορφήν βασιμωτέραν καὶ ἀξίαν ὅπως οὖν· ἑαυτῆς· πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐλύσῃ, καὶ πάντας τοὺς αὐτὴν ἀγαπῶντας, καὶ τὴν δόξαν τῶν Ἑλλήνων ἐπιθυμοῦντας, καὶ νὰ τοὺς συγκεντρώσῃ εἰς τὸ αὐτό.

• Εἰς τὰς προλαβούσας διατριβὰς καὶ φιλονεικίας ἡμῶν περὶ γλώσσης ἐζήτησα παρὰ τῶν ἀντικειμένων μοι διορίαν τῆς βελτιώσεως αὐτῆς δέκα ἔτη, καὶ τότε πάλιν νὰ ἀντιπαλαίσωμεν ἐκ δευτέρου, ἐκ πραγμάτων μᾶλλον ὀρμώμενοι· ἀλλ' ἠπατήθη ὑπερτείνας τὴν προθεσίαν, τῶν πραγμάτων ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου καταλαβόντων με· καθότι βλέπομεν ἡδῆ βιβλία νεοφανῆ, ἐνθα δὲν εὐρίσκεται μήτε ἐν ὄνομα ἀγνωστον ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος. Ὅκνηρὸς ἄρα μάντις καγὼ τῆς προόδου ταύτης εἰς δέκα ἔτη, ὑποδύσκολον νομίσας τὸ πρᾶγμα. Ἀπεινίγησαν δὲ ἐν φιλολογίᾳ τῶν νέων Ἑλλήνων καὶ οἱ παράλογοι ὄροι καὶ κανόνες τῶν Κορναϊστῶν περὶ τὴν μικρολογία τῶν λέξεων, κρεῖττον, ἐνδόμυχον, ἀποφράς, συγχωρεῖν, ἐπι-

τρέπειν, χαλεπαίνειν, ὀργίζεσθαι, καὶ τὰ λοιπά· καθότι φυσικὰ ἕκαστος ζητεῖ νὰ εἰσάξῃ τὸ καταλληλότερον πανταχοῦ εἰς τοὺς κόπους του· ὁ δὲ διψῶν τοῦτο, ὀλίγον φροντίζει τῆς πρὸς τὰς λαχανοπώλιδας θρυλλουμένης φιλανθρωπίας τῶν φιλοσόφων· ἐπειδὴ ἐνταῦθα δὲν ἔχει χώραν πλέον τὸ, νόμῳ καλόν, νόμῳ κακόν, οὐδεμὲν φατρίας ἀρχῆς, τὸ πᾶν κατὰ βούλησιν ἐπισύρρουσα· ἀλλ' ἐπιθυμία κοινὴ καὶ δῖψα τῶν πάντων πρὸς τὰ ἀκίβδηλα καὶ ἀρχαῖα (1).

Καὶ ἄλλογενεῖς δὲ βλέποντες τὴν ἑξαψιν τῶν παθῶν συνεβούλευσαν εἰς τὰς ἀντιμαχομένους ἐφημερίδας ἵνα παύσωσιν ὕσαι δοχεῖα προσωπικῶν διατριβῶν ἀπομωραθέντων λογίων. Χάριν περιεργείας καταχωροῦμεν ὀλόκληρον τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας προτροπικὴν ἐπιστολὴν τοῦ φιλέλληρος Νεαπολιτανῶ μαρκησίου Πουόττη.

• *Ἄνδρες Ἕλλητες.*

• Δὲν ἀμφιβάλλεται, ὅτι σκοπὸς τῶν ἐφημερίδων ἄλλος δὲν εἶναι, εἰμὴ νὰ φωτίζωσι τὰ ἔθνη διὰ τῆς δημοπεύσεως καὶ κρίσεως τῶν νέων συγγραμμάτων. Διὰ νὰ φθάσωσι λοιπὸν εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν σκοπὸν αἱ ἐφημερίδες, πρέπει οἱ γράφοντες νὰ πραγματεύωνται τὸ ἔργον των μὲ ὄλην τὴν ἀκρίβειαν, διακρίνοντας δηλαδὴ τὰ τῶν ἄλλων συγγράμματα μὲ φιλοσοφικὴν κρίσιν καὶ ἀδιαφορίαν, ἐπειδὴ μόνον τὸ κοινὸν ὄφελος, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς ἐφημεριδογράφους, νὰ ἐξετάζωσι καὶ νὰ κρίνωσι τοὺς κόπους, καὶ τὰς διατριβὰς τῶν σπουδαίων. Καὶ πῶς ἐμποροῦμεν νὰ μὴν ὑποπτεύωμεν ψευδῆ τὸν ζῆλον τῶν ἐφημεριδογράφων, ὅταν τοὺς βλέπωμεν ἢ κατηγοροῦντας τὰ καλὰ συγγράμματα, ἢ τὰ ἀχρεϊστάτα ἐπαινοῦντας, καὶ μάλιστα ὅταν μεταχειρίζονται εἰς αὐτὰ τὰ περιοδικὰ των συγγράμματα ἰδέας, καὶ φράσεις ἀναξίας τῶν πεπαιδευμένων καὶ φιλοσόφων; Ἀλλὰ μ' ὄλον ὅτι τοῦτο εἶναι γνωστὸν εἰς καθ' ἓνα, μὲ μεγάλην δυσάρεσκείαν καὶ λύπην βλέπομεν ὅτι ἀκολουθεῖ τὸ ἐναντίον εἰς τινὰς τῶν ἐφημερίδων ὑμῶν. Τί τὸ αἴτιον τούτου; ἢ ἀπόκρισις δὲν εἶναι δύσκολος, καὶ ἐγὼ δὲν θέλω νὰ φανερώσω ὅτι εἶναι τοῖς πᾶσι φανερόν. Ἐγὼ δὲν εἶδον ποτὲ μήτε τὸν Τηλέγραφον, μήτε τὴν Ἀθηναῖν, ἀλλ' οὔτε τὴν Ἴριδα. Ἡ Καλλιόπη ὁμως καὶ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς οὐδὲν ἄλλο παριστάνουσι παρὰ μίαν ἄλλε-

(1) Καλλιόπη, Περ. Α'. τεῦχος Κ'.

πάλληλον, και ἀκατάπαυστον κατηγορίαν. Εἰς τοὺς τελευταίους ἀριθμοὺς ἐξαιρέτως τὸ πρᾶγμα ἀπέρασε τὰ ὄρια, και δὲν εἶναι ἄνθρωπος σπουδαῖος και καλὰ ἀναθρεμμένος, ὁ ὁποῖος δὲν λυπεῖται, και δὲν ἐντρέπεται ἀναγινώσκων ἐκείνας τὰς διατριβάς.

• Οἱ σπουδαῖοι ἐνὸς ἔθνους, ὡ Ἕλληνας, τὸ ἐξείρετε καλὰ, εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ λαοῦ· χρεός των εἶναι νὰ τὸν φωτίζωσι, νὰ τὸν ἡμερόνωσι, νὰ τὸν ὀδηγῶσι πρὸς τὴν ἀρετὴν, νὰ ἐμβάλλωσιν εἰς τὴν καρδίαν του τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, τὸν ἔρωτα τῆς κοινῆς δόξης, τὸ σέβας εἰς τοὺς νόμους, και νὰ τὸν διδάσκωσι τέλος πάντων ὅτι ὅλοι οἱ συμπολίται μιᾶς πόλεως, ὅλα τὰ μέλη ἐνὸς ἔθνους, ὅλοι οἱ ἐγγάτοικοι τοῦ κόσμου εἶναι ἀπὸ τὸ ἴδιον γένος, ἔχουν ἓνα και τὸν αὐτὸν προπάτορα, ἔχουν τὰ ἴδια χρεῖ, τὸν ἴδιον σκοπὸν, και πρέπει νὰ σχηματίζωσι μιᾶν και μόνην οἰκογένειαν. Ἐὰν δὲν καταλάβωμεν ταύτην τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν δὲν φρονίσωμεν οὕτω, φιλόσοφοι δὲν εἴμεθα, εἶναι ματαῖα ἡ λογίτης ἡμῶν, εἰς μάτην ὑπεμεινόμεν τοὺς κόπους και τὰς ἀγρυπνίας, τὰς ὁποίας ἀνάγκη εἶναι νὰ δοκιμάσῃ καθεὶς, ὅστις θέλει νὰ προκόψῃ· αὐτὰ εἶναι πράγματα γνωστά, και δὲν ζητοῦν περισσοτέραν ἀπόδειξιν, και ἡμεῖς δὲν χρειάζεσθε ξένα παραδείγματα, ἀλλὰ ἡ ἱστορία τῶν προγόνων ἡμῶν, τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ξενοφῶντος, και ἡ ζωὴ τέλος πάντων τοῦ ἀμμιήτου Σωκράτους, ἀρκοῦν ν' ἀποδείξωσι ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ἐπιστημῶν, και ποῖον τὸ χρεός των ἀληθινῶν φιλοσόφων. Ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος, ἔκαμαν νὰ καταφρονήσῃ οὗτος ὁ σεβάσμιος ἄνθρωπος ὅλας τὰς ὑβρεῖς τῶν συνοφανοῦντων, και νὰ πῆ τὸ ποτήριον τοῦ θανάτου, μὲ ἐκείνην τὴν ἰλαρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἡμεῖς εὐωχοῦμεθα εἰς τὰ συμπόσια και εἰς τοὺς γάμους. Εἰς τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν ὁ Θεμιστοκλῆς, πρὶν νὰ ναυμαχῆσῃ μετὰ τῶν Περσῶν, εἰς ἄλλο μὴ ἀποβλέπων, παρὰ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος, ἀντὶ νὰ ὀργισθῇ κατὰ τοῦ Εὐρυβιάδου, ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ τὸν ἐπαπειλήσῃ, ἀνατείνας τὴν βρακτηρίαν του, ἡσυχῶς τῷ εἶπε, « ἀκουσε πρῶτον, ὡ Εὐρυβιάδη, τοὺς λόγους μου, και ἔπειτα κτύπησον. »

• Ποῖος εἶσαι σὺ, θέλει ἴσως εἰπῆ τις, και ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς διατριβῆς σου, ἐπαγγελόμενος ἀναφανδὸν τὴν ἀλήθειαν, και μὴ μιμούμενος τὸν Εὐρωπαῖον τοῦ Λογίου Ἐρμού, τὸ Ἕλληνικὸν γένος μὲ τὴν συμβουλευτικὴν του ἐπιστολὴν ὑβρίζοντα ; Τὸ ὄνομά μου νὰ φα-

νερώσω δὲν φοβοῦμαι, ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος ὑπογεγραμμένον τὸ εὐρίσκετε· ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος λόγου μου δὲν ἀποβλέπει εἰς ἄλλο, παρά εἰς τὸ νὰ σᾶς συστήσω μὲ ὄλην τὴν ἀδελφικὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀγάπην, τὸν ἔρωτα, καὶ τὸ ἀληθινὸν ὄφελος τοῦ γένους ὑμῶν. Ἐγὼ ἐμπορῶ νὰ σᾶς εἰπῶ εἰλικρινῶς, ὅτι μήτε ἡ φιλία μήτε ἡ ἔχθρα ὀδηγοῦν τὸν κάλαμόν μου. Τὸν λόγιον Κοδρικᾶ δὲν γνωρίζω, σχέσιν καὶ φιλίαν δὲν ἔλαβον ποτὲ μὲ τὸν περίφημον Κοραῆ. Τὴν Μελέτην τοῦ πρώτου περὶ τῆς γλώσσης ἀκόμη δὲν ἀνέγνωσα, ἀλλὰ μόνον τὸ σύντομόν της μὲ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ· καὶ μ' ὄλον τοῦτο καλὸν μοι φαίνεται τὸ βιβλίον, ὠφέλιμον εἰς τὸ γένος· τοῦ Κοραῆ τὰ συγγράμματα πολλάκις ἀνέγνωσα, καὶ πάντοτε ἀνὰ χεῖρας τὰ ἔχω, καὶ δὲν ἐμπορῶ νὰ κρύψω ὅτι ἡ ἰδού μου ὁσάκις πάλιν τὰ ἀναγινώσκω ἀνεγείρεται εἰς ἐμὲ αἰσθαντικωτέρα, καὶ ὅτι μοι φαίνεται ν' ἀκούω τὴν φωνὴν τοῦ φιλοπάτριδος φιλοσόφου, ὁ ὅποιος συμβουλεύει τὴν ἀρετὴν, καὶ δεικνύει τὸν ὀρθὸν λόγον τῶν ἐπισημῶν. Καὶ μ' ὄλον τοῦτο δὲν ἐξεύρω πῶς οὔτοι οἱ δύο ἄνθρωποι ἀδιαφοροῦν τόσον, διὰ δυστυχίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὲν κινούνται μὲ τὴν φρόνησιν των νὰ σβύσουν τὰς πρὸ καιροῦ συστηθείσας εἰς αὐτοὺς δύο φατρίες, καὶ τὰς μᾶλλον λαμπρῶς προχωροῦσας ἐπὶ τὰ πρόσω.

Τίς τ' ἄρα σφῶε θεῶν ἔριδι ξυνόικε μάχισθαι;

• Ἐπειδὴ οἱ μὲν ἀντὶ νὰ ἐξετάσωσιν ἀκριβῶς καὶ φιλοσοφικῶς τὸ σύγγραμμα τοῦ πεπαιδευμένου Κοδρικᾶ τὸν σκόπτουσι, τὸν θεατρίζουσι, τὸν περιγελοῦσιν ἀπρεπῶς, οἱ δὲ ἀλησημονοῦντες ὅλους τοὺς κόπους τοῦ σεβασμίου Κοραῆ, πᾶσαν τὴν δόξαν, τὸ ὄφελος ὄλον, τὸ ὅποιον ἐπροζένησεν εἰς τὸ γένος, καὶ πασχίζοντες νὰ τὸν ἀτιμάσωσι, καταθλίβουσι πικρῶς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰ τελευταῖα τοῦ τιμίου γέροντος ἔτη· ἀλλὰ μὴ φοβηθῆς, σεβάσμιε γέρον, *semper tua rura mane sunt*. Τὰ συγγράμματά σου, αἱ φιλοσοφικαὶ παρατηρήσεις σου εἰς τοὺς παλαιούς συγγραφείς, ἡ Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη ἐδίδαξεν ὅλους τοὺς ἀληθῶς πεπαιδευμένους ὁμογενεῖς τε καὶ ἀλλογενεῖς, νὰ προφέρωσι τὸ ὄνομά σου μ' εὐλάβειαν καὶ σέβας· καὶ ἂν εἰς τίμιος ἄνθρωπος καὶ φίλος σου, λέγω ὁ Κύριος Πατρὶνός, ἀπατηθεὶς ὑπὸ μιᾶς ἀπερισκέπτου ὀρμῆς οὔτως ἀπρεπῶς καὶ ἀναξίως εἰς ἕνα φίλον, ἐκοινοποίησε διὰ τοῦ τύπου ἕν μικρὸν σφάλμα τῆς ψυχῆς σου, δὲν ἀμφιδάλλω ὁμῶς ὅτι μετὰ τὴν πρᾶξιν μετεμελήθη. Ἐπειδὴ οὗτος, ὁ καλὸς καὶ προκομμένος ἄνθρωπος, ὡς ἀκούω, ἤξεύρει καλὰ ὅτι εἶναι

χρέος ἰερὸν νὰ παραινῶμεν τοὺς φίλους ἡμῶν, νὰ τοὺς διορθῶμεν σφάλλοντας, καὶ νὰ καλύπτωμεν ἐνταύτῳ τὰ σφάλματα αὐτῶν ἠμολογῶ ὅτι ὁ Κοραῆς κακῶς ἔπραξε γράψας τῷ Πατρινῷ, καθὼς ἔγραψε, πλὴν δὲν ἔμπορῶ νὰ πληροφορηθῶ ὅτι ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ δι' ἐκείνης τῆς ἐπιστολῆς του τὴν δημοσίευσιν τῆς μελέτης τοῦ σπουδαίου Κοδρικᾶ, σύγγραμμα φιλοσοφικὸν καὶ ὠφέλιμον τῷ ἔθνει ὅμως ὅπως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, παύσατε τέλος πάντων ἀπὸ τὰς ἐριδᾶς, καὶ ἀπολιπόντες τὰς αἰσχροὺς κατηγορίας, ἐπιστρέψατε τὸν νοῦν καὶ τοὺς κόπους ὑμῶν πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς ὑποθέσεις ἢ σημερινὴ γλῶσσα τῆς Ἑλλάδος ζητεῖ τὰς μελέτας τῶν σπουδαίων, καὶ ἡ ὕλη τοῦ συγγράμματος τοῦ ἐλλογιμοῦ Κοδρικᾶ εἶναι ἀξία τῶν φροντίδων καὶ κόπων τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων.

» Διατί λοιπὸν δὲν προτίθεται τοῦτο τὸ πρόβλημα εἰς τὰς μελέτας ὑμῶν; διατί δὲν ἐξετάζετε ἀκριβῶς καὶ φιλοσοφικῶς τὸ σύγγραμμα τοῦ Κοδρικᾶ, χωρὶς νὰ ἐγκαλέσητε εἰς δίκην τὸν συγγραφέα; διατί δὲν καταγίνεσθε εἰς τὴν σύνθεσιν ἐνὸς ἐντελοῦς λεξικοῦ τῆς ἀπλουστερας γλώσσης; λέγω τὴν ἀλήθειαν, τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν φρασμένων ἔθνων, εἶναι τὸ λεξικὸν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης· ὑμεῖς εὕρισκετε τὸ πρόβλημα τούτου τοῦ ἀναγκαίου βιβλίου εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ Κοραῆ, ὁ ὁποῖος ἐπρόβαλε ὑμῖν καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ συντεθῆ.

» Ἀλλὰ τί κάμνει χρεῖα νὰ πολυλογῶ; ὑμεῖς δὲν ἀγνοεῖτε τί πρέπει νὰ πράξετε διὰ νὰ τελειοποιήσητε τὴν καλλιγενεσίαν τῆς πατρίδος ὑμῶν. Ὅθεν ὦν βέβαιος, ὅτι ἔως τοῦ νῦν « Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή », δὲν ἀμυβᾶλλω ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς θέλετε πύστη ἀπὸ αὐτὰς τὰς λεπτομερεῖς καὶ ψιλὰς παρατηρήσεις ὁ εἰς κατὰ τοῦ ἄλλου, καὶ ἐν ταύτῳ ἀποδλέποντες εἰς τὴν εὐλιπείαν τοῦ ζήλου τῆς ψυχῆς μου πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν γένος, θέλετε συγχωρήσει τὴν ἀκομψότατα καὶ ἀπειρίαν τοῦ παρόντος λόγου. Ἐβήσαθε.

Ἐν Νεαπόλει 1819 τῆ 14 Σεπτεμβρίου.

Ὁ Μαρκίζος ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΟΥΟΤΗΣ (*).

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ φιλέλληνοσ τούτου ἐπετίθη ἀνώνυμός τις Κο-

(*) Καλλιόπη 1820, σελ. 85—87.

θρικιστής, ἐλέγχων αὐτὸν ἐπὶ προσωποληψία διὰ τὴν εἰς τὸν Κορῆν ἀποδιδομένην προτίμησιν ⁽¹⁾.

Ἄξισημείωτος δὲ εἶναι καὶ ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐκδοθεὶς πρὸς τοὺς διαπληκτιζομένους λογίους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους προτρεπτικός Νεοφύτου τοῦ Δούκα (ἐν Βουκουρεστίῳ, 1 Σεπτεμβρίου 1819). Διὰ τῶν πατριωτικῶν χειλέων τοῦ φιλογενοῦς τούτου Ἡπειρώτου ἢ Ἑλλὰς ἀπευθύνει τὴν ἐξῆς φλογερὰν εἰς ὁμόνοϊαν καὶ εἰρήνην πρόσκλησιν.

• Εἰρήνην τὴν ἐμὴν, ὦ παῖδες ἐμοί, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. Εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν, ὡς οὐκ ἐξὸν πρὸς ἂ σπεύδετε ἀφικέσθαι, μηδὲ τὴν μεγάλην ταύτην μεταβολὴν ἀπεργάσασθαι ἦν σκοπεῖσθε, μὴ αὐτοὺς πρότερον πρὸς ἀλλήλους ὁμονοῦντας. Πρῶτη γὰρ (οὐ πολὺς δὲ διεῖρηκώς ἐστι χρόνος) ἦν τὰ μὲν ἐμὰ ἀσθενῆ καὶ διαμόχθηρα, ἦν δὲ πᾶν ὄδυνηρά καὶ οἰκτρά· πολλῶ μὲν τῷ πάθει περιμαλγούσης, πλείψ δὲ τῷ πόθῳ περιμενούσης τὸν χρόνον τούτον, ὅθ' ἡμεῖς ἐν ὀλίγῳ ἀπὸ τε τῆς ὄδυνηρᾶς κλίνης τοῖς τῶν λόγων φαρμάκοις ἀναβρώσαντες, καὶ τῷ ἐκ φιλοσοφίας σημήματι τὸν ἐνυπάρχοντα ἀποσμηξάντες ῥύπον, εὖ μὲν θεραπεύσαντες ἀνωρθώσατε, εὖ δὲ περισσεύσατε, καὶ ἐπὶ μείζῳ προΐεναι ταῖς ἐλπίσι παρέσχετε. Τὸ γὰρ σύμπαντας ἡμᾶς οὕτω· πολλῶ πόθῳ καὶ ἐξ ὁμοιοῦς πρὸς τὸ κοινὸν συμπροθυμηθῆναι συμφέρον, τί τῶν ἀπάντων ὧν σκοπεῖτε, οὐ παρέσχεν ἐλπίδα τοῦ ἀνασώσασθαι; Καὶ δέχομαι γε, ὦ παῖδες, τὴν περὶ ταῦτα εὐγνωμοσύνην ὑμῶν, δέχομαι τὴν ἀπότισιν τῶν τροφείων, καὶ ἀντοφείλω τὰ σῶστρα. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν τέως· νῦν δὲ πῶς ἔχει τὰ κατ' ἐμέ; Τοῦτο τῷ ὄντι καὶ ἐννοεῖν μοι λυπηρὸν, καὶ λέγειν ὄδυνηρότερον, καὶ ταῦτά γε πρὸς ἡμᾶς, ἐφ' ᾧ καὶ καταδύεσθαι μοι δοκῶ. Ἔμεις γάρ, ὦ παῖδες, ἀντὶ τοῦ πρόσω ἔτι συμφώνως ἰέναι, καὶ σὺν ἀγαθαῖς ταῖς ἐλπίσιν ἐπὶ τὰ μείζῳ χωρεῖν, διαιρεθέντες καὶ συστραφέντες ἐκ στάσεως, μάχεσθε, καθάπερ τὰ θηρία, κεραιζόμενοι ὑπ' ἀλλήλων καὶ διαδακνόμενοι. Τί οὖν ἐκ τούτων ἐλπίς περιέσεσθαι τῇ μητρὶ; Τί δὲ καὶ ὑμῖν περιγενήσεσθαι πλέον; Οὐκ ἐκ τῆς αὐτῆς γαστρὸς ἐστὲ προελθόντες; οὐκ ἐμοὶ παῖδες πάντες; οὐχ ὁμοδαίτοι; οὐχ ὁμόσκηνοι, ὑπὸ τὸν αὐτὸν γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες καὶ αὐξήθέντες ἥλιον, καὶ αἰθέρα, καὶ νόμον, καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν προϊέ-

(1) Καλλιόπη, σελ. 152—156.

μενοι, καὶ τοῖς αὐτοῖς στοιχειούμενοι μυστηρίοις; Πόθεν οὖν καὶ ἐφ' ὧ τω τοσοῦτῳ περιέχυσθε πάθει, ὥστε οὐδ' ἀνεῖναι ἀλλήλοις. εἴ τῳ καὶ ἡμάρτηται τι, ὡς ἀπὸ γε τῶν λόγων δοκεῖν; Ἄλλ', ὦ παῖδες, εἴ τις μνήμη ἔτι φιλοστόργου μητρὸς, εἴ τις εὐγνωμοσύνη ὑμῖν πρὸς αὐτὴν ὑπολείπεται, παύσασθε ἐρίζοντες, φθονοῦντες, ὑπ' ἀλλήλων φθειρόμενοι, ἀπολλούμενοι· καὶ μου τῆς φωνῆς ταύτης, ὡς ἀπὸ καρδίας μητρὸς ἀγαπώτης, προΐούσης ἀκούσατε. Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν. »

Μετὰ τοῦτο ὁ Δούκας ἐξακολουθῶν τοὺς πρὸς ὁμόνοιαν ἐξορκισμοὺς καταδεικνύει τὰ ἐκ τῆς λυσιώδους ἐλείνης φιλολογικῆς πάλης προελθόντα κακά. « Τίς οὐχ ὄρα τὰ ἐνδοξότερα τῶν σχολείων τὰ μὲν ἤδη ἀνατραπέντα, τὸ ἐν Βυζαντίῳ, τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ, τὸ ἐν Σμύρῃ; τὰ δὲ ὡσπερ ἀνερμάτιστος ναῦς, σαλευόμενα; Τίς δὲ καὶ τὰς αἰτίας τούτων οὐ σὺνοιδεν, ὧν πρώτη ἂν εἴη ἡ πρὸς ἀλλήλους καταφορὰ καὶ τὸ μῖσος; . . . Εἰρήνη, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, εἰρήνη καὶ φιλία, τὸ περισπούδαστον καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα· φιλία τὸ καθ' αὐτὸ μέγα ὄν, καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τιμώμενον. »

Ἐναφῶν δὲ πλείστα τῶν προγόνων παραδείγματα συντείνοντα εἰς εἰρηνοποίησιν, τελευτᾷ οὕτω. « Περὶ δὲ τῆς φιλολογίας, ἐγὼ μὲν περὶ γλώσσης, καὶ μάλιστα περὶ λεξειδίων μηκέτ' ἂν μηδένα διαφιλονεικῆν ἂν βουλοίμην, μηδὲ διακοντίζεσθαι ὑφ' ὧ τῳ πάθους πολλοῦ ὀρμωμένους, τῆς δὲ χρείας ἀναγκαζούσης, λεγέτω ἀπλῶς τὸ παριστάμενον ὁ βουλούμενος. Εἰ δὲ ποτ' εἴη ἀνάγκη ἀποτείνεσθαι πρὸς τινα, γραφέτω πρὸς τοῦτον φιλικῶς, ἢ γοῦν ἐν μηδενὶ καταπτόμενος· τὸ γὰρ περὶ γλώσσης διατείνεσθαι οὐκέτ' ἔμοιγε δοκεῖ καλὸν εἶναι· μέχρι μὲν γὰρ ἀταλαίπωρον καὶ ἀκαταζήτητον ὡς ἐν πολλῷ τῷ σκότῳ τὸ πρᾶγμα ἦν, ἀναγκαῖον ἐδόκει· νῦν δὲ πλέον ἢ ἔδει διαφιλονεικῆθέντος, καὶ τῶν μὲν οὕτω, τῶν δ' ἐκείνως γραφόντων, μμουμενῶν, λειπομένων, ὑπερτεινόντων, ὅπως ἂν ἕκαστος βούληται, μάταιον ἔσται πλείω περὶ τούτου διδάσκειν ⁽¹⁾. . . »

Ἐν ἔτει 1820 ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ἀπαντῶν εἰς τὸν Κοδρικᾶν ἀποστείλαντα αὐτῷ ἀντίτυπον τῆς περὶ *Γλώσσης Μελέτης*, ἔγραφεν ἐν τῇλει καὶ ταῦτα. « Ὅτι εἰς κενὸν ἀπέβησαν αἱ περὶ γλώσσης διδασκαλίαι τῶν δημοσίων φιλοσοφούντων, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐπεχείρησαν νὰ πλέξωσι τὸ ἐξ ἄμμου σχοινίον, φανερόν, ἐπειδὴ χά-

(1) Καλλιόπη, 1820, 87—91.

ριτι Θεοῦ Ἕλληνας, χριστιανίζοντες, πρόμαχοι καὶ προασπισταὶ τῆς ἀληθείας δὲν ἐξέλιπον ἀπὸ τὸ Γένος, ὧν τὰ πρῶτα φέρουσαν τὴν ἐλλόγιμον αὐτῆς εὐγένειαν βλέποντες χαίρομεν χαρὰν ὑπερβάλλουσαν, ἐπευχόμενοι αὐτῇ θεόθεν μῆκος ζωῆς, ὑγίαν ἀκραν, καὶ πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ἵνα καὶ ἄλλας παραπλησίας ὠρσεύεις τῷ Γένει συνεισφέρουσαν φιλοτίμως ἔχη μὲν παρὰ πᾶσι τοῖς τῶν καλῶν ἱρασταῖς ἀθάνατον εὐκλειαν, τύχη δὲ καὶ τῶν οὐρανίων ἀντιδόσεων ἐν τῷ καιρῷ τῆς μισθαποδοσίας τῶν ἔργων (¹). »

Ἐν τῇ γλωσσικῇ ἐκείνῃ πάλῃ ἀνεμίχθησαν, ὡς ἐρέθη, καὶ ἄλλοι μὴ λόγιοι καὶ πρὸ πάντων ἔμποροι. Ἴδου δὲ παραδείγματος χάριν τι ἔγραφεν εἰς ἐκ τούτων, ὁ Κωνσταντῖνος Ἡλιάδης Μακεδῶν ἐμπορευόμενος ἐν Βουκουρεστίῳ (15 Νοεμβρίου 1819). « Βλέπων τὴν μεγίστην ἀπώλειάν τινων τῆς νεολαίας, ἐνθουσιασμένων ἀπὸ τὸν πατριαστικὸν τύπον, καὶ γαυριῶντων καθημερινῶς εἰς τὰ πατριαστικά ἀνδραγαθήματα τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, καὶ ἐπαιρομένων εἰς μόνον τὸν γέροντα Κοραῆ, χωρὶς νὰ βλέπουν τὸν ὀρθὸν λόγον, ἐκλεψα ὀλίγον τὸν καιρὸν ἀπὸ τὰς ἄλλας τοῦ ἐμπορίου μου ἀσχολίας. διὰ νὰ παρακινήσω τοὺς φίλους μου νέους, νὰ προσέχωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ὄχι εἰς τὸν λέγοντα, ὄχι ποῖος τὰ λέγει, καὶ οὕτω νὰ γίνωνται ἐκλεκτικοὶ ὡς αἱ μέλισσαι, παραβλέποντες καὶ καταφρονοῦντες τοὺς ἡμιμαθεῖς καὶ ἀπατεῶνας, τοὺς δυναμένους νὰ τοὺς διαφθείρῳσιν ἀνεπαισθητῶς (²). »

Ἄλλος δὲ διατριβογράφος ἀπαντῶν εἰς τὸν Κρητᾶ Ἐμμανουὴλ Βερνάρδον ἀποκαλεῖ τὸν Κοραῆν *παγκάκιστος, μισέλληνα, ἀλογον συκοφάντην, καὶ ἀλογον τέρας* (³).

Ἄλλὰ τοὺς διαπληκτισμοὺς αὐτῶν κατέπαυσεν ἡ ἐπελθοῦσα Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καθ' ἣν πάντες λησμονήσαντες τὸ παρελθὸν ἀδελφικῶς συνεργάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

Ἀντίπαλοι τοῦ Κοραῆ, ἐκπύρῃθησαν ἀρχῆθεν καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιοι μετὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὁ ποιητὴς Ἰακω-

(¹) Καλλιόπη 1820, σελ. 186.—Ἐπειδὴ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐξέφρασεν ὑπονοίας πλαστοτήτος τῶν δημοσιευθειῶν πρὸς Κοθρικᾶν ἐπιστολῶν τοῦτε πατριάρχου Γρηγορίου Β' καὶ τοῦ κρῆν τοιοῦτου Κυρίλλου ΣΤ', οἱ ἀδελφοὶ Πορτολάκα, ἔνθερμοι τοῦτου ὀκαθοῖ, ἰδημοσίευσαν διὰ τῆς Καλλιόπης (1821, σελ. 11, 23) διαμαρτύρησιν περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

(²) Καλλιόπη 1821, σελ. 24—33.

(³) Δύτ. σελ. 41

Εάκης Νερούλης εύφως έσατύρισε τὰς περι γλώσσης δοξασίας τοῦ Κορυαῖ, γράψας κωμωδίαν, ἣν επέγραψε *Κορακιστικά ἢ Διδόρωσις τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης* (*). Ἐκ ταύτης δὲ χάριν περιεργίας παρατίθημι τὴν ἐξῆς σκηνὴν, ἐν ἣ σατυρίζεται ἡ πρὸς προσηλυτισμὸν τάσις τῶν Κοραϊστῶν.

(Πραῖξις Β', σκηνὴ Γ')

Μιτυληνοί. — Ἄφιντέλη, μεῖς εἵματτε Μιτυληνοὶ μὲ συμπάθειο· μὰς εἶπαν κάποιοι δᾶ, πῶς ἔς αὐτὴ τῆ χώρα ὅποιος ἐρθῆ, πλερώνεται χοῖντρά για νὰ μάθη κάτι λόγια, τζ' ἀποῦ μάθη τα, γίνεται τζ' αὐτὸς δάσκλος; τζὲ γιουμίζει τὸ πουτζέλι τοῦ, μὲ συμπάθειο· στραβὰ νὰ καθίσαμε, τζ' ἴτι:α νὰ μιλήζιμε· ἡ δάσκλος τζῆ χώρος μας ποῦ διδάγει τὰ παιδέλιά μας, μὰς πέροι τὸ βιό μας· εἰδῶ μὰς εἶπαν, πῶς δίντε τὸ βιό σας ἔς ἐκνοῦς ποῦ θέλουν νὰ μάθουν ἀποῦ σᾶς τῆ προκοπή σας.

Σωτήριος (**). — Καὶ ποῖοι ἐνι οἱ ὅποιοι εἰς ὑσᾶς δώσειν εἶχον αὐτὰς τὰς συμβουλάς ἀνθρώποιο;

Μιτυληνοί. — Αὐτοὶ εἶν' ἀπὲ τζῆ ἐντόπιοι· τζ' ἦταν πρῶτα πραγματευτᾶδες κορδωμένοι τζὲ πηρίφανοι τζὲ τώρα παράτησαν τὴν πραγμάτειά τους, τζ' ἀναγνώθουν καθημεροῦσιο κάτι χαρτέλια τυπωμένα ποῦρχονται, λὲν, ἀπ' τῆ Φραγγία.

(*) Ἐδημοσιεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1813, καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνετυπώθη ἐν Βιέννῃ ὑπὸ Θεοδώρου Νέγγη μετὰ τοῦ ἐξῆς προοιμίου· « Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ συγγραφία μας, βλέποντας, εἶτι ἡ γλωσσικὴ λογομαχία, ὅπου καταδικάσθησαν οἱ προκομμένοι τοῦ Γένους νῆναι, τώρα τόσα χρόνια, πεσμένοι κατακέφαλα, δὲν κατέρωθωσι νὰ μᾶς φέρη, ὑστερον ἀπὸ τόσην σύγκρουσιν τῶν ἀπ' ἐναντίας φρονημάτων, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, καὶ ἀνυπόμονοι νὰ τοὺς ἰδῆ νὰ στρέψουν τὸν νοῦν εἰς τίποτε· οὐσθωδέστερα, ἀναγκάσθηκα νὰ μεταχειρισθῆ αὐτὸ τὸ δραστήριον μέσον, ὅθεν συνέγραψα τὴν ἀνὰ χεῖρας Κωμωδίαν, ὅπου κυρίως τὸν Κοραϊσμὸν, ὡς ἐνδημικώτερον εἰς τοὺς προκομμένους μας, καταπολεμῶ, χωρὶς ὅμως νὰ παραμελήσῃ νὰ εἰπῆ ἀρρήτως τὴν γνώμην του, ἦγουν οἱ δὲν προτιμῶ κανέν' ἀπὸ τὰ κατὰ τύπους διάφορα τῆς γλώσσης μας ἰδιώματα. Πλὴν δὲν εἶναι ἀμφισβολία, οἱ μὲ πολλὴν του δυσπρόσεκτον τὸ μεταχειρίσθηκα, ἔχοντας μεγάλην ὑπόκλησιν εἰς τὰ κωμωδοῦμενα πρόσωπα, καθὼς περὶ τὴν λύσιν τοῦ μύθου τοῦ παρόντος δράματος τὸ κηρύττει μεγαλοφρονότατα. . . Ἀλλ' ἄς τὸ ἐναρκειπῶ, ἀναγκασμένος τὸ ἔκκαμην, ὅθεν εἶν' ἀνεπίληπτος. »

(**) Ὁ Σωτήριος ἦν τῶν σφόδρα Κοραϊστῶν.

Σωτήριος. — Μήπως αὐτὰ τὰ χαρτῖα ἐνὶ τὰ ἤτρια Λογίου Ἐρμού; *Μιτυληνοί.* — Δὲν εἶναι τρία μὲ συμπάθεο, εἶναι πολλὰ, διακόσια, τρακόσια.

Σωτήριος. — Δὲν εἶπον εἰς ὑσᾶς τρία, ἀμμή ἤτρια' ἔχασα πῶς ὀνομάζονται βαρβαρικῶς . . .

Γιαννιώταις. — Μεῖς ἀκούσαμεν ἔς τὸ βιλαέτι μας, πῶς ἐδῶ οἱ ἀφρώποὶ καζαντίζουσι γρόσα περὶ γὰρ νὰ μάθουν μιὰ γλῶσσα ἀπὸς καινουργῆς φημισμένη' καὶ τόμ' ἀφικραστοῦν ἕξ μῆνες τὸ δάσκαλο, ποσώνουν ὅλη τὴ σοφία, καὶ γίνονται περίσσια προουκουμένοι' κ' ἐμεῖς ἔτζι τ' ἀπεικάταμεν σηκωθήκαμεν καὶ εἴπαμεν' μῶρ παιδιὰ, παρὰ νὰ τρέχομεν σὰ πάνου, σὰ κάτου, γὰρ νὰ μάσομεν γρόσα, αἰδῖτε νὰ πάγομεν τζᾶκ ἔς τὴ κδήσας τὴ χώρα δῶ, γὰρ νὰ μάσομεν γρόσα, καὶ νὰ μάθομεν οὔλου τοῦ ντουναῖ τὰ γράμματα, καὶ νὰ κουβενδιάζομεν κ' ἐμεῖς σὰ γραμματισμένοι.

Χιώταις. — Εἶνδα νὰ σοῦ πούμεναι κ' ἐμεῖς, σελεπῆ' ἔπεσ' ἀκριδα ἔς τὸν τόππο μας ἔς τὴ Χιῶ, ἐφτωχύναμεν, καὶ ἐν εὔρισκουμέναι νὰ γιομίσουμαι τὴν παραδαρμένη μας' καὶ ὠδηγήσασι μας μερικοὶ, πῶς ἐδῶ μαθίνουσι μιὰ γλῶσσα χωρὶς νὰ δρώσουσι, καὶ πῶς τὴ χωριάτικη τὴ γλῶσσα ἐδῶ κἀντιν τι βγάζουσιν τῆς ἀπ' ὀμπρός, κἀντιν τι βάζουσιν τῆς ἀπ' ὀπίσω, κἀντιν τι ξεφλουδιάζουσιν τῆς ἀπ' τὴν μέσην τῆς, καὶ κἀμουσίν τὴν περὶ γραμμάτου' κ' ἐμεῖς ἴντα διάντρο νὰ κἀμουμέναι' εἴπαμέναι δᾶ τοῦ τόπου μας τὸ λακιρδι' ὅποιοι περπατεῖ κἀντ' ἠῦρεν, κ' ἦρα' κἀ' ὅποιοι ἐν περπατεῖ, κἀντις τὸν ἦρα' κ' ἠρθαμέν' ἐδῶ γὰρ νὰ μάθομεν τὰ γράμματα' καὶ γὰρ νὰ μᾶς πληρώνετε γὰρ νὰ τὰ μαθομέναι' τὴν ἀλήθεια, σελεπῆ, ἐν μᾶς πληρώνετε, ἔ διαβίζομεναι.

Κυπριώταις. — Μεῖς εἴμαστε Τζιπρικόταις' εἴχαμ' ἓνα περιδῶλιν μὲ τὸ νοίκιν, τρακόσι' ἀργιᾶλια τὸ εἴχαμεν πακτωμένον, τζ' ἦρθασιν οἱ Ἀγαρηνοί, τζᾶι σύρασιν τὴν πουμπούρα τους, τζᾶι βᾶστ' ἀπάνου μας, τζᾶι μᾶς διαγομίσασιν τὸ ἔχειν μας, τὸ σιτᾶριν μας, τὸ παμπάκιν μας, τζᾶι μᾶς ἐξεγμνώσασιν, τζᾶι μᾶς ἐκάμασιν περιπάτιν' τζ' ἐμεῖς οἱ δύστυχοι γενήκαμεν ζήτουλαις, τζ' ἐπηγαίναμεν ἔς τὸ κονάκιν πότε τοῦ Κυττίων, πότες τοῦ Πάφφου, τζᾶι μᾶς ξουειδίξασιν οἱ ἀγιοί, τζᾶι μᾶς ἐσπρώχνασιν, τζᾶι μᾶς ἐλέγασιν σκυλῖν, τζᾶι γαῖδοῦριν' τζ' εὔρεθήκασιν μερικοὶ, τζᾶι μᾶς εἴπασιν νὰ ἐρθομεν ἐδῶ, ὅπου πληρώνουσι γὰρ νὰ προκόψουσι τοὺς ἀνθρώπους' τζ' ἐμεῖς

ἤρθαμεν ἐδῶ, ἂν θέλετε νὰ μᾶς πληρώσετε, νὰ μάθουμεν ἀπὸ σᾶς ὅ,τι θέλ' ἢ ὄρεξις σας.

Σωτήριος πρὸς τὸν ὑπηρέτην. Ἐπαραι τούτους ὄλους νὰ φυλάξωσι Τεσσαρακοστήν.

Γιαννιώταις.—Μὲρ τί μᾶς κραίνεις;

Χιώταις.—Ἴνδα διάντρο, στέλλεις μας νὰ κάμουμέναι νήστεια;

Κυπριώταις.—Τὸ στομάχιν μας γένιχ' ἀπὸ τὴν πείναν σὰν πέταυρον, τζαι τοῦτος στέλνει μας νὰ νηστεύωμεν.

Μιτυληνοί.—Ἀφεντέλη, ἡ Σαρακοστή πέρασε· τί τὴν φέρνεις ὀξοπίσου· νὰ μὴν ἔχασες τὰ πασχάλιά σου;

Σωτήριος.—Δὲν εἶπον εἰς σᾶς νὰ νηστεύσητε, ἀμμή νὰ σᾶς ἐπάρωσιν εἰς τὴν, ὁποῖαν ὀνομάζουσιν οἱ χυδαῖοι Καραντῖναν, Τεσσαρακοστήν. Ἐπαραι τούτους λοιπὸν, καὶ δίδε εἰς αὐτοὺς τεσσαράκοντα ἡμέρας ὡς ἂν καθάρσιον ἢ ὡς ἂν ἐμετικὸν ἀπὸ ἓν φύλλον ἡτρίου Λογίου Ἐρμουῦ καὶ ἀπὸ καθαρισθῆν θέλωσι, τότε φέρε τούτους ὧδε εἰς ἐμέ.

Χιώταις.—Ἐμεῖς σκόρδουλλα ἓν ἔχουμενναι, ποῦ νὰ μᾶς χερβαλώτρης ἔς τὴν Καραντῖναν.

Κυπριώταις.—Ἐδῶ μοιάντζει τρώγουσιν τὰ γράμματα, καὶ παραγοιμίντζουσιν τὰ φύλλα τῶν βιβλίων μὲ κριάσιν λιανιστὸν, καὶ καταπίνουσιν τα.

Γιαννιώταις.—Μὲρ παιδιὰ, σαράντα μέραις νὰ τρώγουμεν οὔλο φύλλα· πὸ, πὸ, πὸ, μὴ νᾶμασταν γίδια! τί τόπος σκλίτκος εἶναι τοῦτος π' ἀναθεμά τον.

Χιώταις.—Ἐλάστενναι, πάμενναι· φθάνει σας ἡ μωρολογία· πάθαμεν τὴν πλιό.

Ἐν τέλει ἐπισυνάπτων καὶ τὴν περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης δοξασίαν τοῦ γεραροῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, τοῦ τοσοῦτον ἐπιτυχῶς μετὰ ταῦτα βαδίσαντος ἐπὶ τὰ ἴχνη Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη, ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ προτάξω, ὡς ὕφους ὑποδείγματα, καὶ περικοπὰς τινὰς ἐκ δύο νεοελληνικῶν συγγραμμάτων τῆς περιόδου ταύτης.

(*Σεργίου Ἰωάννου, Ἀναίρεσις νοσοκομικῆς ἀναφορᾶς, 1806*).

Ἡ Τὸ ἐν Γαλατῶ νοσοκομεῖον, πάλαι ποτε Ὀσπητάλιον τῶν Γεμιτζίδων κοινῶς λεγόμενον, ἐκτίθη διὰ δαπάνης καὶ ἐξόδων τοῦ περιεργήτου Σταυράκογλου, διὰ νὰ εἰτέρωνται καὶ ἐπισκέπτονται ἐν

αὐτῷ οἱ πτωχοὶ καὶ ἀσθενεῖς ναῦται. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κτίτο-
ρος ἀνεδέχθη τὴν τούτου ἐπιτροπίαν ὁ ἐν μακαρία τῇ λήξει Δημή-
τριος Σκαναβῆς. Τούτου ἐπιτροπεύοντος, ὠκοδομήθη διὰ συνδρομῆς
τοῦ γένους καὶ τὸ ἐν Πεόγλου τῆς Πανώλης νοσοκομεῖον. Ἡ φιλαν-
θρωπία καὶ ὁ διάπυρος ζῆλος ὑπὲρ τοῦ γένους δύο εὐπατριδῶν ὁμο-
γενῶν μας διεφύλαξε καὶ διέσωσεν ἀπὸ τὰ ναυάγια τοῦ καιροῦ τὸ ἐν
Γαλατᾶ τῶν πτωχῶν καταφύγιον. Τῶντι εἰς ὅλην τὴν βασιλευούσαν
δὲν ὑφίστατο ἄλλο νοσοκομεῖον Γραικῶν, εἰμὴ τὸ ἐν Γαλατᾶ, καὶ
τοῦτο ὠκονομεῖτο ἄχρι καιροῦ χωρὶς κανένα εἰσόδημα κύριον, ἀλλὰ
μὲ μόνην τὴν ἐκούσιον συνεισφοράν τῶν ναυτῶν, τὴν βοήθειαν τῶν
ὁμογενῶν καὶ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν κλήρου.

Ἐπεὶ τὸ 1792 ἔτος, ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ αἰοιδίμου Νεοφύ-
του, οἱ ῥηθέντες δύο ὁμογενεῖς, διὰ προστασίας τοῦ αἰμινήστου πεί-
ζαδῆ Γεωργίου Μουρούζη, πρώτου διερμηνευτοῦ τῆς Αὐλῆς, ἔλαβον
ἄδειαν παρὰ τοῦ πολυχρονίου ἡμῶν Ἄνακτος νὰ οἰδομήσωσι καὶ ἔτε-
ρον νοσοκομεῖον δηλ. τὸ τῶν Ἐπτὰ Πύργων γενόμενον πρὸς ἐπίσκεψιν
τῶν ὑπὸ τῆς πανώλης μεμολυσμένων. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ὑπέρογον τῶν
ἀναγκαίων ἐξόδων πρὸς διατήρησιν τῶν τριῶν τούτων νοσοκομείων
ἀπαιτοῦσε καὶ ἄλλους τινὰς ἀφθονωτέρους πόρους, κοινῇ συνόδῳ ἀπε-
φασίσθη νὰ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Δέρκων τὸ κοινῶς
Παλουκλί λεγόμενον, καὶ νὰ τὸ ἐνώσωσιν ὡς κτήμα ἴδιον εἰς τὰ νο-
σοκομεία, ὅπως ἡ ἐν αὐτῷ γενομένη χρηματικὴ σύναξις συμβάλλη
μᾶλλον εἰς βοήθειαν καὶ περιθαψίν τῶν πτωχῶν καὶ ἀσθενῶν ἀδελ-
φῶν μας· ἀλλὰ καὶ τούτου μὴ ἐξαρκοῦντος, πάλιν κοινῇ συνόδῳ ἀπε-
φασίσθη νὰ γίνεται σύναξις εἰς ὅλας τὰς ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν εὐ-
σεβῶν ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὰ στίφη (ἐσνάφια) τῶν ὁμογενῶν μας.
Προσεκλήθη ἔτι ἕκαστος τῶν ὀρθοδόξων νὰ ἀφίηθαι εἰς τὴν διαθήκην
του τὸ κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν εἰς βοήθειαν τῶν νοσοκομείων.
Καὶ διὰ νὰ στερεώσωσι μὲ ἀλύτους δεσμοὺς τὰ πραχθέντα, διορί-
σθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐποχὴν, μὲ σιγίλλια ἐκκλησιαστικά
κοινῇ ψήφῳ τοῦ γένους καὶ ἀποφάσει συνοδικῇ, ἐπίτροποι καὶ ἔφοροι
τῶν νοσοκομείων τὰ τέσσαρα κυριώτερα στίφη.

Ἐν τῷ 1805 ἔτος, ἐπὶ τῆς 20 τοῦ Ἀπριλίου 1805.
Ἐάν ἐξετάσωμεν ἰδιαιτέρως τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ κυβέρνησιν
τοῦ ἐν Γαλατᾶ νοσοκομείου ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς οἰκοδομῆς του ἕως
εἰς τοῦτο τὸ ἔτος, βλέπομεν μὲ ἄκραν μας λύπην, ὅτι δὲν εἰσῆχθη

ποτέ εις αὐτὸ οὔτε ἡ εὐνομία ἐκείνη καὶ τάξις, μὲ τὴν ὅποιαν οἰκονομοῦνται τὰ νοσοκομεία τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, οὔτε τὸ σῶστημα ἐκεῖνο τῆς κλινικῆς τὸ τόσον ἀναγκαῖον, ὄχι μόνον πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξέτασιν καὶ γύμνασιν τῶν νέων. »

(*Νικολάου Μαυρομμάτου, μετὰφρασις τοῦ περὶ πολιτισμοῦ τῶν Φαίλων δοκιμίου τοῦ Μελλίη. Ἐρ Κερκυρα 1811.*)

« Διὰ τῶν τοιούτων μέσων ἡ Ἑλλάς, καὶ τοι στενὴ κατὰ τὴν στενήν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν, νικᾷ ὁμως τὴν μεγάλην κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον καὶ φοβερὰν δύναμιν τῆς Περσίδος, ἀκαλλάττουσα τῆς Ἀσιατικῆς δουλείας τὴν Εὐρώπην, καὶ γενομένη δημιουργὸς παντοίας ἐφευρέσεως, ἀνάγει αὐτὴν εἰς τοσοῦτον ὑψηλὸν βαθμὸν τελειότητος καὶ ὑπεροχῆς, ὥστε καταδικάζουσα, ὡς εἰπεῖν, τὰς ἐφεξῆς ἡλικίας εἰς τὴν αἰδίου ἀνάγκην τῆς μιμήσεως, ἀφαιρεῖ τούτων πᾶσαν ἐλπίδα, καὶ ὑπερβάλλωσι ποτὲ τὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπιιδιούσα ἐνταυτῷ μὲ ταχύτητα εἰς τὰς ἀκριβεῖς λεγομένας ἐπιστήμας, εἰς τε τὰς φυσικὰς, καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς φύσεως, εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς κ.τ.λ. καὶ προάγουσα τοὺς ἐπιφανεστάτους διὰ παντὸς ἀνδρας ἐκείνους, διδάσκει τέως τὸν πολιτισμὸν τοὺς Ῥωμαίους καὶ σύμπαντα τὰ ἄλλα ἔθνη.

« Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν μόνιμον τῶν ἀνθρωπίνων θεμελιώσεων, καὶ τὸ πᾶν, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀλλοιοῦται, μόνων ἐξηρημένων τῶν νόμων τῆς φύσεως, οὕτως εἰσαχθεῖσα παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἡ διαφωνία, κατέστησε ταχέως ἀσθενὲς πᾶν αἰσθημα ἐλευθερίας, ἀρετῆς, ἔρωτος πατρίδος, καὶ ἔφερον ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν πανουργίαν, τὴν φιλαμγυρίαν, τὴν κολακείαν, τὸ ψεῦδος, καὶ τὴν ταπεινώσιν.

« Φίλιππος ὁ Μακεδὼν βλέπων διηρημένους τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἐκπεπτωκότας τῆς προτέρας τῶν καταστάσεως, ἐσχεδίασε καὶ τοὺς ὑποτάξῃ εἰς τὴν ἰδίαν του ἀρχὴν, μεταχειριζόμενος ἐπιδοξίας, ὅτι μὲν τὸν χρυσὸν, ὅτι δὲ τὴν πανουργίαν, τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἀπιστίαν, δι' ὧν συνήργητε καὶ αὐξήσῃ παρ' αὐτοῖς τὸ σχίσμα, ἡ κακία, καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἔθους.

« Οἱ Ἑλληνες μὴ σώζοντες πλέον τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν ἰδίων προγόνων, εἰς ἣν ἐπεστηρίζοντο, ὡς εἰς βλάσιν, οἱ νόμοι τῶν, ἐξέπεσον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῶν διοικήσιν, ἤτις ἔπεσεν, ὡς τὰ οἰκοδομήματα, κατατρεφέντων τῶν θεμελιῶν, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν νικη-

τῶν τῆς Περσίας ἐκλιναν τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ Ἀχαϊκὴ συμμαχία, τείνουσα πρὸς τὴν νέαν ἑνωσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς δουλείας των, ἔλαβε διαστροφὴν τοῦ σκοποῦ, διὰ τὴν δυστροπίαν καὶ τὸν φθόνον τῶν λοιπῶν λαῶν, ἐξ ὧν ἐμποδίσθη ἡ ἐλπίζομένη εὐτυχὴς αὐτῆς ἐκβασίς, καὶ ἐφεξῆς τετυφλωμένοι ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνίαν, προσκαλοῦσιν εἰς τὴν ἰδίαν των ἐπικράτειαν τὰ ὄπλα τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ὠφελούμενοι ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἀπὸ τὴν τύφλωσιν τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὑπέταξαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των. »

(*Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, Γραμματικά, 1817*).

• Ἀνέφερα πολλάκις διόρθωσιν γλώσσης καὶ πρὸς ταύτην μου τὴν γνώμην αἰσθάνομαι, ὅτι θέλουν δυσαρεστηθῆν καὶ στραβοστομίσειν αἱ δύο ἀντιδιαφερόμεναι τῶν νέων Ἑλλήνων φατρίαί. Ἡ μία θέλει νὰ λαλῶμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, ὡς τὴν λαλεῖ ὁ ῥάπτης καὶ ὁ ψωμάς, καὶ ἀπ' αὐτὴν νὰ συστήσωμεν τὴν Γραμματικὴν μας. Ἄλλ' οἱ ἄνδρες οὗτοι δὲν παρετήρησαν, φαίνεται, ὅτι εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη, τῆς Γραμματικῆς οἱ κανόνες συνίστανται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ὄχι τοῦ ἀπαιδέτου ὄχλου ἀλλὰ τῶν πεπαιδευμένων τοῦ ἔθνους μελῶν διότι οὗτοι ἔχουσι πλειοτέρας γνώσεις· νὰ διακρίνωσι τὸν ὀρθότερον καὶ κανονικώτερον τρόπον τοῦ λέγειν. Ἡ Γραμματικὴ εἶναι τέχνη τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν ὀρθῶς, ὄχι χυδαίως. Καὶ οἱ ταύτης νομοθέται διδάσκουσι τὸ ἔθνος ὄχι πῶς λαλεῖ, ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ λαλήῃ· χρεῖαν ἀποδείξεως δὲν ἔχει ὅτι ἡ τάξις ἢ ἡ ἀτάξια τῆς γλώσσης προέρχεται ἀπὸ τὴν τάξιν ἢ ἀταξίαν τῶν ἐννοιῶν. Ἄν ἡ Γραμματικὴ πρέπει νὰ κανονίζηται ἀπὸ τὸ ἀπαιδευτον μέρος τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ Λογικὴ λοιπὸν ὡσαύτως πρέπει νὰ ἔχη τοὺς αὐτοὺς κανόνας, ἤγουν, διὰ νὰ γράφωμεν καὶ νὰ λαλῶμεν ὡς οἱ χυδαῖοι, πρέπει καὶ νὰ συλλογιζόμεθα ὡς οἱ χυδαῖοι. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο νομίζω δὲν θέλουν συγκατανεύτειν μηδ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ παράδοχοι καὶ περὶ γλώσσης γινωμιστῆται. Θέλουσι νὰ μὴν ἔχωμεν μήτε παραγωγὰς λέξεων, μήτε ἑτυμολογίαν, μήτε ἄλλας τοιαύτας κατ' αὐτοὺς μικρολογίας. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι τὰ μέσα, μὲ τὰ ὅποια ὁ ὀρθὸς λόγος σπουδάζει νὰ στήσῃ τὴν εἰς τῶν πολλῶν τὰ στόματα πλανωμένην γλῶσσαν, καὶ νὰ τὴν καθάρσῃ ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος τῆς

ἀνωμαλίας. Τὸ παραδοξότερον εἶναι ὅτι θέλουσι νὰ ἐξορίσωσι καὶ τὴν παλαιὰν τῆς γλώσσης ὀρθογραφίαν, διότι ἐχάσαμεν τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τῆς τὴν ἀκρίβειαν. Οὕτω, λέγουν, κατήργησαν καὶ οἱ Ἴταλοὶ τὴν Λατινικὴν ὀρθογραφίαν. Ναί! ἀλλ' οὔτε ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἶχε τὴν αὐτὴν μὲ τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν ὀρθογραφίαν, οὔτε ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ διαφέρει τῆς παλαιᾶς τόσον, ὅσον ἡ Ἴταλικὴ τῆς Λατινικῆς. Καὶ ἂν ἡ ὀρθογραφία τὴν σήμερον δὲν μᾶς χρησιμεύει διὰ τὴν προφορὰν, εἶναι ὅμως μέγιστος σύνδεσμος τῆς λαλουμένης μὲ τὴν προγονικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, χωρὶς τὸν ὅποιον θέλομεν ἀπομακρυνθῆν παρὰ τὴν ἀναγκασιότατην μάθησιν αὐτῆς. Ἡ γλῶσσα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἔπαθε πολλὴν πτωχείαν καὶ διαφθοράν. Ποῖον εἶναι τὸ ἱατρικόν της; Νὰ πλουτισθῆ μὲ λέξεις καὶ νὰ διορθωθῆ καθ' ὅσους ἐνδέχεται κανόνας τῆς ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρεξέτραπη παλαιᾶς γλώσσης, ὅχι ν' ἀποξενωθῆ παντάπασιν ἀπ' αὐτὴν. Βαρύτεραν παρὰ ταύτην δυστυχίαν δὲν ἐμποροῦσι νὰ μᾶς καταρασθῶσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος.

• Ἀντίπαλοι πρὸς ταύτην τὴν δόξαν εἶναι οἱ ἄλλοι περὶ γλώσσης δογματισταί, ὅσοι θέλουσι νὰ λαλῶμεν καὶ νὰ γράφωμεν παλαιὰ Ἑλληνικά. "Ὡ μυρίων πρᾶγμα' εὐχῶν! ἀλλ' οἴμοι! ἡ παρούσα δυστυχία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸ κάμνει παντελῶς ἀδύνατον. Τὸ ἔθνος δὲν καταλαμβάνει πλέον τοῦ Πλάτωνος τὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ μὴδ' αὐτοὶ καθ' ὅσον πρέπει οἱ φανταζόμενοι διάπυροι αὐτῆς ἔρασταί. Ὁ πολὺς ἐνθουσιασμός των δὲν τοὺς ἐσυγχώρησε νὰ κρίνωσι πόσον διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων τὰ συγγράμματα, ὅσα γράφουσιν αὐτοί. Ἄλλη εἶναι ἡ ζῶσα τοῦ ἀνθρώπου λαλιὰ, καὶ ἄλλα τοῦ ψιττακοῦ τὰ κατηναγκασμένα μιμήματα.

Ἄλλο γλαυῆ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται.

Ἄλλη εἶναι τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ἡ φυσικὴ πορφύρα, καὶ ἄλλοι τῆς βεβιασμένης μιμήσεώς της οἱ κέντρωνες. Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν ἐμποροῦσι νὰ λαλῶσι τὴν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, διότι δὲν ζῶσι μῆτε εἰς τὰς περιστάσεις τῶν παλαιῶν. Ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους μεταβάλλεται κατὰ τὰ ἥθη, τὰ ἔθη, τοὺς νόμους, τὴν πολιτικὴν, τὴν ἀνατροφὴν, τὴν παιδείαν, τὰς τέχνας, τὰ ἐπαγγέλματα, τὰ φρονήματα, τὰς περιστάσεις, ὅλας τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς αὐτοῦ μεταβολάς. Ὅσοι θέλουν νὰ διδάξωσι τοὺς νῦν ζῶντας Ἕλληνας τὴν λαμπρὰν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, πρέπει πρῶτον νὰ τοὺς μεταφτυ-

σωσιν εἰς τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῶν παλαιῶν. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο κἀκείνο εἶναι παραπλήκτου φαντασίας ἀναπλάσματα. Φοβοῦνται τῆς δόξης ταύτης οἱ πρόμαχοι μῆπως, διορθώνοντες τὴν λαλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν, καταργήσωμεν τὴν παλαιάν. Ἄλλ' ὁ φόβος των, ἃς μὲ συχωρήσωσιν, εἶναι ἄλογος. Ἀδύνατον εἶναι νὰ γράψῃ τις καλῶς εἰς τὴν κοινὴν μας γλῶσσαν, ἂν δὲν σπουδάσῃ ἀκριβῶς τὴν παλαιάν τῆς μητέρα, ἣτις εἶναι ὄλων τῶν καλλωνῶν αὐτῆς ἡ πηγή. Τοὺς κοινούς προλόγους τοῦ Κοραῆ τοὺς ἀναγινώσκωμεν μὲ τόσῃ ἡδονῇ, μὲ ὅσῃ ἀκριβείαν καὶ χάριν βλέπομεν συγγεγραμμένας τὰς Ἑλληνικάς του σημειώσεις.

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιος ἐστὶν ἐκεῖνος,

ὅστις φαντασθῆ τὴν κατάργησιν τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς μας γλώσσης. Αὕτη, καὶ ὅταν ἡ νεωτέρα τελειοποιηθῆ, μένει πάλιν ἀθάνατος, καθὼς ἔμειναν ἀθάνατοι οἱ λαλήσαντες αὐτὴν ἥρωες. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη τελεία γλῶσσα τῶν Χαρίτων καὶ τῶν Μουσῶν, ἡ μόνη ἀκριβῆς τῆς φύσεως ἐρμηνεία, τὸ μόνον ἀνεκτίμητον λείψανον τῆς ἀρχαίας μας εὐγενείας· ἡ θεία παρακαταθήκη τῆς θείας μας ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεταμίευσεν τὴν πρωτότυπον διδασκαλίαν τῆς πίστεως· ἡ δραστικωτάτη μουσικὴ εἰς τὸ νὰ ἡμερόνῃ τὰς Ἑλληνικάς ψυχὰς, καὶ νὰ τὰς ἐμπνέῃ τὴν θεόδοτον μανίαν τῆς ἀρετῆς.

ὦ φθίγμ' Ἀθάνα· φιλιότης ἐμοὶ θεῶν!

ὦ κέλλος! ὦ φῶς! τίς ἐκὼν σου λείψεται;

Ὅχι! μακρὰν ἀπὸ τοὺς περὶ διορθώσεως τῆς λαλουμένης ἡμῶν γλώσσης γνωμοδότας τοιαύτη συκοφαντία! Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, θέλω, καὶ ἀπαιτῶ τοὺς νέους φιλομαθεῖς Ἕλληνας, ὅχι μόνον νὰ ἐννοῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ γράψωσι καὶ νὰ ἀπαγγέλλωσιν, ὅσον τὸ δυνατόν, εὐκόλως τὴν παλαιάν μας γλῶσσαν. Τί; Γάλλοι, Ἄγγλοι, Γερμανοὶ περιηγηταὶ τῆς Ἑλλάδος καυχῶνται εἰς τὸ μέτρον μας, ὡς Ἑλληνισταί, καὶ ἡμεῖς θέλομεν τοὺς ἀκοῦειν Ὀμηρίζοντας καὶ Πλατωνίζοντας, ἀλαλοὶ καὶ κωφοί; Οἱ φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι βραβεύουσι μὲ δωρεὰς καὶ τιμὰς τοὺς ὁμογενεῖς των ἐκείνους, ὅσοι γράψωσι τρεῖς ῥήδας κατὰ μίμησιν τοῦ Πινδάρου, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Πινδάρου δὲν θέλουσι γυμνασθῆν εἰς τὴν πατρῶαν των στιχουργίαν; Τὴν ἕξιν λοιπὸν τοῦ γράφειν καὶ λαλεῖν Ἑλληνιστὶ τὴν θεωρῶ ὡς ἀναγκαιοτάτην εἰς ὄλους μας τοὺς πεπαιδευμένους. Καὶ αὐτοὶ αἰσθάνονται ταύτην τὴν ἀνάγκην, ὅταν ἐπιχειρήσωσι νὰ γράψωσιν ἓν ἐπίγραμμα, ἢ μίαν ἐπιστολήν, ἣτις θέλει τοὺς

μαρτυρήσειν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔμαθον, καὶ τοὺς ἄλλους μαθητεύουσι ἀξίως τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἄλλ' ἐκ τούτου δὲν συμπεριζίνεται ὅτι πρέπει νὰ λαλῶμεν κοινῶς γλώσσαν διορθωμένην. Οἱ σοφοὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἔθνῶν καὶ γράφουσι καὶ λαλοῦσι τὴν Λατινικὴν γλώσσαν, ἀλλ' ἔχουσι ἕκαστος τὴν μητρικὴν του κανονισμένην, εἰς τὴν ὁποίαν συγγράφει τὰ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν ἀποδλέποντα συγγράμματα. Τούτων τὸ παράδειγμα πρέπει νὰ μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Νὰ μανθάνωμεν Ἑλληνικὰ, καὶ νὰ γράφωμεν, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ· ἀλλὰ τὰ κοινῶς φελλή ποιήματα καὶ συγγράμματα νὰ τὰ γράφωμεν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλώσσαν, ἥτις εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ ἔθνους, καὶ θέλει κανονισθῆν μὲ τοῦ χρόνου τὴν πρόοδον ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους αὐτῆς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς.

Ἡ Δύτη εἶναι ἡ περὶ γλώσσης ὑπόληψίς μου, τὴν ὁποίαν ὁμολογῶ μετὰ παύσεως εἰς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τὴν δημοκρατίαν. Δὲν καταγοῶ κἀνὲν τῶν ἀντιδιαφερομένων δύο ταγμάτων. Ὅποῖαι δὴποτε καὶ ἂν ἦναι αἱ γνώμαι τῶν, σέβομαι καὶ τιμῶ τὸν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῆς πατρίδος ἀληθινὸν αὐτῶν ζῆλον. Αἱ μετὰ λόγου περὶ γλώσσης ἀντιλογίαι καὶ συζητήσεις εἶναι σημεῖον ἔθνους ζῶντος, αἰσθητικοῦ, κινουμένου πρὸς εὔρεσιν τοῦ συμφέροντος. Ἄλλ' οἴμοι! ὅταν αὐταὶ αἱ συζητήσεις γέμωσιν ἀπὸ ἀγρίης ἐριδας καὶ λογομαχίας· ὅταν οἱ συμβουλευόντες περὶ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους ἐκφέρωσι κατὰ τῶν σοφωτέρων τῶν ἢ βλασφημίας ἀναισχύντους, ἢ συκοφαντίας ὑπόουλους καὶ κακοήθεις, τίς ὠφέλεια ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἐρεύνας; τί κέρδος ἀπὸ τὰς συμβουλὰς τῶν; Καὶ τοῦ πρώτου, καὶ μάλιστα τοῦ δευτέρου περὶ γλώσσης κόμματος, ἄνθρωποι ἐξήνεγκαν ἐγγράφους λοιδορίας κατὰ τῶν ἐπιθυμούντων τῆς σημερινῆς γλώσσης τὴν διόρθωσιν. Εἶναι ἀληθινὰ τὸ πρᾶγμα πανταχοῦ συνειθισμένον· ἡ μεσότης νὰ πολεμῆται πάντοτε ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα. Ἄλλ' ἔπρεπεν, ἄνδρες ἐπιθυμηταὶ τῆς σοφίας τοῦ ἔθνους, νὰ διεγειρωσὶ πόλεμον βραβερικὸν κατὰ τῶν σοφωτέρων αὐτοῦ μελῶν; Τῶν Μουσῶν, ἄνθρωπε, καυχᾶσαι ὅτι εἶσαι ἐραστὴς, καὶ ἔπειτα τραχύνεσαι, καὶ συκοφαντεῖς, καὶ ξεσχίζεις τοὺς ἱεροφάντας τῶν Μουσῶν; Δὲν σὲ ἀρέσκει ἡ περὶ διορθώσεως τῆς γλώσσης αὐτῶν συμβουλή; εἰπέ πρᾶως καὶ χαριέντως τοὺς λόγους τῆς δυσσεβαστικῆς σου. Σὲ σκανδαλίζει τὸ γ τῶν ἀπαρεμφάτων, τὸ πρῶτον, τὸ ἀποῦ, τὸ ἐξεύρω, τὸ ἐμπορῶ; διδάξον σὺ ἂν ἔχῃς καλῆτερα. Ἄν φρίττης ταῦτα ὡς κακῶφωνα καὶ ἀηδῆ, γράφε πρῶτ', ἀφοῦ, γινώσκω, δύνα-

μαι. Εισάγαγε ἂν δύνασαι τὸν ἀπλοῦν μέλλοντα εἰς τὸ στόμα τοῦ ἔθνους, διὰ νὰ σὲ στήσῃ τὸ ἔθνος ἀργυροῦν. Συμβουλεύεις τοὺς ἑμογενεῖς σου νὰ ἀναλάβωσι τὴν πατρῴαν παιδείαν, μαντεῖεις ἐθνουσιῶν, ὅτι θέλει πάλιν ἀναγεννηθῆν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ χορὸς τῶν καλαιῶν αὐτῆς σοφῶν.

Εὐδαιμονίης! μισθὸν ἰδίωτων λόγων.

Ἄλλὰ τί συμβάλλουν πρὸς ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος τόσαι ἀγχιαι καὶ ἀπάνθρωποι ὕβρεις, μὲ τὰς ὅποιας ἀνταμείβεις τοὺς σοφοὺς παρατηρητὰς τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν, καὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων; Πρὸς τί τὰ καλὰ ἐκεῖνα ὀνόματα *Τρακατροῦκοι, Κουροτόμναλοι, Βρωμολόγοι, Νεωτερισταί, Ῥωπομαθηταί, Χρυσολεξιθῆραι, Καταφρονηταί τῆς ἐθνικῆς ἱεραρχίας!!* κτλ! κτλ!; Ταῦτα τὰ ῥήματα ἢ θαύματα τίνες σοὶ τὰ ἐμπνέουσι; Μοῦσαι; ἢ Ἐρινύες;

• Ὅλοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἔθνῶν οἱ φιλόσοφοι παρατηρηταὶ συμφώνως ὁμολογοῦσιν, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προκόπτει φωτιζόμενον. Καὶ ἂν οἱ σοφοὶ οὗτοι κριτικοὶ δὲν ἐπέβαλλον τὰ φιλάνθρωπα βλέμματά των εἰς τὴν ἀθλίαν Ἑλλάδα, ἤθελον εἶσθαι παντάπασιν ἀναίσθητοι οἱ Ἕλληνας, εἰάν, μετὰ τόσων σχολείων μεταρρύθμισιν καὶ σύστασιν, μετὰ τόσων βιβλίων ἐκδοσιν, μετὰ τόσων πεκαυδευμένων πληθυσμῶν, δὲν ἠσθάνοντο τοῦ φωτισμοῦ των τὴν πρόοδον. Ὁ Πατριωτισμὸς, ὁ ἀναφαίρετος τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων χαρακτήρ, ἀναψεν εἰς τὰ στήθη των τῆς φιλομαθείας καὶ παιδείας τὸ ἱερὸν πῦρ. Πλούσιοι καὶ πτωχοὶ συνεισφέρουσιν ἐτοιμῶς πρὸς κοινὸν φωτισμὸν. Αἱ πόλεις σονιστῶσι σχολεῖα. Τὰ χωρία ζητοῦσι διδασκάλους. Νέοι χρηστοθήεις ἐπιστρέφουσιν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην φέροντες εἰς τὴν Πατρίδα τῆς φιλοσοφίας τὰ φῶτα. Εἰς τοιοῦτους ἐνδόξους ἀγῶνας τίς ἀπὸ τῶν γνησίους Ἑλλήνας δὲν χαίρει; Τίς ἀπὸ τῶν φιλέλληνας Εὐρωπαίους δὲν ἐπικροτεῖ;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΕΛΛΑΔΙΟΥ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ ΒΑΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΟΦΟΡΑΣ.

(1712).

ΜΒΛΙΣΣΟΣ, ΑΓΑΠΙΟΣ.

Μέλισσος. Χαίρε φίλων μοι φίλτατ' Ἀγάπιε, καὶ εὖ πράττοις.

Ἀγάπιος. Πολλὰ γε καὶ σὺ, ὦ Μέλισσε, νεανίσκων μοι βέλτιστε.

Μέλ. Πολὺν χρόνον οὐχ ἐώρακά σε· ὅπως τὸν μεταξὺ ἐβίως βίον; βαβαί, ὅσαις βίβλοις περιτετιχίσαι, καὶ ὡς πόλις τις πολιορκουμένη περιεχεράραξαι κατὰ τῶν ἀντιπάλων· ἀλλὰ τίνας αὐταὶ μικραὶ καὶ μεγάλαι περὶ σε; Γραμματικὴ τοῦτο, τουτί δὲ τί; αὐθις Γραμματικὴ, ἀλλὰ καὶ τρίτον, καὶ πᾶσαι ἴσως αὐταί.

Ἀγ. Ἔχει γὰρ οὕτω, σὺ δὲ μὴ ἀνάκρινε καθ' ἓν ἕκαστον, λαθῶν δὲ θάκον, κάθισον ἐνταυθοῖ, καὶ εἰτε καινὸν τῶν ἔξω, ἢ πολέμων, ἢ μᾶλλον τῶν καινῶν τούτων σοφιστῶν φέρεις, λέγ' ἀνύσας ποτέ. Δοκοῦσί μοι γὰρ οὗτοι, πλείονα ταραχὴν, πάντα ἀρνούμενοι καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ἀπορίαν ἄγοντες, ποιεῖν ἐν τῷ κόσμῳ, ἢ τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὅλας ἑκατὸν μυριάδας στρατοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων κινούσαν, καὶ διαζευγνύουσαν Ἑλλήσποντον· αὐτὸς γὰρ οἶκος τὰ πολλὰ διατρίβων, οἶδα τῶν τοιούτων οὐδὲν, εἰ μὴ τις τῶν φίλων εἰσω παρ' ἐμοὶ ἑλθὼν διηγῆσαιτό τι τοιοῦτον.

Μέλ. Πολλὰ τὰ τοιαῦτα, ὦ φίλε, καὶ σχεδὸν ἀφατα· οὕτω γὰρ τὰ τῶν σοφῶν τήμερον ὑπὲρ τῆς Βαβυλωνικῆς ἐκείνης ἔχει· ἦν δὲ μοι πρῶτος εἶπης, ὅποιον τὸ βιβλίον, ὃ μετὰ χειρᾶς ἔχων ξυγγράφεις, οὐκ ἂν πρότερον ἀκούσης γέ μου περὶ ἐκείνων λέγοντος· Γραμματικὸς γὰρ ἡμῖν, οὐκ ἂν νυνὶ γένοιο, τοσαῦτα περὶ τὴν φιλοσοφίαν πρότερον, καὶ θεολογίαν πεπονηκώς· καὶ νῆ Δία, καὶ περὶ τὴν ἰατρικὴν τρίτον τοῦτον ἐνιαυτὸν διατρίβων ἔχεις, ἢ τοῖς παιδαρίοις τούτοις, ὡς Ὅμηρος τοῖς Χίοις πάλαι βατραχομουμαχίας, καὶ τοιαῦτα ποιημάτια, Ὀμηρικῶν λόγων τε τεμάχη, καὶ ἐστὶαν παρατίθης· τοῦτο γὰρ τὸ βιβλίον Ἰλιάς, ὡς ἡ ἐπιγραφή διδάσκει, ἀλλὰ καὶ Αἰσώπου μῦθοι οὗτοι, νῆ Δι', ἢ τε βατραχομουμαχία ἐν τούτῳ παπαί, ἐκ τῆς

συνεχῶς ἀναγνώσιμος ὅπως τὸ βιβλίον κεκληθῆται, τὸ δὲ προοίμιον καὶ πῖνον βερυπωμένον. Τάχα δὲ καὶ αὐτὸς που ταύτῃ τῷ Ὀμήρῳ χρῆσθαι προοίμιον,

Ἄρχόμενος πρῶτον Μουσῶν χορὸν ἐξ Ἑλικῶνος
ἔλθειν εἰς ἔμῳν ἤτορ ἐπέυχομαι εἶνεκ ἀοιδῆς,
ἦν νέον ἐν δέλτοισιν ἐμοῖς ἐπι γούνασι θῆκα.

ὄρα ὁμοίως, ὦ θαυμάσιε, μὴ τις Φυσίγναθός τοι φθέγγεται τάδε.

Ἔειπε, τίς εἶ; πόθεν ἦλθες ἐπ' ἡῶνα; τίς δὲ σ' ὁ φύσεας;
Πάντα δ' ἀλήθευσον μὴ ψευδόμενόν σε νόησω.

Ἄγ. Σὺ δὲ καὶ νῦν, ὥσπερ εἴωθας πάλαι σκωπτικὸν ἐν μειράκιον, σκώπτων φανερός εἶ, οὐ μὴν ἀπο σκοποῦ σοὶ τὰ βέλη τετόξευται· οὐ μὴν ξυγγράφω, ἀλλ' ἀπλῶς μεταγράφω ἐκ τῶν πολλῶν τούτων, βιβλίον ἐν, τὰ κάλλιστα ξυλληξάμενος, καὶ ὠφελιμώτερα τοῖς φιλομαθέσι νέοις.

Μέλ. Εἶτ' οὐ δίδιας, ὦ Ἀγάπιε, μὴ τινα κυκεῶ, καὶ ἀσύφηλον ἔμῳν ξυγγραμμάτιον συνταθεῖς, γέλωτα τοῖς πολλοῖς ἐφλισκάνοις;

Ἄγ. Τὸ καθόναμιν ὁμοίως οὐ μεμπτόν, παρά γε τοῖς σώφροσι.

Μέλ. Ἀλλὰ τί κοινὸν Αἰσωπικῶν μύθων καὶ Ὀμήρου ποιημάτων, γραμματικῶν τε τοσοῦτων, ἦγε ὅπως μᾶλλον κατὰ τὴν παροιμίαν εἶπω, τί κοινὸν κυνὸς καὶ βαλανείου; ἢ τούτους, τοὺς Χίους εἶναι νομίζεις; τὰ δὲ σοὶ κολοιοὶ εἰσιν, οὐδ' ἀετὸς ὑποτοπάζεις.

Ἄγ. Οἶδα καὶ αὐτὸς, τὸ δ' ἔμῳν οὐ τοιοῦτόν ἐστι.

Μέλ. Τί δὲ σοὶ βούλεται ταῦτα; Ὀμηρος καὶ Αἰσωπος, Φρύγες ἀμφοτέρω· καὶ γὰρ καὶ τὸν Ὀμηρον τὰ πρῶτα Βαβυλώνιον ὑπάρξαι φασὶ τινες.

Ἄγ. Εἰ μὲν Ὀμηρος Βαβυλώνιος, καὶ Αἰσωπος Φρύξ ἦν, αὐτὸς ἂν κρεῖττον εἰδοίης, ἐγὼ δὲ οὐκ ἀνακρίνω τοῦτο, ἀλλ' ὅσα παρ' αὐτοῖς κάλλιστα καὶ ἄλλως λυσιτελεῖ, ὡς ἡ σοφὴ μέλισσα, καίπερ σοὶ μᾶλλον προσήκει, φερωνύμῳ ταύτης ὄντι, εἰς οἰκίαν ὠφέλειαν ἀπανθῆμαί. Τηλικούτος γὰρ οἰκονομικός τε καὶ ἠθεγράφος Ὀμηρος πέφυκεν, ὥστε μηδενὶ λελείφθαι ὑπερβολήν. Ὀρώμεν γὰρ καὶ τὸν τῆς Μακεδονίας βασιλεῖα, οὐκ ἄλλως μεγαλιότητος ἐπιτυχεῖν ὀνομασίας, ἢ τοῦ θαυμάσαι καὶ μμηθῆναι τὰς ὑπ' ἐκείνου τῶν ἡρώων πεποιημένας ἀρετάς. Φέρεται δὲ παλαιὸς λόγος, ὡς καὶ τοὺς Αἰσώπου μύθους βασιλεὺς τινὰ, τὰ τε πολεμικὰ θαυμαστὸν καὶ πολιτικώτατον ἦντα, καὶ διγενῶς τῇ τούτων ἀσχολούμενον ἀναγνώσει, καὶ αὐτῶν

πολλὰ πλείω σοφώτερον γεγονέναι, καὶ τῷ Αἰσώπῳ μέγαν τῆς σύφρας ἐπαμείψαι μισθόν. Θεασάμενος γὰρ ἄπαξ ἐν ἀγορᾷ διατρίβων, εἰκόνα πάνυ ῥυπῶσαν, τὸ δὲ ταύτης εἰκόνασμα ὑπὲρ τοῦ δημηρικοῦ ἐκείνου Θερασίτου, ἀσχημον ἄμα καὶ παγγέλιον, καὶ πυσθείς ὡς Αἰσώπου ἡ εἰκὼν, τὸν μὲν γραφεὶα ἐκόλασεν ὡς εἰκὸς, βαρείας ἐπιθείς καὶ τοῖς ἄλλοις τὰς τιμωρίας, εἰ τις τὸ παράπαν τοιοῦτον τὸν Δῆσωπον γράψειεν, ἐκείνου δὲ καλλίστην ἀνθρώπων εἰκόνα κελύσας γράψαι, ἀμφοτέρων τὸν μῦθον χρυσοῦν ἐποίησε, οὐ τὸν ἕτερον οἷος ὁ Πυθαγόρας ἦν. Καὶ ἀνδριάντα ἐν μέτρῳ τῆς λεωφόρου ἀναστήσας, δίστιχον τοῦτο ὑπογράψαι λέγεται.

Ἀρχομίνοισι κίλω γε πολιταῖς, τὸν δ' ἀφορᾶσθαι,

Ἐὖ γὰρ τῆδε πόλις ἄγει, Αἰσώποιο βὰ μύθοις.

Ἵτι δὲ τὸν Ὀμηρον ἐμοῦντα τὰ ἔπη γράφουσι, τοὺς δ' ἄλλους ποιητὰς ἐκ τοῦμετοῦ τούκεινου συλλέγοντας, ἐμαθες πέρυσι δείξαντος ἐμοῦ τὴν εἰκόνα.

Μέλ. Ταῦτα μὲν ὀρθῶς ἔχειν μοι δοκοῦσιν, ὥστ' οὐκ ἀσφαλὲς ἀντιλέγειν, καὶ μάλιστα σοίγε οὕτω φιλομήτῳ καὶ φιλαισώπῳ ὄντι, μὴ καὶ τις ἡμῖν δημηραιοπομαστιγίας γράψαιτο δίκας. Οὐκ ἔτι μὴν ἔφθης τὸ βιβλίον, ὅπερ γράφεις, ὅ,τι καὶ ἐστὶν εἰκὼν ἡμῖν ἱστορίαν ἴσως τινὰ γραμμάτων ἱστορεῖς.

Ἰγ. Ἡκιστα μενοῦν· καὶ γὰρ αὐτοὺς ὄρους ὄρᾳ εἰσὶν οὐ γραμματικοί, ἀλλὰ γραμματικῶν στοιχείων ξυγγραφεῖς.

Μέλ. Παρακρούεις με, ὦ βέλτιστε, εἰμὴ ἐγὼ ὄλαις κολοκύνταις λημῶν ἰδοῦ γὰρ ἄλφα, βῆτα, γάμμα καὶ πάντα τὰ λοιπὰ στοιχεῖα καθεξῆς.

Ἰγ. Ὅρᾳς ὁμοῦς πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαθήτου τί ἐνταυθοῖ γέγραπται;

Μέλ. Ἀναγίνωσκ' αὐτὸς ταῦτα λαβῶν· ἐγὼ γὰρ Καλδαίων οἷα ἐμαθεν γράμματα· ἀδὲν γὰρ ταῦτα πρὸς ἰατροῦ σοφοῦ.

Ἰγ. Ἐσφηλας, ὦ Μελίσσιον, εἰσὶ γὰρ οὐ Καλδαϊκὰ, ἀλλ' Ἑβραίων καὶ Σαρμαρειτῶν σήματα.

Μέλ. Ἀναγινώσκονται δὲ ταῦθ' ὅπως;

Ἰγ. Ὅδε εἰδέναι σε δεῖ, τὸ Ἑλληνικόν. α, ἀπὸ τοῦ Σαρμαρειτῶν οὕτω γὰρ τινες ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς ἐξηγοῦνται, . . . ἄλφα, ἢ φοινικῶν. . . γίνεται, τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ Ἑβραϊκοῦ. . . ἄλεφ, ἢ . . . ἄλλοῦφ' ὃ ἐστὶν ἡγεμών· προηγείται πάντων γὰρ τῶν γραμμάτων.

Μέλ. Ἰσως καὶ ἐν τῇ τῶν φωνηέντων δίχῃ πρῶτον κἀθηται πάντων τὸ ἄλφα;

Ἄγ. Τοῦτο μὲν ἄνευ ἀμφιβολίας ἐπεὶ ὁ ἡγεμὼν πανταχοῦ τῶν πρωτείων ἀξίως· τὸ δὲ βῆτα, Φοινικόν ἐστὶ καὶ αὐτό.

Μέλ. Νὰ δέ' ἐγὼ γὰρ μέλαν αὐτὸ ἐνόμιζον.

Ἄγ. Οὐ τοῦτο φημί, ἀλλὰ ἐκ τῆς Φοινικῆς γλώττης παράγεσθαι λέγουσιν, ἦγουν τοῦ βαίθα καθμικῷ ὄντος, ἢ βέτα· τοῦτο δὲ παρὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ βέτ, καὶ καθεξῆς περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ὄρας ὅπως παρατηρήσεις ἔχει ἕως εἰς ἄρθρον καὶ ὄνομα; ὃ ἔργον ἦν, ἀφικέσθαι; πλείω τὰ πάρεργα τῶν ἔργων φασὶ δέ τινες; ὡς παραπολὺ ῥᾶον ἂν τις τὰ Ἑλλήνων μάθοι, προμεμαθηκῶς ἐκείνα, ὥστε τις βουλόμενος λατινίδος ἐπιστήμων γενέσθαι, ἀρχοίτο τῆς Ἑλληνικῆς πρότερον· πολὺ γὰρ τοῦτο δικαιότερον· ἢ γὰρ ἄρξῃ μόνον τῶν Ἑλληνικῶν φωνῶν ἀπογυμνοῦν αὐτήν, οὐκ ἂν φθάνοι που τίσι τὰ ἐαυτῆς καλύψαι αἰδοῖα· οὕτω γὰρ καὶ τὸ χεῖρε ἀφαιρεῖν ὄλως δεήσει.

Μέλ. Καὶ τοὶ γραμματικὴν Ἑλληνικὴν ταῦτας καλοῦσι.

Ἄγ. Τοῦτο μὲν πάντες ποιοῦσι, καὶ ἐφευρίσκουσι προσέτι μεγάλας καὶ θαυμαστάς ἐπιγραφάς, ὥστε μόνον ἐκ τῆς ἀκοῆς ἐκπλήττεσθαι τοὺς ἐωνημένους.

Μέλ. Πεισοῦσι δὲ τίνος χάριν ταῦτα σοφοὶ ὄντες ἄνθρωποι;

Ἄγ. Τάργυρου ὄρας γὰρ καὶ τὰς ἐταιρίδας, ὅπως φύσει καὶ φωνίσμασι τὸν τοῦ προσώπου χρῶτα ἐπιπέσσουσαι περιβόητοι ἐπὶ κἀλλει Λαῖδες εἰσὶ· τίς γὰρ ἂν αὐτάς, εἰμὴ λημῆ, ἀνεκτὰς ὄρων ὠνήσεται;

Μέλ. Καλῶς εἰκάζειν μοι δοκεῖς, καὶ με προκαλεῖς ἐς ἄμιλλαν οὐκ ἀτερπῆ τινα διηγήσασθαι παραβολήν. Ἔτυχε γὰρ ποτε μεθύων ἄλλ' αἰδοῦμαι νῆ Δία οὕτω γυμνὴν σοὶ διηγήσασθαι τὴν ἱστορίαν ἅπασαν· καὶ μάλιστα δέδοικα μὴ τίσι φορτικός τε καὶ ἀναίσχυντος δόξω· διδὲ κίψην τὸ εὖς.

Ἄγ. *Μέλ.* Τί μειδιᾷς; οὐ ταῦτά σοι δοκεῖ καὶ τοὺς νῦν νεανίσκους ἐκείνῳ πάσχειν; τῆ τῆς Ἑλληνικῆς γὰρ γλώττης μεθύοντες ἔρωτι, καὶ γραμματικῆς Ἑλληνικῆς παρὰ τῶν γονέων βοῶντες, εἶτα ἐωνησάμενοι καὶ τοῖς βιβλιοδέτοις παραδόντες, κἀπειτ' ἀναπτύξαντες τὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνηθῶν, καὶ τάνδον θεασάμενοι, εὐθὺς τὸν Ἡρακλῆν ἀρηγὸν ἐπικαλοῦνται, καὶ Ἰόλεων κάρηνα Λερναῖα τῆς παλιμψυοῦς Ἵδρας τέμνοντας ἐλευθεροῦν αὐτοὺς τῶν δεινῶν. Τί δὲ τοῦτ' ἐν φρομίῳις αὐ·

τῷ, τὸ ξὺν τῷ Θεῷ, βούλεται; ποῖον αὐτὸς νομίζει Θεόν; κατέπε-
μοι πρὸς τῆς φιλίας· οἶδας γὰρ αὐτὸς οἶμαι.

Ἄγ. Πολλάκις καὶ παρὰ πολλοῖς τοῦθ' ἐώρακα, ὅτι δὲ καὶ βού-
λονται οἱ τοῦθ' οὕτω γράφοντες αὐτοὶ ἂν κρεῖττον ἴδωσιν.

Μέλ. Ἦδη μανθάνω ὅτι ἐστὶν ἀνέγνωσας οἶμαι Ἀριστοφάνους
Πλούτον ποτε;

Ἄγ. Τουτονὶ φῆς;

Μέλ. Νῆ τὸν Πλούτων ἀρέσκει μοι ἡ ἐκδοσις αὐτῆ μετὰ σχολίων
παλαιῶν ἐν Λονδίῳ· ἀλλὰ πόσου ἐώνησαι;

Ἄγ. Ἦδη μου τὴν μνήμην ἀπέφυγεν, ἀλλὰ τίνος χάριν αὐτὰ
εἴηται;

Μέλ. Εὖ με ποιῶν ἀνέμνησας· ἰδοὺ στίγος ριδ'. Οἶμαι γὰρ οἶμαι,
φῆσι, ξὺν Θεῷ δ' εἰρήσεται, ταύτης ἀπαλλάξαι σὲ τῆς ὀφθαλμίας βλέ-
ψαι ποιήσας.

Ἄγ. Ἐχρῆν τὸν Ἀριστοφάνην, τοῖς τοιοῦτοις ταῦτα, ἢ τῷ Πλού-
τῳ. Τυφλώττουσι γὰρ οὐχ ἦττον ἐκείνου· ὅσον γὰρ ὁ Ἀριστοφάνης
εἰς τὸ Ἀττικώτατον, τοσοῦτον ὁ παρὼν ἐς τὸ βαρβαρικώτατον ἀπο-
κλίνει. Πολλὰ δὲ παρ' αὐτῷ καὶ ἐν προομίῳ καὶ ἄλλοις μεστὰ γέ-
λωτος, ἀλλὰ τούτου γε ἕνεκα ὀλίγου μέλει μοι· ἴσως γὰρ ἐκ παροι-
μίας τοῦτ' εἴληφεν· ἐκείνο δὲ καὶ πᾶν γέλωτος ἄξιόν μοι δοκεῖ.

Μέλ. Τὸ ποῖον; ἐξαύδα, μὴ κεῖθε νόμῳ, ἵνα εἰδομεν ἄμφω.

Ἄγ. Ὅτι καίπερ οὕτω μεγάλα ἐν μικροῖς ἀμαρτάνοντες, οὐκ ἐστὶν
ὅπως ἀγαπήσαντες τοῖς παροῦσι ἡτυχιᾶν ἐχῶσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλ-
λάδα ὡς αὐτοὺς καλοῦσιν, ὅπως ἐξ αὐτῶν τούτων τὴν ἰδίαν αὐτῆς
μάθη γλώτταν. Οὕτως ἀποβαρβαρωθεῖσαν αὐτὴν νομίζουσι.

Μέλ. Τοῦτο πέρα Ξάνθου τὸ πῆδημα, καὶ περ ἢ Ῥόδου παροῦσα.
Ἄλλὰ τίς ὁ τολμητίας οὗτος ὅς ἡλίω φῶς, τὸ τοῦ λόγου, δανείζειν
πειρᾶται;

Ἄγ. Πολλὰ μὲν κάκ' ἐσθλοῖς, εἰ δὲ μοι τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖς,
τοῦτον ἕνα ἐν τῷ νῦν ἀνάγνωθι, οὐκ ἐς μακρὰν δὲ πλείους σοι παραξέω;

Μέλ. Ποῖον τὸ χωρίον;

Ἄγ. Τοδί.

Μέλ. Namque ea, quæ blandis olim celeberrima Musis
Heu qua barbarie! quibus est oppressa tenebris!
Nunc eadem versis infelix Graecia fatis,
Ipsa suo Graecæ si volet ore loqui,

. necesse est

A nostris linguam discat ut ipsa suam.

'Ιοῦ, ἰοῦ, τοῦτ' ἐκεῖν' ἀληθῶς, ὅς ποτε κωμάζουσα, Ἀθηναίων ἔριν ἦρεν.

Ἀγ. Οὐμενον, ἀλλὰ θαλάσση στράγγα ἐπιχείει· ἐν δέ ἐστι τὸ τὴν Ἑλλάδ' οὕτως ἀμαυροῦν ἐν σοφίᾳ.

Μίλ. Τὸ ποῖον, κάτειπέ μοι.

Ἀγ. Τὸ τυπογραφίας διὰ τὴν τοῦ χρόνου ἀδικίαν ἔχειν μὴ δύνασθαι.

Μίλ. Καὶ πόσον ἠλίω τοῦτο φῶς;

Ἀγ. Καὶ μάλα πολὺ. Ἐπειδὴ, εἰ ὁ ἥλιος, ἵνα τῷ σῶ παραδειγματι χρῆσωμαι, ὑπὸ τῶν λεγομένων ἀντιπόδων καθειργεῖτο, καὶ αὐτοῦ ἔμενε διαπαντός, πῶς ἂν τόδε τὸ ἡμισφαίριον τὴν ἐκείνου ἠγάσαιοτο καλλονὴν ἀθέατον οὔσαν; ἡμῖν ἐκεῖσ' ἀρκεῖσθαι οὐκ ἔστιν, ὥστε ψυχροτέρα ἂν αὐτοῦ ἢ δόξα τῶν Χρυσίππου συλλογισμῶν γένοίτο· καὶ θάττον ἂν ἰδιώτην Ἀγγλοβρετανόν, δώματα καὶ ναοὺς ὑπ' ἀστραπῆς καῖναι δυνατόν, πιστεύσειν πείσειας, ἢ ἀθεάτου ἠλίου κάλλος, τοὺς μὴ εἰδότες, ἐρᾷν ὄρας πῶς μεγάλην τῷ ἠλίω ῥοπήν πρὸς τὸν τοῦ κάλλους αὐτοῦ ἔπαινον ἢ κίνησις ἔχει;

Μίλ. Οὐκοῦν τὴν Ἑλλάδα τοῦ μὴ τυπογραφίαν ἔχειν οὕτως ἀμαυρῆ δοκεῖν νομίζεις;

Ἀγ. Ἐγὼγ' ἀλλ' οὐχ ὄρω· ἐπειδὴ, ἵνα τοῖς Δημοσθένους χρῆσωμαι ταῦτα δ' ὑμῖν ἐπελήλυθε πράττειν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐχ ὅτι τὰς φύσεις ἐστὲ χεῖρους τῶν προγόνων, ἀλλ' ὅτι τοῖς μὲν, ἦσαν ἀκαδημαῖαι, στοαί, περίπατοι, πλείω δ' ἢ μύρια τάλαντα εἰς τὴν ἀκρόπολιν εἶχον, τοῖς δὲ Εὐρωπαίοις, Βασιλεῖς καὶ Ἄρχοντες, τῶν ἀγαθῶν τούτων ὑπασπισταὶ καὶ προστατάται, ὑμῶν δὲ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, φεῦ οὐκ οἶδα ποῖα βουλῆ τοῦ κρείττονος, περιήρηται ταῦτα πάντα.

Μίλ. Πιῦσον, ὦ θαυμάσιε, ἐγὼ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ αὐτοῖς Ἀθηναῖοις συνεκκλητιάζειν μοι δοκῶ, καίπως καὶ τὸν Δημοσθένην αὐτὸν δημηγοροῦντα καθορᾶν· ἀλλὰ τί θαυμάσιος;

Ἀγ. Ὅτι ἄπερ ἄνω μικρὸν ἀνέγνως λατινιστί, οὐ μετέφρασας, ὥστε καμὲ ταῦτα εἰδέναι.

Μίλ. Εἶτα τοῦθ' εἶνεχ' ὡς τὰ νεογνὰ βρέφη κωκύεις;

Ἀγ. Οὐκ ἄλλου φημι χάριν.

Μίλ. Οὐκοῦν ὡδ' ἐκεῖν' ἔχει· « φεῦ πῶς βεβαρβάρωται, ὀπόσῳ σκῆ-

» τῷ καλύπτεται, ἢ κακοδαίμων καὶ ταλαιπώρος Ἑλλάς· εἰ τοίνυν
 » τῇ ἰδίᾳ χηρσαμένη γλώσση Ἑλληνιστὶ λαλεῖν ἐθέλει, ἀναγκαῖον
 » ἐστίν, ὥστε πρὸς τῶν Γερμανῶν ταύτην μαθεῖν. »

Ἀγ. Πάντες οὖν οἱ Γερμανοὶ τοῦτο λέγουσι;

Μέλ. Μὴ γένοιτο, οὕτω κακόνουν καὶ ἀχάριστον τοῖς εὐεργέταις εἶναι. Πολλοὶ γάρ εἰσι καλοὶ καγαθοὶ ἄνδρες, οἱ καὶ πᾶν ἀπεχθῶς ἔχουσι τοιαῦτα καθ' ἡμῶν ἀκούοντες, ὄνειδη, ἀλλ' εἰσὶ τῶν διαφρή-
 γνυμένων τινές, οἷγε δύο που μαθόντες γράμματα, τοῖς ἀγαθοῖς κα-
 κῶς λέγειν ἐπιχειροῦσιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτῶν πολλὰκις πα-
 τρίδα βλάπτοντες μικρὸν αὐτοῖς ὅμως φροντίζεται.

Ἀγ. Τοιοῦτοι ἄρα εἰσὶν καὶ οἱ περὶ τὴν προφορὰν διεβράχστες καὶ βαρβάρους ἡμᾶς ἀποκαλοῦντες.

Μέλ. Τοῦτ' αὖθις καινὸν τούφειρημα, καμὸι ἀπιστον, εἷγε καὶ περὶ ταύτης διαφέρουσιν.

Ἀγ. Ἐχρῆν μὲν σε πρὸς τὸν ἥλιον τετραμμένον μὴ λαλεῖν, ἐπεὶ ὤδῃ σοι οὗτος μάρτυς εἷς, εἰδὲ βούλει, καὶ ἄλλους σοι παρέξω.

Μέλ. Ἰκανῶς ἔχω, μηδαμῶς, μὴ φημι κόπους σαυτῷ πάραχε. Ποῖ δ' ἂν τις τὸ χωρίον εὖροι;

Ἀγ. Ἦνὶ τοῦτό ἐστι. Τί μειδιᾷς;

Μέλ. Ὅτι τὸ η ὡς τὸ ε, ἀναγινώσκεσθαι ἀνάγκη φησί, τεκμαιρό-
 μενος ἀπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ε, ἐς τοῦτο γὰρ τὸ Ἑλληνικὸν η, τρέπε-
 ται ἐν λατινίδι φησί, καὶ ἐπεὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ε, ὡς τὸ ἡμέτερον
 η ἀναγινώσκουσιν, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς τὸ η ὡς ε ἀναγινώσκειν.

Ἀγ. Οὐκοῦν οἱ Δωριεῖς τὸ η, εἰς α, τρέπουσιν, ἀνάγκη οὖν, κατὰ τὸ ἐπόμενον, καὶ τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας τὸ η, ὡς τὸ α προ-
 φέρειν· ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς λατίνοις τὸ ἡμέτερον η, εἰς α,
 τρέπεται, ὄλον, μήτηρ, mater, νῆς, naves, φήμη, fama, σίνηπι,
 siperi. Τί δὲ ἐγὼ ὁ μάταιος εἰς το α, λέγω, ὅπου καὶ εἰς τὴν α,
 δίφθογγον τῶν λατίνων τὸ ἡμέτερον η, τρέπεται· ἐστ' ὅτε δὲ
 καὶ τὸ α, τὸ ἑλληνικὸν, εἰς τὸ λατινικὸν ε, καὶ i, καὶ o, οὐχ ἦν-
 τον δὲ καὶ εἰς το u, ὅπερ ἐστὶν οὐ ἡμέτερον· ὥστε κατὰ τὸ προει-
 ρημένον αὐτοῦ λογύδιον, προστάττειν αὐτὸν ἡμᾶς δεῖ, ἵνα καὶ τὸ
 α, οὐχ ὡς ἄλφ' ἀλλ' ἄλλως ἀναγινώσκωμεν· ἢ μᾶλλον οἱ Ἴωνες,
 ὥστε το α, ὡς η, ἀναγινώσκειν· ἐκείνοι γὰρ τὸ μούση καὶ κου-
 ριδίη, καὶ σοφίη, καὶ ἰατρική, ἀπὸ τοῦ κοινοῦ μούσα, καὶ κουριδία,
 καὶ σοφία καὶ ἰατρική, τρέπουσιν, ὥστε ταῦτά ἡμῖν τοῖς λατίνοις

προστάττειν χρή' πολὺ γὰρ δικαιότερον ἂν εἶη. Ἐπειδὴ οὐδεπώποτε παρ' Ἰωπὶ τὸ ἡμέτερον α, εἰς ε, ἢ ι, ἢ ο, ἢ ου τετραμμένον φαίνεται. Τὸ δὲ Κρατίνου ἐκεῖνο τὸ βῆ βῆ βαδίζων, ὅπερ πολλάκις ἐς τὸ μέσον ἄς ἠράκλειον ῥόπαλον ἀγουσι, οὐδὲ λόγου ἀξίον μοι δοκεῖ· καὶ σκόπει μοι πρὸς τῆς· Ἐστίας ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Πλούτῳ ὄσφραϊνόμενον τὸν συκοφάντην εἰσάγει, οὕτως πῶς· ὕῦ, ὕῦ, ὕῦ, ὁ δὲ Καρίων, κακόδαιμον ὄσφραϊνε τί; φησι· οὐκοῦν τὸ υ, οὐ διὰ φωνῆς ζώσης, ἀλλὰ διὰ τοῦ τῶν ῥίνων πνεύματος προφέρειν χρή' ὄσφραϊνόμεθα γὰρ οὐ διὰ στόματος, ἀλλὰ διὰ τῶν ῥίνων, ὥστ' ἐφευρέτωσαν ἑτέραν τοῦ υ, προφορὰν, δηλαδὴ διὰ τῶν ῥίνων, καὶ μὴ διὰ τοῦ στόματος προφέρεσθαι, καὶ πῶς τοίνυν ἐν τῷ, ὑπερβολὴ ἀκουσθήσεται, τὸ υ; διὰ τῆς ὄσφρήσεως γὰρ τούτου προφερομένου, ἀνάγκη τὸ περβολὴ μόνον ἀκούεσθαι. Ἔτερον δὲ τὸν κύνα ὑλακτοῦντα εἰσάγουσιν οὕτως, αῖ, αῖ, οὐμὴν ἀληθεύουσιν, οὐδὲ οὔτοι ἐν πάσῃ· πολλάκις γὰρ ἀκούομεν, τῶν. κυνῶν, τινὲς μὲν γαῦ, γαῦ, τινὲς δὲ γάβ γάβ, ἄλλους δὲ γαῦ, γαῦ, ὦου ὦου, ἄλλους δὲ ἑτέρους δὲ γῶου, γῶου, καὶ οὗτοί μιν γάφτ γάφτ, καὶ ἄλλη ἄλλως ἴσως· διὰ τοῦτο τοίνυν ἐχρήθη τούτων ὄρῳντα πρὸς τοὺς Ὀλανθῶν κύνας, ὦου ὦου, ἐπεὶ πάνυ μεγάλοι εἰσι βραύζοντας, ἐντεῦθεν τὸν Ἀριστοφάνην ὑποτοπάζειν, το α, ὡς ω, τὸ δὲ υ, ὡς ου, ἀνεγνωσκῆναι; ἡμᾶς δὲ σκώπτειν, ὡς τοῦ Ἀριστοφάνους αὔ αὔ ὡς τὸ ἀφ ἀφ προφέροντας; ἀλλ' οὐδέποτε, ὦ πόνηρε σύγε, ἡμεῖς τὸ αὔ αὔ, ὡς τὸ, ἀφ ἀφ, ἐπομένου φωνήεντος ἀναγινώσκωμεν, ἀλλ' ἐπομένου συμφώνου, οἶον, Ἀφθέντης καὶ Αὐθέντης, τὴν αὐτὴν ἔχει προφορὰν· οὕτω καὶ ἀφτός καὶ αὐτός, πλὴν τοῦ εὔρον καὶ εὔμενεια, εὔνοια, καὶ αὐλαξ, αὐρξ, χαῦνας, καὶ ἄλλα, ὥστε ἦν γεγραμμένον, ἔβρον, καὶ ἄβρα, οὐ διὰ τοῦ λατινικοῦ b, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Μέλλ. Ἄλλ' ἔγωγε μέντοι, ὀλίγου δεῖν τούτου συγγνώμην αὐτοῖς οἶδα, καίπερ οὕτως ἀσύγγνωστα πταίουσιν, ἐκεῖνο δὲ τούτων καὶ μάλα τιθαύμακα, πῶς δηλαδὴ, τῶν μὲν ἄλλων γλωσσῶν τοσαύτας μεταβολὰς τῆς ἀρχαίας αὐτῶν προφορᾶς λαβόντων, ὅμως αἰεὶ τὰς καινοτέρας αὐτῶν μιμοῦνται, ὡς ἐστὶν εἶδέν, ἐν Ἰταλικῇ, Γαλλικῇ, Ἰσπανικῇ, Ἀγγλοβρετανικῇ, καὶ ἄλλαις, ἵνα μὴ ἕκαστα διατρέβων λέγω, τὰς δὲ ἀρχαίας ἐκείνας, ὡς βενκετέληνας, ἀποπτύουσι, τῆς Ἑλληνικῆς δὲ, τοῦμπαλιν αἰεὶ Κρονικὴν τινα καὶ ἀρχαίαν ἐπιζητοῦσι· εἰς οὗτω παράδοξόν μοι δοκεῖ κἄτοπον πάνυ, Ἐπειτα τί. ἂν αὐτοὺς ἡ

ἀρχαία ἐκείνη· καὶ κρονοσόλων, εἴ τις ἦν, ὠφέλιγε προπορά; καὶ γὰρ οὐκ οἶμαι μετὰ Παλαμῆδου, ἢ Ὀμήρου καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων, ἐν ἄδου ἐπιθυμῆν αὐτοὺς ξυνομιλῆσαι. Ἀφρόνων γὰρ τοῦτο, τὸ εἶσαι τὸ πρὸς τὸ παρὸν ὠφέλιμον, καὶ ἄλλως ἀναγκαῖον, ἢ τὸ ὄστοῦν ἐκ τοῦ στόματος, ὡς τὸν αἰσωπικὸν ἐκείνον κύνα, τὴν σκιάν ἐν ὕδατι, καὶ τὰ πρὸ Ἰαπετοῦ κινηγετεῖν· καὶ γὰρ τοὶ τὰς γλώσσας διὰ τοῦτο μανθάνομεν, ἵνα καὶ ἐν καιρῷ χρώμεθα ταύταις· τίς δὲ νῦν τῶν πεκαυδευμένων Ἑλλήνων οὕτω προφέρειν ὡς τὰ Ἑλληνίδια ταῦτα διδάσκει; ἡβουλόμην δὲ καὶ παγγελιωτέρῳ αὐτοὺς ἀπεικάζσαι, σωπήσομαι μὴν, ἐπεὶ οὐκ ἀσφαλὲς ἓνα πρὸς πολλοὺς ἀληθεύειν· καὶ γὰρ καὶ

Αἰνείας οὐ μείνε θεός περ ἰὼν πολεμιστῆς,
Ὡς εἶδεν δύο φῶτε παραλλήλοισι μένοντε.

Ἄγ. Ἀντιβολῶ, τίμη παραβάλλειν ἐθέλεις; εἰδὲ δέδοικας μὴ καὶ τις ἔξω τῆς θυρῶς ἐστῶς ἡμῶν ἀκούσι, κύψας πρὸς τὸ οὐς τονθόρουσον· ἐπιθυμῶ γὰρ τοῦτο λίαν ἀκούσαι, ὅτι ποτέ ἐστιν· οἶμαι γὰρ οἶμαι, ὡς παρὰ τοιοῦτου μειρακείου, σοφοῦ τε καὶ φιλοκάλου, οὐδὲν ἂν ἄνευ χαρίτων ἐξέλθοι στόματος.

Μέλ. Βιάζεις με, ὦ Ἀγάπιε, ὄρα μὴν.

Ἄγ. Μὴ δέδῃθι.

Μέλ. Μμηητέον τοίνυν τὸν Φρύγα τοῦτον Αἰσωπικου.

Ἄγ. Εὖ ἔχει.

Μέλ. Ἄκουε τοίνυν· ἀνθρωπός τις ἔτρεφε ψιττάκην καὶ κόρακα, καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη, ὡς μμηηλότατος οὔσα τῆς ἀνθρώπων φωνῆς, εἰσερχομένου τοῦ δεσπότου, ἀσπάζομαι σε, δεσποτα, καὶ χαῖρε, καὶ δὸς τὴν δεξιάν καὶ φίλησόν με, λεγούσης κάκεινου εὐφραϊνομένου ἐπὶ τῇ τοῦ ζώου αἰμυλία, ἀφθόνως τὰ πρὸς τὸν βίον εἶχε, τὸ χρηστὸν μελίτωμα, τὸ καὶ μάκαρες ποθέουσιν.

Ὁ δὲ κόραξ ὡς ἀηδὲς πτηνὸν καὶ ἄλλως ἄχρηστον,
δὲ τρῶγεν ῥαφάνης καὶ κρόμβας καὶ κολοκύντας,
καὶ τεύτλοις χλωροῖς ἐπιβόσκειτο, ἢ δὲ σελίνοις.

Μαθῶν οὖν ὁ ταλαίπωρος κόραξ τὸ αἴτιον, ὡς ἡ μὲν εὔ, ὁ δὲ, κακῶς ἔπαρχε, μιμῆσθαι τὴν ψιττάκην διανοεῖται, καὶ δὴ εἰσελθόντος τοῦ δεσπότου, καὶ τῆς ψιττάκης κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπάζομένης αὐτὸν, ἤρξατο καὶ ὁ κόραξ, κρώζειν μάλα τραχέως. Τί σοι δοκεῖ; ὅπως τὸν δεσπότην διατεθῆναι, τῶν φιλάτων αὐτῷ συγχεομένη;

Ἄγ. Παγγελιώτατα οἶμαι ὑπάρχει, καὶ τὴν κοράκου κεφαλήν

συντριβῆναι πρὸς τοῦ δεσπότου, οὕτω τὰς ἐκείνου ταραττοντος ἀκοάς.
Δυσεΐκαστον ὅμως τοῦπιμύθιον μου φαίνεται.

Μέλ. Ἀμέλει καὶ λίαν εὐεΐκαστον. Τοῦ Ἡσιόδου δέομαι.

Ἄγ. Ἐκείνο τὸ βιβλίον Ἡσιόδου ἐστίν.

Μέλ. Εὖ ἔχει ἰδοῦ πῶς τοὺς παρόντας τούτους τοὺς στίχους ἀναγινώσκεις;

Ἄγ. Ἐγὼ τούτους;

Μέλ. Σὺ αὐτός.

Ἄγ. Ὡσπερ ὁ Ἡσιόδος γέγραφε.

Μέλ. Ἀνάγνωθι οἶν.

Ἄγ. Ὅν τε διὰ βροτοὶ ἄνδρες, ὁμῶς ἄφατοί τε φατοί τε.

Ῥητοὶ τ' ἄρρητοί τε, Διὸς μέγαλο ἔκητι.

Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῤέα δε βριάοντα χαλέπτει.

Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄθλον αἰεῖται,

Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιδόν, καὶ ἀγήνορα κάρφει

Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, δε ὑπέριστα δώματα ναίει.

Μέλ. Αὐτοῦ παῦε. Ὡς, ἠδέως τὰς ψιττάκας, καὶ μάλιστα, τὰς
σμικρὰς ἐκείνας τὰς ἰνδικὰς, ἃς ἡ Ἑλλάς τρέφει ἐμμηΐσω, λιγυρόν τι
ὡς θητταλὸς ἵππος χρεμετίζων.

Ἄγ. Εἶτα τί τοῦπι τούτῳ;

Μέλ. Ἐχ' ἀτρέμας, ἀκούσῃ γὰρ οὐκ ἄγαν, ἀηδές τι· σὺ μὲν γὰρ
τοὶ τὸ βροτοὶ καὶ καὶ φατοὶ καὶ ῤητοὶ, ὡσεὶ μετὰ ἰ, ἦν γεγραμμένα
ἀνέγνως, οὕτω βροτί, τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει.

Ἄγ. Πῶς γοῦν ἔχρῃν ἀναγινώσκειν διφθογγον οὔσαν;

Μέλ. Ὡσπερ οἱ βρεταννοί. Ἐκείνοι γὰρ ἐπειδὴ τὸ ο, ἐν τῇ ἰδίᾳ
φωνῇ ὡς τὸ α, ἡμῶν προφέροντες τὸ ἰ διηρημένως ἀναγινώσκοντες,
λαϊμόν λέγουσι τὸν λοιμόν, καίπερ ὁ Θουκυδίδης παλαιότατος ξυγ-
γραφεὺς τοὺς οὕτω διηρημένως τὰς διφθογγούς ἀναγινώσκοντας, ὡς
φθόρας τῆς ἀθθίδος, πάντων τῶν τῆς Ἑλλάδος ὀρίων μεθίστησι.

Ἄγ. Οὐκοῦν καὶ τοὺς στίχους οὕτως γελοίως ἔχρῃν ἀναγινώσκειν

Ὅν τε διὰ βροταὶ ἄνδρες, ὁμῶς ἄφατά τε φατά τε,

Ῥητά τ' ἄρρητά τε Διὸς μεγαλαῖο ἔκητι.

Μέλ. Ὅρᾶς πῶς ἐς τὸ δευσοποιότατον ἀπέικασται κρωγμῶ
ὅμως ἐνδεΐται τι ἔτι· οὐ γὰρ καλῶς ὀγκήσω. Τὸ γὰρ ὄν τε καὶ ὁμῶς
καὶ ἔκητι, οὐκ ἐς τὸ μιμηλότατον ἀνέγνωκας, ἀναγινώσκουσι γὰρ
χόντε καὶ χρομῶς καὶ χικετι· οὕτω γὰρ τὸ ἡμέτερον ἔ ἀναγινώσκει;

ται, τοῖς δ' ἄλλοι τὸ η, ὡς ἄνω μικρὴν ἰδέσθαι, ὡς ε. Παῦσον ἀνθρώπου τοῦ μακροῦ τούτου γέλωτος. Πολλὰ γὰρ τούτων ἕτερα θαυμάσιά σε διδάζομαι.

Ἀγ. Ἀπαγ' ἐς κόρακας τῶν σῶν ἐφευρημάτων, οὐ πείθομαι.

Μέλ. Ἐφευρημάτων σὺ φῆς; καὶ μὴν ἐγὼ σοὶ καὶ βίβλους μετέπειτα περὶ τῆς τοιαύτης προφορᾶς ἐνδείξομαι γεγραμμένας, ἢ οὐ μνημονεύεις, τοῦ, τί σοὺ μᾶϊ λίγεις κούρι; νῦν δέ σοι θυμημι τὰς δε τὰς Μούσας καὶ τὰς Χάριτας, ὡς οὐδὲν ψευδόμενος ἐρῶ, ἀλλ' ὅσα τέτρα ὄλα ἔτη παρ' αὐτοῖς διατρίβων ἔμαθον ἐς μέσον εἰσάξω. Οἶδας μὲν οἶμαι τὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐκεῖ ἐπιστάτην· οὕτω γὰρ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐκάλει· ἐκεῖνός, φημι, ἐπειδὴ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀποδοκμοῦντος πύχτο, οὕτως πικρὸν ἐκράζε, χούγε, χούγι τοῦ νόημα μού μετὰ σού.

Ἀγ. Δάλει Ἑλληνιστί, ὦ οὔτος, οὐ γὰρ σινίμι σου.

Μέλ. Καὶ μὴν Ἑλληνιστί σοὶ λελάλικα, σὺ δὲ τὴν σὴν γλώτταν ἀγνοεῖς.

Ἀγ. Καταψύδη μου, ἐπεὶ τίς ἄν ποτε τῶν Ἑλλήνων οἶδε τί σὺ ἐφθέγγω, ἂν μὴ πρότερον ἐμεμαθήκει, ἢν σὺ λελάλικας γλώσσαν;

Μέλ. Ἦνί πῶς τοδὶ ἀναγινώσκεις;

Ἀγ. Οὕτως, υἱέ, υἱέ τὸ πνεῦμά μου μετὰ σοῦ.

Μέλ. Ὅρας ὅπως Ἑλληνιστί σοὶ ἐλάλου; τούτο γὰρ ἐκεῖνο τὸ, χούγι χούγι. Τὸ γὰρ υ ὡς ου ἀναγινώσκεις σε δεῖ, τὸ δὲ ι, ἐπομένου φωνήεντος ὡς γ. Τὸ δὲ π, πρὸ τοῦ ν, ἔστ' ἂν βρεταννοὶ εἴσιν, ἀδύνατον αὐτοῖς συλλαβίσαι.

Ἀγ. Παράδοξα λέγεις καὶ οὔτε τοῖς ἀκολύμβους φορητά.

Μέλ. Σὺ δὲ καὶ τὸν ὄγδοον τοῦ Ἡσιόδου στίχον οὐ καλῶς ἀνέγνως. Ἐκεῖνοι γὰρ οὕτως ἀναγινώσκουσι.

Τζίους δὲ χουψιβριμίτης, χὸς χυπέρατα δέματα νάϊεϊ.

Τὸ γὰρ ζ, ὡς τὸ ἡμέτερον τζ, προφέρουσι. Τὸ δὲ ε, ὡς τὸ ι, τὸ δὲ ι, ὅταν μακρὸν ἦ, ὡς αἰ. Διὸ κἀκεῖνο τὸ Ὀμηρικόν, τὸ ἴφι ἀνάσσεις, αἴφι ἀνάσσεις ἀναγινώσκουσι. Παῦσον τοῦ μακροῦ τούτου γέλωτος καὶ ἄκουσον ἑτέρου πολὺ τούτου ἡδύτερον. Αὐτὸς γὰρ τὸ φ ὡς τὸ Ι, τὸ ῥωμαϊκὸν ἀναγινώσκεις, τὸ δὲ, οὐχ οὕτως ἔχει· οἱ γὰρ περὶ τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Ὀλανδίαν καὶ τὰ περίξ Βρετανίαν οἰκοῦντες, ὡς τὸ π, τὸ φ, προφέρουσιν, οὕτως, ἀπατοί τε πατοί τε, καὶ ἀγῆνορα κάρπει, οὐ κάρφει, καὶ τὸ χαῖρε κύριε, κάρει κούριε, φασί, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πικραπλὴ χασιμωδέτερα.

Άγ. Περὶ μὲν τούτου πολλὴν αὐτοῖς οἶδα ξυγγνώμην, ἔπει τραχυτέρως τὸ λατινικὸν *ph*, προφέρεται, ἐς ὅπερ τὸ ἡμέτερον *φ*, τρέπεται, τὸ δὲ χάρει κούριε, καὶ πάνυ μου τὴν ἀκοὴν ταραττεῖ.

Μέλ. Εἰ δὲ βούλει, κάγωγε μετὰ σοῦ, ἐκεῖνο δὲ, μητ' αὐτός, μητ' ἄλλος τις τῶν εὔ καὶ καλῶς φρονούντων.

Άγ. Τὸ ποῖον;

Μέλ. Ὅτι οὕτω τριχῆς τοὺς λάρυγγας καὶ τὴν γλῶτταν ὄντες, καὶ μήτε ὡς τὰς ψιττάκας τοὺς Ἕλληνας μιμεῖσθαι θυνάμενοι, οὐ μὴν ἀγαπήσαντες ἐπὶ τούτοις ἰσχυρίαν ἔγουςιν, ἀλλ' οἱ μὲν προσηγμένοι, ἐπεὶ ἐν τῇ οἰκειᾷ διαλέκτῳ τὸ ἡμέτερον *α*, ὡς τὸ *ε*, τοῦτο δὲ ὡς τὸ *ι*, τὸ δὲ, ὡς *αἷ*· καὶ τὸ μὲν *ο*, ὡς τὸ *α*, τὸ δὲ *υ*, ὡς τὴν *ου*, προφέρουσιν, γῆν οὐρανῷ μιγνύντες, ἀποδείξαι πειρῶνται, ὡς οὐκ ἄλλως ταῦτα τοὺς πάλαι ἀναγινωσκένοι Ἕλληνας, καὶ τὴν αὐτῶν ἐπωνυμίαν ὡς ἡμᾶς φέροντες βαρβάρους ὀνομάζουσιν· ἀνέγνωκας οἶμαι τὴν νόβαν βίαν δοκένδι Γραικα.

Άγ. Ἰκανῶς, αὐτὸς γὰρ ταύτην κέκτημαι· ἡδέ ἐστιν.

Μέλ. Αὕτη γὰρ ἰδοῦ ὄρα τί φησι *Genuinam et Antiquam*.

Άγ. Δέγε ἑλληνιστὶ, ὦ Μέλισσε, καὶ γὰρ οὐκ εἰμι Λατίνος.

Μέλ. Προσποιῆ, Ἀγάπιε, ἐπειδὴ ὀρθῶς οἶδά σε πολύγλωττον ὄντα· ὁμοῦ ὡδε ἑλληνιστὶ ταῦτ' ἔχει. Ταύτην γνησίαν καὶ ἀρχαιοτάτην εἶνε προφοράν.

Άγ. Τίνος δ' ἕνεκα ταῦτα ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς τίθησι; σχόλια γὰρ ὡς μοι δοκεῖ πάρεργα, ἢ περιέργα μᾶλλον.

Μέλ. Εἰ μὲν αὐτὸς τὰ τοιαῦτα πάρεργα ἐκκαθαίρειν ταύτης ἐβελήπειας, οὐδὲν τὸ παράπαν, εὔ οἶδ' ὅτι ἐς τὴν τῶν νέων καταλείψεις ὠφέλειαν· ὄρα γὰρ πῶς τὰ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων παραδείγματα κλίνειν εἴωθεν, ἢ μούσ *α*, ὦ μούσ-*α*, τῇ μούσ-*η*· οἱ βασιλεῖς-*ς* τοὺς βασιλ-*ΕΑ*-*ς*. Ὁφ-*ΕΑ*-*ς*. Τάλλα κατὰ τάξιν, ἢ μᾶλλον τὸ μέτωπον ἐν τοῖς ποσίν, εὐθύς γὰρ μετὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἢ κλητικὴν, τῶν δὲ δυνικῶν ὀλίγον αὐτῷ μέλει.

Άγ. Ἰδοῦ σοὶ καὶ ἕτερος γερμανιστὶ ἐκδεδομένος, ὁ τὰ δυνικά ὁμοίως ἀποσχυβαλίζων.

Μέλ. Συγγνωστὸς οὗτος· ἐπόμενος γὰρ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ ὀλίγον ὅσον τῶν δυνικῶν χρῆζεται· ὁ δὲ ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς ὅπως δεῖ ἀττικίζειν καὶ ἰωνίζειν διδάσκειν ὑποσχόμενος, εἶτα τὰ δυνικά ἐν μέρει τιθεῖς, μεγίστης ἀνοίας καὶ ἀμάθειας ὑπόδικός μοι δοκεῖ.

Ἔχεις δὲ καὶ τινὰς κανόνας πάνυ θαυμαστοὺς, ἐξ ὧν, ἐνὸς μόνου ἀκουσον, ἔχει δὲ ὧδε· « τὰ εἰς Ος, ἄνευ τῆς τῶν γραμμάτων μεταβολῆς, φησι, μετατιθέναι ἐν ἑαυτοῖς ὀνόματα εἰς, αν, καὶ ον, γίνεται Ἄνους [καὶ Ονος] » τὸ δὲ τυπ·Ο·ΜΕΝΟΣ καὶ τυπ·Ω ΜΑΙ, λαβὼν αὐτὸς ἀναγίνωσκε· τί γὰρ χρὴ τὰ σά σοι ἀναγινώσκει; πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καινὰ ἐν τούτῳ εὐρήσεις.

Ἄγ. Ἴδον καὶ αὐτὸς ἐναγχος τὰ τοιαῦτα, κάκεινο τάνδρος ὡς λίαν ἐθαύμασα, πῶς ἐηλαδὴ περὶ προσφθίας τοσαῦτα φλυαρήσας, ἐν τέλει τοῦ βιβλίου ποιημάτιά τινα ἄνευ προσφθίας τίθησι, τοῦτο δὲ πολὺ μᾶλλον ἐκείνου, ὅτι μὴ κενὴν, ἀλλὰ καινὴν ὁδὸν πρὸς τὸ τὰ Ἑλληνικὰ διδάσκειν, ταύτην τὴν ματαιοτεχνίαν ἐκάλεσεν;

Μέλ. Ἀλλὰ τὸ καινὸν δύο σημασίας ἔχει.

Ἄγ. Οἶδα καὶ αὐτὸς ὅμως τί ἦν, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἰπεῖν ἠδούλω;

Μέλ. Οὐκ ἔτι μέμνημαι, τί τοῦτο ἦρα ἦν; τί δὲ ἠδουλόμην;

Ἄγ. Περὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἀρχαίας ἐκείνης καὶ βεκκεσέληνος προφορᾶς οἶμαι.

Μέλ. Ἐχ' ἠσυχως, ἤδη που ἡρέμα ὑπεισέρχεται μοι τὴν μνήμην, οὐκοῦν ἐξ ἀρχῆς τοῦ βιβλίου ἀναλαβόντες ἀνακρινούμεν, τί περὶ ταύτης, φησὶν ἰδοὺ οὗτός σοι εὐθύς μετὰ τὸ ἀλφάβητον, τάδε φράζει· « ἀρχαίαν καὶ γνησίαν ταύτην εἶναι, τὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων προφορὰν, βεβαιῶν τὸ ψαλτήριον, τῶν ὁ, ὅπερ εἶδεν ὁ Μεκέρχιος, ὑφ' οὗ εἰρήθη τὸ παρὸν Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, Ἄλφα, Βέτα, Γάμμα, Ντέλτα, (οὕτω γὰρ αὐτὸς ἀναγινώσκει) ε βραχὺ, Τζέτα, Ἔτα, Τέτα, ἀντὶ τοῦ Θῆτα μού, νοῦ, οὕτω γὰρ ὡς τὰς βοῦς μυκῶνται, ἔταν ἐνταῦθα ἔλθωσιν νουνεχῶς οὐν ὁ Κλινάρδος μαστιγεῖται παρὰ Βοσίου.

Ἄγ. Ὅρα, ὦ θαυμάσιε, μήπως, ὡς ὁ Προμηθεύς, Ὀμηρομάστιξ τις ἔν ἐν τῷ Καυκάσῳ προσπατταλεύεται.

Μέλ. Πολλοῦ γε καὶ δεῖται· ἄκουε μὴν τοῦ λοιποῦ· « ὅς, ὁ Κλινάρδος δηλαδὴ, μετὰ τῶν νῦν βαρβάρων Ἑλλήνων ἀναγινώσκειν προστάττει, ἀντὶ τοῦ Βέτα, Βῆτα, καὶ ἀντὶ τοῦ Ἔτα, Ἴητα καὶ ἀντὶ τοῦ Τάου, Τάρ, καὶ τὰ ἐξῆς, καίπερ τὸ ψαλτήριον, περὶ οὗ ἔφην, γέγραπται ἐν ἔτει ἀρέ· ἐπόμενον οὖν ἔστιν, ὅτι παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν διδασκάλων, μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλωσιν, καινὰς τινὰς προφορὰς εἰς Ἰταλίαν κομισθῆναι· ἀδύνατον γὰρ ὑπὲρ δυσχιλίων ἤδη ἑναιαυτῶν, τὴν αὐτὴν προφορὰν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι μένειν ἀκίνητον· καὶ γὰρ ταύτην τὴν ἐπίνοιαν, ὁ προσηνημένος ἀνὴρ Μεκέρχιος, πρὸ

τριῶν ἐτῶν, σοφωτάταις διαλέξεσιν, ἀποδείξει δι' ὀχλοῦσιν ἡμεῖς δὲ τὴν μεγίστην ἀνδρῶν φιλάττοντες ἐπίκρισιν, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην διδάσκομεν προφορὰν ἐπειδὴ καθαρωτέρα τέ ἐστι, καὶ διηρημένη [ἀνθρωπῶι δηλαδὴ, καὶ αἶνος, ἀντὶ ἀνθρώποι καὶ αἶνος] καὶ βραστή πρὸς κατάληψιν ταύτην ὁ Ἐρασμος, Κεράτινος, Βεργγάρας, Μεκέρχιος, Λίψιος, ἄλλοι τε πλείστοι τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐδίδαξαν διδάσκαλοι. » Ταῦτά ἐστιν ἃ σοι λατινιστὶ πρότερον ἀναγινώσκεις ἤθελον. Σὺ δὲ, ὡς Ἀγάπης, ἢ μάνθαν' ἐξ αὐτοῦ τὴν τῆς σῆς γλώττης προφορὰν, ἢ χρεῶν ἀπολογίαν τινα ποιήσασθαι περὶ τούτων· καὶ δὴ βεῖ τὸ κατὰ σὲ ὕδωρ, ὥστε ὄρα ὅπως εὐμαρῶς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀγωνίῃ· ἀλλὰ τί σιωπᾷς κατηρῆς οὕτω γεγονώς; ἢ ὑποχωρήσεις τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἐρήμην ὑπ' αὐτοῦ ἀλώσει;

Ἄγ. Οὐ μὰ Δία καὶ γὰρ ἂν εἴη τοῦτο πάνδεινον, ἀλλ' ὅτι, ἀμφοτέρω μοι παράδοξα δοκεῖ. Ἐὰν γὰρ τὴν αὐτοῦ προφορὰν μάθω, εἴτα δεήσει ἐς Βρετανίαν ἀφικέσθαι, μεταμανθάνειν ἀνάγκη τὸ, ὅϊον τῶν Ὀλανδῶν καὶ ὄϊον, καὶ λοιμὸν, καὶ μιμούμενον τοὺς βρεταννοὺς, αἶον ἀντὶ οἶον, καὶ αἶνον, καὶ λαϊμὸν λέγειν, εἰ δὲ ἐς ἄλλην ἀφίκοιμι, αὐθις ἑτέραν προφορὰν ἀκούειν. Ὅσαι γὰρ πολιτεῖαι καὶ Γυμνάσια νῦν λεγόμενα, καὶ μὴν, ὅσον τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματοδιδάσκαλοι, τσαυταὶ νῦν προφοραὶ καὶ εἰ ἐν Σαξωνίᾳ μάθω λέγειν, ἄλλῃ ἀνάγκη μανθάνειν λαλαῖν, ἀντὶ λαλεῖν· καὶ οἱ μὲν Βρεταννοὶ τὸ ο, ὡς α, προφέρουσιν, οὔτοι δὲ τὸ ε· καὶ οἱ μὲν τὸ ἄλφα, ἄλφα λέγουσιν, οὔτοι δὲ, τὸ ε, ὡς α, διὸ καὶ parge, καὶ perfectum ἐν λατινίδι, ἀντὶ πέργε καὶ περφέκτον λέγουσιν. Βεβαῖοι δὲ τὸ ε, ὡς ι, τοῦτο δὲ, ὡς αἶ· ἕτεροι δὲ τὸ υ, ὡς τὸ γ τῶν Γαλλατῶν, ἄλλοι δὲ ὡς ἱ τῶν Γερμανῶν, οὔτοι δὲ ὡς τὸ ἡμέτερον ου, καὶ ἄλλα ἄλλως. Ἀπολογίαν δὲ τινα περὶ τῆς τσαυτῆς Βαβυλωνικῆς ποιήσασθαι ταραχῆς, καὶ μάλα ἀφρονὲν μοι δοκεῖ· καὶ μάλιστα ἐπειδὴ Γραμματικῆς φροναζόμεθα, πλείον ἂν τὸ πέρεργον τοῦ ἔργου γένοιτο· διὸ αἰσωπικῶς αὐτοῖς ἐν βραχεῖ ἀποκρινοῦμαι, μᾶλλον δὲ λαβῶν αὐτὸς ἀνάγκωθι τουτονὶ τὸν μῦθον.

Μέλ. Μῦθος ἔβδομος. Ἀλώπηξ ἐν παγίδι ληφθεῖσα, καὶ ἀποκοπίστῃ τῆς οὐρᾶς διαδραῖα, ἀβίωτον ὑπ' αἰσχύνῃς ἤγειτο τὸν βίον, ἔγνω ὅτι καὶ τὰς ἄλλας ἀλώπεκας, τοῦτ' αὐτὸ νοθεύησαι, ὡς ἂν τῶν κινῶν πάθει τὸ ἴδιον συγκαλύψει αἰσχος.

Ἄγ. Ὅρα πῶς Αἰσώπος τὴν συντομώτατον ἀντ' ἐμοῦ ἐποίησατο.

Εἰ δὲ βούλει ἐγὼ σοὶ καὶ ἕτερον ἐν τετραστιχῷ, ὃν πάλαι ἀναγνούς, εἶτι καὶ νῦν μέμνημαι· ἔχει δὲ τοῦτον τὸν τρόπον.

Κερδῶ βίτην βλίπουσά μικρᾶς ἀμπέλου,
 Πρὸς ὕψος ἦρτο, καὶ καμουσα πολλάκις
 Ἐλεῖν ἀπέπει, πρὸς δ' ἑαυτὴν ταυτ' ἔφη,
 - Μὴ κάμνε, βράγες, ἡμφακίζουσι μάλα.

Οὕτως οὖν καὶ οὗτοι, ἐπειδὴ τινὰ τῶν στοιχείων προφέρειν ἀδυνατώως ἔχουσι, συμβουλεύουσι καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκκόψαι τὴν κέρκον, ὡς βαρύνουσαν, ἢ μᾶλλον τὴν γλώτταν καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκρίζου, ὡς ἡμφακισθέντας ἐκ τῆς ἡμῶν προφορᾶς. Καὶ πρὸς τῆς φιλίας, τίς τούτων τὸ δ, καὶ τὸ θ, πλὴν τῶν Βρεταννῶν (οὗτοι γὰρ ἔχουσι ἐν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ) προφέρειν δύναται; τίς δὲ τῶν βρεταννῶν, τὸν κνήκον, τὸ πνέω, τὸ ψάλλω, τὸ ψύχω, ὥσπερ ἐστὶ γεγραμμένα ἀναγινώσκειν δύναται; καὶ γὰρ τὸν κνήκον, κνήκον λέγουσι, καὶ τὸ κνίφε ὅπερ ἐστὶ μάχαιρα ἐν τῇ αὐτῶν καὶ Σουεκῶν γλώττῃ νάιφ, ἀναγινώσκουσι· καὶ ὅπου συνέρχει τὸ κ καὶ π, πρὸ τοῦ ν, αἶτι τὰ πρότερα στοιχεῖα ἄφωνα παρ' αὐτοῖς μένει. Τὸ δὲ ψ, ὡς σ, μοναδικὸν ἀναγινώσκεται. Τὴν γὰρ ψυχὴν, σουκὴν λέγουσι καὶ τὸ ψάλλω, σάλλω, καὶ δὴ οὐκ ἄνευ μακροῦ γέλωτος, τοῦ Ἀγίου Παύλου, τὸ ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ καὶ τῷ νοῖ, ἀκούειν παρ' αὐτῶν ἀναγινωσκόμενον, ἡδυνάμην· ἀναγινώσκουσι γὰρ οὕτως σαλῶ τῷ νεύματι, σαλῶ καὶ τῷ νάι. Εἰσι δὲ τινες ἄλλοι, οἱ τὸ σχῆμα, σέμα, τὴν σχολὴν, σολὴν λέγουσι. Ὁ δὲ βρεταννὸς σχῆμα καὶ σκολήν· Διὸ καὶ τινες αὐτῶν τὸ ἄχος καὶ ἄχος πάνυ συγγέουσιν. Ἄλλος δὲ τὸ ἄχθος, ἄκτος, λέγει, ἕτερος δὲ Βεσφαλὸς ἴσως, τὸ σάζω ζώτζω φησὶν, ἕτερος τὸ ψαλῶ, μψαλῶ, τὴν βοήν, μποήν λέγει· τὸ δῶμα ντόμα. Ἐὼ δὲ τὴν περὶ τὴν λατινικὴν γλώτταν τῶν βρεταννῶν προφορᾶν. Τὸ γὰρ Βεργιλίου, σοῦβ τέγμινε φάγι, φάτζαι, λέγουσιν. Εἰσι δὲ ἕτεροι, οἱ ὥσπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ τινὰ γράμματα, ταῦτά τῆς Ἑλληνικῆς ὄντα, προφέρουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀναγινώσκειν πειρῶνται. Ἐστὼ τοῦ λόγου παράδειγμα, ὁ Αἴψιος, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ τὴν εἰ, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἡμέτερος εἰ, ὡς ἡμεῖς τὴν διηρημένην προφέρομεν, οἶον, Βασιλεῖ, ἀναγινώσκει· οὕτως καὶ τὴν ἀδιαίρετον προφέρει ὡς διηρημένην, καὶ τὸ τεῦτλον, τεῦτλον· καὶ πευκέδανον. Ὁ δὲ Φραγγούλης, τῷ Βασιλεῖ, τῷ Βασιλαῖ φησι, καὶ τὸ τεῦτλον, τᾶῦτλον καὶ παῦκέδανον λέγει. Ἐπειδὴ ἡ οἱ δίφθογ-

γος ἐν τῇ αὐτοῦ διαλέκτῳ ὡς αἱ ἀναγινώσκεται. Διὸ καὶ τὸ λατινικὸν seu, σέου, ἦτοι, ὡς ἦν γεγραμμένον μετὰ α, sai, σάϊ, ἀναγινώσκει ἠδέως τοίνυν ἐροῖν αὐτοὺς, αὐτοὶ δὲ ὀρθῶς ἀποκριθῆωσαν, μᾶλλον δὲ σὺ, ὦ Μέλισσε, ἀντ' ἐκείνων ἀποκρινοῦ, τίς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ πολιάν ἔχει προφορὰν; ὁ Δίψιος, ὁ Βρετταννός; ἢ ὁ Φραγγούλης; πότερός σοι δοκεῖ.

Μέλ. Οὐδέτερος οἶμαι ταμῆσαι τοῦτ' ἀποκριθῆναι. Οὕτως ἄρα ἰδέας τινὰς Πλατωνικὰς αὐτῶν τὰς περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν προφορικὰς ἀπέφηνας εἶναι.

Ἀγ. Ὁ δὲ Γατακίρος, ἀρνείται παρ' Ἑλλῆσι διφθόγγους ἄλλας εἶναι τινὰς.

Μέλ. Θαυμαστὰ λέγεις, καίτοι αὐτὸς πρότερον σοφωτάτους ἀνδρῶν τοὺς τὰ τοιαῦτα γράφοντας ἐνόμιζον εἶναι, νῦν δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκτετραχλησμένον ἕκαστον αὐτῶν ὄρων, οὐδὲν πλὴν εἰμῆς ὦ οἷα κεφαλή καὶ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει, ἐπίρχεται μοι μετ' Δισώπου λέγειν.

Ἀγ. Τοῦτο δὲ, διὰ ταῦτα οὔτοι πάσχουσιν, ἐπειδὴ οὐδέποτε τοιαῦτα γράφοντες, τὸν ἕτερον πόδα τῆς ἐστίας ἐξέβαλον.

Μέλ. Ὅμως κρίνειν σοφοὶ γε ὄντες ἠδύναντο, ὡς καὶ τοὺς ἐναντίους οὐκ ἀπορεῖν λόγου.

Ἀγ. Ἄλλ' ἢ κρίσις ἀνευ πείρας χαλεπὴ μάλα. Ἄλλως τε καὶ ἡ φιλαυτία πολάκις ἀμαυροῦν εἴωθε τὴν τοῦ ἀληθοῦς ἔρευναν, καὶ μάλα ἄναντες, ὦ Μέλισσε, τοῦτο πέφυκεν. Εἰσὶ δὲ τινες, οἱ λόγῳ μὲν ἀποφάσκουσι μὴ πλείους ἢ τρεῖς μὲν εἶναι κλίσεις, δύο δὲ συζυγίας, ἔργῳ δὲ, πλείους ἢ τριακοντατρεῖς μὲν κλίσεις, καὶ δύο πρὸς ταῖς εἰσοσι συζυγίας τοῖς νέοις προστιθέασι. Πάντων γὰρ τῶν καταλέξων τῶν ὀνομάτων παραδείγματα εἰσάγειν αὐτοὺς πάντας ὄρω, καὶ πλὴν τούτων τοσοῦτους κανόνας, ἀφαιρέσεις, παρατηρήσεις προστιθέμαι ἀνάγκη. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν ἐξιδίως ὁ νέος εἰδοῖεν, ὡς τὸ μὲν τονοδαιτικόν, (οὕτω γὰρ αὐτοὶ ταῦτα καλοῦσιν), εὐγεως, ἐν γενεῇ διὰ τοῦ ω, ἢ δὲ νῆσος τῆς αὐτῆς ὃν κλίσεως τῷ εὐγεως διὰ τοῦ ου, τὴν γενεῆν ποιεῖ, καὶ τὸ μὲν ἐν τῇ πληθυντικῇ ὀνομαστικῇ αἰ νῆσοι, τὸ δὲ, εὐγεω, δι' ὑπογεγραμμένῳ ι, τὸ δὲ, ξύλα, τῆς αὐτῆς κλίσεως ὄντα. Τῆς δὲ τρίτης κλίσεως καὶ τῶν συζυγιῶν, ἀπαγε, τίς δύναται τοσοῦτους κανόνας καὶ παρατηρήσεις ἀπομνημονεύειν; καὶ σκόπει μοι, ὦ φίλη κεφαλή, ἢ ἐν γειτόνων ταῦτ' ἔχει, οὗτος γὰρ, ὃν βλέπεις ὧδε, ἐν

τεσσαράκοντα κανόνσιν ἄπασαν τὴν Ἑλληνικὴν, φησιν, ἵστασθαι Γραμματικὴν.

Μέ.λ. Καὶ δῆθεν δοκεῖ μοι, ὡς ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ, ῥητόρων διδάσκαλος, πρὶν τὸν ἥλιον δῦσαι Γραμματικούς τούτους τοὺς παῖδας ἀποδείξειεν.

Ἀγ. Ἐχω τινὰς καὶ τοῦτο λέγοντας, ὅδι σοὶ ὁ δεξιὸς οἰωνός ἐπιτα περὶ προσωπίας ὀκτώ μόνον δίδωσι κανόνας.

Μέ.λ. Τούτους οὐ πολλοὺς γε δίδωσιν. Ἐν ἀκαρεῖ γὰρ τοῦ χρόνου τούτους ἐμαθῆσομαι σοι.

Ἀγ. Ἀμέλει, ἐν ἐκάστῳ δὲ κανόνι ὑπὲρ τὰς πεντηκονταπέντε παρατηρήσεις καὶ ἐξαίρεσεις εὐρήσεις.

Μέ.λ. Ἠράκλεις, τῆς ἀπληστίας τῶν παρατηρημάτων.

Ἀγ. Ὡστε οὐκ ἂν φθάνοις ἐν τετρακισχιλίας δύσειν ἡλίου ταύτην ἐμαθεῖν· ἐκεῖνος δὲ, συλλογιζόμενος, ὃν ὄρας ἀπ' ἀντικρῦ καθήμενον, μὴ πλείους ἢ τρεῖς τὰς κλίσεις καὶ δύο τὰς συζυγίας εἶναι, χωρὶς φησιν, ἀνάγκης οὐ χρὴ πολλαπλασιάζειν τὸ ἓν, αὐτὸς ὁμοῦς ἔλαθεν ὑπὲρ τὴν ψάμμον, τὴν περὶ τὸν αἰγιαλὸν, τοῦτο πολλαπλασιάσας, καὶ ἐκ μίας ἀποδείξας ἑλέφαντα. Τί δὲ δεῖ με λέγειν διατρίβοντα ὀπείσαι μάχαι περὶ τόνων; καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀποφάσκοντες τοῖς ἀρχαίοις τόνους ὑπάρξει, ἐξ ἄλλου καταφάσκουσι παλαιοτάτην εἶναι τὴν μουσικὴν παρ' Ἑλλήσι.

Μέ.λ. Ἄλλ' ἤδη ἄπειμι αὐτοῦ σε καταλιπών. Ὅρῳ γὰρ σε οὐπω παυσόμενον τοῦ λόγου, ἀμφοτέραις ἀντλοῦντα· ὑποθέσεις γὰρ τῶν ἀνθρώπων κινεῖς, ἅς οὐκ ἀραιντ' ἂν, τὸ τοῦ λόγου, οὐδ' ἑκατὸν Αἰγύπτιοι, σοὶ δὲ μελήσει ὅπως καλλίστην, καὶ τῆς σῆς Ἀττικῆς αἰμυλίας ἐπάξιον Γραμματικὴν ἡμῖν γραψάμενος, ἢ μᾶλλον μεταγραφάμενος, ὡς αὐτὸς ἔφησ' ἄνω, παραδῶς. Ἔστι γὰρ ἔστι κατὰ τὸν σοφώτατον Ἰσοκράτην « περὶ τῶν αὐτῶν πολλαχῶς ἐξηγήσασθαι καὶ τὰ μεγάλα ταπεινά ποιῆσαι, καὶ τοῖς μικροῖς μέγεθος προσθεῖναι, καὶ τὰ πελάειά καινῶς διεξελεῖν, καὶ περὶ τῶν νεωστὶ γεγεννημένων ἀρχαίως εἰπεῖν. » Ἐρῶ σοι ἐν Χριστῷ, ὃν εὐχομαι ἀνώτερον παντὸς ἀνασῶς φυλάττειν σε.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

- 1451—1491. Φραγκίσκος Φιλέφος.—Πέτρος Βελών.—Νικόλαος Σοφινός.
—Παχώμιος Ρουτάνος.—Νεοελληνικά βιβλία.—Δαμασκηνός Στου-
δίτης.—Έρασμος και Καπνίων.—Μαρτίνος ὁ Κρούσιος και Στέφα-
νος ὁ Γερλάχιος.—Θεοδόσιος Ζυγομαλάς.—Συμεὼν Καβάσιλας.—Με-
λέτιος Πηγάς.—Μάξιμος Μαργούσιος. σελ. 1—45.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

- 1602—1744. Κύριλλος Δούκαρις.—Ναθαναήλ Χύχας.—Μάξιμος ὁ Πελο-
ποννήσιος.—Μιζοδάριβαρα γλωσσάρια.—Μητροφάνης Κριτόπουλος.—
Κρίσεις Γερμανῶν και Ἑγγλων περι τῆς καθωμιλημένης γλώσσης.—
Γραμματικὴ Ἰερωνύμου Γερμανοῦ.—Σίμων Πόρκιος.—Νεοελληνικά βι-
βλία τῆς Ῥωμαϊκῆς προπαγάνδας, και τῶν Λουθηροκαθίδων.—Σύλ-
λογος ἐν Ἐνετία πρὸς ῥύθμισιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως.—Λεξικὸν
Γερασίμου Βλάχου.—Γραμματικὴ Ῥωμανοῦ Νικηφόρου.—Γλωσσάριον
Ἰακώβου Σπών.—Ἰάριος και Ἰδιεβράνδος.—Δουκάγγιος.—Συγγράμ-
ματα Κοντρῆ και Παρθενίου Πελοποννησίου.—Φραγκίσκος Σκουῖφος.
—Ἡλίας Μηνιάτης.—Γιγκουμῆς Μαλάκης.—Νεοελληνικά βιβλία.—
Κρητικὰ ποιήματα.—Μεταφράσεις Καινῆς Διαθήκης. σελ. 45—88.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

- 1709—1772. Φραγκορωμῆικὸν ἰδίωμα.—Γλωσσάριον Σομαβέρα.—Νεοελ-
ληνικαὶ γραμματικαὶ Θωμᾶ Παρισιοῦ και Πέτρου Μερκάδου.—Και-
νίγιος.—Τριβεχόβιος.—Ἀναστάσιος Ναουσαῖος.—Δάγγιος.—Καλ-
λεμβέργιος.—Γερμανογραικικὸν ἰδίωμα.—Ἐπιστολαὶ Λουδόλφου.—
Ἀπλοποιήσεις ἐκκλησιαστικοῦ ὕφους.—Δοσίθεος και Κυμηνίτης.—Κων-
σταντῖνος Βραγκοβάνος.—Μελέτιος Ἀθηνῶν.—Χρῦσανθος Νοταρᾶς.—
Ἀναστάσιος Γόρδιος.—Μάρκος Κύπριος.—Μπαλάνος Βασιλόπουλος.—
Βικέντιος Δαμυδός.—Ἀλέξανδρος Ἑλλάδιος.—Παραφράσεις Βατραχο-
μουμαχίας ὑπὸ Ζήνου, Στρατηγοῦ, Ὁστοβήκ και Βιλαρᾶ.—Λεξικὸν
Γεωργίου Κωνσταντίνου.—Γκύς.—Στανίσλαος Βελάτσης.—Γρηγόριος
Πιακενίτης.—Πάσχ Κρίνεν.—Γραμματικαὶ Κρέδω, Ἀνανίου, και
Πιανζόλα.—Βολταῖρος.—Βλλουασών. σελ. 89—130.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

- 1752.—1844. Μόρφωσις τοῦ καθιερούμενου ὕφους.—Νικηφόρος Θεοτόκης.—
Εὐγένιος Βούλγαρις.—Χυδαῖκὸν ἰδίωμα.—Ἰώσηπος Μοισιόδαξ.—Δη-

μήτριος Καταρτιζής.—Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ Δανιὴλ Φιλιππίδης.
—'Αθανάσιος Χριστόπουλος.—'Ιωάννης Βιλαρᾶς. . σελ. 130—240.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

1791—1821. Παναγιώτης Κοδρικᾶς. — 'Αδαμάντιος Κοραΐς. — Στέφανος Κομμητᾶς. — Νεόφυτος Δούκας. — "Άλλοι θιασῶται τοῦ ἀρχαϊζόντος ιδιώματος. — Πόλεμος μεταξὺ Κοραϊστῶν, Κοδρικιστῶν, Τρακαριστῶν καὶ Μακαρονιστῶν. — Νεοελληνικαὶ γραμματικαί. — Διπτριβή Κρομμύδη. — Κωνσταντίνος Οἰκονόμος. — Ὑποδείγματα νεοελληνικοῦ ὅφους σελ. 240—319.

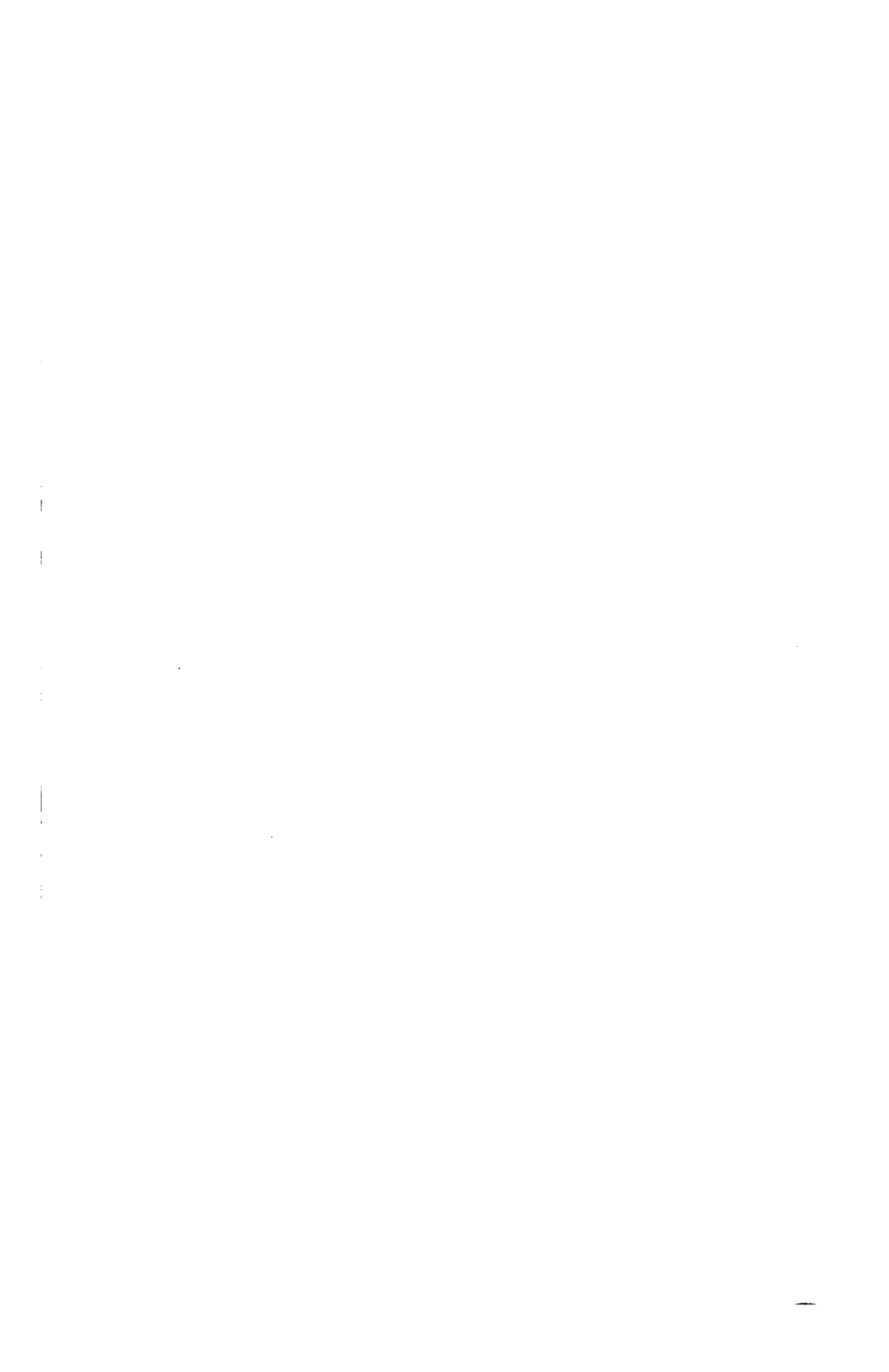
'Αλεξάνδρου Ἑλλαδίου Διάλογος περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικῆς προφορᾶς (1742). σελ. 320—336.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 3, στίχ. 24 γράφει μόνον—σελ. 6, στ. 11 γρ. κατέχον—σελ. 7, στ. 12 γρ. ἐπομένως—σελ. 8, στ. 15—16 γρ. ιστορικῆς ἐκθέσεως καὶ ὑποδείγματος—σελ. 9, στ. 15 γρ. πλησιάζουσιν—σελ. 11, σημ. 4 γρ. multa—σελ. 20, στ. 25 γρ. ἠγαμένων—σελ. 22, στ. 18 γρ. πλείστα—σελ. 23, στ. 2 γρ. ἐκείτου—σελ. 27, στ. 10 γρ. σουλτάνῳ—σελ. 28, σημ. 2 γρ. nostram—σελ. 47, στ. 28 γρ. ἐποῦ—αὐτόθι στ. 29 γρ. εἰς—σελ. 100, στ. 34 γρ. τοῦ αὐτοῦ—σελ. 109, στ. 10 γρ. κατορθώματι—σελ. 127, στ. 10 γρ. σελυγιῶν—σελ. 132, στ. 3 γρ. διδασκαλίαν—αὐτόθι στ. 12 γρ. μου—σελ. 147, στ. 1 γρ. ἐγκρατεῖς—σελ. 150, στ. 34 γρ. ὅποια—σελ. 152 στ. 5 γρ. ἀπλῶ—σελ. 162, στ. 14 γρ. ἀκούοντας—αὐτόθι, στ. 19 γρ. συναγαγῶν—σελ. 170. στ. 18 γρ. γάρ—σελ. 172, στ. 1 γρ. ἔκασαν—σελ. 181, στ. 30 γρ. μαθαίνουσι—σελ. 187, στ. 15 γρ. τῶν—σελ. 194, στ. 27 γρ. Ὁμολογῶ—σελ. 210, στ. 6 γρ. ἀνάφερα—σελ. 238, στ. 13 γρ. μυρίας—σελ. 236, στ. 32 γρ. τῶν—σελ. 290, στ. 2 γρ. ἰκόνιον—σελ. 301, στ. 1 γρ. νοσημεῖται—σελ. 310, στ. 3 γρ. Ῥωμαϊκῆς, —σελ. 315, στ. 29 ἐξαιρηθῆτω ὁ καί.

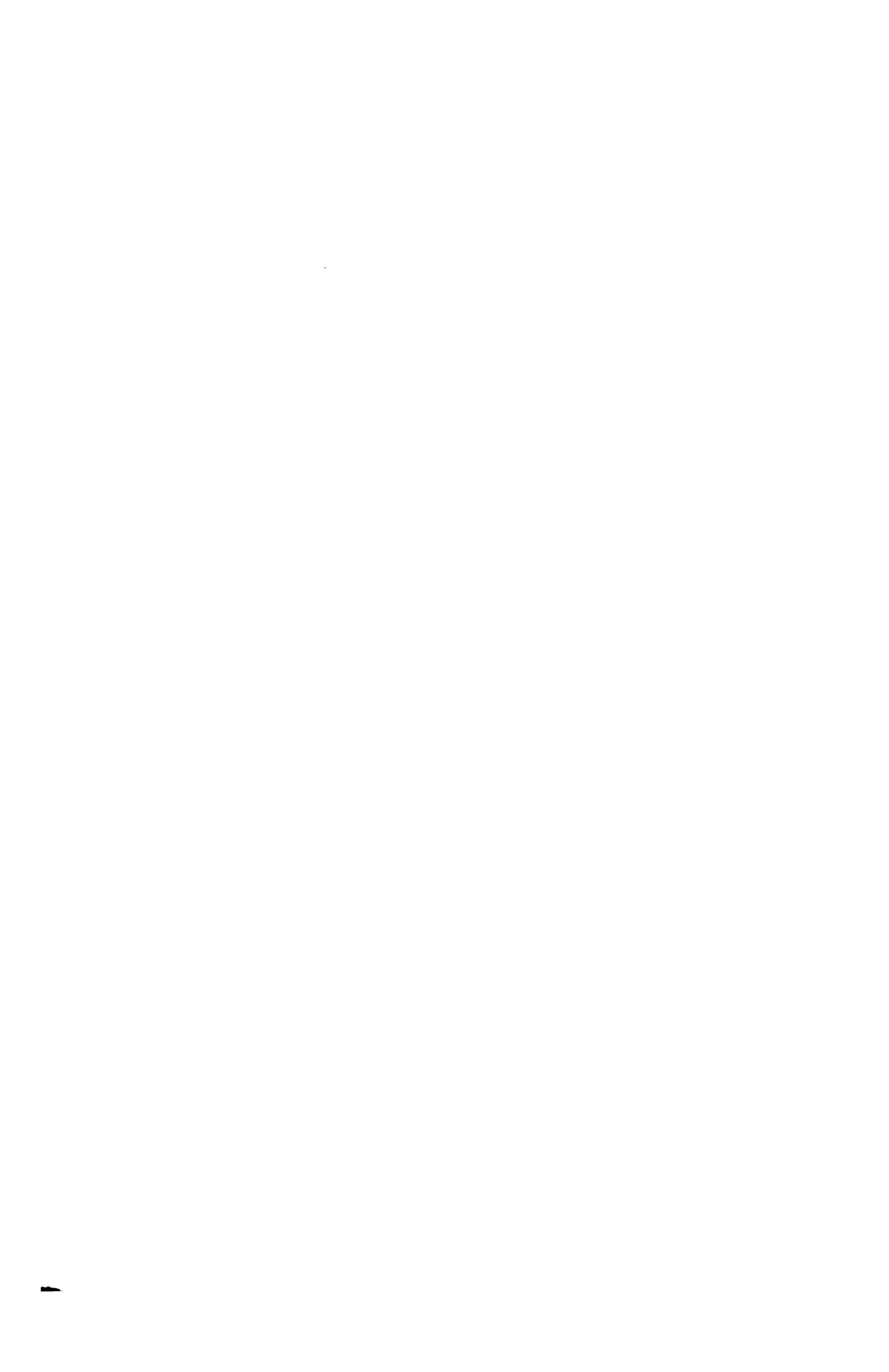
Φωτοτυπημένη ανάπτυξωσις εἰς περιωρισμένον ἀριθ. ἀντιτύπων

20056

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

U.C. BERKELEY LIBRARIES

C040076154

